Η ιστορία της Νέας Μάκρης Αττικής (1923-1990)

Copyright 2010
Μιχάλης Π. Δεληνσάββας
Σολωμού 11, Χαλάνδρι, 152 33
Τηλ.: 210-6831652

λεξίτυπον
εκδόσεις

Εμμ. Μπενάκη 36, Αθήνα
Τηλ: 210 3832117 & 210 3845128
Fax: 210 3832527
info@lexitipon.gr
www.lexitipon.gr

Ηλεκτρονική Σελιδοποίηση &
Επιμέλεια Εξωφύλλου: Ζωή Ιωαννίδου

ISBN: 978-960-6823-90-9

Πρώτη Έκδοση, Αθήνα 2010

Απαγορεύεται η με κάθε τρόπο μερική ή ολική αναδημοσίευση
ή αναπαραγωγή του παρόντος βιβλίου, χωρίς την έγγραφη άδεια του συγγραφέα.

Μιχάλης Π. Δεληνσάββας

Η ιστορία της Νέας Μάκρης Αττικής (1923-1990)

λεξίτυπον
εκδόσεις

ΕΡΓΑ ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ

• ΒΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΑΝΑΣΕΣ	*Ποιήματα*	Διογένης 1983
• ΑΝΘΡΩΠΟΙ ΔΙΚΟΙ ΜΑΣ	*Διηγήματα*	Διογένης 1984
• ΚΑΤΟΨΕΙΣ	*Ποιήματα*	Διογένης 1985
• ΣΕ ΑΛΛΟΥΣ ΠΑΡΑΛΛΗΛΟΥΣ	*Διηγήματα*	Διογένης 1986
• ΤΡΙΑ ΠΑΡΑΜΥΘΙΑ	*Παραμύθια*	Διογένης 1987
• ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑ ΜΑΚΡΗΣ ΚΑΙ ΛΙΒΙΣΟΥ ΛΥΚΙΑΣ Μ. ΑΣΙΑΣ	*Λαογραφία*	1988
• ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ	*Ποιήματα*	Διογένης 1989
• Η ΑΝΤΙΓΟΝΗ ΤΟΥ ΜΑΡΑΘΩΝΑ	*Διηγήματα*	Διογένης 1991
• ΠΡΟΣΩΠΟΓΡΑΦΙΕΣ	*Ποιήματα*	Διογένης 1993
• ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΔΙΑ-ΠΡΟΣΩΠΙΚΗΣ ΜΥΘΟΛΟΓΙΑΣ	*Ποιήματα*	1997
• ΠΑΙΔΕΣ ΕΝ ΚΑΜΙΝΩ	*Μυθιστόρημα*	1997
• ΚΑΤΑ ΣΥΡΡΟΗΝ...	*Μυθιστόρημα*	2002
• ΣΕ ΑΝΥΠΟΠΤΟ ΧΡΟΝΟ	*Διηγήματα*	Δρόμων 2002
• ΠΡΟΣ ΕΑΥΤΟΝ ΚΑΙ ΑΛΛΗΛΟΥΣ	*Ποιήματα*	Δρόμων 2002
• ΤΑ ΘΕΑΤΡΙΚΑ	*Θεατρικά*	Δρόμων 2002
• ΣΤΑΥΡΟΦΟΡΟΙ ΣΤΑΥΡΩΤΗΔΕΣ & Η ΔΕΣΠΟΣΥΝΗ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ (Μιχ. Π. Δελησάββα & Νικία Λειβαδά)	*Ιστορ. Μυθιστόρημα*	EGO 2002
• ΕΚ ΠΑΡΑΛΛΗΛΟΥ ΚΑΙ ΕΝ ΑΝΤΙΘΕΣΕΙ	*Ποιήματα*	Λεξίτυπον 2008
• ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΥΜΜΕΙΚΤΑ	*Λαογραφία*	Λεξίτυπον 2009

Εισαγωγή

Θα φανεί ίσως παράξενο στους πατριώτες μου η άποψη ότι ο τόπος μας, η πόλη μας, η Νέα Μάκρη Αττικής, στα 80-85 χρόνια της ύπαρξής της [από το 1923 ως σήμερα] έχει ήδη πίσω της μια πλούσια και ενδιαφέρουσα Ιστορία που αξίζει να τη γνωρίζουν οι σημερινοί κάτοικοί της, και βέβαια αξίζει να καταγραφεί σαν ένα κοινό κτήμα, και σαν χάρτης πορείας για τους νεότερους.

Δεν ξέρω αν η Ιστορία διδάσκει, δεν είμαι βέβαιος, το σίγουρο είναι ότι σαν συνέχεια ζωής, το νεότερο περιέχει το παλαιότερο, και ότι εν πολλοίς το καθορίζει.

Ό,τι δεν γράφεται χάνεται, αυτό είναι επίσης βέβαιο.

Μαζεύοντας το υλικό μου για την "Ιστορία" της πόλης μας από χρόνια τώρα, διαπίστωσα ότι πολλά πράγματα δεν τα γνώριζα, αλλά και αφού τα γνώρισα και τα κατέγραψα, τότε μπόρεσα να κάνω το συσχετισμό τους, να κατανοήσω την αξία τους και να τα εκτιμήσω.

Η ατομική μνήμη, ακόμα και η συλλογική, και η προφορική Παράδοση, είναι ελλιπείς, έχουν κενά και ασάφειες, κι εκτός αυτού τις περιορίζει ο χρόνος και η δυνατότητα σωστής κρίσης. Οι ατομικές εκτιμήσεις εξάλλου για τα ιστορικά γεγονότα έχουν μεγάλες διαφορές, η μνήμη περιορίζεται στη γενιά που έζησαν οι φορείς της, κι έτσι η σημασία τους δεν μπορεί να εκτιμηθεί όπως πρέπει.

Τον Νοέμβριο του 2008 συμπληρώθηκαν 85 χρόνια από την Εγκατάσταση στην Ξυλοκέριζα Αττικής των 92 οικογενειών από τη Μάκρη και το Λιβίσι της Μ. Ασίας που ήρθαν πρόσφυγες μετά την Καταστροφή του 1922 και ίδρυσαν τη Ν. Μάκρη.

Μέσα σ' αυτά τα χρόνια, η πόλη μας διέγραψε μια πορεία, έκανε αγώνες, μπήκε σε κοινούς αγώνες με την υπόλοιπη Ελλάδα, μάτωσε, προσπάθησε, έκανε όνειρα. Στην προσπάθειά της για το καλύτερο πέρασε από "φάσεις" οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης.

Τις "φάσεις" αυτές τις διακρίνουμε και τις κατατάσσουμε ως εξής:

1η φάση: αγροτική [1924-1960]
2η φάση: μεταβατική [1960-1980], και
3η φάση: της "αστικοποίησης" [1980]

Η "Ιστορία της Νέας Μάκρης" όπως την κατέγραψα σε τούτο το βιβλίο παρακολουθεί τα γεγονότα που την αφορούν, ιστορικά, χρονολογικά, από πολύ κοντά, και τα αξιολογεί επίσης κοινωνικά, οικονομικά και βέβαια ιστορικά.

Η καταγραφή, εντούτοις που επιχειρώ εδώ, δεν ακολουθεί τη διάκριση της ιστορίας της Νέας Μάκρης στις παραπάνω "φάσεις" της εξέλιξής της.

Ακολουθεί την παράθεση των γεγονότων κατά χρονολογική σειρά.

Έτσι η "Ιστορία" περιέχεται σε 6 Κεφάλαια, ως εξής:

Α΄ Κεφάλαιο: Το Κεφάλαιο αυτό αναφέρεται καθολοκληρίαν στην ιστορία του Λιβισιού και της Μάκρης Μ. Ασίας συνοπτικά. Στην προέλευση των ΝεοΜακρηνών και στην ιστορία των δύο Κοινοτήτων, Μάκρης και Λιβισίου [γεωγραφία-διοίκηση-παιδεία], με ιδιαίτερη έμφαση στην εκπαιδευτική έκρηξη και ακμή [1870-1920], και βέβαια αναφέρεται στις εξορίες και στην τελική Έξοδο του 1922.

Β΄ Κεφάλαιο: Το Κεφάλαιο αυτό περιλαμβάνει την Εγκατάσταση των προσφύγων στην Ξυλοκέριζα Αττικής το 1923 – την ίδρυση της Νέας Μάκρης – το χτίσιμο του Συνοικισμού της Ν. Μάκρης – τη διανομή της γης – την αποξήρανση του Βάλτου – τη διοίκηση της Κοινότητας [Κοινοτικά Συμβούλια] κ.ά. Μαζί με αυτά αναπτύσσονται τα θέματα: "Η Έγγειος Ιδιοκτησία στην Αττική από το 1821 ως το 1922" – τα τσιφλίκια δηλ. και η απαλλοτρίωση της Ξυλοκέριζας, ενός από τα τσιφλίκια της Μονής Πεντέλης το 1922-23 από την επαναστατική κυβέρνηση Ν. Πλαστήρα – ο Βάλτος, η ιστορία του – τα κτίσματα του Ηρώδη του Αττικού στο "Νησί" της Μπρεξίζας – η Μυθολογία του Βάλτου – οι Περιηγητές κ.ά.

Το Γ΄ Κεφάλαιο: Περιλαμβάνει τα σχετικά με το "Ρίζωμα" των ΝεοΜακρηνών στη γη της Αττικής και ουσιαστικά τα σχετικά με τα 15 πρώτα χρόνια της Εγκατάστασης στην Ξυλοκέριζα, από το 1924 ως το 1940 – ερευνώνται οι νέες συνθήκες ζωής σε σχέση με τις παλαιές και με την Παράδοση – Σχολεία, δάσκαλοι και μαθητές του Συνοικισμού της Ν. Μάκρης – τα επαγγέλματα και οι επαγγελματικοί προσανατολισμοί των πρώτων κατοίκων – το "Σωματείο Γης και Αμμοληψίας" – οι απόπειρες "εκβιομηχάνισης" με την Ηλεκτρική του Μπαμπουράκη και το "εργοστάσιο" κονσερβοποιίας ψαριών και λαχανικών στης "Γαλλίδας" – τα Κοινοτικά Συμβούλια από το 1930 ως το 1940 της Ν. Μάκρης ως Κοινότητας.

Το Δ΄ Κεφάλαιο: Περιλαμβάνει τους χρόνους της Κατοχής και της Αντίστασης και μέχρι το 1950 – ο πόλεμος ’40-’41 [οι στρατευθέντες, οι πεσόντες και οι τραυματίες] – η Κατοχή – οι Ιταλοί και οι Γερμανοί στη Ν. Μάκρη – το ΕΑΜ – οι αγωνιστές της Εθνικής Αντίστασης – η Αντίσταση στη Ν. Μάκρη – η Πολιτοφυλακή – το Λαϊκό Δικαστήριο – ο Δεκέμβρης του ’44 και μετά – η Βάρκιζα και οι διωγμοί.

Ε΄ Κεφάλαιο: Από την ακμή της “αγροτικής φάσης” [1950-1960] στη “μεταβατική φάση” [1960-1980] – η Διοίκηση [Κοινοτικά Συμβούλια] – οι Σύλλογοι Αγροτοπαίδων και Αγροτονεανίδων, μια σπουδαία ώθηση της αγροτικής και οικιακής οικονομίας που την παρέσυρε και την εξαφάνισε η μεγάλη εσωτερική μετανάστευση και αστυφιλία των ετών 1950-1960 – τα τουβλοκάμινα και με αυτά η επιχειρηματική δραστηριότητα των ΝεοΜακρηνών επιχειρηματιών και εκτός των ορίων της Ν. Μάκρης, και ως διέξοδος και αντικείμενο διοχέτευσης του εργατικού της δυναμικού – το εργοστάσιο πορσελάνης του Χ. Τριανταφυλλόπουλου – η Αμερικάνικη Βάση στη Ν. Μάκρη – “Προς συλλογήν λαογραφικής ύλης” [Καλλιόπη Μουσαίου-Μπουγιούκου, 1949-1952] – ο Βασίλης Ρώτας και η Βούλα Δαμιανάκου στη Ν. Μάκρη [1952] – το Γυμνάσιο του Μαραθώνα [1949-1950] – οι εφημερίδες των ΜακρηνοΛιβισιανών Συλλόγων της Αθήνας [“Η Μάκρη”, “Η Φωνή του Λιβισιού και της Μάκρης”, το “Λιβίσι” [1956-1967] – η δικτατορία των συνταγματαρχών – η Μεταπολίτευση.

ΣΤ΄ Κεφάλαιο: Από το 1980-1990: Το Σχέδιο Πόλης του Ν. 1337/83 – το Γυμνάσιο και Λύκειο της Ν. Μάκρης – το Κέντρο Υγείας της Ν. Μάκρης – η σύνδεση με την ΕΥΔΑΠ – ο Επιμορφωτικός Σύλλογος Νέας Μάκρης [1975] – οι εφημερίδες “Νέα του Ζούμπερι”, η “Φωνή της Νέας Μάκρης” του Επιμορφωτικού Συλλόγου [1983] – ο “Παλμός της Ν. Μάκρης” [Πέτρος Μανωλάς], 1983, “Γνώμη” [Κώστας Γεωργίου [1989] κ.ά. – το Δημαρχείο της Ν. Μάκρης – η Ν. Μάκρη Δήμος – η αποχώρηση των Αμερικανών από τη Βάση της Ν. Μάκρης και η απόδοσή της [εν μέρει] στο Δήμο. κ.ά.

Η “Ιστορία” φτάνει μέχρι το 1990. Την απόσταση αυτή την έκρινα απαραίτητη για πολλούς λόγους. Ο κυριότερος είναι ότι οι κρίσεις για τα πρόσφατα γεγονότα έχουν τον κίνδυνο της πρόχειρης εκτίμησης, που η σημασία τους δεν έχει κριθεί από το χρόνο.

Αλλά και αυτή η ίδια η “Ιστορία” μου της Νέας Μάκρης θα κριθεί με τον ίδιο τρόπο, από το χρόνο και από τους ενδιαφερομένους. Την παραδίνω σαν μια απόπειρα και σαν ντοκουμέντο στους νεότερους που θα την συμπληρώσουν, θα την διορθώσουν ενδεχομένως, και θα την συνε-

χίσουν. Σαν μια σκυτάλη που την παρέλαβα και εγώ από έναν πολύ αγαπητό και σεβαστό μου φίλο, τον Νικόλαο Εμμ. Καραγεωργίου, που με το "Από τη Μάκρη της Μ. Ασίας στη Νέα Μάκρη Αττικής" [Δελτίο Μικρασιατικών Σπουδών τ. Α΄ 1976] και το "Μάκρη και Λιβίσι Μ. Ασίας" κ.ά. μου έδειξε το δρόμο.

Κεφάλαιο Α΄

Η Προέλευση των ΝεοΜακρηνών

Η Μάκρη και το Λιβίσι της Λυκίας Μ. Ασίας: Ένας κύκλος 35 αιώνων

Η Διοίκηση – η Παιδεία – οι Διωγμοί και οι Εξορίες [1914-1922] – μια Αντίσταση αιώνων – ο Ξεριζωμός – ανάμεσα στο Μύθο και στην Ιστορία

Η πατρίδα των πρώτων κατοίκων της Νέας Μάκρης ήταν το Λιβίσι και η Μάκρη της Λυκίας της Μ. Ασίας. Λυκία ονομαζόταν το ΝΔ άκρο της Μ. Ασίας ανάμεσα στον κόλπο του Γλαύκου ή της Μάκρης και στον κόλπο της Αττάλειας, μια ευρεία χερσόνησος που συνόρευε προς βορά με την Καρία, στα νότια με την Παμφυλία, ανατολικά με την Πισιδία και Καρία, ενώ όλο το δυτικό της μέρος που σχημάτιζε τη χερσόνησο της Λυκίας, βρεχόταν από το Αιγαίο σε ένα εύρος που αντιστοιχούσε σε έκταση από τη Ρόδο ως το Καστελόριζο.

Η Μάκρη ήταν λιμάνι, χτισμένη στο βάθος ενός μεγάλου κόλπου, του Κόλπου της Μάκρης ή του Γλαύκου, 35 ναυτικά μίλια περίπου απέναντι από τη Ρόδο. Το αρχαίο της όνομα ήταν Τελμησσός που το διατήρησε μέχρι τον 6ο αιώνα μ.Χ. Μετά ονομάστηκε Μάκρη [τουρκικά Μέγρι και σήμερα Φέτχιε]. Το όνομα Μάκρη το πήρε από το όνομα του νησιού Μάκρη στην είσοδο του Κόλπου, όταν ένα μεγάλο του μέρος καταποντίστηκε και οι κάτοικοί του πέρασαν στην απέναντι μικρασιατική παραλία. Αυτοί, μαζί με τους γηγε-

Μάκρη Μ. Ασίας (φώτο: Κ.Μ.Σ.)

νείς από την Τελμησσό και το Λιβίσι, όπως και άλλους από τα γειτονικά Δωδεκάνησα, τη Ρόδο, την Κύπρο κ.ά. κατοίκησαν γύρω από τα τείχη της αρχαίας Τελμησσού και ίδρυσαν την Μάκρη.

Το Λιβίσι ήταν χτισμένο σ' ένα οροπέδιο του όρους Αντίκραγος 800μ. περίπου ψηλότερα από τη Μάκρη και απείχε από αυτήν 8-9 χιλιόμετρα. Περιβαλλόταν γύρω-γύρω από βουνά και λόφους, σχεδόν δεν έβλεπε θάλασσα, ήταν ορεινό και γι' αυτό το λόγο οι Τούρκοι το έλεγαν Καγιά, σήμερα Καγιάκιοϊ, ενώ οι χριστιανοί το ονόμαζαν και Κάστρο γιατί ήταν χτισμένο πάνω και γύρω από τα ερείπια αρχαίου ή βυζαντινού κάστρου. Ήταν μια "κωμόπολις εν φάραγγι" όπως τη περιγράφει ο Πλίνιος.

Η έξοδος του Λιβισιού προς τη θάλασσα ήταν η Μάκρη που είχε μεγάλο και φυσικό λιμάνι. Αλλά είχε και άλλες εξόδους: στη ΝΔ παραλία του, το Βαΐ όπου προσορμίζονταν τα καΐκια από τα νησιά του Αιγαίου για μεταφορές και μικρής έκτασης εμπόριο, τα Αλίκιντα και το Σύμπολον, σήμερα Ολί-Ντενίζ ή Νεκρά Θάλασσα, που είναι ένας κολπίσκος εξαιρετικής ομορφιάς.

Η κοιτίδα των Μακρηνών και Λιβισιανών ήταν το Λιβίσι. Το Λιβίσι σε όλα τα χρόνια της ιστορίας του πάντοτε κατοικήθηκε από Έλληνες, δεν είχε τζαμί, και ουδέποτε εγκαταλείφθηκε από τους κατοίκους του.

Η Μάκρη ήταν το επίνειο του Λιβισιού. Οι Μακρηνοί ήταν και Λιβισιανοί, κι από αυτούς οι πιο πολλοί είχαν σπίτια και στο Λιβίσι. Οι Μακρηνοί και οι Λιβισιανοί αναγνώριζαν την κοινή τους καταγωγή – από το Λιβίσι – είχαν τα ίδια ήθη και έθιμα, μιλούσαν το ίδιο γλωσσικό Ιδίωμα, τη Λιβισιανή Διάλεκτο, και είχαν κοινή πολιτική και εκκλησιαστική διοίκηση.

Το Λιβίσι σύμφωνα με τις μαρτυρίες, πριν το 1922 αριθμούσε περί τους 6.500 κατοίκους, όλους Έλληνες, ενώ η Μάκρη, είχε περί τους 5.300 κατοίκους, από τους οποίους 3.000 ήταν Έλληνες, 1.800 Τούρκοι, 400 Εβραίοι και οι υπόλοιποι διάφορης προέλευσης μωαμεθανοί. [βλέπε: Δημ. Πετρόπουλου, από την εισαγωγή στο "Παροιμίες του Λιβισιού και της Μάκρης" της Καλλιόπης Μουσαίου-Μπουγιούκου έκδ. ΚΜΣ Αθήνα 1961].

Εκτός από τους Έλληνες του Λιβισιού και της Μάκρης που συνολικά έφταναν τους 9.500, υπήρχαν και άλλα χωριά και κωμοπόλεις που διοικητικά ανήκαν στη Μάκρη [Ταρσανάς, Πελτσιάζι, Πελέγκι, Κιουτζέκι, Κεστέπι, Καλαμάκι, Φαρέλια κ.ά.] όπου οι Έλληνες συνυπήρχαν με τους Τούρκους. Αυτές ήταν 200 περίπου οικογένειες που είχαν συγγενείς στη Μάκρη και το Λιβίσι.

Η ιστορία της Μάκρης της Μ. Ασίας είναι αναπόσπαστα συνδεδεμένη με αυτή του Λιβισιού. Η Μάκρη αν και τα τελευταία βυζαντινά χρόνια ήταν

έδρα επισκοπής, στα χρόνια της τουρκοκρατίας και μέχρι το 1850 ήταν ένα ασήμαντο λιμάνι. [βλέπε: Καλλιόπης Μουσαίου-Μπουγιούκου, "Παραμύθια του Λιβισιού και της Μάκρης" έκδ. ΚΜΣ 1976 [εισαγωγή]. Στο τελευταίο όμως τέταρτο του 19ου αιώνα και προπαντός μετά από μια μεγάλη πυρκαγιά, το 1875, χτίστηκαν σπίτια, δημόσια κτήρια, σχολεία, αποθήκες, εργαστήρια κλπ. με γρήγορους ρυθμούς και μέσα σε ρυμοτομικό σχέδιο, ενώ συγχρόνως παρατηρήθηκε μια μεγάλη μετακίνηση οικογενειών από το Λιβίσι, τα Δωδεκάνησα κ.ά. μέρη, ώστε ως το 1922 η Μάκρη να αριθμεί περί τους 5-6 χιλιάδες κατοίκους με τη σύνθεση που αναφέραμε.

Οι κάτοικοι του Λιβισιού και της Μάκρης ήταν κατά το πλείστον έμποροι και τεχνίτες [βυρσοδέψες – παπουτσήδες, σιδηρουργοί, γανωτζήδες, χτίστες, μαραγκοί, καρβουνιάρηδες κ.ά.], ενώ λίγοι ήταν γεωργοί. [βλέπε: Κωνσταντίνου Λαμέρα: "Η Μάκρη και το Λυβήσι" λαογραφική μελέτη Αθήνα 1964]. Αυτό είχε μεγάλη σημασία για τη ζωή, την οργάνωση και την εξέλιξή τους στη Μ. Ασία, αλλά και για να κατανοηθούν οι λόγοι για τους οποίους επέλεξαν να εγκατασταθούν στην Ξυλοκέριζα Αττικής και να ιδρύσουν τη Νέα Μάκρη.

Εκεί, στη Μ. Ασία, οι δυο Κοινότητες, είχαν πίσω τους μια πλούσια ενδοχώρα στην οποία μετανάστευαν εποχιακά, από το Πάσχα ως τα Χριστούγεννα, για 3, 4 και 6 μήνες στα τούρκικα χωριά όπου δούλευαν παρέες-παρέες και επέστρεφαν φέρνοντας χρήματα και προμήθειες για το χειμώνα, τις περίφημες "κουμπάνιες". Οι ΜακρηνοΛιβισιανοί επίσης είχαν μεγάλα κτήματα [τσιφλίκια] όχι μονάχα στα γειτονικά μέρη στο Πελέγκι και το Πελτσιάζι κ.ά. αλλά και μέχρι την κοιλάδα του Ξάνθου ποταμού που τα καλλιεργούσαν με Τούρκους κολίγους. Από την άλλη μεριά η Μάκρη σαν λιμάνι ήταν ανοιχτή προς τη θάλασσα και προς τα νησιά, Ρόδο, Καστελόριζο, Σύμη, Σάμο, αλλά και προς τη Σμύρνη, για εμπόριο, και για εισαγωγές και εξαγωγές των προϊόντων της Λυκιακής ενδοχώρας.

Αν δεν υπήρχαν αυτές οι επικοινωνίες με την ενδοχώρα και προς τη θάλασσα δεν θα μπορούσαν να επιζήσουν και να προοδεύσουν σε τέτοιο μάλιστα βαθμό.

Όπως ακριβώς δεν μπορούν να επιζήσουν σήμερα στο Λιβίσι οι Κούρδοι έποικοι που έφεραν εκεί οι Τούρκοι μετά το '22 από τα βάθη της Τουρκίας στη θέση των Ελλήνων.

Η ζωή της Τελμησσού [Μάκρης] και της Καρμυλησσού [Λιβισιού] αρχίζει από τον αποικισμό της Λυκίας από τους Έλληνες πριν από τη μεγάλη έκρηξη του ηφαιστείου της Θήρας, γύρω στα 1.500 π.Χ. Την εποχή αυτή κατά τον Ηρόδοτο [Ηρόδ. Α 173] Έλληνες άποικοι από την Αττική

υπό τον Λύκο τον Αθηναίο, αδελφό του Αιγέα, και Κρήτες υπό τον Σαρπηδόνα αντίστοιχα, αδελφό του Μίνωα, ήρθαν και εγκαταστάθηκαν στη Μ. Ασία, και αφού εξελλήνισαν τα τοπικά σημιτικά φύλα, δημιούργησαν τη Λυκία. Με αυτό τον τρόπο δημιουργήθηκε το "μέγα έθνος" των Λυκίων κατά τον Όμηρο, που ανέπτυξε το δικό του πολιτισμό, σύστημα διοίκησης, το "Λυκιακό Σύστημα", ένα είδος ομοσπονδίας των πόλεων, και έναν ιδιαίτερο πολιτισμό, κράμα αθηναϊκού και κρητικού πολιτισμού. Πρωτεύουσα της Λυκίας ήταν η Ξάνθος, μεσογειακή πόλη στη διαδρομή του Ξάνθου ποταμού, που δυο φορές τουλάχιστον στην Ιστορία της έγινε ονομαστή για το ολοκαύτωμα των κατοίκων της που ομαδικά θυσιάστηκαν για να μη γίνουν σκλάβοι: Μια φορά μετά την Ιωνική επανάσταση και προ των Μηδικών πολέμων όταν ο Πέρσης σατράπης Άρπαγος εστάλη εναντίων των Λυκίων, και την άλλη επί ρωμαιοκρατίας όταν ο στρατηγός Βρούτος μετά τη δολοφονία του Ιούλιου Καίσαρα από τους δημοκρατικούς, πολιόρκησε την Ξάνθο. [βλέπε: Πλουτάρχου: "Βίοι Παράλληλοι" Βρούτος]. Και τις δυο αυτές φορές οι Λύκιοι της Ξάνθου προτίμησαν να πεθάνουν παρά να σκλαβωθούν.

Στο Λυκιακό Σύστημα η Τελμησσός αναφέρεται σταθερά από τους ιστορικούς σαν μια από τις πιο σημαντικές πόλεις της Λυκίας. Στους Μηδικούς πολέμους η Τελμησσός τελεί υπό την περσική κυριαρχία και ελευθερώνεται από τον Μ. Αλέξανδρο όπως και η υπόλοιπη Λυκία. Ο Μ. Αλέξανδρος έχοντας φίλο και σύμβουλό του τον μάντη Αρίστανδρο τον Τελμησσέα, από την Τελμησσό δηλ. από τη Μάκρη, περνάει από την Ξάνθο κατά την εκστρατεία του στην Ασία όπου συμβουλεύεται τα περίφημα μαντεία της. Η Λυκία είναι περίφημη αυτή την εποχή, αλλά και σε όλη την αρχαιότητα για τη λατρεία της στον Απόλλωνα, που πρώτη αυτή εισήγαγε στον αρχαίο κόσμο, και ιδιαίτερα η Τελμησσός για τις μαντικές ικανότητες των κατοίκων της.

Κατά τους βυζαντινούς και χριστιανικούς χρόνους η Μάκρη γράφεται πότε Μάκρη ή Μάκρα και πότε Τελμησσός, τουλάχιστον μέχρι την εποχή του αυτοκράτορα Αναστασίου [491 – 518 μ.Χ.] οπότε για λίγο διάστημα πήρε το όνομα Αναστασιούπολις, ενώ στα πρακτικά της Δ΄ Οικουμενικής Συνόδου, το 451 μ.Χ. ο επίσκοπος Ζηνόδοτος υπογράφεται ως "επίσκοπος της Τελμησσού πόλεως και της νήσου Μάκρης". Το όνομα Μάκρη επικρατεί οριστικά μετά τον 6ο αιώνα μ.Χ.

Σε όλη την τουρκοκρατία δεν έχουμε καμιά μαρτυρία για τη Μάκρη και το Λιβίσι. Καμιά κίνηση στο λιμάνι της Μάκρης. Οι λίγοι κάτοικοί της ανεβαίνουν και κατοικούν στο Κάστρο [Λιβίσι] για τον κίνδυνο των πειρατών,

αλλά και για να σωθούν από την ελονοσία. Οι ξένοι περιηγητές στο τέλος του 18ου και 19ου αιώνα βρίσκουν την πόλη άθλια και το λιμάνι έρημο.

Μάκρη. Σε πρώτο πλάνο: τα λείψανα του θεάτρου της Τελμησσού (C. Fellows).
(Από το βιβλίο «Ιωνία. Οι Έλληνες στη Μικρασία», εκδ. Αδάμ.)

Νεκρόπολη της Τελμησσού του C. Fellows, Lycia, Caria, Lydia, London, 1847.
(Από το βιβλίο «Ιωνία. Οι Έλληνες στη Μικρασία», εκδ. Αδάμ.)

Στο Λιβίσι από την άλλη μεριά, οι κάτοικοι ασχολούνται με τις πατροπαράδοτες ασχολίες τους. Δεν υπάρχουν σχολεία, οι ιερείς είναι αγράμματοι, τα παιδιά που μαθαίνουν γραφή και ανάγνωση από το Οχτωήχι και τον Απόστολο, θεωρούνται "αναγνώστες" ξεσκολισμένοι, οι ναοί είναι παλαιοί και όταν τους επισκευάζουν αυτό γίνεται με φόβους, μπαχτσίσι, και χίλιες δυσκολίες γιατί κάθε προσπάθεια να μαζευτούν χρήματα γι' αυτό το σκοπό συναντά την καχυποψία των Τούρκων που την παιδεία των σκλάβων επίσης την εχθρεύονται θανάσιμα. Για να χτιστεί ο ναός της Αγίας Άννας [της Παναγιάς του Πυρίτου – του Πυρετού] στη Μέση Συνοικία του Λιβισιού, σε παλαιότερους καιρούς, απαιτήθηκε σουλτανικό φιρμάνι, που όριζε το μέγεθος, το μήκος,

το πλάτος και το ύψος της εκκλησίας, αλλά και καθιστούσε υπεύθυνους για την τήρηση αυτών των όρων τον βαλή και τον μουφτή της περιοχής. [βλέπε: Κωνσταντίνου Λαμέρα "Μάκρη και Ληβύσι" 1964 σελ. 31].

Οι ναοί δεν επιτρεπόταν να έχουν καμπάνες, για πολλά χρόνια που χάνονται στο βαθύ παρελθόν, και η πρόσκληση των ενοριτών στην εκκλησία γινόταν με το ξύλινο σήμαντρο, τον "ταχτά", όπως γίνεται σήμερα στα μοναστήρια ή και προφορικά από σπίτι σε σπίτι: "κοπιάσιτι στουν Νυμφίουν" κ.ά. [Κ. Λαμέρας].

Διοίκηση: Προ του Χάτι Χουμαγιούν [1856] που αναγνώριζε τα προνόμια των Ελλήνων χριστιανών στην Τουρκία, αλλά δεν εφαρμόστηκε ποτέ, το Λιβίσι και η Μάκρη διοικούνταν από αγάδες που κατατυραννούσαν σκοτώνοντας και φυλακίζοντας τον κόσμο με την ελάχιστη αφορμή, και σε συνεννόηση με τους ληστές της περιοχής, τους λήστευαν. Το 1878 τα πράγματα φαίνεται πως είχαν φτάσει σε τέτοιο σημείο ώστε ο Προεστός του Λιβισιού Απόστολος Βασιλειάδης ξεσήκωσε σε στάση τους Λιβισιανούς και μαζί με Τούρκους νοικοκυραίους έδιωξε τον διορισμένο αγά και τον αντικατέστησε με άλλον Τούρκο ηπιότερο και κοινής αποδοχής. Ο Απ. Βασιλειάδης κινδύνεψε στη συνέχεια να εκτελεστεί γι' αυτή τη στάση, αλλά αυτό φαίνεται ήταν η αρχή πολλών σημαντικών εξελίξεων, γιατί τα πράγματα στην Τουρκία την ίδια εποχή είχαν αλλάξει και είχαν πάρει άλλη τροπή. Η ήττα των Τούρκων κατά το Ρωσοτουρκικό πόλεμο και η Συνθήκη του Αγίου Στεφάνου το 1878 έδωσαν τη δυνατότητα στις ελληνικές Κοινότητες της Μ. Ασίας να αυτοδιοικηθούν με το θεσμό της Δημογεροντίας, ένα θεσμό που στην περίπτωση της Μάκρης και του Λιβισιού απελευθέρωσε φοβερές δυνάμεις και έδωσε μεγάλες δυνατότητες για πρόοδο και ευημερία, σαν ένα γνήσιο και αντιπροσωπευτικό σύστημα αυτοδιοίκησης.

Η Δημογεροντία διοικούσε βάσει Κανονισμού που συντασσόταν από τους κατοίκους των Κοινοτήτων και εγκρινόταν από τον αρχιερέα μητροπολίτη ή επίσκοπο, και ρύθμιζε τον ιδιωτικό και δημόσιο βίο των πολιτών. Δίκαζε τις μεταξύ τους διαφορές προλαμβάνοντας με κάθε τρόπο την προσφυγή στην τουρκική δικαιοσύνη. "Η προς τας αποφάσεις της Δημογεροντίας υπακοή των κατοίκων ήτο απόλυτος" γράφει ο Κων/νος Λαμέρας και την ίδια γνώμη έχουν και άλλοι.

Η Μάκρη και το Λιβίσι διοικητικά, από πλευράς Δημογεροντίας υπολογιζόταν σαν μια ενιαία Κοινότητα. Οι Δημογέροντες ήταν έξι, εκλέγονταν κάθε τρία χρόνια, ανά δύο από τις τρεις Ενορίες του Λιβισιού, την Άνω, τη Μέση και την Κάτω, οι ίδιοι για το Λιβίσι και τη Μάκρη. Παράλληλα και με τον ίδιο τρόπο, με ελεύθερες εκλογές, εκλέγονταν και έξι Έφοροι των

εκκλησιών και των σχολείων. Έτσι, πιο σωστά, ως προς την Κοινότητα Μάκρης και Λιβισίου, είναι να μιλάμε για ένα κοινό θεσμικό όργανο, την Εφοροδημογεροντία. Οι Λιβισιανοί κάθε τρία χρόνια επίσης εξέλεγαν ένα Προεστό, ο οποίος κράταγε τα ληξιαρχικά βιβλία. Μετά το 1914 ο Προεστός διοριζόταν από τους Τούρκους. [βλέπε: Αυγερινού Πανηγύρη "Η Διοίκησις της Κοινότητος" εφημ. "Η Μάκρη" ΑΦ 15 Ιούλιος 1958].

Έχουμε πολλές τροποποιήσεις του Κανονισμού της Δημογεροντίας και Εφορίας [από τον Βασίλειο Σαράφη π.χ.] από το 1878 ως το 1922 πάντοτε προς όφελος της Κοινότητας και της εκπαίδευσης, όπως και από τον Δήμαρχο της Μάκρης, έναν από τους επιφανείς Μακρηνούς μετά από ελεύθερες επίσης εκλογές, τον επιφανή Μακρηνό δικηγόρο Χατζηγιάννη Κωνσταντινίδη.

Λιβίσι. Η κατασκευή των σπιτιών και ο αριθμός των εκκλησιών μαρτυρούν για την οικονομική ευρωστία των οικιστών. Παναγία η Πυργιώτισσα. Στην πλαϊνή είσοδό της, σε βοτσαλωτό δάπεδο, υπάρχει η χρονολογία 1888. Εξωτερικά, τα παράθυρα του ναού κοσμούνται με μικρά μαρμάρινα ανάγλυφα. Σώζονται η μεγάλη βοτσαλωτή αυλή, ο εξωνάρθηκας με τρεις καμάρες και το ψηλό κωδωνοστάσιο, με πλούσια τοιχοδομία.
(Από το βιβλίο «Ιωνία. Οι Έλληνες στη Μικρασία», εκδ. Αδάμ.)

Σε όλα τα διοικητικά και δικαστικά όργανα [πρωτοδικείο, ειρηνοδικείο, πταισματοδικείο] συμμετείχαν Έλληνες. Όλοι οι ανακριτές ήταν Έλληνες επίσης, όπως και όλοι οι δικηγόροι σε όλους τους βαθμούς των δικαστηρίων.

Με αυτό τον τρόπο αυτοδιοίκησης, την Εφοροδημογεροντία, οι δυο Κοινότητες Μάκρης και Λιβισιού, με δικούς τους πόρους και πριν από τις μεγάλες δωρεές του Χατζη-Νικόλα Λουιζίδη και άλλων ευεργετών, τις δυο-τρεις τελευταίες δεκαετίες του 19ου αιώνα, έχτισαν και λειτούργησαν δυο μεγάλα σχολεία, ένα στο Λιβίσι και ένα άλλο στη Μάκρη, και δυο μεγάλους ναούς, τον Ταξιάρχη, τον πολιούχο του Λιβισιού, και τον άη-Νικόλα στη Μάκρη, πολιούχο της Μάκρης, και κατά άλλες μαρτυρίες και τον ναό της Κάτω Παναγιάς στο Λιβίσι. Όλα αυτά με εισφορές των κατοίκων και μέσα σε μια 15ετία, από το 1860-1875.

Η εκκλησία του Ταξιάρχη. Οι ίδιες καμάρες στον εξωνάρθηκα. Μεγάλη βοτσαλωτή αυλή με σχέδια και, πάνω από την πλαϊνή είσοδο, ένας μαρμάρινος ολόγλυφος αετός.
(Από το βιβλίο «Ιωνία. Οι Έλληνες στη Μικρασία», εκδ. Αδάμ.)

Παιδεία: Μέχρι το 1845 η κατάσταση της παιδείας στις δυο Κοινότητες ήταν απελπιστική. Όσα παιδιά ήθελαν να μάθουν γράμματα πήγαιναν στους ιερείς. Τα μαθήματα γίνονταν στον νάρθηκα του ναού της αγίας Άννας στη Μέση Ενορία. Επίσης ιδιωτικοί δάσκαλοι, πριν το 1845 δίδασκαν το Οχτωήχι, το Ψαλτήρι και τον "Απόστολο", και επίσης στοιχειώδη αριθμητική. Ο μαθητής που ήταν σε θέση να διαβάζει τον "Απόστολο" ξεσκόλιζε, μπορούσε να γίνει παπάς.

Αυτή την κατάσταση βρήκε ο Μιχαήλ Μουσαίος [το πραγματικό του επώνυμο ήταν Καραγιάννης] το 1848 όταν επέστρεψε στο Λιβίσι από την Αττάλεια όπου ήταν γραμματέας του μητροπολίτη Πισιδίας. Ο Μ. Μουσαίος σαν δάσκαλος, σαν προσωπικότητα και σαν πατριώτης επηρέασε όσο κανείς άλλος την πρόοδο της Κοινότητας. Κύριος στόχος της

ζωής και της δράσης του ήταν η εκπαίδευση και η μόρφωση των συμπολιτών του. Το παράδειγμά του, το ήθος του και το κύρος του ενέπνευσαν το λαό όπως και τους προύχοντες τόσο ώστε να δημιουργηθεί γύρω του μια κυψέλη άξιων συνεργατών, όπως ο γιατρός Βασίλειος Σαράφης, μαθητών, όπως ο Λουίζος Ηλιού, Γεώργιος Εμμ. Τσακίρης [παπα-Γρηγόριος], Κυριάκος Τσακίρης κ.ά. πολλοί, και ευεργετών, όπως ο μεγάλος ευεργέτης της Κοινότητας Χατζη-Νικόλας Λουιζίδης κ.ά., που στην κυριολεξία μεταμόρφωσαν τις δύο Κοινότητες. Ο Μουσαίος στην ιστορική συγκυρία του δεύτερου μισού του 19ου αιώνα [γεν. το 1829 και πέθανε το 1896] κυριολεκτικά έγινε ο μοχλός μιας πρωτοφανούς άνοιξης σε όλους τους τομείς της Κοινότητας, με πρώτον βέβαια τον τομέα της παιδείας. Ως έναν από του μεγάλους δασκάλους του Ύστερου ελληνικού Διαφωτισμού τον χαρακτηρίζει ο Καθ. Βάλτερ Πούχνερ [Δελτ. ΚΜΣ 5ος τόμος 1984-1985].

Μιχαήλ Μουσαίος (1829-1896). Δάσκαλος και πατριώτης, το «φως του Λιβισιού και της Μάκρης».

Ο Μουσαίος είδε πολύ καλά ότι το αγράμματο ιερατείο της Κοινότητας αδυνατούσε να παίξει τον θρησκευτικό – χριστιανικό ρόλο που απαιτούσε η εποχή, αλλά και τον εθνικό ρόλο που μπορούσε να διαδραματίσει σύμφωνα με τα νέα ιστορικά δεδομένα, γι' αυτό, αν και ευσεβέστατος χριστιανός, δεν δίστασε να τα βάλει μαζί του. Έτσι, με δική του προτροπή, όπως και του λαού, χειροτονήθηκαν ιερείς οι πιο διακεκριμένοι μαθητές του, όπως ο Γεώργιος Εμμ. Τσακίρης, ο Κριεζής Καλαφάτης [παπα-Διονύσιος] κ.ά.

Ένα μεγάλο μέλημα της ζωής του Μουσαίου ήταν η γλώσσα. Στο ΜακρηνοΛιβισιανό γλωσσικό Ιδίωμα της εποχής του οι μισές λέξεις του

ΒΑΤΤΑΡΙΣΜΟΙ

ΗΤΟΙ

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟΝ

ΤΗΣ ΛΕΙΒΗΣΙΑΝΗΣ ΔΙΑΛΕΚΤΟΥ

ΜΕΤ' ΕΓΧΩΡΙΩΝ ΠΑΡΟΙΜΙΩΝ ΕΝ ΤΕΛΕΙ

ΥΠΟ

Μ. Ι. ΜΟΥΣΑΙΟΥ

ἀπο τριακονταετίας ἐν Λιβήσιῳ διδάσκοντος.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΠΑΡΝΑΣΣΟΥ

Παρὰ τὸν Ἅγιον Κωνσταντῖνον

1884

Το βιβλίο του Μιχαήλ Μουσαίου «Βατταρισμοί», εκδ. 1884).

καθημερινού λεξιλογίου ήταν τούρκικες, όπως διαπιστώνει στους "Βατταρισμούς" του, το 1884, όσο και στο "Ο Γάμος του Μαλώνη Αντιφάτου" 1889. Την ίδια αγάπη, ενδιαφέρον και φροντίδα για τη γλώσσα έδειξαν κι άλλοι μετά από τον Μ.Μ., όπως ο φιλόλογος-γυμνασιάρχης και Δρ. φιλολογίας Ιωσήφ Χ. Χαριτωνίδης με το σύγγραμμά του "Περί της Λιβισιανής Διαλέκτου", 1911. Όμως χωρίς γλώσσα δεν μπορεί να διατηρηθεί η εθνική συνείδηση, ούτε η Ορθόδοξη Παράδοση που για τους μικρασιάτες ήταν το ισχυρότερο στοιχείο συνοχής, σύμφυτο με την εθνική τους ταυτότητα. Μόνη θεραπεία είναι η παιδεία, αυτή ήταν η πεποίθηση του Μουσαίου και προς αυτή την κατεύθυνση έστρεψε όλες του τις προσπάθειες.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ

ΛΙΒΙΣΙΑΝΗΣ ΔΙΑΛΕΚΤΟΥ

ΥΠΟ

ΙΩΣΗΦ Χ. ΧΑΡΙΤΩΝΙΔΟΥ δ.φ.

Διευθυντοῦ τῆς ἐν Σουρμένοις Κεντρ. Ἑλλ. Σχολῆς

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΛΙΘΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΣΕΡΑΣΗ

ΕΝ ΤΡΑΠΕΖΟΥΝΤΙ

1911

Το βιβλίο «Περί της Λιβισιανής Διαλέκτου» του μικρασιάτη ΜακρηνοΛιβισιανού φιλόλογου Ιωσήφ Χ. Χαριτωνίδου δρ. φ. που εκδόθηκε στην Τραπεζούντα το 1911.

Αποτέλεσμα: Το 1919 η Μάκρη και το Λιβίσι αριθμούσαν 300 επιστήμονες σε σύνολο 9000-9500 κατοίκων [1 επιστήμονας στους 30 κατοίκους]. Έτσι στις αρχές του 20ού αιώνα οι δυο Κοινότητες "κατέχουν την πρώτην θέσιν καθ' άπασαν την προς Ν. της Σμύρνης παραλίαν της Μ. Ασίας. Ελάχιστοι δε ήσαν αι εν τω εσωτερικώ Κοινότητες αι δυνάμεναι να παραβληθώσιν προς τας Κοινότητας Λιβισίου και Μάκρης ως προς την εις τα γράμματα επίδοσιν" γράφει ο Κων/νος Λαμέρας.

Οι Διωγμοί και οι Εξορίες [1916-1922]: Μέχρι το 1914-1915 οι δυο Κοινότητες ευημερούν. Η Μάκρη αυτά τα χρόνια είναι ένα μεγάλο εμπορικό λιμάνι με εισαγωγές και εξαγωγές, τελωνείο, και γαλλικό προξενείο, σχολεία, δικαστήρια, εργοστάσια, εργαστήρια και βιοτεχνίες. Έχει Αγορά, Εβραϊκή Συναγωγή, Αναγνωστήριο και Εντευκτήριο όπου γίνονται διαλέξεις [το Αναγνωστήριο "Τελμησσός" που ίδρυσε ο γιατρός Βασίλειος Σα-

ράφης]. Έχει αποθήκες στην προκυμαία, πασπατούρες για την κατεργασία των δερμάτων από τους βυρσοδέψες – παπουτσήδες που είναι η ισχυρότερη συντεχνία της πόλης, έχει μύλους που αλέθουν στάρι και σισάμι, χάνια για τους περαστικούς και πανδοχεία για τους εμπορευόμενους.

Το Λιβίσι στο βουνό, 8 με 9 χιλιόμετρα πιο πάνω από τη Σκάλα [το λιμάνι = τη Μάκρη], απλώνεται στις πλαγιές του Κράγου, με τις Γειτονιές και τις Ενορίες του, τα καλντερίμια και τα αρχοντικά του, τις εκκλησίες και τα σχολεία του. Την κεντρική του πλατεία, τον Στούμπο και γύρω τα μαγαζιά και τα καφενεία του. Την καθημερινή ζωή του με τους μαθητές που πάνε στο σχολείο με το χτύπημα της μικρής καμπάνας του Ταξιάρχη, και τους γεροντότερους που παρακολουθούν από τα καφενεία, παίζουν ντάμα και σκαμπίλι, και διαμορφώνουν σαν θεατές πια την κοινή γνώμη της πόλης. Κι όταν έρθουν πίσω οι ξενιτεμένοι κι αρχίσουν οι "μαντινάδες" των νέων τις νύχτες που τραγουδάνε στα καλντερίμια, τότε το Λιβίσι γίνεται παράδεισος. Τούρκος πουθενά, ούτε η σκιά του, και φόβος από κανένα και από ποιον, μονάχα ο παιδονόμος στα σχολεία, πριν πολλά χρόνια όταν ήταν μαθητές. Τώρα η δουλειά με το συνάφι, τα ξαδέρφια, την παρέα πέρα στα τουρκοχώρια, "τ' αλάργου", "στην ξενιτειάν". Λίγα-πολλά δόξα τω Θεώ, καλά πήγαν οι δουλειές κι αυτή τη φορά. Οι "κουμπάνιες" για το χειμώνα καλές, τόσες καμήλες πίσω από το γαϊδουράκι που τις οδηγούσε στο γυρισμό. Και μετά, η ανάπαυση στο Λιβίσι, οι Γιορτές, ο Χειμώνας... Τα βράδυα στα καφενεία του Στούμπου, οι παρέες, τα αποσπερίδια. Πάσχα, Χριστούγεννα, Θεοφάνεια. Οι σχολικές γιορτές, οι Εξετάσεις των Σχολείων, η Δεύτερη μέρα του Πάσχα, "πανήγυρις πανηγύρεων", και η τρίτη μέρα του Πάσχα με την εκδρομή στο πλάτωμα της Μονής των Ευκόλων, της Ζωοδόχου Πηγής με τα "κελέσια" την πάλη των ανδρών και των νέων...

Η παραπάνω κατάσταση δεν κράτησε πολύ. Το Σύνταγμα του 1908, γνωστό ως "Χουριέτ" και η επικράτηση των Νεοτούρκων στην Τουρκία, έφεραν μια φοβερή αναστάτωση στο πολιτειακό σύστημα της χώρας. Τα πράγματα χειροτέρεψαν πολύ μετά τους νικηφόρους βαλκανικούς πολέμους 1912-1914.

Πρώτα άλλαξε το σύστημα στρατολόγησης των χριστιανών. Καταργήθηκε ο "κουραμάς", ο φόρος μιας λίρας το χρόνο για κάθε αρσενικό παιδί ως τα 20 χρόνια του. Από το 1914 στρατολογούνταν όλοι οι άρρενες από 20-50 ετών. Όσοι χριστιανοί ήθελαν να εξαγοράσουν τη θητεία τους πλήρωναν 40 λίρες χρυσές για ένα χρόνο. Αλλά πριν λήξει ο χρόνος, τους καλούσαν και πάλι να υπηρετήσουν στα τάγματα εργασίας, τα

"αμελέ – ταμπουρού". Στα τάγματα εργασίας η δουλειά και οι συνθήκες ζωής ήταν εξοντωτικές. Τους είχαν να δουλεύουν στους δρόμους, στα ανθρακωρυχεία, έκοβαν ξύλα για τα τραίνα, καθάριζαν τους δρόμους από τα χιόνια, τους έβαζαν να δουλεύουν στις πιο βαριές δουλειές, και σε διάφορα επαγγέλματα. Λίγη τροφή, δίχως θέρμανση, άθλια διαβίωση. Χωρίς αμφιβολία η εξόντωση των χριστιανών είχε δρομολογηθεί, το σχέδιο των Νεοτούρκων για την εξαφάνιση των Ελλήνων, ιδιαίτερα από τις παραλίες της Μ. Ασίας, είχε τεθεί σε εφαρμογή.

Για όλους τους παραπάνω λόγους πολλοί νέοι ΜακρηνοΛιβισιανοί αναγκάζονταν να δραπετεύουν από τα τάγματα εργασίας. Έρχονταν πίσω και κρύβονταν στα σπίτια ή σε σπηλιές. Έτσι οι οικογένειές τους γίνονταν θύματα άγριων διωγμών και εκβιασμών. Αναγκάζονταν να δώσουν ό,τι είχαν, από το περίσσεμα στην αρχή κι έπειτα από το υστέρημά τους. Ζούσαν μέσα στο φόβο. Τελικά βέβαια, οι επίστρατοι γίνονταν δραπέτες [κατσάκια] και κατέφευγαν στα γειτονικά νησιά, Σάμο, Ρόδο, Καστελόριζο, ενώ οι οικογένειές τους πίσω διώκονταν και εξαθλιώνονταν. Όσους έπιαναν, τους ξαναγύριζαν πίσω και τους έβαζαν σε βαρύτερες δουλειές, ενώ άλλους που δραπέτευαν από τα ενδότερα, τους λήστευαν και τους σκότωναν.

Η Μάκρη και το Λιβίσι είναι ανάστατες αυτήν όλη την εποχή. Οι φανατισμένοι Νεότουρκοι επιδίδονται σε διωγμούς και αυθαιρεσίες. Οι Τουρκοκρητικοί ιδιαίτερα εκδικούνται με ένα ιδιαίτερο μίσος τους μικρασιάτες Χριστιανούς, κάνουν δολιοφθορές στην οικονομία και στο εμπόριο, καταγγέλλουν ψευδή γεγονότα και ύποπτες κινήσεις πατριωτών κλπ. Παιδεία, οικονομία, και εκκλησία βρίσκονται υπό διωγμόν.

Μετά τις στρατολογίες των ανδρών ακολουθούν οι εξορίες των οικογενειών. Ο Νικ. Εμμ. Καραγεωργίου στο "Μάκρη και Λιβίσι Μ. Ασίας" 1986, περιγράφει τρεις εξορίες: Στην πρώτη, το 1916 εξόρισαν όλες τις οικογένειες για ένα χρόνο, με τελική κατάληξη το Δενισλή. Στη δεύτερη, το 1917, εξόρισαν τις οικογένειες με τελική κατάληξη τα χωριά Ατζί – Παγιάμ και Στεφανή, πριν από το Δενισλή, όπου ενοικίασαν σπίτια, εξαντλώντας και τις τελευταίες οικονομίες τους. Η εξορία αυτή διήρκεσε και πάλι ένα χρόνο. Στην τρίτη εξορία, το 1921, αφού στρατολόγησαν όλους τους άνδρες από 19 ως 50 ετών, αποφάσισαν να εξορίσουν και τους γέρους που είχαν απομείνει, μέχρι 70 ετών, και τα παιδιά από 13 ετών. Η πορεία είχε ενδιάμεσους σταθμούς το Δενισλή-Εερτίρ-Ικόνιο-Καισάρεια. Η πορεία κράτησε 50 ημέρες [άρχισε στις 8 Νοεμβρίου του 1921] δηλ. μέσα στο χειμώνα, πορεία μέσα στο κέντρο της ηπειρωτικής Τουρκίας. Στην Καισάρεια έμειναν μέχρι το τέλος του πολέμου. Όσοι επέζησαν κατέβηκαν

μετά πολλές περιπέτειες, και υπό την προστασία του Ερυθρού Σταυρού, στη Μερσίνα το λιμάνι της Τουρκίας κάτω από την Αττάλεια, όπου τους παρέλαβε το καράβι για την Ελλάδα τέλος Νοεμβρίου του 1922.

Ο Ξεριζωμός

Η Μάκρη και το Λιβίσι μετά την τελευταία εξορία ερήμωσαν. Είχαν μείνει μόνο τα γυναικόπαιδα και μερικοί υπερήλικες. Όλοι οι άνδρες έλειπαν στις εξορίες, διασκορπισμένοι σε όλα τα μέρη της Τουρκίας, οι πιο πολλοί είχαν σκοτωθεί ή πεθάνει από τις κακουχίες. Τα δυο τελευταία χρόνια 1920-1922 κατά τις μαρτυρίες των προσφύγων [βλέπε: "Η Έξοδος" τόμος Β΄ ΚΜΣ 1982], ούτε παπάς δεν υπήρχε για να θάψει τους νεκρούς, ενώ οι γυναίκες είχαν αναλάβει τη συντήρηση των οικογενειών συνεχίζοντας τα επαγγέλματα των ανδρών τους, κάνοντας καμίνια, καλλιεργώντας τα χωράφια και τα αμπέλια στον Κάμπο, και κάνοντας μικροεμπόριο με κίνδυνο της ζωής τους. Τα αποθέματα ακόμα και των πιο ισχυρών οικονομικά οικογενειών είχαν εξαντληθεί από την συνεχή αιμορραγία όλων αυτών των ετών, που ήταν άλλωστε και ένας από τους κύριους στόχους των Νεοτούρκων, μαζί με τη φυσική εξόντωση του πληθυσμού.

Με το σπάσιμο του μετώπου και την υπογραφή της συνθήκης αποχώρησης του ελληνικού στρατού από τη Μ. Ασία, τον Αύγουστο του 1922, οι Τούρκοι ειδοποίησαν τον πληθυσμό να φύγει μέσα σε ένα μήνα, τον Σεπτέμβριο του 1922.

Από το Λιβίσι και τα γύρω χωριά ο κόσμος, τα γυναικόπαιδα και οι υπερήλικες κατέβηκαν στη Μάκρη για να περιμένουν το καράβι που θα τους έπαιρνε στην Ελλάδα. Δεν πήραν τίποτα μαζί τους γιατί οι Τούρκοι τους έλεγαν ψέματα πως θα γυρίσουν πίσω όπως είχε γίνει και στις άλλες εξορίες, δεν μπορούσαν άλλωστε να χωνέψουν το μέγεθος της καταστροφής. Οι πληροφορίες ήταν ασαφείς, ενώ οι φήμες οργίαζαν. Τους έδωσαν 7 ημέρες να προετοιμαστούν [βλέπε: "Η Έξοδος" τ. Β΄ ΚΜΣ 1982 μαρτυρία του Λιβισιανού Χαρίτου Μαυρίκου, Ν. Μάκρη]. Εκείνοι έθαψαν στο κατώι τα χαλκώματα, κιλίμια, αλεύρι, όσπρια κλπ. ή στα αμπάρια. Τα πιο πολύτιμα, ασημικά και χρυσαφικά, τα έθαψαν στους τοίχους των μεσοτοιχιών που κατά την τούρκικη οικοδομική ήταν διπλοί. Έκαναν δέματα τα ρούχα και τα σκεπάσματα, και στους μποχτσάδες μέσα έβαλαν τα χρειαζούμενα για το ταξίδι. Τα χρυσαφικά και τα βραχιόλια, δαχτυλίδια κλπ. τα έραψαν στις φόδρες των φορεμάτων τους, κι έτσι κατέβηκαν

στη Μάκρη. Εκεί πολλές οικογένειες δεν περίμεναν το καράβι να τους πάρει, αλλά ναύλωναν καΐκια οικογένειες-οικογένειες και έφευγαν για τη Ρόδο ή το Καστελόριζο.

Πριν μπαρκάρουν στα καΐκια κι έπειτα στο καράβι που κάποτε ήρθε να τους πάρει, τους έκαναν εξονυχιστικό έλεγχο και ό,τι χρυσαφικό έβρισκαν πάνω τους το έπαιρναν, τους λήστευαν στην κυριολεξία.

Το καράβι που τους έφερε στην Ελλάδα τους ξεφόρτωσε άλλους στον Πειραιά, άλλους στη Τζιά, άλλους στην Ιτέα, άλλους στην Κεφαλονιά κλπ.

Από την άλλη μεριά, οι τελευταίοι εξόριστοι στην Καισάρεια, ειδοποιήθηκαν και αυτοί να επιστρέψουν με το τέλος του πολέμου. Όσοι είχαν επιζήσει κατέβηκαν στη Νίγδη όπου συνάντησαν και άλλα μπουλούκια εξορίστων από τα χωριά της Σμύρνης και συνέχισαν την πορεία προς τη θάλασσα συνοδεία Τούρκων αστυνομικών. Στο Ουλού Κισλά που ήταν σιδηροδρομικός κόμβος, τους παρέλαβε επιτροπή του Ερυθρού Σταυρού και με συνοδεία αστυνομικών μπήκαν στο τραίνο και έφτασαν στην Ταρσό, την πατρίδα του Απόστολου Παύλου. Από εκεί, πάλι με τραίνο έφτασαν στη Μερσίνα όπου ο τουρκικός πληθυσμός, τους υποδέχτηκε με άγριες διαθέσεις. Τους έβαλαν σε φάμπρικες και αφού τους πήραν και πάλι ό,τι πολύτιμο τους είχε απομείνει τους άφησαν να ανεβούν στο καράβι "Καβάλα" που θα τους έφερνε στην Ελλάδα, τον Νοέμβρη του 1922. Στο καράβι οι περισσότεροι αρρώστησαν από εξανθηματικό τύφο. Δεν τους άφησαν να βγουν στον Πειραιά, τους πήγαν στη Ζάκυνθο, ενώ εκείνοι που είχαν προσβληθεί από εξανθηματικό τύφο βρέθηκαν στο λαζαρέτο της Ζακύνθου και άλλοι στο λαζαρέτο της Κέρκυρας. Από τη Ζάκυνθο, όσοι ήταν καλά έφευγαν για να συναντήσουν τους δικούς τους, ενώ τους άρρωστους, όταν γίνονταν καλά τους έπαιρναν οι δικοί τους μετά 1-2 μήνες.

Άλλοι από τους εξόριστους στο εσωτερικό της Τουρκίας, από τη Μάκρη και το Λιβίσι βρέθηκαν στη Μαγνησία, άλλοι στον Πόντο, στην Κωνσταντινούπολη, ακόμα και στη Συρία, δραπέτες, από όπου ήρθαν με διάφορους τρόπους και μετά από πολλές περιπέτειες, μέχρι και πολλά χρόνια μετά το 1922.

Δεν ξέρουμε ακόμα και δεν θα μάθουμε ίσως ποτέ πόσοι Μακρηνο-Λιβισιανοί επέζησαν από τις εξορίες και πόσοι τελικά επέστρεψαν στην Ελλάδα. Όπως επίσης δεν ξέρουμε πόσοι ακριβώς ήταν οι Έλληνες που ζούσαν στη Μ. Ασία και πόσοι πρόσφυγες ήρθαν από εκεί. Αναφέρεται ότι οι Έλληνες που ζούσαν στη Μ. Ασία το 1922 ήταν 2,5 εκατομμύρια, ενώ οι πρόσφυγες που ήρθαν στην Ελλάδα ήταν 1.104.000 [βλέπε: Γιώργου Γιαννακόπουλου "Ιστορικά" Ελευθεροτυπία 30 Αυγούστου 2001,

από τη Στατιστική Επετηρίδα της Ελλάδος του 1930].

Αντίσταση αιώνων: Η αντίσταση που έκαναν οι ΜακρηνοΛιβισιανοί, όπως και όλοι οι μικρασιάτες Έλληνες για να διατηρήσουν την εθνική τους συνείδηση, τη γλώσσα, τη θρησκεία, τα ήθη και τα έθιμά τους στους αιώνες που ήταν υπό τον τουρκικό ζυγό στη Μ. Ασία δεν είναι γνωστή και δεν προβάλλεται από τους ιστορικούς γιατί θεωρείται δεδομένη, αφού από τα 3000 χρόνια ιστορικού βίου των Ελλήνων τα 2000 χρόνια ήταν κάτω από σκλαβιά [βλέπε: Ιωάννη Θεοδωρακόπουλου εισήγηση στο "Ο λογοτέχνης και η εποχή μας" Αθήνα 1976].

Ένας άλλος λόγος είναι ίσως ότι για την εποχή που μας ενδιαφέρει, το ενδιαφέρον όλων – και των ιστορικών – εστιάζεται στο μέγα γεγονός του ξεριζώματος του ελληνισμού από τη Μ. Ασία το 1922. Όμως, ούτε η Ιστορία είναι μονάχα παρελθόν, ούτε η μικρασιατική υπόθεση για τον ελληνισμό μονάχα δάκρυα. Είναι και αντίσταση, και ανάταση, και θυσίες.

Ευτυχώς για τη Μάκρη και το Λιβίσι υπάρχουν τέτοιες καταγραφές που δίνουν και απαντήσεις στα εύλογα, αλλά εν πολλοίς ανιστόρητα ερωτηματικά για το αν και κατά πόσον οι κάτοικοί τους κινήθηκαν ή έμειναν αδρανείς την ώρα που ο Ελευθέριος Βενιζέλος οραματιζόταν την απελευθέρωσή τους, και ο ελληνικός στρατός έμπαινε ελευθερωτής στη Σμύρνη [βλέπε: Σάββα Πασχαλίδη: Εθνομάρτυρες της Πατρίδος εφημ. "Η Μάκρη" ΑΦ 18 Οκτ. 1958].

Γράψαμε ήδη για τη στάση του λαού της Μάκρης το 1878 όπου ο Προεστός της Μάκρης Απόστολος Βασιλειάδης εξεδίωξε τον Τούρκο αγά που κατατυραννούσε τους κατοίκους, και μετά από αυτό διώχτηκε και φυλακίστηκε από τις τουρκικές αρχές και κινδύνεψε να εκτελεστεί.

Αλλά και όλη η ζωή του Μιχαήλ Μουσαίου, η στάση του, τα λόγια του, το παράδειγμά του, τα γραφτά του, ήταν μια διαρκής αντίσταση και επανάσταση εκ των έσω. Το κυριότερο είναι ότι αυτή του την αντίσταση την υιοθέτησαν και την συνέχισαν αυτοί που τον είχαν ακούσει και τον είχαν δει, οι μαθητές του, δάσκαλοι, ιερείς και ευεργέτες, σαν άξιοι μαθητές και συνεχιστές του.

Με εισφορές των κατοίκων και μέσα στα πλαίσια της κοινής συμμετοχής που αντιπροσώπευε η Δημογεροντία σύμφωνα με τον Κανονισμό της, που τον διηύρυνε και τον βελτίωσε ο γιατρός Βασίλειος Σαράφης, χτίστηκαν σχολεία και εκκλησίες στη Μάκρη και το Λιβίσι, ενώ ο αριθμός των μαθητών στα σχολεία μέσα σε μια 15ετία δεκαπλασιάστηκε. Με ένα σύστημα υποτροφιών εξάλλου η Δημογεροντία ενισχυμένη από τους ευεργέτες, στέλνει τους καλύτερους μαθητές να σπουδάσουν στην Αθήνα και

στη Σάμο, δάσκαλοι κυρίως, αλλά και γιατροί και δικηγόροι. Κι αυτοί οι δάσκαλοι, όταν έρχονται πίσω στην πατρίδα εφαρμόζουν το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα με βιβλία που τα στέλνει ο Σύλλογος "Ανατολή" [ημ/νία ίδρυσης 1891] που έχει πρόεδρο τον Καθηγητή Μαργαρίτη Ευαγγελίδη και μετά τον θάνατό του τον Κων/νο Λαμέρα. Στη Μάκρη ιδρύεται το "Αναγνωστήριο η Τελμησσός" από τον Βασίλειο Σαράφη και στη βιβλιοθήκη του έρχονται βιβλία και περιοδικά ελληνικά και ξενόγλωσσα. Στο περιοδικό της "Ανατολής", "Ξενοφάνης", οι ΜακρηνοΛιβισιανοί λόγιοι στέλνουν ανταποκρίσεις και άρθρα, μαθαίνουν για τις άλλες Κοινότητες της Μ. Ασίας και συνδέονται με αυτές. Σκοπός της "Ανατολής" που έχει έδρα την Αθήνα είναι η ενίσχυση του ελληνισμού της Μ. Ασίας στην εκπαίδευση, τη θρησκεία, τον πολιτισμό, τη γλώσσα και το εθνικό φρόνημα.

Με αυτό τον τρόπο πολλές Κοινότητες στη Μ. Ασία και μεταξύ αυτών και η Κοινότητα Μάκρης και Λιβισίου έχουν ένα ισχυρό σημείο αναφοράς και σύνδεσης μεταξύ τους. Η "Ανατολή" γίνεται η ορατή όψη της μητρόπολης στην οποία προσβλέπουν με πολλή νοσταλγία και εναποθέτουν πολλές προσδοκίες ιδιαίτερα μετά τον Στρατιωτικό Σύνδεσμο [1909] και την εμφάνιση στο ιστορικό προσκήνιο του Ελευθέριου Βενιζέλου, ενώ συγχρόνως το Χουριέτ, το τουρκικό ψευδο-Σύνταγμα του 1908, αυτό που ο οικουμενικός Πατριάρχης Ιωακείμ ο Γ΄ ονόμασε τάφο των ελληνικών προνομίων στη Μ. Ασία, τους δίνει πολλές ελπίδες για ισοπολιτεία που γρήγορα θα διαψευσθούν με την άνοδο των Νεοτούρκων στην εξουσία.

Το 1912-1914 αυτοί που είχαν στρατευθεί στα εργατικά τάγματα καταλαβαίνουν ότι η στράτευσή τους είναι πρόσχημα και αποβλέπει στη φυσική τους εξόντωση κι έτσι ο ένας μετά τον άλλο δραπετεύουν. Όσοι βρίσκονται κοντά στα παράλια περνάνε στα νησιά Ρόδο, Σάμο, Καστελόριζο, και οι πιο πολλοί από αυτούς γίνονται στη συνέχεια πληροφοριοδότες των ελληνικών στρατευμάτων και των συμμάχων της Αντάντ, κυρίως των Γάλλων. Οι άλλοι που δραπετεύουν από το εσωτερικό, χάνονται, τους πιο πολλούς τους ληστεύουν και τους σκοτώνουν. Όσοι έρχονται πίσω στο Λιβίσι και στη Μάκρη, κρύβονται για λίγο καιρό σε σπίτια και σε σπηλιές ώσπου να βρουν καΐκι που θα τους φυγαδεύσει στα νησιά, ενώ πίσω τους οι οικογένειες διώκονται, ζουν μέσα στο φόβο και αιμορραγούν οικονομικά.

Το 1914, όταν άρχισε ο εκτοπισμός των ελληνικών πληθυσμών από τα παράλια, το Πατριαρχείο Κων/πόλεως κήρυξε την εκκλησία σε διωγμό. Τότε οι ΜακρηνοΛιβισιανοί έκλεισαν τους ναούς και τα σχολεία. Η Εφοροδημογεροντία πήρε την απόφαση να κλείσουν τα σχολεία της

Κοινότητας προ των εξετάσεων του Ιουνίου του 1914. Οι δάσκαλοι τότε απειλήθηκαν ότι θα παραπεμφθούν στο στρατοδικείο. Στη συνέχεια τους ζητήθηκε να υποβάλουν τα πτυχία σπουδών τους στην τουρκική Επιθεώρηση. Αρνήθηκαν και στις δυο αυτές απειλές. Οι Τούρκοι υποχώρησαν, αλλά προσωρινά, γιατί μέχρι το 1921 τους είχαν στείλει όλους εξορία. Το όλο ζήτημα σαν μια γενναία απόφαση δασκάλων και Δημογεροντίας χαρακτηρίστηκε ως "στάση των Δασκάλων του 1914". [βλέπε: Σάββα Πασχαλίδη: "Η αρχαία και σύγχρονος Λυκία" εφημ. "Η Μάκρη" ΑΦ 16 Αύγουστος 1958].

Το 1916 μέσα σε ένα κλίμα πιέσεων, εκτοπισμών και διώξεων, οι Τούρκοι κυνηγώντας να συλλάβουν μια ομάδα Λιβισιανών που κατέβαιναν νύχτα από το Λιβίσι στη θάλασσα για να δραπετεύσουν, βρήκαν ένα γράμμα γραμμένο από τον Γιάννη Αγιορείτη, με τη σφραγίδα της Δημογεροντίας ["Αδελφότης Λιβισίου και Μάκρης κλπ..."] και την υπογραφή του αρχιερατικού επιτρόπου παπα-Δημητρίου Χαστά. Αμέσως μετά από αυτό συνέλαβαν όλους τους Εφοροδημογέροντες της Μάκρης και του Λιβισιού, τον αρχιερατικό επίτροπο, τον διευθυντή των σχολείων του Λιβισιού Κυριάκο Τσακίρη, τον Πασχάλη Πασχαλίδη, Γιώργο Λαζαρίδη, Χαράλαμπο Παντελίδη, Πλάτωνα Μουσαίο [γιο του Μιχ. Μουσαίου], δασκάλους, γιατρούς, δικηγόρους, και άλλους διακεκριμένους πολίτες της Κοινότητας και τους έστειλαν στις φυλακές του Δενισλή, σύνολο 28-30 τον αριθμό. Ο Γιάννης Αγιορείτης προσπάθησε να πάρει πάνω του όλη την ευθύνη και στις εξοντωτικές ανακρίσεις και στα βασανιστήρια αρνήθηκε να παραδεχτεί ότι οι άλλοι ήταν συνεργάτες του. Στην πραγματικότητα στο Λιβίσι και στη Μάκρη υπήρχε μια ομάδα πατριωτών που δρούσε προς όφελος των συμμάχων της Ελλάδας, και που συνεργαζόταν με τους Γάλλους του Καστελόριζου και με τον Άγγλο πρόξενο της Ρόδου διοχετεύοντας πληροφορίες για τις στρατιωτικές κινήσεις των Τούρκων, τις θέσεις των πυρομαχικών και αποθηκών, τα τοπογραφικά όρμων και οχυρών κ.ά. Τα έγγραφα που είχαν βρει οι Τούρκοι στην παραλία του Λιβισιού είχαν σχεδιαγράμματα και λεπτομέρειες που μόνο μια ομάδα ειδικών μπορούσε να εκπονήσει. Έτσι ο Γιάννης Αγιορείτης, ο Γεώργιος Αναγνωστόπουλος και Γεώργιος Πανηγύρης μετά από ανήκουστα βασανιστήρια εκτελέστηκαν. Τους

Βασίλειος Μουσαίος (γιος του Μιχ. Μουσαίου), γιατρός και πατριώτης (1866-1928)

κρέμασαν, ενώ οι άλλοι πέθαναν στις φυλακές. Ο Πλάτων Μουσαίος πέθανε μετά από μικρό χρονικό διάστημα από τις κακουχίες, και μόνο 8 από αυτούς επέστρεψαν πίσω στο Λιβίσι.

Το 1919 ήρθε στη Μάκρη κλιμάκιο του Ερυθρού Σταυρού με τρόφιμα και φάρμακα. Ο Βασίλειος Μουσαίος, γιος κι αυτός του Μιχαήλ Μουσαίου, γιατρός και θερμότατος πατριώτης που είχε καταφύγει από τη Μάκρη στη Σμύρνη γιατί απειλούνταν η ζωή του και της οικογένειάς του λόγω της πατριωτικής του δράσης, και από όπου δρούσε για να συμπεριληφθούν η Μάκρη και το Λιβίσι στην αυτονομούμενη περιοχή της Σμύρνης όπως σχεδιαζόταν τότε, συνόδεψε το πλοίο με τη βοήθεια τοῦ Ερυθρού Σταυρού από τη Σμύρνη στη Μάκρη. Το κυριότερο ήταν ότι ήθελε να εμψυχώσει τους πατριώτες του στον αγώνα που έκαναν προς αυτή την κατεύθυνση. Μαζί του επίσης έφερνε έγγραφα προς υπογραφή για τους πρόκριτους της Κοινότητας που θα τα διαβίβαζε προς το Συνέδριο του Παρισιού που θα γινόταν το 1920. Αφού έκανε τις επαφές του ο Β. Μουσαίος, οι Τούρκοι που τον παρακολουθούσαν προσπάθησαν να τον συλλάβουν, αλλά αυτός ειδοποιήθηκε έγκαιρα και διέφυγε με καΐκι ενός νησιώτη άτρομου ναυτικού που κάποτε του είχε σώσει τη ζωή ως ιατρός. Όμως η παρουσία του γενναίου και πατριώτη γιατρού Β. Μουσαίου που έχαιρε πολύ μεγάλης εκτίμησης ανάμεσα στους πατριώτες του, έδωσε πολλές ελπίδες και εμψύχωσε τον πληθυσμό που δεινοπαθούσε, τη στιγμή που οι πιο πολλοί από τους φυσικούς του ηγέτες βρίσκονταν στις φυλακές και στις εξορίες. [βλέπε: Γιάννη Ηλιάδη: "Η ιστορία της μεταβάσεως του Ερυθρού Σταυρού εις Μάκρην και ο Βασίλειος Μουσαίος" εφημ. "Η Μάκρη" ΑΦ 13 και 14 Ιούνιος 1958].

Τον ίδιο χρόνο τον Απρίλη του 1919 με το πλοίο "Ρούμελη" ήρθε στη Μάκρη με φάρμακα και τρόφιμα ο πατριώτης γιατρός από τον Τσεσμέ Νικόλαος Μάνωλας, ανθυπίατρος του ελληνικού στρατού ως επικεφαλής του Ερυθρού Σταυρού. Οι κάτοικοι του έκαναν μεγάλη υποδοχή, βγήκαν στους δρόμους με σινιά μπακλαβά και του πρόσφεραν λουλούδια. Ο Μάνωλας με δέκα άλλους γιατρούς και νοσοκόμες έμειναν στη Μάκρη μέχρι τον Αύγουστο του 1919. Το "Ρούμελη" ερχόταν κάθε εβδομάδα στη Μάκρη. Ο Μάνωλας μια μέρα θέλησε να πάει με βάρκα στο καράβι που ναυλοχούσε στο λιμάνι της Μάκρης, αλλά οι Τούρκοι του το απαγόρευσαν. Εκείνος δεν υπάκουσε και προχώρησε. Τον γύρισαν πίσω, και όταν προσπάθησαν να τον χτυπήσουν τράβηξε το πιστόλι για να πυροβολήσει. Οι Τούρκοι τότε βρήκαν την ευκαιρία, του έριξαν και τον σκότωσαν. Η δολοφονία του Μάνωλα θεωρήθηκε από τους ΜακρηνοΛιβισιανούς ως

συνωμοσία Τούρκων και Ιταλών που την εποχή εκείνη διεκδικούσαν για λογαριασμό τους τη ΝΔ παραλία της Μ. Ασίας μέχρι την Αττάλεια.

Αλλά και σε όλο το διάστημα των διωγμών οι δυο Κοινότητες προέβαλλαν αντίσταση με όλους τους τρόπους, είτε δια μέσου των θεσμικών τους οργάνων, Δημογεροντία και Εκκλησία, με τον νεοδιορισμένο τότε [1916] επίσκοπο Πατάρων Μάκρης και Λιβισίου Μελέτιο Χατζάπογλου, είτε δια μέσου ανθρώπων μεγάλου κύρους, δασκάλων, επιστημόνων, πλουσίων, είτε σε ανοιχτή αντίσταση, όπως ο Νικόλας Σταυριανός που έδρασε στα βουνά σαν ληστοφάγος, προστατεύοντας τους κατατρεγμένους και τιμωρώντας τους διώκτες τους. Επίσης μετά τη δολοφονία του Σταυριανού η γυναίκα του, η Λιβισιανή αμαζόνα Μαρίνα Σταυριανού, συνέχισε η ίδια τους αγώνες του συζύγου της και γι' αυτό τραγουδήθηκαν και οι δύο από τη δημοτική μούσα, με το "τραγούδι του Σταυριανού" [βλέπε: Κυριάκου Κάκου" "Το τραγούδι του Σταυριανού" εφημ. "Λιβίσι" ΑΦ 14, 1961].

Επίσης ο Αϊβαλιώτης ήρωας καπετάν-Μάρκος με τα Λιβισιανά παλικάρια του που έδρασε στα παράλια της Μάκρης και του Λιβισιού και στο νησάκι του Ταρσανά μέσα στο Κόλπο της Μάκρης. Αποτέλεσμα της δράσης των παλικαριών που είχαν δραπετεύσει και δρούσαν σαν κατάσκοποι και πληροφοριοδότες των Γάλλων ήταν και ο βομβαρδισμός των στρατιωτικών αποθηκών στο Τιπόι της Μάκρης το 1915, ο αεροπορικός βομβαρδισμός του τηλεγραφείου της Μάκρης, και ο βομβαρδισμός και η καταστροφή δύο γερμανικών υποβρυχίων στην Κεραμιά, την παραλία του Λιβισιού το 1916 [βλέπε: Νικολάου Εμμ. Καραγεωργίου "Μάκρη και Λιβίσι Μ. Ασίας" 1986].

Στα σχολεία, μέσα σε αυτό το κλίμα, οι δάσκαλοι εμψύχωναν με τη διδασκαλία τους τους μαθητές και τους ενέπνεαν. Χαρακτηριστικό παράδειγμα ήταν ο πατριώτης δάσκαλος Γεώργιος Πολίτης, μαθητής του Μουσαίου, αλλά και ο Δημήτριος Παπαντωνίου που στην εξορία του 1921 δίδασκε και ενέπνεε τους εξόριστους, όπως και ο Αυγερινός Πανηγύρης, Σάββας Πασχαλίδης κ.ά. ενώ η Δέσποινα Παπαντωνίου όταν είχαν εξοριστεί όλοι οι δάσκαλοι από το Λιβίσι, όπως βέβαια και ο άντρας της Δ.

Το ζευγάρι των δασκάλων Μάκρης και Λιβισίου, Δημητρίου και Δέσποινας Παπαντωνίου, σε νεαρή ηλικία.

Παπαντωνίου, δίδασκε απτόητη σαν σε κρυφό σκολειό στο σπίτι της, μέχρι την τελική Έξοδο παίρνοντας μαζί με τα ανήλικα παιδιά της το δρόμο του ξεριζωμού [βλέπε: Ρένας Βελισσαρίου ένα σχετικό, χωρίς τίτλο ιστορικό μυθιστόρημα υπό έκδοσιν].

Ανάμεσα στο Μύθο και την Ιστορία – ένας κύκλος 35 αιώνων: Η Λυκιακή Μυθολογία είναι συνδεδεμένη με τον ήλιο και τη λατρεία του Απόλλωνα που από τη Λυκία απλώθηκε σε όλο τον αρχαίο ελληνικό κόσμο. Μια ετυμολογία μάλιστα της λέξης Λυκία είναι ότι προέρχεται από το σανσκριτικό Λουξ που σημαίνει φως. Η Λυκία εξάλλου ήταν ονομαστή στον αρχαίο κόσμο για τα μαντεία της αφιερωμένα στον Απόλλωνα, αλλά και για τις μαντικές ικανότητες των κατοίκων της. Άλλο τόσο η Λυκιακή Μυθολογία είναι συνδεδεμένη με τον ηλιακό ήρωα Βελλεροφόντη και τους μεγάλους σεισμούς και τις γεωλογικές καταστροφές του εγκέλαδου της περιοχής. Όταν ο Βελλεροφόντης [ο φονιάς του Βέλλερου] γιος του βασιλιά της Κορίνθου και εγγονός του Σίσυφου σκότωσε τον Βέλλερο, κατ' άλλους αδερφό του, κατ' άλλους έναν ευγενή, ο πατέρας του τον έστειλε στην αυλή του βασιλιά του Άργους Προίτο για να καθαρθεί από το μίασμα του φόνου. Όμως η βασίλισσα Άντεια, η γυναίκα του Προίτου, ερωτεύτηκε το όμορφο βασιλόπουλο, αλλά ο Βελλεροφόντης αρνήθηκε τον έρωτά της και η Άντεια τον συκοφάντησε στον Προίτο. Αυτός δεν θέλησε να τον σκοτώσει όπως θάπρεπε να κάνει σύμφωνα με τα τότε νόμιμα σε αυτές τις περιπτώσεις, αλλά τον έστειλε στον πεθερό του τον Ιοβάτη βασιλιά της Λυκίας με ένα γράμμα όπου με "σήματα λυγρά" του έγραφε να σκοτώσει τον Βελλεροφόντη. Ο Ιοβάτης δέχτηκε το βασιλόπουλο με τιμές κι όταν ήρθε η μέρα άνοιξε το γράμμα. Αλλά δεν του πήγαινε να τον σκοτώσει γιατί τον είχε συμπαθήσει εντωμεταξύ. Τον έστειλε λοιπόν να κάνει άθλους σε δύσκολες και επικίνδυνες αποστολές ώστε να σκοτωθεί σε αυτές αντί να τον σκοτώσει εκείνος. Έτσι ο Βελλεροφόντης πάνω στον Πήγασο και με τη βοήθεια της θεάς Αθηνάς σκότωσε

Ο Βελλεροφόντης σκοτώνει τη Χίμαιρα, σε σχέδιο του γλύπτη Βαγγέλη Μουστάκα.

την Χίμαιρα, το τέρας με κεφάλι λιονταριού και κορμί κατσίκας, σύμβολο των σεισμών, των ηφαιστείων και των κατολισθήσεων της Λυκίας, στη συνέχεια νίκησε τις Αμαζόνες όπως και τους σκληρούς και άγριους πολεμιστές της περιοχής, τους Σόλυμους. Μετά από τους άθλους αυτούς ο Βελλεροφόντης πήρε την Αντίκλεια την κόρη του Ιοβάτη γυναίκα και έγινε βασιλιάς της Λυκίας, κι αυτό θεωρείται ως σαφής αναφορά στη γυναικοκρατία που επικρατούσε στη Λυκία. Το τέλος του Βελλεροφόντη δεν ήταν καλό. Κατά τον Ευριπίδη ο ήρωας επαναστάτησε εναντίον των θεών του Ολύμπου γι' αυτό και ο Δίας τον κατακεραύνωσε με τον κεραυνό του. Όμως ο ήρωας δεν πέθανε, αλλά καταφρονεμένος και χτυπημένος από τη θεία οργή έζησε άθλιος τα τελευταία του χρόνια, σύμβολο εκείνων που εναντιώνονται στη θέληση και την παντοδυναμία των θεών.

Ανάμεσα στην Ιστορία και τη Μυθολογία κινείται η διήγηση του Ηροδότου σχετικά με τον αποικισμό της Λυκίας από τους Έλληνες τον καιρό του Μεγάλου ή Πρώτου Αποικισμού όπως χαρακτηρίζεται, της εξόδου δηλ. των αποίκων από την ηπειρωτική Ελλάδα προς την Κάτω Ιταλία και κυρίως προς τη Μ. Ασία τα χρόνια προ της μεγάλης έκρηξης του ηφαιστείου της Θήρας το 1.500 π.Χ.

Κατά τον Ηρόδοτο τα χρόνια αυτά ο Λύκος ο Αθηναίος ο μικρότερος αδερφός του Αιγέα, όταν επικράτησε ο αδερφός του ο Αιγέας στην Αττική, πήρε το μέρος της Αττικής από τη Βραυρώνα ως τις εκβολές του Ασωπού ποταμού που χωρίζει την Αττική από τη Βοιωτία και περιλαμβάνει την Τετράπολη του Μαραθώνα δηλ. τους Δήμους Μαραθώνα, Οινόη, Τρικόρυνθο [Κάτω Σούλι] και Προβάλινθο, μια περιοχή που κατ' άλλον τρόπο ονομαζόταν Διάκρια. Την περιοχή των Μεγάρων πήρε ο άλλος αδερφός του ο Νίσσος, ενώ την περιοχή της Παλλήνης πήρε ο άλλος αδερφός του ο Πάλλας. Και όπως ήταν συνηθισμένο τότε επίσης, όταν εδραιώθηκε ο Αιγέας στην Αθήνα στράφηκε εναντίον του μικρότερου αδερφού του τού Λύκου. Τότε αυτός παίρνοντας μαζί του τους Διάκριους και Τετραπολίτες του Μαραθώνα μπήκε στα καράβια και πήγε κατά κει που βγαίνει ο ήλιος, ανατολικά. Ήρθε στη Μ. Ασία στη Λυκία, όπου μαζί ή σε λίγον καιρό ήρθε με τους Κρήτες του και ο Σαρπηδών ο αδελφός του Μίνωα που για τους ίδιους λόγους αναγκάστηκε να φύγει από την Κρήτη. Κρήτες και Αθηναίοι [Διάκριοι] ενώθηκαν και αντιμετώπισαν τους γηγενείς, Σόλιμους και Φοίνικες, τα σημιτικά φύλα που ζούσαν εκεί. Τους υπέταξαν και τους εξελλήνισαν. Έτσι δημιούργησαν τη Λυκία που ανέπτυξε τον δικό της πολιτισμό, πολίτευμα ιδιαίτερο και γλωσσικό ιδίωμα ιδιαίτερο.

Έτσι πέρασαν οι αιώνες και από την προϊστορία [Τρωικός πόλεμος

με ομηρικούς ήρωες των Λυκίων τον Σαρπηδόνα, γιο του Διός, και τον Γλαύκο] η Λυκία πέρασε στα ιστορικά χρόνια με επαναστάσεις [Ιωνική επανάσταση], υποδούλωση στους Πέρσες, στους Μηδικούς πολέμους, στη Ρωμαϊκή κατάκτηση, το Βυζάντιο ως έδρα χριστιανική με τον άγιο Νικόλαο Πατάρων και Μύρων, την τουρκοκρατία κλπ.

Το 1922 οι απόγονοι του Λύκου του Αθηναίου και των Τετραπολιτών του Μαραθώνα ξεριζωμένοι από τις μικρασιατικές τους πατρίδες της Λυκίας της Μ. Ασίας, ήρθαν και εγκαταστάθηκαν στην Ξυλοκέριζα Αττικής, στο Μαραθώνα, τον Νοέμβριο του 1923.

Επέστρεψαν σαν πρόσφυγες εκεί από όπου είχαν ξεκινήσει σαν άποικοι.

Κλείνοντας έτσι ένα κύκλο 35 περίπου αιώνων. [βλέπε: Μιχ. Π. Δελησάββα: "Ένας οικισμός Μικρασιατών προσφύγων από τη Λυκία της Μ. Ασίας" ανακοίνωση στο Γ΄ Συνέδριο Ιστορίας και Λαογραφίας της Αν. Αττικής, Μαραθώνας 1990].

Κεφάλαιο Β΄

Η Ιστορία της Νέας Μάκρης 1923-1990

Η Εγκατάσταση – η Ξυλοκέριζα – ο Ελαιώνας – η ίδρυση της Νέας Μάκρης – το χτίσιμο του Συνοικισμού – η διανομή της γης [1931] – ο Βάλτος: η Αποξήρανση του Βάλτου – ο Μύθος και η Ιστορία του – τα κτίσματα του Ηρώδη του Αττικού στο "Νησί" της Μπρεξίζας – η Αμερικανική Βάση [1952-1990] – οι Περιηγητές – η Έγγειος Ιδιοκτησία στην Αττική 1821-1923 και η σχέση της με τους Πρόσφυγες και τις Απαλλοτριώσεις

Η Εγκατάσταση

Οι περισσότερες οικογένειες των ΜακρηνοΛιβισιανών προσφύγων εγκαταστάθηκαν στον Πειραιά [Δραπετσώνα, Κοκκινιά [Καλοκαιρινά Δραπετσώνας], Νεάπολη, Χατζηκυριάκειο κ.ά. Πολλές επίσης οικογένειες εγκαταστάθηκαν στην Αθήνα [Βύρωνα, Νέα Ελβετία, Παγκράτι, Καισαριανή] και άλλες στη Ν. Φιλαδέλφεια, Ν. Ιωνία, Μπογιάτι κ.ά.

Οι οικογένειες που είχαν φύγει με καΐκια για τη Ρόδο εγκαταστάθηκαν εκεί, ενώ άλλες που τους ξεφόρτωσε το πλοίο στη Τζιά και Ιτέα, είτε παρέμειναν και δημιούργησαν προσφυγικούς συνοικισμούς εκεί [Ιτέα, Άμφισα, Γαλαξείδι], είτε παρέμειναν για 1-3 χρόνια [Τζιά, Χρισσό Άμφισας, Λιδωρίκι, Ελάτεια] και στη συνέχεια μετακινήθηκαν προς την Αθήνα και τον Πειραιά, είτε για να παραμείνουν εκεί, είτε για να εγκατασταθούν αλλού.

Στο πρώτο φύλλο της εφημερίδας "Η Φωνή του Λιβισιού και της Μάκρης", Μάιος του 1957 αναφέρεται ότι:

Στην Αθήνα είχαν εγκατασταθεί πάνω από 500 οικογένειες [στον Υμηττό, Πετράλωνα, Αμπελοκήπους, Βύρωνα, Ν. Ελβετία, Καισαριανή]

Στον Πειραιά, πάνω από 500 οικογένειες [Δραπετσώνα, Νίκαια, Κοκκινιά]

Στη Νέα Μάκρη 100 οικογένειες [για την ακρίβεια ήταν 92 τελικά]

Στον Ωρωπό [δεν αναφέρεται αριθμός οικογενειών, αλλά υπάρχει ακόμα και τώρα οικισμός που φέρει το όνομα "Νέον Λιβίσιον"]

Στο Πλατανάκι Θηβών 50 οικογένειες

Στην Άμφισα [δεν αναφέρεται αριθμός οικογενειών]

Στην Ιτέα Αμφίσης, πάνω από 60 οικογένειες [σημ. Στο Γαλαξείδι σε πρόσφατη δημοσίευση της εφημερίδας "Το Γαλαξείδι" αναφέρονται περί τις 200 οικογένειες εγκατεστημένες εκεί που ο συντάκτης της εφημ. "Η Φωνή του Λιβισιού και της Μάκρης" προφανώς αγνοεί]

Στη Γιάννουλη Λαρίσης [δεν αναφέρεται αριθμός οικογενειών]

Στη Θεσσαλονίκη, πάνω από 100 οικογένειες

Επίσης, στη Ρόδο, στην Κρήτη [Ιεράπετρα, Χανιά]

Καστελόριζο, και αλλού.

Από τον Αύγουστο του 1922 ως το καλοκαίρι του 1923 οι Μακρηνο-Λιβισιανοί πρόσφυγες της Αθήνας και του Πειραιά έρχονται σε επαφή με τον "Πανλύκιο [ή Παλλύκιο] Σύλλογο "Η Τελμησσός" που είχε ιδρυθεί στην Αθήνα το 1918, και που σκοπός του ήταν να βοηθάει τους νέους από τις δυο Κοινότητες που έφταναν στην Αθήνα για σπουδές, αλλά και στη συνέχεια όταν εφαρμόστηκε η υποχρεωτική στράτευση των χριστιανών από τους Νεότουρκους, να φροντίζει για εκείνους που δραπέτευαν από τον τουρκικό στρατό. Πρόεδρος και ιδρυτής του Συλλόγου αυτού ήταν ο παπα-Διονύσιος Καλαφάτης, πρώην αρχιερατικός επίτροπος του μητροπολίτη Πισιδίας ή κατ' άλλες πηγές του οικουμενικού Πατριαρχείου Κων/πόλεως, στη Μάκρη και στο Λιβίσι, και που για τα εθνικά του φρονήματα και την πατριωτική του δράση αναγκάστηκε να εκπατριστεί το 1900 και είχε εγκατασταθεί στην Αθήνα. Γενικός γραμματέας του Παλλύκιου Συλλόγου ήταν ο γιατρός Νικόλαος Καραβασίλης, ενώ το 1923 γ. γ. ήταν ο επίσης γιατρός Αλέξανδρος Σπανός, και ταμίας ο Άγγελος Τσακίρης [Βλέπε: Αντωνίου Τζιζή "Η ίδρυσις της Νέας Μάκρης" εφημ. "Η Φωνή του Λιβισιού και της Μάκρης" ΑΦ 10 1959].

Το θέμα που απασχολούσε όσους ενδιαφέρονταν να "αποκατασταθούν αγροτικώς" δηλ. να αποκτήσουν γη και να την καλλιεργούν για να ζήσουν ήταν να βρουν ένα μέρος για εγκατάσταση.

Νέα Μάκρη. Άποψη από τη θάλασσα.

Γι' αυτό το λόγο αναζήτησαν αγροκτήματα όχι μονάχα στην Αττική, αλλά οπουδήποτε στην Ελλάδα.

"Την υπόδειξη για την εγκατάστασή μας εδώ, γράφει ο Νικ. Εμμ. Καραγεωργίου, γνώστης εκ των έσω των πραγμάτων [βλέπε "Η Έξοδος" τ. Β΄ έκδ. ΚΜΣ 1982], έκανε ο Μιλτιάδης Καλαφάτης αδελφός του παπα-Διονυσίου Καλαφάτη, και ο Βασίλειος Πάνου. Ο Πάνου γνώριζε την Ξυλοκέριζα διότι ηργάζετο εις το κτήμα Βενετσιάνου ως γεωπόνος, στο σημερινό κτήμα Κωνσταντινίδη, πριν από το Κάτω Σούλι Μαραθώνος. Για την εγκατάστασή μας εδώ στην Ξυλοκέριζα συνετέλεσε πολύ και ο "Πανλύκιος Σύλλογος" που εργάστηκε πολύ γι' αυτό το σκοπό. Από τη Διεύθυνση Εποικισμού του Υπουργείου Γεωργίας έγινε αρχικά υπόδειξη στον Σύλλογο να εγκατασταθούμε αγροτικώς στην περιοχή Κατερίνης Μακεδονίας με αγροτικόν κλήρον 80 στρεμμάτων εύφορης γης κατά οικογένεια. Έγινε τότε επιτροπή από τους συμπατριώτες μας Αντώνιον Μόσχον, Χαράλαμπον Καραβασίλην, Μανώλην Καραγεωργίου, και Δαμιανόν Δαμιανού. Η επιτροπή αυτή αφού πήγε και εξέτασε την περιοχήν της Κατερίνης ανέφερε σε σύσκεψη συμπατριωτών μας που έγινε στην Αθήνα την προτίμησή της όπως η εγκατάστασή μας γίνει στην Ξυλοκέριζα αντί της Κατερίνης, με 40 στρέμματα περίπου κατά οικογένεια, δάσους και άγονης γης, λόγω της κοντινής αποστάσεως από την Αθήνα".

Περισσότερες λεπτομέρειες για τις κινήσεις, τις ζυμώσεις και τις αντιθέσεις που δημιουργήθηκαν εκείνη την εποχή για το πού και πώς θα γινόταν η εγκατάστασή μας δίνει ο Αντώνιος Τζιζής στα φύλλα 10, 11 και 12 της εφημερίδας "Η Φωνή του Λιβισιού και της Μάκρης" του 1959. Ο Α. Τζιζής τελειόφοιτος, τότε, της Νομικής Σχολής στο Πανεπιστήμιο Αθηνών και μετέπειτα δικηγόρος και βουλευτής της Ενώσεως Κέντρου το 1964 συνέβαλε τα μέγιστα στην εγκατάσταση των πατριωτών του στην Ξυλοκέριζα και στην ίδρυση της Νέας Μάκρης. Ηγετική φυσιογνωμία, γερό μυαλό και καλός πατριώτης, αποδύθηκε ολόψυχα στον αγώνα της εγκατάστασης, έτρεξε, χτύπησε πόρτες, διέθεσε τις νομικές του γνώσεις που τόσο είχαν ανάγκη οι πατριώτες του και έδωσε λύσεις σε πολλά ζητήματα ώστε να μπορέσουν να ριζώσουν σε ένα τόπο άγονο, φτωχό και αφιλόξενο όπως ήταν τότε η Ξυλοκέριζα.

Η σειρά των γεγονότων όπως την περιγράφει ο Α. Τζιζής έχει ως εξής: Από τον Σεπτέμβρη του 1922 και όλο το καλοκαίρι του 1923 οι ΜακρηνοΛιβισιανοί πρόσφυγες όσοι ενδιαφέρονταν για αγροτική εγκατάσταση [γιατί το μεγαλύτερο μέρος των ΜακρηνοΛιβισιανών οικογενειών στην Αθήνα και στον Πειραιά προτίμησαν την "αστική" αποκατάσταση δηλ.

να αποζημιωθούν με ένα ποσό χρημάτων και ένα σπίτι μέσα σ' αυτές τις δυο πόλεις όπου τα μέλη της οικογένειάς τους θα έβρισκαν δουλειά] αναζητούν μέρη για να εγκατασταθούν και γι' αυτό συσπειρώνονται γύρω από τον Παλλύκιο Σύλλογο που με πρόεδρο τον παπα-Διονύσιο Καλαφάτη μεριμνά και φροντίζει γι' αυτούς.

Στο κτήμα Βενετσιάνου, κατόπιν Κωνσταντινίδη στο Κάτω Σούλι Μαραθώνος, όπου ο Βασίλειος Πάνου, γαμπρός του Α. Τζιζή υπηρετεί ως γεωπόνος, δουλεύουν και οι Μανώλης Καραγεωργίου και Πανηγύρης Τσακιργιάννης. Σε μιά από τις συνελεύσεις του Παλλυκίου Συλλόγου γι' αυτό το σκοπό, της εγκατάστασης, φαίνεται ότι ο Μιλτιάδης Καλαφάτης έχοντας συζητήσει το ζήτημα με τον Βασ. Πάνου που γνώριζε την περιοχή, πρότεινε την εγκατάσταση στην Ξυλοκέριζα, ενώ το Υπουργείο [Γεωργίας μάλλον] τους είχε υποδείξει την Κατερίνη. Έπρεπε λοιπόν να διαλέξουν και μάλιστα όσο πιο γρήγορα γινόταν. Για αυτό το σκοπό ο Σύλλογος έστειλε στην Κατερίνη τους Αντώνιο Μόσχο-Λουίζο, Χαράλαμπο Καραβασίλη, Μανώλη Καραγεωργίου και Δαμιανό Δαμιανό για να δουν τον τόπο και να πουν τη γνώμη τους. Στην επόμενη συνέλευση κυριάρχησε η ιδέα να γίνει η εγκατάσταση στην Ξυλοκέριζα για τους λόγους που αναφέραμε.

Η πρώτη γνώμη ήταν να έρθουν στην Ξυλοκέριζα όλες οι οικογένειες που ενδιαφέρονταν, να πάρουν 2-4 στρέμματα γης η κάθε μια και να κάνουν τα επαγγέλματα που έκαναν και στη Μ. Ασία. Η συνέλευση εξέλεξε σ' αυτό το στάδιο δια βοής μια προσωρινή εκτελεστική Επιτροπή με πρόεδρο τον παπα-Διονύσιο Καλαφάτη, Βασ. Πάνου, Αντώνιο Μόσχο-Λουίζο, Μιλτ. Καλαφάτη και Δαμιανό Δαμιανό. Τα σχετικά με τη συνέλευση εκείνη, γράφει ο Α. Τζιζής, συζήτησαν την επομένη ο ίδιος μαζί με τον Βασ. Πάνου. Ο Α. Τζιζής ήταν σύμφωνος με τον Βασ. Πάνου για την εγκατάσταση των πατριωτών στην Ξυλοκέριζα, είχε όμως σοβαρότατες αντιρρήσεις στο να εγκατασταθούν όλοι σ' αυτήν και να ασκήσουν το επάγγελμα που έκαναν στη Μ. Ασία. Γιατί έπρεπε να έχουν αρκετή γη για να επιζήσουν καλλιεργώντας την, ενώ αντίστοιχα οι συνθήκες ήταν τελείως διαφορετικές από εκείνες της Μ. Ασίας για να ασκήσουν τα επαγγέλματά τους και να ζήσουν από αυτά. Και γιατί στην Ξυλοκέριζα δεν θα είχαν την πλούσια ενδοχώρα της Τουρκίας για να διοχετεύσουν τα προϊόντα τους και να κάνουν εμπόριο όπως έκαναν εκεί. Επίσης, πολλά επαγγέλματα δεν περνούσαν όπως εκεί. Επομένως το μόνο που έμενε ήταν να διεκδικήσουν πλήρη αγροτική αποκατάσταση όπως είχαν δικαίωμα, κι όπως θα έκαναν τότε και άλλοι μικρασιάτες πρόσφυγες σε όλα τα μέρη της Ελλάδας.

Τα επιχειρήματα του Α. Τζιζή έπεισαν τον Βασ. Πάνου. Έτσι αποφάσι-

σαν να πάρουν τα πράγματα στα χέρια τους, και χωρίς να παρακάμψουν την Επιτροπή και τον Παλλύκιο Σύλλογο, αποφάσισαν να δράσουν. Αυτό όμως έπρεπε να γίνει όσο ήταν δυνατόν πιο σύντομα και αποτελεσματικά, ώστε να προλάβουν άλλους, και γιατί τα πράγματα ήταν ρευστά, κι επικρατούσε μεγάλη αβεβαιότητα.

Πρώτα-πρώτα έπρεπε να δουν την έκταση της Ξυλοκέριζας, να συγκεντρώσουν πληροφορίες για τις κολιγικές σχέσεις του τσιφλικιού, ώστε να ξεκαθαρίσουν ποιοι είχαν δικαίωμα να εγκατασταθούν σ' αυτό, αλλά και οι ίδιοι σαν πρόσφυγες αν είχαν το δικαίωμα και σειρά προτίμησης να το διεκδικήσουν.

Μια από τις επόμενες μέρες οι Αντ. Τζιζής και Βασ. Πάνου και ο πατριώτης υπολοχαγός τότε της επαναστατικής κυβέρνησης Ν. Πλαστήρα, Αντώνης Χατζησταματίου, νοίκιασαν ένα αυτοκίνητο και ήρθαν στην Ξυλοκέριζα για να συγκεντρώσουν τις πληροφορίες που χρειάζονταν. Τις πληροφορίες τις πήραν από τους Φωκιανούς, μια οικογένεια προσφύγων από τη Φώκαια της Μ. Ασίας που καλλιεργούσαν την μόνη καλλιεργήσιμη έκταση του κτήματος, 450 στρέμματα περίπου γύρω από την εκκλησία του αγίου Κωνσταντίνου προς τη θάλασσα και προς το Βάλτο, κάτω από τη λεωφόρο Μαραθώνος, και για λογαριασμό του Πικερμιώτη κτηματία Ξηντάρα. Αυτοί ήταν έξι οικογένειες που είχαν έρθει κυνηγημένοι από τη Φώκαια της Μ. Ασίας το 1916 και έμεναν στα οικήματα δίπλα από το παλαιό μοναστηριακό λιοτρίβι, που το χρησιμοποίησαν και οι ΝεοΜακρηνοί σαν ελαιοτριβείο μέχρι τη δεκαετία του '50 και που γκρεμίστηκε γύρω στα 1962-1964.

Αμέσως μετά την επίσκεψη και σε συνεννόηση πάντοτε με τον Βασ. Πάνου που ήταν μέλος της προσωρινής Εκτελεστικής Επιτροπής συγκάλεσαν γενική συνέλευση σε μια αίθουσα στην πλατεία αγίων Θεοδώρων της Αθήνας με τη μεσολάβηση του υπολοχαγού Αντώνη Χατζησταματίου, ο οποίος υπηρετούσε στα Γραφεία της κυβέρνησης Πλαστήρα και είχε δύναμη. Στη συνέχεια, ο Α. Χατζησταματίου, ο Βαλσάμης Ιακώβου, ανθυπολοχαγός, και ο Παν. Δημητριάδης [Παλάγκος] υπολοχαγός, σαν πατριώτες βοήθησαν όσο μπόρεσαν στην υπόθεση της εγκατάστασης των συμπατριωτών τους στην Ξυλοκέριζα.

Στη συνέλευση αυτή ιδρύθηκε η "Αγροτική Προσφυγική Ομάδα Νέας Μάκρης Ξυλοκέριζας". "Αυτό ήταν απαραίτητο να γίνει γιατί οι προσφυγικές ομάδες ως συνεταιρισμοί, σύμφωνα με το νόμο είχαν δικαίωμα αγροτικής αποκατάστασης σαν ακτήμονες καλλιεργητές", γράφει ο Αντ. Τζιζής σαν νομικός.

Σύμφωνα με αυτή τη μαρτυρία, από την πρώτη στιγμή και πριν ακόμα ιδρυθεί η Νέα Μάκρη, η Επιτροπή Πρωτοβουλίας δίνει το όνομα της πόλης: Νέα Μάκρη.

Έκτοτε πουθενά αλλού δεν καταγράφεται σχόλιο η αντίρρηση για την ονομασία της και αυτό είναι ένα γεγονός, δεδομένου ότι οι ΜακρηνοΛιβισιανοί τουλάχιστον εκείνου του πρώτου καιρού για την ονοματοθεσία οικισμών, εντύπων, βιβλίων κλπ. ταλαντεύονταν ανάμεσα στα ονόματα "Μάκρη" και "Λιβίσι" [π.χ. ο οικισμός του Ωρωπού ονομάστηκε "Νέον Λιβίσιον" όπως και ο οικοπεδικός συνεταιρισμός για την αγορά έκτασης έξω από τη Μάκρη, στο Μετόχι. Μια εφημερίδα τους επίσης ονομάστηκε "Λιβίσι" κ.ο.κ. ενώ σε όλα τα βιβλία και τις εργασίες που αφορούν την περιοχή, τη γλώσσα και την ιστορία, αναφέρονται τα ονόματα και των δύο πόλεων απαρεγκλίτως, με προτεραιότητα μάλιστα στο Λιβίσι όπως είναι και σωστό, γιατί το Λιβίσι είναι η κοιτίδα των Μακρηνών: π.χ.: Κωνσταντίνου Λαμέρα: "Η Μάκρη και το Λυβήσι" [1964], Καλλιόπης Μουσαίου-Μπουγιούκου: "Παροιμίες του Λιβισιού και της Μάκρης", Νικολ. Εμμ. Καραγεωργίου: "Μάκρη και Λιβίσι Μ. Ασίας", κι ακόμα πιο πολύ στη γλωσσολογική μελέτη "Το Ιδίωμα του Λιβισιού της Λυκίας" [1961] του Καθηγ. Νικολάου Ανδριώτη προτάσσεται πολύ σωστά το Λιβίσι].

Στην ίδια συνέλευση εκλέγεται τριμελής επιτροπή που αποτελείται από τους Βασ. Πάνου, Αντ. Χατζησταματίου και Αντ. Τζιζή με τρία αναπληρωματικά μέλη, τους Νικόλαο Σπανό, Αντώνη Μόσχο-Λουίζο και Νικόλα Παλτήρη. Αμέσως συντάσσεται από τον Αντ. Τζιζή μια αίτηση επίταξης της Ξυλοκέριζας. Η αίτηση επίταξης ήταν απαραίτητη γιατί σύμφωνα με το νόμο της απαλλοτρίωσης η "επίταξη" είχε ταχύτερη διαδικασία για να αποδοθούν τα απαλλοτριούμενα κτήματα στους δικαιούχους. Η αίτηση διαβάστηκε στο σπίτι του Αντ. Τζιζή όπου είχαν μαζευτεί γύρω στους 20 πατριώτες και όλοι μαζί πήγαν στον υπουργό γεωργίας τότε Απόστολο Δοξιάδη. Η συζήτηση κράτησε περί τις 2 ώρες και ενώ ο Απ. Δοξιάδης συμφωνούσε με το αίτημα, ο γεν. γραμματέας του υπουργείου Νικολόπουλος αντιδρούσε. Για μια στιγμή απειλήθηκε επεισόδιο μεταξύ του γ. γραμματέα και του Νικόλα Παλτήρη που έβλεπε ότι ο Νικολόπουλος για κομματικούς λόγους έπαιρνε θέση υπέρ των Μαραθωνιτών, που ενδεχομένως θα αντιδρούσαν. Τελικά ο Απ. Δοξιάδης υπέγραψε την ίδια μέρα και μάλιστα διέτασσε να επιταχθούν τα 4/5 του μοναστηριακού κτήματος της Ξυλοκέριζας που ανήκε στη μονή Πεντέλης από τον καιρό της τουρκοκρατίας. Αξίζει να σημειωθεί ότι στην αίτηση της απαλλοτρίωσης περιλαμβανόταν και η δήλωση ότι στην Αγροτική Ομάδα θα συμπερι-

λαμβάνονταν και οι 6 οικογένειες των Φωκιανών που δούλευαν από το 1916 στο κτήμα για λογαριασμό του Ξηντάρα [βλέπε: Νικολ. Εμμ. Καραγεωργίου "Από τη Μάκρη της Μικρασίας στη Νέα Μάκρη Αττικής" Δελτίο ΚΜΣ τ. Α΄ 1976].

Η Ξυλοκέριζα ήταν 2 ώρες με αυτοκίνητο από την Αθήνα, ο δρόμος δύσβατος και η συγκοινωνία ανύπαρκτη. Παρακάλεσαν λοιπόν τον υπολοχαγό Α. Χατζησταματίου, κι αυτός φρόντισε να παραχωρηθούν φορτηγά από τον Όρχο των στρατιωτικών αυτοκινήτων του Γουδιού ή των Αμπελοκήπων για να μεταφέρουν όσους είχαν δηλώσει ότι θέλουν να εγκατασταθούν στην Ξυλοκέριζα.

Η ημερομηνία που έγινε η μεταφορά και η πρώτη εγκατάσταση των προσφύγων στη Νέα Μάκρη ήταν η 6η Νοεμβρίου 1923. Μέσα σε ένα μήνα, Νοέμβριο και Δεκέμβριο του 1923, ήρθαν 72 οικογένειες συνολικά. Οι οικογένειες αυτές έμειναν σε σκηνές που παραχώρησε η ΕΑΠ [Επιτροπή Αποκαταστάσεως Προσφύγων], που τις έστησαν γύρω από το ναό του αγίου Κωνσταντίνου όπου υπήρχε και πηγάδι, και δίπλα μια μισοερειπωμένη, αλλά ευρύχωρη αποθήκη της εκκλησίας. Αυτά γύρω από το ναό και δίπλα από το δρόμο, στη λεωφόρο σήμερα Μαραθώνος. Αλλά πιο πάνω από το δρόμο μέσα στις ελιές, τις Κάτω Ελιές όπως λέγονταν, υπήρχε και μια άλλη αποθήκη του μοναστηριού, η Χάνα [χάνι] κοντά στην Ανατολή, όπως και κάποια ετοιμόρροπα σπιτάκια γύρω από το παλιό μοναστηριακό λιοτρίβι. Σε αυτά τα κτίσματα στεγάστηκαν οι πρώτοι οικιστές, αλλά η συντριπτική πλειοψηφία έμεινε μέσα στις σκηνές, στα αντίσκηνα της ΕΑΠ γύρω από τον άγιο Κωνσταντίνο για να είναι όλοι μαζί σαν ένα κοπάδι και να παίρνουν κουράγιο ο ένας από τον άλλο.

Τον Κατάλογο των οικογενειών που ζητούσαν αγροτική αποκατάσταση και εγκατάσταση στην Ξυλοκέριζα τον κατήρτισε επιτροπή με πρόεδρο τον Αντ. Τζιζή και μέλη τον Αντώνιο Μόσχο-Λουίζο, παπα-Διονύσιο Καλαφάτη, Νικόλα Παλτήρη, Ανδρέα Λαζαρίδη κ.ά.

Η Ξυλοκέριζα

"Η γη που ήρθαμε να καλλιεργήσουμε και να ζήσουμε ήταν ένας δασωμένος και άγονος αγριότοπος, με σκίνα, πουρνάρια, πεύκα και θάμνους. Αλλού το έδαφος ήταν πετρώδες, αλλού βαλτότοπος, με βούρλα, ψαθιά, βδέλλες, νερόφιδα και άφθονα κουνούπια από τα οποία γρήγορα μολυνθήκαμε με ελονοσία. Μέσα στο αδιαπέραστο αυτό δάσος κατοικούσαν και ούρλιαζαν όλη τη νύχτα τα τσακάλια και οι αλεπούδες, οι λύκοι και τα αγριογούρουνα" γράφει ο Νικ. Εμμ. Καραγεωργίου στο "Από

τη Μάκρη της Μικρασίας στη Νέα Μάκρη Αττικής" [Δελτίο ΚΜΣ Α΄ τόμος 1976].

Αυτούς που συνάντησαν στην Ξυλοκέριζα οι πρώτοι κάτοικοι ήταν: 10 περίπου οικογένειες ποιμένων στην Ανατολή, με τα κονάκια [καλύβες], τις στρούγκες και τα γιδοπρόβατά τους, που το μισό χρόνο έμεναν στην Ανατολή και τον άλλο μισό στη Ραμπετόσα-Σταμάτα. Επίσης άλλες 10 περίπου οικογένειες που κατοικούσαν με τον ίδιο τρόπο στο Γεροσακούλι, σήμερα αγία Μαρίνα, και οι 6 οικογένειες των Φωκιανών που καλλιεργούσαν 400-500 στρέμματα, τα μόνα καλλιεργούμενα του κτήματος της Ξυλοκέριζας, για λογαριασμό του Ξηντάρα πλούσιου Σαρακατσάνου τσέλιγκα από το Πικέρμι.

Η μορφή του κτήματος ήταν η εξής: Υπήρχε μια αμπελοφυτεμένη έκταση κάτω από τον ναό του αγίου Κωνσταντίνου, προς τη θάλασσα, τα Παλιάμπελα, και γύρω από το μοναστηριακό Λιοτρίβι, στη συμβολή σήμερα των οδών αγίου Κωνσταντίνου και Μουσαίου, περί τα 50 στρέμματα εκχερσωμένης και καλλιεργούμενης γης. Επίσης, μετά την εκκλησία του αγίου Κωνσταντίνου προς το Μαραθώνα και κάτω από τη λεωφόρο υπήρχαν 500 περίπου στρέμματα καλλιεργούμενης γης χωρίς πηγάδι, κι ακόμα στο σημερινό Συνοικισμό της Ν. Μάκρης 30 περίπου στρέμματα καλλιεργούμενης γης.

Όλος ο άλλος τόπος ήταν σκεπασμένος με σκίνα, πουρνάρια, θάμνους και πεύκα, και νερό από πηγή, ρέμα ή πηγάδι, πουθενά.

Ο Ελαιώνας

Στο Μετόχι, κάτω από το μοναστήρι της αγίας Παρασκευής [σήμερα οσίου Εφραίμ] υπήρχε ελαιώνας από τα χρόνια της λειτουργίας του μοναστηριού, όπως έχει και σήμερα γιατί πολύ λίγα πράγματα έχουν αλλάξει σ' αυτόν δεδομένου ότι δεν δόθηκε στους ΝεοΜακρηνούς ως κλήρος με παραχώρηση τίτλων ιδιοκτησίας, αλλά για να νέμονται τις ελιές, ως νομείς δηλαδή και όχι ως ιδιοκτήτες της γης. Ο αριθμός των ελαιών του ελαιώνα αυτού, που οι ΝεοΜακρηνοί τις ονομάζουν μέχρι και τώρα "οι Πάνω ελιές ή ελιές του Μετοχιού", ήταν 1000-1200, οπότε αν υπολογίσουμε ότι μοιράστηκαν σε 92-94 οικογένειες, πήραν περί τις 12 ελιές η κάθε οικογένεια, ήταν κατάξερες, πολύ μεγάλης ηλικίας και με ελάχιστη απόδοση. Παρ' όλα αυτά, το βέβαιο είναι ότι από τις ελιές αυτές όπως και από το παμπάλαιο αμπελώνα τον ακλάδευτο και ακαλλιέργητο των Παλιάμπελων, οι πρώτοι κάτοικοι έβγαλαν το πρώτο τους λάδι και έφα-

γαν τα πρώτα σταφύλια για να παρηγορηθούν και να αντέξουν τις κακουχίες του πρώτου καιρού της εγκατάστασης, στην ουσία για να κάνουν κουράγιο και να επιζήσουν.

Ένας άλλος μικρότερος ελαιώνας υπήρχε επίσης πάνω από το δρόμο και κάτω από την Ανατολή, οι "Κάτω Ελιές".

Νερό δεν υπήρχε πουθενά. Το μόνο πηγάδι ήταν μπροστά στην εκκλησία του αγίου Κωνσταντίνου και ένα άλλο ίσως, σύμφωνα με τη μαρτυρία του Αντ. Τζιζή, στο Λιοτρίβι των Παλιάμπελων. Σε όλη την Ξυλοκέριζα υπήρχε μια πηγούλα πάνω από το μοναστήρι και κάτω από το παρεκκλήσι του αγίου Ιωάννη όπου οι βοσκοί οδηγούσαν τα πρόβατά τους για να ξεδιψάσουν. Αλλά και αυτή η μικρή, αλλά μοναδική πηγή ήταν πολύ μακριά για τους πρώτους κατοίκους.

Προς τα νότια, μετά τη γέφυρα του Βαζάνα, σημερινή ΔΕΗ, Παμμακάριστος, Μαρούγκα, Αγία Μαρίνα, Ζούμπερι, Μάτι, πάνω και κάτω από το δρόμο, ήταν δάσος και πεύκα.

Η παραλία, από το Βάλτο ως τον άγιο Ανδρέα-Μάτι ήταν βραχώδης, την έπιανε ο βοριάς και το μελτέμι το καλοκαίρι. Πουθενά λιμανάκι. Αυτό βέβαια δεν ένοιαζε και πολύ τους πρώτους κατοίκους, ελάχιστοι ήταν οι ψαράδες ανάμεσά τους εκεί στην πατρίδα, όπως ελάχιστοι ήταν και οι γεωργοί. Αυτοί ήταν τεχνίτες, επαγγελματίες και έμποροι στη συντριπτική τους πλειοψηφία. Γεωργοί, αγρότες, περιβολάρηδες, έγιναν με τη νέα κατάσταση. Ψαράδες όμως σχεδόν κανείς. Κι όμως, για το Λιμανάκι της Ν. Μάκρης έγιναν αγώνες για χρόνια, δόθηκαν εισφορές, και για χρόνια επίσης έγιναν προσπάθειες με προσωπικές εργασίες των κατοίκων για να ανοίξει κάποτε και να δεχτεί τα ψαράδικα στον μεγάλο πυρετό του τουρισμού την εποχή του '60 με '70 και που σήμερα έφτασε να απειλείται να γίνει μαρίνα πολυτελών σκαφών με ένα τσιμεντονήσι σε απόσταση 100-120 μ. από την ακτή και με όλες τις επιπτώσεις στο τοπίο, στη ζωή των κατοίκων και στο περιβάλλον. [Αλλά αυτά εν έτει 2007].

Στο Λιμανάκι της Νέας Μάκρης επενδύθηκαν πολλές προσδοκίες για επικοινωνία με την Εύβοια, για το εμπόριο της πόλης και τον τουρισμό που εν πολλοίς διαψεύστηκαν όπως έδειξε ο καιρός.

Στα σημερινά όρια με τον Μαραθώνα υπήρχε ο Βάλτος, η Μπρεξίζα, όπου εκεί κατέληγαν τα όρια της Ξυλοκέριζας. Στην αρχή του Βάλτου, κάτω από τη λεωφόρο Μαραθώνος, πέντε-έξι μεγάλα "μάτια" ανάβλυζαν στο κέντρο μιας μικρής λίμνης περιτριγυρισμένης από βούρλα, ψηλές αγκαθιές και καλάμια, που τα νερά τους αφού πλημμύριζαν στην γύρω περιοχή έβρισκαν διέξοδο προς τη θάλασσα δημιουργώντας στη δια-

δρομή τους λιμνούλες και τενάγη απροσπέλαστα, και κρυφές νεροσυρμές σκεπασμένες με μυρίγκλες, βούρλα και ψαθιά, γεμάτες νεροχελώνες, νερόφιδα και χέλια. Το μεγαλύτερο μέρος του Βάλτου ήταν άγνωστο για πολλά χρόνια μετά, ακόμα και μετά την Κατοχή. Μέχρι πρόσφατα κανένας ΝεοΜακρηνός δεν είχε τολμήσει να εισχωρήσει στη μυστική ζωή αυτού του τόπου που στην αρχαιότητα ονομαζόταν "Μικρό Έλος", [σημερινή "Μπρεξίζα"] σε διάκριση από το "Μεγάλο Έλος" στο Κάτω Σούλι [τη "Μακαρία Πηγή" των αρχαίων]. Και βέβαια το βαλανείο του Ηρώδη του Αττικού και το ιερό των αιγυπτιακών θεοτήτων που ξαναανασκάφτηκαν πρόσφατα, στο "Νησί" της Μπρεξίζας, τούς ήταν άγνωστα, μέσα στα έλη, κρυμμένα κάτω από το νερό και την πυκνή βλάστηση. Πού να πλησιάσει κανείς αυτή την άγνωστη και φοβερή περιοχή με τα νερόφιδα και τους κινδύνους της, που την έκανε ακόμα πιο φοβερή η φήμη ενός Καλεγιάννη από το Μαραθώνα που με το όπλο στο χέρι, παραμόνευε όπως υπήρχε η φήμη, να την ανάψει σε όποιον τολμούσε να πλησιάσει.

Ο Βάλτος για τους πρώτους κατοίκους ήταν μια φοβερή περιοχή, με τη μυστική ζωή του, τα βατράχια του που την άνοιξη κόαζαν σε όλους τους τόνους, και προπαντός για τα κουνούπια του και την ελονοσία που τους θέριζε, όχι μονάχα τον πρώτο καιρό αλλά και μετά τα έργα του Ιδρύμα-

Η Νέα Μάκρη. Άποψη από το Αγριλίκι.

τος Ροκφέλερ το 1932-1933, ακόμα και μετά την Κατοχή.

Όμως στα δυτικά της Ξυλοκέριζας, εκεί που σκάει ο ήλιος ανατέλλοντας από τη θάλασσα και τα βουνά της Εύβοιας, υψώνεται η Πεντέλη με τις δασωμένες πλαγιές και με τους λόφους της, το Αγριλίκι προς την πλευρά του Βρανά, πάνω από το Βάλτο αντίστοιχα, το λόφο της Ανατολής και τον άγιο Πέτρο αντίστοιχα με τον Συνοικισμό, και νοτιότερα οι πλαγιές του όρους των Αμώμων, και στη ρίζα του, σαν κορώνα του Ελαιώνα το μοναστήρι της αγίας Παρασκευής σαν περιστέρι που έχει κουρνιάσει στην κορφή του.

Όλο το σκηνικό αυτό, όπως φαίνεται από το Συνοικισμό, και όλο το τοπίο σε όλη την έκταση της Νέας Μάκρης, με τους λόφους στα δυτικά, το δάσος με τον Ελαιώνα, τη μικρή κοιλάδα στη μέση που ομαλά κατέληγε στη θάλασσα, στους πρώτους κατοίκους, αυτούς που ίδρυσαν τη Ν. Μάκρη, έμοιαζαν καταπληκτικά με το δικό τους τόπο, τη Μάκρη και το Λιβίσι, τις πατρίδες που είχαν αφήσει στη Μ. Ασία. Το εδώ ήταν μια μικρογραφία του εκεί, και μάλιστα μια σύνθεση των δυο τους πατρίδων, της Μάκρης που είχε θάλασσα και λιμάνι, και του Λιβισιού που είχε γύρω-γύρω βουνά και λόφους. Ο Αντ. Τζιζής και ο Νικ. Εμμ. Καραγεωργίου για την απόφαση των πρώτων κατοίκων να εγκατασταθούν στην Ξυλοκέριζα, επικαλούνται λόγους ουσιαστικούς: τη μικρή απόσταση από την Αθήνα για λόγους επικοινωνίας, αλλά και λόγους επαγγελματικούς – οικονομικούς. Πιστεύω ότι ένας άλλος, επίσης σπουδαίος λόγος ήταν ότι η Ξυλοκέριζα σαν τόπος έμοιαζε με την πατρίδα που είχαν αφήσει πίσω, τη Μάκρη και το Λιβίσι Μ. Ασίας.

Το Ρίζωμα – η ίδρυση της Νέας Μάκρης [1924] – το χτίσιμο του Συνοικισμού – η διανομή της γης

Τον Νοέμβριο του 1923 δήλωσαν πως θέλουν να έρθουν στην Ξυλοκέριζα 72 οικογένειες, οι πρώτοι που εγγράφηκαν στον Κατάλογο. Από αυτές 12 οικογένειες τελικά δεν ήρθαν για διάφορους λόγους, ενώ οι αντιπρόσωποί τους συμμετείχαν στις διαδικασίες, μεταξύ αυτών και του Βασ. Πάνου, Ανδρέα Λαζαρίδη, Αντώνη Μαλλιαρόμυτου κ.ά. Όμως οι εγγραφές των ενδιαφερομένων συνεχίζονταν. Σ' αυτή τη φάση αντίστοιχα έπρεπε να εκλεγεί νέα Διοικητική Επιτροπή γιατί από την προηγούμενη Επιτροπή, προσωρινή άλλωστε [Αντ. Τζιζής, Αντ. Χατζησταματίου, και Βασ. Πάνου], ο μεν Αντ. Χατζησταματίου δήλωσε ότι δεν ήθελε να έρθει στη Νέα Μάκρη, ο δε Βασ. Πάνου ότι δεν ήθελε να αναμιχθεί στη

διοίκηση της Ομάδας. Έγιναν αρχαιρεσίες. Αυτή τη φορά η Διοικητική Επιτροπή ήταν πενταμελής. Πρόεδρος ο Αντ. Τζιζής, και αντιπρόεδρος ο Ανδρέας Λαζαρίδης που παρέμεινε στη θέση αυτή για λίγο για να εξυπηρετήσει τους πατριώτες και μετά αποχώρησε οριστικά. Οι ανάγκες των εποίκων ήταν μεγάλες, ενώ η κατάσταση στην Ελλάδα με τόσους πρόσφυγες, χαώδης. Ο Πανλύκιος Σύλλογος με τον παπα-Διονύσιο Καλαφάτη και ο Αντ. Τζιζής, με τον υπολοχαγό Αντ. Χατζησταματίου ακούνε τις ανάγκες των πατριωτών και τρέχουν όπου μπορούν. Τους προμηθεύουν στρατιωτικές σκηνές, που όμως δεν φτάνουν για όλους. Τα λίγα τρόφιμα που έχουν φέρει μαζί τους οι οικογένειες γρήγορα εξαντλούνται. Γι' αυτό "αμέσως κατόπιν, γράφει ο Αντ. Τζιζής, φρόντισα και πήρα υπό μορφήν βοηθήματος [δηλ. χωρίς να χρεωθούν ατομικά στη μερίδα του καθενός] διάφορα τρόφιμα από το Ταμείον Προσφύγων. Τα τρόφιμα αυτά ήταν: αλεύρι, ζάχαρη, ρύζι κ.ά. Επίσης, σαπούνι... Έπειτα άρχισε η προσπάθεια για τον τακτικό τους εξοπλισμό: 25 ζώα, άλογα και μουλάρια, 20 άροτρα, και 7 κάρα. Αυτά τα πήρανε αυτοί που ήταν σε θέση να τα χρησιμοποιήσουν, δηλαδή οι πραγματικοί γεωργοί: οι Πελτσιεζήδες [από το Πελτσιέζι του Λιβισιού] Μαυρίκοι και Γιαννάκοι, και Σιτέδες, Ανδρέας και Μανώλης Σιτές, αλλά και οι Ανδρέας Ταχτατζής, Σταμάτης Πασβάγκας, Νικόλας Παπαγιργαλάς, Αντώνιος Μόσχος-Λουίζος, Χαράλαμπος Καραβασίλης, Παναγιώτης Δελησάββας, Νικόλας Παλτήρης, Γιώργος Χατζηελένης, Βλάσης Μανάβης, Κυριάκος Κάκος, Λάμπρος Εμμεής, Μανώλης Καραγεωργίου κ.ά. Αμέσως κατόπιν φρόντισα να πάρουν ζωάρκεια [τρόφιμα και χρήματα για τη συντήρηση των οικογενειών] και χορτονομή [χρήματα για τη συντήρηση των ζώων]. Αυτά τα χρεώνονταν οι οικογένειες που τα παίρνανε και το χρέος τους αυτό καταγραφόταν στα οικογενειακά τους βιβλιάρια" [βλέπε: Αντ. Τζιζή "Η Φωνή του Λιβισιού και της Μάκρης" ΑΦ 11, 1959].

Μετά, έμπαινε το θέμα της καλλιέργειας της γης. Οριστική διανομή δεν μπορούσε να γίνει γιατί η Υπηρεσία Εποικισμού δεν είχε μηχανικούς να στείλει για να κάνουν χαρτογράφηση του κτήματος και διανομή. Έτσι, με κοινή απόφαση, από μόνοι τους οι έποικοι, έκαναν προσωρινή διανομή της γης παίρνοντας 16 στρέμματα κάθε οικογένεια "ακριβώς επί του δημοσίου δρόμου προς τον Μαραθώνα" γράφει ο Νικ. Εμμ. Καραγεωργίου [Δελτίο ΚΜΣ Α΄ τόμος 1976]. Όμως ο Αντ. Τζιζής δίνει μια άλλη εκδοχή αυτής της προσωρινής διανομής [βλέπε: Αντ. Τζιζή "Η ίδρυσις της Νέας Μάκρης" εφημ. "Η Φωνή της Μάκρης και του Λιβισιού" ΑΦ 11, 1959]. Γράφει: "Πήραμε λοιπόν απόφαση να ξεχερσώσουν ο καθέ-

νας σχεδόν όπου ήθελε και όσον ήθελε. Αργότερα θα γινόταν η οριστική διανομή και θα προσπαθούσαμε να περιλάβει ο καθένας στον κλήρο του κατά προτίμησιν τις εκτάσεις που είχε ξεχερσώσει".

Έτσι ρίχτηκαν όλοι στη δουλειά. Με το ξεχέρσωμα των χωραφιών είχαν διπλή ωφέλεια: Από τη μια μεριά άνοιγαν χωράφια για καλλιέργεια, και από την άλλη, με τις ρίζες, τα κλαριά και τα κούτσουρα που έβγαζαν έκαναν καμίνια και βγάζανε κάρβουνα που τα πουλούσαν για τη συντήρηση των οικογενειών τους, ουσιαστικά και στην κυριολεξία για το ψωμί τους.

Τα καμίνια όμως και τα κάρβουνα δεν μπορούσαν να τους ζήσουν, γιατί ούτε το εισόδημα από αυτά ήταν αρκετό, ούτε και όλοι μπορούσαν να σκάβουν και να ξεχερσώνουν. Εκτός αυτού τους θέριζε η ελονοσία από τα κουνούπια του Βάλτου.

Τότε πολλές οικογένειες σηκώθηκαν και έφυγαν για την Αθήνα, τον Πειραιά και αλλού, δεν άντεξαν. Κι εδώ πρέπει να σημειώσουμε ότι ο πρώτος εκείνος χειμώνας του 1923-1924 που βρήκε τις οικογένειες στα αντίσκηνα γύρω από την εκκλησία του αγίου Κωνσταντίνου ήταν από τους πιο κρύους με χιόνια και παγωνιές. Τον χειμώνα αυτό, σημειώνει πάλι ο Νικ. Εμμ. Καραγεωργίου πέθαναν οι πιο γέροι ανάμεσά τους, όσοι είχαν επιζήσει από τις κακουχίες. Και ήταν πολλοί...

Σύμφωνα με τα παραπάνω η κατάσταση των 92 οικογενειών που έμειναν στην Ξυλοκέριζα τελικά, δυσκόλευε. "Έβλεπα, γράφει πάλι ο Αντ. Τζιζής, ότι αν έμενα με σταυρωμένα χέρια υπήρχε κίνδυνος να διαλυθούμε. Το πρώτο που σκέφτηκα λοιπόν ήταν να ενισχύσω τις οικογένειες οικονομικώς. Αποτάνθηκα στο Υπουργείο Πρόνοιας, εξέθεσα την άθλια οικονομική μας κατάσταση και εζήτησα να μας δώσουν επίδομα". Το επίδομα που δόθηκε ήταν 25 δραχμές κατ' άτομο και δόθηκε 8 φορές συνολικά. Η ανακούφιση από αυτό ήταν μεγάλη γιατί, όπως σχολιάζει ο ίδιος, με 25 δραχμές εκείνη την εποχή μπορούσε να αγοράσει κανείς 10 ψωμιά, ή 6 οκάδες όσπρια ή δυόμισι οκάδες λάδι... "Έτσι κρατήθηκε ο τόπος μας" συνεχίζει ο ίδιος, κι αυτό που γράφει δεν είναι υπερβολή. Γιατί ήταν ζήτημα χρόνου και αντοχής η παραμονή και η επιβίωση σε ένα τόπο όπως η Ξυλοκέριζα, ώσπου τα άγονα ρουμάνια ξεχερσωθούν και γίνουν χωράφια, για να τα σπείρουν και να θερίσουν, να φάνε δηλαδή ψωμί από αυτά. Ήταν ζήτημα χρόνου και αντοχής επίσης, γιατί και άλλοι, γείτονες και ακτήμονες γηγενείς, είχαν ξεσηκωθεί εντωμεταξύ και ζητούσαν για λογαριασμό τους την Ξυλοκέριζα, τουλάχιστον ένα μέρος, και μάλιστα το ήδη ξεχερσωμένο και καλλεργημένο, ενώ αντίστοιχα ο Βάλτος πιο πέρα, με τα έλη και τα κουνούπια του σαν πηγή ελονοσίας τους θέριζε. Αυτός ήταν ένας αγώνας

δρόμου, και τα ελάχιστα που τους δίνονταν, μόλις που συντηρούσαν τη ζωή τους να μη σβήσει. Τους κράταγαν, για να μη σηκωθούν και φύγουν κυνηγημένοι γι' άλλη μια φορά, εκείνοι οι κυνηγημένοι. Με μικρές δόσεις ζωής κέρδιζαν χρόνο επιβίωσης φέρνοντας τη ζωή ένα βήμα πιο πέρα, ώσπου να δουν με την προσδοκία στα μάτια, τα λίγα μέτρα το χώμα, για να πρασινίσει το σπαρτό και να ωριμάσει το στάχυ, το στάρι, το κριθάρι, η πατάτα να βγάλει τους βολβούς από κάτω, το κολοκύθι να δέσει κολοκύθια και να μπει στο τσουκάλι. Τιτάνειος αγώνας, απελπισμένος, για να κρατηθεί η ζωή και να μη σβήσει. Και η νίκη του, νίκη μεγάλη...

Τις ενέργειες του Αντ. Τζιζή, όπως και άλλες στη συνέχεια, επίσης σημαντικές, αν και πρέπει να τις θεωρήσουμε προσωπικές του, όμως για χάρη της ιστορικής αλήθειας, πρέπει να πούμε ότι όλες οι σχετικές "παροχές" [σπόροι, εργαλεία κλπ.] ήταν μέσα στους όρους του δανείου προς την ΕΑΠ για να δοθούν στους πρόσφυγες. Άλλο τόσο σημαντική ήταν η προσφορά του Παλλύκιου Συλλόγου υπό τον παπα-Διονύσιο Καλαφάτη, του μεγάλου αυτού πατριώτη και ιερωμένου, που στάθηκε αρωγός και έτρεξε όσο γινόταν για την αποκατάσταση των προσφύγων στην Ξυλοκέριζα.

Πολλές από τις ενέργειες του Αντ. Τζιζή είχαν εν πολλοίς προσωπικό χαρακτήρα, και ήταν σύμφωνες με την ορμητική του ιδιοσυγκρασία, αλλά πάντοτε μέσα στα πλαίσια του πρότυπου που είχε δημιουργήσει η παράδοση της διδασκαλίας του Μιχαήλ Μουσαίου.

Ωστόσο η κατάσταση με το τσιφλίκι της Ξυλοκέριζας δεν είχε ξεκαθαρίσει. Το κτήμα είχε επιταχθεί, αλλά ακόμα δεν είχε απαλλοτριωθεί. Σύμφωνα με τον Αγροτικό Νόμο που ίσχυε, δικαίωμα αποκατάστασης κατά προτεραιότητα είχαν οι εξής: Πρώτα οι πρόσφυγες και οι κολίγοι του κτήματος που απαλλοτριωνόταν και έπειτα οι κολίγοι των κτημάτων γύρω από αυτό. Τέλος οι περίοικοι ακτήμονες καλλιεργητές, εφ' όσον περίσσευε γη και δεν μπορούσαν να αποκατασταθούν πουθενά αλλού.

Έτσι άρχισαν να κινούνται οι ακτήμονες καλλιεργητές του Μαραθώνα που είχαν ήδη οργανωθεί γύρω από τον "Συνεταιρισμό Ακτημόνων Καλλιεργητών Μαραθώνος".

Το υπουργείο Γεωργίας για τοπικούς και άλλους λόγους ευνοούσε τους γηγενείς, "ίσως μάλιστα από κοινωνικής πλευράς η άποψη αυτή να ήταν ορθότερη" σημειώνει ο Αντ. Τζιζής. Εκείνον όμως τον ενδιαφέρουν πρώτιστα οι πατριώτες του. Έτσι σε συνεργασία με τον Βασ. Πάνου παρουσίασε στο υπουργείο Γεωργίας, στοιχεία εντυπωσιακά, τα οποία όπως ομολογεί ο ίδιος κατά επτά δέκατα ήταν αβάσιμα. "Επειδή, όμως" συμπληρώνει "η υπηρεσία ήταν απληροφόρητη, εμείς προβάλλοντάς τα,

κερδίζαμε χρόνο". Αυτή ήταν μια τακτική που την επανέλαβε και σε άλλες περιπτώσεις ο Αντ. Τζιζής με εξαιρετικά αποτελέσματα: την τακτική του αιφνιδιασμού ή της μπλόφας. Και την εφάρμοζε σαν γνήσιος Λιβισιανός, θρεμμένος με τα Λιβισιανά παραμύθια, όπου κατά πάγια τακτική ο αδύνατος που βρίσκεται σε δύσκολη θέση ανατρέπει την κατάσταση προς όφελός του αιφνιδιάζοντας τον δυνατό, ή όπως οι καλοί παίχτες της Ντάμας, του "εθνικού" παιχνιδιού των ΜακρηνοΛιβισιανών, όπου ο καλός παίχτης "το ταγκαλάκι" μπλοφάρει και αιφνιδιάζει τον αντίπαλο για να προχωρήσει παρά πέρα τις θέσεις του.

Έτσι σε δυο επισκέψεις του γ.γ. του υπουργείου Γεωργίας, του Νικολόπουλου, στο Μαραθώνα, πήγε και ο Α. Τζιζής συνοδευόμενος από δυο πατριώτες από την Ομάδα της Ν. Μάκρης που θα του χρησίμευαν και ως σωματοφύλακες εν ανάγκη, γιατί ήξερε ότι ήταν ενδεχόμενο να δημιουργηθούν επεισόδια και θα κινδύνευε να ξυλοκοπηθεί, σε κοινή σύσκεψη με τον "Συνεταιρισμό Ακτημόνων Μαραθώνα".

Απόφαση από τις δυο αυτές συνελεύσεις δεν πάρθηκε γιατί ο Νικολόπουλος αφού άκουσε και τις δυο πλευρές έπρεπε να διαβιβάσει τα στοιχεία στο υπουργείο και από αυτά να ληφθούν αποφάσεις.

Εν τω μεταξύ μετά από υπομνήματα και αιτήσεις η Επιτροπή Αποκαταστάσεως Προσφύγων [ΕΑΠ] έστειλε μηχανικούς για να καθοριστεί ο τόπος όπου θα χτιζόταν ο Συνοικισμός. Ο τόπος επιλέχθηκε, τοπογραφήθηκε, ρυμοτομήθηκε, και χωρίστηκε σε οικόπεδα. Η κλήρωση των οικοπέδων έγινε απόντος του Α. Τζιζή, που δεν θέλησε να πάρει μέρος. Έγινε από τον αντιπρόεδρο της Ομάδος, τον Βασ. Κόλλια. Το στεγαστικό κονδύλι για το χτίσιμο του Συνοικισμού εγκρίθηκε, και η κατασκευή των σπιτιών δόθηκε σε εργολάβο της ΕΑΠ με κόστος 7000 δρχ. για κάθε σπίτι.

"Το χτίσιμο των σπιτιών, γράφει ο Νικ. Εμμ. Καραγεωργίου, άρχισε την άνοιξη του 1924 και συνεχίστηκε μέχρι το 1927, βάσει ρυμοτομικού σχεδίου, σε έκταση οικοπέδου για κάθε σπίτι 500 τετραγωνικά μέτρα". Περιλάμβανε, ένα υπνοδωμάτιο, χωλ, κουζίνα και στάβλο. Οι διαστάσεις του ήταν 6-7 μ. επί 8 μ. περίπου, ή και λιγότερο [βλέπε σχεδιάγραμμα Μ. Π. Βράτσου από επιτόπιες μετρήσεις]. Το υπόλοιπο του οικοπέδου ήταν κήπος. Τα σπίτια ήταν πλινθόκτιστα. Τις πλίθες τις έφτιαχναν με το κοκκινόχωμα που υπήρχε άφθονο, που με νερό και άχυρο γινόταν λάσπη, και τις στέγνωναν στον ήλιο. Πολλές οικογένειες βοήθησαν το έργο με προσωπική εργασία για να χτιστεί το σπίτι που τους είχε κληρωθεί, να τελειώσει το ταχύτερο και να μπουν μέσα. Και επειδή δεν υπήρχε νερό στο Συνοικισμό, άνοιξαν 4 πηγάδια ισομετρικά από το κέντρο του Οικι-

Κάτοψη του Προσφυγικού Σπιτιού της Ν. Μάκρης (σχέδιο του Μιλτιάδη Γ. Βράτσου).

Προσφυγικό Σπίτι (πλινθόκτιστο) του Συνοικισμού Νέας Μάκρης, χτισμένο μεταξύ των ετών 1924-1927 από τα συνεργεία του Οργανισμού Ανοικοδόμησης.

σμού, 2 στη διαδρομή της οδού Λιβισίου και άλλα 2 στη διαδρομή της οδού Αλκ. Σαράφη, που μετά την οικοδόμηση αχρηστεύτηκαν και κλείστηκαν πριν από το 1940.

Τα πλινθόκτιστα αυτά σπίτια η Επιτροπή Εποικισμού τα παρέδωσε στους δικαιούχους με σκεπή από ξυλεία και κεραμίδια, αλλά χωρίς παραθυρόφυλλα, ταβάνια και πατώματα. Αυτά τα συμπλήρωσαν μόνοι τους οι κάτοικοι με ξυλεία που τους παραχώρησε ο Εποικισμός. Παρ' όλα αυτά και ενώ τα μισοτελειωμένα αυτά σπίτια έγιναν μέσα στο πλαίσιο της Ανταλλαγής, τους τα χρέωσαν από 22.000 δρχ. τα καθένα, πάρα πολλά για την εποχή. Ένα χρέος που εξοφλήθηκε σε τακτή και ορισμένη προθεσμία, όπως δίκαια παραπονιέται ο Νικ. Εμμ. Καραγεωργίου. [βλέπε: Δελτίο ΚΜΣ Β΄ τόμος "Έξοδος" 1982].

Μαζί με την προσωρινή διανομή του δάσους, από 16 στρέμματα ο καθένας κατά μήκος της λεωφόρου Μαραθώνος, που έκαναν μεταξύ τους οι κάτοικοι, κάνανε και διανομή των ελαιοδέντρων, όπως και διανομή των χωραφιών που μπορούσαν να καλλιεργηθούν αμέσως, δηλ. των ήδη ξεχερσωμένων. Από αυτή τη διανομή πήρε κάθε οικογένεια από 5-7 στρέμματα, και αυτά πρέπει να ήταν μετά την εκκλησία του αγίου Κωνσταντίνου και κάτω από τη λεωφόρο προς τον Μαραθώνα, όπου σκάβοντας συν δυο συν τρεις, οι συγγενείς, φίλοι, κουμπάροι, έβρισκαν νερό σε βάθος 8-12 μέτρων. Αργότερα, το 1926-1928 στα ίδια μέρη έγιναν τα πρώτα περιβόλια.

Μετά την κλήρωση και τη διανομή των οικοπέδων στο Συνοικισμό ο Αντ. Τζιζής παραιτήθηκε από πρόεδρος της Προσωρινής Διοικητικής Επιτροπής. Είχε να συντηρήσει την οικογένειά του και να συμπληρώσει τις σπουδές του. Ήταν μόλις 21 ετών.

Μετά την παραίτησή του έγιναν εκλογές και το νέο προεδρείο αποτέλεσαν οι: Μιλτιάδης Καλαφάτης, πρόεδρος, Δαμιανός Δαμιανός, αντιπρόεδρος, και μέλη ο Αντώνιος Μόσχου-Λουίζος και άλλοι δυο πατριώτες.

Τότε άρχισαν και οι ακτήμονες του Μαραθώνα να δημιουργούν επεισόδια και να απειλούν. Με απόφαση μάλιστα του υπουργείου Γεωργίας κατέλαβαν την έκταση από τον άγιο Κωνσταντίνο μέχρι το Βάλτο, τη μόνη καλλιεργούμενη έκταση που υπήρχε. Μια μέρα μάλιστα έκαναν επιδρομή με άγριες διαθέσεις, μερικοί με όπλα, και πιάστηκαν στα χέρια. Στον καυγά τραυματίστηκε ένας γαμπρός των Παλτήρηδων που ήταν, όπως είναι και σήμερα μεγάλη οικογένεια, και αιμόφυρτο τον διεκόμισαν στο Προσφυγικό τότε Νοσοκομείο των Αμπελοκήπων, το Ιπποκράτειο.

Στην περίσταση αυτή φάνηκε για άλλη μια φορά η ηγετική μορφή και η στρατηγική ικανότητα του Αντ. Τζιζή. Σαν νομικός, συνέστησε στους πατριώτες να έρθουν σε συνεννόηση με τον Συνεταιρισμό Ακτημόνων Μαραθώνος και να τους προτείνουν έναντι κάποιου ποσού να ενοικιάσουν στους ΝεοΜακρηνούς την έκταση που διεκδικούσαν οι ακτήμονες του Μαραθώνος. Αυτοί δέχτηκαν, και τότε έχοντας την απόδειξη στα χέρια ο Αντ. Τζιζής μαζί με την επιτροπή κινήθηκε προς το υπουργείο και με πολλές δυσκολίες κατόρθωσε να τους πείσει ότι την έκταση αυτή την καλλιεργούσαν ήδη οι πρόσφυγες και θα έπρεπε να παραχωρηθεί σε αυτούς.

Αντί αυτής της έκτασης το υπουργείο Γεωργίας παραχώρησε στους ακτήμονες του Μαραθώνα την αντίστοιχη έκταση πάνω από τη λεωφόρο, μεταξύ του κτήματος Φιλιππόπουλου, σήμερα οικισμό Ερυθρού Σταυρού, και λεωφόρο Διονύσου και προς τα επάνω μέχρι την Ανατολή, όπως επίσης και μια άλλη έκταση πευκόφυτη μετά την αγία Μαρίνα ως το συνοικισμό σήμερα Ν. Βουτζά, που έχει το όνομα "Προβάλινθος".

Το πρώτο Σχολείο: Θα είχε περάσει ένας χρόνος περίπου από την εγκατάσταση και τα παιδιά του Συνοικισμού έμεναν χωρίς δάσκαλο. Σχολείο δεν υπήρχε. Μέσα στο 1924 το υπουργείο έστειλε ένα δάσκαλο που δίδασκε τα παιδιά μέσα σε μια ξύλινη παράγκα στην αυλή της εκκλησίας του αγίου Κωνσταντίνου.

Ο πρώτος γάμος: Ο πρώτος γάμος στο Συνοικισμό έγινε το 1924. Ήταν του Σταμάτη Πασβάγκα με την Αφροδίτη Πολίτη, αδερφή του πατριώτη δάσκαλου Γεωργίου Πολίτη. Τα "καλά" της νύφης τα πήραν από

το αντίσκηνο όπου έμενε με την οικογένειά της και τα μετέφεραν με τα πόδια στο Μετόχι, στο λιοτρίβι δίπλα στο μοναστήρι της αγίας Παρασκευής, όπου έμενε ο γαμπρός, δηλ. 3 χιλιόμετρα απόσταση περίπου από την κατασκήνωση των προσφύγων.

Από το 1925 ως το 1930

1925

Ενώ ο Κατάλογος των οικογενειών που ήθελαν να εγκατασταθούν στη Νέα Μάκρη συμπληρωνόταν, άλλες οικογένειες εγκατέλειπαν για να επιστρέψουν στην Αθήνα ή στον Πειραιά. Πάντως εκτός των 72 οικογενειών που μεταφέρθηκαν με τα φορτηγά αυτοκίνητα του στρατού τον Νοέμβριο του 1923, πολλές άλλες πρέπει να ήρθαν το 1925 και κυρίως το 1926, αλλά και μετά υποθέτουμε, μέχρι την οριστική διανομή της γης το 1931, όπως πχ. οι οικογένειες Γιάννη Βαζάνα, Κόλλια και Δαμιανού από τη Τζιά, και η οικογένεια Αντώνη Λουίζου από το Χρισσό της Άμφισας όπου είχε μείνει 2-3 χρόνια εκεί, κ.ά.

"Το 1925, γράφει ο Νικ. Εμμ. Καραγεωργίου, η Επιτροπή Αποκατάστασης προσφύγων μας παρεχώρησε από ένα ζώον, ένα άροτρον και σπόρους, σιτάρι και κριθάρι σε κάθε οικογένεια [σημ. πρέπει να είναι αυτά

Η στήλη με τα ονόματα των πρώτων οικιστών - ιδρυτών της Νέας Μάκρης μπροστά στο Δημαρχείο του Δήμου Ν. Μάκρης.

ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ ΕΤΟΥΣ 1922 ΕΚ ΜΑΚΡΗΣ ΜΙΚΡΑΣ ΑΣΙΑΣ

Οι πρώτοι κάτοικοι, που ίδρυσαν την Κοινότητα «Νέας Μάκρης Αττικής»

ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΑ:

1) Αλεκαρη Μαγγίνα Δεσποινα χα Αθανασίου, 2) Αλτιπαρμακης Παυλος του Εμμανουήλ, 3) Αράπης Παύλος του Ιωάννου, 4) Βαζάνας Ιωάννης του Νικολαου, 5) Βαλάσσης Χρήστος του Αντωνίου, 6) Βογιατζή Χρυσανθη χα Κανέλλου 7) Γεωργόπουλος - Γαζέπτας Βασίλειος, 8) Γιαμάνης Βασίλειος του Ιωάννου, 9) Γιαμανη Ειρηνη χα Ιωάννου, 10) Δαμιανός Αντώνιος του Γεωργίου, 11) Δαμιανού Βερούλα χα Δημοσθένους, 12) Δαμιανός Κωνσταντινος του Γεωργιου, 13) Δαμιανός Μιχαήλ του Γεωργιου, 14) Δελησάββας Παναγιώτης του Μιχαήλ, 15) Δημητριάδη Πολυξένη του Ιωάννου, 16) Εμεής Χαράλαμπος του Μιχαήλ, 17) Εμεής - Τουραπης Κωνσταντίνος του Μιχαήλ, 18) Εξηντάρης Βασίλειος του Σταυρου, 19) Ιωαννίδου Δεσποινα χα Ιωάννου, 20) Κακος Κυριακος του Νικολαου, 21) Καλαιτζής Λουκας του Δημητριου, 22) Καλαφάτη Μαρια χα Διονυσίου, 23) Καραβασίλης Μιχαήλ του Βασιλείου, 24) Καραβασίλης Νικόλαος του Χαραλάμπους, 25) Καραγεωργίου Εμμανουήλ του Νικολαου, 26) Καραγιαννης - Κρυμανδαλης Δημήτριος του Κυριακου, 27) Καραγιάννης Ιωάννης του Κωνσταντινου, 28) Καρακοιζας Μιχαήλ του Νικολαου, 29) Καλιτζής - Πουρτούκας Βασιλειος του Μιχαηλ, 30) Καρατζάς Παντελής του Γεωργίου, 31) Καφετζής Αυγουστης του Ιωαννου, 32) Καφετζή - Χατζηκανέλλου Χρυσή χα Ιωάννου, 33) Κεπέση - Νικανδρου Κωνσταντινος του Νικολαου, 34) Κόλλιας Βασίλειος του Νικολαου, 35) Κόλλιας Μιχαήλ του Λουίζου, 36) Κορωναιος Βασιλειος του Δημητριου, 37) Κουλουκουσας Κωνσταντινος του Βασιλειου, 38) Κρυμανδάλου Δεσποινα χα Παυλου, 39) Κρυμανδαλου Δεσποινα χα Νικολάου, 40) Κυπραίου - Παπαδοπουλου Μαρια συζ. Πετρου, 41) Κυριακου Χρυση χα Σωτηρίου, 42) Λαγος Ιωαννης του Γεωργιου, 43) Λαζάρου Μοσχος του Βασιλειου, 44) Λειβαδινος - Λεπετες Αλέξανδρος του Δημητριου, 45) Λοΐζος Αντώνιος του Λαναστασιου, 46) Λοΐζος Ιωρδάνης του Αναστασίου, 47) Μανάθης Βλάσης του Δημητριου, 48) Μαυρικος Αναστάσιος του Ιωάννου, 49) Μαυρικος Χαρίτος του Ιωαννου, 50) Μαυρικος Μιχαήλ του Ιωάννου, 51) Μαυρικος Εμμανουήλ του Βασιλειου, 52) Μαυρικος Μιχαήλ του Βασιλείου, 53) Μοσχος Αντώνιος του Λουΐζου, 54) Μοσχου Τσαμπικα χα Νικολαου, 55) Μπεκιαρης Κωνσταντινος του Νικολαου, 56) Μπεκιαρης Γεωργιος του Νικολαου, 57) Νικανδρου Δεσποινα χα Νικολάου, 58) Παλτηρης Βασιλειος του Παυλου, 59) Παλτηρης Γεωργιος του Παυλου, 60) Παλτήρης Νικόλαος του Παύλου, 61) Παλτηρης Σιμος του Παυλου, 62) Παπαγεωργιου Νικολαος του Γεωργιου, 63) Παπαποστόλου Παύλος του Αποστολου, 64) Παπόγλου Ιωάννης του Κωνσταντινου, 65) Πασβάγγας Σταυρος του Στρατου, 66) Πασβάγγα Μαρία χα Σταύρου, 67) Πασβάγκας Σταματιος τπυ Γεωργιου, 68) Παυλίδης Ελευθέριος του Αντωνίου, 69) Πολίτης Ιωάννης του Ηλία, 70) Πουρτούκα Καλιτζή Δεσποινα χα Μιχαήλ, 71) Πουρτουλού Χρυση χα Μιχαήλ, 72) Σιτές Εμμανουήλ του Βασιλειου, 73) Σιτές Ανδρέας του Βασιλείου, 74) Σουλαντωνης Γεώργιος του Ιωάννου, 75) Σουλαντώνης Αντώνιος του Ιωάννου, 76) Σωτηρίου Μιχαήλ του Ιωάννου, 77) Σωτηριου Σωτήριος του Ιωαννου, 78) Ταχτατζής Ανδρέας του Ηλια, 79) Τζιτζής Αντώνιος του Γεωργίου, 80) Τρεμπελη Χρυση χα Γεωργιου, 81) Τσακυργιάννης Βασίλειος του Χαραλαμπους, 82) Τσακυργιάννη - Ρεντούμη Δεσποινα χα Αργυριου, 83) Τσακυργιάννης Ιωάννης του Χαραλάμπους, 84) Τσακυργιάννης Παναγιώτης του Αντωνίου, 85) Τσαλίκη Αντωνίου του Δημοσθένους, 86) Τζιλάθη Ευαγγελια χα Βασιλείου, 87) Τζιλάθη Μαρία χα Σταύρου, 88) Χαρβαλούμπα Ειρηνη του Δημητριου, 89) Χατζηγαβριηλ Ευθυμιος του Νικολαου, 90) Χατζηελένης Αντώνιος του Γεωργιου, 91) Χατζηελένης Γεωργιος του Δημητριου, 92) Χατζηκυριάκου Μαρία χα Κυριακου, 93) Χρυσαφινης Δημητριος του Γεωργίου, 94) Ψωλλος Δημητριος του Παναγιωτη, 95) Μεταξωτός Ευαγγελος του Βασιλειου.

Τα ονόματα των πρώτων οικιστών - ιδρυτών της Νέας Μάκρης όπως αναγράφονται στη στήλη μπροστά στο Δημαρχιακό Μέγαρο.

Σημ.: Έχουν προστεθεί τα ονόματα: Αλεξάνδρου Μιχαήλ του Αντωνίου, Αλεξάνδρου Ιωάννης του Αντωνίου, Κρυμανδάλου Β. Δέσποινα, Εξηντάρης Βασίλειος και Μαυρίκος Σάββας του Βασιλείου.

Η Αγροτική Προσφυγική Ομάδα «Νέα Μάκρη» του 1925 σε γενική συνέλευση (εφημ. «Η Φωνή του Λιβισιού και της Μάκρης»).

για τα οποία γράφει ο Αντ. Τζιζής, και που δόθηκαν μετά από δικές του ενέργειες]. Αμέσως άρχισε η καλλιέργεια των σιτηρών διότι οι πατριώται μας, καλώς γνωρίζοντες την καπνοκαλλιέργειαν, επεδόθησαν εις αυτήν, εκ της οποίας όμως δεν είχαν ικανοποιητικά αποτελέσματα λόγω του αγόνου εδάφους". Και αλλού γράφει επίσης ["Έξοδος" Β΄ τόμος ΚΜΣ 1982] ότι μετά από 2-3 χρόνια τους απαγόρεψαν να φυτεύουν καπνά στην περιοχή Ν. Μάκρης, ενώ στο Μαραθώνα όπου ο κάμπος ήταν εύφορος και έκανε καλή ποιότητα καπνού η καπνοκαλλιέργεια συνεχίστηκε. Αλήθεια, να ήταν μόνο αυτός ο λόγος; Όπως κι αν είναι, στον Κάμπο του Μαραθώνα τον καπνό τον καλλιεργούσαν και πάλι πρόσφυγες από το Συνοικισμό του Μαραθώνα [πρόσφυγες από το Σεβδίκιοϊ Καισάρειας Μ. Ασίας] στα κτήματα γαιοκτημόνων του Μαραθώνα. Η καπνοκαλλιέργεια συνεχίστηκε για πολλά χρόνια στο Μαραθώνα και στο Κάτω Σούλι. Εκεί πήγαιναν πολλοί από τους πρώτους κατοίκους της Νέας Μάκρης, άντρες και πολλές γυναίκες για το μεροκάματο, μέχρι το 1940 περίπου, διανύοντας μια απόσταση 10-12 χιλιομέτρων με κάρα ή και πεζή, από τα χαράματα, γιατί τις αυγές μαζεύεται ο καπνός, και επέστρεφαν το απόγεμα με χίλιους φόβους και δυσκολίες.

Εντωμεταξύ ο αγώνας για το ξεχέρσωμα των χωραφιών εντεινόταν, γιατί έπρεπε το γρηγορότερο να καθαριστούν τα ρουμάνια, να οργωθούν και τα σπαρτά να κάνουν καρπό. Άντρες και γυναίκες παντού έκοβαν ξύλα κι έβγαζαν κούτσουρα που τα έκαναν στοίβες στα ξεχερσωμένα χωράφια για να ξεραθούν. Οι άντρες έβγαζαν τις ρίζες των σκίνων και των πουρναριών με κουτσουρότσαπες. Κούτσουρα και ξύλα μαζεύονταν για να κάνουν καμίνια. Τα κάρβουνα ήταν το πρώτο και βέβαια το μόνο εισόδημα των κατοίκων τον πρώτο καιρό. "Την εποχή εκείνη δεν έβλεπες τριγύρω, στα σπίτια και στα χωράφια, παρά φωτιές και καπνούς από τα καμίνια και από τα κλαριά που καίγανε νύχτα και μέρα" γράφει πάλι ο Νικ. Εμμ. Καραγεωργίου.

Πολλοί από τους ΝεοΜακρηνούς και μάλιστα από τους γεροντότερους αναδείχτηκαν μεγάλοι τεχνίτες στα καμίνια των ξυλοκάρβουνων, όπως: ο Γιάννης Καραγιάννης, ο Κώστας Κεπέσης, ο Αντώνης Λουίζος κ.ά.

Εκτός από τα κούτσουρα και τα κλαριά μάζευαν και αγκωνάρια, μεγάλες πέτρες από ασβεστόλιθο, που υπήρχαν άφθονες στους λόφους και στις ρεματιές και τις αναγνώριζαν εύκολα από το χρώμα και τη σύστασή τους, κατάλληλες για τα ασβεστοκάμινα. Τα ασβεστοκάμινα ήταν μια άλλη τέχνη κάπως ανάλογη με τα καμίνια για τα κούτσουρα. Το ασβεστοκάμινο χτιζόταν μέσα στη γη και έμοιαζε με όρυγμα. Γύρω-γύρω χτιζόταν

με πέτρα το ίδιο ασβεστολιθική όπως εκείνες που θα γίνονταν ασβέστης μετά το κάψιμο του ασβεστοκάμινου. Ήταν χτισμένα συνήθως σε πλαγιές και ρεματιές κι έπρεπε να έχουν γύρω τους ένα ολόκληρο λόφο με θάμνους και πουρνάρια, σκίνα, καιβένες [από το ρ. καίω–], καβδουλιές [πάλι από το ρ. καίω–] κλπ. γιατί το ασβεστοκάμινο θέλει πολλή φωτιά για 2-3 μέρες ώστε η πέτρα να ασβεστοποιηθεί και να γίνει [άσβηστος] ασβέστης, ασβεστόπετρα. Μάζευαν τις κατάλληλες πέτρες και τις στοίβαζαν μέσα στο ασβεστοκάμινο κι έπειτα έβαζαν φωτιά, ήθελε τέχνη, αλλά ήταν δουλειά πολύ βαριά κι επίπονη. Και τα έσοδα βέβαια από αυτόν όλο τον κόπο, της απελπισίας, ελάχιστα. Ασβεστοκάμινα υπήρχαν σε απομακρυσμένα μέρη από το Συνοικισμό, σε λόγγους και σε ρεματιές, 2 κάτω από το μοναστήρι της αγίας Παρασκευής και έξω από τις ελιές του Μετοχιού, 1 στο λόφο του Μαρούγκα, και 1 στη ρεματιά του κτήματος –κάποτε– Παπαγιαννόπουλου, έξω από την αγία Μαρίνα στο μονοπάτι προς το Κακό Μελίσσι.

Τα καμίνια των ξυλοκάρβουνων είχαν μια ιδιαίτερη τεχνική και φαίνεται ότι αυτή την τεχνική τη γνώριζαν οι παλιοί μαστόροι φέρνοντάς την από τα μέρη τους, τη Μ. Ασία. Πρώτα στοίβαζαν, "τάκιαζαν" τα κούτσουρα και τα ξύλα με μια ιδιαίτερη τεχνική ώστε να υπάρχουν δίοδοι αερισμού προς την οροφή του καμινιού σχηματίζοντας με αυτή τη διάταξη του υλικού, εξωτερικά, ένα κώνο ύψους 2-3 μέτρων. Εκτός της οροφής που είχε άνοιγμα σαν καπνοδόχος, άφηναν και άλλες 2-3 τρύπες στη βάση του καμινιού, στα πλάγια. Το καμίνι σκεπαζόταν με κλαριά πεύκου, και "πύρια" (χλωρές πευκοβελόνες), αλλά και άφθονο χώμα που το ράντιζαν με νερό ώστε να γίνει μαζί με τα κλαριά και τις πευκοβελόνες μια κρούστα από λάσπη που κάλυπτε όλη την εξωτερική επιφάνεια του καμινιού που έμοιαζε πια με κωνική καλύβα σαν των τσοπάνων. Τη φωτιά την έβαζαν από κάτω σε ένα από τα ανοίγματα, τα "στόματα" ή "μπούκες" του καμινιού και την παρακολουθούσαν μέρα και νύχτα. Έτσι το καμίνι έκαιγε σιγανά και επίμονα απανθρακώνοντας τα κούτσουρα χωρίς να τα κάνει στάχτη. Αν μια από τις μπούκες έβγαζε για μια στιγμή άσπρο καπνό, τη στούμπωναν με πευκόκλαρα και χώμα. Το καμίνι σιγόκαιγε έτσι 3 με 4 μερόνυχτα περίπου, κι όταν οι τεχνίτες καταλάβαιναν από την πείρα τους πως η φωτιά είχε φτάσει ως απάνω, στις πάνω στρώσεις των κούτσουρων, τότε μπούκωναν όλες τις μπούκες, άφηναν το καμίνι να κρυώσει και τότε το άνοιγαν. Η τέχνη ήταν να καεί το καμίνι σωστά, και να γίνει κάρβουνο μέχρι και το τελευταίο κούτσουρο.

Τα ξυλοκάρβουνα όσο και ο ασβέστης, με την προσφυγιά και την οικο-

δόμηση των προσφυγικών συνοικισμών είχαν μεγάλη πέραση τον πρώτο καιρό. Από την άλλη μεριά οι πρώτες ύλες, τα κούτσουρα, με το ξεχέρσωμα των χωραφιών ήταν άφθονα, όπως και οι ασβεστόπετρες, παντού σε λόφους και σε ρεματιές. Έτσι οι πρώτοι ΝεοΜακρηνοί έβγαζαν τα πρώτα τους έσοδα για να συντηρηθούν και να ζήσουν, αλλά και για να ξεχρεώσουν τα χρέη τους στην Τράπεζα και στην Επιτροπή Αποκατάστασης Προσφύγων.

Αλλά γιατί χρέη; Ποιο ήταν το καθεστώς Αποκατάστασης Προσφύγων, και ποιο το καθεστώς της Έγγειας Ιδιοκτησίας στην Αττική [και στην Ξυλοκέριζα] το 1922, και γενικά της Ανταλλαγής; Ενώ για το δεύτερο σκέλος της ερώτησης, την Έγγειο Ιδιοκτησία στην Αττική, το 1922, έχουμε μια πειστική απάντηση, για το πρώτο σκέλος, της Αποκατάστασης, έχουμε πολλά ερωτηματικά για τους μελλοντικούς ερευνητές.

1926

Μαζί με τα πλινθόκτιστα οικήματα που εξακολουθούσαν να χτίζονται μέσα στον Συνοικισμό το 1926, χτίστηκε και το πρώτο Σχολείο της Νέας Μάκρης, επί της λεωφόρου Μαραθώνος, και στο πάνω μέρος της πλατείας. Το οικόπεδο αυτό που προοριζόταν για το χτίσιμο του σχολείου ήταν μεγαλύτερο από τα άλλα του Συνοικισμού, γιατί έτσι το είχε προβλέψει ο πολεοδόμος του Εποικισμού που είχε εκπονήσει το Σχέδιο του Οικισμού και ήταν μέρος του λεγόμενου "σχολικού κλήρου". Ένας άλλος επίσης κλήρος ή οίκημα, δεν είμαστε βέβαιοι, είχε προβλεφθεί και για τον γεωπόνο του τόπου, όπως και για τα Γραφεία της Κοινότητας, ακριβώς στο μέσον της οδού Λιβισίου. Το πρώτο αυτό σχολείο ήταν πλινθόκτιστο επίσης με δύο αίθουσες, για τα παιδιά του Συνοικισμού, αλλά και της Αγίας Μαρίνας [Γεροσακούλι ή Κάτω

Αμμοληψία στου Γιαννακού (λίγο μετά το λιμανάκι). Νέα Μάκρη.

Το «Σωματείο Γης και Αμμοληψίας» σε γιορταστική εκδήλωση (του Αγίου Κωνσταντίνου) γύρω στο 1950. Σημαιοφόρος ο Βασίλης Κουλούκουσας.

Κονάκια τότε] και της Ανατολής [τότε Πάνω Κονάκια]. Μέχρι τότε τα μαθήματα γίνονταν σε μια παράγκα από ξύλα και ψαθιά στην αυλή του ναού του αγίου Κωνσταντίνου, όπως ήδη έχουμε γράψει. Ο δάσκαλος που είχε στείλει το υπουργείο το 1924 ήταν ξένος, δεν ήταν Μακρηνός, και έφυγε γρήγορα. Μάλλον ήταν άλλος από εκείνο τον δύστυχο που είχε βολευτεί σε ένα στάβλο που του είχε παραχωρήσει ένας ΝεοΜακρηνός όπου και πέθανε από τις κακουχίες.

Το 1928 ήρθε ο δάσκαλος Γεώργιος Πολίτης, από τους πιο ονομαστούς για το ήθος και την αυστηρότητά του και φλογερός πατριώτης. Δίδαξε μέχρι το 1935.

Συνέχισε και στη Νέα Μάκρη να διδάσκει με τον χαρακτηριστικό του τρόπο, απαιτώντας αφοσίωση στο σχολείο, καλή διαγωγή και επίδοση στα μαθήματα.

Πήγαινε τους μαθητές του παιδαγωγικές εκδρομές, έκανε τις εθνικές γιορτές, τόνωνε το ηθικό της Κοινότητας με το παράδειγμά του. Πρόσφερε επίσης τις υπηρεσίες του εθελοντικά στη φύλαξη των αρχαιοτήτων, των ευρημάτων δηλ. από τις ανασκαφές που διενεργούσε στην περιοχή ο Καθ. Ορλάντος. Έφυγε από τη Νέα Μάκρη για οικογενειακούς λόγους, γιατί η οικογένειά του ήταν εγκαταστημένη στο Βύρωνα της Αθήνας, αλλά και απογοητευμένος από τη συμπεριφορά των συμπατριωτών του. Πέθανε το 1974.

Το 1926 οι ΝεοΜακρηνοί καταγίνονται με μεγάλο ζήλο να ανοίξουν πηγάδια και να κάνουν περιβόλια. Τα πρώτα πηγάδια από τα 45 περίπου σε όλη την έκταση της Νέας Μάκρης, ανοίχτηκαν στην περιοχή μετά την εκκλησία του αγίου Κωνσταντίνου προς το Βάλτο γιατί σε βάθος 8-12 μέτρων έβρισκαν νερό. Σ' αυτά εγκατέστησαν σιγά-σιγά μαγγάνια που τα κινούσαν μουλάρια ή άλογα φέρνοντας γύρους και ανεβάζοντας νερό με τους κουβάδες του μαγγανιού. Το πρώτο πηγάδι με μαγγάνι ήταν του Γιώργου Χατζηελένη. Τα λαχανικά που έβγαζαν τα πουλούσαν οι περιβολάρηδες οι ίδιοι με ζώα και σούστες στις γύρω περιοχές, Μαραθώνα, Ραφήνα, Σπάτα, Λιόπεσι, Κορωπί, ξεκινώντας χαράματα για να διανύσουν αυτές τις μεγάλες απόστάσεις. Έφταναν ως την Κηφισιά ανεβαίνοντας το βουνό από μονοπάτια.

Το "Σωματείο Γης και Αμμοληψίας"

Την ίδια χρονιά, το 1926, ιδρύθηκε και το "Σωματείο Γης και Αμμοληψίας". Οι αμμόλοφοι στην παραλία από το Λιμανάκι ως το Βάλτο [αγία Κυριακή σήμερα] είχαν άφθονη άμμο κατάλληλη για τις οικοδομές της Αθήνας και των Συνοικισμών που χτίζονταν γύρω της.

Η φύση με τους βόρειους ανέμους είχε σχηματίσει πελώριους αμμόλοφους σ' όλο το μήκος της παραλίας που αναφέραμε, ύψους 4-5 μέτρων από άμμο ψιλή και ξανθιά, αποτέλεσμα της αιολικής δραστηριότητας στην περιοχή, αιώνων. Στο "Σωματείο Γης και Αμμοληψίας" απασχολούνταν αρκετοί ΝεοΜακρηνοί, νέοι κυρίως, που με τα φτυάρια τους γέμιζαν τα φορτηγά με την άμμο της παραλίας και έβγαζαν μεροκάματο. Με αυτό τον τρόπο και η Κοινότητα Νέας Μάκρης έκανε κάποια έργα κοινής ωφέλειας [ύδρευση, στρώθηκε ο δρόμος από τη λεωφόρο ως το Λιμανάκι κ.ά] γιατί ένα μέρος των εσόδων από την αμμοληψία πήγαινε και στην Κοινότητα. Το "Σωματείο Γης και Αμμοληψίας είχε δικό του Γραφείο στην κεντρική πλατεία, νοικιασμένο [του Ευάγ. Μεταξωτού] και τη σημαία του που ήταν η γαλανόλευκη και στη μέση είχε την εικόνα των Αγίων Κωνσταντίνου και Ελένης και έγραφε με μεγάλα γράμματα "Σωματείον Γης και Αμμοληψίας". Με αυτή τη σημαία μπροστά, τα μέλη του Σωματείου έπαιρναν μέρος στο πανηγύρι του αγίου Κωνσταντίνου στη Ν. Μάκρη κάθε 21 Μαΐου.

Όμως η δράση του σωματείου δεν ήταν απρόσκοπτη. Γιατί και οι Μαραθωνίτες διεκδικούσαν δικαιώματα στην αμμοληψία. Δημιουργήθηκαν επεισόδια και χρειάστηκε να επέμβη και πάλι, όπως στο Βάλτο, τμήμα

της έφιππης αστυνομίας που έδρευε στην Κηφισιά για να επιβάλει την τάξη. Όμως κάποτε συνειδητοποιήθηκε η καταστροφή που γινόταν και απαγορεύτηκε η αμμοληψία γύρω στη δεκαετία του ’50.

Μετά από το ξεχέρσωμα των χωραφιών, τα πηγάδια και τα περιβόλια, το 1928, άρχισαν να φυτεύονται αμπέλια και ελιές στα μέρη που δεν υπήρχε νερό. Οι βέργες του αμπελιού ήταν εύκολο να βρεθούν γιατί όλη η Αττική ήταν κατάφυτη από αμπέλια. Το φύτεμά τους γινόταν με λοστούς με τους οποίους άνοιγαν τρύπες 50-70 εκατ. και φύτευαν τους βλαστούς. Το φύτεμα των ελιών όμως ήταν πολύ δυσκολότερο. Γιατί έπρεπε να φέρουν τις νεαρές αγριελιές με τη ρίζα τους από το Αγριλίκι και να τις μεταφυτέψουν με χίλιους κόπους και φροντίδες στην Ξυλοκέριζα, όπου εκτός των άλλων δυσκολιών είχαν να αντιμετωπίσουν τα γιδοπρόβατα και τους ντόπιους βοσκούς που έβλεπαν ότι με αυτό τον τρόπο χάνονταν τα βοσκοτόπια όπου κάποτε έβοσκαν ανενόχλητα τα πρόβατά τους.

Το αμπέλι κάνει καρπό μετά 2-3 χρόνια από το φύτεμά του. Το σταφύλι είναι ευλογία Θεού, ο μούστος που γίνεται κρασί, αλλά και πετιμέζι για τα παιδιά και την οικογένεια, στις τηγανίτες τα πρωινά κοντά στο τζάκι για το χειμώνα και το χαλβά το βράδυ, και για τα γλυκίσματα όλο το χρόνο. Η ελιά πάλι είναι το συμπλήρωμα και βασικό στοιχείο της διατροφής του αγροτικού σπιτιού, όπως και το σιτάρι. Αλλά η ελιά δίνει καρπό μετά από χρόνια, αφού κεντρωθεί το άγριο και μεγαλώσει το μπόλι. Και θέλει χρόνο, χρόνια για να δώσει καρπούς. Όποιος νοικοκύρης είχε εξασφαλίσει αυτά τα δυο, είχε εξασφαλίσει την τροφή της οικογένειάς του, ότι δεν θα πεινούσε το χειμώνα.

Κι αυτά όλα βέβαια για τον πρώτο καιρό, γιατί στη δεκαετία του ’50 με ’60 λήγει η “αγροτική φάση” της Ν. Μάκρης, φτάνοντας στην κορύφωσή της. Τη δεκαετία του ’60 όλη η Ξυλοκέριζα ήταν καταπράσινη, κατάφυτη από περιβόλια, αμπέλια και ελιές.

Όμως εδώ και πάλι πρέπει να πούμε ότι το πρώτο σταφύλι και το πρώτο λάδι οι ΜακρηνοΛιβισιανοί πρόσφυγες της Ξυλοκέριζας το πήραν από τα αμπέλια των Παλιάμπελων κι από τις μοναστηριακές ελιές του Μετοχιού, και τούτο εις μνημόσυνον του μοναχού Δαυίδ, κατά κόσμον Δημητρίου Αναδραμάρη κτήτορος της μονής “Γενεσίου της Θεοτόκου” και κατόπιν αγίας Παρασκευής, για τον οποίο θα μιλήσουμε παρακάτω.

Διοίκηση

Την άνοιξη του 1926 όλοι οι κληρούχοι συγκεντρώθηκαν στο καφενείο του Αντώνη Χατζηελένη [Κουτσού] και εξέλεξαν δια βοής ως επί-

τιμο πρόεδρο της Προσφυγικής Ομάδας Ξυλοκέριζας τον Αντώνη Τζιζή. Η οικογένεια Τζιζή είχε κλήρο στη Ν. Μάκρη, η μητέρα του έμενε στη Ν. Μάκρη ενώ ο ίδιος έμενε στην Αθήνα. Την εκλογή αυτή δικαιολογεί ο Νικ. Εμμ. Καραγεωργίου [βλέπε: εφημ. "Η Μάκρη" ΑΦ 17 Νοεμβρ. 1958] ότι έγινε "για να εξυπηρετεί [ο Αντ. Τζιζής] τα συμφέροντα της Ομάδος" επειδή έμενε στην Αθήνα. Φαίνεται όμως ότι στην πραγματικότητα οι πατριώτες είχαν πάλι δυσκολίες με το υπουργείο και τους γειτόνους τους και τον χρειάζονταν.

Από το 1924 ως το 1930 η "Προσφυγική Ομάδα Ξυλοκέριζας Νέας Μάκρης" διοικούνταν από τριμελείς ή πενταμελείς επιτροπές των οποίων η θητεία δεν ξεπερνούσε το έτος, άγνωστο για ποιους λόγους ακριβώς, πιθανότατα εξαιτίας της πληθώρας των προβλημάτων που αναφύονταν σχεδόν καθημερινά.

Έτσι έχουμε δυο εκλογές Τριμελούς Επιτροπής της Ομάδος μέσα στο 1924 [την 7/1/24 και 25/2/24] με Προέδρους τον Ανδρέα Λαζαρίδη και Μιλτιάδη Καλαφάτη αντίστοιχα.

Τρεις εκλογές Πενταμελούς Επιτροπής μέσα στο 1925 [22/2/25, 1/6/25 και 1/11/25] με Προέδρους τους Βασίλη Κόλλια, Αντώνιο Μόσχο-Λουίζο και Μανώλη Καραγεωργίου αντίστοιχα.

Μια εκλογή Πενταμελούς Επιτροπής το 1926 [12 Δεκ. 1926] με Πρόεδρο τον Αντώνιο Μόσχο-Λουίζο.

Το 1927 επανερχόμαστε στο σύστημα εκλογής Τριμελούς Επιτροπής [10/4/27 και 27/9/27] με Προέδρους τον Ιωάννη Τσακιργιάννη και Αντώνιο Μόσχο-Λουίζο αντίστοιχα.

Το 1928 εκλογή και πάλι Τριμελούς Επιτροπής [30/12/28] με Πρόεδρο τον Βασίλη Γιαμάνη.

Η πρώτη εκλογή Κοινοτικού Συμβουλίου, για την Κοινότητα πλέον της Νέας Μάκρης γίνεται στις 10/8/1930. Πρόεδρος ο Βασίλης Κόλλιας, αντιπρόεδρος ο Ιορδάνης Λουίζος, και μέλη: Βασίλης Γιαμάνης, Ιωάννης Τσακιργιάννης και Νικόλαος Καραβασίλης.

Η επόμενη εκλογή θα γίνει ένα χρόνο μετά, την 1η Αυγούστου 1931 και το Κοινοτικό Συμβούλιο θα είναι και πάλι 5μελές. Πρόεδρος Νικόλαος Καραβασίλης, αντιπρόεδρος Ιωάννης Τσακιργιάννης, και μέλη, Ιορδάνης Λουίζος, Βασίλης Γιαμάνης και Βασίλης Κόλλιας.

Στην επόμενη εκλογή του 1932 [19/8/32] εκλέγονται οι: Πρόεδρος Ιορδάνης Λουίζος, αντιπρόεδρος Ιωάννης Τσακιργιάννης, και μέλη: Νικόλας Παλτήρης, Νίκος Καραβασίλης και Βασίλης Κόλλιας.

Στα επόμενα χρόνια, και μέχρι το 1939, οι εκλογές για το Κοινοτικό Συμβούλιο γίνονται ανά έτος. Τα Συμβούλια είναι 5μελή και είναι τα χρόνια των δικτατοριών Πάγκαλου, Κονδύλη και Μεταξά.

Η Οριστική Διανομή της Γης [1931]

Το 1924 έγινε η "προσωρινή διανομή του δάσους της Ξυλοκέριζας" όπως την χαρακτηρίζει ο Νικόλ. Εμμ. Καραγεωργίου. Οι κάτοικοι αφού όρισαν Πρόεδρο της Προσφυγικής Ομάδας τον Δαμιανό Γ. Δαμιανό διένειμαν τη γη της Ξυλοκέριζας γύρω από τον Συνοικισμό. Η διανομή έγινε με κλήρο, από τους Ιωάννη Τσακιργιάννη, Νικόλα Παλτήρη, Μιλτιάδη Καλαφάτη κ.ά. Κάθε οικογένεια πήρε από 16 στρέμματα για να ξεχερσώσει, καθώς και 4-5 στρέμματα γης ξεχερσωμένα, κατάλληλα για καλλιέργεια. Την ίδια περίοδο έγινε και η διανομή των μοναστηριακών ελαιοδένδρων του Μετοχιού.

Το 1931 αφού ολοκληρώθηκαν οι διαδικασίες απαλλοτρίωσης του κτήματος της Ξυλοκέριζας, έγινε η οριστική διανομή της γης από τις υπηρεσίες του Υπουργείου Γεωργίας.

Η διανομή παρουσίαζε μεγάλες δυσκολίες γιατί έπρεπε να ληφθούν υπ' όψιν πολλές παράμετροι ώστε να είναι κατά το δυνατόν δικαιότερη. Άλλες οικογένειες π.χ. ήταν ολιγομελείς και άλλες πολυμελείς. Άλλοι κάτοικοι επίσης είχαν επιδοθεί με μεγάλο ζήλο να ξεχερσώσουν τη γη γιατί τους είχαν υποσχεθεί ότι κατ' αυτό τον τρόπο θα έπαιρναν περισσότερη γη κατά την οριστική διανομή, ενώ άλλοι είχαν επιδοθεί στο εμπόριο κλπ.

Η γη της Ξυλοκέριζας από την άλλη μεριά, παρουσίαζε μεγάλες διαφορές από το ένα μέρος στο άλλο, ως προς τις δυνατότητες καλλιέργειας, αλλά και ως προς τη θέση της έκτασης σε σχέση με τον Συνοικισμό που ήταν πια το επίκεντρο της ζωής και της δραστηριότητας των κατοίκων, την κεντρική πλατεία και τη λεωφόρο. Μια άλλη δυσκολία ακόμα ήταν ότι στους λόφους και στο βουνό το έδαφος ήταν πετρώδες και άγονο, και άλλα πολλά. Το θέμα της προσπέλασης στις εκτάσεις που θα έπαιρναν τους ενδιέφερε επίσης, γιατί άλλα μέρη ήταν κοντά στους δρόμους, και άλλα μακριά από αυτούς και μη προσπελάσιμα., Κυρίως τους ενδιέφερε να είναι κατάλληλα για καλλιέργεια, για να μπορούν να τα σπείρουν και να θερίσουν, γιατί με την εγκατάστασή τους στην Ξυλοκέριζα είχαν γίνει όλοι γεωργοί, αναγκαστικά, και από τη γη πια περίμεναν να ζήσουν.

Τα πράγματα βέβαια ως προς αυτό δεν πήγαιναν καλά. Η γη που παρουσιαζόταν μπροστά τους μετά το ξεχέρσωμα και με την οποία είχαν να παλέψουν ήταν άγονη, γεμάτη πέτρες, αλλού λόφοι και ρεματιές, που-

θενά σχεδόν ίσιωμα. Παντού πέτρες και κοκκινόχωμα, κι όπου υπήρχε χώμα, μετά από τις ελάχιστες βροχές έσφιγγε και γινόταν κεραμίδι, ενώ ο Βάλτος, ακόμα δεν μπορούσε να συζητηθεί για καλλιέργεια, παρά σε ελάχιστα σημεία, γιατί πλημμύριζε, και τα βάτα που φύτρωναν παντού όσο και να τα έκαιγαν και να τα ξεπάτωναν, την άλλη χρονιά ξαναφύτρωναν κι εμπόδιζαν την καλλιέργεια του εδάφους που ξεχερσωνόταν. Στα "Βαλτάκια" πάλι, μια έκταση από το Βάλτο μέχρι τη σημερινή "Αύρα", το χώμα ήταν αμμώδες και με πολύ αλάτι, δεν έκανε για καλλιέργεια. Κάποια μέρη στις πλαγιές και στις κοίτες των ρεμάτων που κρατούσαν λίγη υγρασία, όπως π.χ. το "Ρέμα Βαζάνα", κατάλληλα για "ξερική" καλλιέργεια, ήταν ελάχιστα.

Όλα αυτά τα έλαβε υπόψιν η Επιτροπή των μηχανικών του Υπουργείου και ομολογουμένως διένειμε τη γη με διαφάνεια και σύνεση. Η γη θα μοιραζόταν εξίσου σε όλους. Εδώ δεν είχαν διαχωριστεί οι κάτοικοι σε αγρότες και επαγγελματίες όπως έγινε στη Ραφήνα π.χ. την ίδια εποχή, όπου οι "επαγγελματίες" πήραν 6 στρέμματα γης και ένα οικόπεδο για μαγαζί [βλέπε: Θανάση Πιστικίδη "Τρίγλια Βιθυνίας" Ραφήνα Οκτ. 1983 σελ. 132].

Η Επιτροπή καταρχήν χώρισε την έκταση κατά μήκος της λεωφόρου Μαραθώνος σε επιμήκη και ίσου εμβαδού αγροτεμάχια, ώστε να πάρει κάθε οικογένεια το δικό της επί της λεωφόρου. Έπειτα έλαβε υπόψιν ότι όλα τα μέρη δεν ήταν της ίδιας αξίας για καλλιέργεια. Γι' αυτό, φρόντισε να δοθούν αγροτεμάχια σε διάφορες τοποθεσίες ίσης καλλιεργητικής αξίας. Έτσι κληρώθηκαν σε κάθε οικογένεια 3-5 στρέμματα σε διάφορα μέρη. Με αυτό τον τρόπο κάθε οικογένεια με 4 άτομα πήρε 39-40 στρέμματα συνολικά. "Εξ αυτών 4 στρέμματα ήτο Βάλτος και 2 στρέμματα άμμος" γράφει ο Νικ. Εμμ. Καραγεωργίου [εφημ. "Η Μάκρη" ΑΦ 5 Σεπτ. 1957]. Και παρακάτω: "Όσοι δε κληρούχοι ήσαν περισσότεροι από 5 άτομα στην οικογένεια, ελάμβανον επί πλέον 1-2 στρέμματα [βλέπε: Νικ. Εμμ. Καραγωργίου Δελτίο ΚΜΣ Α΄ τόμος 1976 σελ. 132] ή κατά μια άλλη εκδοχή του ιδίου [βλέπε ΚΜΣ "Έξοδος" Β΄ τόμος 1982 σελ. 482] οι οικογένειες με μέλη πάνω από 4, πήραν 1 και 2 πέμπτα περισσότερα στρέμματα σε γη, που σημαίνει 8-16 στρέμματα, ενώ η άποψη του Θ. Πιστικίδη για τη γειτονική Ραφήνα είναι ότι αυτές οι οικογένειες πήραν 7 στρέμματα παρά πάνω για κάθε προστατευόμενο μέλος [βλέπε: Θανάση Πιστικίδη "Τρίγλια Βιθυνίας" 1983 όπ. πρ.]. Αυτόν τον ονόμασαν "γεωργικό κλήρο" και τον πήραν 92 οικογένειες: 86 οικογένειες ΜακρηνοΛιβισιανών προσφύγων και 6 οικογένειες Φωκιανών που προϋπήρχαν στην Ξυλοκέριζα. Και μια ιδιαιτερότητα με μεγάλη σημασία: Κάποια

Η ΕΛΟΝΟΣΙΑ ΕΝ ΕΛΛΑΔΙ

(1930 - 1940)

ΕΡΕΥΝΑΙ - ΚΑΤΑΠΟΛΕΜΗΣΙΣ

ΥΠΟ

ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ Α. ΛΙΒΑΔΑ

Διευθυντοῦ τῆς Ὑγειονομικῆς Σχολῆς Ἀθηνῶν.
Καθηγητοῦ τῆς Ἐλονοσιολογίας καὶ Νοσημάτων τῶν Θερμῶν Χωρῶν καὶ Διευθυντοῦ τοῦ ἀντιστοίχου Τμήματος τῆς Ὑγειονομικῆς Σχολῆς Ἀθηνῶν.
Τακτικοῦ Μέλους τοῦ Ἀνωτάτου Ὑγειονομικοῦ Συμβουλίου.
Γενικοῦ Συμβούλου τοῦ Ἱδρύματος τῶν Κοινωνικῶν Ἀσφαλίσεων.

ΚΑΙ

ΙΩΑΝΝΟΥ Κ. ΣΦΑΓΓΟΥ

Ἰατροῦ, Ὑγιεινολόγου Master of Public Health τῆς Σχολῆς John's Hopkins τῆς Βαλτιμόρης.
Ἐπιμελητοῦ τοῦ Τμήματος Ἐλονοσιολογίας καὶ Νοσημάτων τῶν Θερμῶν Χωρῶν τῆς Ὑγειονομικῆς Σχολῆς Ἀθηνῶν.

ΜΕΡΟΣ Β'.

ΑΘΗΝΑΙ
ΤΥΠΟΙΣ «ΠΥΡΣΟΥ» Α. Ε.
1940

Όταν η ελονοσία από το Βάλτο θέριζε τη Νέα Μάκρη. Στη φωτογραφία το εξώφυλλο από το σύγγραμμα των Γρηγ. Λιβαδά και Ιωάν. Σφάγγου «Η Ελονοσία εν Ελλάδι» (1930-1940).

ΠΙΝΑΞ XXVI.

Δημογραφικὰ στοιχεῖα τῆς περιοχῆς Νέας Μάκρης.

Πληθυσμὸς 1928: 402

Πληθυσμὸς 1938: 736

Ἔτη	Γεννήσεις	Θάνατοι ἐκ πάσης αἰτίας	Θάνατοι κάτω τοῦ ἔτους	Θάνατοι ἐξ ἑλονοσίας
1930	12	2	1	0
1931	13	7	1	1
1932	15	4	1	0
1933	29	10	5	0
1934	14	7	2	0
1935	21	3	1	0
1936	23	4	1	0
1937	(Σχετικὰ στοιχεῖα ἐλλείπουν)			
1938				

Μερικά δημογραφικά στοιχεία του Οικισμού Ν. Μάκρης, που έκανε έναν υπεράνθρωπο αγώνα για να επιβιώσει και να ζήσει.

Τα αποξηραντικά έργα που έγιναν το 1932.

στρέμματα ως κλήρος δόθηκαν χωριστά, στο Δημοτικό σχολείο της Νέας Μάκρης, επίσης στην εκκλησία [στο ναό των αγίων Κωνσταντίνου και Ελένης], και επίσης στον εκάστοτε γεωπόνο της περιφέρειας.

Μια άλλη διανομή επίσης έγινε το 1948. Τη χρονιά αυτή και ενώ εμένετο ο Εμφύλιος, έγινε μια δεύτερη διανομή στις λεγόμενες ανεπίδεκτες καλλιέργειας εκτάσεις της Ξυλοκέριζας, σε κατοίκους που είχαν πάρει μέρος στον πόλεμο του ’40-’41, αλλά και σε άλλους, ασχέτως επαγγέλματος εγκατεστημένους στη Νέα Μάκρη, όπως και σε ΝεοΜακρηνούς που χαρακτηρίστηκαν ακτήμονες, όπως γράφει ο Νικ. Εμμ. Καραγεωργίου στο “Έξοδος” του ΚΜΣ Β΄ τόμος. Σε αυτή τη διανομή έμειναν έξω χήρες και ορφανά, και βέβαια όλοι εκείνοι που είχαν πάρει μέρος στην Αντίσταση και βρίσκονταν στις φυλακές και στις εξορίες.

Ο Βάλτος: Η Αποξήρανση του Βάλτου [1932] – Ο Μύθος και η Ιστορία του

Ο Βάλτος είναι η βόρεια περιοχή της Ν. Μάκρης στα σύνορα με τον Μαραθώνα, έκτασης 400-600 στρεμμάτων. Με τα σημερινά δεδομένα η έκταση αυτή περιλαμβάνει: την πρώην Αμερικανική Βάση έκτασης 270 στρεμμάτων που περιήλθε σ’ αυτήν μετά από αναγκαστική απαλλοτρίωση ιδιοκτησιών που ανήκαν σε ΝεοΜακρηνούς, μια άλλη έκταση που ανήκε επίσης σε Νεομακρηνούς κληρούχους της διανομής του 1931, και μια τρίτη έκταση που είναι ο αρχαιολογικός χώρος των κτισμάτων [βαλανείο και ιερά αιγυπτιακών θεοτήτων] του Ηρώδη του Αττικού χτισμένα πάνω στο “Νησί” της Μπρεξίζας.

Ο Βάλτος των ΝεοΜακρηνών είναι η περιοχή του “Μικρού Έλους” των αρχαίων ή η Μπρεξίζα των νεοτέρων χρόνων, για την οποία η ετυμολογία του ονόματος μένει προς έρευναν, αλλά μάλλον είναι αρβανίτικο τοπωνύμιο.

Τον καιρό της εγκατάστασης ο Βάλτος ήταν γεμάτος έλη, βούρλα και καλάμια, αδιάβατος και απροσπέλαστος στη μεγαλύτερή του έκταση, και προπαντός μια μόνιμη πηγή ελονοσίας που τα πρώτα χρόνια και μέχρι το 1950 περίπου θέριζε του κατοίκους. Εξαιτίας της ελονοσίας, αλλά και για άλλους λόγους ασφαλώς ένας αριθμός οικογενειών, από τις πιο εκλεκτές που είχαν έρθει να εγκατασταθούν στη Ν. Μάκρη, εγκατέλειψαν και έφυγαν στην Αθήνα και στον Πειραιά: του Ανδρέα Λαζαρίδη, του Νικολάου Σπανού [ο Νικ. Σπανός ήταν ο τελευταίος Προεστός του Λιβισιού], του Αντώνη Αναγνωστόπουλου, του Αλέξανδρου Τσακίρη [ο Αλ. Τσακίρης ήταν γιατρός], του Αντ. Χατζηαντωνίου, του Μιλτ. Καλαφάτη [ο Μιλτ.

Καλαφάτης ήταν από τους πρωτεργάτες της εγκατάστασης], του Νικόλα Παληού, της Μαρίας Χατζηαντωνίου, Αντώνη Σουλαντώνη, Γιώργου Δ. Δαμιανού, Χαράλαμπου Χατζηπέτρου, Ιωάννη Καματηρού κ.ά.

Τα νερά που ανάβλυζαν από τα 4-5 "μάτια" της πηγής, απλώνονταν σε μεγάλη έκταση προς τη θάλασσα σχηματίζοντας έλη και τενάγη και καλύπτονταν από πυκνή βλάστηση με πλούσια υδρόβια και υδροχαρή πανίδα. Τελικά τα νερά του Βάλτου χύνονταν στη θάλασσα σε μια αρκετά μεγάλη έκταση, από το ξενοδοχείο Γκόλντεν Κόστ ως πέρα από την αγία Κυριακή, 500 περίπου μέτρα από το Λιμανάκι.

Το 1932 με 1933 το φιλανθρωπικό ίδρυμα Ροκφέλερ με τα αποξηραντικά έργα που έκανε αποξήρανε ένα μεγάλο μέρος του Βάλτου διοχετεύοντας τα νερά του Μικρού Έλους στη θάλασσα και έδωσε μια σημαντική λύση στο πρόβλημα της ελονοσίας, που ολοκληρώθηκε τα επόμενα χρόνια με τους ψεκασμούς κ.ά. υγειονομικά μέτρα.

Για την εκτέλεση του έργου όπως διαβάζουμε στο "Η ελονοσία εν Ελλάδι" [1930-1940] των Γρηγ. Λιβαδά και Ιωάννη Σφάγγου 1940 Β΄ τόμος, η Κοινότητα Νέας Μάκρης διέθεσε την προσωπική εργασία των κατοίκων και το ίδρυμα Ροκφέλερ το ποσό των 100.000 δραχμών. Η συντήρηση του έργου ανατέθηκε στην Κοινότητα επίσης, η οποία αριθμεί περί τους 736 κατοίκους το 1938, τη χρονιά δηλ. που γίνεται η έρευνα, ενώ αντίστοιχα ο πληθυσμός της Νέας Μάκρης του 1928 κατά τους ερευνητές ανερχόταν σε 402 κατοίκους. Πράγματι, κατά την εθνική απογραφή του 1928 ο πληθυσμός της Ν. Μάκρης είναι 402 κάτοικοι, και του 1940 ο πληθυσμός είναι 779, για να αυξηθεί στην επόμενη απογραφή του 1951 στους 829 κατοίκους και από εκεί και πέρα να εκτιναχθεί στα ύψη των 12.120 κατοίκων στην απογραφή του 1991, και η μέχρι το 1990 Κοινότητα Νέας Μάκρης να γίνει Δήμος. Οι ενδιάμεσες απογραφές του 1961, 1971, και 1981 έδειξαν: 1.421 κάτοικοι το 1961, 3.864 κάτοικοι το 1971, και 8.345 κάτοικοι το 1981.

Για την αποξήρανση του έλους της Μπρεξίζας [του Βάλτου] ανοίχτηκε μια τάφρος 900 περίπου μέτρων από τη λιμνούλα που σχημάτιζε η πηγή, όπου ανάβρυζαν τα νερά όπως έχουμε ήδη γράψει 50 περίπου μέτρα κάτω από τη λεωφόρο Μαραθώνος, και διοχέτευε τα νερά της στη θάλασσα, εκεί που είναι σήμερα ο ναός της αγίας Κυριακής. Στα πλάγια της κεντρικής τάφρου ανοίχτηκαν πολλές άλλες μικρότερες συνολικού μήκους 4.800 μέτρων που διαδοχικά κατέληγαν στην κεντρική. Τοποθετήθηκε επίσης ένα κεντρομόλο προς τη κεντρική τάφρο σύστημα υπεδαφίων σωληνώσεων μήκους 3.300 μέτρων. Το στόμιο εκβολής της τάφρου οπλίστηκε με ένα πλέγμα από σίδερο για να μη φράζει από την άμμο που

Η ευχαριστήρια στήλη των Νεομακρηνών προς το ίδρυμα Ροκφέλερ για την αποξήρανση του Βάλτου. Γράφει: «Η Κοινότης Νέας Μάκρης τω μεγάλω φιλανθρώπω Ροκφέλερ εις ένδειξιν ευγνωμοσύνης δια την αποξήρανσιν του Έλους» (Φεβρουάριος 1934). Η στήλη αυτή περισώθηκε από τον Σύλλογο των ΝεοΜακρηνών (πρόεδρος ο Βασ. Μεταξωτός) και στήθηκε στο χώρο του Αθλητικού και Πολιτιστικού Πάρκου του Δήμου Ν. Μάκρης.

συσσώρευε το κύμα της θάλασσας, καθώς και ένα σύστημα δεξαμενής για την περίπτωση υπερεκχείλισης λόγω βροχών.

Στην ίδια πραγματεία των Γρ. Λιβαδά και Ιωάν. Σφάγγου "Η ελονοσία εν Ελλάδι" και στο σχετικό κεφάλαιο για την ελονοσία στη Ν. Μάκρη οι συγγραφείς παραθέτουν κάποια δημογραφικά στοιχεία πολύ ενδιαφέροντα: π.χ. γεννήσεις στη Ν. Μάκρη από το 1930 ως το 1936, 12, 13, 15, 29, 14, 21, 23 αντίστοιχα, ενώ οι θάνατοι είναι: 2, 7, 4, 10, 7, 3, 4, δηλαδή έχουμε ένα νεαρό ουσιαστικά πληθυσμό όπου οι γεννήσεις υπερβαίνουν κατά πολύ τους θανάτους.

Έχουμε, δηλαδή, έναν πληθυσμό που θέλει να ζήσει και κάνει αγώνες για τη ζωή.

Εκείνο που έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον είναι ότι με τα έργα αποξήρανσης του Βάλτου αποδόθηκαν για καλλιέργεια αρκετά στρέμματα γης.

Η Κοινότητα Ν. Μάκρης εκτίμησε την προσφορά του ιδρύματος αναλόγως και για το λόγο τούτο έστησε στήλη στο χώρο της πηγής της Μπρεξίζας για να θυμούνται οι κάτοικοι και να μην ξεχνούν τη μεγάλη αυτή προσφορά.

Τη συντήρηση του αποχετευτικού δικτύου ανέλαβε να κάνει η Κοινότητα με προσωπική εργασία των δημοτών της ανά έτος ή διετία. Αυτό πράγματι έγινε μέχρι το 1940, όμως με την έκρηξη του πολέμου και την Κατοχή η συντήρηση ατόνησε. Αλλά και για ένα άλλο λόγο ατόνησε η συντήρηση του έργου από την Κοινότητα, γιατί μεταξύ των ετών 1946-1948 εφαρμόστηκε η καταπολέμηση των κουνουπιών με πετρέλαιο ή Ντι-Ντι-Τι στο Βάλτο και στα έλη, και όπου υπήρχε στάσιμο νερό, όπως και στα σπίτια. Ψεκασμοί στα σπίτια και στα στάσιμα νερά με πετρέλαιο ή Ντι-Ντι-Τί, γινόταν στη Νέα Μάκρη μέχρι και την πενταετία 1945-1950. Ο ψεκασμός περιελάμβανε και τους μαθητές στα σχολεία, ενώ κλιμάκιο του ανθελονοσιακού αγώνα ήταν εγκατεστημένο στη Ν. Μάκρη μέχρι τουλάχιστον το 1946.

Με αυτό τον τρόπο οι δείκτες νοσηρότητας της ελονοσίας έπεσαν χαμηλά χωρίς να εξαφανιστούν εντελώς τα κρούσματα μέχρι το 1945-1950.

Η παλαιότερη και η νεότερη ιστορία του Βάλτου – η Μυθολογία του – τα κτίσματα του Ηρώδη του Αττικού – η αμερικανική Βάση [1952-1990]

Στην περιοχή του Βάλτου, και ιδιαίτερα στο πέρασμα ανάμεσα στο κεφαλάρι της πηγής του [Μπρεξίζα ή Μικρό Έλος], μετά την πρώην αμερικανική Βάση και στους πρόποδες του βουνού Αγριλίκι, φαίνεται ότι βρισκόταν κατά την πιο ισχυρή εκδοχή το ιερό του Ηρακλέους. [βλέπε: Βασίλειου Πετράκου "Ο Μαραθών" έκδ. Αρχαιολογικής Εταιρείας Αθηνών 1995]. Αυτό το στενό ονομαζόταν από τους αρχαίους, και προ του 5ου αιώνα π.Χ. Πύλαι, γιατί από εκεί έπρεπε υποχρεωτικά να περάσει ο οδοιπόρος που ερχόταν από τα νότια προς τον Μαραθώνα. Γι' αυτό το λόγο άλλωστε ο Ηρακλής, που πρώτοι οι κάτοικοι του Μαραθώνα λάτρεψαν ως θεό, του ιερού εκεί, ονομαζόταν Εμπύλιος, αυτός δηλαδή που βρίσκεται στις πύλες.

Το ιερό αυτό του Ηρακλή, το Ηράκλειον, έχει στενή σχέση με τη Μάχη του Μαραθώνα του 490 π.Χ. Γύρω από αυτό το ιερό στρατοπέδευσαν οι Αθηναίοι προτού επιτεθούν στους Πέρσες. Η άλλη εκδοχή, του αρχαιολόγου Γ. Σωτηριάδη, τοποθετεί την ύπαρξη του Ηρακλείου κοντά στο Βρανά. Και οι δυο αυτές τοποθεσίες πάντως είναι πιθανές γιατί και οι αποστάσεις από το πεδίο της Μάχης είναι περίπου ίδιες [τα 180 στάδια του Ηροδότου] αλλά και γιατί και στις δυο αυτές τοποθεσίες οι Αθηναίοι είχαν καλυμμένα τα νώτα έχοντας το βουνό πίσω τους, το Αγριλίκι κατά την πρώτη εκδοχή, και τον Αφορεσμό στη δεύτερη που τοποθετεί το Ηράκλειον στον Βρανά. Οι τοποθεσίες αυτές, σαν θέσεις, ήταν οχυρές, αλλά

και θέσεις διαφυγής, είτε προς τον αμαξητό δρόμο, των "Μεσογείων" προς την Αθήνα όπως έχει σήμερα, είτε από το βουνό και την ατραπό του Αφορεσμού, που έφερνε από την Αθήνα στον Κάμπο του Μαραθώνα δια μέσου Ψυχικού-Κηφισιάς-Σταμάτας-Βρανά.

Στην ευρύτερη περιοχή του Βάλτου επίσης, στη ρίζα του Αγριλικιού, τοποθετείται από τους αρχαιολόγους η έδρα του αρχαίου Δήμου του Προβαλίνθου, που ήταν ένας από τους τέσσερις Δήμους της Τετράπολης του Μαραθώνα που αποτελούνταν από τους Δήμους: Μαραθώνος, Οινόης, Τρικορύ[ν]θου και Προβαλίνθου. Έτσι κατά τους αρχαιολόγους [βλέπε: Ξένιας Αραπογιάννη "Ο Μαραθώνας στην Ρωμαϊκή Εποχή" ανακοίνωση στην Γ΄ Επιστημονική Συνάντηση Ν. Α. Αττικής Καλύβια 1988 σελ. 307] η Μπρεξίζα ή Μικρό Έλος και τα μνημειώδη κτίσματα του Ηρώδη του Αττικού που βρίσκονται σ' αυτό, ανήκουν στον αρχαίο Δήμο του Προβαλίνθου που τοποθετείται στην περιοχή Ν. Μάκρης [τοποθεσία Κέντρου Υγείας Νέας Μάκρης].

Κατά τους χρόνους της ρωμαϊκής κατάκτησης ο Ηρώδης ο Αττικός που γεννήθηκε και πέθανε στο Μαραθώνα [103-179 μ.Χ.], ένας από τους επιφανέστερους σοφιστές [ρήτορες] και από τους πιο πλούσιους ανθρώπους της εποχής του, μαζί με τις επαύλεις του στο Μαραθώνα, Κηφισιά, Κυνουρία κ.ά., το Στάδιο και το Ωδείο στην Αθήνα κ.ά. κατασκεύασε με δικά του έξοδα επίσης ένα συγκρότημα κτηρίων και οικοδομών [βαλανείο και ιερό αιγυπτιακών θεοτήτων] στο Βάλτο. Η Κηφισιά και ο Μαραθώνας ήταν οι αγαπημένοι τόποι διαμονής του Ηρώδη στην Αττική. Στον Μαραθώνα είχε μια ονομαστή για την κατασκευή και την τοποθεσία της έπαυλη, όπου ο φιλόσοφος και ρήτορας Ηρώδης αναπαυόταν και δεχόταν διάσημους ανθρώπους των γραμμάτων, της τέχνης και της πολιτικής. Διάσημος ο ίδιος σαν σοφιστής και φιλότεχνος, είχε και διάσημους μαθητές, όπως ο αυτοκράτορας της Ρώμης Λούκιος Βέρος, συναυτοκράτορας με τον Μάρκο Αυρήλιο από το 161-169 μ.Χ. και Μάρκος Αυρήλιος [121-180 μ.Χ.]. Ο ίδιος είχε τιμηθεί από τη Ρώμη με το αξίωμα του υπάτου, ενώ στην Αθήνα είχε γίνει αγορανόμος για κάποια χρόνια και το 126-127 μ.Χ. διετέλεσε επώνυμος άρχων της πόλης.

Για να καταλάβουμε για ποιους λόγους ο Ηρώδης έχτισε το βαλανείο και τα ιερά σ' αυτό το μέρος του Βάλτου, μέσα στα έλη, πρέπει να γνωρίζουμε τα γούστα που επικρατούσαν στην εποχή του μεταξύ των Ρωμαίων αριστοκρατών, όπως και την τοπογραφία του Έλους που στα νεότερα χρόνια πήρε το όνομα Μπρεξίζα.

Τα βαλανεία, γράφει ο Βασ. Πετράκος [όπ. πρ.] ήταν πολύ διαδεδο-

μένα στη ρωμαϊκή επικράτεια. Αυτά ήταν λουτρικές εγκαταστάσεις με ζεστό νερό και με προσωπικό και κτίσματα για λουτρικές υπηρεσίες. Όταν ο Ηρώδης διέτριβε στην έπαυλή του της Οινόης έχοντας γύρω του τους μαθητές του, όπως και τους διάσημους Ρωμαίους και Έλληνες φίλους του, ερχόταν και στο βαλανείο της Μπρεξίζας.

Στην εποχή του επίσης ήταν πολύ διαδεδομένη η λατρεία των αιγυπτιακών θεοτήτων, της Ίσιδος και του Κανώβου. Ο Κάνωβος κατά την μυθολογία ήταν ο κυβερνήτης της ναυαρχίδας του Μενελάου, άντρα της Ελένης της Σπάρτης, της Ωραίας Ελένης. Όταν ο βασιλιάς Μενέλαος μετά το τέλος του Τρωικού πολέμου επέστρεφε από την Τροία, πέρασε και από την Αίγυπτο, όπου μάλιστα πληροφορήθηκε κατά μίαν εκδοχή από Αιγύπτιο ιερέα πως άδικα είχαν πολεμήσει οι Αχαιοί δέκα χρόνια στην Τροία "για το άδειο πουκάμισο της Ελένης" και ότι η ίδια βρισκόταν μαζί με τον Αλέξανδρο [Πάρη] κάπου στον Δούναβη.

Ο Κάνωβος πέθανε στην Αίγυπτο από δάγκωμα φιδιού, όπου και τάφηκε. Το ιερό όπου λατρευόταν ο Κάνωβος, το σεράπειο, όπως ονομάζονταν τα ιερά στην Αίγυπτο, ήταν σε ένα τόπο που έμοιαζε με αυτόν της Μπρεξίζας. Έτσι η κατασκευή του ναού των αιγυπτιακών θεοτήτων, και του ιερού [σεραπείου] του Κανώβου στο Βάλτο πιθανότατα οφείλεται σε επίδραση ενός πιθανού ταξιδιού του Ηρώδη στην Αίγυπτο ή σε μίμηση του αυτοκράτορα της Ρώμης Αδριανού, μαθητή και φίλου του, που είχε κατασκευάσει ένα αντίγραφο του τόπου, με διώρυγα από όπου περνούσε νερό, και ένα ιερό του Κανώβου στην έπαυλή του στο Τίβολι της Ιταλίας.

Η τοπογραφία εξάλλου της Μπρεξίζας στα χρόνια του Ηρώδη πρέπει να ήταν ίδια με αυτήν που είδε και ιχνογράφησε ο Γάλλος Φωβέλ [1753-1838] πρόξενος στην Αθήνα, πράκτορας και προμηθευτής αρχαιοτήτων του Γάλλου πρεσβευτή στην Κωνσταντινούπολη. Κατά τον Φωβέλ τα νερά του Έλους, από τους πρόποδες του βουνού Αγριλίκι, απλώνονταν σε όλη την έκταση του Βάλτου, και λίγο προτού χυθούν στη θάλασσα περιέβαλλαν μια μικρή έκταση επιφάνειας 100 επί 150 μ. [ενάμιση στρέμμα περίπου] που ξεπρόβαλλε από τα νερά σχηματίζοντας μια μικρή νησίδα που από τους νεότερους ονομαζόταν "Νησί". Γύρω από το Νησί υπήρχε διώρυγα, και από τη μια μεριά και από την άλλη. Όταν το κύμα της θάλασσας συσσώρευε την άμμο κλείνοντας την εκβολή της διώρυγας, τότε τα νερά του Βάλτου υψώνονταν και κάλυπταν εν μέρει το "Νησί". Στα χρόνια του Φωβέλ το Νησί υπήρχε, ήταν μάλιστα προσιτό από τη γύρω ξηρά με διόδους. Μια τέτοια τεχνητή δίοδος ένωνε τη θάλασσα με το "Νησί" μήκους 50 περίπου ποδιών, πιθανώς κι αυτό κατασκευή του Ηρώδη.

Ο Γ. Σωτηριάδης μάλιστα πίστευε ότι η Μπρεξίζα ήταν το επίνειο του Μαραθώνα, γιατί υπήρχε μόλος αρχαίος ή ρωμαϊκός.

Πάνω στο Νησί υπήρχαν τα εξής κτίσματα: ένα αιγυπτιακό ιερό με τον περίβολο και το πρόπυλο όπου είχαν στηθεί 4 αγάλματα υπερφυσικού μεγέθους αιγυπτιακής τεχνοτροπίας, του Αντίνοου, ευνοούμενου του Αδριανού ύψους 2,4μ., ένα άγαλμα της Ίσιδος πιθανώς, ένα άγαλμα του Αντίνοου επίσης και ένα άγαλμα γυναικός, πιθανώς του αυτοκρατορικού κύκλου της Ρώμης. Μετά την θύρα, υπήρχε ένα συγκρότημα με έξι χώρους που αποτελούσαν τον ναό των αιγυπτιακών θεοτήτων και του Κανώβου.

Ο τόπος της Μπρεξίζας όπως σημειώνει επίσης ο Βασ. Πετράκος, με τα άφθονα νερά, το Νησί στην άκρη του Έλους, η πλατιά διώρυγα που επέτρεπε την είσοδο μικρών πλοίων, ήταν στοιχεία που άρμοζαν στη λατρεία των αιγυπτιακών θεοτήτων και του Κανώβου.

Ευρήματα από τις ανασκαφές στο «Νησί» της Μπρεξίζας, στο Βάλτο. Εδώ άγαλμα αιγυπτιακής θεότητας από το ιερό των αιγυπτιακών θεοτήτων και του βαλανείου του Ηρώδη του Αττικού (φώτο: περ. «Νέα Μάκρη», η δική μας πόλη, περιοδικό του Δήμου Νέας Μάκρης, τεύχος 3ο, 2001).

Το βαλανείο του Ηρώδη, και αυτό πάνω στο "Νησί", τοποθετείται στην ανατολική πλευρά του περιβόλου όπου και η είσοδός του, έξω από το τέμενος. Στο κέντρο ήταν η αίθουσα για τα ψυχρά λουτρά, ενώ άλλοι χώροι ήταν για τα θερμά λουτρά. Σ' αυτούς τους χώρους, κάτω από το δάπεδό τους, που ήταν στρωμένο με ρωμαϊκούς πεσούς [πυρότουβλα] πέρναγαν οι σωληνώσεις του ζεστού νερού.

Ο Φωβέλ αφού ανέσκαψε τον Τύμβο των Μαραθωνομάχων τον Οκτώβριο του 1788 συνέχισε στο Έλος της Μπρεξίζας. Τον Φλεβάρη του 1788 άνθρωποί του, του έφεραν από το Μαραθώνα την προτομή του Λούκιου Βέρου που είχε βρεθεί στο Νησί. Έπειτα από δυο μήνες πήγε πάλι ο ίδιος στην Μπρεξίζα και βρήκε την προτομή του αυτοκράτορα Μάρκου Αυρήλιου και του Ηρώδη του Αττικού. Αυτές οι δυο προτομές βρίσκονται σήμερα στο Λούβρο, ενώ του Λούκιου Βέρου στο μουσείο Άσμολιην της

Αγγλίας [βλέπε: Βασ. Πετράκου όπ. πρ.]

Ανασκαφικές έρευνες στην Μπρεξίζα και στο "Νησί" έγιναν πολλές στα νεότερα χρόνια από τους Γ. Σωτηριάδη [1931], Πεντάζο, Λόλιγκ και Κλάρκ [1916] και τη Β΄ Εφορεία Αρχαιοτήτων Αττικής [Π. Θέμελης] το 1974 κ.ά. Επίσης ανασκαφές έγιναν το 1967 και 1968 όπως αναγράφεται στο "Νέα Μάκρη η δική μας πόλη" το περιοδικό που εκδίδει ο Δήμος Ν. Μάκρης τ. 3 Δεκ. 2001, χωρίς να αναφέρεται από ποιους, καθώς και πρόσφατα, τον Μάιο του 2001 μέσα στα πλαίσια του Προγράμματος Κόνβερτ ΙΙ. Οι έρευνες και η αποκατάσταση των μνημείων της Μπρεξίζας συνεχίζονται.

Οι Περιηγητές

Η εικόνα του Βάλτου πρέπει να ήταν τουλάχιστον αυτή του Κάμπου του Μαραθώνα που μας δίνουν οι περιηγητές Λουδοβίκος Ρόςς το 1832-1833 [Λουδοβίκου Ρόςς: "Αναμνήσεις και Ανακοινώσεις από την Ελλάδα" [1832-1833] εκδ. Αφοί Τολίδη Αθήνα 1976], Γουσταύος Φλωμπέρ το 1851 [Γουσταύου Φλωμπέρ: "Το Ταξίδι στην Ελλάδα" [1850-1851] εκδ. Ολκός Αθήνα 1989] και Χένρι Μπέλλ το 1861-1874 [Χένρι Μπέλλ: "Ταξίδι στηνΕλλάδα" [1861-1874] Γ΄ Μέρος εκδ. Νεοελληνική Ιστορική Βιβλιοθήκη Αθήνα 1994]: Μια άδεντρη πεδιάδα, στην πραγματικότητα ένας βάλτος τριγυρισμένη από λόφους και γυμνά βουνά, που αναδίδει μολυσμένες αναθυμιάσεις... "Τίποτα δεν είναι πιο θλιβερό από την ερημιά που συντηρεί τη θλιβερή και πένθιμη αυτή όψη", γράφει ο Χένρι Μπέλλ. Κι αλλού: "Στο κέντρο της πεδιάδας, μέσα στους νερόλακκους που γυαλίζουν ανάμεσα στα βούρλα, διακρίνουμε έναν γήλοφο που ο οδηγός μας τον αποκαλεί ο Σωρός, δηλαδή ο Τύμβος" [όπ. πρ. σελ. 90].

Η εικόνα του Βάλτου όταν παραχωρήθηκε στους ΝεοΜακρηνούς δεν πρέπει να ήταν διαφορετική από αυτήν που περιγράφεται παραπάνω. Με μια διαφορά. Ότι, ενώ στο σύνολο ήταν εκείνη που είδε και ο Φωβέλ το 1832 ως προς την πηγή του Έλους, τα στεκούμενα νερά και τη βλάστηση, το Νησί, στην άκρη του Βάλτου προς τη θάλασσα δεν πρέπει να υπήρχε, θα πρέπει να είχε σκεπαστεί από τα νερά και τα καλάμια και να μη φαινόταν. Τα κτίσματα του Ηρώδη ήταν θαμμένα, και το μέρος αυτό του Βάλτου έμενε μακριά από τα βλέμματά τους, απρόσιτο και φοβερό στη φαντασία τους, με τις ρουφήχτρες και τα νερόφιδα. Δεν γνώριζαν άλλωστε τους θησαυρούς που έκρυβε η Μπρεξίζα.

Η πρόσφατη Ιστορία του Βάλτου

Η Κατοχή [1941-1944]

Στη διάρκεια της Κατοχής οι Ιταλοί είχαν εγκαταστήσει ένα μικρό παρατηρητήριο – φυλάκιο, όπως αυτό στο Κάτω Σούλι στην είσοδο των εγκαταστάσεων της Ούλεν, επί του δρόμου προς Μαραθώνα – Κάτω Σούλι [βλέπε 2 επόμενες φωτογραφίες].

Με το φυλάκιο αυτό οι Ιταλοί και μετέπειτα οι Γερμανοί ήλεγχαν την κίνηση των αυτοκινήτων και του πληθυσμού από και προς Μαραθώνα.

Το σημείο που ήταν εγκατεστημένο το φυλάκιο αυτό, σχεδόν απέναντι από την είσοδο της πρώην αμερικανικής Βάσης, ήταν για την εποχή εξαιρετικά επίκαιρο, και σαν θέση σημαντικό γιατί άλλος δρόμος προς Αθήνα δεν υπήρχε, ούτε από το βουνό, ούτε από το Βάλτο. Και είναι αξιοσημείωτο ότι μερικές θέσεις είναι το ίδιο σημαντικές σε όλες τις εποχές, όπως αυτή του Βάλτου με το ιερό του Εμπύλιου Ηρακλή των Μηδικών πολέμων και της Μάχης του Μαραθώνα, κι όπως η περιοχή της αγίας Μαρίνας στο Κάτω Σούλι, του αρχαίου Δήμου του Ραμνούντα στην παραλία, όπου οι Γερμανοί είχαν εγκαταστήσει ναυτική βάση για να ελέγχουν την κίνηση των πλοίων που κινούνταν στον Νότιο Ευβοϊκό.

Φυλάκιο - οχυρό από την εποχή της Ιταλο-Γερμανικής Κατοχής στη λίμνη του Μαραθώνα, πανομοιότυπο αυτού που δέσποζε στο πέρασμα Ν. Μάκρης - Μαραθώνα, στο Βάλτο.

Φυλάκιο - οχυρό της Ιταλο-Γερμανικής Κατοχής στο Κάτω Σούλι (θέση: «Μακαρία Πηγή»).

Σ' αυτή τη ναυτική βάση των Γερμανών της αγίας Μαρίνας

στέλνονταν οι ΝεοΜακρηνοί που πιάνονταν στα μπλόκα, για αγγαρεία, να δουλεύουν με τους λοστούς, να σπάνε βράχια και να χτίζουν ορύγματα, φυλάκια και πολυβολεία.

Γύρω από αυτό το φυλάκιο του Βάλτου έγιναν πολλές αψιμαχίες στην Κατοχή από τις οργανώσεις της Αντίστασης για αντιπερισπασμό, καθημερινοί έλεγχοι των πάντων από τους κατακτητές, κατασχέσεις προϊόντων και ζώων, και πολλές συλλήψεις, ώστε το σημείο αυτό του δρόμου να θεωρείται δύσκολο και φοβερό, γιατί όλα εξαρτιόντουσαν από τις διαθέσεις τους, και όλα μπορούσαν να αλλάξουν από τη μια στιγμή στην άλλη.

Μετά την Κατοχή ο Βάλτος έγινε βοσκοτόπι των ΝεοΜακρηνών και ένα πλούσιο για τη φτώχια και την εποχή περιβόλι με "ξερικά" κηπευτικά αφού δεν λειτουργούσαν τα παλιά περιβόλια, με ζαρζαβατικά και μποστάνια. Την εποχή αυτή, λίγο μετά την απελευθέρωση, τα παιδιά κάποιας ηλικίας, αλλά και μεγάλοι, έβοσκαν τις κατσίκες τους στο Βάλτο ενισχύοντας με αυτό τον τρόπο τη φτωχή οικιακή οικονομία των οικογενειών τους.

Και βέβαια ο Βάλτος δεν ήταν μονάχα εστία κουνουπιών και ελονοσίας.

Στο Βάλτο λειτούργησαν τα πρώτα τουβλοκάμινα το 1932-1934. Κοντά στο Βάλτο δημιουργήθηκαν τα νεότερα τουβλοκάμινα επίσης, του Τάσου Ι. Λουίζου, του Παναγιώτη Χατζηζαχαρίου, Απ. Παπαποστόλου κ.ά. που έφτασαν στη μέγιστη ακμή τη δεκαετία του '50 με '60. Και πιο κοντινή ακόμα στο Βάλτο ήταν η φιλόδοξη επιχείρηση ενός σύγχρονου κεραμοποιείου του συγκροτήματος της ΔΑΣΚΑ γύρω στο 1960.

Η Αμερικάνικη Βάση [1952-1990]

Γύρω στο 1951-1952, τελειώνοντας ο Εμφύλιος, ήρθε ένα χαρτί σε πολλούς ΝεοΜακρηνούς που έλεγε ότι το αγροτεμάχιο που τους ανήκε στο Βάλτο ήταν υπό καθεστώς αναγκαστικής απαλλοτρίωσης για λογαριασμό του Υπουργείου τότε των Ναυτικών.

Ήμασταν στο ΝΑΤΟ και οι καιροί δεν ήταν καθόλου κατάλληλοι για να ρωτήσει κανείς πώς και γιατί, και πολύ περισσότερο για να διαμαρτυρηθεί.

Έτσι πολλά στρέμματα γης, ιδιοκτησίας ΝεοΜακρηνών, αφού περιήλθαν στην ιδιοκτησία του Υπουργείου, μαντρώθηκαν, το έδαφος καθαρίστηκε από τα έλη και τα βούρλα και έγιναν η Αμερικανική Βάση της Νέας Μάκρης. Υψώθηκαν οι κεραίες, φυτεύτηκαν χορτοτάπητες, έγιναν λέσχες και γραφεία, τεραίν και Πι-Εξ και η Βάση λειτούργησε κάνοντας τη δουλειά της σε συνδυασμό με την άλλη Βάση στο Κάτω Σούλι, κι όπως σε άλλα μέρη της Ελλάδας [Σούδα, Τιμπάκι, Άκτιο κ.ά.], για την ασφάλειά μας...

Η Αμερικανική Βάση που λειτούργησε στο Βάλτο από το 1952 ως το 1990 ήταν μια από τις μεγαλύτερες βάσεις τηλεπικοινωνιών της Ανατολικής Μεσογείου (φώτο: εφημ. «Η Φωνή της Ανατολικής Αττικής», Αύγουστος 1998, Αρ. Φ. 14).

Η Βάση λειτούργησε σαν ένα κλειστό σύστημα επικοινωνιών μεγάλης εμβέλειας και σαν ένα καλά οργανωμένο στρατόπεδο μέσα σε ένα πλέγμα υποχρεώσεων που είχαν αναλάβει από την αρχή, αλλά και μετέπειτα οι εκάστοτε ελληνικές κυβερνήσεις. Η οικονομία της πόλης ποτέ δεν εξαρτήθηκε από αυτήν. Ελάχιστοι από αυτούς που υπηρετούσαν στη Βάση και βέβαια οι πιο χαμηλόβαθμοι και χαμηλόμισθοι νοίκιαζαν σπίτια. Τρόφιμα, σκεύη και ηλεκτρονικά κ.ά. τους έρχονταν με κοντέινερς από την Αθήνα. Αυτοί που βρήκαν δουλειά στη Βάση ήταν πολύ λίγοι και οι περισσότεροι από τον Μαραθώνα. Για την συντριπτική πλειοψηφία των κατοίκων η Βάση υπήρξε όσον καιρό λειτούργησε ένα ξένο σώμα για τη Νέα Μάκρη, δείγμα και απόδειξη εξάρτησης. Η Βάση αυτή έγινε ιδιαίτερα επαχθής σε πανελλήνια κλίμακα με τα γεγονότα της Κύπρου το 1974.

Με την αποχώρηση των Αμερικανών από τη Νέα Μάκρη και τη μεταφορά της Βάσης στη Σούδα της Κρήτης, έγινε προσπάθεια το 1989-1990

επί κυβερνήσεως Κ. Μητσοτάκη [υπουργός Παλαιοκρασάς] να κοπεί ο Βάλτος σε οικόπεδα και να δοθεί σε ιδιώτες, όπως έγινε στο στρατόπεδο του ΕΑΤ-ΕΣΑ στην Κοινότητα Διονύσου. Η προσπάθεια όμως αυτή δεν ευοδώθηκε, άγνωστο για ποιους λόγους, αν και το δικαιότερο θα ήταν να αποδοθεί στους δικαιούχους από τους οποίους είχε παρθεί το 1951-1952 με αναγκαστική απαλλοτρίωση.

Αντ' αυτού, σχετικά πρόσφατα, προ του 1998, αποδόθηκαν 27 στρέμματα από τα 270 της πρώην Βάσης μαζί με τις εγκαταστάσεις της στο Δήμο Νέας Μάκρης, και στη συνέχεια εγκρίθηκαν 2,5 δισεκατομμύρια δραχμές από το Πρόγραμμα ΚΟΝΒΕΡ ΙΙ για να δημιουργηθεί Αθλητικό και Πολιτιστικό Πάρκο, και εν όψει των Ολυμπιακών Αγώνων της Αθήνας του 2004.

Η Έγγειος Ιδιοκτησία στην Αττική [και στην Ξυλοκέριζα] από το 1821 ως το 1923 και η σχέση της με τους πρόσφυγες και τις απαλλοτριώσεις

Με το Πρωτόκολλο του Λονδίνου του 1830 που ρύθμιζε τα θέματα ιδιοκτησίας των Οθωμανών στην Ελλάδα, οι Τούρκοι που κατοικούσαν στην Αττική και στην Εύβοια προ της Επαναστάσεως του 1821, είχαν το δικαίωμα να πουλήσουν τα κτήματά τους μέσα σε ένα χρόνο από τη Συνθήκη ή να τα διατηρήσουν αν δεν έβρισκαν αγοραστές. [βλέπε: Γιάννη Οικονόμου "Η Παλλήνη [το Χαρβάτι]. Ένας τόπος, δυο ιστορίες" Αθήνα 1994, και Κων. Πρίφτη "Το Χαρβάτι στη δεκαετία 1843-1853" Πρακτικά Γ΄ Επιστημονικής Συνάντησης ΝΑ Αττικής].

Μάταια ο Ιωάννης Καποδίστριας προσπάθησε να πάρει δάνειο 10 εκατομμυρίων φράγκων για να εξαγοράσει η κυβέρνησή του τα κτήματα της Αττικής και της Εύβοιας από τους Τούρκους για να τα μοιράσει στους κατοίκους τους. Οι τρεις Δυνάμεις [Αγγλία, Γαλλία, Ρωσία] αρνήθηκαν να του δώσουν. Δεν του έμενε λοιπόν άλλη λύση παρά να καλέσει τους Έλληνες κεφαλαιούχους του εξωτερικού να αγοράσουν τα κτήματα αυτά απ' ευθείας από τους Οθωμανούς. Έτσι αγοράστηκαν μεγάλες εκτάσεις [τσιφλίκια] από βαθύπλουτους Έλληνες όπως: ο Ανδρέας Συγγρός, Ζαρίφης, Σκουζές, Ζάππας, Καραπάνος, Σκυλίτσης κ.ά.

Για τα γειτονικά με τη Ν. Μάκρη μέρη που μας ενδιαφέρουν: το Πικέρμι αγοράστηκε από τον Σκουζέ και από τους απογόνους του απαλλοτριώθηκε το τμήμα που εγκαταστάθηκαν οι Ραφηνιώτες, το Μπέη στο Μαραθώνα ήταν επίσης τσιφλίκι του Σκουζέ, το Κάτω Σούλι ήταν τσιφλίκι του Μπενάκη κατά ένα μέρος και το άλλο, τσιφλίκι του στρατηγού Σκαρλάτου-Σούτσου το 1862, όπως μας παραδίδει ο Διον. Σουρμελής.

Ένα μέρος από τις παραπάνω εκτάσεις έγινε τσιφλίκι του Βενετσιάνου και μετά Κωνσταντινίδη, κι αυτό ήταν το κτήμα στο Κάτω Σούλι όπου εργαζόταν ως γεωπόνος ο Βασ. Πάνου από τον οποίο ξεκίνησε η ιδέα της εγκατάστασης των ΜακρηνοΛιβισιανών προσφύγων στη Ν. Μάκρη.

Η Ξυλοκέριζα ανήκε στη Μονή Πεντέλης, και ήταν Μετόχι της Μονής από τους χρόνους της τουρκοκρατίας. Και φαίνεται ότι δεν αγοράστηκε από κανέναν από τους πλούσιους γαιοκτήμονες γιατί ήταν μια περιοχή άνυδρη και άγονη, ένα δασωμένο ρουμάνι.

Το 1922 και μέχρι το 1925 που ολοκληρώθηκε η Έξοδος των Ελλήνων από τη Μ. Ασία ήρθαν 1.500.000 πρόσφυγες στην Ελλάδα, ενώ μέχρι το 1920 είχαν καταφύγει στην Ελλάδα άλλοι 800.000 πρόσφυγες. [βλέπε: Νίκου Ανδριώτη "Προσφυγικά ρεύματα" εφημ. Ελευθεροτυπία "Ιστορικά" 30 Αυγ. 2001].

Το 1922 [3/11/22] ιδρύεται το Ταμείο Περιθάλψεως Προσφύγων, φορέας για την κατασκευή κατοικιών προορισμένων για τη στέγαση των προσφύγων.

Το 1923 συνάπτεται δάνειο 12.300.000 λιρών και ιδρύεται ο διεθνής οργανισμός, ΕΑΠ [Επιτροπή Αποκαταστάσεως Προσφύγων] [29/9/23] και υπογράφεται το σχετικό Πρωτόκολλο μεταξύ του ελληνικού κράτους και της Κοινωνίας των Εθνών. Η Επιτροπή, με 4μελή διοίκηση [συμβούλιο] από δύο ξένους, Πρόεδρο, [πρόεδρος ο Χένρι Μόρκεντάου], και αντιπρόεδρο, και δύο Έλληνες, διαχειρίζεται τους πόρους του εξωτερικού δανείου, και μόνο για την οριστική αποκατάσταση των προσφύγων σε παραγωγική εργασία, με τον όρο μάλιστα να εξοφλήσουν τα χορηγούμενα από την ΕΑΠ δάνεια ["αγροτική αποκατάσταση"]. Αλλά από το 1924 η ΕΑΠ δραστηριοποιείται και στον τομέα της "αστικής αποκατάστασης" κατασκευάζοντας 27.610 κατοικίες σε 118 οικισμούς.

Το 1923 υπογράφεται επίσης η συνθήκη της Λωζάνης περί Ανταλλαγής ελληνικών και τούρκικων πληθυσμών.

Έτσι, στους πρόσφυγες που προτίμησαν να εγκατασταθούν "αγροτικώς", δόθηκαν ανά οικογένεια: γεωργικός κλήρος και κατοικία. Επί πλέον χορηγήθηκαν σπόροι, ζώα, λιπάσματα, εργαλεία, καθώς και χρηματικά ποσά για τη στοιχειώδη συντήρηση της οικογένειας μέχρι την πρώτη σοδειά.

Οι αγρότες πρόσφυγες χρεώθηκαν για όλα τα παρά πάνω και όφειλαν να εξοφλήσουν τα χρέη τους σταδιακά με τοκοχρεολυτικές δόσεις. Τους οριστικούς τίτλους ιδιοκτησίας θα αποκτούσαν μετά την αποπληρωμή των χρεών τους. [βλέπε: Γιώργου Α. Γιαννακόπουλου "Το Προσφυγικό Ζήτημα" εφημ. Ελευθεροτυπία "Ιστορικά" 30 Αυγ. 2001].

Γι' αυτό το λόγο η οριστική διανομή της γης τόσο στην Ξυλοκέριζα [Νέα Μάκρη], όσο και στη γειτονική Ραφήνα, έγινε το 1931 με 1932.

Η "αποκατάσταση" των μικρασιατών προσφύγων του 1922 έγινε με δύο τρόπους: α] "αγροτικώς", και β] "αστικώς". Οι "αστικώς" εγκαταστημένοι πήραν ένα σπίτι δια της ΕΑΠ, και χρηματική αποζημίωση. Η αποζημίωση αυτή έπρεπε να είναι ανάλογη με την περιουσία τους στη Μ. Ασία. Για τη Ραφήνα, και δεν πρέπει να ήταν μονάχα αυτή, ο ιστορικός της Ραφήνας Θανάσης Πιστικίδης προσθέτει ότι όσοι είχαν προτιμήσει την αστική αποκατάσταση, έπαιρναν και ένα οικόπεδο σε κεντρικό σημείο του Συνοικισμού, πιθανώς στην πλατεία για να το κάνουν κατάστημα ή επαγγελματική τους στέγη. [βλέπε: Θανάση Πιστικίδη "Τρίγλια Βιθυνίας" Ραφήνα 1983].

Οι "αγροτικώς" εγκαταστημένοι πήραν "κλήρο" [αγροτεμάχια] 39-40 στρέμματα τόσο στη Νέα Μάκρη όσο και στη Ραφήνα, και ένα σπίτι στο Συνοικισμό δια της ΕΑΠ, για τη Νέα Μάκρη χτισμένο με πλίθες και χωρίς πόρτες, παράθυρα και πατώματα, που τους το χρέωσαν 22.000 δρχ. "πάρα πολλά για την εποχή εκείνη" όπως σημειώνει ο Νικ. Εμμ. Καραγεωργίου.

Στους τόπους όπου είχαν αποβιβαστεί οι πρόσφυγες από τα πλοία που τους μετέφεραν συγκροτήθηκαν Επιτροπές Προσφύγων πχ. Τζιά, Χρισσό, Ιτέα κ.ά.

Στους πρόσφυγες επίσης ανά οικογένεια δόθηκε το "Οικογενειακό Βιβλιάριο Πρόσφυγος" όπου αναγράφονταν Αρ. Μητρώου, Αρ. Βιβλιαρίου, Καταγωγή, αριθμός μελών οικογένειας, επάγγελμα μελών κλπ. Στο βιβλιάριο αυτό καταγράφονταν τα χρηματικά επιδόματα που χορηγούνταν ιδιαίτερα τον πρώτο καιρό, πριν την οριστική εγκατάστασή τους σε μέρος της επιλογής τους. Και φαίνεται ότι μια οικογένεια π.χ. πήρε από 1ης Σεπτεμβρίου 1922 ως το τέλος του ίδιου μηνός 30 δρχ. Το ίδιο έγινε και τον Αύγουστο του 1923. Και επίσης, από 1ης Δεκεμβρίου 1922 ως το τέλος Ιουνίου 1923, η οικογένεια αυτή πήρε ψωμί, αλεύρι "ως και άπαντα τα υπό του Ερυθρού Σταυρού αποσταλέντα τρόφιμα και ενδύματα και διάφορα είδη ρουχισμού". Η ίδια οικογένεια πήρε επίσης, πιθανότατα από το Ταμείο Προσφύγων τον Σεπτέμβριο του 1923 άλλες 30 δρχ. σαν επίδομα και προκειμένου να μετακινηθεί στην Κρήτη "προς εξεύρεσιν εργασίας".

Για την αναχώρηση της προσφυγικής οικογένειας από ένα τόπο στον άλλο ή για την εγκατάστασή της κάπου ήταν απαραίτητη η έγκριση από την τοπική Επιτροπή Προσφύγων. Η τελευταία σελίδα του "Οικογενειακού Βιβλιαρίου Πρόσφυγος" χρησίμευε σαν έγγραφο γι' αυτό το σκοπό, και βέβαια το βιβλιάριο αυτό συνόδευε την οικογένεια στις μετακινήσεις της.

Το «Οικογενειακό Βιβλιάριο του Πρόσφυγος», ήταν ένα 10φυλλο βιβλιάριο διαστάσεων 24 x 17 cm που στη 2 και 3 σελίδα του αναγράφονταν ο Αρ. Βιβλ., Αρ. Μητρώου, Αρ. Ελέγχου και όπου η κατά τόπους Επιτροπή Προσφύγων (π.χ. Άμφισας, Κέας κλπ.) πιστοποιούσε τα στοιχεία του αρχηγού και των μελών της οικογένειας (καταγωγή, αριθ. μελών, ηλικία). Στην 5η, 6η και 7η σελίδα αναγράφονταν τα χορηγηθέντα χρήματα και επιδόματα σε δραχμές και τα είδη πρώτης ανάγκης, ψωμί, αλεύρι κλπ., καθώς και «άπαντα τα υπό του Αμερικανικού Ερυθρού Σταυρού αποσταλέντα τρόφιμα και ενδύματα». Στις σελίδες 5η, 8η και 9η υπάρχει πρόβλεψη για τυχόν αναχώρηση και εγκατάσταση του «πρόσφυγος» από τον ένα τόπο στον άλλο, ο λόγος αναχώρησης και η ημερομηνία, που τα υπογράφει ο Πρόεδρος της Επιτροπής Προσφύγων και που στην περίπτωση της Κέας (Τζιας) φαίνεται πως ήταν ο ειρηνοδίκης του νησιού, γιατί πάνω από την υπογραφή του έχει τεθεί η στρογγυλή σφραγίδα του Ειρηνοδικείου. Το «Οικογενειακό Βιβλιάριο του Πρόσφυγος» ήταν ένας πολύ ευέλικτος τρόπος ενίσχυσης για επιβίωση των προσφύγων στα δύσκολα χρόνια της προσφυγιάς και της εγκατάστασης.

Το 1924 το Υπουργείο Γεωργίας, Γενική Διεύθυνση Ανταλλαγής [η συνθήκη της Λωζάνης Περί Ανταλλαγής των Πληθυσμών είχε γίνει στις 3/7/1923] κάλεσε τις οικογένειες που είχαν εγκατασταθεί στη Ν. Μάκρη να δηλώσουν την κινητή και ακίνητη περιουσία που είχαν εγκαταλείψει στη Μ. Ασία. Οι δηλώσεις ελέγχθηκαν και στη συνέχεια εγκρίθηκαν από Εκτιμητική Επιτροπή του Υπουργείου Γεωργίας. Στην Εκτιμητική Επιτροπή που έχουμε υπόψιν: Πρόεδρος Ιωάν. Κωνσταντινίδης, γραμματέας Ι. Σουγιουτζόγλου και τακτικά μέλη οι ΜακρηνοΛιβισιανοί πρόσφυγες: Π. Κουφουλούκας, Ευάγ. Μ. Λουιζίδης, με αναπληρωματικά μέλη τους: Β. Παυλίδη και Κ. Λ. Σαράφη, που ενέκρινε τις από 8/11/1924 δηλώσεις. Η έγκριση της Επιτροπής έχει ημερομηνία 9 Σεπτ. 1925.

Τα ερωτηματικά που μπαίνουν από εκεί και πέρα είναι πολλά: τα "σπίτια" στο Συνοικισμό τα πλήρωσαν οι πρόσφυγες χωρίς καμιά αμφιβολία. Μήπως το ίδιο έγινε και με τον "κλήρο" που πήραν, και επίσης τα ζώα και τα εργαλεία που τους "δόθηκαν"; Αυτά όλα τα ξεχρέωσαν πρώτα και έπειτα πήραν τους τίτλους ιδιοκτησίας; Αλλά τα ποσά που εκτιμήθηκαν, και όπως εκτιμήθηκαν, γιατί διατυπώθηκαν πολλά παράπονα σχετικά με τον τρόπο εκτίμησης που έκανε η επιτροπή, τι έγιναν;

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΓΕΩΡΓΙΑΣ

ΓΕΝΙΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΙΣ ΑΝΤΑΛΛΑΓΗΣ

ΕΚΤΙΜΗΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Τῆς Κοινότητος Μάκρης τῆς Ἐκκλ. Ἐπαρχίας Πειραιώς

ΠΡΑΞΙΣ

Ἀριθ. πρωτ. Δηλώσεως 1459 Ἀριθ. πράξεως 56

Χρονολογία πρωτ. Δηλώσεως 8-11-24

Ὀνοματεπώνυμον δηλοῦντος Ζιβανή Μιχαήλ Βελισσάριος

Τόπος καταγωγῆς του καὶ ἐπάγγελμα ὅπερ ἤσκει αὐτόθι, Μάκρη

Μία από τις τόσες, απόφαση - εκτίμηση, της «Εκτιμητικής Επιτροπής» από αυτές που είχαν συσταθεί το 1925 για τον έλεγχο των δηλώσεων των «εγκαταλειφθεισών εν Τουρκία ομογενών», που «εκτιμά» σε εξωφρενικά χαμηλούς αριθμούς μια ατράνταχτη κινητή και ακίνητη περιουσία από υπερβάλλοντα ζήλο των μελών της, ορισμένα από τα οποία ήταν πατριώτες, μικρασιάτες ΜακρηνοΛιβισιανοί. Το κυριότερο είναι ότι δεν ξέρουμε αν έφτασαν ποτέ τα χρήματα αυτά στα χέρια των «δικαιούχων».

ληφθεῖσαι πληροφορίαι, αἱ καταθέσεις τῶν μαρτύρων καὶ ἡ προσωπικὴ γνῶσις τῶν μελῶν της, ἀρκούντως ἐμόρφωσαν τὴν πεποίθησιν παρὰ τῇ Ἐπιτροπῇ ὅτι ὁ ἀνωτέρω καὶ ἐν τῇ δηλώσει φερόμενος δικαιοῦχος Σεβαστή Μ. Δελησάββα ἐγκατέλιπεν ἐν Τουρκίᾳ ἀκίνητον μὲν περιουσίαν ἀξίας τοὐλάχιστον λιρῶν χρυσῶν Τουρκικῶν 682, κινητὴν δὲ περιουσίαν ἀξίας λιρῶν χρυσῶν Τουρκικῶν 200

Διὰ ταῦτα

Δεχομένη ἐν ὅλῳ / ἐν μέρει τὴν ἀπὸ 8-11-24 δήλωσιν τοῦ Σεβαστή Μ. Δελησάββα ὁρίζει καὶ ἐκτιμᾷ προσωρινῶς τὴν ἀξίαν τῆς παρ' αὐτοῦ ἐγκαταλειφθείσης ὡς ἄνω περιουσίας, τῆς μὲν ἀκινήτου εἰς λίρας Τουρκίας χρυσᾶς ἑξακόσιαι ὀγδοήκοντα δύο 682

τῆς δὲ κινητῆς εἰς λίρας Τουρκιας χρυσᾶς διακόσιαι 200

ἤτοι ἐν συνόλῳ εἰς λίρας Τουρκίας χρυσᾶς ὀκτακόσιαι ὀγδοήκοντα δύο 882

Ὁ Πρόεδρος — *Τὰ μέλη* — *Ὁ Γραμματεὺς*

Κληρονομικὰ ἢ συνδιοκτησίας μερίδια ὀθωμανικὴ λ. 110.25
ὀθωμανικὴ λ. 514.50
ἀγγλικὴ λ. 257.25
882

Ὁ Πρόεδρος — Ὁ Γραμματεύς

ΕΠΑΡΧΙΑΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Ἀριθ. πράξεως _____

Ἡ κατὰ τὸ ἄρθρον 17 τοῦ ἀπὸ 7 Ἀπριλίου 1925 ψηφίσματος συσταθεῖσα Ἐπιτροπὴ διὰ τὴν Ἐκκλ. Ἐπαρχίαν _____ κατὰ τὴν συνεδρίαν αὐτῆς _____ κατόπιν ἐνστάσεως τ _____ κατὰ τῆς πρόσθεν ὑπ' ἀριθμ. _____ πράξεως τῆς Κοινοτικῆς Ἐπιτροπῆς _____ διὰ λόγους τοὺς ἀναφερομένους εἰς τὰ πρακτικὰ αὐτῆς ἐπεκύρωσε / μετερρύθμισε τὴν ἐν λόγῳ πρᾶξιν τῆς εἰρημένης κοινοτικῆς ἐπιτροπῆς καὶ ὥρισε τὸ ἐλάχιστον ὅριον τῆς ἀξίας τῆς ἐγκαταλειφθείσης περιουσίας τοῦ _____ _____ εἰς χρυσὰς λίρας Τουρκίας.

Ἐν _____ τῇ _____ 192 __

Ὁ Πρόεδρος *Ὁ Γραμματεὺς*

Το γεγονός πάντως είναι ότι οικογένειες πλήρωναν στην ΑΤΕ μέχρι το 1940 για χρέη ομολογιακών δανείων, ΔΕΗ, κλπ.

Οι απαλλοτριώσεις των τσιφλικιών

Με την εφαρμογή του άρθρου 59 της 30ης Οκτ. 1923 έγινε η απαλλοτρίωση των τσιφλικιών, Παλλήνης [Καλλιφρονά], Πικερμίου [Σκουζέ], όπως και της Ξυλοκέριζας [Μονής Πεντέλης].

Οι κάτοχοι των τσιφλικιών αυτών αποζημιώθηκαν; Πόσο ποσοστό από τα τσιφλίκια αυτά απαλλοτριώθηκε; Κατά μίαν άποψη τα τσιφλίκια της Παλλήνης και του Πικερμιού απαλλοτριώθηκαν κατά το ένα τρίτο ή τα δύο τρίτα και βέβαια όχι στα καλύτερα μέρη. Ως προς τη Μονή Πεντέλης και την Ξυλοκέριζα πρέπει να απαλλοτριώθηκε κατά τα δύο τρίτα ή κατά άλλην άποψη κατά τα τέσσερα πέμπτα [η Ξυλοκέριζα] δεδομένου ότι εκτός των ΝεοΜακρηνών προσφύγων, κλήρους πήραν και αρκετοί ακτήμονες από τον Μαραθώνα [εκτάσεις γύρω από τον Ερυθρό και ο οικισμός «Προβάλινθος» της αγίας Μαρίνας].

Ἐν Ἀθήναις σήμερον, τὴν 9ην τοῦ μηνὸς Σεπτεμβρίου τοῦ ἔτους 1925 ἡ κατὰ τὰ ἄρθρα 9 καὶ 10 τοῦ ἀπὸ 13 Ἀπριλίου 1925 ψηφίσματος τῆς Δ΄ τῶν Ἑλλήνων Συνελεύσεως «περὶ ἱδρύσεως Διοικητικῶν Ἐπιτροπῶν πρὸς ἔλεγχον τῶν δηλώσεων ἐγκατελειφθησῶν ἐν Τουρκίᾳ περιουσιῶν ὑπὸ ἀνταλλαξίμων ὁμογενῶν καὶ καταβολῆς ποσοστοῦ» συσταθεῖσα ἐκτιμητικὴ Ἐπιτροπὴ τῆς Κοινότητος Μαύρης, συγκειμένη ἐκ τοῦ Προέδρου αὐτῆς Ἰ. Κωνσταντίνου τῶν μελῶν Π. Καραβλάκα Κωνσ. Μ. Μαυρομιχάλη παρισταμένου καὶ τοῦ Γραμματέως Ἀ. Καραβλάκου

Συνελθοῦσα ἐν τῷ φιλοσοφικῷ σχολείῳ ὁρισθέντος τόπου συνεδριάσεων, ἵνα ἐξακριβώσῃ καὶ ἐκτιμήσῃ τὴν παρὰ τοῦ ὡς ἄνω δηλοῦντος παρισταμένου αὐτοπροσώπως ἐνώπιον αὐτῆς ἐκπροσωπουμένου ὑπὸ τοῦ παρισταμένου πληρεξουσίου καὶ ἀντικλήτου αὐτοῦ Σιβασάμη Μιχαήλ Δελησάββας ἐγκαταληφθεῖσαν ἐν Μαύρῃ τῆς Τουρκίας κινητὴν καὶ ἀκίνητον περιουσίαν καὶ καθορίσῃ τὸ ἐλάχιστον ποσόν, τὸ ὁποῖον οὗτος δικαιοῦται νὰ λάβῃ καὶ

λαβοῦσα ὑπ' ὄψιν

τὴν ἀπὸ 8-11-24 δήλωσιν τοῦ εἰρημένου, μετὰ τῶν προσηρτημένων αὐτῇ ἢ προσαχθέντων ὑπὸ τοῦ ἰδίου ἢ πληρεξουσίου ἐγγράφων κυριότητος

τὰς πληροφορίας, ἃς ἔλαβε παρὰ

καὶ στηριζομένη κυρίως εἰς τὰς προσωπικὰς γνώσεις καὶ τὴν ἀντίληψιν τῶν μελῶν της

Σκεφθεῖσα

Ἐπειδὴ ἡ ἐξέτασις τῆς εἰρημένης δηλώσεως ἀνηκούσης εἰς ἀνταλλάξιμον δικαιοῦχον ὁμογενῆ, ὑπάγεται εἰς τὴν ἁρμοδιότητα τῆς Ἐπιτροπῆς καὶ δέον νὰ γίνῃ τύποις δεκτή,

Ἐπειδὴ τὸ περιεχόμενον τῆς δηλώσεως, τὰ προσαχθέντα ἔγγραφα, αἱ

Κεφάλαιο Γ΄

Ο Συνοικισμός της Νέας Μάκρης – η Ύδρευση – η ονομασία των δρόμων του Συνοικισμού – η Συγκοινωνία του Συνοικισμού – οι νέες συνθήκες και η σχέση με την Παράδοση – οι επαγγελματικοί προσανατολισμοί – τα Επαγγέλματα – απόπειρες "εκβιομηχάνισης" – τα τουβλοκάμινα – η Ηλεκτρική – το "εργοστάσιο" κονσερβοποιΐας ψαριών και λαχανικών – τα Κοινοτικά Συμβούλια από το 1930 ως το 1940 της Ν. Μάκρης ως Κοινότητας

Ο Συνοικισμός της Νέας Μάκρης

Τα σπίτια του Συνοικισμού οικοδομήθηκαν από το 1924 ως το 1927 από την Επιτροπή Αποκατάστασης Προσφύγων [ΕΑΠ], και συγκεκριμένα από την Υπηρεσία Εποικισμού της ΕΑΠ.

Ο Συνοικισμός χτίστηκε σε μια έκταση 76 στρεμμάτων σε σχήμα ορθογώνιου παραλληλόγραμμου, και με πλευρές, περιλαμβανομένων και των δρόμων 500μ. περίπου Βόρεια και Νότια και 1200μ. περίπου Ανατολικά και Δυτικά.

Στο μέσον της Δυτικής πλευράς του Συνοικισμού, η κεντρική πλατεία, διαστάσεων 140 επί 350μ. περίπου = 5000 τ.μ. [πέντε στρέμματα περίπου] εφάπτεται της λεωφόρου Μαραθώνος.

Ο Συνοικισμός συνολικά έχει την εξής μορφή [φώτο: Το τοπογραφικό σχεδιάγραμμα του Οικισμού Ν. Μάκρης]:

Κάθε σπίτι χτίστηκε σε οικόπεδο των 500τ.μ.

Οι διαστάσεις των σπιτιών ήταν 6,5-7μ. επί 8μ. περίπου = 50-55 τ.μ. και το υπόλοιπο του οικοπέδου ήταν κήπος με τους βοηθητικούς του χώρους [καμπινές, κοτέτσι, στάβλος, αποθήκη, κλπ.] σύμφωνα με τις ανάγκες του ιδιοκτήτη.

Χτίστηκαν συνολικά 93 σπίτια. Πάνω από τη λεωφόρο και Δυτικά της κεντρικής πλατείας χτίστηκε το πρώτο σχολείο της Ν. Μάκρης, ενώ στο

Το Τοπογραφικό Σχεδιάγραμμα του Οικισμού της Ν. Μάκρης του 1940, σύμφωνα με τη διανομή της γης του 1931.

κέντρο του Συνοικισμού, και στο μέσον της οδού Λιβισίου, χτίστηκε το οίκημα που ανήκε στην Κοινότητα Νέας Μάκρης και χρησίμευσε για Γραφεία της Κοινότητας κατά καιρούς και μέχρι το 1952-1953. Ως γραφεία της Κοινότητας τον καιρό της Κατοχής νοικιάστηκε ο πρώτος όροφος του οικήματος ιδιοκτησίας Αντώνη Μόσχου-Λουίζου επί της κεντρικής πλατείας, και μετά ο πρώτος όροφος του οικήματος ιδιοκτησίας Βασίλη Κόλλια, το ισόγειο του οποίου σήμερα είναι το Πολιτιστικό Κέντρο «Βασίλης Ρώτας» του Δήμου Ν. Μάκρης, κληροδότημα του Βασ. Κόλλια.

Το πρώτο σχολείο της Ν. Μάκρης χτίστηκε το 1924, είχε δύο αίθουσες διδασκαλίας και ήταν και αυτό πλινθόκτιστο όπως και όλα τα σπίτια του Συνοικισμού.

Σύγχρονα με το χτίσιμο του Συνοικισμού, άνοιξαν τάφρο σε όλη τη δυτική περίμετρο της Ν. Μάκρης, από το Ρέμα Βαζάνα ως τη λεωφόρο σήμερα Διονύσου για να παροχετεύονται προς τη θάλασσα τα νερά των βροχών και να μην πλημμυρίζει ο Οικισμός τον χειμώνα.

Η τάφρος αυτή έχει καλυφθεί από πολλά χρόνια τώρα, και σήμερα είναι η λεωφόρος Βασίλη Ρώτα.

Η Ύδρευση

Μετά το άνοιγμα των Κοινοτικών πηγαδιών [2 πηγάδια επί της οδού Λιβισίου και άλλα δύο στη διαδρομή της οδού Σαράφη, δηλαδή εντελώς συμμετρικά για τη χρήση των κατοίκων] ετέθη επιτακτικά το θέμα της ύδρευσης της Κοινότητας, γιατί αυτά τα πηγάδια δεν επαρκούσαν, το νερό τους δεν ήταν καλής ποιότητας, ούτε πληρούσαν τους στοιχειώδεις κανόνες υγιεινής.

Η μόνη λύση ήταν να κατεβάσουν το νερό από το Μετόχι της αγίας Παρασκευής. Η πηγή του Μετοχιού, κάτω από το παρεκκλήσι του μοναστηριού, του αγίου Ιωάννη του Βαπτιστή, ήταν η μόνη πηγή στην Ξυλοκέριζα και αυτήν προσπάθησαν να αξιοποιήσουν. Με προσωπική και πάλι εργασία έχτισαν μια δεξαμενή και διοχέτευσαν το νερό με πήλινους σωλήνες στην κεντρική πλατεία, και σε μια διαδρομή 3 περίπου χιλιομέτρων. Όμως οι πήλινοι σωλήνες φράσσονταν από τις ρίζες των θάμνων και σε πολλά μέρη έσπαζαν για διάφορους λόγους. Έτσι το 1935 επί προεδρίας Αντώνη Μόσχου-Λουίζου και με πόρους από την Αμμοληψία, οι πήλινοι σωλήνες αντικαταστάθηκαν από μεταλλικούς, προστέθηκαν άλλα ενδιάμεσα υδραγωγεία [δεξαμενές] στη διαδρομή τους και το νερό με ένα νέο σύστημα σωλήνων διανεμήθηκε από την κεντρική δεξαμενή

της πλατείας, στις γειτονιές. Τοποθετήθηκαν 4 βρύσες σε επίκαιρα σημεία του Συνοικισμού [μία βρύση στη συμβολή των οδών Σαράφη και Μιχ. Μουσαίου, δεύτερη στη συμβολή Σαράφη και Καλαφάτη, τρίτη στη συμβολή Λιβισίου και Νικ. Πλαστήρα και τέταρτη στη συμβολή Λιβισίου και Ελ. Βενιζέλου].

Αυτό το σύστημα ύδρευσης διατηρήθηκε για πολλά χρόνια στη Ν. Μάκρη, και με προσθήκες βέβαια, με γεωτρήσεις και ενδιάμεσες δεξαμενές, και μέχρι τη δεκαετία του ’50-’60, ώστε ο Νικ. Εμμ. Καραγεωργίου [εφημ. “Η Μάκρη” ΑΦ 17 Νοέμβρ. 1957] να γράφει: “ με αυτόν τον τρόπον υδρεύεται μέχρι σήμερον η Ν. Μάκρη”. Με τον ίδιο δηλ. τρόπο από το 1935 μέχρι το 1957.

Η ονομασία των δρόμων του Συνοικισμού και η ιστορία τους

Οι 4 κάθετοι δρόμοι στη λεωφόρο Μαραθώνος, έχουν κατεύθυνση από Δυτικά προς τα Ανατολικά, και είναι από Βορά προς Νότον: οδός Μιχ. Μουσαίου, οδός Ελ. Βενιζέλου, οδός Νικ. Πλαστήρα και οδός Διον. Καλαφάτη.

Αντίστοιχα οι παράλληλοι προς τη λεωφόρο Μαραθώνος δρόμοι του Συνοικισμού είναι: ο αμέσως κάτω από τη λεωφόρο δρόμος είναι η οδός Αλκ. Σαράφη, ο αμέσως επόμενος παράλληλος της Σαράφη, η οδός Λιβισίου, και η αμέσως παρακάτω παράλληλος η οδός Κων/νου Λαμέρα.

Δεν ξέρουμε ακριβώς πότε γίνηκε η ονοματοδοσία των οδών αυτών, τις ημερομηνίες και τα Κοινοτικά Συμβούλια που πήραν τις αντίστοιχες αποφάσεις.

Οπωσδήποτε πάντως πρέπει να μη δόθηκαν όλες μαζί και στον ίδιο χρόνο.

Πρέπει αρχικά να δόθηκαν οι ονομασίες των κεντρικών οδών του Συνοικισμού προς τιμήν του Ελευθερίου Βενιζέλου και Νικόλαου Πλαστήρα για τους οποίους οι μικρασιάτες πρόσφυγες έτρεφαν την μεγίστη εκτίμηση θεωρώντας τον ένα “πατέρα” του έθνους και τον άλλο, τον “μαύρο καβαλάρη” όπως τον αποκαλούσαν, ως σωτήρα της προσφυγιάς.

Επίσης οι ακραίοι δρόμοι του Συνοικισμού, προς βοράν και προς νότον, που ονομάστηκαν προς τιμήν του μεγάλου δάσκαλου και πατριώτη Μιχαήλ Μουσαίου, και του φλογερού πατριώτη και ιερωμένου Διονύσιου Καλαφάτη δεν θα πρέπει να προβλημάτισε πολύ τους ΝεοΜακρηνούς. Ο Μιχ. Μουσαίος υπήρξε γι’ αυτούς η πιο λαμπρή φυσιογνωμία ανάμεσά τους και αναμφισβήτητο παράδειγμα για όλες τις γενιές των Μακρηνο-Λιβισιανών. Ίσως μάλιστα να ήταν το πρώτο όνομα που θα διάλεγαν για

να ονομάσουν μια από τις οδούς της πόλης τους.

Ο παπα-Διονύσιος Καλαφάτης [το κοσμικό του όνομα ήταν Κριεζής Καλαφάτης] ήταν επίσης ένας ζωντανός θρύλος ανάμεσά τους, και ζούσε ακόμα όταν ιδρύθηκε η Νέα Μάκρη, γιατί πέθανε το 1939 σε ηλικία 68 ετών. Ήταν μαθητής του Μουσαίου και απόφοιτος του Διδασκαλείου Αθηνών. Είχε διδάξει 8 χρόνια στη Μάκρη και έπειτα χειροτονήθηκε παπάς και έγινε αρχιερατικός επίτροπος του οικουμενικού Πατριαρχείου. Το 1900 αναγκάστηκε να φύγει από τη Μάκρη λόγω της πατριωτικής του δράσης και κατέφυγε στην Αθήνα. Το 1918 μαζί με τον Κων/νο Λαμέρα ίδρυσε τον Πανλύκιο Μικρασιατικό Σύλλογο "Η Τελμησσός" που είχε σκοπό να βοηθάει τους κυνηγημένους από τους Τούρκους ΜακρηνοΛιβισιανούς είτε για το εξωτερικό ή να βοηθήσει τους σπουδαστές που έρχονταν για ανώτερες σπουδές στην Ελλάδα. Σαν πρόεδρος του Πανλύκιου Συλλόγου και μαζί με τον αδερφό του Μιλτιάδη συνέβαλε στην αποκατάσταση των ΜακρηνοΛιβισιανών προσφύγων στην Ελλάδα και ιδιαίτερα των πατριωτών του στην Ξυλοκέριζα. Ο παπα-Διονύσιος Καλαφάτης ζούσε όταν ιδρύθηκε η Ν. Μάκρη και χτίστηκε ο Συνοικισμός. Αλλά όταν πέθανε, το 1939, θα πρέπει οι ΝεοΜακρηνοί να τον τίμησαν με αυτό τον τρόπο, δίνοντας το όνομά του σε ένα από τους δρόμους του Συνοικισμού. Επομένως η ονοματοθεσία της οδού Καλαφάτη πρέπει να έγινε χρονικά γύρω στο 1939 πεθαίνοντας ο παπα-Διονύσιος Καλαφάτης.

Κριεζής Καλαφάτης (παπα-Διονύσιος), 1871-1939. Δάσκαλος - ιερέας και πατριώτης, μια από τις πιο δυναμικές φυσιογνωμίες του καιρού του.

Το ίδιο πρέπει να συμπεράνουμε για τις δυο άλλες παράλληλες προς τη λεωφόρο Μαραθώνος οδούς του Συνοικισμού: τις οδούς Αλκιβιάδη Σαράφη και Κωνσταντίνου Λαμέρα.

Ο Κωνσταντίνος Λαμέρας, γιατρός υφηγητής της μαιευτικής, θερμότατος πατριώτης και ιατροφιλόσοφος είχε γεννηθεί στην Τήνο το 1869 και μεγάλωσε στο Λιβίσι όπου έμαθε τα πρώτα γράμματα. Έβγαλε το γυμνάσιο στην Αθήνα, σπούδασε στην Ιατρική Σχολή Αθηνών και κατόπιν ειδικεύτηκε στο Παρίσι.

Κων/νος Λαμέρας (1869-1949)

Μετά από μια πλούσια επιστημονική [δίδαξε 7 χρόνια στο Παν/μιο Αθηνών], κοινωνική, συγγραφική και πατριωτική δράση [ήταν σύμβουλος του Ελ. Βενιζέλου στα ζητήματα του μικρασιατικού ελληνισμού], το 1941, μέσα στην Κατοχή, ήρθε στη Νέα Μάκρη όπου προσέφερε πολλά ως ιατρός. Παράλληλα συνέλεξε το υλικό για τη λαογραφική του μελέτη "Η Μάκρη και το Λυβήσι" που το 1945 βραβεύτηκε από την Ακαδημία Αθηνών. Πέθανε στην Αθήνα το 1949.

Στον Κων/νο Λαμέρα χρωστούσαν πολλά οι ΝεοΜακρηνοί. Με τον Πανλύκιο Σύλλογο είχε σταθεί κοντά τους και προ του 1922 αλλά και μετά, προσφέροντας με κάθε τρόπο και βοηθώντας σε κάθε δυσκολία τους. Και εκείνη η τελευταία προσφορά του να έρθει κοντά τους τον καιρό της Κατοχής και να τους σταθεί υπερέβαινε τα συνηθισμένα μέτρα γιατί έφυγε από τη Ν. Μάκρη σχεδόν στα τελευταία του.

Επομένως και εδώ η ονοματοδοσία της οδού Κων/νου Λαμέρα πρέπει να έγινε γύρω στο θάνατό του, δηλ. γύρω στο 1949.

Ο Αλκιβιάδης Σαράφης ήταν μέλος της μεγάλης οικογένειας των Σαράφηδων της Μάκρης που έβγαλε τον "Μεγάλο Γιατρό" της Κοινότητας, το Βασίλειο Σαράφη, τον πρώτο επιστήμονα γιατρό ανάμεσά τους [γεν. το 1853 και πέθανε το 1914].

Αλκιβιάδης Σαράφης (1876-1939). Δώρησε το Σαράφειο Κολυμβητήριο στο Δήμο της Αθήνας και 2.000.000 δρχ. για κοινωφελή έργα στην (τότε) Κοινότητα Νέας Μάκρης, που σ' αυτήν δεν έφθασαν ποτέ...

Ο Αλκιβιάδης Σαράφης (1876-1939), γιος του Αντωνίου Σαράφη, μετανάστευσε στην Αμερική όπου έκανε μεγάλη περιουσία, και με διαθήκη του άφησε στην Κοινότητα Ν. Μάκρης 9.000.000 δρχ. για κοινωφελή έργα. Και επίσης στον Δήμο Αθηναίων 20.000.000 δρχ. για δημόσια λουτρά. Ο Δήμος Αθηναίων με τα χρήματα του Α. Σαράφη κατασκεύασε το "Σεράφειο" αντί "Σαράφειο" κολυμβητήριο στο Γκάζι, ενώ η Νέα Μάκρη ουδέποτε ωφελήθηκε από την μεγάλη πράγματι προσφορά του [βλέπε: Μιχ. Π. Δελησάββα "Ευεργέτες στα... αζήτητα" εφημ. "Γνώμη" ΑΦ 69 Δεκ.-Ιαν.-Φεβρ. 2001].

Επομένως και η ονοματοδοσία της Αλκ. Σαράφη πρέπει να έγινε μετά τον πόλεμο, κοντά στο 1945.

Η Συγκοινωνία του Συνοικισμού

Η μόνη συγκοινωνία με την Αθήνα τον πρώτο καιρό ήταν δύο φορτηγά των τριών τετάρτων [ημιφορτηγά] σκεπασμένα με μουσαμά που είχαν για καθίσματα δυο ξύλινους πάγκους δεξιά και αριστερά στην καρότσα. Αυτά έκαναν τη διαδρομή Ν. Μάκρη-Αθήνα μια φορά την ημέρα. Ο δρόμος ήταν χαλικόστρωτος και άθλιος, τόσο που χρειάζονταν 2 ώρες για να πάει κανείς στην Αθήνα. [Νικ. Εμμ. Καραγεωργίου "Έξοδος" ΚΜΣ Β΄ τόμος].

Τα φορτηγά αυτά και αυτού του είδους η συγκοινωνία προϋπήρχε της εγκατάστασης των ΝεοΜακρηνών στην Ξυλοκέριζα, και την έκαναν Μαραθωνίτες αυτοκινητιστές, οι Μπαφαλούκας, Παπαστάμος, Κοντογιάννης, Αυγουστάκης κ.ά. Αλλά γρήγορα προστέθηκαν και οι ΝεοΜακρηνοί αυτοκινητιστές με πρώτο τον Ιορδάνη Λουίζο, και έπειτα τους Γιώργο και Δημήτρη Δημητριάδη, όπως επίσης –και προ του 1940– τον Παπαγαβριήλ από τηνΑθήνα και τον Συνοδινό που έδρευε στο Γραμματικό.

Δάσκαλοι και Σχολεία

Το πρώτο σχολείο όπως γράφτηκε ήδη λειτούργησε σε ξύλινο παράπηγμα στον περίβολο της εκκλησίας του αγίου Κωνσταντίνου, και ο πρώτος δάσκαλος ήρθε στη Νέα Μάκρη το 1924. Την ίδια χρονιά χτίστηκε το πρώτο σχολείο του Συνοικισμού, ένα πλίνθινο οίκημα με 2 αίθουσες διδασκαλίας επί της λεωφόρου Μαραθώνος κοντά στην κεντρική πλατεία. Το σχολείο αυτό πρέπει να λειτούργησε το 1926. Ο Γεώργιος Πολίτης πρέπει να ήρθε στη Ν. Μάκρη γύρω στο 1928-29, δίδαξε λίγα χρόνια και έφυγε για λόγους οικογενειακούς, ίσως το 1935 στην Αθήνα, στο Βύρωνα όπου ήταν εγκατεστημένη η οικογένειά του, αλλά και απογοητευμένος από τους πατριώτες του για τον τρόπο με τον οποίο αντέδρασαν όταν διαμαρτυρήθηκε για ένα σκάνδαλο σχετικό με τα κινίνα που χορηγούσε το κράτος για την πρόληψη της ελονοσίας. Ο Γ. Πολίτης υπέροχος δάσκαλος και καλός πατριώτης ήταν αυστηρός, απαιτούσε επιμέλεια και επίδοση στα μαθήματα, και ενέπνεε ενθουσιασμό στους μαθητές του. Είναι ο πατριώτης δάσκαλος για τον οποίο ο Νικ.

Ο Γ. Πολίτης με τους μαθητές του σε εκδρομή στη θάλασσα (στου Παναγή), 1930-1932.

Εμμ. Καραγεωργίου γράφει στο "Μάκρη και Λιβίσι Μ. Ασίας" 1986, "είμαι υπερήφανος γιατί υπήρξα μαθητής του δάσκαλου Γεωργίου Πολίτη". Εκτός αυτού σαν πατριώτης έπαιρνε ενεργό μέρος στα προβλήματα των πατριωτών του, και σαν αρχαιολάτρης, εθελοντικά, προσφέρθηκε να γίνει φύλακας των αρχαιοτήτων που βρέθηκαν στις ανασκαφές της περιοχής από τους ερευνητές Ορλάνδο και Σωτηριάδη.

Μαθητές του Γ. Πολίτη στη Νέα Μάκρη ήταν, η Μαρίτσα Δαμιανού – Τζουμελέα, Μαρία Λεπετέ-Παπαδήμα, Βασίλης Εμμεής, Ηλίας Πασβάγκας κ.ά.

Ο δάσκαλος Γεώργιος Φίλιππας και η γυναίκα του Άννα Φίλιππα ήρθαν στη Νέα Μάκρη γύρω στο 1934 με 1935, και παντρεύτηκαν την ίδια χρονιά.

Ο Γεώργιος Φίλιππας καταγόταν από τη Λευκάδα. Δίδαξε από τον ερχομό του ως το 1962-64 δηλ. τον είχαν δάσκαλο όλοι όσοι και σήμερα αποτελούν την ηγεσία της Ν. Μάκρης. Ο Γ. Φίλιππας είχε πλατιά μόρφωση, ήθος, αξιοπρέπεια και κύρος. Ήταν καλός πατριώτης, προοδευτικός και ιδεολόγος. Άριστος δάσκαλος, παιδαγωγός και ακούραστος στη δουλειά του, δίδασκε τους μαθητές του με λόγια και έργα. Στην Αντίσταση κατά των κατακτητών εντάχθηκε από τους πρώτους στο ΕΑΜ Ν. Μάκρης. Αγάπησε τη Ν. Μάκρη και την έκανε δεύτερη πατρίδα του. Ήταν ποιητής, μετέφρασε σε στίχους τους μύθους του Αισώπου, το βιβλίο του "Ο Αίσωπος σε στίχους" προλογίζει ο Γ. Σημηριώτης. Ήταν επίσης από τους πρώτους φίλους του Βασίλη Ρώτα στη Νέα Μάκρη. Όταν συνταξιοδοτήθηκε εξελέγη πρόεδρος της Κοινότητας Νέας Μάκρης το 1964 και παύθηκε από την χούντα των συνταγματαρχών τον Απρίλη του 1967.

Το πρώτο σχολείο της Ν. Μάκρης δεν ξέρουμε για ποιους ακριβώς λόγους κατά τη διάρκεια της δικτατορίας Μεταξά γκρεμίστηκε και στη θέση του, αλλά λίγο πιο πάνω από τη λεωφόρο, στο ίδιο οικόπεδο του σχολικού κλήρου άρχισε να κτίζεται ένα άλλο, όχι με πλίθες όπως το πρώτο και πολύ πιο μεγάλο με δυο μεγάλες και άνετες αίθουσες και πλατιά παράθυρα ανατολικομεσημβρινά που έβλεπαν τον ήλιο. Το κτήριο αυτό με τον πόλεμο και την Κατοχή έμεινε έτσι, γιαπί, σαν σκελετός και μόνο το 1948-49 ολοκληρώθηκε και έγινε ένα από τα πιο καλά σχολεία της περιοχής.

Εντωμεταξύ όλα αυτά τα χρόνια σαν σχολεία λειτούργησαν νοικιασμένα από την Κοινότητα οικήματα, τις πιο πολλές φορές προορισμένα από τους ιδιοκτήτες τους ως αποθήκες, όπως: του Γ. Δημητριάδη, του Μιχ. Σωτηρίου, του Γ. Σουλαντώνη 1946-47 και βέβαια σαν σχολείο λειτούργησε για λίγο, πριν και μετά την Κατοχή το Κοινοτικό τότε κατάστημα επί της Λιβισίου, σήμερα πολυκατάστημα Λ. Λεωνίδου.

Η εγκατάσταση στη Ν. Μάκρη, οι νέες συνθήκες και η σχέση με την παράδοση

Η εγκατάσταση των ΜακρηνοΛιβισιανών προσφύγων στη Ν. Μάκρη είχε τα χαρακτηριστικά του βίαιου εκπατρισμού και της οριστικής αποκοπής από το κέντρο προέλευσής τους από το οποίο δεν περίμεναν καμιά ενίσχυση όπως θα γινόταν σε ένα ειρηνικό αποικισμό. Από την άλλη μεριά, αντίθετα, έπρεπε να προσαρμοστούν σε ένα άλλο κέντρο από όπου περίμεναν τα πάντα, αλλά είχε να αντιμετωπίσει τις συνέπειες μιας Καταστροφής. Επομένως, έπρεπε να αλλάξουν τα πάντα, τρόπο ζωής, επαγγέλματα και συνήθειες για να επιζήσουν, γιατί αυτό τους επέβαλλαν οι συνθήκες.

Κάθε έναν από αυτούς, σε προσωπικό επίπεδο, τούς βάραιναν τόσοι θάνατοι και απώλειες που θα έπρεπε να περάσει καιρός για να συνέλθουν. Το μοίρασμα εξάλλου της γης το 1931 σε ίσα μέρη, η ομοιομορφία των οικημάτων του Οικισμού με το χτίσιμο των πλίνθινων σπιτιών το 1924-1927 άλλαξε πολλά πράγματα που είχαν παγιωθεί στη Μ. Ασία με βάση την επαγγελματική και εμπορική δραστηριότητα και ισχύ που στην ουσία ήταν οικονομική.

Τον ηγετικό ρόλο στη Μ. Ασία, ιδιαίτερα στη νεότερη φάση της αυτοδιοίκησης δηλ. επί Δημογεροντίας, έπαιξαν οι πλούσιοι, οι μορφωμένοι [οι επιστήμονες] και οι ιερείς.

Εδώ έχουμε μια καταπληκτική διαστρωμάτωση και αλληλοεπίδραση υπό μορφήν συγκοινωνούντων αγγείων με κατεύθυνση από τους πλούσιους προς τις δυο άλλες "τάξεις", των μορφωμένων και των ιερέων. Κι αυτό μπορούμε να πούμε χωρίς καμιά επιφύλαξη ότι οφείλεται στην παράδοση που δημιούργησε με την παρουσία του, το ήθος και το κύρος του ο δάσκαλος Μιχαήλ Μουσαίος.

Δηλαδή: οι πλούσιοι αναλαμβάνουν σαν εθνική και κοινωνική υποχρέωσή τους να προσφέρουν στην Κοινότητα. Γιατί; Γιατί θεωρούσαν ότι τα πλούτη που τους περίσσευαν δεν ήταν δικά τους, αλλά έπρεπε να αποδοθούν στους συμπατριώτες τους, στην Κοινότητα.

Έτσι οι πλούσιοι της Κοινότητας γίνονται ευεργέτες, χτίζουν σχολεία, εκκλησίες, κάνουν υδραγωγεία, δημόσια κτήρια και βιβλιοθήκες, παντρεύουν άπορα κορίτσια, δίνουν προίκες. Στέλνουν υποτρόφους στα Διδασκαλεία της Αθήνας, της Κων/πολης, της Σάμου, και στα Πανεπιστήμια της Αθήνας και του Παρισιού κ.ά.

Οι μορφωμένοι [δάσκαλοι και επιστήμονες] που επανέρχονται στους κόλπους της Κοινότητας θεωρούν επίσης υποχρέωσή τους να προσφέρουν στην εκπαίδευση και στον πολιτισμό της πατρίδας τους, και γίνο-

νται οι ηγέτες των εκπαιδευτικών, κοινωνικών και εθνικών αγώνων του τόπου τους. Πολλές φορές οι πλούσιοι αναλαμβάνουν να σπουδάσουν τους μαθητές που διακρίνονται, κι έπειτα φροντίζουν να παντρέψουν τις κόρες τους με αυτούς.

Ως προς τους ιερείς έχουμε και εδώ μια σπουδαία και αξιοσημείωτη ιδιαιτερότητα: οι πιο διακεκριμένοι δάσκαλοι και καθηγητές γίνονται ιερείς και αναλαμβάνουν ηγετικό θρησκευτικό, κοινωνικό και εθνικό ρόλο, όπως οι: Κυριάκος Τσακίρης [παπα-Γρηγόριος), παπα-Διονύσιος Καλαφάτης κ.ά.

Με την προσφυγιά και την εγκατάσταση στη Νέα Μάκρη η Παράδοση αυτή δεν έσπασε, συνεχίστηκε. Αλλά συνεχίστηκε για λίγο κι όσο είχαν ανάγκη οι πρόσφυγες την αλληλεγγύη και την αλληλοβοήθεια που είχαν κληρονομήσει.

Έπειτα συσπειρώθηκαν γύρω από τις δικές τους δυνάμεις και ακολούθησαν τους νέους τρόπους ζωής. Η Παράδοση που είχαν κληρονομήσει από τη Μ. Ασία και μεταφυτεύτηκε εδώ ποτέ δεν ρίζωσε. Γιατί οι συνθήκες άλλαξαν άρδην όπως και οι άνθρωποι.

Όταν ήρθαν από τη Μ. Ασία αναζήτησαν τους φυσικούς αρχηγούς τους, τον Πανλύκιο Σύλλογο, τον παπα-Διονύσιο Καλαφάτη που ήταν πρόεδρός του, τον Νικόλαο Καραβασίλη, τον Αλέξανδρο Σπανό, τον Αντώνη Τζιζή και Βασίλειο Πάνου, τον Κωνσταντίνο Λαμέρα που συμμετέχει στη διοίκηση του Πανλύκιου Συλλόγου και σαν πρόεδρος πια του Μικρασιατικού Συλλόγου "Ανατολή" μετά το θάνατο του Καθηγ. Ευαγγελίδη Μαργαρίτη, κάνει ό,τι μπορεί για να βοηθήσει.

Κι όμως αυτή η κοινή αφετηρία των ΝεοΜακρηνών με την ισότιμη διανομή της γης της Ξυλοκέριζας, αυτή η ουσιαστική ισοπέδωση, όχι μόνο θα ανατρέψει την παλιά κοινωνική και οικονομική ιεράρχηση μέσα στη νέα Κοινότητα, αλλά και θα εμφανίσει φαινόμενα και τάσεις διαφοροποίησης. Κάθε οικογένεια θα προσανατολιστεί στις δικές της κατευθύνσεις και θα προσπαθήσει για το καλύτερο με πολλές στερήσεις και με πολλή δουλειά, αλλά με άλλους προσανατολισμούς και άλλα κριτήρια. Σχετικά πολύ γρήγορα θα ξεχαστούν οι προσανατολισμοί και οι κατευθυντήριες δυνάμεις με τις οποίες οι δυο Κοινότητες εκεί στη Μ. Ασία είχαν προοδεύσει και είχαν πραγματοποιήσει μέσα από την τοπική Δημογεροντία και μέσα στη σκλαβιά, ένα από τα σπάνια θαύματα της αυτοδιοίκησης.

Ήταν ίσως επόμενο. Οι νέοι έποικοι της Ξυλοκέριζας είχαν μπροστά τους το φάσμα του θανάτου, έπρεπε να επιζήσουν, είχαν μπροστά τους αυτό τον μεγάλο αγώνα. Αλλά και οι συνθήκες είχαν αλλάξει εντελώς. Η

μικρή Κοινότητα των μικρασιατών προσφύγων της Ξυλοκέριζας, δεν ήταν η Κοινότητα της Μ. Ασίας με την οργάνωση, τους κανόνες λειτουργίας της και τη δύναμή της, τη δύναμη των πλουσίων της. Η Κοινότητα της Νέας Μάκρης δεν βρισκόταν πια κάτω από την άμεση απειλή και την αυθαιρεσία του Τούρκου δυνάστη. Δεν είχε ανάγκη πια την αλληλοβοήθεια και την στήριξη του γείτονα. Δεν είχε πια τους παλιούς κεφαλάδες και κοτσαμπάσηδες που όσο και πατριώτες νάταν είχαν τον τουπέ της οικονομικής τους υπεροχής απέναντι στους φτωχούς. Έτσι, μπαίνοντας μέσα στους κανόνες, τους νόμους, τις αγκυλώσεις, και τη γραφειοκρατία του σύγχρονου ελληνικού κράτους, ήταν μια Κοινότητα με ακόμα πιο ισχνές δυνάμεις από ποτέ, μέσα σ' ένα κράτος που το μάραινε ο Διχασμός και είχε να αντιμετωπίσει μια ιστορική Καταστροφή χωρίς προηγούμενο.

Από την άλλη μεριά με τον τρόπο που είχε γίνει η διανομή της γης, όπως-όπως και με την απειλή των γειτόνων και τα συμφέροντα των πολιτικών, την αντίσταση των τσιφλικάδων, η περιοχή και η πόλη μπήκε σε μια προκρούστεια κλίνη. Γιατί ούτε σπίτια χτίστηκαν της προκοπής [με πλιθιά] των 50-55 τ.μ. περίπου, μέσα σε οικόπεδα των 500 τ.μ., ούτε Σχολείο χτίστηκε, ούτε Δημαρχείο, ούτε εκκλησία, και η πόλη έμεινε χωρίς Ύδρευση κλπ.

Από έλλειψη σχεδιασμού και προτάσεων; Από έλλειψη ηγετών; Πάνω από όλα ήταν η εποχή, μια εποχή ανάγκης.

Ως προς τους ηγέτες: Κι όμως οι ΝεοΜακρηνοί αναζήτησαν τους φυσικούς τους ηγέτες όταν εγκαταστάθηκαν στην Ξυλοκέριζα και ίδρυσαν τη Νέα Μάκρη, ενώ αλλού τους κυνήγησαν και τους έδιωξαν [βλέπε: Θανάση Πιστικίδη "Ριζώματα-Βιώματα-Παθήματα" Ραφήνα 1983].

Οι άνθρωποι αυτοί, οι "φυσικοί ηγέτες" της Κοινότητας, δεν έμειναν στη Νέα Μάκρη, αλλά δεν μπορεί κανείς να τους προσάψει καμιά κατηγορία. Πολλοί ήθελαν, αλλά δεν μπορούσαν να μείνουν. Ήταν γιατροί, δάσκαλοι, δικηγόροι, μηχανικοί, δεν μπορούσαν να ζήσουν στη Ν. Μάκρη, σε έναν άγονο τόπο, που τον θέριζε η ελονοσία.

Οι πρώτοι κάτοικοι της Νέας Μάκρης έφεραν μαζί τους έναν πολιτισμό πλούσιο, χιλιόχρονο, είχαν πολλές αρετές, πολλές ιδιομορφίες σαν λαός και βέβαια τις αρνητικές τους ιδιαιτερότητες.

Ο πολιτισμός τους ξεριζώθηκε μαζί με αυτούς, αλλά δεν ρίζωσε. Και δεν ρίζωσε γιατί οι συνθήκες ζωής και σχέσεων εδώ άλλαξαν τελείως. Όσο η Νέα Μάκρη ήταν σχετικά απομονωμένη, όσο διήρκεσε δηλ. η "αγροτική" της φάση [1923-1960] τα ήθη και τα έθιμα κρατήθηκαν φθίνοντας ωστόσο σιγά-σιγά μέχρι σήμερα.

Η πιο μεγάλη αρετή των πρώτων κατοίκων μέχρι και την Κατοχή όπου και πάλι ένιωσαν να απειλούνται από τον κατακτητή όπως εκεί από τον Τούρκο, ήταν η αλληλοβοήθεια και η αλληλοϋποστήριξη. Όλα αυτά τα χρόνια ένιωθαν βαθιά αλληλέγγυοι γιατί ήταν φτωχοί, όλοι. Ξεχέρσωσαν χωράφια μαζί, όργωσαν, έσπειραν, άνοιξαν πηγάδια μαζί. Πολέμησαν μαζί, όλοι μαζί βρέθηκαν στην Αντίσταση, όλοι μαζί υπεράσπισαν το χωριό τους από τους κατακτητές Ιταλούς και Γερμανούς. Όποιος πιανόταν από αυτούς, όλοι μαζί έτρεχαν να τον σώσουν όπως έκαναν οι πατεράδες τους στη Μ. Ασία, και υπάρχουν πάνω σ' αυτό πολλά ντοκουμέντα. Αυτή η αρετή είχε περάσει στο γενετικό τους κώδικα από τη Μ. Ασία, όπου εκεί αυτοί ήταν οι Έλληνες, οι χριστιανοί και γύρω τους οι Τούρκοι.

Οι νέοι καιροί βρήκαν τους ΝεοΜακρηνούς απροετοίμαστους. Σχετικά γρήγορα λησμόνησαν τις παλιές αρετές και ιδιαιτερότητες, τουλάχιστον αυτές της Κοινότητας και της αλληλοϋποστήριξης. Ένιωσαν αυτάρκεις και ασφαλείς, ένα αίσθημα ψεύτικης ασφάλειας. Μπολιάστηκαν γρήγορα από το πάθος της εξουσίας χωρίς αναστολές και σοβαρότητα, και με το κυνήγι του εύκολου κέρδους, που δεσπόζει στους καιρούς μας, γρήγορα ξέχασαν τους κοινοτικούς προσανατολισμούς που θάπρεπε να μην ξεχάσουν ποτέ. Κι έτσι, χωρίς πρότυπα και χωρίς σταθερές κατευθύνσεις μπήκαν στο κοινό ρεύμα χωρίς πολλές αντιστάσεις.

Οι Επαγγελματικοί Προσανατολισμοί – Τα Επαγγέλματα

Οι πρώτοι κάτοικοι της Ν. Μάκρης ήταν όλοι γεωργοί. Δεν ήταν, έγιναν, ανεξάρτητα από το επάγγελμα που έκαναν στη Μ. Ασία. Στη συνέχεια έγιναν περιβολάρηδες οι πιο πολλοί, 38 οικογένειες στις 92, κατά την ακμή της αγροτικής φάσης της Ν. Μάκρης, τη δεκαετία του '50 με '60. Όλοι όμως φύτεψαν αμπέλια και ελιές, ενώ μερικοί κατάγιναν με τα καπνά [Βλάσης Μανάβης, Μανώλης Καραγεωργίου κ.ά.] που γρήγορα τους τα απαγόρεψαν, πολύ πριν από το 1940.

Το πρώτο μπακάλικο το άνοιξε ο Βασίλης Κόλλιας στο προαύλιο της εκκλησίας του αγίου Κωνσταντίνου, και το πρώτο καφενείο ο Αντ. Χατζηελένης ή Κουτσός, επίσης στο προαύλιο του αγίου Κωνσταντίνου γιατί εκεί ήταν το κέντρο προτού χτιστεί ο Συνοικισμός.

Στον Συνοικισμό ο πρώτος που άνοιξε μαγειρείο ήταν ο Παύλος Αράπης και το κράτησε για πολλά χρόνια, στην Κατοχή, αλλά και μετά την Κατοχή μαζί με τη γυναίκα του την κυρά-Μυρσίνη, μια έξοχη μαγείρισσα, και ήταν το πιο ονομαστό σημείο στη Ν. Μάκρη. Επίσης, ο Δημήτρης Καραγιάννης

είχε μαγειρείο-ταβέρνα στη γωνία της κεντρικής πλατείας στη συμβολή των οδών Σαράφη και Ν. Πλαστήρα. Ο Δημ. Καραγιάννης έπαιξε σημαίνοντα ρόλο στην Κατοχή, και σαν πρόεδρος της Κοινότητας Ν. Μάκρης σε δύσκολους καιρούς αναφέρεται θετικά από τους ΝεοΜακρηνούς [βλέπε: Γιάννη Σαλταπίδα, Απομνημονεύματα από την Εθν. Αντίσταση Ν. Μάκρη 1983]. Μετά από αυτούς άνοιξαν ταβέρνες οι Αντ. Λουίζος-Μόσχος, Δημ. Χαρδαλούμπας, Χαρίτος Κριμάνδαλης κ.ά.

Οι πρώτοι που άσκησαν το επάγγελμα του χασάπη [μαζί με του περιβολάρη] στο Συνοικισμό της Ν. Μάκρης ήταν, ο Γιάννης Βαζάνας και ο Νικόλας Παλτήρης.

Καφενεία: Εκτός από τους Βασ. Κόλλια και Αντ. Χατζηελένη [Κουτσό], είχαν οι Λάζαρος Πασβάγκας, Γιώργος Σουλαντώνης, Μικές, Βαμβακάς κ.ά.

Παντοπωλεία – Μπακάλικα: οι Μιχ. Εμμεής [Τουραπής], Γιώργος και Μιχάλης Δαμιανός, Μιχάλης Κόλλιας. Και μετά από αυτούς οι: Μιχάλης Καραβασίλης, Παντελής Καρατζάς, Μιχ. Χρυσαφίνης, Μιχ. Μαγγίνας κ.ά.

Φουρνάρικα: Ξένη Δημητριάδη, Πουρτουλού [Χρυσαφίνη], Γ. Χατζηελένης κ.ά.

ΔΑΣΚΑ

Δυο από τις πιο μεγάλες οικογένειες στη Ν. Μάκρη, η οικογένεια του Γιάννη Βαζάνα και η οικογένεια του Ευθύμ. Χατζηγαβριήλ, μαζί με τη γεωργία προσανατολίστηκαν από πολύ νωρίς στην κτηνοτροφία. Η οικογένεια του Γιάννη Βαζάνα δημιούργησε το πρώτο βουστάσιο μέσα στο Συνοικισμό, ενώ του Ευθύμ. Χατζηγαβριήλ δημιούργησε ένα κοπάδι από πρόβατα σε κτήμα τους στο Λόφο του Παλάση, στις υπώρειες του Ελαιώνα του Μετοχιού.

Ορισμένες οικογένειες κατέγιναν ευθύς εξ αρχής με το εμπόριο: οι οικογ. Μιχ. Εμμεή [Τουραπή], η οικογ. Δαμιανού [Γιώργος, Μιχάλης και Γιάννης], του Βασίλη Κόλλια, και οι δυο παραπάνω οικογένειες, ήταν στη Μ. Ασία, ξεχωριστά μέλη της συντεχνίας των ταπάκηδων, επίσης του Βασίλη Τσακιργιάννη, του Μιχάλη Κόλλια κ.ά.

Από τους πιο δραστήριους ΝεοΜακρηνούς στον επαγγελματικό τομέα, ο

Ιορδάνης Λουίζος κατέγινε με το εμπόριο και με αυτοκίνητα, είχε λεωφορείο και φορτηγό από πολύ νωρίς στη Ν. Μάκρη. Το ίδιο και η οικογένεια Δημητριάδη [Γιώργος και Δημήτρης]. Ιδιαίτερη επιχειρηματική δραστηριότητα ανέπτυξε επίσης ο Μιχάλης Σωτηρίου, που δημιούργησε το πρώτο πατητήρι στη Ν. Μάκρη, έναν από τους πρώτους φούρνους και έκανε εμπόριο λαδιού και σιτηρών. Γύρω στο 1952-1953 μαζί με άλλους επιχειρηματίες δημιούργησε τη ΔΑΣΚΑ, ένα εργοστάσιο τρυπητών τούβλων, στην ακμή αυτής της δραστηριότητας στη Ν. Μάκρη, με τον πιο σύγχρονο για τα τότε δεδομένα μηχανολογικό εξοπλισμό, στα σύνορα του Βάλτου.

Απόπειρες "εκβιομηχάνισης"

Τα Τουβλοκάμινα

Ενώ τα ασβεστοκάμινα τα δούλεψαν κυρίως ξένοι, και για λίγο, τα καμίνια των ξυλοκάρβουνων συνέχισαν για πολύ, από την πρώτη εποχή της Εγκατάστασης στην Ξυλοκέριζα, όσο και στην Κατοχή όπου και πάλι φούντωσαν, και απασχόλησαν πολλούς.

Εργάτες και τεχνίτες στο τουβλοκάμινο του Σ. Τζιλάβη τη δεκαετία του '60.

Στη συνέχεια, και ιδιαίτερα στα νεότερα χρόνια, τα τουβλοκάμινα έδωσαν δουλειά και μεροκάματα σε πολλούς κατοίκους. Σαν επιχειρήσεις μάλιστα αποτέλεσαν αντικείμενο επιχειρηματικής δραστηριότητας των ΝεοΜακρηνών, όχι μονάχα στη Νέα Μάκρη, αλλά και αλλού, Χαλκίδα, Λάρισα, Θήβα κ.ά.

Τα τουβλοκάμινα εμφανίστηκαν στη Ν. Μάκρη γύρω στα 1930-1931 στην περιοχή του Βάλτου. Ήταν 2 με 3 και τα δούλευαν ξένοι από την Εύβοια των οποίων διασώζονται τα επίθετα: Μπόνος, Χούσος και Τσεβάς, ο τελευταίος μάλιστα από τη Διασταύρωση της Ραφήνας, πιθανότατα να ήταν ένας από τους ανθρακωρύχους που είχαν μεταναστεύσει από την Κύμη της Εύβοιας για το ανθρακωρυχείο και αποτελούσαν τη γειτονιά της Διασταύρωσης της Ραφήνας.

Τα τουβλοκάμινα αυτά λειτουργούσαν στο Βάλτο και μάλιστα προς τη

Εργάτες και τεχνίτες στο τουβλοκάμινο του Σάββα Τζιλάβη στη Νέα Μάκρη γύρω στο 1956 με 1960 (από το βιβλίο του Τάκη Τρανούλη «Για μια ρόγα σταφύλι», β΄ έκδοση 1989).

μεριά του Μαραθώνα, πέρα από το σύνορο με τη Ν. Μάκρη, γιατί εκεί έβρισκαν άφθονο νερό και χώμα κατάλληλο για τα τούβλα που έφτιαχναν. Σ' αυτά τα καμίνια λένε πως έμαθε την τέχνη ο Σάββας Τζιλάβης, ο πρώτος κεραμοποιός της Ν. Μάκρης, που στη συνέχεια, το 1934, έχτισε το πρώτο τουβλοκάμινο στη Νέα Μάκρη και το δούλεψε με το γαμπρό του Κυριάκο Χατζηαντώνογλου, έναν Σπάρταλη, που ήταν τεχνίτης κεραμοποιός, έφτιαχνε εκτός από τα τούβλα, σταμνιά και κεραμίδια, και ήξερε την τέχνη από τη Μ. Ασία.

Στο τουβλοκάμινο του Σάββα Τζιλάβη δούλεψαν 3 γενιές ΝεοΜακρηνών: Στράτης και Δημήτρης Φωκιανός, Γιάννης Πατσάνης, Θόδωρος Καρατζάς, Λ. Καρυστιανός, Στ. Ξηντάρης κ.ά. όπως και πολλοί άλλοι από το Γραμματικό και τον Μαραθώνα. Μέχρι το 1962, οπότε η δραστηριότητα του γιου του, του Βασίλη Τζιλάβη, μεταφέρθηκε στη Διασταύρωση της Ραφήνας με τη δημιουργία ενός μεγάλου κεραμοποιείου με σύγχρονα μηχανήματα.

Η δουλειά στα τουβλοκάμινα ήταν σκληρή και βαριά, απαιτούσε αυστηρό καταμερισμό εργασίας και πριν από την οργάνωση στα εργατικά συνδικάτα, γύρω στο 1960, το ωράριο εργασίας ήταν εξαντλητικό.

Άλλα τουβλοκάμινα ήταν: του Τάσου Λουίζου, του Παν. Χατζηζαχαρίου, του Δημοσθένη Δαμιανού, του Γ. Παπαποστόλου κ.ά. Επίσης η εταιρεία ΔΑΣΚΑ κ.ά.

Μέχρι το 1955-1956 τα τουβλοκάμινα έφτιαχναν συμπαγή τούβλα με τα πατροπαράδοτα μηχανήματα. Από το 1955 και μετά έφτιαχναν τρυπητά.

Η διαδικασία για τη παραγωγή συμπαγών τούβλων ήταν περίπου η εξής: Έφερναν το χώμα με φορτηγά από το Βάλτο. Το κοσκίνιζαν, και μετά με ζεμπίλια το έριχναν στο "τσεκούρι", ένα λάκκο ορθογώνιο. Έριχναν νερό και επεξεργάζονταν το χώμα χτυπώντας το με τσάπες, ανακατεύοντάς το, ώσπου να γίνει πηλός. Ο τεχνίτης που έκανε αυτή τη δουλειά ονομαζόταν "λασπιτζής" ή "λασπιτζούλης". Ήταν βαριά δουλειά. Τεχνίτες: Κώστας Παπόγλου, Θόδωρος Καρατζάς, Γιώργος Πασβάγκας, Δημ. Φωκιανός κ.ά.

Η 2η φάση: Ο πηλός πλάθονταν με τα χέρια και ρίχνονταν πάνω στον πάγκο. Από τον πάγκο περνούσε πάλι με τα χέρια στο "καλούπι".

Το καλούπι όπου έπαιρνε σχήμα ο πηλός για να γίνει τούβλο, ήταν ξύλινο και στη μέση είχε μεταλλικό χώρισμα, έτσι από κάθε καλούπι φτιαχνόταν και ένα ζευγάρι συμπαγή τούβλα κάθε φορά. Μετά, με ένα βρεγμένο σανίδι, πιο χοντρό από χάρακα, ίσιωναν και λείαιναν την επιφάνεια του πηλού που είχε πάρει σχήμα μέσα στο καλούπι και την πασπάλιζαν με χώμα. Ο τεχνίτης που έκανε αυτή τη δουλειά ονομαζόταν "καλουπι-

τζής". Στη συνέχεια μια κοπέλα ή ένας νεαρός συνήθως εργάτης έπαιρνε το καλούπι στα χέρια και το μετέφερε στο "αλώνι". Εκεί το άδειαζε αναστρέφοντάς το ώστε η πάνω τώρα πια πλευρά του χλωρού τούβλου που συνήθως είχε τυπωμένα τα αρχικά του ονόματος και του επιθέτου του αφεντικού π.χ. Σ.Τ. να βλέπει τον ήλιο.

Στο αλώνι τα τούβλα έμεναν 1-2 μέρες, ώσπου να ξεραθούν.

Η 3η φάση: Το καμίνιασμα. Τα τούβλα αφού ξεραίνονταν στο αλώνι τα στοίβαζαν στο καμίνι. Το καμίνι ήταν ένα ορθογώνιο κτίσμα σαν πύργος ύψους 4 και 5 μέτρων, πιο πλατύ στη βάση με τις "μπούκες" του πιο κάτω από το έδαφος, ως 2 μέτρα, που ο τεχνίτης που το χειριζόταν έφτανε ως εκεί με διάδρομο, δηλ. όταν δούλευε ήταν κατά τα 3/4 του ύψους του χωμένος στο έδαφος. Οι μπούκες ήταν συνήθως 1 ως 2. Τα τούβλα μέσα στο καμίνι τα στοίβαζαν κατά στρώσεις οριζόντιες σε όλο το ύψος του καμινιού με ενδιάμεσα χωρίσματα, για να φτάνει η φωτιά σε όλες τις στρώσεις και μέχρι επάνω.

Τη φωτιά στο καμίνι τη συντηρούσαν 2 τεχνίτες που τους έλεγαν "ταϊστές". Έκαιγαν κλαριά από πεύκα ή ελιές και έπειτα έκαιγαν πυρήνα ελιάς από τα λιοτρίβια ή έκαιγαν τύρφη. Με αυτά "τάιζαν" οι τεχνίτες τη φωτιά, γι' αυτό το λόγο ονομάζονταν "ταϊστές". Η φωτιά, το κάψιμο του καμινιού διαρκούσε ως 3 μερόνυχτα, ώσπου ο "καθρέφτης", η στρώση δηλ. των τούβλων απέναντι από τη μπούκα, να ασπρίσει, οπότε τα τούβλα είχαν ψηθεί.

Ονομαστοί ταϊστές του καμινιού του Σάββα Τζιλάβη: Βασίλης Παλτήρης, Στ. Ξηντάρης, Δημ. Φωκιανός κ.ά.

Η 4η φάση: Το άδειασμα ή "ξεστήσιμο" του καμινιού. Αυτό άρχιζε αμέσως σχεδόν μετά το σβήσιμο της φωτιάς ενώ τα τούβλα έκαιγαν ακόμα τα χέρια των εργατών. Τα ψημένα τούβλα τα στοίβαζαν έξω από το αλώνι ή κάτω από τις "ρεμίντζες", τα υπόστεγα με τσίγκινη πάνω τους σκεπή. Αυτή τη δουλειά την έκαναν συνήθως εργάτριες ή νεαροί εργάτες.

Την όλη διαδικασία, ιδιαίτερα στις δυο πρώτες φάσεις ρύθμιζαν οι "επιστάτες". Ονομαστοί επιστάτες: Χρήστος Βυργιώτης, Νίκος Σκούρας, Θ. Καρατζάς.

Το μεροκάματο ήταν από τις 6-7 η ώρα το πρωί ως τις 7-8 η ώρα το βράδυ, το καλοκαίρι. Μισθός, κατά τις μαρτυρίες: 13 δρχ. [= 3 κουλούρες ψωμί] για το 1947-49 δρχ. ημερησίως, του τεχνίτη.

Από το καμίνι του Σάββα Τζιλάβη άρχισε επίσης η διαδικασία της διεκδίκησης για ίδρυση του ΙΚΑ και της ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης των εργαζομένων στη Ν. Μάκρη.

Η Ηλεκτρική

Λίγα χρόνια πριν το 1940, πιθανότατα το 1936, ο επιχειρηματίας Γιώργος Μπαμπουράκης έχτισε την Ηλεκτρική σε δικό του οικόπεδο αγορασμένο από ΝεοΜακρηνούς επί της οδού σήμερα Μ. Μουσαίου και λίγο έξω από το Συνοικισμό, στο δρόμο προς το Λιμανάκι. Ήταν ένα μεγάλο για την εποχή κτήριο που είχε γεννήτρια συνεχούς ηλεκτρικού ρεύματος, καθώς και μύλο που άλεθε σιτηρά, σιτάρι και κριθάρι που παράγονταν στην περιοχή.

Η Ηλεκτρική έδωσε ρεύμα σε κάποια καταστήματα και σπίτια στη Ν. Μάκρη και στη συνέχεια επεκτάθηκε και στα περιβόλια. Ο Γ. Μπαμπουράκης έπεισε έναν αριθμό περιβολαραίων να πάρουν ηλεκτρικές αντλίες νερού, και να φέρουν ρεύμα στα πηγάδια με δικά τους καλώδια και στύλους. Τέτοιες ηλεκτροκίνητες αντλίες κινούμενες με το ρεύμα της Ηλεκτρικής του Μπαμπουράκη έβαλαν οι: Δημ. Λεπετές [Λειβαδινός], Παν. Δελησάββας κ.ά.

Η Ηλεκτρική και με τις δυο ιδιότητές της, σαν μύλος και ηλεκτρογεννήτρια, δούλεψε μέχρι την Κατοχή. Στην Κατοχή την κατάσχεσαν οι Ιταλοί και οι Γερμανοί, και ο Γ. Μπαμπουράκης, ένας από τους πρώτους αντιστασιακούς της Ν. Μάκρης, εξαφανίστηκε.

Το κτήριο της Ηλεκτρικής χωρίς τα μηχανήματα έμεινε κενό, αλλά το 1952-1953 όταν χτίστηκε το εργοστάσιο πορσελάνης του Χαρίτου Τριανταφυλλόπουλου, η Ηλεκτρική φιλοξένησε πολλούς τεχνίτες που έφερε ο Τριανταφυλλόπουλος από τη Σύρο. Φαίνεται ότι υπήρχε επαγγελματική σχέση ανάμεσα σ' αυτόν και τον Μπαμπουράκη, αλλά και ως προς την Ηλεκτρική.

Το "εργοστάσιο" κονσερβοποιίας ψαριών και λαχανικών

Λίγο πριν από την Κατοχή επίσης, και για μικρό χρονικό διάστημα, 2-3 χρόνια το πολύ, λειτούργησε ένα εργοστάσιο κονσερβοποιίας ψαριών και έπειτα λαχανικών στη Νέα Μάκρη. Οι εγκαταστάσεις του μικρού αυτού εργοστασίου, φούρνοι, μηχανήματα κ.ά. ήταν στο κτήριο – αποθήκη του Χαρίτου Καραγιάννη [Κριμάνδαλη] επί της λεωφόρου Μαραθώνος, και επιχειρηματίας ήταν ένας ονόματι Βλαχόπουλος.

Το "εργοστάσιο" αυτό έφτιαχνε κονσέρβες, ψάρι βραστό σε κονσέρβες πλακέ, και κομμάτια από τόνο ή ρείκι. Τα ψάρια έρχονταν με καΐκια από την Κωνσταντινούπολη, κατά τις μαρτυρίες, που τα ξεφόρτωναν στην παραλία, κάτω από το ξενοδοχείο σήμερα "Νηρεύς", μια περιοχή που

τότε ονομαζόταν "Αμυγδαλιές" ή "του Παναγή". Λίγο προτού κλείσει στην Κατοχή, το "εργοστάσιο" αυτό έκανε κονσέρβες λαχανικών, ντολμαδάκια, μελιτζάνες, πιπεριές κ.ά.

Το εργοστάσιο αυτό έκλεισε ξαφνικά εν μιά νυκτί μέσα στην αναμπουμπούλα της Κατοχής και τα μηχανήματά του μεταφέρθηκαν άγνωστο πού. Ο Βλαχόπουλος ακούστηκε, πολύ μετά, ότι έφυγε με την οικογένειά του στη Βραζιλία.

Κοινοτικά Συμβούλια από το 1930 ως το 1942

Για τις Διοικούσες Επιτροπές της Προσφυγικής Ομάδας Νέας Μάκρης από το 1924 ως το 1929 γράψαμε στο οικείο Κεφάλαιο.

Το πρώτο Κοινοτικό Συμβούλιο σαν Κοινότητα πλέον Νέας Μάκρης εξελέγη στις 10/8/1930.

Πρόεδρος: Βασίλης Κόλλιας, αντιπρόεδρος Ιορδάνης Λουίζος, μέλη: Βασίλης Γιαμάνης, Ιωάν. Τσακιργιάννης και Νικ. Καραβασίλης.

Εκλογή 1/8/1931 [μετά 1 χρόνο]:

Πρόεδρος Νικ. Καραβασίλης, αντιπρόεδρος Ιωάν. Τσακιργιάννης, μέλη: Ιορδ. Λουίζος και Βασ. Γιαμάνης.

Εκλογή 19/8/32:

Πρόεδρος Ιορδ. Λουίζος, αντιπρόεδρος Ιωάν. Τσακιργιάννης, μέλη: Νικ. Παλτήρης, Νικ. Καραβασίλης και Βασίλης Κόλλιας.

Εκλογή 9/9/33:

Πρόεδρος Βασίλης Κόλλιας, αντιπρόεδρος Νικ. Καραβασίλης, μέλη: Ιορδ. Λουίζος, Ιωάν. Τσακιργιάννης και Νικ. Παλτήρης.

Εκλογή 8/4/34:

Πρόεδρος Μιχ. Δαμιανός, αντιπρόεδρος Αντώνιος Μόσχου-Λουίζος, μέλη: Κων/νος Εμμεής, Παύλος Παλτήρης και Μιχάλης Καράκουζας.

Εκλογή 20/3/35:

Πρόεδρος Αντώνης Μόσχου-Λουίζος, αντιπρόεδρος Αντ. Δαμιανός, και μέλη: Βλάσης Μανάβης, Μιχ. Καράκουζας και Παύλος Παλτήρης.

Εκλογή 2/1/36:

Πρόεδρος Παύλος Παλτήρης, αντιπρόεδρος Μιχ. Καράκουζας, μέλη: Βλάσης Μανάβης, Αντ. Μόσχου-Λουίζος, και Μιχ. Δαμιανός.

Εκλογή 9/3/37:

Πρόεδρος Αντ. Μόσχου-Λουίζος, αντιπρόεδρος Μιχ. Ι. Δαμιανός, και μέλη: Μιχ. Καράκουζας, Βλάσης Μανάβης και Παύλος Παλτήρης.

Εκλογή 4/3/38:

Πρόεδρος Μιχ. Ι. Δαμιανός και μέλη: Μιχ. Καράκουζας, Βλ. Μανάβης.

Εκλογή 5/6/39:
Πρόεδρος Αντ. Μόσχου-Λουίζος, αντιπρόεδρος Μιχ. Γ. Δαμιανός, και μέλη: Βλάσης Μανάβης, Μιχ. Καράκουζας και Παύλος Παλτήρης.
Εκλογή 31/12/1939:
[Διοικούσα Επιτροπή]: Πρόεδρος Γιάννης Μοσχούλης, αντιπρόεδρος Πανηγύρης Τσακιργιάννης και μέλος Μιχ. Κ. Εμμεής.
Εκλογή 30/4/42:
[Διοικούσα Επιτροπή]: Πρόεδρος Βασίλης Γιαμάνης, αντιπρόεδρος Μιχ. Καραβασίλης και Δημήτρης Καραγιάννης,
[βιβλιογραφία για όλα τα παρά πάνω βλέπε: Νικολ. Εμμ. Καραγεωργίου εφημ. "Η Μάκρη" ΑΦ 6, Οκτ. 1957].

Από την ίδια πηγή παραθέτουμε δύο ακόμα Διοικούσες Επιτροπές της Κοινότητας μέσα στην Κατοχή, που έχουν σημασία για την Ιστορία της Εθνικής Αντίστασης στη Νέα Μάκρη.

11 Σεπτεμβρ. 1943:
[Διοικούσα Επιτροπή]: Πρόεδρος Δημήτρης Καραγιάννης, και μέλος Μιχαήλ Καραβασίλης.

17 Δεκ. 1944 [Διοικούσα Επιτροπή]:
Πρόεδρος Δημήτρης Καραγιάννης, και μέλη: Γιάννης Μανάβης, Γιώργος Λαζάρου, Αντώνης Σουλαντώνης, Γιώργος Δαμιανός και Μ. Χ. Παπαποστόλου.

Πώς και από ποιους ορίζονταν αυτές οι Επιτροπές της Κοινότητας δεν ξέρουμε ακριβώς. Μάλλον, όπως είναι επόμενο, να ορίζονταν κατόπιν προτάσεων της τοπικής χωροφυλακής προς την Νομαρχία ή την Κεντρική Διοίκηση [τον εκάστοτε υπουργό Εσωτερικών].

Όπως αντιλαμβάνεται κανείς από τα παρά πάνω, η Νέα Μάκρη λειτουργεί κανονικά πια σαν μια Κοινότητα.

Οι πρώτοι κάτοικοι ήταν 92 οικογένειες, αλλά τώρα έχει περιλάβει στους κόλπους της και τις 20 οικογένειες των "βλαχοποιμένων" όπως τους ονομάζει ο Νικ. Εμμ. Καραγεωργίου: 10 οικογένειες της Ανατολής [της Ραμπετώσας ή Ραπεντόζας] και άλλες δέκα του Γεροσακουλιού ή της αγίας Μαρίνας, που ήταν Σαρακατσάνοι νομάδες. [βλέπε: Στέργιου Τσίρκα: "Ιστορικό Λεύκωμα Αγ. Μαρίνας" έκδ. Δήμου Νέας Μάκρης

1998]. Αυτοί, μισό χρόνο είναι με τα κοπάδια τους στην Ξυλοκέριζα και τον άλλο μισό στη Σταμάτα – Διόνυσο – Πεντέλη.

Όμως στέλνουν τα παιδιά τους στο Σχολείο της Ν. Μάκρης και σιγά-σιγά εντάσσονται όλο και πιο πολύ στην Κοινότητα Ν. Μάκρης, ώσπου να αποτελέσουν αναπόσπαστο τμήμα της. Κάτι ανάλογο συμβαίνει και με πολλούς "ξένους" που θα παίξουν σπουδαίο ρόλο στα πράγματά της, αλλά για πολύ μεγάλο χρονικό διάστημα δεν θα μπορέσουν να πάρουν τη διοίκηση της Κοινότητας ενώ την διεκδικούν.

Έτσι σύμφωνα με τις ανά 10ετία Εθνικές Απογραφές η Νέα Μάκρη θα σημειώσει μια εκρηκτική αύξηση του πληθυσμού της, με όλα όσα συνεπάγεται αυτή η έκρηξη.

Αντιγράφουμε και πάλι [πηγή: Εθνική Στατιστική Υπηρεσία]

Απογραφή
1928: πληθυσμός 402 κάτοικοι
1940: 779
1951: 829
1961: 1.421
1971: 3.864
1981: 8.345
1991: 12.120

Στοιχεία Γενικής Ιστορίας της Ελλάδος 1922-1936

[βλέπε: Απόστολου Ε. Βακαλόπουλου: "Νέα Ελληνική Ιστορία" [1204-1985] ΙΑ΄ έκδοση έκδ. Βάνιας Θεσ/νίκη 1995, και Διονυσίου Α. Κόκκινου: "Ιστορία της Νεώτερης Ελλάδος" τ. 4ος, εκδ. Μέλισσα 1972]

Αύγουστος-Νοέμβριος 1922: 1.500.000 Έλληνες της Μ. Ασίας έρχονται πρόσφυγες στην Ελλάδα.

14 Σεπτεμβρίου 1922: ο βασιλιάς Κωνσταντίνος παραιτείται και φεύγει από την Ελλάδα.

25 Σεπτεμβρίου 1922: Η Επαναστατική Κυβέρνηση Νικολάου Πλαστήρα διακηρύσσει: η μεταβατική κατάσταση να λήξει το δυνατόν συντομότερα.

15-29 Νοεμβρίου: Η δίκη των 8. Εκτελούνται οι: Π. Πρωτοπαπαδάκης, Δημ. Γούναρης, άλλοι 3 υπουργοί καθώς και ο αρχιστράτηγος Γ. Χατζηανέστης.

11 Οκτ. 1922: Η ανακωχή των Μουδανιών. Ως σύνορο Ελλάδας-Τουρκίας αναγνωρίζεται ο Έβρος.

30 Ιανουαρίου 1923: Η σύμβαση για την Ανταλλαγή των πληθυσμών.

24 Ιουλίου 1923: Η Συνθήκη Ειρήνης στη Λωζάνη [αντιπρόσωπος της Ελλάδας ο Ελευθέριος Βενιζέλος]

10 Δεκεμβρίου 1923: Απομάκρυνση του βασιλιά Γεωργίου Β΄.

4 Ιανουαρίου 1924: Επάνοδος Ελευθερίου Βενιζέλου.

12 Μαρτίου 1924: Κυβέρνηση Αλέξανδρου Παπαναστασίου που κρατάει 4 μήνες και 7 ημέρες.

25 Μαρτίου 1924: Ανακήρυξη Δημοκρατίας στην Ελλάδα όπου πρωτοστατεί ο Αλέξανδρος Παπαναστασίου.

Σεπτέμβριος 1924: Κυβέρνηση Ανδρέα Μιχαλακόπουλου.
Δάνειο 12.300.000 λιρών Αγγλίας για την Αποκατάσταση των Προσφύγων. Σύσταση Επιτροπής Αποκατάστασης Προσφύγων [ΕΑΠ].

25 Ιουλίου 1925: Κίνημα στρατηγού Πάγκαλου, δικτατορία.

22 Αυγούστου 1926: Κίνημα Γ. Κονδύλη.

7 Νοεμβρίου 1926: Εκλογές και σχηματισμός "οικουμενικής" κυβέρνησης. Υπουργός Γεωργίας: Αλέξ. Παπαναστασίου: Αγροτική Τράπεζα, Γεωργικοί Συνεταιρισμοί, Γεωπονική και Δασολογική Σχολή Παν/μίου Θεσ/νίκης κ.ά.

19 Αυγ. 1928. Εκλογές: Ο Ελευθέριος Βενιζέλος και πάλι πρωθυπουργός της Ελλάδος. Υπουργός Οικονομικών: Γ. Καφαντάρης. Πρόεδρος Δημοκρατίας ο Αλέξ. Ζαΐμης.

30 Οκτ. 1930. Ελληνοτουρκικό Σύμφωνο Φιλίας. Παρά ταύτα απροθυμία της Τουρκίας και διακοπή της πληρωμής των επανορθώσεων προς την Ελλάδα.

25 Σεπτ. 1932. Κυβέρνηση Παναγή Τσαλδάρη [Λαϊκό Κόμμα], Μεταξά, Κονδύλη, Χατζηκυριάκου.

1932. Πραξικόπημα Νικολάου Πλαστήρα, αποτυχία και δραπέτευσή του στο Εξωτερικό [Γαλλία].

1 Μαρτίου 1935. Στρατιωτικό Πραξικόπημα, αποτυχία και διωγμός στρατιωτικών και πολιτικών [Αλεξ. Παπαναστασίου, Ανδρ. Μιχαλακόπουλος, Καφαντάρης, Σοφούλης, Μυλωνάς]. Ο Βενιζέλος καταδικάζεται σε θάνατο και δραπετεύει.

9 Ιουνίου 1935. Εκλογές: Πρωθυπουργός Παναγής Τσαλδάρης, αλλά υποχείριος του Γ. Κονδύλη που προετοιμάζει την επάνοδο του βασιλιά.

10 Οκτ. 1935. Ο Γ. Κονδύλης σχηματίζει κυβέρνηση και αναλαμβάνει χρέη αντιβασιλέως.

25 Δεκ. 1935. Επάνοδος Γεωργίου Β΄ με νόθο κυρωτικό δημοψήφισμα.

6 Αυγούστου 1936. Δικτατορία Μεταξά.

Κεφάλαιο Δ΄

Κατοχή και Αντίσταση [1940-1944] και από το 1945 ως το 1950

Ο πόλεμος του ’40-’41 [οι στρατευθέντες, οι πεσόντες και οι τραυματίες] – η Κατοχή – οι Ιταλοί και οι Γερμανοί στη Νέα Μάκρη – το ΕΑΜ – οι αγωνιστές της Εθνικής Αντίστασης – η Αντίσταση στη Νέα Μάκρη – η Πολιτοφυλακή – το Λαϊκό Δικαστήριο – ο Δεκέμβριος του ’44 – η Βάρκιζα και οι διωγμοί – τα μετα-Δεκεμβριανά στη Νέα Μάκρη – ο ποδοσφαιρικός Αθλητικός Όμιλος [ΠΑΟ] Ν. Μάκρης [1946] – σχολικές “εκδρομές” και εκδηλώσεις – το Γυμνάσιο Μαραθώνος [1949-1950] – Διοικητικά Συμβούλια της Κοινότητας Ν. Μάκρης από το 1944 ως το 1950

Δεν έχουμε πολλά στοιχεία, σχεδόν καμιά πληροφορία για το πώς αντιμετώπισαν οι ΝεοΜακρηνοί τη δικτατορία του Μεταξά. Πιθανότατα την αντιμετώπισαν αδιάφορα, σαν μια παραξενιά της ιστορίας τους που είχε ως τότε πολλούς κλυδωνισμούς και δυσάρεστα επακόλουθα εις βάρος τους. Περισσότερο παραξένεψε τους νέους, τη νεολαία, με την υποχρεωτική οργάνωση στις φασιστικές οργανώσεις με τις ομοιόμορφες στολές του φαλαγγίτη και της φαλαγγίτισσας και τις παράξενες φιέστες και τους “λόγους” στην κεντρική πλατεία κάτω από το μεγάλο πεύκο. Από την άλλη μεριά, η δικτατορία με τον έλεγχο που επέβαλε ο “σοφός” δικτάτορας και “πατέρας” του έθνους, ο αλάνθαστος στρατηγός, όπως τον έφερνε η φήμη στον πολύ κόσμο [“ουδέν άλυτον” εννοείται στρατηγικό “πρόβλημα” δια τον Ιωάννην Μεταξά], αλλά και με την παντοδυναμία της αστυνομίας και των ανθρώπων της, όσων βρέθηκαν να υπηρετήσουν τη δικτατορία. Είναι γεγονός ότι ελάχιστοι ντόπιοι προσχώρησαν συνειδητά στις τάξεις της. Έτσι, δίβουλος, παραξενεμένος και φοβισμένος, ο κόσμος έμενε σε αναμονή για το τι θα βγάλει το καζάνι, τι θα έδειχνε δηλ. αυτή η κατάσταση στο μέλλον.

Στην ουσία ο Μεταξάς δεν τους έλεγε τίποτα. Ένας βασιλικός και γερμανόφιλος ήταν, μια παράξενη φιγούρα μετά τον Πάγκαλο και τον Κονδύλη, που είχε πει πως αν ήξερε πόσο εύκολο ήταν, ή "πόσο ηλίθιοι" είναι οι Έλληνες, όχι δυο, αλλά κάθε τόσο θα έκανε δικτατορία. Ένας ίδιος ήτανε γι' αυτούς ο Μεταξάς, που είχε στείλει στις φυλακές και στα ξερονήσια τόσους και τόσους, τα παλικάρια και τους δασκάλους, και τις κεφαλές του στρατού και της πολιτικής ζωής.

Οι ΝεοΜακρηνοί δεν είχαν τέτοια κεφάλια ανάμεσά τους για να τα κόψει ο Μεταξάς, όπως τα στάχυα σύμφωνα με τη συμβουλή του τύραννου Πολυκράτη από τη Σάμο. Αυτοί ήταν πρόσφυγες, ακόμα με πληγές, που πολεμούσαν να ριζώσουν, γι' αυτό σήκωναν τους ώμους, έσκυβαν το κεφάλι και κοίταζαν τη δουλειά τους.

Και βέβαια ο κοντούλης εκείνος δικτάτορας δεν ήταν ένας από εκείνους τους δυο που τους συγκινούσαν και τους θαύμαζαν, όπως τον Ελευθέριο Βενιζέλο και τον Νικόλαο Πλαστήρα, τον "Μαύρο Καβαλάρη" που είχε σώσει κόσμο και κοσμάκη στην υποχώρηση κι έπειτα με την επαναστατική του κυβέρνηση τους έδωσε γη για να κρατηθούν και να ζήσουν στην πατρίδα απαλλοτριώνοντας τα τσιφλίκια.

Το πιο παράξενο που έβλεπαν σε όλη αυτή την αναμπουμπούλα ήταν η ΕΟΝ με τις παράτες, τις στολές και τα δίκοχα στο κεφάλι, τα κοντάρια και τα φτυάρια με τα οποία έκαναν προσωπική εργασία καθαρίζοντας τους δρόμους και τα χαντάκια, όπως και τα μακριά ψαλίδια με τα οποία έκοβαν τις τουλούπες με τις κάμπιες που κρέμονταν την άνοιξη στα πεύκα ομάδες ομάδες οι νεολαίοι καλαμπουρίζοντας και γελώντας. Κι έπειτα από όλα αυτά οι συγκεντρώσεις της νεολαίας στην πλατεία με τις στολές τους και τα δίκοχα, κάτω από το μεγάλο πεύκο όπου μετά τους "λόγους" για τη "Νέα Ελλάδα" μοίραζαν κούτες με μικροπράγματα.

Στο πνεύμα της δικτατορίας και του φασισμού όπως τον ήθελε ο Μεταξάς ήταν και η μαθητική σχολική εκπαίδευση τα χρόνια που κυβέρνησε τη χώρα δηλ. από το 1936 ως το 1940-41 με κείμενα στα Αναγνωστικά που προωθούσαν την "ιδεολογία" της δικτατορίας του.

Το πιο παράξενο από τα παραπάνω για τη Νέα Μάκρη είναι ότι όλη εκείνη η νεολαία της ΕΟΝ, μετά τον πόλεμο του 1940-41 έγινε ΕΠΟΝ και ΕΑΜ. Όλοι εκείνοι οι νεολαίοι μπήκαν στην Αντίσταση.

Ο πόλεμος του 1940-'41

Με την κήρυξη του πολέμου στις 28 Οκτωβρίου του 1940, την ίδια μέρα δύο λεωφορεία από την Αθήνα κατέβαζαν τους στρατεύσιμους της Νέας Μάκρης, άλλους στο Σύνταγμα Αμπελοκήπων για να "ντυθούν"

στρατιώτες, και άλλους στο Σταθμό Λαρίσης, για Λάρισα-Λαμία [βλέπε Γιάννη Αλεξάνδρου: "Αναμνήσεις από την Εθνική Αντίσταση '40-'44 Νέα Μάκρη 1984].

Στον πόλεμο του '40-'41 πήραν μέρος από τη Νέα Μάκρη οι εξής: Νίκανδρος Κεπέσης, Βασίλης Λειβαδινός [Λεπετές], Βασίλης Λαζάρου [Μόσχου], Γιώργος και Δημήτρης Δημητριάδης, Γιάννης Μανάβης, Μιχάλης Γιαμάνης, Γιάννης Αλεξάνδρου [Σαλταπίδας], Μιχάλης και Μανώλης Χρυσαφίνης, Μιχάλης Δαμιανός, Γιάννης Δαμιανός, Μιχάλης Χ. Εμμεής, Νίκος Χ. Εμμεής, Λευτέρης και Γιώργος Φωκιανός, Νίκος Κάκος, Γιώργος Καλαϊτζής, Βασίλης Ζούμπερης, Νίκος Γεωργάρας από την Ανατολή, Νίκος Τσίρκας από την αγία Μαρίνα, Παπαποστόλου Γιώργος και Αποστόλης, Σταμάτης Ξηντάρης, και άλλοι που τα ονόματά τους δεν μπορέσαμε να διασταυρώσουμε.

Επιστρατεύτηκαν επίσης και με το σπάσιμο του Μετώπου στάλθηκαν από τους Ιταλούς στα έμπεδα της Κρήτης, οι: Ιωσήφ Βαζάνας, Αναστάσιος Α. Λουίζος, και Νίκος Κατσιτόπουλος.

Στον πόλεμο του '40-'41 σκοτώθηκαν οι: Βασίλης Ζούμπερης, Βαγγέλης Μαγγίνας και Γιώργος Πασβάγκας, ενώ άλλοι πολέμησαν στην πρώτη γραμμή [Νίκανδρος Κεπέσης και Μιχάλης Γιαμάνης, πυροβολητές] και άλλοι έπαθαν κρυοπαγήματα.

Με το σπάσιμο του μετώπου οι Ιταλοί κατακτητές επίταξαν το σπίτι του Αντώνη Μόσχου-Λουίζου που ήταν διώροφο και στην πλατεία, επί της λεωφόρου Μαραθώνος και την έκαναν Διοικητήριο [και κρατητήριο]. Το οίκημα αυτό, πιο μπροστά, προ του πολέμου ήταν ενοικιασμένο στην Χωροφυλακή και λειτουργούσε κατά τον ίδιο τρόπο.

Σαν Διοικητήριο επίσης των Ιταλών και των Γερμανών στη Νέα Μάκρη, με κρατητήριο στο υπόγειό του, λειτουργούσε και το σπίτι της Μαρίκας Καλαφάτη, αδερφής του Άγγελου Καλαφάτη, στο Συνοικισμό γωνία Καλαφάτη και Αλκ. Σαράφη. Επίταξαν επίσης και άλλα σπίτια γύρω από την πλατεία και αλλού αποθήκες, ενώ σε πολλές αυλές οι Ιταλοί, και τον πρώτο καιρό, έστησαν σκηνές όπου έμεναν μέσα.

Εντωμεταξύ και μέχρι τέλους Απριλίου 1941 επέστρεψαν σιγά σιγά όσοι είχαν πάρει μέρος στον πόλεμο που στο στόμα του λαού πήρε το όνομα "Αλβανικός" πόλεμος και στη συνείδησή του ήταν νίκη και όχι ήττα.

Η Κατοχή και η Αντίσταση

Η Αντίσταση φαίνεται πως άρχισε πολύ νωρίς στη Νέα Μάκρη, ίσως και πιο νωρίς από την επίσημη ίδρυση του ΕΑΜ, στις 27 Σεπτεμβρίου του 1941.

Από τις δυο τουλάχιστον μαρτυρίες που έχουμε [βλέπε: Γιάννη Αλεξάνδρου "Αναμνήσεις από την Εθνική Αντίσταση 40 – 41, 1984, και Ευριπίδη Λεωνίδου "Απομνημονεύματα" υπό έκδοσιν, γραμμένα το 1984-1985] μαρτυρείται ότι η Αντίσταση στη Ν. Μάκρη άρχισε πράγματι πολύ πιο νωρίς.

Πιο συγκεκριμένα ο Γιάννης Αλεξάνδρου γράφει: "...Κάθισα ένα μήνα να ξεκουραστώ [σ. σ. είχε επιστρέψει από τον "Αλβανικό" στη Νέα Μάκρη στις 20 Απριλίου 1941] και σκεφτόμουν τι να κάνω. Τα πόδια μου ήταν ακόμα πρησμένα. Κατά τις 20 του Μάη έρχεται ο Γιώργος ο Μπαμπουράκης και μου λέει:
–Γιάννη, έχουμε δουλειά.
–Τι δουλειά;
–Είμαστε 4 και θέλουμε άλλον έναν. Έρχεσαι;
–Ποιοι είναι οι άλλοι;
–Είμαι εγώ, ο Μιχάλης Χρυσαφίνης, ο Λευτέρης και Γιώργος Φωκιανός...
–Έρχομαι, του λέω.
–Εντάξει, θα σε ειδοποιήσω μετά από 5 ημέρες.

Μπήκαμε στα αυτοκίνητα και πήγαμε στην Αθήνα. Κατεβήκαμε σε ένα υπόγειο όπου συναντήσαμε άλλους πέντε. Μας κοίταξαν καλά και μετά μου λένε εμένα:
–Εσύ, θες να πας στην Πελοπόννησο;
–Θέλω.

Την άλλη μέρα μου κάνανε θεωρία για το τι θα κάνουμε και τι θα τραβήξουμε.
–Εντάξει τους λέμε, αφού είναι για την πατρίδα, ό,τι δώσει ο Θεός..

Και ορκιστήκαμε.

...Το βράδυ κατά τις 6 φύγαμε για τα Μέγαρα...

Ξημερώνοντας η 1η Ιούνη πήγαμε σε ένα γραφείο της οργάνωσης για να πάρω άδεια να περάσω από τον Ισθμό της Κορίνθου...».

Σύμφωνα με τα γραφόμενα του Γ. Αλεξάνδρου ο Γ. Μπαμπουράκης είχε μιλήσει ήδη σε Νεομακρηνούς και γνώριζε πατριώτες οργανωμένους στην Αθήνα. Αλλά τόσο νωρίς; Είναι μια απορία, όσο κι αν στη συνέχεια της αφήγησής του ο Γιάννης Αλεξάνδρου κρατάει τις ημερομηνίες σω-

στά όπως και τα γεγονότα που επαληθεύονται εύκολα, ώστε να θεωρείται αξιόπιστος. Εντύπωση στη διήγησή του, κάνει ότι την 1η Ιουνίου του 1941 στα Μέγαρα υπάρχει γραφείο της οργάνωσης που του έδωσε την "άδεια" το χαρτί για να περάσει τον Ισθμό.

Αλλά και ένα άλλο πράγμα κάνει εντύπωση επίσης, ότι στην Αθήνα τον βάζουν να ορκιστεί μαζί με τους άλλους... "Και ορκιστήκαμε", γράφει. Το ορκιστήκαμε, σημαίνει ότι ορκίστηκαν οι Μιχάλης Χρυσαφίνης, και Γιώργος και Λευτέρης Φωκιανός, ενώ ο Γιώργος Μπαμπουράκης, ο επιχειρηματίας της "Ηλεκτρικής" στη Νέα Μάκρη φαίνεται ότι ήταν ήδη ορκισμένος. Πάντως σε όλο το παραπάνω μέρος της διήγησης του Γ. Αλεξάνδρου δεν αναφέρεται ακόμα ο όρος ΕΑΜ, ενώ στα επόμενα κεφάλαια ο ΕΛΑΣ αναφέρεται πολλές φορές για τον απλούστατο λόγο ότι από την αρχή μέχρι το τέλος της θητείας του στην Αντίσταση, τον Νοέμβρη του 1944, ήταν Ελασίτης.

Σύμφωνα με τη δεύτερη μαρτυρία [βλέπε: Ευριπίδη Λεωνίδου, "Απομνημονεύματα"] το ΕΑΜ στη Νέα Μάκρη οργανώθηκε το χειμώνα του 1942.

"...Έπεσε στην αντίληψή μου, γράφει ο Ευριπίδης Λεωνίδου, πως κάτι γίνεται. Μαζεύανε εισφορές αλλά από εμένα όχι, κανείς δεν με πλησίαζε. [σ. σ. ίσως γιατί ήταν "ξένος" στη Νέα Μάκρη, Κύπριος στην καταγωγή που μετά από πολλές περιπέτειες εγκαταστάθηκε εκεί το 1936 και δεν τον γνώριζαν καλά οι Μακρηνοί].

"Όπου μια μέρα ο Βασίλης Γιαμάνης, ο Χοντρός όπως τον αποκαλούσαν, με έφερε σε επαφή με τον Απόστολον Παπαποστόλου και αυτός με παρουσίασε στον Γεώργιον Δημητριάδη, και όταν ήλθεν από την έκτη ακτίδα ο συναγωνιστής Κατσώνης, με παρουσίασαν και μου επήρε [αυτός] τα στοιχεία". Και συνεχίζει:

"Η πρώτη σύσκεψη [η ιδρυτική δηλ. συνέλευση του ΕΑΜ] έγινε στο σπίτι του Βασίλη Λειβαδινού... Μας χώρισε σε πεντάδες συνωμοτικά. Εκτός από τας εισφοράς πήραμε γραμμή να εμψυχώνουμε τις γυναίκες"...

Στην παραπάνω διήγηση τα πράγματα είναι πιο συγκεκριμένα από εκείνην του Γ. Αλεξάνδρου: Σε ένα μικρό τόπο, σ' ένα χωριουδάκι της Αττικής όπου όλοι γνωρίζονται μεταξύ τους, κάποιοι πατριώτες μέσα στην Κατοχή και κάτω από τη μύτη των κατακτητών, κινούνται και μαζεύουν εισφορές για τον Αγώνα. Έχει ήδη περάσει ενάμισης χρόνος Κατοχής, κι ο κόσμος ζορίζεται και πεινάει. Του παίρνουν τα ζώα, του κατάσχουν τα πάντα, σιτάρι, λάδι, κρασί και δεν έχει να ζήσει. Τον στέλνουν αγγαρείες, τον κυνηγούν. Δεν είναι τυχαίο λοιπόν που κάποια παλικάρια, νέοι, και μάλιστα αυτοί που είχαν πάει στην Αλβανία και είχαν νικήσει

τους Ιταλούς [τόσο ο Γ. Δημητριάδης, όσο και ο Απ. Παπαποστόλου, όπως και στη διήγηση του Γ. Αλεξάνδρου ο Μ. Χρυσαφίνης και οι Γ. και Λ. Φωκιανός είχαν πολεμήσει το ’40-’41] ξεσηκώνονται για να κάνουν αντίσταση στον κατακτητή.

Ένα άλλο θέμα είναι πώς γινόταν η μύηση στο ΕΑΜ.

...“Όταν ήρθε από την 6η αχτίδα ο συναγωνιστής Κατσώνης με παρουσίασαν και μου επήρε τα στοιχεία” γράφει ο Ευριπίδης Λεωνίδου. Επομένως ένα οργανωμένο στέλεχος του ΚΚΕ ήρθε από την Αθήνα καλεσμένο από τους ντόπιους αντιστασιακούς για τον Ευριπίδη και ενδεχομένως και για κάποιους άλλους. Τη δεύτερη φορά που ήρθε το στέλεχος αυτό, έγινε και η πρώτη σύσκεψη του ΕΑΜ στη Νέα Μάκρη, στην οποία ο Κατσώνης αφού τους μίλησε για τους σκοπούς της οργάνωσης τους χώρισε σε πεντάδες και τους ανέθεσε συγκεκριμένες δουλειές, με πρώτη την τόνωση του ηθικού των κατοίκων πράγμα στο οποίο έδινε ιδιαίτερη βαρύτητα το ΕΑΜ.

Την πρώτη αυτή σύσκεψη του ΕΑΜ στη Ν. Μάκρη θυμάται και περιγράφει η Μαρία Λειβαδινού-Παπαδήμα, αδελφή του Βασίλη Λειβαδινού, ενός από τους πιο συνεπείς αγωνιστές, του ελασίτη καπετάν – Αχιλλέα, που σαν νοικοκυρά του σπιτιού όπου έγινε η συνέλευση αυτή κράτησε ανεξίτηλα στη μνήμη της την ημέρα εκείνη. Στη συνάντηση αυτή ήταν καλεσμένοι εκτός των παλικαριών της Κοινότητας που είχαν δείξει ενδιαφέρον και οι Κωνσταντίνος Λαμέρας, γιατρός, που έχαιρε μεγάλης εκτίμησης μεταξύ των πατριωτών, όπως και ο Γιώργος Φίλιππας, ο δάσκαλος του χωριού, και ο Νικόλαος Ζέρβας ο παπάς του χωριού, με δράση και περιπέτειες στη συνέχεια. Άλλους δεν θυμάται η Μαρία Λειβαδινού Παπαδήμα, ούτε άκουσε τι συζήτησαν οι καλεσμένοι γιατί καταγινόταν με τη φιλοξενία τους. Και βέβαια αυτό καθόλου δεν την εμπόδισε να μπει ολόψυχα στον αγώνα, μαζί με την Μαρίκα Ψαρουδάκη, την Κούλα την Κόλλια, τη Χρυσούλα Λαδικού, τη Μαρία και Γεωργία Εμμεή, την Ελένη Χρυσαφίνη, όπως και άλλες πολλές, ίσως όλες τις γυναίκες της Ν. Μάκρης, νεότερες και μεγαλύτερες στην ηλικία που μετείχαν δραστήρια και ενεργά, είτε ως Επονίτισσες, είτε ακόμα πιο ενεργά και ουσιαστικά στην Επιμελητεία του Αντάρτη [ΕΤΑ], όπως η Βαρβάρα Δαμιανού, η Μαρίτσα Δαμιανού-Τζουμελέα κ.ά.

Αυτή η καθολική διάθεση του κόσμου για αγώνα και αντίσταση θα πρέπει να ήταν παρόμοια με εκείνην που επικρατούσε τον καιρό της Φιλικής Εταιρείας, όπως την παρουσίαζαν τα σχολικά Αναγνωστικά μέχρι τουλάχιστον εκείνη την εποχή: Όλοι έψαχναν να βρουν κάποιον για να οργανωθούν, να κάνουν κάτι για να διώξουν τον κατακτητή που

τους σκλάβωνε και τους σκότωνε για το τίποτα. Σ' αυτό μόνο χαλάλιζαν τον εαυτό τους: "Αφού είναι για την πατρίδα ό,τι δώσει ο Θεός", όπως έγραψε ο Γιάννης Αλεξάνδρου.

Η ίδρυση του ΕΑΜ στη Νέα Μάκρη με εκείνη τη συγκέντρωση στο σπίτι του Βασίλη Λειβαδινού [Λεπετέ] το χειμώνα του 1942 και με τη συμμετοχή των προσώπων που ήταν τα πιο καταξιωμένα στον τόπο καθώς και με την παρουσία του καθοδηγητή Κατσώνη, σήμαινε και την οργανωμένη έναρξη της Αντίστασης στη Νέα Μάκρη.

Η Αντίσταση αυτή ήταν καθολική, αυθόρμητη και ουσιαστική. Κανένας δεν έμεινε έξω, τόσο που ο Ευριπίδης Λεωνίδου να την χαρακτηρίζει ως εξής:

«Εγώ θα έλεγα, γράφει, ότι όλη η Νέα Μάκρη χωρίς καμία εξαίρεση, ήταν όλη στο ΕΑΜ. Και τα μωρά που γεννήθηκαν εκείνον τον καιρό η πρώτη λέξη που μάθαιναν ήταν ΕΑΜ και όχι "μαμά"...

Όπως βλέπουμε ο καθοδηγητής Κατσώνης χώρισε τους συναγωνιστές σε πεντάδες και τους ανάθεσε υπευθυνότητες. Αυτός ο χωρισμός σε πεντάδες μας θυμίζει την πρώτη επαφή του Γιάννη Αλεξάνδρου με τους αντιστασιακούς στην Αθήνα:

"–Γιάννη έχουμε δουλειά [του λέει ο Γ. Μπαμπουράκης]

–Τι δουλειά;

–Είμαστε 4 και θέλουμε άλλον έναν. Έρχεσαι;

Μπήκαμε στα αυτοκίνητα και κατεβήκαμε στην Αθήνα. Κατεβήκαμε σ' ένα υπόγειο όπου συναντήσαμε άλλους πέντε».

Το οργανωτικό σύστημα του ΕΑΜ σε πεντάδες δεν είχε κανένα συμβολικό ή άλλο νόημα, απλά ήταν συνωμοτικό. Κατ' αρχήν δεν ξέρουμε ακριβώς, ακόμα και οι πρωταγωνιστές εκείνης της εποχής που ρωτήσαμε, αν χωρίζονταν για δράση από την καθοδήγηση σε πεντάδες ή σε τριάδες όπου οι ομάδες θα ήταν ακόμα πιο ευέλικτες. Τριάδες ή πεντάδες ήταν φαίνεται ένα δοκιμασμένο σύστημα συνωμοτικής δράσης, κι αυτό το σύστημα το ήξεραν καλά οι οργανωμένοι του ΚΚΕ γιατί με αυτό τον τρόπο δρούσαν και προ της δικτατορίας του Μεταξά. Γι' αυτό δεν ήταν καθόλου τυχαίο ότι οι πατριώτες στην Κατοχή έτρεξαν να βρουν ανθρώπους μυημένους σ' αυτή για να οργανωθούν. Αυτή τη βρήκαν στους καθοδηγητές που όλοι ανήκαν στο ΚΚΕ, γιατί και οι Κατσώνης και Αυγερινός που έδρασαν στη Ν. Μάκρη, και ο Αστέρης στη Ραφήνα, και ένας ανώνυμος, μυλωνάς στο μύλο του Κάκαρη στο Μαραθώνα, όπως περιγράφει ο Χρήστος Βυργιώτης, που οργάνωσαν το ΕΑΜ στα χωριά αυτά, ήταν από αυτή την παράταξη.

Μια εικόνα της νεολαίας εκείνου του καιρού που μέσα στην Κατοχή ψάχνεται για δράση και αντίσταση μας δίνει ο Ραφηνιώτης αντιστασιακός, συγγραφέας και πρόεδρος της Ραφήνας για πολλά χρόνια Θανάσης Πιστικίδης. Γράφει:

«...Αυτά λοιπόν και πολλά άλλα, μαζί με τη φλόγα της νιότης, μας έκαναν να ξεχνάμε το φοβερό χειμώνα του ’42, την πείνα και την καταπίεση, και να ζητάμε κάποια πατριωτική οργάνωση να οργανωθούμε. Αντί να μας στρατολογούν, ψάχναμε εμείς να βρούμε οργάνωση για να μπούμε, να στρατολογηθούμε... Τα συζητούσαμε κάθε μέρα, μυριζόμαστε και τον αέρα ακόμα μήπως βρούμε άκρη, αλλά τέτοια πράγματα δεν ήταν ανοικτά και με οποιονδήποτε. Σκεφτήκαμε τότε τον φίλο Γιάννη Μπογιατζή που ήταν τσαγκάρης και ξέραμε πως από τον καιρό που δούλευε παραγιός να μάθει την τέχνη στην οδό Αριστοφάνους στην Αθήνα, είχε οργανωθεί στην ΚΝΕ σαν υποδηματεργάτης. Πράγματι αυτός ήταν το κλειδί.

Τον ρωτήσαμε ζητώντας πληροφορίες, μήπως λόγω της παλιάς του αυτής ιδιότητας ήξερε τίποτε σχετικά με αντιστασιακές οργανώσεις. Ο Γιάννης δεν μας έκρυψε [μας είχε άλλωστε εμπιστοσύνη] ότι ήταν οργανωμένος στο ΕΑΜ και ότι μπορούσε να μας συνδέσει με την οργάνωση. Πράγματι σε λίγες μέρες μας ειδοποίησε για μια πρώτη συνάντηση, βράδυ, στο σπίτι του. Εκεί, εκείνο το βράδυ, γνωρίζαμε τον πρώτο οργανωτικό καθοδηγητή, τον Αστέρη.

Ήταν ένας εξαίρετος άνθρωπος, σοβαρός και μελετημένος κι όχι πολύ μεγαλύτερος από μας στην ηλικία. Μας συνεχάρη γιατί από δική μας πρωτοβουλία ζητήσαμε να οργανωθούμε και μας ανέπτυξε σχετικά με την ίδρυση του ΕΑΜ, και για τον αγώνα. Εκείνο το βράδυ, στο έβγα του Μάρτη του ’42 γεννήθηκε στη Ραφήνα το ΕΑΜ»... [βλέπε: Θανάση Πιστικίδη “Ριζώματα-Βιώματα-Παθήματα” Ραφήνα 1985]

Στη συνέχεια ο Θανάσης Πιστικίδης μας δίνει κάποιες λεπτομέρειες για τη δουλειά που είχε να κάνει το πρώτο αυτό οργανωτικό γραφείο του ΕΑΜ στη Ραφήνα, τουλάχιστον περισσότερες από όσες μας δίνει ο Ευριπίδης Λεωνίδου για τη γειτονική Νέα Μάκρη.

Στη Ραφήνα το γραφείο του ΕΑΜ το απετέλεσαν 7 και όχι 5. Ορίστηκε γραμματέας και οι άλλοι μοιράστηκαν πόστα και υπευθυνότητες, όπως άλλωστε και στη Νέα Μάκρη: οικονομικό, Τύπος, πληροφορίες, στρατολόγηση κ.ά.

Με ανάλογη διαδικασία πρέπει να συστήνονταν και η ΕΠΟΝ στα χωριά για τους νεολαίους ηλικίας 16-18 ετών. [Στη Νέα Μάκρη π.χ. υπεύθυνος της ΕΠΟΝ ήταν από το 1943 ο Σίμος Παπαδόπουλος 16-17 ετών τότε].

Οι οργανωμένοι μπαίνουν με όρεξη στη δράση. Τρέχουν εδώ κι εκεί, κατ' αρχήν, για να βγάλουν το ψωμί το δικό τους και της φαμίλιας τους, γιατί η πείνα θερίζει. Πάνε αγγαρείες στους Ιταλούς στο Ζούμπερι και στον άγιο Ανδρέα, ακόμα και στη Ραφήνα στα οχυρά, όπου επικρατούν οι Γερμανοί, αλλά και βρίσκουν τρόπο να δρουν κάτω από τη μύτη τους. Γράφει ο Θανάσης Πιστικίδης:

«Με πόση όρεξη, ενθουσιασμό, ορμή και αγάπη αρχίσαμε να δουλεύουμε ο καθένας στο πόστο του. Λέω, στο πόστο του, ενώ ουσιαστικά δουλεύαμε όλοι σε όλα τα πόστα, διότι π.χ. δεν μπορούσε ο υπεύθυνος τύπου να δώσει τα ενημερωτικά δελτία σε όλους, πήγαινε και τα έδινε ο κατάλληλος στους ανάλογους ανθρώπους. Ούτε ο οικονομικός υπεύθυνος μπορούσε να δώσει σε οποιονδήποτε ερανικό κουπόνι. Πάντα και παντού πήγαινε ο κατάλληλος... Αποχτήσαμε έτσι θάρρος και ενθουσιασμό, και οι άνθρωποι που άρχισαν κάτι να καταλαβαίνουν μας πλησίαζαν από μόνοι τους και μας ζητούσαν νεότερα. Και σιγά-σιγά άρχιζε να πλαταίνει ο κύκλος των φίλων γύρω μας, λες και τους μεταδίδαμε τον δικό μας ενθουσιασμό»...

Οι συναγωνιστές αισθάνονταν φίλοι μεταξύ τους, είχαν εμπιστοσύνη ο ένας στον άλλο, τους συνέδεε ο κοινός σκοπός και ο κοινός κίνδυνος.

"Μέχρι τότε έκανα παρέα με τους... στη Νέα Μάκρη. Αλλά και με όλους τους χωριανούς είχα καλές σχέσεις. Αλλά με τους ανωτέρω... συνδεόμεθα κάτι παρά πάνω. Επίσης με τον Γεώργιον Δαμιανόν και Παναγιώτην Τσίπαν ο οποίος ήταν και εξόριστος του Μεταξά. Αλλά με τον Βασίλην Λειβαδινόν και τον Βασίλη Λαζάρου γίναμε αχώριστοι φίλοι. Τακτικά πηγαίναμε στον Λειβαδινόν και πίναμε κρασί. Είχε και ψωμί, κανένα αυγό, ελιές και λάχανο τουρσί" γράφει για τους συναγωνιστές του ο Ευριπίδης Λεωνίδου, στα «Απομνημονεύματά» του.

Η σχέση των οργανωμένων του "γραφείου" με τον οργανωτικό υπεύθυνο διευκρινίζεται με αρκετά σαφή τρόπο παρακάτω από τον Θανάση Πιστικίδη, ως εξής:

"...Μια δεύτερη συνεδρίαση [που έγινε στη Ραφήνα] μετά δέκα ημέρες στο σπίτι του Γιάννη Μπογιατζή με τον Αστέρη, που μας έφερε και τα πρώτα έντυπα του παράνομου Τύπου, και από τότε οι ευθύνες όλες ήταν δικές μας".

Σύμφωνα με τα παραπάνω ο μηχανισμός της οργάνωσης είναι απλός και ευέλικτος: Συστήνεται το οργανωτικό γραφείο, ορίζονται οι υπεύθυνοι και οι υπευθυνότητες, γίνεται μια δεύτερη συνάντηση με τον καθοδηγητή, κι από εκεί και πέρα οι οργανωμένοι κανονίζουν μόνοι τους την πορεία με δική τους ευθύνη.

Η σχέση του ΕΑΜ με τα ένοπλα τμήματα του Απελευθερωτικού Μετώπου, δηλ. με τον ΕΛΑΣ είναι άμεση και ουσιαστική γιατί αυτές οι οργανώσεις τον έβγαλαν από τα αδιέξοδα του ανεφοδιασμού, της ανανέωσης του έμψυχου υλικού του, και της αποδοχής του ακόμα από τον πληθυσμό της υπαίθρου. Τυπικό παράδειγμα πάνω σ' αυτό φαίνεται πως υπήρξαν οι πρωτοβουλίες του Άρη Βελουχιώτη στη Ρούμελη, όπως τις επισημαίνει ο Καθ. Γιώργος Μαργαρίτης [βλέπε: Γιώργου Μαργαρίτη "Ο ΕΛΑΣ": "Ιστορικά" εφημ. Ελευθεροτυπία 22 Νοεμβρίου 2001].

Γράφει: "...Η πρώτη ήταν η απόφασή του να δράση "δημόσια". Να εγκαταλείψει δηλαδή την πρακτική της αφάνειας και της απόκρυψης των ενόπλων του στα δάση και στα βουνά – όπως έκαναν οι υπόλοιπες ομάδες φυγοδίκων οπλοφόρων της εποχής – και, αντίθετα, να εμφανίζεται επιδεικτικά στα χωριά διακηρύσσοντας ανοιχτά τις προθέσεις του. Η πρακτική αυτή διαφοροποιούσε καταλυτικά τον ΕΛΑΣ από όλους τους υπόλοιπους και έδινε στην έννοια του αντάρτη ξεχωριστό περιεχόμενο. Ταυτόχρονα επέτρεπε σημαντικές οργανωτικές πρωτοβουλίες. Το πέρασμα των ανταρτών από τα χωριά, μπορούσε να συνοδευτεί, στην περίπτωση που οι συνθήκες, έστω και λίγο, το επέτρεπαν, από την εγκατάσταση οργανώσεων. Κάποιου "υπεύθυνου" δηλαδή, ο οποίος από τότε θα κρατούσε την επαφή με το αντάρτικο και θα συνδιαλεγόταν με τις ένοπλες δυνάμεις των ανταρτών"...

Ο "υπεύθυνος" στην προκειμένη περίπτωση, για τη Νέα Μάκρη και τη Ραφήνα, ήταν το οργανωτικό γραφείο του ΕΑΜ, και τα μέλη του δρούσαν πάνω στον ίδιο σκοπό, με δική τους πρωτοβουλία και βέβαια σε συνεννόηση με τον καθοδηγητή.

Τώρα, ως προς τη σχέση του γραφείου αυτού με τον ΕΛΑΣ, αυτή ήταν ανοιχτή. Όσοι ήθελαν ή όσοι γίνονταν αντιληπτοί και καταζητούνταν από τον κατακτητή έφευγαν και ανέβαιναν στο βουνό, γίνονταν αντάρτες Ελασίτες. Αλλά σε όλη τη διάρκεια του 1943-1944 όταν οι αντάρτες κατέβαιναν από την Πεντέλη στη Νέα Μάκρη [στη Ραφήνα δεν κατέβηκαν ποτέ γιατί οι Γερμανοί κράταγαν το λιμάνι με τα δόντια] έβρισκαν τρόφιμα στην αποθήκη του ΕΑΜ, ψωμί, όσπρια, σιτάρι και κριθάρι από τις εισφορές των κατοίκων, όπως και λάδι που πολλές φορές το έφερναν από την Εύβοια. Υπεύθυνοι της αποθήκης ήταν κατά καιρούς έντιμοι και συνεπείς αγωνιστές, ο Μιχάλης Χαρ. Εμμεής, ο Παναγής Καραγεωργίου, και εντελώς στην αρχή ο Κώστας Πασβάγκας που και οι τρεις πέρασαν στον ΕΛΑΣ. Ο Κώστας Πασβάγκας μάλιστα σκοτώθηκε στο δεύτερο αντάρτικο κάπου στη Θεσσαλία. Όταν κατέβαιναν οι αντάρτες από την

Πεντέλη έστηναν το "χωνί" στην ταράτσα του Μικέ, ενός από τα κεντρικά καφενεία της πλατείας, και αφού έκαναν τις ανακοινώσεις τους πάντοτε σχετικές με την αντίσταση, γινόταν γλέντι τρικούβερτο στην πλατεία με καθολική συμμετοχή, τραγούδια αντάρτικα, που τα έχουμε καταγράψει στα "Λαογραφικά Σύμμεικτα" [στο κεφ. "Τα τραγούδια του πατέρα μου" και δημοτικά], και με χορούς όπου πρωτοστατούσε η ΕΠΟΝ, ενώ οι γυναίκες κυρίως, της Επιμελητείας του Αντάρτη, μαζί με άντρες, γύριζαν το χωριό από πόρτα σε πόρτα και μάζευαν ψωμιά και φαγώσιμα. Με αυτό τον τρόπο βλέπουμε από το παράδειγμα της Νέας Μάκρης ότι υπήρχε ένα σύστημα οργανωμένο από το ΕΑΜ, τροφοδοσίας των ενόπλων τμημάτων, πληροφοριών και επικοινωνίας. Η γιορτή τέλειωνε με παρέλαση της ομάδας των ανταρτών στον κεντρικό δρόμο, δηλ. τη λεωφόρο Μαραθώνος, και μετά από τους αντάρτες ακολουθούσε μια άλλη παρέλαση, των "Αετόπουλων", που με ξύλινα ντουφέκια στους ώμους και τα δίκοχα στο κεφάλι περνούσαν τη λεωφόρο μπροστά στους μεγάλους που χειροκροτούσαν, τραγουδώντας τα αντάρτικα τραγούδια.

Τα τραγούδια που τραγουδούσε ο κόσμος στην πλατεία μαζί με τους αντάρτες ήταν: το "Απόψε θα πλαγιάσουμε σε δροσερά χορτάρια", παραλλαγή του ομότιτλου ποιήματος του Στέφανου Δάφνη, και τέλειωνε με την επωδό "Ελλάδα μας, Ελλάδα / αστέρι του ουρανού", το "Βροντάει ο Όλυμπος κι αστράφτει η Γκιώνα" του Νίκου Καρβούνη, το "Τι τα θέλουμε τα όπλα" κ.ά.

Μετά τη γιορτή στην πλατεία, πολλές φορές οι χωριανοί φιλοξενούσαν αντάρτες στα σπίτια τους για τη νύχτα κι αυτοί μετά από λίγες ώρες ανάπαυσης συγκεντρώνονταν κι έφευγαν αθόρυβα την αυγή προτού ξημερώσει.

Ένα ζήτημα που τίθεται εδώ είναι κατά πόσο τα "γραφεία" αυτά του ΕΑΜ ήταν αδέσμευτα και κατά πόσο οι πρωτοβουλίες τους ελέγχονταν από τους καθοδηγητές και υπεύθυνους των Κέντρων. Η απάντηση δεν μπορεί να είναι σαφής. Όλοι δούλευαν για τον ίδιο σκοπό, καθοδηγητές, ΕΑΜίτες, οργανωμένοι και μη. Έλεγχος και καθοδήγηση υπήρχαν χωρίς καμιά αμφιβολία, αλλά σε κάποιες φάσεις τα πράγματα δεν ήταν δυνατόν να ελεγχθούν για πολλούς λόγους.

Πάντως η πρώτη αντίσταση στη Νέα Μάκρη εκδηλώθηκε πολύ νωρίς, το φθινόπωρο του 1942, στις βόρειες γειτονιές του Συνοικισμού, και μάλιστα από... παιδιά, ως εξής:

Ένα τάγμα Ιταλών είχε στρατοπεδεύσει στα κτήματα τότε Α. Τζιζή και Βασ. Κόλλια που άρχιζαν από τη λεωφόρο Μαραθώνος, εκεί που είναι χτισμένο το σημερινό Δημαρχείο, και έφταναν ως την προέκταση της

οδού Λιβισίου, έκτασης 15 περίπου στρεμμάτων. Την έκταση αυτή την είχαν περιφράξει με συρματόπλεγμα είχαν στήσει το διοικητήριό τους και τα γραφεία κοντά στη λεωφόρο, πιο κάτω είχαν τα μαγειρεία και τις αποθήκες, και αυτοί είχαν εγκατασταθεί ένα γύρω μέσα σε σκηνές. Τα αφοδευτήριά τους ήταν ακόμα πιο κάτω σε κάποια απόσταση από τις σκηνές, τελευταία, προς την προέκταση της οδού Λιβισίου, και στο βάθος για να μην τους βλέπουν από τον Συνοικισμό που ήταν δίπλα. Είχαν σκάψει μεγάλα ορύγματα, με οριζόντια δοκάρια στη μέση για να πατούν πάνω και με ξύλινα παραπέτια δεξιά και αριστερά των ορυγμάτων – αφοδευτηρίων αυτών για να πιάνονται καθώς αποπατούσαν, πολλές φορές εν πλήρει φωτί. Αυτό το πράγμα σκανδάλιζε τους περιοίκους της γειτονιάς εκείνης του Συνοικισμού, αλλά και τους άλλους γείτονες που όταν τους έβλεπαν να κατεβάζουν τα παντελόνια και να πιάνονται από τα παραπέτια για την ανάγκη τους, αδιάφοροι και προκλητικοί, τους γύριζαν την πλάτη, μουρμούριζαν κι έφτυναν κάτω.

Ανέλαβαν τα παιδιά του Συνοικισμού να τους δώσουν το μάθημα που τους έπρεπε εκφράζοντας αυτά και με το δικό τους τρόπο την αγανάκτηση των γονιών τους, των μανάδων και των πατεράδων τους. Κι έτσι αυθόρμητα, χωρίς να τα δασκαλέψει κανένας, περίμεναν κρυμμένα πίσω από τα δέντρα και τους θάμνους, 5-6 και δέκα παιδιά καμιά φορά, κι όταν έβλεπαν τους φρατέλους να κατεβαίνουν μέχρι τα ορύγματα εκείνα και να κατεβάζουν τα παντελόνια, τους φώναζαν όλα μαζί "ούξου", "μακαρονάδες"... Κι όταν θυμόντουσαν τους πατεράδες τους που είχαν πολεμήσει στον Αλβανικό, φώναζαν πιο δυνατά "ούξου, χέστηδες, ρεζίληδες"... Αυτοί παραξενεύτηκαν στην αρχή, και κάνα-δυο φορές απείλησαν με τα όπλα, αλλά προπαντός περιορίστηκαν. Σε μερικές μέρες από την αντίσταση των παιδιών τα μάζεψαν κι έφυγαν από εκεί κι εξαφανίστηκαν σε μια νύχτα. Μπορεί να ήταν από σύμπτωση, όμως εκείνο το χούγιασμα των παιδιών στους "φρατέλους" σίγουρα ήταν η πρώτη κίνηση αντίστασης στη Νέα Μάκρη.

Οι Ιταλοί σαν κατακτητές δεν ήταν άγριοι, δεν ήταν "σιδερένιοι" όπως οι Γερμανοί που ήρθαν μετά από αυτούς. Ήταν φιλικοί με τον κόσμο και προπαντός με τα παιδιά. Δεν έπαυαν όμως να είναι κατακτητές και ανάμεσά τους να υπάρχουν πολλοί φανατισμένοι, φασίστες. Έπαιρναν τους άντρες για αγγαρείες, στην αγία Μαρίνα του Κάτω Σουλιού, στον άγιο Αντρέα και τη Ραφήνα για "οχυρωματικά έργα" όπως τα έλεγαν. Μπούκαραν στα σπίτια για "έρευνα" δηλ. για πλιάτσικο και στα κοτέτσια για κότες, γι' αυτό τους έλεγαν "κλεφτοκοτάδες", αλλά και "μακαρονάδες", γιατί έτρωγαν πολύ τα μακαρόνια, εκτός από "φρατέλους" δηλ. φίλους.

Το πρώτο που έκαναν οι Ιταλοί μπαίνοντας στη Νέα Μάκρη, ήταν να επιτάξουν τα πιο καλά σπίτια. Το διοικητήριό τους το έστησαν στο σπίτι του Αντώνη Μόσχου-Λουίζου που ήταν από τα πιο καλά και επί της λεωφόρου Μαραθώνος αντίκρυ στο κέντρο της πλατείας. Το σπίτι αυτό ήταν μονόροφο, από τα ελάχιστα της Νέας Μάκρης εκείνη την εποχή, και ήταν Σταθμός της χωροφυλακής με ένα βαθμοφόρο και 3-4 χωροφύλακες και πριν από τους Ιταλούς. Άλλα σπίτια που επίταξαν οι Ιταλοί ήταν το σπίτι, μονόροφο επίσης του Βασ. Κόλλια, επί της πλατείας, της Μαρίκας Καλαφάτη στη συμβολή των οδών Καλαφάτη και Αλκ. Σαράφη που το χρησιμοποίησαν επίσης σαν Σταθμό. Ήταν και αυτό υπερυψωμένο, όχι μονόροφο, και είχε και κρατητήριο. Και εδώ πρέπει να ειπωθεί ότι η ιδρυτική συνέλευση του ΕΑΜ Νέας Μάκρης έγινε τον Σεπτέμβρη του 1942 στο σπίτι του Βασίλη Λειβαδινού, κάτω από τη μύτη τους ακριβώς, δυο σπίτια πιο πέρα.

Στη συνέχεια οι Ιταλοί κατάσχεσαν την Ηλεκτρική του Μπαμπουράκη που μόλις λίγα χρόνια πιο μπροστά έδινε ρεύμα, μονοφασικό, στη Νέα Μάκρη και σε επιχειρήσεις που μόλις άρχιζαν να οργανώνονται, όπως και σε πολλά περιβόλια που αντλούσαν νερό με ηλεκτρικές αντλητικές μηχανές.

Μαζί με αυτά άρχισαν να παίρνουν ανθρώπους και ζώα για αγγαρείες και οχυρωματικά έργα, στην αγία Μαρίνα, τον αη-Αντρέα, τη Ραφήνα και αλλού. Τα χωράφια και τα περιβόλια ερήμωσαν, οι άνθρωποι άρχισαν να πεινάνε.

Η συγκοινωνία για την Αθήνα, άθλια και αραιή μέχρι τότε, έγινε δυσκολότερη. Έλεγχοι, χαρτιά, συλλήψεις και βιαιοπραγίες, και τα καύσιμα σπάνια. Με τους Ιταλούς καθιερώθηκε η πατέντα του γκαζοζέν στα αυτοκίνητα.

Με την πείνα του ’41-’42 ο κόσμος από την Αθήνα βγήκε στους δρόμους για λίγα χόρτα, ένα κομμάτι ψωμί, λίγο λάδι, ακόμα και για ένα δεμάτι ξύλα για να ζεσταθεί. Οι μαυραγορίτες που ξεχύθηκαν στα χωριά και στην ύπαιθρο, ένα αναπόφευκτο φαινόμενο του πολέμου, της σκλαβιάς και της εξαθλίωσης, πρόσθεσαν τα μελανά σημάδια τους σε εκείνη τη μαύρη εποχή.

Τα σχολεία στη Ν. Μάκρη έκλεισαν. Τα παιδιά τότε έκαναν σχολείο στο Κοινοτικό κατάστημα, επί της οδού Λιβισίου, και για το φόβο των βομβαρδισμών το σχολείο έκλεισε μέχρι την απελευθέρωση, από το ’42 ως το ’44 [δάσκαλοι οι Γεώργιος Φίλιππας και Άννα Φίλιππα].

Οι άνθρωποι έβγαιναν από τα σπίτια τους με προφύλαξη για τις δουλειές τους, μην τους τσακώσουν οι κατακτητές για αγγαρεία ή μήπως τους ζητήσουν χαρτιά – “παπίε” τα έλεγαν οι Γερμανοί δηλ. ταυτότητα – και βρουν πρόσχημα για να τους κυνηγήσουν.

6

Σ. Χ. Ν. Μάκρης

Κατοικία Ν. Μάκρη Συνοικία .....

ΔΗΛΩΣΙΣ

Συμφώνως τῇ ὑπ' ἀριθ. 14/1947 Ἀστ. Διατάξει τῆς Δ. Χ. Ἀθηνῶν:

Δηλῶ ὑπευθύνως ὁ κάτωθι ὑπογεγραμμένος ὅτι διαμένω εἰς τὴν ἄνω διεύθυνσιν μετὰ τῶν κατωτέρω ἀτόμων:

Αὐξ. ἀριθ.	Ὀνοματεπώνυμον	Πατρώνυμον	Ἡλικία	Ἐπάγγελμα	Παρατηρήσεις
1	ΔΕΛΗΣΑΒΒΑΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ	ΜΙΧΑΗΛ	48	ΓΕΩΡΓΟΣ	
2	ΕΙΡΗΝΗ	ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ	38	ΟΙΚΙΑΚΑ	
3	ΣΕΡΑΣΤΗ	ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ	13	ΜΑΘΗΤΡΙΑ	
4	ΜΙΧΑΗΛ	--	10	ΜΑΘΗΤΗΣ	
5	ΑΝΤΩΝΗΣ	--	8	ΜΑΘΗΤΗΣ	
6					
7					
8					
9					
10					
11					
12					

Ο ΔΗΛΩΝ

Π. Μ. Δελησάββας

ΣΗΜΕΙΩΣΙΣ: α) Τὸ ὀνοματεπώνυμον καὶ πατρώνυμον διὰ κεφαλαίων γραμμάτων. β) Εἰς τὸν αὐξ. ἀρ. 1 θὰ καταχωρηθῇ ὁ δηλῶν. Εἰς τοὺς λοιποὺς ἀριθμοὺς τὰ συγγενικὰ ἄτομα. Εἰς τὴν στήλην τῶν παρατηρήσεων θὰ μνημονευθῇ ἔναντι τοῦ ὀνόματος φιλοξενουμένου τινὸς ἀτόμου ἡ λέξις «φιλοξενούμενος». Διαμονὴ πλέον τοῦ μηνὸς θεωρεῖται μόνιμος τοιαύτη. γ) Διὰ πᾶσαν μετατόπισιν ἢ ἀποβολὴν νέα δήλωσις.

Κατετέθη ὁ μοία

Ἐν Ν. Μάκρῃ τῇ 5 Μαΐου 1947.

ὁ Ἀστυνόμος

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΓΡ. ΚΟΝΤΟ

Υπεύθυνη δήλωση κρεμασμένη στην πόρτα για τα άτομα που κατοικούν στο σπίτι τα χρόνια του Εμφυλίου (1947).

Πίσω από τις πόρτες των σπιτιών έπρεπε να υπάρχει κρεμασμένο ένα χαρτί, ένας κατάλογος, θεωρημένος από την ιταλική διοίκηση, με γραμμένα τα άτομα που ζούσαν μέσα στο σπίτι, για τον έλεγχο ασφαλώς των ατόμων που έρχονταν για φιλοξενία και που έπρεπε να δηλωθούν στις Αρχές Κατοχής. Τα ίδια χαρτιά πίσω από την πόρτα ξανακρεμάστηκαν δυστυχώς σε όλη τη διάρκεια του Εμφυλίου, και μέχρι τουλάχιστον το ’50-’51.

Οι μεγάλοι, μαζί τους και πολλά παιδιά, τα πιο μεγάλα, είχαν μάθει κάποιες ιταλικές λέξεις, με πρώτη τη λέξη “φρατέλος” που σημαίνει φίλος, αδερφός, αυτή η λέξη έμεινε ανάμεσά τους πολύν καιρό μετά την Κατοχή. Οι Ιταλοί άλλωστε έμοιαζαν σε πολλά με μας, ήταν πολύ πιο “ανθρώπινοι” σε σχέση με τους σιδερένιους και σκληρούς ναζίδες Γερμανούς. Και μάλιστα τότε στην αρχή προτού τα πράγματα σφίξουν γι’ αυτούς κι εκδηλωθεί η πάνδημη και καθολική εθνική Αντίσταση, ο κατακτητής με το πρόσωπο του Ιταλού ήταν ακόμα ο γραφικός, ο ηττημένος του Αλβανικού, ο “μακαρονάς”.

Αλλά και οι Γερμανοί φαίνεται πως τον πρώτο καιρό, στην πρώτη φάση, που νόμιζαν πως σαν κατακτητές θα έκαναν ένα περίπατο στην Ελλάδα, δεν είχαν δείξει το πραγματικό τους πρόσωπο. Μιλούσαν ακόμα

για αρχαία Ελλάδα και σεβασμό στη δόξα και την Ιστορία της. Έπειτα όμως, όταν έκαναν τον κοσμάκη να πεθαίνει στους δρόμους από την πείνα, όταν ζόρισαν τα πράγματα στη Ρωσία, και προπαντός όταν φούντωσε το αντάρτικο στα βουνά και στις πόλεις, το ’43 και ’44, έγιναν αυτό που ήταν, οι κατακτητές, οι αμείλικτοι και αιμοβόροι.

Αρχές του 1942 μέσα στην Κατοχή ήρθε στη Νέα Μάκρη ο γιατρός Κωνσταντίνος Λαμέρας.

Ο Κ. Λαμέρας ήταν γιατρός, με μεγάλη κοινωνική και εθνική δράση και θερμός πατριώτης. Ήταν υφηγητής του Παν/μίου, σπουδαγμένος στην Αθήνα και το Παρίσι. Γεννημένος στην Τήνο, από τη μεγάλη οικογένεια των Λαμέρα, το 1886 μεγάλωσε στη Μάκρη και στο Λιβίσι και σπούδασε στην Αθήνα και στο Παρίσι όπου πήρε την ειδικότητα του μαιευτήρα-γυναικολόγου. Διέπρεψε σαν γιατρός και πατριώτης, αλλά και σαν αρχαιομαθής [μετέφρασε τον Ιπποκράτη και όχι μόνο] και λαογράφος. Σύμβουλος του Ελευθερίου Βενιζέλου σε θέματα της Μ. Ασίας, πρόσφερε πολλά στα ζητήματα των προσφύγων. Πρόεδρος του Μικρασιατικού Συλλόγου “Η Ανατολή” μετά τον Καθ. Μαργαρίτη Ευαγγελίδη, έδρασε για πολλά χρόνια και πρόσφερε επίσης πολλά για την διατήρηση και την τόνωση της εθνικής συνείδησης, του πολιτισμού, της θρησκευτικής πίστης και της ελληνικότητας των πληθυσμών της Μ. Ασίας. Έλαβε επίσης μέρος στους βαλκανικούς πολέμους. Μετά το ’40-’41 άφησε την οικογένειά του στην Αθήνα και ήρθε στη Ν. Μάκρη, κοντά στους πατριώτες του για να βγάλει την Κατοχή.

Τίμιος, σοφός, και σεβαστός από όλους ο Κων/νος Λαμέρας στάθηκε κοντά στους ΝεοΜακρηνούς, από το 1942 ως το 1945 που τον πήραν βαριά άρρωστο τα παιδιά του στην Αθήνα, όπου και πέθανε το 1949 [19/7/49].

Σ’ αυτόν έτρεχαν οι πατριώτες στα μεγάλα τους θέματα με τους κατακτητές, να μεσολαβήσει, να μιλήσει, να εγγυηθεί, να συνεννοηθεί με αυτούς. Έτσι τον βρίσκουμε πρώτο-πρώτο, μαζί με τον δάσκαλο Γ. Φίλιππα και τον παπα-Νικόλα Ζέρβα στη συγκέντρωση των πατριωτών, στο σπίτι του Βασίλη Λειβαδινού [Λεπετέ], ουσιαστικά στην επίσημη οργανωτική συνέλευση του ΕΑΜ Νέας Μάκρης, τον Σεπτέμβρη του 1942. Επίσης, στα μεγάλα “μπλόκα” όπου οι Γερμανοί και οι Ιταλοί μάζευαν τον κόσμο στην πλατεία, ο Κων/νος Λαμέρας ήταν παρών ή έτρεχαν και τον έφερναν για να κάνει ό,τι μπορούσε.

Σ’ αυτόν έφερναν επίσης τους πληγωμένους αντάρτες όταν περνούσαν από το χωριό τα τμήματα του καπετάν – Γιάννη του Αστραπόγιαννου, του Νέστορα κ.ά.

Ο Κων/νος Λαμέρας έμενε σ' ένα σπιτάκι πλίθινο όπως όλα του Συνοικισμού επί της οδού Λιβισίου, στο σπίτι της Χρυσής Χασταλλού, μόνος, παρέα με τα βιβλία του, τα ιατρικά του εργαλεία και τα φάρμακά του. Χρήματα για τις ιατρικές του επισκέψεις δεν έπαιρνε, οι οικογένειες τον είχαν με τον μήνα. Και τι χρήματα είχαν για να του δώσουν; Τις πιο πολλές φορές τον πλήρωναν σε είδος: αλεύρι, όσπρια, λάδι κ.ά. Ο Λαμέρας δεν παραπονιόταν ποτέ, ακόμα κι αν μερικοί το παράκαναν. Μαζί με τα άλλα ο Λαμέρας, και μέσα στην Κατοχή, μάζευε με θρησκευτική ευλάβεια και υπομονή το υλικό του, που το 1945 υπέβαλε στην Ακαδημία Αθηνών με τον τίτλο «Η Μάκρη και το Λυβήσι», και πήρε το βραβείο της Ακαδημίας για το χρόνο εκείνο. Το έργο αυτό το έβγαλε σε βιβλίο ο γιος του Γιάννης Λαμέρας το 1964.

Πρόεδρος της Κοινότητας Ν. Μάκρης το 1942 ήταν ο Βασίλης Γιαμάνης, αντιπρόεδρος ο Μιχ. Καραβασίλης και μέλος ο Δημήτρης Καραγιάννης, που στα 1943 και 1944 ήταν Πρόεδρος της Κοινότητας.

Οι περισσότεροι από τους κατοίκους καταγίνονταν με τα χωράφια, τις ελιές και τα αμπέλια τους, ενώ άλλοι πήγαιναν και δούλευαν στους Ιταλούς, στο Ζούμπερι και στον άγιο Ανδρέα σε εγκαταστάσεις και οικήματα ξεχερσώνοντας και υλοτομώντας το δάσος των πεύκων για λογαριασμό των κατακτητών, με ή χωρίς ημερομίσθιο, και μόνο για το φαΐ της οικογένειάς τους. Όλοι όμως, ή σχεδόν όλοι καταγίνονταν με τα ξυλοκάρβουνα. Έκαιγαν καμίνια και πουλούσαν τα κάρβουνα στους Αθηναίους. Και βέβαια όλοι αγγαρεύονταν για τα οχυρωματικά έργα στο Μαραθώνα ως τη Ραφήνα, πότε εδώ και πότε εκεί.

Τέλος του 1941 με αρχές του 1942 οι Γερμανοί έστησαν το διοικητήριό τους, την φοβερή και τρομερή για τους Μακρηνούς Κομαντατούρα, στου Ζαλιμόγλου, εκεί που σήμερα είναι χτισμένο το ξενοδοχείο "Μάραθων Μπίτς".

Ο Ζαλιμόγλου ήταν ένας πλούσιος Αιγυπτιώτης. Είχε ένα μεγάλο κτήμα στη Ν. Μάκρη έκτασης 20 περίπου στρεμμάτων, κοντά στο Λιμανάκι, με πηγάδι και περιβόλι με λεμονιές, συκιές και οπωροφόρα στα δυτικά, και προς τη θάλασσα πολλά ήμερα πεύκα κι ένα πολύ όμορφο σπίτι λίγο ψηλότερα ανάμεσα στα πεύκα κοντά στην παραλία. Τη Νέα Μάκρη την είχε γνωρίσει από τον Βασίλη Γιαμάνη που είχε κάνει και αυτός στην Αίγυπτο για πολλά χρόνια και είχαν συνδεθεί. Ο Ζαλιμόγλου περνούσε τα καλοκαίρια του στη Νέα Μάκρη και είχε ανθρώπους που του καλλιεργούσαν το περιβόλι όταν επέστρεφε στην Αίγυπτο. Με τον πόλεμο είχε ξεμείνει στην Ελλάδα, αλλά μετά από πολύ λίγο είχε βρει τρόπο να

επιστρέψει πίσω στις δουλειές του στην Αίγυπτο.

Όταν κατέλαβαν την έπαυλη του Ζαλιμόγλου οι Γερμανοί την έκαναν διοικητήριό τους, Κομαντατούρα την έλεγαν οι Μακρηνοί, γιατί έγινε ο φόβος και ο τρόμος τους, και γιατί οι Γερμανοί ναζίδες δεν αστειεύονταν. Τότε άρχισε στο κτήμα μια κίνηση φοβερή. Συρματοπλέγματα γύρω, φρουροί με τα κράνη και τα όπλα στο χέρι και το δάχτυλο στη σκανδάλη, μοτοσυκλέτες και αυτοκίνητα πάνω-κάτω.

Οι Γεμανοί από την ταράτσα της έπαυλης κυαλάριζαν το πέλαγος μπροστά και τον Ευβοϊκό, περιπολούσαν συνεχώς και ήλεγχαν κάθε κίνηση προς τη θάλασσα, αλλά και γύρω, ως το χωριό.

Εκεί, στου Ζαλιμόγλου, στον κήπο της έπαυλης κάτω από τις λεμονιές σκότωσαν οι κατακτητές τον Αγκόπ, το Αρμενάκι που συνέλαβαν μια μέρα σε ένα μπλόκο στη Νέα Μάκρη και το θεώρησαν ύποπτο, το ’43 με ’44. Ο Αγκόπ δεν ήταν Μακρηνός, είχε έρθει στο χωριό μόνος και ξένος και έκανε τον κουρέα για να ζήσει. Τα κουρεία πάντοτε λειτουργούν σε κεντρικά σημεία ενός χωριού, στην πλατεία. Ο Αγκόπ ήξερε όλες τις κινήσεις αντίστασης στη Νέα Μάκρη. Τον συνέλαβαν τυχαία σε ένα μπλόκο γιατί τους φάνηκε ύποπτος και στη συνέχεια τον βασάνισαν άγρια στου Ζαλιμόγλου για να μαρτυρήσει. Ο Αγκόπ δεν μαρτύρησε, που θα μπορούσε και να πει ψέματα για να γλιτώσει, κι έτσι τον σκότωσαν. Τον ντουφέκισαν οι Γερμανοί και τον έθαψαν στον κήπο της έπαυλης κάτω από τις λεμονιές.

Την ίδια τύχη είχαν και ο Μάνθος από το Μαραθώνα, που είχε μαγαζί, ένα είδος ταβέρνας πάνω στο δημόσιο δρόμο στη διαδρομή Νέας Μάκρης – Μαραθώνα κοντά στα πατητήρια του Πέτσα, όπως και οι δυο Τσαγκαίοι, ποιμένες από το Βρανά που κι αυτούς τους σκότωσαν στου Ζαλιμόγλου για τους ίδιους λόγους και γιατί δεν μαρτύρησαν ή δεν πρόδωσαν για να γλιτώσουν.

Η Κομαντατούρα στου Ζαλιμόγλου φαίνεται ήταν υποδιοίκηση, όπως και των Ιταλών στο μονόροφο του Αντ. Μόσχου-Λουίζου, ενώ στη Ραφήνα ήταν η διοίκηση αντίστοιχα, γιατί και οι Γερμανοί και οι Ιταλοί όταν συνέβαινε κάτι πιο σοβαρό απευθύνονταν στους ανωτέρους τους της Ραφήνας.

Όπως γράψαμε ήδη ο Σταθμός χωροφυλακής στου Α. Μόσχου-Λουίζου υπήρχε και πριν τον πόλεμο με επικεφαλής έναν ενωματάρχη και 3-4 χωροφύλακες. Διασώζουμε, αλλά δεν το αναγράφουμε το επώνυμο του ενωματάρχη που κατά τη διάρκεια της Κατοχής δεν έπαιξε καλό ρόλο για τους ΝεοΜακρηνούς, όπως και οι χωροφύλακες του Σταθμού που πολλές φορές συμπεριφέρθηκαν χειρότερα και από τους κατακτητές.

Αντίθετα ο Ιταλός διοικητής της περιοχής Ν. Μάκρης λοχαγός Γκιουζέπε έδειξε επανειλημμένα ανθρωπιά, ενώ οι Γερμανοί της Κομαντατούρας του Ζαλιμόγλου ποτέ. Μόνο οι Αυστριακοί ήταν πιο μαλακοί και ανθρώπινοι, φέρονταν στον κόσμο καλά, φαίνονταν να καταλαβαίνουν την κατάσταση που μας είχαν φέρει σαν κατακτητές, αλλά δεν μπορούσαν να κάνουν τίποτα μπροστά στους Ναζί γιατί αν εκδηλώνονταν θα τους έστελναν στο μέτωπο της Ρωσίας. Αλλά και οι Ιταλοί, όσοι τελικά έμειναν με τους Γερμανούς μετά τη συνθηκολόγηση του 1943, ήταν σκληροί, αλλά και πάλι μαλακότεροι από τους φανατικούς ναζιστές των Ες – Ες.

Στη Νέα Μάκρη ένα μεγάλο πρόβλημα δημιουργήθηκε με την επίταξη των ζώων, μουλαριών και αλόγων με τα οποία όργωναν τα χωράφια και ανέβαζαν νερό με τα μαγγανοπήγαδα στα περιβόλια κ.ά. Έτσι, τα μαγγανοπήγαδα δεν δούλευαν, τα περιβόλια είχαν ξεραθεί, ενώ τα χωράφια χωρίς ζώα δεν μπορούσαν να οργωθούν για να βγάλουν στάρι, κριθάρι κλπ. Από την άλλη μεριά οι κάτοικοι κυνηγημένοι, έβγαιναν κρυφά από τα σπίτια τους για τις δουλειές τους, κρυφά μην τους βρουν στο δρόμο οι δυνάμεις κατοχής και τους πάρουν αγγαρεία. Αναγκάζονταν γι' αυτό το λόγο να φεύγουν από τα σπίτια την αυγή μέσα στη νύχτα και να επιστρέφουν πάλι το βράδυ με το σκοτάδι. Εξαφανίζονταν έτσι στα ρουμάνια, όσο πιο μακριά μπορούσαν από το Συνοικισμό, στα αμπέλια, στις ελιές και στα χωράφια τους. Άνθρωπος δεν ανέβαινε στην πλατεία, παρά ελάχιστοι, στους δρόμους δεν κυκλοφορούσε κανείς. Οι πόρτες των σπιτιών και τα παράθυρα έμεναν κλειστά, και τη νύχτα τα σπίτια έμεναν σκοτεινά, γιατί σύμφωνα με αυστηρές συστάσεις έπρεπε να κάνουν συσκότιση για τον κίνδυνο αεροπορικών επιδρομών, γι' αυτό έντυναν τα τζάμια των παραθύρων με μπλε κόλλες χαρτί. Η κυκλοφορία και στη Νέα Μάκρη απογορευόταν μια ώρα μετά τη δύση του ήλιου. Τη νύχτα, αλλά και τη μέρα το χωριουδάκι σα να κρατούσε την ανάσα του, σα να μη ζούσε.

Κι όμως κάτω από αυτή την ακινησία, κι απ' αυτήν την εικόνα της σκλαβιάς και της ερήμωσης, υπόκωφα και υπόγεια, το ΕΑΜ φούντωνε σαν πυρκαγιά.

Τα παλικάρια που είχαν γυρίσει από το μέτωπο, αλλά και οι πιο παλιοί, και οι νεότεροι σα να μυρίζονταν τον αέρα και σαν ταγμένοι στον ίδιο σκοπό, συνεννοούνταν μυστικά για την αντίσταση στον κατακτητή. Το μπλοκάκι για τις εισφορές στον κόρφο ή στη σόλα του παπουτσιού, στο χωράφι ή στην αγγαρεία, όπου πήγαιναν για μια καραβάνα μπιζέλια χυλό και μισή κουραμάνα, στο συσσίτιο, στο καφενείο, στο περίπτερο όπου έπαιρναν τα τσιγάρα στούκας, στα λίγα και άθλια μπακάλικα. Ένα

πιστόλι, χειροβομβίδα ή ξιφολόγχη από τον Αλβανικό κρυμμένα κάπου, σε θάμνο, κάτω από μια πέτρα ή σε ένα ρέμα, για να χρησιμοποιηθούν στην ώρα τους, ήταν κάτι πιο πολύ από το τίποτα. Ένα ραδιόφωνο, σπάνιο απόκτημα, πολύτιμο, έδινε τα νέα από το Κάιρο, κι έπειτα από στόμα σε στόμα μεταδίδονταν οι ειδήσεις στον κόσμο: "Περιμένετε", "μην το βάζετε κάτω", "κρύψτε ό,τι μπορείτε", "μη δίνετε πρόσωπο στον κατακτητή"... "Αλλού πήραν τα όπλα στα χέρια και κάνουν αντίσταση"... "Δεν είμαστε μόνοι, οι σύμμαχοι θα βοηθήσουν"... "Η Ρωσία... αυτή θα γίνει ο τάφος τους"...

Το 1943, ενώ φουντώνει το ΕΑΜ στη Νέα Μάκρη και οργανώνεται, ορισμένοι, όχι ΝεοΜακρηνοί, γερμανόφιλοι, αντίθετοι στην Αντίσταση, για προσωπικούς λόγους κυρίως αρχίζουν να καταδίδουν στις αρχές Κατοχής και προπαντός στους Έλληνες χωροφύλακες του Σταθμού Χωροφυλακής Ν. Μάκρης, πρόσωπα και κινήσεις, π.χ. ότι, ενώ έχει δοθεί η διαταγή, ορισμένοι δεν εκτελούν, δεν πάνε στις αγγαρείες κλπ.

Αυτοί γρήγορα γίνονται αντιληπτοί και οι κάτοικοι τους απομονώνουν και τους αποφεύγουν χωρίς να τα βάζουν φανερά μαζί τους. Όμως αρχίζουν κυνηγητά και διωγμοί, κρατήσεις και βασανισμοί στο κρατητήριο του Σταθμού και στο υπόγειο της Μαρίκας Καλαφάτη. Επίσης γίνονται πολλές συλλήψεις, κρατήσεις και ανακρίσεις πολλών ανθρώπων που με τα καροτσάκια τους έρχονται από την Αθήνα για να βρουν τρόφιμα και ξύλα ή κάρβουνα, γιατί θεωρούνται ύποπτοι από τους κατακτητές.

Από την αρχή του 1943 Πρόεδρος της Κοινότητας Ν. Μάκρης είναι ο Δημήτρης Καραγιάννης ή Κριμάνδαλης που διατηρεί και ταβέρνα στη ΒΑ γωνία της κεντρικής πλατείας της Ν. Μάκρης.

Ο Γιώργος Μπαμπουράκης, ο ιδιοκτήτης της "Ηλεκτρικής" είναι ακόμα στη Ν. Μάκρη. Η Ηλεκτρική δεν λειτουργεί, την γεννήτρια την έχουν κατάσχει οι Ιταλοί, αλλά στο κεντρικό τμήμα του κτηρίου της διατηρεί σε λειτουργία έναν αλευρόμυλο με τον οποίο εξυπηρετεί τους κατοίκους. Υπεύθυνος πια του ΕΑΜ της Νέας Μάκρης είναι ο Ευριπίδης Λεωνίδου, που είναι μαραγκός στο επάγγελμα, αλλά κάνει και μεροκάματα στους Ιταλούς, πότε στο Ζούμπερι, πότε στον άγιο Ανδρέα, Μάτι – Ζούγκλα, μαζί με άλλους ΝεοΜακρηνούς.

Οι πατριώτες που δρουν στην Αντίσταση είναι γνωστοί σε όλους. Είναι εκτός του Ευριπίδη, ο Νίκανδρος Κεπέσης, ο Μιχάλης Γιαμάνης, ο Βασίλης Μόσχου, ο Βασίλης Λειβαδινός – Λεπετές [καπετάν Αχιλλέας], ο Γιάννης Μανάβης, ο Γιάννης Τσάλας κ.ά. Είναι επίσης ο Γιάννης Αλεξάνδρου [Σαλταπίδας] που λείπει από την αρχή της Κατοχής πότε στο Μοριά

και πότε στη Ρούμελη, και ο Απόλλων Ψαρουδάκης που έχει ανέβει από πολύ νωρίς στο βουνό, ενώ ο Μιχάλης Χαρ. Εμμεής, υπεύθυνος της αποθήκης του ΕΑΜ και της Επιμελητείας του Αντάρτη [ΕΤΑ] στη Ν. Μάκρη, μαζί με τον Παναγή Καραγεωργίου είναι τώρα στην ΕΤΑ του 2ου συντάγματος του ΕΛΑΣ στο Μενίδι. [βλέπε: Γιάννη Αλεξάνδρου "Αναμνήσεις από την Εθνική Αντίσταση '41-'44, 1984 σελ. 66-67].

COMANDO PIAZZA ATENE
STADTKOMMANDATUR ATHEN
ΦΡΟΥΡΑΡΧΕΙΟΝ ΑΘΗΝΩΝ
SEZIONE CARABINIERI REALI

LASCIAPASSARE
PASSIERSCHEIN
ΑΔΕΙΑ ΑΝΑΧΩΡΗΣΕΩΣ
Nr. 30348

– che si rilascia a / Ausgestellt an / χορηγείται εἰς: Panaiotis Delisavvas
– figlio di / Sohn des / υἱὸν τοῦ: fu Michele nato a / geboren in / γεννηθέντα ἐν: Maci
– residente a / wohnhaft in / διαμένοντα εἰς: Nea Maci professione / von Beruf / ἐπάγγελμα: contadino
– per recarsi a / um sich nach / διὰ νὰ μεταβῇ εἰς: Karisa Provincia / in der Provinz / Ἐπαρχία: zu begeben
Zweck: / σκοπός: Coltivazione
– viaggia in: treno – ~~automobile~~ – autocarro – ~~per mare~~
Fährt mit: Eisenbahn – PKW – LKW – Schiff
ταξιδεύοντα διά: σιδηροδρόμου – αὐτοκινήτου – ἐφοφορείου – διὰ θαλάσσης
– Validità: giorni / Gültigkeitsdauer: / Ἡμέραι ἰσχύος τῆς ἀδείας: 30 Tage
Atene, li / Athen, den / Ἀθῆναι, 7 MARS 1942 194 – XX

D' ORDINE
il Capo Sezione
(Ten. Col. Camillo Meoli)
L' UFFICIALE ADDETTO
(TEN. ANDREA LIBASSI)

COMANDO CARABINIERI REALI

Άδεια μετακίνησης από το Ιταλικό Φρουραρχείο Αθηνών στην Κατοχή (Μάρτης 1942).

Όσο προχωράει το 1943 τα μπλόκα των Γερμανών πυκνώνουν. Τα ξαφνικά αυτά μπλόκα, σωστές επιδρομές στο χωριό έσπερναν τον τρόμο στους κατοίκους γιατί δεν ήξερες για ποιο λόγο έρχονταν, ποιους έψαχναν να βρούν δηλ. τι πληροφορίες είχαν και σε ποιους θα έπεφτε ο κλήρος να συλλάβουν για να τους βασανίσουν και να τους εκτελέσουν. Η επιδρομές αυτές προέρχονταν όλες από την Αθήνα. Πρώτα ακούγονταν ντουφεκιές από τη γέφυρα του Μαρούγκα, στην είσοδο της πόλης, και πύκνωναν καθώς πλησίαζαν στη γέφυρα του Βαζάνα. Αμέσως μετά εμφανίζονταν οι μοτοσυκλέτες με τους Γερμανούς, με τα κράνη και τα αυτόματα στα χέρια. Ακολουθούσαν αυτοκίνητα ανοιχτά, χακί, και στρατιωτικά καμιόνια βαμμένα σε παραλλαγή, που σταματούσαν στην πλατεία. Οι Γερμανοί πηδούσαν κάτω με τα όπλα στα χέρια και σαν δαιμονισμένοι ακροβολίζονταν στα επίκαιρα σημεία. Διαταγές σε μια γλώσσα τραχιά και σκληρή

"φαφλούχτεν", "ράους", ανάμεσα στις ριπές. Τα μυδράλια με ανοιχτά τα δυο τους πόδια στήνονταν στην ταράτσα του Μικέ εκεί που στηνόταν το "χωνί" όταν κατέβαιναν οι αντάρτες. Έπειτα ποδοβολητά και τρεχάματα στις γειτονιές και χτυπήματα με τα κοντάκια στις πόρτες "φαφλούχτεν", "ράους", "παπίε", παπίε ήταν οι ταυτότητες στη γλώσσα τους. Σκουξίματα γυναικών και κλάματα παιδιών, κι ο νοικοκύρης με τα χέρια πάνω από το κεφάλι να προχωράει μπροστά και να σπρώχνεται με κλωτσιές και κοντακιές κατά την πλατεία. Τι τον περίμενε εκεί ένας θεός μονάχα ήξερε. Εκεί, στην πλατεία και κάτω από το μεγάλο πεύκο μαζεύονταν όλοι τελικά, τα γυναικόπαιδα, οι άντρες και οι αρχές. Εκεί γινόταν και η αναγνώριση των υπόπτων σύμφωνα με τις πληροφορίες που είχαν, κι ο διερμηνέας να κάνει τις μεταφράσεις, και ποιος τάχα να ήταν αυτός; γερμανόφιλος προδότης ή πατριώτης της Αντίστασης – πάντοτε ο κόσμος είχε αυτή την ελπίδα. Έψαχναν για αντιστασιακούς, και μαζί έπιαναν όλους τους άντρες που μπορούσαν να πιάσουν φτυάρι και κασμά για να τους στείλουν αγγαρεία. Έπιαναν όσους έβρισκαν, όσους δεν είχαν εξαφανιστεί από τις πρώτες ντουφεκιές στις ρεματιές και στα "καταφύγια".

Τα καταφύγια αυτά ήταν αυτοσχέδια ορύγματα στις αυλές κάποιων σπιτιών ή σε κοντινά ρέματα που κάποιοι παράτολμοι νοικοκυραίοι είχαν ανοίξει για να κρύβονται, αυτοί και ενδεχομένως οι γείτονες και οι συγγενείς τους όταν ο μπλόκος ήταν ξαφνικός και δεν είχαν καιρό να γλιστρήσουν από το πίσω παράθυρο και να φύγουν μακριά να κρυφτούν στα χωράφια. Η διαταγή των Γερμανών ήταν αυστηρή και δεν σήκωνε την παραμικρή επιείκεια: όποιος πιανόταν χωμένος σε καταφύγιο θα εκτελούνταν με πιστόλι επί τόπου.

Πάνω από το όρυγμα του καταφύγιου για σκεπή έβαζαν δοκάρια ξύλινα και σανίδια ή σιδερένιες τραβέρσες, αυτά τα σκέπαζαν με χώμα, κοπριά και ξερούς θάμνους, και πολλές φορές έδεναν την κατσίκα πιο πέρα για να γυροφέρνει στη σκεπή του καταφύγιου. Πλήρης κάλυψη. Μόλις ακούγονταν οι φωνές "μπλόκος" "μπλόκος", οι γείτονες συν δυο συν τρεις χώνονταν στο καταφύγιο, έσερναν την αφάνα στην τρύπα και κρατούσαν την αναπνοή τους. Ανάπνεαν από τον ή τους πήλινους σωλήνες που είχαν περάσει γι' αυτό το σκοπό στην οροφή. Πάνω από το καταφύγιο γυρόφερναν οι κότες του σπιτιού και οι κατσίκες. Οι Γερμανοί και οι Ιταλοί έκαναν έρευνα στα σπίτια, έπαιρναν ό,τι είχαν να πάρουν, δεν έβρισκαν τον νοικοκύρη και έφευγαν. Ήταν πάντοτε βιαστικοί, δεν είχαν ώρα να ψάξουν. Όταν έφευγαν πια εντελώς από το χωριό κι έδιναν το σύνθημα οι πιο θαρραλέοι, συνήθως τα πιο μεγάλα παιδιά και οι έφη-

βοι, πως "πάει ξεκουμπίστηκαν κι αυτή τη φορά οι Γερμαναράδες", τότε, έβγαιναν οι κρυμμένοι από τα καταφύγια.

Στη Νέα Μάκρη δεν πρόδωσε ποτέ κανείς και κανένα στους κατακτητές, αν και όλοι γνώριζαν όλους. Γι' αυτό το λόγο πιθανότατα δεν είχαμε θύματα. Το τι έγινε μετά, στον Εμφύλιο, ήταν άλλο, τα έκτροπα έγιναν μετά, και μεταξύ μας.

Πιο μπροστά όμως από τα καταφύγια, αλλά και πιο εύκολα και πιο αποτελεσματικά έτρεπαν σε άτακτη φυγή τους Ιταλούς και τους Γερμανούς, οι γυναίκες όταν γινόταν μπλόκος. Όπλο φοβερό και ακαταμάχητο η ελονοσία, αυτή η μάστιγα που θέριζε τους κατοίκους όλης της περιοχής γύρω από την Μπρεξίζα και την πεδιάδα του Μαραθώνα, για πολλά χρόνια ακόμα και μετά την αποξήρανση του Βάλτου το 1932.

Το εφεύρημα των γυναικών για την απώθηση των Γερμανών και Ιταλών που στους μπλόκους επιχειρούσαν να εισβάλουν στα σπίτια ήταν το εξής: Μόλις ακουγόταν "μπλόκος" "μπλόκος", οι ντουφεκιές και οι μπότες τους στους δρόμους και στα καλντερίμια, οι νοικοκυρές έστρωναν μια κουρελού στην είσοδο του σπιτιού πίσω από την πόρτα, πάνω στο τσιμέντο, κι έβαζαν να ξαπλώσει εκεί πάνω το πιο αδύνατο, το πιο χλωμό παιδί της οικογένειας και έριχναν πάνω του μια κουβέρτα. Όταν χτύπαγαν την πόρτα με τον υποκόπανο οι εισβολείς, οι νοικοκυρές έβγαιναν τριγυρισμένες από τα παιδιά τους, έπλεκαν τα χέρια μπροστά, και απελπισμένες τάχα, δείχνοντας το ξαπλωμένο παιδί, που δασκαλεμένο από τη μάνα ριγούσε και έκανε πως έτρεμε από τον πυρετό, τους έλεγαν "μαλάρια", "μαλάρια". Δηλαδή, έχει ελονοσία, δείτε το τρέμει από τον πυρετό, θα σας κολλήσει μαλάρια, ελονοσία. Εκείνοι πανικόβλητοι έκαναν στροφή και όπου φύγει φύγει. Φοβόντουσαν πολύ την ελονοσία, που οι κρίσεις και οι πυρετοί της κρατάνε πολύ και φέρνουν αδυναμία μεγάλη. Κι ένας εισβολέας αδύναμος και άρρωστος είναι άχρηστος. Γι' αυτό μόλις άκουγαν "μαλάρια", "μαλάρια" από τις γυναίκες το έβαζαν στα πόδια.

Από τον Οκτώβρη του 1943 που έγινε η συνθηκολόγηση των Ιταλών, ο ΕΛΑΣ φούντωσε για τα καλά και κατέβαινε φανερά πια από την Πάρνηθα και τη Χασιά στο Μενίδι, κι από την Πεντέλη στη Νέα Μάκρη. Το μοναστήρι της αγίας Παρασκευής ήταν τώρα ένας σταθμός, μια κατά καιρούς έδρα ομάδων Ελασιτών, όπου πήγαιναν πολλοί από το χωριό και τους αντάμωναν, έμεναν για λίγο μαζί τους ανάλογα με τις περιστάσεις και τις ανάγκες ή έπαιρναν εντολές για να δράσουν από κοινού. Πάντως, πάνω από το Ρέμα που έζωνε το χωριό από τα δυτικά, από την πλευρά

του βουνού δηλ. που είχε ανοιχτεί από την ίδρυση του Συνοικισμού για την παροχέτευση των ομβρίων υδάτων, σήμερα λεωφόρος Β. Ρώτα, Γερμανός ή Ιταλός στρατιώτης δεν τόλμησε να ανέβει ποτέ σε όλη τη διάρκεια της Κατοχής, γιατί φοβόντουσαν τους αντάρτες.

Ο Ζέρβας δεν ήταν συμπαθής στο λαό, πίστευαν ότι τον ενίσχυαν οι Εγγλέζοι για να περιορίζει όσο μπορεί το ΕΑΜ και τον ΕΛΑΣ, ενώ ο Ψαρρός ήταν πολύ συμπαθής στους ΝεοΜακρηνούς γιατί πολλοί από αυτούς είχαν εγκατασταθεί αρχικά στη Ρούμελη, Χρισσό, Άμφισα, Ιτέα, Λιδωρίκι, Γαλαξείδι και οι Ρουμελιώτες στο σύνολό τους είχαν συμπεριφερθεί καλά και είχαν βοηθήσει τους πρόσφυγες τότε που το είχαν ανάγκη. Ιδιαίτερα όσοι είχαν κάνει κάποια χρόνια στο Χρισσό της Παρνασσίδας από όπου καταγόταν ο Ψαρρός. Μία από αυτές, η οικογένεια του Αντώνη Λουίζου, διατήρησε τις φιλικές της σχέσεις με την οικογένεια Ψαρρού και μετά την απελευθέρωση.

Η έξοδος των Ιταλών και η παράδοση με τη θέλησή τους στους αντάρτες είχε αρχίσει μήνες πιο μπροστά από τη συνθηκολόγηση της Ιταλίας το 1943. Σε αυτή τη φάση το ΕΑΜ και η ΕΠΟΝ τόσο στη Νέα Μάκρη όσο και στη γειτονική Ραφήνα έκαναν καλή δουλειά.

Γράφει ο Ραφηνιώτης Θανάσης Πιστικίδης ["Ριζώματα – Βιώματα – Παθήματα" 1984 σελ 172-173]: "Μετά τον προσυλητισμό [οι Ιταλοί] ακολουθούσαν κάποιον από εμάς [του ΕΑΜ] ως την άκρη του χωριού, και από εκεί τους παραλάμβαναν τα παιδιά της ΕΠΟΝ, και αλλάζοντας και αυτά τέσσερις και πέντε οδηγούς, από απόσταση πάντα, τους παράδιναν στην οργάνωση της Νέας Μάκρης, κι αυτή τους προωθούσε... Αυτό το έκαναν [οι Ιταλοί] για να μη γίνουν αιχμάλωτοι των Γερμανών... Από αυτούς πρέπει να στείλαμε στο αντάρτικο πάνω από είκοσι Ιταλούς στρατιώτες"...

Και παρακάτω:

"...Εδώ πρέπει να αναφερθώ στη νεολαία και να εξάρω τη συμβολή της στον αγώνα, την προθυμία και την πειθαρχία για την εκτέλεση κάθε δουλειάς που τους αναθέταμε. Συνεχώς τα παιδιά αυτά βρίσκονταν στους δρόμους τρέχοντας προς Διασταύρωση και Νέα Μάκρη σαν σύνδεσμοι. Και μόνο να σκεφτεί κανείς τι κίνδυνο διέτρεχαν συνοδεύοντας τους "αυτόμολους" οπλισμένους Ιταλούς ως τη Νέα Μάκρη μπορεί να βγάλει το συμπέρασμα για την προσφορά τους".

Αυτό που περιγράφει ο Θανάσης Πιστικίδης παραπάνω επιβεβαιώνεται από προφορικές μαρτυρίες, του Σίμου του Παπαδόπουλου, του Γιώργου Παναγιώτου κ.ά. Τα παιδιά αυτά της ΕΠΟΝ, αλλά και οι αγωνιστές που αναφέρθηκαν παραπάνω όπως και στα επόμενα, θεώρησαν τον εαυτό

τους εκείνο τον καιρό στρατευμένο στον αγώνα κατά των κατακτητών και τη στράτευσή τους αυτή, αυθόρμητη και ελεύθερη, μέχρι το τέλος, μέχρι να φύγει ο κατακτητής. Γι' αυτό στα Δεκεμβριανά, όταν βρέθηκαν στο δίλημμα να πάρουν θέση κατά των αγγλικών στρατευμάτων του Σκόμπυ που αποβιβάζονταν στο Πόρτο-Ράφτη, συντάχτηκαν με τον ΕΛΑΣ, κι έτσι είχαν να αντιμετωπίσουν εκτός από τους Εγγλέζους, τους Χίτες και την "εθνική" κυβέρνηση.

Τον Οκτώβριο του 1943 σε μια από τις πρώτες ανοιχτές εμφανίσεις του ΕΛΑΣ στη Ν. Μάκρη κατέβηκε από την Πεντέλη με τους αντάρτες του ο καπετάν Αστραπόγιαννος και μίλησε στην πλατεία. Είπε ότι η συνέχιση του αγώνα εξαρτιόταν από όλους "για να διώξουν και τον άλλο κατακτητή" εννοώντας τους Γερμανούς και όχι τους Άγγλους που ακόμα ήταν σύμμαχοι – το έλεγε γιατί οι Ιταλοί είχαν ήδη νικηθεί και έφευγαν κακήν κακώς εκείνο τον καιρό μετά τη συνθηκολόγηση. Έγινε πανηγύρι και μετά το γλέντι στην πλατεία, τα Αετόπουλα, παιδιά ηλικίας 8-10 ετών με δίκοχα στο κεφάλι, ξύλινα ντουφέκια και φυσεκλίκια σταυρωτά, έκαναν παρέλαση τραγουδώντας "Στ' άρματα, στ' άρματα εμπρός στον Αγώνα για τη χιλιάκριβη τη λευτεριά" το κοσμαγάπητο τραγούδι του Νίκου Καρβούνη.

Σε λίγες μέρες μετά από αυτό ήρθε στη Ν. Μάκρη ο καθοδηγητής Αυγερινός και οργάνωσε τους ΕΑΜίτες μπροστά στις καινούργιες ανάγκες: ΕΤΑ: Παναγής Καραγεωργίου, ΕΠΟΝ: Σίμος Παπαδόπουλος, και Εθνική Πολιτοφυλακή [ΕΠ]: Ευριπίδης Λεωνίδου, Νίκανδρος Κεπέσης, Θανάσης Παπαϊωάννου, Ευάγγελος Ζουρούδης, Γιώργος Βρανάς, Γιώργος Παλτήρης, Κώστας Νάκης κ.ά.

Και κάτι άλλο που θα φανεί παράξενο, αλλά πιθανότατα δικαιολογούνταν από τις συνθήκες και τις ανάγκες των καιρών: Τους συνέστησε ο Αυγερινός να μην μείνει κανείς στη Νέα Μάκρη χωρίς καταφύγιο, ίσως γιατί προέβλεπε τους αλλεπάλληλους μπλόκους, τις αεροπορικές επιδρομές και τα αντίποινα που θα ακολουθούσαν.

Πράγματι όλο το 1944 πέρασε με μπλόκα από τους Γερμανούς, συλλήψεις, σκοτωμούς και αντίποινα. Μαζί με αυτούς είχαμε στην περιοχή και το φαινόμενο των γερμανοντυμένων από γειτονικές περιοχές, που είναι μια μαύρη σελίδα μέσα στην τοπική ιστορία μας.

Τα αντίποινα ήταν η πιο άτιμη εφεύρεση των κατακτητών.

Είχε στόχο να κατατρομάξει τον κόσμο, να του κόψει κάθε δυνατότητα και όρεξη για αντίσταση, και να τον φέρει σε αντίθεση με τους αντάρτες.

Ο ΕΛΑΣ από την άλλη μεριά έπρεπε να είναι πολύ προσεκτικός στις ενέργειές του και να υπολογίζει τις επιπτώσεις που θα είχαν ενδεχομένως οι επιχειρήσεις του πάνω στον πληθυσμό των χωριών γύρω όπου θα επενέβαινε, γι' αυτό έπρεπε να χτυπάει έξω από κατοικημένες περιοχές εξαιτίας των αντιποίνων.

Ένας Γερμανός προς 50 και 100 πατριώτες ήταν η αναλογία! Είχαν βρει αυτό τον τρόπο για να κρατήσουν τον κόσμο κάτω από την μπότα τους.

Στις 16 Ιουλίου του 1944, οι Γερμανοί συνέλαβαν σε μπλόκο τον Γιάννη Αλεξάνδρου που είχε κατέβει από την ανταρτοκρατούμενη Πάρνηθα – Μενίδι, τον Βασίλη Κόλλια, τον Γιάννη Σουλαντώνη, τον Αγκόπ, κουρέα στη Νέα Μάκρη, όπως γράψαμε και αλλού, ένα παλικαράκι τον Γιάννη που είχε έρθει από την Καισαριανή σέρνοντας το καροτσάκι για να βρεί κάτι να φάει ο ίδιος και τρόφιμα για την οικογένειά του, δυο παλικάρια τσομπαναραίους από το Βρανά, τους Τσογκαίους, και τον Μάνθο, που τον είχαν φέρει οι Μαραθωνίτες από το Μαραθώνα και τον παράδωσαν στους Γερμανούς. Μαζί με αυτούς συγκέντρωσαν κι άλλους πολλούς έξω από το καφενείο του Βαμβακά στην πλατεία, κι ένας προδότης από τη Διασταύρωση της Ραφήνας που ο αδερφός του ήταν αντάρτης, διάλεξε από όλους, τους Γιάννη Αλεξάνδρου, τον Αγκόπ, τον Γιάννη από την Καισαριανή, τους δυο Τσογκαίους και τον Μάνθο.

Αυτούς τους πήραν και τους έκλεισαν στο υπόγειο της Κομαντατούρας στου Ζαλιμόγλου.

Στις 20 Ιουλίου του 1944, το βράδυ, σκότωσαν μετά από βασανιστήρια και από ξύλο, τον Αγκόπ, και κατά μια εκδοχή τον πέταξαν στη θάλασσα. [βλέπε: Γιάννη Αλεξάνδρου: όπ. πρ. σελ 71]

Ο Αγκόπ, όταν έγινε ο μπλόκος εκείνης της ημέρας, πήγε να κρυφτεί στο καταφύγιο του Μιχάλη του Καράκουζα, εκεί κοντά. Δεν πρόφτασε και τον συνέλαβαν. Στου Ζαλιμόγλου ο Αγκόπ στα μαρτύρια που του έκαναν οι Γερμανοί δε μαρτύρησε κανένα, δεν πρόδωσε για να γλιτώσει.

Την επόμενη μέρα σκότωσαν τον Γιάννη από την Καισαριανή, και την άλλη μέρα 22 Ιουλίου 1944 τους δυο Τσογκαίους και τον Μάνθο, και μάλιστα στη διάρκεια... γλεντιού.

Τι είχε γίνει; Όπως διηγείται ο Γιάννης Αλεξάνδρου, στο χωριό πάνω, ο Δημήτρης Καραγιάννης, πρόεδρος της Κοινότητας τότε Ν. Μάκρης είχε βάλει τις γυναίκες να ετοιμάσουν τραπέζι στους Γερμανούς αξιωματικούς της Κομαντατούρας του Ζαλιμόγλου με σκοπό να σώσει τους κρατούμενους εκεί και ιδιαίτερα τον Γιάννη Αλεξάνδρου σαν συμπατριώτη.

Στο τραπέζι που έγινε, ήταν μαζί και ο παπα-Ζέρβας, "αλλά στη δι-

άρκεια του γλεντιού" "σηκώθηκαν 2 Γερμανοί, γράφει ο Γιάννης Αλεξάνδρου, παίρνουν τον Μάνθο και τους δυο Τσογκαίους, βάζουν δυο μοτοσυκλέτες να μαρσάρουν για να μην ακούσουν αυτοί στο τραπέζι, και σκοτώνουν τους τρεις. Είχα μείνει μόνος μου...". Έτσι σώθηκε.

Η πράξη αυτή του Δ. Καραγιάννη, που δεν έχουμε λόγους να αμφισβητήσουμε, η ίδια περίπου επαναλήφθηκε και μετά την Κατοχή όταν οι πατριώτες είχαν αρχίσει να αλληλοσπαράζονται, και εντάσσεται μέσα στα πλαίσια της μεγάλης αρετής που οι Νεο-Μακρηνοί είχαν κληρονομήσει από τους προγόνους τους στη Μ. Ασία, της αλληλοβοήθειας και της αλληλοϋποστήριξης, όταν έτρεχαν όλοι τους, αν κάποιος από αυτούς έπεφτε στα χέρια των Τούρκων.

Ο μπλόκος των Γερμανών στις 12 Ιουλίου του 1944 στη Νέα Μάκρη, οι συλλήψεις και οι εκτελέσεις στου Ζαλιμόγλου, πρέπει να είχαν σχέση με το εξής περιστατικό που διασώζει ο Θανάσης Πιστικίδης [βλέπε: "Ριζώματα-Βιώματα-Παθήματα" σελ. 174]:

..."Ιούλιος 8-9 του μήνα. Ένα στέλεχος του αγώνα συλλαμβάνεται μαζί με άλλους σε έναν έλεγχο ταυτοτήτων κάπου μεταξύ Ραφήνας και Νέας Μάκρης από τους Γερμανούς. Τους μεταφέρουν στο Μαραθώνα και από εκεί στην αγία Μαρίνα [Κάτω Σούλι]. Από ψηλότερα πάρθηκε η απόφαση πως το στέλεχος αυτό έπρεπε να απελευθερωθεί πάση θυσία πριν φτάσει στη Μέρλιν... Αποφασίστηκε λοιπόν η απελευθέρωσή του να γίνει κατά τη μεταγωγή του στην Αθήνα. Την επιχείρηση θα αναλάμβανε η ομάδα ανταρτών που βρισκόταν στην περιοχή μας δηλ. πάνω από το Νοσοκομείο της Νταού Πεντέλης. Πληροφορήθηκαν λοιπόν πως στις 12 του μηνός, μέρα Τετάρτη, θα γινόταν η μεταγωγή τους από τον τόπο κράτησής τους στη Μέρλιν, με το καμιόνι με τη ρεμούλκα, ότι θα προηγείτο το κουρσάκι με τους αξιωματικούς και την ώρα αναχώρησης... Πράγματι, τ' αυτοκίνητα φάνηκαν, όπως είχαν περιγραφεί, στη στροφή, να έρχονται από το Πικέρμι [προς την Αθήνα]. Μόλις πλησίασαν ο άνθρωπος [ο παρατηρητής των ανταρτών] από τ' αμπέλια έδωσε το σύνθημα. Πετάχτηκαν οι αντάρτες όρθιοι και θέρισαν το προπορευόμενο κουρσάκι με τους αξιωματικούς και περίμεναν πως οι κρατούμενοι θα τους ακολουθούσαν. Τα αυτοκίνητα όμως που χτυπήθηκαν δεν ήταν εκείνα της αγίας Μαρίνας με τους κρατούμενους, αλλά τ' αυτοκίνητα από τη Ραφήνα, και οι πολίτες στη ρυμούλκα δεν ήταν οι κρατούμενοι, αλλά Ραφηνιώτες που κατέβαιναν στη Ραφήνα για δουλειές τους.

Νεκροί από την επίθεση, ο λοχαγός διοικητής του "Οχυρού" της Ραφήνας, ο λοχαγός λιμενάρχης Ραφήνας, και τραυματίες ο στρατιώτης

οδηγός της κούρσας ελαφρά και ένας άλλος στρατιώτης βαρύτερα”...

Από την επόμενη μέρα άρχισαν εκκαθαριστικές επιχειρήσεις σ’ όλη την περιοχή, με αλλεπάλληλα μπλόκα στη Ραφήνα και στη Νέα Μάκρη, με συλλήψεις και βασανιστήρια, με τις εκτελέσεις του Αγκόπ, του Μάνθου και των Τσογκαίων, και του Γιάννη από την Καισαριανή στου Ζαλιμόγλου.

Στη Ραφήνα, στις 17 Ιουλίου του ’44 μετά από μπλόκο συνέλαβαν 21 Ραφηνιώτες και τους μετέφεραν στο κτήμα Λεβίδι στο Χαρβάτι [Παλλήνη] όπου και τους βασάνισαν. Εκεί σκοτώθηκε ο Ραφηνιώτης δικηγόρος Γιώργος Αλεξανδρίδης γιατί διαμαρτυρήθηκε στους Γερμανούς ότι με τα βασανιστήρια που έκαναν παραβίαζαν το διεθνές δίκαιο. Τον σκότωσε ένας Γερμανός υπαξιωματικός με δυο σφαίρες στο κεφάλι. Τους κρατούμενους αυτούς από τη Ραφήνα στη συνέχεια τους πήγαν στα υπόγεια της Μέρλιν στην Αθήνα και τελικά στις φυλακές Χαϊδαρίου, Αβέρωφ και Γουδί.

Στις 21 Ιουλίου πάλι για αντίποινα για τους Γερμανούς που είχαν σκοτωθεί από εκείνη την ενέδρα των ανταρτών, κρέμασαν στα πεύκα του Πικερμιού 54 πατριώτες που μάζεψαν από το δρόμο, ανθρώπους ανυποψίαστους.

Την επόμενη μέρα, πάνω από τον νωπό τάφο των 54 κρεμασμένων σκότωσαν και τον Ραφηνιώτη [από τη Διασταύρωση της Ραφήνας] Δημήτρη Βετορούλη, ένα παλικάρι του ΕΑΜ που τον είχαν πιάσει στις 15 Ιουλίου σε μπλόκο, να έχει πάνω του κουπόνια της ΕΤΑ. Τον βασάνισαν, του έδειχναν πατριώτες να αναγνωρίσει, κι εκείνος αρνιόταν. Δεν πρόδωσε.

Δεν έφτασαν τόσοι σκοτωμένοι για αντίποινα, και το ίδιο βράδυ, στις 22 Ιουλίου 1944, έφεραν 200 πατριώτες που είχαν συλλάβει σε διάφορα μπλόκα – 50 από αυτούς τους έφεραν από το μαρτυρικό μπλοκ του στρατοπέδου Χαϊδαρίου – στο λόφο του Λεβίδη [Χαρβάτι-Παλλήνη]. Δυο ολόκληρα μερόνυχτα τους βασάνιζαν με απάνθρωπα βασανιστήρια προτού τους εκτελέσουν. [βλέπε: Γιάννη Οικονόμου: Η Παλλήνη [το Χαρβάτι]. Ένας τόπος, δυο ιστορίες Αθήνα 1994 σελ. 196].

Πριν από τον Ιούλιο, ίσως τον Ιούνιο του 1944, μετά από ένα μεγάλο μπλόκο στη Νέα Μάκρη οι Γερμανοί, μάζεψαν όλους τους άντρες στην πλατεία και από αυτούς, 60 περίπου νοικοκυραίους, τους έβαλαν στα φορτηγά και τους μετέφεραν στη Ραφήνα. Διαδόθηκε ότι τους είχαν για εκτέλεση ή ότι θα τους έπνιγαν στη θάλασσα ανοιχτά της Ραφήνας. Την πρωτοβουλία για τη σωτηρία τους ανέλαβε ο παπα-Νικόλας Ζέρβας. Μάζεψε τις γυναίκες και όλοι μαζί πήγαν ποδαρόδρομο ως τη Ραφήνα και παρακάλεσαν τον λιμενάρχη Ραφήνας εν χορώ. Ο παπα-Ζέρβας τους μίλησε στα γαλλικά γιατί είχε κάνει ανθρακωρύχος στη Γαλλία πριν γίνει παπάς.

Δεν ξέρουμε αν αυτή η παράσταση των γυναικών με τον παπα-Ζέρβα

έπαιξε κάποιο ρόλο, αλλά την επομένη οι κρατούμενοι της Ραφήνας απελευθερώθηκαν και γύρισαν στα σπίτια τους όλοι. Τους Γερμανούς "τους είχε στραβώσει ο Θεός" όπως έλεγαν μετά.

Όσο προχωρούσε το καλοκαίρι του '44 η κατάσταση γινόταν όλο και πιο δύσκολη για τους κατακτητές. Η συνθηκολόγηση της Ιταλίας το 1943, η απόβαση στη Νάπολη και έπειτα στη Νορμανδία, και προ παντός ο χειμώνας του '43 με '44 στη Ρωσία τους είχε γονατίσει. Όλα αυτά τους έκαναν να μοιάζουν με το πληγωμένο θηρίο που δάγκωνε με λύσσα όπου μπορούσε.

Από το καλοκαίρι του '44, όχι μονάχα η Πάρνηθα και η Πεντέλη, αλλά και όλη η Αττική είχε πλημμυρίσει από αντάρτες, όπως και οι γειτονιές της Αθήνας.

Από την άλλη μεριά, οι Χίτες και οι Μπουρνατάδες γερμανοντυμένοι και μη, οργίαζαν. Στα χωριά επίσης είχε αρχίσει ένα όργιο αντεκδικήσεων, αλλά επίσης και ένα είδος ξεκαθαρίσματος των συνεργατών των Γερμανών, που πολλές φορές ήταν δίκαιο, κι άλλο τόσο, σε πολλές περιπτώσεις, αυθαίρετο και ατεκμηρίωτο.

Ο Θανάσης Πιστικίδης σαν μια χαρακτηριστική περίπτωση ο ίδιος, ΕΑΜίτη αντιστασιακού, με κάθε σαφήνεια διατυπώνει την άποψη ότι γι' αυτό το ξεκαθάρισμα, τουλάχιστον σε τοπικό επίπεδο, δεν ζητήθηκε η γνώμη του τοπικού γραφείου του ΕΑΜ, ενώ στη Νέα Μάκρη φαίνεται ότι τις αποφάσεις για συλλήψεις, ακόμα και για εκτελέσεις, τις δέχτηκαν σαν εντολές άνωθεν.

Έτσι, το καλοκαίρι του '44 έχουμε τη σύλληψη, τη δίκη στον άγιο Παντελεήμονα της Παραλίας Μαραθώνος, και εκτέλεσή του στο Βάλτο, του γερμανόφιλου και καταδότη παπα-Αρκουδέα της Ραφήνας. Και επίσης την εκτέλεση των χωροφυλάκων Τσάλη και Λάμπρου. Γι' αυτές κανείς από το ΕΑΜ Ραφήνας δεν είχε αντίρρηση. Όμως, κατά την άποψή του, για κάποιες άλλες, αν είχε ζητηθεί η γνώμη του τοπικού ΕΑΜ και της ΕΠΟΝ δεν θα είχαν γίνει.

Στη Νέα Μάκρη, την ίδια εποχή, έχουμε τη σύλληψη των παπα-Ζέρβα, Βασίλη Γιαμάνη, του Βουτσινά, κάποιας Μαρίας, χορεύτριας, και της Χρυσούλας Φρεσκάκη.

Τον Βουτσινά τον εκτέλεσαν, γιατί κατηγορήθηκε ότι έκρυβε όπλα από την Αντίσταση. Βρέθηκε ένα στο υπόγειό του, τον κατέδωσε ένας συγγενής του. Εκτέλεσαν επίσης τη Μαρία τη χορεύτρια, ενώ τη Χρυσούλα Φρεσκάκη την εκτέλεσαν στο Γραμματικό.

Τον παπα-Ζέρβα και τον Β. Γιαμάνη τους πήγαν μέχρι τους Κορυσχά-

This certificate is awarded to

EMMEIS Michail of Charalambos

as a token of gratitude for and appreciation of the help given to the Sailors, Soldiers and Airmen of the British Commonwealth of Nations, which enabled them to escape from, or evade capture by the enemy.

H.R. Alexander

Field-Marshal,
Supreme Allied Commander,
Mediterranean Theatre

1939-1945

Ο Μιχάλης Χαρ. Εμμεής εκτός της ενεργού συμμετοχής του στην Αντίσταση, έλαβε μέρος και στη διαφυγή Άγγλων στρατιωτών προς την Αίγυπτο και τη Μέση Ανατολή. Για το λόγο αυτό έλαβε τιμητικό δίπλωμα αναγνώρισης των υπηρεσιών αυτών από τον αρχιστράτηγο Αν. Μεσογείου H. R. Alexander. Το δίπλωμα - πιστοποιητικό αυτό του Alexander έχει σε ελεύθερη μετάφραση ως εξής:

«Αυτό το πιστοποιητικό απονέμεται στον Εμμεή Μιχ. του Χαραλάμπους εις ένδειξιν ευγνωμοσύνης και εκτίμησης για τη βοήθεια που προσέφερε σε ναύτες, στρατιώτες και αεροπόρους της Βρεττανικής Κοινοπολιτείας, βοήθεια η οποία επέτρεψε (σ.σ.: σε αυτούς) να διαφύγουν και να αποφύγουν την αιχμαλωσία από τους εχθρούς».

1939-1945 H. R. Alexander
Αρχιστράτηγος

Σημ.: *Το πιστοποιητικό αυτό, βέβαια, δεν μπόρεσε να τον βοηθήσει στις διώξεις και στις εξορίες μετά την απελευθέρωση.*

δες για δίκη. Εκεί βρέθηκε κάποιος αγωνιστής που τον είχε σώσει ο παπα-Ζέρβας κρύβοντάς τον στο σπίτι του στις μεγάλες εκκαθαριστικές επιχειρήσεις των Γερμανών την άνοιξη του ’44. Αυτός συνηγόρησε γι’ αυτόν κι έτσι τον άφησαν να επιστρέψει πίσω, όπως και τον Β. Γιαμάνη. Φαίνεται πως ήταν πολύ γνωστό στη Νέα Μάκρη πως ο παπα-Νικόλας Ζέρβας με τον Πέτρο Λέων είχαν φυγαδεύσει Εβραίους στη Μέση Ανατολή καθώς και άλλοι πατριώτες, όπως ο αγωνιστής Μιχάλης Εμμεής στον οποίο ο στρατηγός Αλεξάντερ απένειμε τιμητικό δίπλωμα μετά την Απελευθέρωση.

Χαρακτηριστικό της εποχής επίσης είναι το επεισόδιο ανάμεσα στον Ευριπίδη Λεωνίδου, υπεύθυνο τότε της Εθνικής Πολιτοφυλακής [ΕΠ] στη Νέα Μάκρη, και στον Μιχάλη Γιαμάνη, αντάρτη του ΕΛΑΣ, που αντέδρασε έντονα για τη σύλληψη του αδερφού του, του Βασ. Γιαμάνη. Ο Μ. Γιαμάνης δεν κατηγόρησε τον Ευριπίδη Λεωνίδου ως υπεύθυνο, αλλά τον πίεζε να μεσολαβήσει στους παραπάνω.

Γι’ αυτές τις συλλήψεις είναι παραπάνω από βέβαιο ότι η ΕΠ Νέας Μάκρης δεν είχε ιδέα.

Στις 17 Ιουλίου του ’44 οι Γερμανοί συνέλαβαν σε μπλόκο τον Αντώνη Χατζηαντώνογλου ενταγμένον στο ΕΑΜ και σύνδεσμο με τους αντάρτες στην περιοχή. Ο Αντώνης Χατζηαντώνογλου ήταν τότε 23 ετών, είχε γεννηθεί στη Σπάρτη της Πισιδίας της Μ. Ασίας το 1912 και μαζί με την οικογένειά του, ως πρόσφυγας, είχε εγκατασταθεί στον Πειραιά. Στη Ν. Μάκρη είχε έρθει το 1930 μαζί με τον αδερφό του Κυριάκο Χατζηαντώνογλου, μετέπειτα γαμπρό του Σάββα Τζιλάβη και δούλευε με αυτόν στο τουβλοκάμινο του Σ. Τζιλάβη. Οι Γερμανοί αφού τον συνέλαβαν τον έφεραν στην πλατεία της Ν. Μάκρης, τον έδεσαν χειροπόδαρα και τον κρέμασαν από ένα κλαρί του ιστορικού πεύκου της πλατείας. Τον έδερναν αλύπητα για ώρες. Ο Α. Χατζηαντώνογλου έχανε τις αισθήσεις του και συνερχόταν. Τον βασάνιζαν για να μαρτυρήσει, αλλά αυτός δεν άνοιξε το στόμα του, δεν μαρτύρησε και δεν πρόδωσε κανένα ενώ ήξερε τους πάντες και τα πάντα. Ο Αντ. Χατζηαντώνογλου άντεξε τα βασανιστήρια και δεν πέθανε κρεμασμένος ανάποδα τόσες ώρες γιατί ήταν αθλητής στα Προσφυγικά του Πειραιά, και δεν πρόδωσε γιατί προτιμούσε να πεθάνει παρά να καταδώσει τους συμπατριώτες του, πίστευε ότι ο αγώνας που έκαναν για την ελευθερία της πατρίδας ήταν ιερός. Την άλλη μέρα, αιμόφυρτο τον πήγαν στις φυλακές Αβέρωφ κι από εκεί τον έστειλαν στη Γερμανία στο στρατόπεδο Γκέφανγκ. Επέζησε. Έμεινε στο Γκέφανγκ περίπου 7 μήνες, μέχρι τον Απρίλη του 1945. Από εκεί ήρθε πίσω στη Ν. Μάκρη δια μέσου του Ερυθρού Σταυρού, μετά την Απελευθέρωση, σω-

ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΕΡΥΘΡΟΣ ΣΤΑΥΡΟΣ
ΓΡΑΦΕΙΟΝ ΑΙΧΜΑΛΩΤΩΝ
ΟΔΟΣ ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗ 7 – ΑΘΗΝΑΙ

Ἀθῆναι 26 Ἰανουαρίου 1945

Ἀξιότιμε κύριε,

Ἔχομεν τὴν τιμὴν νὰ σᾶς γνωρίσωμεν ὅτι κατ' ἀνακοίνωσιν τοῦ Δ.Ε.Σ. ὁ ΧΑΤΖΗΑΝΤΩΝΟΓΛΟΥ Ἀντώνιος τοῦ Ζαφείρη εὑρίσκεται αἰχμάλωτος εἰς Γερμανίαν συλληφθεὶς ὑπὸ τῶν Γερμανῶν τὴν 17.7.44 εἰς Μάκρη.

Δύνασθε νὰ ἀλληλογραφήσετε μετ' αὐτοῦ μέσω τῶν ταχυδρομείων. Δέον νὰ γράψετε ἐπὶ τοῦ φακέλλου καθαρὰ τὸ ὄνομα καὶ τὸ ἐπώνυμον αὐτοῦ καὶ ἄνω δεξιὰ γαλλιστὶ Prisonnier de Guerre τὸν ἀριθμὸν τῆς αἰχμαλωσίας καὶ τὸν τόπον ὅπου κρατεῖται π.χ.

CHAZIANDONOGLU Andonios -Gefang.No.21373- Dulag 135 -Allemagne

ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΕΡΥΘΡΟΣ ΣΤΑΥΡΟΣ ΑΙΧΜΑΛΩΤΩΝ ΓΡΑΦΕΙΟΝ

ΕΚ ΤΟΥ

Έγγραφο του Ελληνικού Ερυθρού Σταυρού στις 26 Ιανουαρίου 1945, που ανακοινώνει στους συγγενείς του Αντώνη Χατζηαντώνογλου, αιχμάλωτου πολέμου στη Γερμανία, ότι είναι ζωντανός.

στό ράκος. Πέθανε στη Νέα Μάκρη στις 8 Μαΐου 2002.

Στις 20 με 21 Αυγούστου του 1944, πάλι μετά από μπλόκο οι Γερμανοί συνέλαβαν τους Ευριπίδη Λεωνίδου, Βασίλη Λαζάρου, Μαρία Χαρ. Εμμεή, Μηνά Χατζάκη, Κυριάκο Σακοράφα κ.ά.

Τους έκλεισαν στο Δημοτικό Σχολείο του Μαραθώνα και τους χτυπούσαν. Τους έδερναν 2 ημέρες συνέχεια Γερμανοί, χωροφύλακες και πολίτες. Του Βασίλη Λαζάρου του σπάσανε τα δόντια. Εντωμεταξύ έφεραν και πολλούς εργάτες από την Ούλεν και τους χτυπούσαν και αυτούς. Στον Βασίλη Λαζάρου και Ευριπίδη Λεωνίδου έδωσαν διαταγή να ανοίξουν λάκκους στην αυλή του Σχολείου για να τους εκτελέσουν.

Όμως μια επιτροπή ΝεοΜακρηνών από τους, Δημήτρη Χρυσαφίνη, Παύλο Παλτήρη, Γιώργο Δαμιανό και Νικόλα Παλτήρη ήρθαν στον Μαραθώνα για να μιλήσουν σε τοπικούς παράγοντες για τη σωτηρία τους, πιθανότατα και με τον παπα-Γιώργη Δημητρακόπουλο που φαίνεται να έδρασε και να έκανε πολλά καλά αυτή την εποχή. Οι Γερμανοί τους έδιωξαν πίσω άρον-άρον, δεν έπαιρναν κουβέντα. Κρέμασαν μάλιστα και έναν από τους κρατούμενους, ενώ χτυπούσαν αλύπητα τους υπόλοιπους.

Με τη μεσολάβηση της Άλκης Λιανού, ιδιοκτήτριας ενός μεγάλου κτήματος στο Γεροσακούλι της Ν. Μάκρης, και γυναίκας του Παπαγιαννόπουλου ο Ευριπίδης Λεωνίδου αφέθηκε ελεύθερος, ενώ τους άλλους μαζί και τον Βασίλη Λαζάρου τους πήραν για το Μπογιάτι. Στο δρόμο προς Βαρνάβα – Καπανδρίτι έπεσαν σε ενέδρα του ΕΛΑΣ. Πολλοί από τους κρατούμενους το έσκασαν κι άλλοι έπεσαν στα χέρια των ταγματασφαλιτών που τους πήγαν στην Κηφισιά στα παραπήγματα και τέλος στο Χαϊδάρι, από όπου ελευθερώθηκαν, όπως έγινε με τον Βασίλη Λαζάρου που έμεινε κρατούμενος στο Χαϊδάρι μέχρι τις 12 Οκτωβρίου του 1944, δηλ. μέχρι την απελευθέρωση της Αθήνας.

Ας διευκρινισθεί εδώ για χάρη της ιστορικής αλήθειας και της δικαιοσύνης ότι οι Μαραθωνίτες στο σύνολό τους ήταν πατριώτες και νοικοκυραίοι. Ορισμένοι μάλιστα από αυτούς πήραν μέρος στην Αντίσταση και διώχτηκαν μετά [Χρήστος Βυργιώτης, Αυγερόπουλος κ.ά.]. Ελάχιστοι, 5-6, είναι αυτοί που ντύθηκαν στις γερμανικές στολές και απειλούσαν, οι πιο άθλιοι και που με αυτούς οι οικογένειες στον Μαραθώνα δεν είχαν καμιά σχέση και δεν ήθελαν ούτε να τους ξέρουν. Απόδειξη ότι όταν ελευθέρωσαν τον Ευριπίδη Λεωνίδου οι Γερμανοί, από το Σχολείο ως τη Γέφυρα, την έξοδο δηλ. του Μαραθώνα έγινε κυριολεκτικά διαδήλωση κατά τη μαρτυρία του ίδιου [“Απομνημονεύματα”]. Όλοι έτρεξαν και τον τριγύρισαν, τον κέρναγαν και τον καλούσαν στα σπίτια τους για να τον περιποιηθούν και να τον φιλοξενήσουν, ενώ εκείνος δεν γνώριζε κανένα τους, όπως σημειώνει επίσης, παρά μονάχα τους Νίκο Δενδρολίβανο, Παναγιώτη Μπότση, και τους αδερφούς Λιάκο και Ευάγγελο Ζήση.

Αποτέλεσμα: Η ομάδα του ΕΛΑΣ της περιοχής, δεν ξέρουμε ποιος ήταν ο καπετάνιος, μετά από λίγες μέρες χτύπησε τον Μαραθώνα, συνέλαβε τους 15 χωροφύλακες του Σταθμού που βασάνιζαν τους κρατουμένους στο Δημοτικό Σχολείο και τους εκτέλεσε δεν ξέρουμε πού.

Με την παραπάνω επέμβαση του ΕΛΑΣ οι Γερμανοί της περιοχής πανικοβλήθηκαν. Ουσιαστικά η επικοινωνία ανάμεσα στην αγία Μαρίνα όπου ήταν η έδρα του Ναυτικού Σταθμού από όπου ήλεγχαν την κίνηση των πλοίων σε όλο το Νότιο Ευβοϊκό και του λιμανιού της Ραφήνας και της Αθήνας διακόπηκε ή γινόταν με πολλές δυσκολίες και προφυλάξεις. Όταν ξεκινούσαν οι Γερμανοί από την Αγία Μαρίνα ή αντίθετα όταν έρχονταν από την Αθήνα προς την αγία Μαρίνα – Μαραθώνα συνοδεύονταν από αυτοκίνητα και καμιόνια με στρατιώτες οπλισμένους βαριά. Πριν πλησιάσουν τη Νέα Μάκρη έριχναν βολές κι έκαναν σαματά για να φοβηθεί ο κόσμος και να κρυφτεί στα σπίτια ή στα καταφύγια.

Από την άλλη μεριά οι ΕΑΜίτες που ήταν στις αγγαρείες τους έλεγαν τάχα φοβισμένοι και διέδιδαν ότι οι δυνάμεις του ΕΛΑΣ στην περιοχή ήταν μεγάλες κι αυτό τους έκανε να νιώθουν παγιδευμένοι.

Όλα έδειχναν πως ο πόλεμος τέλειωνε. Το πληγωμένο θηρίο έβγαζε δόντια και δάγκωνε σαν λυσσασμένο με αλλεπάλληλα μπλόκα, εκτελέσεις και αντίποινα. Όσο πλησίαζε ο Οκτώβρης κι ενώ από μέρα σε μέρα πλησίαζε η αποχώρηση των Γερμανών, τα πράγματα στην περιοχή όπως και σε όλη τη χώρα, μπερδεύονταν πολύ.

Ο ΕΛΑΣ είχε καταλάβει το Σταυρό αγίας Παρασκευής, στον κόμβο όπου υπήρχε φυλάκιο για τον έλεγχο των αυτοκινήτων προς και από την Αθήνα σε όλη τη διάρκεια της Κατοχής, και το Λιόπεσι γιατί υπήρχαν πληροφορίες ότι στο Πόρτο-Ράφτη θα έρχονταν Εγγλέζικα υποβρύχια για να ξεφορτώσουν όπλα για τους Χίτες.

Εντωμεταξύ είχε αρχίσει το πλιάτσικο σε ευρύτατη κλίμακα, επίσης και οι καταπατήσεις εκτάσεων από αστούς και χωρικούς.

Στη Νέα Μάκρη φοβόντουσαν απόβαση των Άγγλων και γι' αυτό επιτηρούσαν τη θάλασσα νύχτα και μέρα. Νέα Μάκρη-Ραφήνα-Χαρβάτι-Γραμματικό συνδέθηκαν με τηλεφωνική γραμμή. Επίσης ναρκοθετήθηκαν επίκαιρα σημεία.

Στο σπίτι του Γιάννη Μοσχούλη εγκαταστάθηκε το Γραφείο της Πολιτοφυλακής. Έργο της Πολιτοφυλακής ήταν η τήρηση της τάξης και η περιστολή του πλιάτσικου που είχε φουντώσει.

Υπεύθυνος: Ευριπίδης Λεωνίδου, και συνεργάτες: Νίκανδρος Κεπέσης, Γιώργος Παλτήρης, Θανάσης Παπαϊωάννου [Κοκόρης], Ευάγγελος Ζουρούδης, Γιώργος Βρανάς, Κοντοπαντελής κ.ά.

Δυο με τρεις εβδομάδες πριν από την οριστική αποχώρηση των Γερμανών από τη Ραφήνα, και την Αθήνα, στις 12 Οκτ. 1944, η Νέα Μάκρη ήταν "Ελεύθερη Ελλάδα". Μια μεγάλη συγκέντρωση στελεχών του ΕΑΜ-ΕΛΑΣ στο καφενείο του Δημήτρη Δημητριάδη, όπου ελήφθησαν σημαντικές αποφάσεις, έδωσε να καταλάβει ο κόσμος ότι ο πόλεμος τελείωνε και άρχιζε μια νέα περίοδος.

Εντωμεταξύ σε όλο το Λεκανοπέδιο κυριαρχούσε αναρχία.

Το Δεκέμβριο του 1944 οι Άγγλοι με τον Σκόμπυ ήρθαν στον Πειραιά και αγγλικά τανκς με οπλίτες, όπλα και πυρομαχικά ξεφορτώνονταν στο Πόρτο Ράφτη.

Ο ΕΛΑΣ έβλεπε στους Άγγλους τον νέο κατακτητή κι έτσι πολλοί ΝεοΜακρηνοί, αυτοί ακριβώς που αποτελούσαν τις ομάδες Αντίστασης στη Ν. Μάκρη έπαιρναν τώρα μέρος σε κινήσεις και επιχειρήσεις στα Μεσόγεια: Μιχάλης και Νίκος Εμμεής, Θανάσης και Σπύρος Παπαϊωάννου, Βασίλης Λειβαδινός [Λεπετές], Σίμος Παπαδόπουλος, Σταύρος Τζιλάβης, Γιώργος Κόλλιας, Γιάννης Αλεξάνδρου, Νίκανδρος Κεπέσης, Γιώργος Παλτήρης, Αντώνης Παλτήρης [Μάντακας], Γιάννης Μανάβης κ.ά.

Μια νύχτα του Δεκέμβρη που δεν καθορίζεται ακριβώς, μια δύναμη του ΕΛΑΣ επιχειρεί να καταλάβει τον "Ασύρματο", το Λόφο του Ασύρματου στην Παλλήνη που τον φύλαγαν 120 περίπου Άγγλοι του Σκόμπυ. Το σχέδιο των ανταρτών στηριζόταν στον αιφνιδιασμό, να προωθηθεί ένα θωρακισμένο αυτοκίνητο με εκρηκτικά και οι αντάρτες καλυμμένοι πίσω από αυτό να ανατινάξουν την πολυκατοικία όπου έμεναν οι Άγγλοι και στη συνέχεια να καταλάβουν τις εγκαταστάσεις του Ασυρμάτου. Οι Άγγλοι όμως δεν αιφνιδιάστηκαν, έριξαν στο όχημα και αυτό ανατινάχτηκε προτού φτάσει στον προορισμό του σκοτώνοντας έτσι πολλούς και μεταξύ αυτών και τον καπετάν Γιάννη, πολύ γνωστό, κι από τους πιο αγαπητούς στη Νέα Μάκρη. Έτσι η κατάληψη του Ασυρμάτου του Λόφου Παλλήνης ματαιώθηκε και μάλιστα με πολλά θύματα στο τέλος του Αγώνα, γιατί οι Άγγλοι είχαν ειδοποιηθεί από αντιφρονούντες κατοίκους, όπως είπαν μετά [βλέπε: Γιάννη Οικονόμου όπ. πρ. σελ. 187].

Το Δεκέμβρη επίσης του 1944, καθώς πολλοί Αθηναίοι, μεταξύ των οποίων και πολλοί επώνυμοι περνούσαν από τη Νέα Μάκρη με προορισμό προς Κορυσχάδες-Κρώρα στο πλαίσιο της μετακίνησής τους ως ομήρων, αγγλικά αεροπλάνα πολυβόλησαν από αέρος το χωριό κατά μήκος της λεωφόρου Μαραθώνος.

Εντωμεταξύ όλα τα κομβικά σημεία, Σταυρός Αγ. Παρασκευής-Χαρβάτι [Παλλήνη]-Λιόπεσι-Υμηττός είχαν πιαστεί από τους αντάρτες, ενώ από Λαύριο-Μεσόγεια-Πόρτο Ράφτη έρχονταν εγγλέζικα τανκς με στρατιώτες και πολεμικό υλικό.

Οι αψιμαχίες στην Αθήνα όπως και στην ύπαιθρο, στα Μεσόγεια, είναι σχεδόν καθημερινές. Οι ειδήσεις, οι φήμες, οργιάζουν: πως η Αθήνα καίγεται, και πως ο αδελφοκτόνος εμφύλιος πόλεμος έχει ανάψει στις γειτονιές της Αθήνας ανάμεσα στους αντάρτες και στους άλλους, Εγγλέζους και Χίτες, Ράλληδες και Μπουραντάδες. Επίσης, ότι οι αντάρτες έχουν πιάσει Υμηττό, Πάρνηθα, Πεντέλη με μεγάλες δυνάμεις, αλλά κρατιούνται εκεί με αψιμαχίες, και ένα περίεργο κλεφτοπόλεμο, σαν κάτι να περιμένουν, μια απόφαση, μια διαταγή που δεν έρχεται και που δεν θα έρ-

θει ποτέ, ακόμα και μέχρι τον Φεβρουάριο του 1945, ως τη Βάρκιζα.

Σ' αυτό το διάστημα οι ΝεοΜακρηνοί αντιστασιακοί έχουν μετατοπιστεί ανάμεσα Σταυρό Αγίας Παρασκευής και Μεσόγεια [Λιόπεσι-Κορωπί-Πόρτο Ράφτη].

Από τους γνωστούς καπεταναίους του ΕΛΑΣ υπάρχει ο Νέστορας – ο καπετάν Γιάννης έχει σκοτωθεί στο Λόφο του Ασυρμάτου της Παλλήνης.

Στη Νέα Μάκρη λειτουργεί η Εθνική Πολιτοφυλακή [ΕΠ] υπό τον Ευριπίδη Λεωνίδου κρατώντας την τάξη σε εκείνον το χαλασμό και κάνοντας ό,τι της ήταν δυνατόν για την προώθηση των ομήρων από την Αθήνα προς Γραμματικό-Κρώρα.

Τι ακριβώς ήταν αυτή η ομηρία και για ποιους λόγους είχε υπαγορευτεί δεν μπορούν να εξηγήσουν οι αγωνιστές. Είναι κι αυτή μια διαταγή άνωθεν. Ο Ε. Λεωνίδου και οι άλλοι της ΕΠ προσπαθούν να ανταποκριθούν με κάθε τρόπο και αντιμετωπίζουν μεγάλες δυσκολίες. Ο γιατρός Κων/νος Λαμέρας που ακόμα βρίσκεται στη Νέα Μάκρη, πολύ γέρος και πολύ άρρωστος, μαζί με τους κατοίκους και τους αντάρτες περιθάλπει τώρα και τους ομήρους. Τους τακτοποιούν στα καφενεία της πλατείας που έχουν αίθουσες, όπως του Αντώνη Μόσχου-Λουίζου, φέρνουν μαγγάλια για να ζεσταθούν, περιθάλπουν τους αρρώστους στα σπίτια τους [οι οικογένειες Αντ. Τζιζή, Μιχ. Χρυσαφίνη, Γιώργου Παλτήρη κ.ά.]. Οι όμηροι είναι πολλοί, καραβάνια ολόκληρα, κι ανάμεσά τους επώνυμοι: Παναγής Τσαλδάρης, Νικολαΐδης Υπ. Δημ. Έργ., Κατσιμίχας κ.ά.

Το Λαϊκό Δικαστήριο στη Νέα Μάκρη

Το Λαϊκό Δικαστήριο στη Ν. Μάκρη συστήθηκε τον Αύγουστο με Οκτώβριο του 1944 με το φευγιό των Γερμανών για να περιστείλει το πλιάτσικο των λαφύρων που θα άφηναν οι Γερμανοί, για τους μαυραγορίτες και τις καταπατήσεις ιδιοκτησιών.

Μέλη: Ευριπίδης Λεωνίδου, Δημήτρης Καραγιάννης [Κριμάνδαλης], Αντώνης Μόσχου, Γιώργος Λαζάρου, Μιχαήλ Δαμιανός, και Επίτροπος ένα στέλεχος από την 6η Αχτίδα.

Το έργο της ΕΠ και των Λαϊκών Δικαστηρίων ήταν δύσκολο πολύ, γιατί η αναρχία ήταν μεγάλη. Όμως και τα δυο αυτά όργανα ανταποκρίθηκαν εις το έπακρο, ώστε να μη γίνουν ακρότητες και έσωσαν τη Ν. Μάκρη από πολύ μεγαλύτερες συνέπειες.

Η πρώτη δίκη του Λαϊκού Δικαστηρίου έγινε στο μαγαζί της Χρυσούλας Λαδικού για έναν Ιταλό γεννημένο στη Ρόδο που βρέθηκε να έχει

πάνω του έγγραφα γερμανικά και έκανε κατασκοπεία. Απόφαση: θάνατος. Με θάνατο [!] επίσης καταδικάστηκε αργότερα, μέσα πάντως στον Οκτώβρη του 1944 ο Ιωάννης Μαρούγκας γιατί έκοψε ένα πεύκο και έβλαψε τη στέγη του σπιτιού του γείτονά του... Αλλά η ποινή του μετετράπη σε πρόστιμο ενός μεγάλου για την εποχή χρηματικού ποσού... Πραγματικά το έργο του Λαϊκού Δικαστηρίου πρέπει να ήταν πολύ δύσκολο.

Πώς έγινε η αποχώρηση των Γερμανών από τη Νέα Μάκρη

Η Νέα Μάκρη ελευθερώθηκε πριν από την απελευθέρωση της Αθήνας [12 Οκτ. 1944]. Οι τελευταίοι Γερμανοί που έφυγαν από το Μαραθώνα ήρθαν με αυτοκίνητα και μετά τον άγιο Κωνσταντίνο προς Αθήνα άρχισαν να πυροβολούν στον αέρα. Ο κόσμος έτρεξε στα καταφύγια. Οι Γερμανοί πέρασαν από την πλατεία και κατευθύνθηκαν προς Ραφήνα. Ο κόσμος πίστεψε πως σε λίγο θα άκουγε τις ανατινάξεις των γεφυρών, της Παπαδιάς και άλλων μικρότερων της διαδρομής, που έγιναν, αλλά αργότερα.

Τα Μετα-Δεκεμβριανά: Βάρκιζα και διώξεις

Στις 13 του Γενάρη του 1945 ήρθε διαταγή να μετακινηθούν οι αντιστασιακοί της Ν. Μάκρης προς Γραμματικό-Λιμιώνα [παραλία Γραμματικού] και από εκεί προς Εύβοια-Αλιβέρι-Βόλο-Λάρισα.

Έτσι φεύγουν οι: Ευριπίδης Λεωνίδου, Κυριάκος Σουλαντώνης, Γιώργος Παλτήρης, Γιώργος Κόλλιας, Δαμιανός Τζιλάβης [Σταύρακας], Ευάγγελος Ζουρούδης κ.ά. Στο Γραμματικό οι Βασίλης Λειβαδινός και Παναγής Καραγεωργίου αποχωρούν και επιστρέφουν στη Νέα Μάκρη.

Στην Υπάτη, συναντούν τον καπετάνιο Μωραΐτη, συγγενή των Φωκιανών της Ν. Μάκρης, καπετάνιο του ΕΛΑΣ, και πρώην λοχαγό του τακτικού ελληνικού στρατού με τον οποίο συμπορεύονται ως ένα σημείο, και ακολουθούν τη διαδρομή Αγρίνιο-Μεσολόγγι-Πάτρα.

Με την Συνθήκη της Βάρκιζας, τον Φλεβάρη του 1945 παραδίνουν τα όπλα τους –όσοι είχαν– και επιστρέφουν ένας-ένας στα σπίτια τους.

Όμως, και αυτούς που είχαν μετακινηθεί και τους άλλους που είχαν μείνει, τους περιμένουν ακόμα πιο μεγάλες περιπέτειες, τέτοιες που δεν θα μπορούσαν να τις φανταστούν ποτέ. Η Νέα Μάκρη έχει εντωμεταξύ πλημμυρίσει από μαυροσκούφηδες και κυβερνητικούς, ενώ οι χωροφύλακες αλωνίζουν στην κυριολεξία.

Την ίδια εποχή στο Λιμανάκι – Ζαλιμόγλου, κάτω από τα πεύκα, έχουν

στρατοπεδεύσει Άγγλοι στρατιώτες και Νεοζηλανδοί. Και τα παιδιά της Ν. Μάκρης που δεν τολμούσαν να πλησιάσουν τους Γερμανούς, τώρα περιτριγυρίζουν τον καταυλισμό και ζητάνε σοκολάτες. Επίσης, ορισμένοι από τους πολίτες, τους πλησιάζουν και τους λένε πώς τους περίμεναν σαν συμμάχους στην Κατοχή, και πόσους από αυτούς έσωσαν, θυμούνται ονόματα και ρωτάνε αν ζουν και αν τους γνωρίζουν.

Η Νέα Μάκρη το 1945 κατά τις μαρτυρίες αριθμούσε γύρω στους 500 κατοίκους.

Όλοι γνώριζαν ο ένας τον άλλο. Όσοι είχαν αναμιχθεί ανοιχτά στην Αντίσταση, αντιμετωπίζονταν από τις αρχές, που είχαν επικρατήσει, και από εκείνους που είχαν θύματα, αλλά και από εκείνους που είχαν συνεργαστεί με τον κατακτητή, σαν εγκληματίες και σαν ληστές.

Γιατί τα πράγματα, κατά ένα τρόπο εντελώς παράλογο, είχαν αναστραφεί τελείως. Αφού αυτοί τώρα πια ήταν οι "εθνικόφρονες", και οι αντιστασιακοί, όσοι είχαν σηκώσει όπλο ενάντια στον κατακτητή ήταν "προδότες" και "κομμουνιστές".

Μια εικόνα αυτής της κατάστασης μας δίνει ο Γιάννης Αλεξάνδρου [Σαλταπίδας] που αφού παρέδωσε το όπλο του πριν από τη Βάρκιζα, επέστρεψε με άλλους τρεις πατριώτες στη Ν. Μάκρη πιστεύοντας ότι με την αποχώρηση των Γερμανών και την απελευθέρωση είχε εκπληρώσει το καθήκον του στην πατρίδα.

Γράφει: "...Ήρθα στη Μάκρη και νοίκιασα ένα καμαράκι στου Λουκά Καλαϊτζή, και έβαλα τα πράματά μου για να μη δώσω βάρος στον αδερφό μου που είχε τέσσερα παιδιά. Κάθισα τρεις μέρες και πήγα να βγάλω κούτσουρα να κάνω κάρβουνα. Δούλεψα καμιά δεκαριά μέρες και έκανα ένα καμινάκι κάρβουνα να τα πουλήσω. Στο μεταξύ είχανε πιάσει πολλούς δικούς μας και τους στείλανε εξορία και φυλακές. Εγώ κρυβόμουνα πότε στο βουνό πότε στο σπίτι. Πέρασε καιρός και ήρθαν ένας λόχος στρατός, πολιτοφυλακή. Πιάσανε μερικούς ακόμα, τους ανακρίνανε και τους στέλνανε στις φυλακές.

Πέρασαν μέρες. Ήρθε ο Μάης του '45. Ένα βράδυ, με είδε ο Φρεσκάκης που ήταν δίπλα το σπίτι του. Πάει στο Σταθμό [Χωροφυλακής] και λέει: "Είδα έναν αντάρτη σε κάποιο σπίτι. Να πάμε το πρωί να τον πιάσουμε". Το πρωί χτυπάνε την πόρτα. Πρώτος ο Φρεσκάκης, ένας ανθυπασπιστής με πολιτικά και τρεις στρατιώτες. Ακούω τον Φρεσκάκη να λέει: "Αυτός σκότωσε τη γυναίκα μου". Με αρχίσανε στο ξύλο, με το πιστόλι στο κεφάλι. Έτρεχαν τα αίματα από το σπασμένο κεφάλι μου και από όλο μου το κορμί. Χτυπάγανε και οι τέσσερις μέχρι που έπεσα κάτω αναίσθητος. Είχα πρηστεί σ' όλο μου το πρόσωπο. Με πήγαν στο γραφείο και με πέταξαν μέσα"...

Το ξύλο, οι προπηλακισμοί, τα κυνηγητά που περιγράφει ο Γ. Α. είναι τόσο συνηθισμένα αυτή την εποχή που είναι μια υπόθεση καθημερινή και χιλιοειπωμένη. Όλα στη χώρα μοιάζουν να έχουν βγει από έναν εφιάλτη ή από ένα θεατρικό έργο του παράλογου και να έχουν κουρδιστεί στο ρυθμό της παράνοιας και της αυτοκαταστροφής.

Μέσα σε αυτό το πλαίσιο ίσως έχει ενδιαφέρον το παρακάτω επεισόδιο.

Ο Γιάννης Αλεξάνδρου βρίσκεται μέσα στο Σταθμό Χωροφυλακής Ν. Μάκρης μαυρισμένος στο ξύλο και καταματωμένος. Κάποτε έρχεται εκεί ένας ανώτερος της Χωροφυλακής στον οποίο είχαν απευθυνθεί οι πατριώτες του κρατουμένου και τον έχουν πείσει ότι τον καρό που είχε σκοτωθεί η γυναίκα του Φρεσκάκη αυτός ήταν στο Λιόπεσι και πολεμούσε τους κατακτητές.

Ρωτάει λοιπόν αυτός ο ανώτερος τον βασανιστή ανθυπασπιστή διοικητή του Σταθμού Ν. Μάκρης.

«– ... Και γιατί τον έφερες σ' αυτά τα χάλια;

–Γιατί είναι φονιάς, μου το είπε ο...

–Ξέρεις ότι έχει καταγγείλει άλλους πέντε;

–Ναι...».

Τα ίδια έπαθε και ο Ευριπίδης Λεωνίδου επιστρέφοντας στο σπίτι του μετά τη Βάρκιζα, τις Απόκριες του 1945. Κατηγορήθηκε από τον ίδιο άνθρωπο για τα ίδια πράγματα και κυνηγήθηκε.

Και βέβαια κάποιος ή κάποιοι έπρεπε να πληρώσουν γιατί αυτό είχε αποφασιστεί από τους Εγγλέζους. Έτσι, με πρόσχημα τον παραπάνω λόγο, για το σκοτωμό δηλ. της γυναίκας του Φρεσκάκη, ουσιαστικά όμως για τη συμμετοχή τους στην Αντίσταση, κατηγορήθηκαν οι: Μιχάλης Γιαμάνης από τη Ν. Μάκρη και Χρήστος Βυργιώτης από το Μαραθώνα, πέρασαν από δίκη και καταδικάστηκαν από τα στρατοδικεία της εποχής 7 χρόνια ο καθένας.

Τον Αύγουστο του 1946 εξορίζονται από τη Ν. Μάκρη ως επικίνδυνοι για την εθνική ασφάλεια οι: Σίμος Παπαδόπουλος, Νίκος Εμμεής, Ευριπίδης Λεωνίδου, Γιάννης Μανάβης, Βασίλης Λειβαδινός, Παναγής Καραγεωργίου, Βασίλης Λαζάρου, Γιώργος Κόλλιας κ.ά. Για 6 μήνες καταρχήν, αλλά η εξορία τους παρετάθη κατά περίπτωση για πολλούς ακόμα μήνες και για χρόνια.

Κλασική περίπτωση ο Ευριπίδης Λεωνίδου που επισκέφτηκε πρώτα την Ικαρία, έπειτα τον άη-Στράτη, και τελευταία, και τα πλέον μαρτυρικά τη Μακρόνησο ως αμετανόητος, για 18 περίπου μήνες [από 18/11/48 ως τον Απρίλη του 1950].

Σύνολο 5 χρόνια περίπου.

Το 1946 Πρόεδρος της Κοινότητας Ν. Μάκρης είναι ο Μιχαήλ Ι. Δα-

μιανός, και διοικητής του Σταθμού Χωροφυλακής Ν. Μάκρης ένας ανθυπασπιστής ονόματι Κόντος.

Το νόθο δημοψήφισμα για την επάνοδο του βασιλιά Γεωργίου Β΄ γίνεται όπως το θέλουν οι Άγγλοι, μέσα σε ένα κλίμα τρομοκρατίας. Το όλο κλίμα είναι ένα κλίμα τυραννίας και υποδούλωσης από έναν άλλο κατακτητή.

Είναι ακριβώς ο χρόνος εκείνος, το 1946, όπου μια ομάδα μαυροσκούφηδων που "περιπολούν" στη Νέα Μάκρη, καθώς περνούν από μια κεντρική οδό, και σε κεντρικότατο σημείο, 50 περίπου μέτρα από την κεντρική πλατεία της Ν. Μάκρης, στη διασταύρωση των οδών Ελευθερίου Βενιζέλου και Λιβισίου, βάζουν στο σημάδι ένα δωδεκάχρονο παιδί, τον Χαράλαμπο Καραβασίλη, που στέκεται μπροστά στην πόρτα του σπιτιού του και το σκοτώνουν χωρίς καμιά συνέπεια, χωρίς να ζητηθούν ευθύνες για κανένα από τους ενόπλους...

Στην αποθήκη του Τουραπή [Μιχάλη Εμμεή] μοιράζουν τσιγάρα "Έθνος", στούκας άφιλτρα με "διαταχτική" [με το δελτίο].

Τα σχολεία έχουν αρχίσει και πάλι να λειτουργούν. Δάσκαλος και πάλι ο Γιώργος Φίλιππας και δασκάλα η Άννα Φίλιππα, και από καιρού εις καιρόν η Δώρα Δράκου-Σωτηρίου.

Σαν σχολείο λειτουργεί η αίθουσα του καφενείου του Γιώργη Σουλαντώνη, επί της λεωφόρου, απέναντι από το σπίτι του γερο-Κωσταντή Κεπέση.

Ο αριθμός των παιδιών όλων των τάξεων είναι περίπου 60 [βλέπε φωτ: Σχολείο 1946].

Παιδιά του Σχολείου της Ν. Μάκρης του 1946,
έχοντας στη μέση το δάσκαλό τους Γεώργιο Φίλιππα.

Ανά αραιά διαστήματα ερχόταν από την Αθήνα αυτή την εποχή το φορτηγό αυτοκίνητο της Ούνρα. Την λέγανε "Ούντρα" αυτή την οργάνωση ο κόσμος και ήταν μια αμερικάνικη οργάνωση βοήθειας που έστελνε άλευρα και τρόφιμα αλλά και ρουχισμό. Οι πιτσιρίκοι όταν βλέπανε να έρχεται από του Μαρούγκα το φορτηγό της Ούντρας βαρυφορτωμένο και πλησίαζε το χωριό έτρεχαν από πίσω του φωνάζοντας:

–Ήρθανε τα άλευρα...

–Ήρθανε τα άλευρα...

Τα άλευρα και τα είδη ρουχισμού που έστελνε η Ούνρα στη Νέα Μάκρη αποθηκεύονταν στην αποθήκη του Μιχάλη Καραβασίλη στην πλατεία και μοιράζονταν από επιτροπή.

Συσσίτιο, γάλα από σκόνη γάλακτος και όσπρια μαγειρεμένα μοιράζονταν στους κατοίκους από επιτροπή στην αποθήκη του Χαρίτου Καραγιάννη, στης "Γαλλίδας", μέσα σε καβγάδες και φασαρία. Περίφημοι έμειναν οι καβγάδες της Φταλειάς του Πουζάρη για τα δίκαια του κοσμάκη στο συσσίτιο. Κι από εκεί το περίφημο τραγουδάκι "Εσύ μωρή Φταλειά / που τρώεις τα πηχτά / κι αφήνεις τα παιδάκια νηστικά /... Θα πάω να το πω/ στον Ερυθρό Σταυρό / πως είσαστε συνέταιροι κι οι δυό...", ένα τραγουδάκι που το τραγουδούσε τότε όλη η Ελλάδα. Όμως αυτό που αντιστοιχούσε στη δική μας Φταλειά, τον ήρωα στα μάτια των παιδιών, τον καπετάν φασαρία των συσσιτίων της Ούντρας στο καφενείο της Γαλλίδας, θάπρεπε να ήταν μονάχα γι' αυτήν. Το τραγούδι που της ταίριαζε έλεγε το εξής: "Εσύ μωρή Φταλειό / που τρώεις το πηχτό / κι αφήνεις τον Κλεάνθη νηστικό/... Θα πάω να το πω κλπ"... Αυτό θα ήταν μονάχα γι' αυτήν, αυτό πιστεύαμε, γιατί ποια άλλη Φταλειά μπορούσε να έχει ένα σύζυγο σαν τον κ. Κλεάνθη που στη μεγάλη πείνα είχε φάει το γάιδαρό του πριν πεθάνει, πρώτος αυτός ο φουκαράς, από την πείνα;

Συσσίτιο επίσης μοιραζόταν και στα παιδιά του σχολείου αυτή την εποχή, γάλα, κομπόστες, σούπα φασόλια και όσπρια, τυρί, σταφιδίνη κ.ά...

Ο "κουνουπογιατρός", ήταν γιατρός ή υγιεινολόγος της Υγειονομικής Σχολής Αθηνών, έμενε μόνιμα στο σπίτι του Αυγουστή, απέναντι από το Σχολείο που στεγαζόταν τότε στο καφενείο του Γιώργου Σουλαντώνη, και πολλές φορές έκανε παρέα με τον δάσκαλο τον Γεώργιο Φίλιππα. Ο "κουνουπογιατρός" κρατούσε πάντοτε στα χέρια ένα δοκιμαστικό σωληνάριο όπου μέσα έβαζε τα κουνούπια που αιχμαλώτιζε για να τα εξετάσει στη συνέχεια και να δει την έκταση της ελονοσίας του πληθυσμού.

Αλλά και οι μαθητές του σχολείου με τον Γ. Φίλιππα έδιναν και αυτοί τον δικό τους αγώνα μαζί με το δάσκαλό τους κατά της ελονοσίας φυ-

τεύοντας στους δρόμους και στους κοινόχρηστους χώρους νεαρά φυτά ευκαλύπτων, από τα οποία, δέντρα πια μεγάλα, υπάρχουν σε πολλά μέρη της Ν. Μάκρης μέχρι σήμερα.

Παράλληλα η Κοινότητα Ν. Μάκρης με προσωπική εργασία των κατοίκων της καθάριζε τα χαντάκια για να μην υπάρχουν στεκούμενα νερά και έλη, ενώ άρχιζε σιγά-σιγά η καταπολέμηση των κουνουπιών με ραντίσματα με πετρέλαιο και Ντι Ντι Τι.

Οι μαθητές επίσης πλήρωναν το δικό τους αντίτιμο σε αυτό τον αγώνα: Κάθε πρωί πριν αρχίσει το μάθημα, στο σχολείο, καθώς έμπαιναν στην αίθουσα για μάθημα, υφίσταντο ένα ψεκασμό μπρος στο θώρακα και ένα πίσω στην πλάτη, με Ντι Ντι Τι, μέσα από το φανελάκι κατάσαρκα και βέβαια όχι μόνο για τα κουνούπια και την ελονοσία, αλλά και για άλλα έντομα, ψείρες και ψύλλους που είχαν θεριέψει στην Κατοχή.

Γενικό σύνθημα αυτή την εποχή είναι η καθαριότητα. Γίνεται μεγάλη προπαγάνδα να αποκτήσουν τα σπίτια καμπινέδες και βρύσες, ενώ το "η καθαριότητα είναι μισή αρχοντιά", κρίνεται από την κατανάλωση σαπουνιού στα σπίτια. Γι' αυτό και οι μαθητές επιθεωρούνται ταχτικά από τους δασκάλους τους στο σχολείο για την καθαριότητα στα χέρια, στα πόδια και στα αυτιά, αλλά και στο κεφάλι και γι' αυτό το λόγο οι μαθητές όλοι είναι κουρεμένοι και μάλιστα με "ψιλή μηχανή", πράγμα που θα συνεχιστεί αργότερα και στο Γυμνάσιο Μαραθώνα, μόνο που τότε το κουρεμένο κεφάλι θα καλύπτεται κατά το μεγαλύτερο μέρος με το γυμνασιακό πιλήκιο με το πλαστικό γείσο μπροστά και την αστεία κουκουβάγια πιο πάνω.

Το νερό ήταν σπάνιο είδος στην Κοινότητα ακόμα και το 1946. Από τις 4 βρύσες του Συνοικισμού, όπως ήδη έχει περιγραφεί, έπρεπε να υδρευτεί όλη η Ν. Μάκρη.

Σ' αυτές τις βρύσες όπως ήταν επόμενο γινόταν καθημερινά συνωστισμός, ντενεκέδες, σταμνιά και κουβάδες αραδιασμένοι στη σειρά, κουβέντες, συζητήσεις, και βέβαια καβγάδες.

Ωστόσο η ζωή προχωράει. Οι οικογένειες προσπαθούν να ξαναφτιάξουν τη ζωή τους. Σπέρνουν, οργώνουν τα χωράφια, αγοράζουν ζώα για τις ανάγκες και για τις δουλειές τους με μεγάλη βέβαια δυσκολία γιατί χρήματα δεν υπάρχουν. Βάζουν "ξερικά", κάνουν δηλαδή καλλιέργειες χωρίς να αντλούν το νερό από τα πηγάδια, αλλά μόνο από την υγρασία του υπεδάφους, στο Βάλτο, και σιγά-σιγά στήνουν τα μαγγάνια στα περιβόλια.

Ηλεκτρικό δεν υπάρχει μετά το κλείσιμο της Ηλεκτρικής του Μπαμπουράκη από τους Ιταλούς. Το χωριό φωτίζεται το βράδυ με λάμπες πετρελαίου, πράγμα που θα συνεχιστεί μέχρι το 1951-1952 που θα λειτουρ-

γήσει και πάλι η Ηλεκτρική του Χαρίτου Τριανταφυλλόπουλου καθώς θα αρχίσει να χτίζει το εργοστάσιο πορσελάνης.

Τα παιδιά της Κατοχής έχουν μεγαλώσει επίσης κι αφότου έφυγαν οι Γερμανοί ψάχνονται για δουλειά. Τα μεγάλα παιδιά, οι έφηβοι του ’45 και ’46 παίρνουν τις κατσίκες και τις βόσκουν στο Βάλτο όπου γίνεται πανηγύρι, φωνές, αστεία και κίνηση.

Οι στρατεύσιμοι πάνε στο στρατό και τους κατατάσσουν στην τάξη των τυφεκιοφόρων και των μουλαράδων, γιατί είναι ύποπτοι ως προερχόμενοι από ένα μέρος που είχε μπει σύσσωμο στην Αντίσταση, υπάρχουν φυσικά και οι εξαιρέσεις.

Ο διοικητής του Σταθμού Χωροφυλακής Κόντος, με τον γραμματέα της Κοινότητας Ν. Μάκρης Φίλιο Κ. αλωνίζουν. Ο Φίλιος μαζί με τη γυναίκα του την κυρα-Ρήνη έμενε σε ένα σπιτάκι στην έξοδο του Συνοικισμού προς το Λιμανάκι, στα Παλιάμπελα. Ήταν Πειραιώτης, καλαϊτζής στο επάγγελμα. Είχε έρθει στη Ν. Μάκρη την Κατοχή κι έμεινε έπειτα, μέχρι το θάνατό του. Αμέτοχος στην Αντίσταση, δειλός και φοβερά φοβιτσιάρης, τον καιρό της Κατοχής στα μπλόκα των Γερμανών ανέβαινε πάνω σε ένα μεγάλο κυπαρίσσι των Παλιάμπελων που υπάρχει μέχρι και σήμερα κάτω από τον άγιο Κωνσταντίνο, επί της οδού αγίου Κωνσταντίνου, έκλεινε τα μάτια κι έμενε εκεί κουρνιασμένος και τρέμοντας από το φόβο του ώσπου τον κατέβαζε η κυρά-Ρήνη με φωνές αφού έφευγαν οι Γερμανοί.

Ο Φίλιος ως “εθνικόφρων” και γραμματέας της Κοινότητας ήταν παράγων, τον υπολόγιζαν και τον φοβόντουσαν όλοι γιατί δεν περίμεναν κανένα καλό από αυτόν. Εκτός αυτού, το κυριότερο άλλωστε για την εποχή, ο Φίλιος ήξερε τα πάντα και τους πάντες στη Ν. Μάκρη κι έτσι “τους είχε όλους στο χέρι”. Άλλωστε δεν ήταν ανάγκη να αποδείξει τίποτα, ένας λόγος, μια κατηγορία οποιαδήποτε, αβάσιμη και αστήρικτη ήταν αρκετή για να δημιουργήσει προβλήματα σε οποιονδήποτε, φτάνει να ήταν σχετική με συμμετοχή και δράση στην Αντίσταση, όπου όλοι όσοι είχαν καθοιονδήποτε τρόπο πάρει μέρος βαφτίζονταν από το καθεστώς που επικράτησε μετά τα Δεκεμβριανά ως “κουμουνιστές”, “μη-εθνικόφρονες” και “συνοδοιπόροι”.

Κατέβαιναν τότε οι γριούλες οι μαυροφορεμένες στα Παλιάμπελα και καθώς μάζευαν τα αμπελόφυλλα για τις κατσίκες τους, όπως έκαναν στο Λιβίσι με τα τσιρπιά και τα κλαδιά, έσερναν το μοιρολόι γι’ αυτούς που είχαν χάσει στη Μ. Ασία και έπειτα εδώ με τους πολέμους και την Κατοχή. Ο Φίλιος γινόταν έξω φρενών, αναθεμάτιζε την τύχη του που είχε χτίσει το σπίτι του στα Παλιάμπελα, απειλούσε και φοβέριζε. Πού να καταλάβει; Αλλά δεν ήταν μόνο αυτό, είχε το βέτο στα πράγματα της

Κοινότητας, εκτός που ήταν φίλος του "αστυνόμου" του Κόντου του διοικητή του Σταθμού της Ν. Μάκρης.

Λυκοφιλία. Γιατί σε μια εθνική γιορτή, 25η Μαρτίου 1946 ή '47, ο Φίλιος έβγαλε τον επίσημο "λόγο" της εορτής στην πλατεία κάτω από το πεύκο. Στο λόγο αυτό, και μέσα στον εθνικό του ενθουσιασμό, εξαίροντας τα κατορθώματα των αγωνιστών του 1821 αναφωνούσε κάθε τόσο, λέγοντας σαν επωδό το εξής:
"Και βίρα τα αίματα"...
"Και βίρα τα αίματα"...
"Σωροί τα κόκαλα / ποτάμια τα αίματα"... από παράφραση φαίνεται του σχετικού στίχου του εθνικού ύμνου.

Το τι έγινε από την ίδια κιόλας μέρα, μέχρι χρόνια μετά, δεν λέγεται. Γιατί άκουγες κάθε τόσο από τους αργόσχολους που τριγύριζαν γύρω από τα λιγοστά φώτα των καφενείων της πλατείας με τις τριμμένες στρατιωτικές χλαίνες από τον καιρό της Κατοχής και τις μακριές καμπαρντίνες.
–"Και βίρα τα αίματα"
–"Και βίρα τα οστά"...
–"Ποτάμια τα κόκαλα... σωροί τα αίματα"...

Κορόιδευαν το Φίλιο παραλλάσσοντας ακόμα κι αυτή την παλαβομάρα του. Έβγαζαν πάνω σ' αυτό το άχτι τους για τον ίδιο.

Ακόμα και τα παιδιά στις αλάνες.

Μετά την Κατοχή η Νέα Μάκρη πιτσιρικοκρατείται. Παιδιά ξυπόλητα με κοντά παντελονάκια χειμώνα – καλοκαίρι, χωρίς ζώνη στη μέση, με τιράντες, και το καλοκαίρι ακόμα πιο πολύ, με φαρδιά μπατζάκια και φανελάκι κατάσαρκα, από ύφασμα που το έραβαν οι μανάδες στο σπίτι.

Και παιχνίδι άγριο, του πολέμου και της Κατοχής. "Οργιάνα", "Πουραΐ-Πουραΐ", "Σκλαβάκια", "Τρεις κι αλάργα" κ.ά.

Το "τσαλίκι" ή "ξυλίκι" έδινε κι έπαιρνε, όπως και το "κρυφτό" όταν έπεφτε ο ήλιος. Στα σπίτια τη νύχτα φωτίζονταν με λάμπες πετρελαίου, το τζάκι έκαιγε από νωρίς – νωρίς το χειμώνα, πριν φέξει και το ξανάναβαν το βράδυ που μαζεύονταν τα παιδιά στο σπίτι. Τα πιο πολλά τζάκια "κάπνιζαν" και γέμιζαν με δάκρυα τα μάτια μικρών και μεγάλων.

Η υπόθεση με τον Φίλιο συνεχιζόταν ωστόσο μαζί με τα κυνηγητά, το ξύλο και τις εξορίες των αντιστασιακών όπου αυτός έδινε πληροφορίες από πρώτο χέρι και απειλούσε "να τυλίξει σ' ένα φύλλο χαρτί" όποιον δεν του άρεσε, ακόμα κι αυτούς που του είχαν δώσει ένα καρβέλι ψωμί στην Κατοχή από το υστέρημά τους.

Ο φίλος του ο Κόντος έκανε τάχα πως απόπαιρνε τα παιδιά που φώναζαν "και βίρα τα αίματα" ήταν δεν ήτανε μπροστά ο Φίλιος, αλλά κρυφά τους έδινε αέρα για να φωνάζουν ακόμα περισσότερο. Κάνα δυο φορές μάλιστα ανέβασε και μερικά στο Σταθμό που διοικούσε – στου Μόσχου ή στου Κόλλια – απειλώντας τάχα πως θα τα τιμωρήσει, κι εκείνα που καταλάβαιναν πολύ καλά πως ήθελε να κάνουν ακριβώς το αντίθετο, φώναζαν ακόμα πιο δυνατά "και βίρα τα αίματα...". Τελευταία μάλιστα με την ανοχή του Φίλιου και τη θυμηδία του Κόντου αντίστοιχα, προς δόξαν της αυθαιρεσίας, της τότε και παντοτινής εξουσίας, όπου γης.

Ο ΠΑΟ "Εθνικός" Νέας Μάκρης

Το 1946 ιδρύθηκε επίσης και ο Ποδοσφαιρικός Αθλητικός Όμιλος [ΠΑΟ] Νέας Μάκρης "Εθνικός", ενώ το "Σωματείο Γης και Αμμοληψίας" "Ο Προβάλινθος" συνέχιζε να υπάρχει μέχρι και το 1955 περίπου.

Πρόεδρος του "Εθνικού" ο Γιώργος Δημητριάδης και μέλη του συλλόγου ο Μιχάλης Καλλιντζής, Μιχάλης Τσακιργιάννης, Μανώλης Αλντιπαρμάκης, Νίκος Κούρτης, Νίκος Δ. Καραγιάννης κ.ά.

Οι πρώτοι ποδοσφαιριστές του "Εθνικού": Κώστας Σπανός [τερματοφύλακας], Παναγιώτης Σ. Παλτήρης και Κώστας Παπαδόπουλος [οπισθοφύλακες, μπακ], Μιχάλης Καλλιντζής και Νίκος Χατζηγαβριήλ [μέσοι], Σπύρος Παπαϊωάννου [Κοκόρης], Κλεομένης Πατσάνης, Δαμιανός

Ο ΠΑΟ «Εθνικός» Νέας Μάκρης, γύρω στο 1960.

ΠΑΟ «Εθνικός» Ν. Μάκρης, γύρω στο 1956-1957.
Καθιστοί από αριστερά: Νίκος Καρατζάς, Λάζαρος Παπαϊωάννου, Γιάννης Καφετζής, Λούης Καρατζάς, Κυριάκος Παπόγλου, Αντώνης Ρεντούμης.
Όρθιοι: Αργύρης Τσακιργιάνης, Μιχάλης Καλιντζής, Παναγιώτης Παλτήρης, Βαγγέλης Σωτηρίου και Νίκος Κούρτης. (Από το αρχείο του Μιχάλη Καλλιντζή.)

Κ. Δαμιανός, Λουίζος Χαρδαλούμπας, Δημοσθένης Κ. Δαμιανός, Κυριάκος Κριμάνδαλης, Αντώνης Αλεξάνδρου κ.ά.

Το πρώτο γήπεδο του "Εθνικού" ήταν η πλατεία της Ν. Μάκρης και πρώτος διαιτητής ο Ν. Μουστακίδης, ο αγροφύλακας της εποχής. Στη συνέχεια το γήπεδο του "Εθνικού" μεταφέρθηκε στα δύο συνεχόμενα και παράλληλα χωράφια των Βασίλη Κουλούκουσα και Βασίλη Εμμεή, και μετά την έναρξη της λειτουργίας του εργοστασίου πορσελάνης [1952-1954] χρησιμοποιήθηκε το γήπεδο του εργοστασίου. Στο γήπεδο αυτό, που δεν ήταν το τελευταίο, έπαιξαν οι νέοι ποδοσφαιριστές της Ν. Μάκρης, το νέο αίμα: Κυριάκος Παπόγλου [τερματοφύλακας] και μετέπειτα ο Κώστας Ρεντούμης, ο Αντώνης Ρεντούμης και Βασίλης Αλντιπαρμάκης [μπακ], μέσοι – επιθετικοί οι: Γιάννης Καφετζής, Νικόδημος Καραγιάννης, Χαράλαμπος Μ. Εμμεής [Μπάκης], Λάζαρος Παπαϊωάννου, Θόδωρος, Λουίζος, Νίκος Καρατζάς κ.ά.

Ο Μιχάλης Καλλιντζής, επί σειράν ετών πρόεδρος του ΠΑΟ "Εθνικός", οραματιστής ενός Σταδίου Άθλησης στη Νέα Μάκρη, και με τη συμπαράσταση πολύ λίγων φιλάθλων [Γ. Δημητριάδης, Νίκος Κούρτης κ.ά.] πέτυχε την απαλλοτρίωση από τον ΟΔΕΠ μιας έκτασης στην Αγία Μαρίνα Νέας Μάκρης που για πολλά χρόνια και μέχρι πρόσφατα εξυπηρετεί στοιχειωδώς τον "Εθνικό". Το γήπεδο αυτό με πάρα πολλές ελλείψεις δυσανάλογες σε ένα οργανωμένο Δήμο, βρίσκεται ακόμα και σήμερα στη διελκυστίνδα των διεκδικήσεων με σειρά δικαστικών και δι-

οικητικών αγώνων. Και φαίνεται ότι το γήπεδο του Ερυθρού Σταυρού σιγά-σιγά υποκαθιστά το κενό του γηπέδου της Αγίας Μαρίνας που τόσους κόπους και τρεξίματα στοίχισε στον ακάματο Μιχάλη Καλλιντζή.

Σχολικές γιορτές, "εκδρομές" και εκδηλώσεις

Το Σχολείο από το 1945 που λειτούργησε ξανά, μετά την Κατοχή, και σε όλη τη δεκαετία του '50 ήταν ένα ζωντανό κύτταρο στη λειτουργία της Κοινότητας.

Για τη μαθητιώσα νεολαία αυτής της εποχής τρεις ήταν οι πόλοι της ζωής, συνεχόμενοι και αδιαίρετοι: το σπίτι, το σχολείο και η εκκλησία, όπου η παρουσία των παιδιών ως μαθητών στο σχολειό ιδιαίτερα, άφηνε μια χαραμάδα ελπίδας απέναντι σε ένα δύσκολο παρόν και για τα χρόνια που έρχονταν.

Η συνηθισμένη εκδρομή του Σχολείου ήταν στο Σχολικό Κλήρο, μια έκταση γης πάνω από το καμίνι του Σ. Τζιλάβη που είχε παραχωρηθεί σ' αυτό από την πρώτη διανομή της γης το 1931. Εκεί πήγαιναν οι μαθητές με το δάσκαλό τους τον Γεώργιο Φίλιππα, την άνοιξη και προς το καλοκαίρι, συντεταγμένοι κατά δυάδες, περνούσαν τη γέφυρα του Βαζάνα [σήμερα περιοχή Εθνικής Τράπεζας] και ανηφόριζαν το δρόμο του καμινιού τραγουδώντας πατριωτικά τραγούδια, για το Σαραντάπορο και το Μπιζάνι, για τη σημαία κλπ. και ασκούμενοι στο βηματισμό, έν-δυο, σύμφωνα με το ρυθμό του τραγουδιού. Δεν κρατούσαν τη σχολική τους σάκα, την άφηναν στο Σχολείο. Στο Σχολικό Κλήρο έπαιζαν παιχνίδια ομαδικά [σκλαβάκια, το λουρί της μάνας κλπ.], επίσης τραγουδούσαν και έκαναν πρόβα στα σκετς που θα έπαιζαν στις εθνικές γιορτές ή στη γιορτή του τέλους της χρονιάς, μια γιορτή καθιερωμένη για την εποχή που την παρακολουθούσαν όλοι στη Νέα Μάκρη και γινόταν πάντα στο προαύλιο του καφενείου του Μικέ στην πλατεία, ενώ τα σκετς για τις εθνικές γιορτές παίζονταν μέσα στο Σχολείο.

Ο εκκλησιασμός των παιδιών ήταν υποχρεωτικός, όχι τόσο σαν καταναγκασμός όσο σαν υποχρέωση του Σχολείου προς την Κοινότητα. Ορίζονταν επίσης αυτοί που θα έλεγαν το "Πάτερ ημών" και το "Πιστεύω" στην εκκλησία. Για τις απουσίες δεν υπήρχε τιμωρία, γινόταν σύσταση, όμως όχι αυστηρή από τον Γ. Φίλιππα και μάλιστα έπειτα από επανειλημμένες απουσίες, γιατί γνώριζε καλά ότι όλα τα παιδιά συμμετείχαν στις δουλειές του σπιτιού και στην οικογενειακή οικονομία.

Στις μεγάλες γιορτές, Χριστούγεννα, Πρωτοχρονιά, Φώτα και Πάσχα, όπως και στις ακολουθίες, Χαιρετισμοί, Νυμφίοι, Μεγάλη Εβδομάδα, οι μαθητές δεν υποχρεώνονταν από το σχολείο να πάνε στην εκκλησία. Πήγαιναν

γιατί το ήθελαν. Ήθελαν να είναι όλοι μαζί, η εκκλησία ήταν ένας χώρος που τους μάζευε όλους, είχε τα στοιχεία της ιεροτελεστίας και της ζεστασιάς, της παρουσίας της Κοινότητας, κι αυτό άρεσε πάντοτε στα παιδιά.

Εκεί όμως που η παρουσία των παιδιών ήταν απόλυτη και αναμφισβήτητη, που έδινε τον τόνο και τη ζωντάνια της νέας ζωής, τον μόνο τόνο αισιοδοξίας μέσα σε μια γενική κατάσταση καθόλα δύσκολη και απογοητευτική, ήταν οι ομάδες των παιδιών που πήγαιναν το πρωί στο σχολείο ξεκινώντας από όλα τα σημεία του ορίζοντα του Συνοικισμού και κατευθύνονταν προς αυτό περνώντας από το κέντρο, από την κεντρική πλατεία, όπου γύρω τριγύρω ήταν τα καφενεία. Κι ακόμα πιο πολύ η παρουσία τους ήταν στα διαλείμματα και προπαντός στο μεγάλο διάλειμμα, όταν πλημμύριζαν την πλατεία και ξεσήκωναν το Συνοικισμό με τις φωνές τους παίζοντας. Έτρεχαν κι έπαιζαν εκεί, μπροστά στα μάτια του κόσμου, στα καφενεία, εκεί όπου διαμορφωνόταν η κοινή γνώμη της Κοινότητας.

Έβλεπαν τον Γ. Φίλιππα να κουβεντιάζει με τον γέρο-Αντρέα τον Ταχτατζή στο πεζούλι του πεύκου ή με τους μεγάλους, και να βγάζει το ρολόι από το τσεπάκι του γιλέκου του για να το συμβουλευτεί ώστε να στείλει έγκαιρα ένα παιδί στο σχολείο για να χτυπήσει το κουδούνι όταν το διάλειμμα τέλειωνε. Οι μεγάλοι γύρω στα καφενεία παίνευαν τους καλούς παίχτες, ιδιαίτερα τους γρήγορους στα πόδια, και έπειτα όταν έβλεπαν κάποιο μαθητή στο δρόμο, του έκαναν ερωτήσεις και σε άλλους έβαζαν σπαζοκεφαλιές δοκιμάζοντάς τους, γιατί έτσι έκαναν και στην πατρίδα οι μεγάλοι εκεί, έτσι ήταν η Παράδοση. Κι ακόμα, στις γιορτές, στην εκκλησία, στις δουλειές, ήξεραν οι μαθητές πως τους έβλεπαν όλοι, "πως ήταν παιδιά του σχολείου" κάτω από το βλέμμα της Κοινότητας, που τους είχε μπροστά στα μάτια της καθώς μεγάλωναν, ώστε τελικά όλοι ήξεραν όλους, τις δυνατότητες και τις ιδιαιτερότητές τους.

Πίσω από όλα αυτά βέβαια, ήταν όλα τ' άλλα. Οι πληγές του πολέμου και της Κατοχής, οι εξορίες και οι φυλακίσεις των αγωνιστών, η πάλη για την επιβίωση, η φτώχεια και η ανέχεια, ο έλεγχος της αστυνομίας, η διάκριση των πολιτών σε κατηγορίες κ.ά.

Μια μέρα ο αστυνόμος διοικητής του Σταθμού χωροφυλακής Νέας Μάκρης – πρέπει να ήταν ο Κόντος – έδωσε διαταγή στο Σχολείο να περάσουν όλοι οι μαθητές από το Σταθμό, στου Μόσχου όπως ήταν και την Κατοχή, να αντιγράψουν ένα γράμμα απειλητικό που απευθυνόταν στον Φρεσκάκη που είχε χάσει τη γυναίκα του στα Δεκεμβριανά, την είχαν εκτελέσει οι αντάρτες.

Πέρασαν ένας-ένας οι μαθητές από το Σταθμό, και με την αθωότητα

της ηλικίας τους αντέγραψαν φιλότιμα το γράμμα και το παρέδωσαν στα χέρια του αστυνόμου. Ο Γ. Φίλιππας όλο εκείνο το πρωί έστεκε συννεφιασμένος στις σκάλες του Σταθμού, δαγκωμένος. Τίποτε δεν απεδείχθη. Όμως έμεινε μέσα στις ψυχές των μαθητών "ο φόβος του χωροφύλακα". Δεν ήταν και λίγο...

Και θάπρεπε να περάσουν ακόμα 40 χρόνια, σχεδόν μισός αιώνας για να ξεφοβηθεί ο κόσμος και να βγάλει από μέσα του το φόβο μιας τέτοιας εξουσίας.

Το Γυμνάσιο του Μαραθώνος

Το σχολικό έτος 1949-1950 λειτούργησε για πρώτη φορά στην περιοχή το Γυμνάσιο Μαραθώνος έπειτα από πολλές προσπάθειες, παραστάσεις και πιέσεις προς τους βουλευτές που εκλέγονταν στην περιφέρεια [το Υπόλοιπο Αττικής], τους Μιλτιάδη Μαντά, Κουτσοπέταλο κ.ά.

Δημ. Σαράβας (1898-1986): Φαρμακοποιός, μια φωτεινή προσωπικότητα με απέραντη αγάπη για το Μαραθώνα. Συνέβαλε όσο κανείς για την ίδρυση και λειτουργία του Γυμνασίου του Μαραθώνα.

Οι προσπάθειες αυτές έγιναν από τους νοικοκυραίους του Μαραθώνα όπως ο Γιώργος Παπάς, Σωτήρης Παπαγεωργίου [Μερκούρης], Σπύρος Μερκούρης [Αντάρας] κ.ά. Και ιδιαίτερα από τον φαρμακοποιό του Μαραθώνα Δημήτρη Σαράβα. Ο Δημήτρης Σαράβας [1898-1986] ήταν μια προσωπικότητα για την εποχή του, ένας φωτισμένος επιστήμονας κοντά στις ανάγκες του κόσμου και με όραμα για την πρόοδό του. Η καταγωγή του ήταν από την Ανατολική Ρωμυλία. Η οικογένειά του είχε εγκατασταθεί στην Καλαμάτα επί Όθωνος, αλλά ο ίδιος με την οικογένειά του έζησε πολλά χρόνια προ του πολέμου του 1940 στο Μαραθώνα, που τον αγάπησε και πρωτοστάτησε για την πρόοδό του σε κάθε ευκαιρία. Μια από αυτές ήταν το Γυμνάσιο του Μαραθώνα για την ίδρυσή και τη λειτουργία του οποίου έτρεξε και χτύπησε τις πόρτες των υπευθύνων στην Αθήνα ως πρόεδρος των επιτροπών, αλλά και μόνος, από δική του πρωτοβουλία. Χαρακτηριστική είναι η αλληλογραφία του με σημαίνοντα πρόσωπα της πολιτικής και της πνευματικής ηγεσίας της εποχής και οι αγωνιώδεις προσπάθειές του για την ίδρυση του Γυμνάσιου και τη μόρφωση της νεολαίας.

Δευτερευόντως και σαν μέλη των επιτροπών του Μαραθώνα έδρασαν επίσης από τη Νέα Μάκρη οι γονείς που είχαν παιδιά σε ηλικία για το Γυμνάσιο, αλλά πολύ πιο χαλαρά και πάντοτε σε συνάρτηση με τους Μαραθωνίτες.

Ουδείς από τους προύχοντες του Μαραθώνα δεν έδειξε το παραμικρό ενδιαφέρον για την ίδρυση του Γυμνάσιου αυτού για πολλούς λόγους, πιθανότατα έχοντας την υποψία ότι με αυτό τον τρόπο άνοιγαν τους ασκούς του Αιόλου γι' αυτούς.

Το Γυμνάσιο του Μαραθώνα, που σήμερα ανακαινισμένο λειτουργεί ως Δημαρχείο Μαραθώνος. Διατηρούνται η σκάλα, οι αίθουσες δεξιά και μετά το κεφαλόσκαλο η μεγάλη αίθουσα των τότε «μεγάλων» τάξεων και το γραφείο των καθηγητών.

Από την άλλη μεριά, της πολιτείας, αντίστοιχα η κίνηση για την ίδρυση και τη λειτουργία του Γυμνάσιου στο Μαραθώνα συνάντησε πολλά εμπόδια και πολλές αντιρρήσεις από τους υπεύθυνους και από τους υπηρεσιακούς παράγοντες. Η δικαιολογία ήταν ότι με το Γυμνάσιο στο Μαραθώνα τα παιδιά που θα τέλειωναν θα ζητούσαν να διοριστούν στην κρατική μηχανή, θα γίνονταν γραφειοκράτες και τότε δεν θα έμενε κανείς για να καλλιεργήσει τη γη. Ενώ οι ενδιαφερόμενοι προέβαλλαν στο αίτημά τους ένα και μόνο λόγο: Να μάθουν τα παιδιά τους γράμματα.

Το πρώτο αυτό Γυμνάσιο στεγάστηκε στο σημερινό Δημαρχείο του Μαραθώνα που κατά την παράδοση ίσως επί τουρκοκρατίας ήταν δικαστήριο, ένα ωραίο, αλλά παλαιό κτήριο δίπατο με 3 αίθουσες στον πρώτο όροφο, ενώ το ισόγειό του ήταν κενό. Είχε μεγάλη αυλή και γύρω-γύρω μαντρότοιχο με πολλά ενδιάμεσα χαλάσματα.

Μαθητές της Ε΄ τάξης εξαταξίου του Γυμνασίου του Μαραθώνα με τον καθηγητή τους Γ. Καφετζή.

Τις πρώτες χρονιές λειτούργησε ως Ημιγυμνάσιο,

ΣΧΟΛΙΚΟΝ ΤΑΜΕΙΟΝ

Χρῆσις 195 — 195 Ἀριθ. 44

ΑΠΟΔΕΙΞΙΣ ΕΙΣΠΡΑΞΕΩΣ ΔΡΑΧ. 100.000

Εἰσεπράχθησαν παρὰ τοῦ κ. Δεληγιάββα

Μιχαήλ αἱ ὡς ἄνω Δραχμαὶ ἑκατὸν χιλιάδες

διὰ Γυμνασιάρχιον

Ἐν Μαραθῶνι τῇ 23-1 1954

Ὁ Πρόεδρος Ὁ Πληρώσας Ὁ Ταμίας

Τύποις Γ. Κουτσομπινοπούλου Ἀθῆναι — Πραξιτέλους 23

Απόδειξη εισπράξεως από το Σχολικό Ταμείο του Γυμνασίου Μαραθώνος του έτους 1954 («Εν Μαραθώνι 23/1/54, εισεπράχθησαν 100.000 δρχ.»).

με την 1η, 2η και 3η τάξη [3η, 4η, και 5η τάξη αντίστοιχα του οκτατάξιου Γυμνασίου, όπως αριθμούνταν τότε οι τάξεις]. Ήταν παράρτημα του 6ου Γυμνασίου Αθηνών, της πλατείας Κουμουνδούρου, και είχε γυμνασιάρχη τον Ξανάλατο, φιλόλογο.

Οι μαθητές πλήρωναν δίδακτρα, ένα ποσό γύρω στις 100 δρχ. μηνιαίως (βλ. φωτογραφία).

Αργότερα, και χρόνο με το χρόνο το Γυμνάσιο Μαραθώνος, γύρω στο 1953 έγινε πλήρες Γυμνάσιο, είχε όλες τις τάξεις, αλλά και πάλι ήταν παράρτημα, το 1954-1955 πχ. ήταν παράρτημα του Γυμνάσιου Χαλανδρίου, με γυμνασιάρχη τον Γιάννη Παπαδάτο, μαθηματικό, Λευκάδιο την καταγωγή.

Από τους πρώτους καθηγητές του Γυμνασίου Μαραθώνος:
Μαίρη Βουργουτζή – φιλόλογος, η πρώτη διευθύντριά του.
Γ. Παπαδόπουλος – φιλόλογος
Τιράνα Ματθίλδη – φιλόλογος
Δ. Τσιμπούρης – μαθηματικός
Ν. Μερτζιώτης – μαθηματικός
Κλεισθένης Σταματιάδης – φυσικός

Μπενίση Λούλα
Χατζόπουλος Αντ.
Μ. Κοντανέλλης – θεολόγος
Βάσω Παπαδάκη – Αγγελίδου – φιλόλογος
Λ. Φλέγκα – φιλόλογος
Μαίρη Οκταράτου – φιλόλογος
Γ. Καφετζής – φιλόλογος
Θάλεια Μπουγατσά – γυμνάστρια
Γ. Κόντος – θεολόγος
Κώστας Τσίρκας – φιλόλογος [από τη Νέα Μάκρη – Σαρακατσάνος]
Παναγιώτης Μπελούσης – φιλόλογος, κ.ά.

Μέχρι το 1949 οι μαθητές που τέλειωναν το Δημοτικό Σχολείο, είτε από το Μαραθώνα, είτε από τη Νέα Μάκρη, και μπορούσαν να προχωρήσουν πήγαιναν σε Γυμνάσια των Αθηνών, και ήταν ελάχιστοι. Από τη Νέα Μάκρη από το 1946 ως το 1948 προωθήθηκαν σε Γυμνάσια της Αθήνας 5-6, το ίδιο ίσχυε και για τα παιδιά του Μαραθώνα, αυτά που μπορούσαν να προχωρήσουν στο Γυμνάσιο μέχρι τότε ήταν ελάχιστα.

Με το Γυμνάσιο στο Μαθαρώνα δόθηκε ευκαιρία να πάρουν γυμνασιακή μόρφωση πολλά παιδιά από τη Ν. Μάκρη και τα γύρω χωριά που διαφορετικά δεν θα είχαν αυτή τη δυνατότητα.

Οι πρώτοι μαθητές του Γυμνασίου Μαραθώνα:

Πρώτη τάξη [3η Οκταταξίου], Σχολικό έτος 1949-1950

Από τη Νέα Μάκρη: Γεωργακοπούλου Γαρυφαλιά, Σωτηρίου Δέσποινα, Μουστακίδης Παρασκευάς, Δημήτρης Φωκιανός, Λευτέρης Μαυρίκος, Μιχάλης Δελησάββας.

Από τον Μαραθώνα: Νίκος Ιωαννίδης, Στέλιος Πλακίτσης, Ευγενία Κοροβέση, Τάκης Χαλδούπης, Ερασμία Σαράβα, Ευαγγελία Μερκούρη, Θανάσης Χρυσούλας, Μέλιος Αυγερόπουλος, Γιώργος Κάκαρης, Άγγελος Ζαγάρης, Γιώργος Ζήσης, Γιάννης Βυργιώτης, Μάρκος Τζίτζικας, Κώστας Κυριαζής, Σταμάτης Ντάσης, Άγγελος Παπάς, Σαράντος Παυλής, Νίκος Κόλλιας, Γιάννης Χρυσίνας.

Από το Άνω Σούλι: Σπύρος Μερκούρης, Σπύρος Μπαλόκας, Δημήτρης Μπέκας, Τάσος Μπέκας, Κυριακή [Κούλα] Ρούσου.

Μαθητές του Γυμνασίου του Μαραθώνα με τους καθηγητές τους (1954), Π. Μπελούση και Κόντο (Ζ΄ τάξη Οκταταξίου).

Από το Γραμματικό: Παναγιώτης Μπάρμπας, Αναστασία Καραδήμα, Σπύρος Καρβουνιάρης, Δήμητρα Χρυσίνα, Ευαγγελία Μάτζη, Κώστας Κούτρας.

Στη δεύτερη τάξη [4η Οκταταξίου] του Γυμνασίου Μαραθώνα, Σχολικό έτος 1949-1950:

Από τη Νέα Μάκρη: Μανώλης Καραγεωργίου, Μιχάλης Γ. Δαμιανός, Μαρίτσα Βογιατζή [Βουτσινά], Γιάννης Κάκος, Βασίλης Μαυρίκος.

Από το Μαραθώνα: Γιώργος Παπάς, Σπύρος Κοντογιαννόπουλος, Κοντογιάννης Νότης, Κωστάκης Κοροβέσης.
Άνω Σούλι: Βασίλης Δρούγκας.
Λευτέρης Μπινιάρης, από το Μαρμάρι Ευβοίας.

Γραμματικό: Ντάση Ασημίνα.

Και στην 3η τάξη [5η Οκταταξίου] το σχολ. έτος 1949-50 οι:

Δημήτρης Ζέρβας [από τη Ν. Μάκρη], Βαγγέλης Λένας, Γιώργος Τσάμης, Αικ. Μητσού, Σιδέρης Πέτσας [από το Μαραθώνα], Μάτζη Σούλα, Παναγιώτης Δημουλιάνης [από το Γραμματικό], Ηλίας Σαράβας, Ντίνος Δημητρακόπουλος, Τ. Βενέκας, Γιάννης Μπέκας, Τάσος Μαρκέτας [επίσης από τον Μαραθώνα].

Από αυτούς τους 60 περίπου μαθητές που πλαισίωσαν τις 3 πρώτες τάξεις του Γυμνασίου Μαραθώνος [την Γ΄, Δ΄ και Ε΄ Οκταταξίου], την πρώτη χρονιά λειτουργίας του 1949-1950, οι 12 περίπου σπούδασαν σε Ανώτατες Παν/κές Σχολές [μαθηματικά, φιλολογία, παιδαγωγική, γεωπονική, ιατρική κλπ.], πολλοί φοίτησαν σε στρατιωτικές ή ναυτικές Σχολές, και οι πιο πολλοί απετέλεσαν την ηγεσία, κοινωνική και οικονομική, προπαντός την πρωτοπορία του τόπου τους.

Το Γυμνάσιο του Μαραθώνα με όλες τις δυσκολίες και τις ανεπάρκειες στη λειτουργία του εξετέλεσε στο ακέραιο τον παιδευτικό του ρόλο. Γεφύρωσε τα χάσματα και τις αντιπαλότητες των περασμένων γενεών και στη θέση τους έβαλε κατανόηση και αποδοχή, δεσμούς φιλίας και καλές σχέσεις. Προπαντός, χάρη στο Γυμνάσιο του Μαραθώνα αναπτύχθηκε ένα νέο πνεύμα σε όλη την περιοχή, οι ρυθμοί προόδου επιταχύνθηκαν, και οι μαθητές του, επιστήμονες ή όχι, στη συνέχεια, ανέλαβαν να υλοποιήσουν αυτό το νέο πνεύμα στις κατά τόπους κοινωνίες τους.

Διοικητικά Συμβούλια της Κοινότητας Ν. Μάκρης από το 1944 ως το 1954

30 Οκτ. 1945 [Διοικούσα Επιτροπή]: Πρόεδρος: Μιχ. Αντ. Δαμιανός, αντιπρόεδρος Δημήτριος Μικές, Χαρίτος Μαυρίκος.

1945 [Διοικ. Επιτροπή]: Πρόεδρος: Βασίλης Κόλλιας, μέλη: Μιχ. Α. Δαμιανός, Χαρίτος Μαυρίκος, Δημήτριος Μικές, Σίμος Παλτήρης.

10/7/46 [Διοικ. Επιτρ.]: Μιχ. Α. Δαμιανός, μέλη: Σίμος Παλτήρης, Χαρίτος Μαυρίκος, και Δημ. Μικές

8/11/46 [Διοικ. Επιτρ.]: Πρόεδρος: Ιωάννης Φρεσκάκης, Δημήτριος Γκίκας, Ευθύμιος Μαγγίνας, Νίκος Κατσιτόπουλος.

29/12/46 [Διοικ. Επιτρ.]: Πρόεδρος: Μιχ. Α. Δαμιανός, μέλη: Ιωάννης Φρεσκάκης, Σπύρος Παπαϊωάννου, Αναστάσιος Τσίρκας και Μιχαήλ Σωτηρίου.

11/11/47 [Διοικ. Επιτρ.]: Πρόεδρος Μιχ. Σωτηρίου, Σάββας Τζιλλάβης, Αντώνιος Μόσχου-Λουίζος, Ιωάννης Φρεσκάκης, Αναστάσιος Τσίρκας, και Βασίλης Κόλλιας.

2/12/49 [Διοικ. Επιτρ.]: Πρόεδρος: Αντώνιος Μόσχου-Λουίζος, μέλη: Μιχ. Κόλλιας, Σπύρος Σπανός, Σάββας Τζιλάβης, Γεώργιος Μ. Δαμιανός

7/5/50 [Διοικ. Επιτρ.]: Μιχ. Λ. Κόλλιας, Αντώνιος Μόσχου-Λουίζος, Σπύρος Σπανός, Σάββας Τζιλάβης και Μιχ. Γ. Δαμιανός.

1/1/51 [Διοικ. Επιτρ.] Πρόεδρος: Σάββας Τζιλάβης, μέλη: Δημήτρης Καραγιάννης, Μιχ. Κ. Εμμεής, Γεώργ. Δ. Ζορμπάς, και Μιχ. Λ. Κόλλιας.

1/1/52 [Διοικ. Επιτρ.] Πρόεδρος: Παύλος Παλτήρης, μέλη: Σάββας Τζιλάβης, Δημήτρης Καραγιάννης, Δημήτρης Ζορμπάς, Μιχ. Κ. Εμμεής.

1/1/53 [Διοικ. Επιτρ.] Πρόεδρος: Σάββας Τζιλάβης, μέλη: Μιχ. Κ. Εμμεής, Γεώργ. Δ. Ζορμπάς, Χαρίτος Μαυρίκος, Παύλος Παλτήρης.

1/1/54 [Διοικ. Επιτρ.]: Πρόεδρος: Μιχ. Κ. Εμμεής, μέλη: Σάββας Τζιλάβης, Γεώργιος Δημητριάδης, Γεώργιος Δ. Ζορμπάς, και Παύλος Παλτήρης.

Κεφάλαιο Ε΄

Από την Ακμή της Αγροτικής Φάσης [1950-1960] στη Μετάβαση [1960-1980]

1950 – η Διοίκηση – τα Πανηγύρια: το πανηγύρι των αγίων Κωνσταντίνου και Ελένης στη Ν. Μάκρη, 21 Μαΐου – το πανηγύρι του αη-Γιάννη του "Αποκεφαλιστή" στο Μαραθώνα, 29 Αυγούστου – το πανηγύρι στο μοναστήρι της αγια-Παρασκευής στη Νέα Μάκρη, 26 Ιουλίου – γύρω από το μοναστήρι της αγια-Παρασκευής – η Ιστορία του – το πανηγύρι του αη-Γιώργη του Βρανά – η Ιστορία του μοναστηριού – το πανηγύρι του αγίου Παντελεήμονα στην παραλία Μαραθώνος, 27 Ιουλίου – τα Πατητήρια του κάμπου και της παραλίας του Μαραθώνα – ξωκκλήσια "λειτουργίες" και εκδρομές. Χρονολογικά από το 1952 έως το 1960. – "προς συλλογήν Λαογραφικής ύλης": η Καλλιόπη Μουσαίου-Μπουγιούκου στη Νέα Μάκρη [1949-1952] – λίγα τινά περί Κέντρου Μικρασιατικών Σπουδών [ΚΜΣ] [1930-1949] – ο Βασίλης Ρώτας στη Νέα Μάκρη [1953] – οι Σύλλογοι Αγροτοπαίδων και Αγροτονεανίδων της Νέας Μάκρης [1950-1960] – οι Σύλλογοι των ΜακρηνοΛιβισιανών της Αθήνας και οι εφημερίδες τους: "Η Μάκρη", "Η Φωνή του Λιβισιού και της Μάκρης" και "Λιβίσι" [1957-1967] – η οικοδομική αναρχία – 1960 έως 1967 μέσα από τις εφημερίδες των Συλλόγων – 1967-1974 η δικτατορία των συνταγματαρχών και η Ν. Μάκρη – τα "μεταναστευτικά" ρεύματα στη Ν. Μάκρη – η Μεταπολίτευση, 1974 – το ιστορικό του Δημαρχειακού Μεγάρου της Ν. Μάκρης

Το 1950 η Νέα Μάκρη, όσο και ο Μαραθώνας βρίσκονται σε μια φάση πλήρους αγροτικής ανάπτυξης και εξέλιξης.

Στη Νέα Μάκρη όλα τα περιβόλια λειτουργούν με μαγγανοπήγαδα σε

όλη την έκτασή της: από Νότο προς Βορά: του Μιχάλη Μαυρίκου, Ανδρέα Ταχτατζή, Βλάσση Μανάβη, Νικόλα Γεωργαλά, Παναγιώτη Δελησάββα, Δημήτρη Λεπετέ, Λάζαρου Πασβάγκα, Παναγή Καραγεωργίου, Σίμου Παλτήρη, Κυριάκου Κάκου, Γρηγόρη Σιτέ, Νικόλα Παλτήρη, Μανώλη Μαυρίκου, Γιάννη Σωτηρίου, Μιχάλη Κόλλια, Β. Ξηντάρη, Μιχάλη και Νίκου Εμμεή, Βασίλη Λειβαδινού-Λεπετέ, Ευθύμ. Χατζηγαβριήλ, Μιχάλη Γιαμάνη, Πέτρου Παπαδόπουλου, Γιώργου Παπαποστόλου, Ανδρέα Σιτέ κ.ά.

Τα καλοκαίρια έρχεται κόσμος από την Αθήνα για να παραθερίσει στη Νέα Μάκρη, ενώ στο Ζούμπερι και στον άγιο Ανδρέα λειτουργούν οι Κατασκηνώσεις του Υπουργείου Παιδείας, των Υπαλλήλων του Υπ. Υγείας, του Δήμου Αθηναίων, του Στρατού και της Αεροπορίας, όπως και των Ναυτικών του Οίκου Ναύτου, ενώ παράλληλα πολλοί ιδιώτες παραθερίζουν σε σκηνές κάτω από τα πεύκα του Ζούμπερι και του Αγίου Ανδρέα.

Επίσης την εποχή αυτή λειτουργεί η Παιδόπολη του Αγίου Ανδρέα όπου παιδιά από περιοχές όπου μένεται ο Εμφύλιος [Πρέβεζα και άλλες περιοχές της Ηπείρου] έχουν κατασκηνώσει εκεί σε πρόχειρα καταλύματα οργανωμένα από την Πρόνοια της βασίλισσας Φρειδερίκης. Η Παιδόπολη αυτή στον Άγιο Ανδρέα λειτούργησε μέχρι και το 1952-53.

Αυτή την εποχή οι ΝεοΜακρηνοί επιδίδονται στην καλλιέργεια των κηπευτικών, και την πώλησή τους αναλαμβάνουν οι ίδιοι ή τα δίνουν σε μανάβηδες ή γίνονται προμηθευτές των κατασκηνώσεων.

Επίσης προσπαθούν να δημιουργήσουν μικρές κτηνοτροφικές μονάδες, με αγελάδες κυρίως, αλλά συναντούν μεγάλες δυσκολίες χωρίς κρατική ή τραπεζική βοήθεια, τόσο στις εγκαταστάσεις όσο και στη διάθεση του γάλακτος που παράγουν.

Έτσι οι νέες επαγγελματικές κατευθύνσεις των κατοίκων στρέφονται προς τον τουρισμό κυρίως, αλλά και με μια ιδιαίτερη επιτυχία προς τις μεταφορές. Γι' αυτό αγοράζουν και διαθέτουν λεωφορεία στις συγκοινωνίες, όπως και φορτηγά για τις μεταφορές [Ιορδάνης Λουίζος, Γ. και Δ. Δημητριάδης, Παπαγαβριήλ κ.ά.].

Από τους νεότερους διαθέτουν φορτηγά οι Γιάννης Σωτηρίου, Τάσος και Αντώνης Ι. Λουίζος, Τάσος Α. Λουίζος, Νίκος Χατζηγαβριήλ, Φάνης Παυλίδης, Ηλίας Πασβάγκας κ.ά.

Η συγκοινωνία με την Αθήνα για το επιβατικό κοινό δεν είναι ούτε επαρκής ούτε σε καλή κατάσταση, αλλά την κρατούν κλειστή σαν επιχειρηματικό πεδίο οι επιχειρηματίες του Μαραθώνα.

Ο δρόμος προς Αθήνα αντίστοιχα είναι άθλιος.

Το νερό της Κοινότητας είναι λίγο, οι δρόμοι του Συνοικισμού χωρίς

άσφαλτο και γεμάτοι λακκούβες, το χειμώνα γίνονται αδιάβατοι, ενώ το ηλεκτρικό φως θα φωτίσει σπίτια και δρόμους μόλις το 1951-1952.

Όμως, παρόλη την τουριστική κίνηση του καλοκαιριού η Νέα Μάκρη θα μείνει προσανατολισμένη σταθερά προς το κέντρο, προς την πλατεία και γύρω από τη λεωφόρο Μαραθώνος, ενώ η παραλία της αγνοείται παντελώς.

Η κίνηση προς την παραλία θα αρχίσει τα επόμενα χρόνια με μια προσπάθεια σταθερή και επίμονη να ανοιχτεί το Λιμανάκι της Νέας Μάκρης σαν μια διέξοδος, για τουριστικούς βέβαια λόγους, αλλά κυρίως σαν διέξοδος επικοινωνίας με την Εύβοια πχ. ένας στόχος που παρά τις πολλές προσδοκίες που τον συνόδευαν δεν θα επιτευχθεί ποτέ, για τον απλούστατο λόγο ότι το τουριστικό, επικοινωνιακό και οικονομικό ενδιαφέρον στράφηκε προς πολύ διαφορετικές κατευθύνσεις στη συνέχεια.

Ανακεφαλαιώνοντας, τα προβλήματα της Κοινότητας που μπαίνουν το 1950 και θα συνεχίσουν να υφίστανται και στο μέλλον, είναι: Η ύδρευση, η συγκοινωνία, ο τουρισμός και η επαγγελματική διέξοδος των κατοίκων της.

Διοίκηση

Η Διοίκηση της Κοινότητας Νέας Μάκρης από 7/5/50 έχει ανατεθεί σε Διοικούσα Επιτροπή, όπως γινόταν κάθε χρόνο από το 1945, με Πρόεδρο τον Μιχάλη Λ. Κόλλια και μέλη τους: Αντώνη Μόσχο-Λουίζο, Σπύρο Σπανό, Σάββα Τζιλάβη και Μιχάλη Γ. Δαμιανό.

Η Διοικούσα αυτή Επιτροπή θα ασκήσει τα καθήκοντά της μέχρι 1ης Ιανουαρίου του 1951 οπότε θα αναλάβει τη διοίκηση της Κοινότητας και μέχρι 1/1/52, για άλλον ένα χρόνο δηλαδή, μια άλλη Διοικούσα Επιτροπή αποτελούμενη από τους: Σάββα Τζιλάβη, Πρόεδρο, και μέλη τους: Δημήτρη Καραγιάννη, Γιώργο Ζορμπά, και Μιχάλη Κ. Εμμεή.

Σημείωση: Το σύστημα αυτό της διακυβέρνησης των Κοινοτήτων με Διοικούσες Επιτροπές, από ποιους διορίζονταν ο πρόεδρος και τα μέλη και με ποια κριτήρια δεν μας είναι γνωστά. Το βέβαιο είναι ότι διορίζονταν από κάπου κεντρικά, νομαρχία, υπουργείο εσωτερικών με βασιλικά διατάγματα ή όχι κι οπωσδήποτε καθ' υπόδειξιν των κατά τόπους διοικητών της χωροφυλακής βάσει τεκμηρίων εθνικοφροσύνης, το πιθανότερο.

Τα Πανηγύρια

Ας μη φανεί καθόλου παράξενο ή άστοχο που αναφερόμαστε στα πανηγύρια αυτής της εποχής. Γιατί:

Γιατί έχουν περάσει ήδη 5 χρόνια από την Κατοχή και την απελευθέρωση

κι ο κόσμος θέλει να ξεχάσει. Εκτός αυτού, με αυτά που έχει περάσει θέλει να ζήσει και να γιορτάσει ομαδικά με φίλους και συγγενείς στις λίγες ευκαιρίες που του δίνονται. Κι αυτές τις ευκαιρίες τις βρίσκει στα πανηγύρια.

Βέβαια ο Εμφύλιος μαίνεται ακόμα, αλλά ο Γράμμος και το Βίτσι, είναι πολύ μακριά από την Αττική, δεν φαίνονται, κάποιοι από τον κοσμάκη κρύβουν την αλήθεια και την αποσιωπούν, ενώ ο απόηχος αυτού του αδελφοκτόνου πολέμου περνάει μέσα από τα κανάλια της προπαγάνδας για να φτάσει ως τη Ν. Μάκρη.

Εξάλλου η Ν. Μάκρη δεν κάηκε, δεν έκλαψε νεκρούς, δεν είχε θύματα. Οι φυλακισμένοι είναι λίγοι, ο κόσμος ξέρει καλά πως είναι θύματα μισαλλοδοξίας, επίσης είναι γεγονός ότι οι οικογένειές τους είναι μέσα στην Κοινότητα κι έχουν τη συμπάθεια όλων.

Οι εξόριστοι επίσης, οι πιο πολλοί έχουν έρθει πίσω στα σπίτια τους.

Οι πληγές για τον πολύ κόσμο φαίνεται να έχουν επουλωθεί σιγά-σιγά.

Έπειτα, τα πανηγύρια έχουν ένα τελετουργικό χαρακτήρα, είναι μέσα στη ζωή και στη λειτουργία της Κοινότητας. Περισσότερο από γλέντι, το πανηγύρι είναι ξόδεμα και ανάσα και παρηγοριά μαζί με τους πολλούς, και συμμετοχή μέσα στα πατροπαράδοτα έθιμα.

Το πανηγύρι των Αγίων Κωνσταντίνου και Ελένης στη Νέα Μάκρη 21 Μαΐου

Ο άγιος Κωνσταντίνος είναι ο πολιούχος της Νέας Μάκρης και γιορτάζεται στις 21 Μαΐου. Γινόταν μέγας εσπερινός την παραμονή και λειτουργία ανήμερα. Την παραμονή και ανήμερα από το απόγεμα, ο κόσμος έκοβε βόλτες στην κεντρική πλατεία και στη λεωφόρο Μαραθώνος. Κάποια καφενεία της λεωφόρου, του Λάζαρου Πασβάγκα και του Αντώνη Μόσχου, έβγαζαν καρέκλες και τραπέζια έξω και έφερναν "συγκροτήματα", κομπανίες μουσικών με τραγουδιστές και τραγουδίστριες.

Πήγαιναν ομαδικά, φίλοι και συγγενείς, έπιναν κρασί ή μπύρα που ήταν αρκετά σπάνια για την εποχή, τους άρεσε να επιδεικνύουν στους απέξω, στους θεατές τις αδειανές "φιάλες" της μπύρας πάνω στο τραπέζι της παρέας. Χόρευαν τις γυναίκες με μεγάλη σοβαρότητα και δεν σήκωναν κουβέντα αν τολμούσε κανείς να τους "κόψει" την παραγγελιά.

Έτρωγαν κοψίδια κρέας πάνω σε χασαπόχαρτο όπως γινόταν σε όλα τα πανηγύρια, και πάνω στο χορό "έρραιναν" τα όργανα, έριχναν δηλ. λεφτά στους οργανοπαίχτες, τη λεγόμενη "χαρτούρα". Χαρτούρα, χαρτιά δηλαδή, όχι ευτελή μεταλλικά νομίσματα.

Όμως, ακόμα και στην ακμή του το πανηγύρι του αγίου Κωνσταντίνου ήταν φτωχό, χωρίς πολλή όρεξη, γιατί φαίνεται δεν άρεσαν στους Νεο-Μακρηνούς αυτού του είδους τα πανηγύρια, δεν ήταν συνηθισμένοι, δεν ήταν μέσα στην Παράδοσή τους.

Το πανηγύρι του αη-Γιάννη "του Αποκεφαλιστή" στο Μαραθώνα 29 Αυγούστου

Το αντίθετο γινόταν του άη-Γιάννη "του Αποκεφαλιστή" στο Μαραθώνα στις 29 Αυγούστου, τέλος καλοκαιριού, όπου μαζευόταν κόσμος από όλα τα γύρω χωριά, Καλέτζι, Βαρνάβα, Γραμματικό, Άνω και Κάτω Σούλι, Νέα Μάκρη και Μεσόγεια. Στο Μαραθώνα πολλοί Μακρηνοί είχαν φίλους νοικοκυραίους Μαραθωνίτες που δεν συμμερίζονταν τις παλιές έχθρες και αντιπαλότητες, και είχαν μαζί τους φιλίες και κουμπαριές. Πήγαιναν λοιπόν σ' αυτούς την ημέρα αυτή του πανηγυριού και αντάλλαζαν επισκέψεις.

Ο ναός του Αγίου Ιωάννη του Προδρόμου, θεμελιώθηκε το 1901 και εγκαινιάσθηκε το 1912. Χτίστηκε με εισφορές των κατοίκων και με τη γενναία οικονομική ενίσχυση του γιατρού Γεώργ. Σπυρ. Καπονίδη που διετέλεσε και Κοινοτάρχης της Κοινότητας Μαραθώνα.

Στο Μαραθώνα, του αη-Γιαννιού γινόταν πανηγύρι πραγματικό. Αποβραδίς γινόταν "μέγας εσπερινός" κι ανήμερα μεγάλη ακολουθία και περιφορά της εικόνας του αη-Γιάννη του πολιούχου του Μαραθώνα από τον κεντρικό δρόμο της πόλης. Η πομπή άρχιζε από το ναό του αη-Γιάννη και κατευθυνόταν στη γέφυρα, την είσοδο του Μαραθώνα, σήμερα αφετηρία των Μαραθωνοδρόμων. Ο δεσπότης Αττικής και Μεγαρίδος, κάτω από τη μαύρη ομπρέλα για τον ήλιο που την κρατούσε πάνω από το κεφάλι του ο Χρυσίνας, ο προύχοντας του Μαραθώνα, μπροστά η μπάντα της χωροφυλακής, και πίσω και γύρω τους ο κόσμος, πολύχρωμος, πολύβουος. Δεξιά και αριστερά του δρόμου πλανόδιοι με τις πραμάτειες τους, με μπιχλιμπίδια και γιο-γιο, παγωτά και γλυκίσματα, λοταρίες και λούνα-παρκ. Κίνηση, βουητό και θόρυβος πολύς.

Οι "φιγουρατζήδες" έφηβοι με τα πρώτα τσιγάρα στο στόμα ή με ένα γιο-γιο στο χέρι έτρωγαν τα πόδια τους πάνω-κάτω στη λεωφόρο, κάνοντας "το κομμάτι" τους στα κορίτσια που περνούσαν παρέες παρέες πνίγοντας τα γέλια στο στόμα.

Το βράδυ της παραμονής και ανήμερα άναβε το πανηγύρι. Συγκροτήματα στου Πλακίτση, στην κεντρική πλατεία, και πιο πάνω στου Καπονίδη, στου Αυγουστάκη, στου Τσάμη κ.α.

Στο πανηγύρι του αη-Γιαννιού στο Μαραθώνα πήγαιναν πολλοί Νεο-Μακρηνοί και το περίμεναν. Πήγαιναν, κάθονταν στα τραπέζια των μαγαζιών που είχαν όργανα, έπιναν και γλεντούσαν, ενώ ο πιο πολύς κόσμος αφού προσκυνούσε, έκανε μερικές βόλτες στον κεντρικό δρόμο, έβγαζε φωτογραφίες σε υπαίθριους φωτογράφους, ένας-ένας χωριστά ή παρέες, "οικογενειακές". Έπαιρναν πόζα μπροστά στο φακό ενώ πίσω τους ένας μουσαμάς ζωγραφισμένος, με σχέδια διάφορα και εικόνες αποτελούσε το "φόντο" σ' αυτή την πανηγυριώτικη φωτογράφηση.

Το Πανηγύρι στο μοναστήρι της αγια-Παρασκευής, Νέα Μάκρη, στις 26 Ιουλίου

Το πανηγύρι αυτό στο μοναστήρι της αγια-Παρασκευής, σήμερα Ευαγγελισμού της Θεοτόκου και αγίου Εφραίμ, είχε καθαρά τοπικό χαρακτήρα και γιορταζόταν αποκλειστικά από τους κατοίκους της Νέας Μάκρης, τους πρόσφυγες ιδρυτές της Νέας Μάκρης και μέχρι τη δεύτερη γενιά, μέχρι δηλαδή τη δεκαετία 1950 με 1960 και '70.

Το μοναστήρι της Αγίας Παρασκευής.
Άποψη από τον Ελαιώνα.

Πρωί-πρωί ανήμερα οι νοικοκυραίοι σαμάρωναν τα γαϊδουράκια τους, τα φόρτωναν με κουρελούδες και οι γυναίκες ετοίμαζαν τα απαραίτητα για ένα πρόχειρο γεύμα στο ύπαιθρο κάτω από τις ελιές και τα πεύκα του Μετοχιού κοντά στην πηγή που έτρεχε το λιγοστό νερό της λίγο πιο πάνω από τον

γκρεμισμένο περίβολο του μοναστηριού.

Γυναίκες και άντρες, νέοι, κοπέλες και παιδιά όλοι σχεδόν με τα πόδια, εκτός από τα πολύ μικρά παιδιά που τα έβαζαν στο σαμάρι, ανηφόριζαν με πολλή όρεξη παρέες παρέες για το μοναστήρι. Περνούσαν το "λόφο του Παλάση" [του Βλάσση Μανάβη] και του "Εφτύμη" [του Ευθύμη Χατζηγαβριήλ] κι έπειτα φτάνοντας στην κορφή του επόμενου λόφου έμπαιναν στον Ελαιώνα του Μετοχιού. Εκεί έπαιρναν μια ανάσα κι έφερναν τα μάτια γύρω. Πίσω, στα ανατολικά, λαμπίριζε ο ήλιος πάνω από τη θάλασσα του Ευβοϊκού και του όρμου του Μαραθώνα κι απέναντι διαγράφονταν τα νησάκια σαν θαλάσσιες χελώνες και πιο πέρα τα βουνά τις Εύβοιας. Γύρω ησυχία, και καθώς οι παρέες έπαιρναν ξανά το δρόμο για το μοναστήρι έφτανε ως τα αφτιά τους ένα θρόισμα και βουητό υπόκωφο, η ανάσα του Ελαιώνα, μια βαθιά ανασαιμιά όλο μυστήριο, καθώς ο αέρας από το βουνό κατεβαίνοντας κουνούσε τα κλαριά των δέντρων του Μετοχιού και έκανε να ασημίζουν τα φύλλα στις ελιές. Ο αέρας εκεί πάνω, όπως και σ' όλη τη διαδρομή, από το Ρέμα [λεωφόρος σήμερα Βασίλη Ρώτα] και πάνω ευώδιαζε τρίμπη και σκίνο.

Το μοναστήρι της Αγ. Παρασκευής, η καμαρωτή είσοδος, το αρχονταρίκι του στα λευκά και στο βάθος τα νέα κτίσματα.

Στην άκρη του Ελαιώνα, στη ρίζα του βουνού τους περίμενε το μοναστήρι, τα παιδιά και οι νέοι είχαν ήδη ξαμολυθεί προς τα εκεί.

Μετά την αψιδωτή είσοδο, την πόρτα του μοναστηριού, αμέσως δεξιά σχεδόν υπόγεια ήταν το εκκλησάκι της αγίας Παρασκευής όπου είχε αρχίσει από το πρωί τη λειτουργία ο παπα-Ζέρβας. Ο μπαρμπα-Βαγγέλης ο νεωκόρος, ο κουτσός, στα μέσα και στα έξω κι εδώ όπως και στον άγιο Κωνσταντίνο, όσο για ψάλτη, κάποιος θα βρισκόταν από τους αυτοσχέδιους ψαλτάδες της εποχής, [Ν. Κάργας, Γιάννης Σέργης, Νίκος Κούρτης κ.ά.].

Γύρω ερείπια: η "τράπεζα" κάποτε του μοναστηριού απέναντι από την είσοδο, ερειπωμένη, χωρίς στέγη, τα κελλιά των μοναχών στα βόρεια της μονής, οι αποθήκες, η αυλή χωρίς πλακόστρωτο. Μονάχα το "αρχοντα-

ρίκι" πάνω από το εκκλησάκι κρατιόταν, και βέβαια φθαρμένο κι έρημο έπειτα από τόσα χρόνια που είχε εγκαταλειφθεί το μοναστήρι, δεν ξέρουμε πόσα, γιατί δεν υπάρχουν μαρτυρίες.

Μετά τη λειτουργία οι προσκυνητές σκορπούσαν, όχι κάτω από το μοναστήρι αλλά πάνω από αυτό, στις ελιές και τις αγριοχαρουπιές και γύρω από τη μικρή πηγή που ανάβλυζε λίγο πάνω από τον ερειπωμένο επίσης μαντρότοιχο του μοναστηριού ανάμεσα σε αυτό και στο ξωκκλήσι του αη-Γιάννη. Η πηγή αυτή έβγαζε λίγο αλλά κατακάθαρο νερό από όπου έπιναν τα κοπάδια που έβοσκαν στην περιοχή, τα κοπάδια των "βλάχων" ή "βλαχοποιμένων" όπως τους ονομάζει ο Νικ. Καραγεωργίου, κυρίως της σημερινής "Ανατολής" ή "Πάνω Κονάκια" όπως την ήξεραν οι πρώτοι κάτοικοι, και λιγότερο τα κοπάδια των ποιμένων της σημερινής αγια-Μαρίνας ή του "Γεροτσακουλιού" όπως ονόμαζαν την αγια-Μαρίνα οι πρώτοι ΝεοΜακρηνοί.

Οι γυναίκες άπλωναν χράμια και κουρελούδες κάτω από τα δέντρα και μέσα σε φωνές και γέλια έτρωγαν και τραγουδούσαν. Αμέσως μετά οι νέοι άρχιζαν το χορό γιατί όλο και κάποιος από αυτούς θα βρισκόταν να έχει φέρει μαζί του ένα γραμμόφωνο από εκείνα με το χωνί, με το κουρδιστήρι και τις βελόνες. Αν και δεν ήταν εντελώς απαραίτητο το γραμμόφωνο, μπορούσαν τραγουδώντας και με το στόμα να χορέψουν, ταγκό και βάλς και φοξ-αγγλαί, για να καταλήξουν στο "πώς το τρίβουν το πιπέρι" και στη "μπουκάλα" εισπράττοντας νόμιμα και παραδοσιακά πια το φιλί των κοριτσιών της παρέας.

Εντωμεταξύ οι πιο άφοβοι ανέβαιναν στο μεγάλο πεύκο, που δέσποζε προ του ξωκκλησιού του αη-Γιάννη, που δεν υπάρχει πια από το 2002 γιατί ξεράθηκε, για να δέσουν στο μεγάλο οριζόντιο κλαρί του τα σκοινιά για την κούνια. Ήταν υπέροχη αυτή η αιώρηση από τόσο ψηλά, να τραμπαλίζεται κανείς στο κενό από τόσο ύψος, κι όμως αυτό γοήτευε αφάνταστα πολλούς νέους, όπως τον Αντώνη Παυλίδη που σκοτώθηκε τόσο νέος, στα 20-21 χρόνια του σε τροχαίο στο δρόμο για το Μαραθώνα ανήμερα του αη-Γιαννιού το 1951-52, μαζί με το φίλο του Βασίλη τον Γιαννακό...

Νωρίς το απόγεμα, όταν ο ήλιος άρχιζε να γέρνει, όλοι βιάζονταν να φύγουν, προπαντός οι νέοι και τα παιδιά γιατί δεν ήθελαν να χάσουν εκείνη την ημέρα του πανηγυριού την ευκαιρία να βουτήξουν στη θάλασσα που την έβλεπαν από εκεί πάνω ψηλά αρυτίδωτη και τη λιμπίζονταν. Ενώ άλλοι την ίδια μέρα κατεβαίνοντας θα πέρναγαν από το αμπέλι τους αναζητώντας τα πρώτα σταφύλια του καλοκαιριού, σα να το είχαν "τάξει" κι αυτό στην ημέρα της αγια-Παρασκευής και σαν επίλογο εκείνου του πανηγυριού.

Γύρω από το μοναστήρι της αγια-Παρασκευής – Η Ιστορία του

Το μοναστήρι της αγίας Παρασκευής είναι άμεσα συνδεδεμένο με την ιστορία της Νέας Μάκρης από τον πρώτο καιρό της εγκατάστασης των πρώτων κατοίκων της στην Ξυλοκέριζα.

Η ιστορία του, ως "Ιεράς Μονής του Γενεσίου της Θεοτόκου", που είναι το πραγματικό του όνομα, εκείνο που του έδωσε ο κτήτοράς του, και οι περιπέτειές του αρχίζουν από την ίδρυσή του από το μοναχό Δαβίδ, κατά κόσμον Δημήτριο Αναδραμάρη, γύρω στο 1575 μ.Χ.

Οι ΝεοΜακρηνοί το Νοέμβριο του 1923 που ήρθαν και εγκαταστάθηκαν στην Ξυλοκέριζα, βρήκαν το μοναστήρι ερειπωμένο κατά το μεγαλύτερο μέρος του και έρημο από μοναχούς που το είχαν εγκαταλείψει από πολλά χρόνια, ίσως αιώνες πριν.

Τα μόνα κτίσματα που διατηρούνταν και αυτά σε καθόλου καλή κατάσταση ήταν η πέτρινη καμάρα της εισόδου, σχεδόν όπως έχει ακόμα και σήμερα, το εκκλησάκι δεξιά για τον επισκέπτη που μπαίνει στο μοναστήρι, αφιερωμένο στην αγία Παρασκευή και που πρέπει να ήταν το "καθολικό" του μοναστηριού. Απέναντι και προς τα δυτικά υπήρχαν τα ερείπια της τράπεζας των μοναχών και στα βόρεια της αυλής τα ερείπια των κελλιών που δεν ήταν πολλά 4-5.

Όμως πάνω από την είσοδο και την καμάρα της εισόδου υπήρχε μια σχετικά μεγάλη αίθουσα με δυο παράθυρα στα ανατολικά που έβλεπαν στον Ελαιώνα και στη θάλασσα, που πρέπει να ήταν το "αρχονταρίκι" του μοναστηριού, εκεί που δέχονταν τους ξένους και πιθανώς μαζεύονταν οι μοναχοί στις κοινές τους συγκεντρώσεις. Στο αρχο-

1) Είσοδος - πύλη μοναστηριού. 2) Εκκλησάκι Αγ. Παρασκευής, κάτω από το αρχονταρίκι. 3) Αρχονταρίκι, πάνω από την πύλη και το εκκλησάκι. 4) Κελλιά μοναχών. 5) Τράπεζα μοναχών. 6) Κήπος μοναστηριού. 7) Μάντρα. 8) Πόρτα προς τον κήπο.

νταρίκι αυτό ανέβαινε κανείς από μια σκάλα με πέτρινα σκαλιά στριφτή κατά 90 μοίρες που άρχιζε λίγα μέτρα μετά την είσοδο αριστερά. Απέναντι από την είσοδο, εκεί που είναι σήμερα ο τάφος του Φώτη Κόντογλου και μετά τα ερείπια της "τράπεζας" των μοναχών, κι απ' έξω, δυτικά προς το βουνό ήταν μια έκταση με δέντρα, αμυγδαλιές, χαρουπιές, και κυρίως λεμονιές και νεραντζιές, μαντρωμένη με ερειπωμένη λιθόκτιστη μάντρα που πρέπει να ήταν ο κήπος, το περιβόλι της μονής.

Προ της εισόδου του μοναστηριού επίσης, μερικά μέτρα δηλ. πριν από το μοναστήρι υπήρχε ένα μεγάλο λιοτρίβι όπου οι μοναχοί ή οι κάτοχοι του Ελαιώνα έβγαζαν το λάδι από τις ελιές του Ελαιώνα του Μετοχιού.

Για τις ελιές του άλλου Ελαιώνα που φαίνεται ήταν μεταγενέστερος εκείνου του Μετοχιού υπήρχε ένα άλλο λιοτρίβι δίπατο στα Παλιάμπελα του αγίου Κωνσταντίνου, κοντά στο Λιμανάκι, στη συμβολή σήμερα των οδών αγίου Κωνσταντίνου και Μ. Μουσαίου, και δεν υπάρχει πια, κατέρρευσε το 1964.

Στους χώρους του ελαιοτριβείου του μοναστηριού της αγίας Παρασκευής και στα ερείπιά του στεγάστηκαν 4-5 οικογένειες Νεομακρηνών τον καιρό της εγκατάστασης, ενώ άλλοι έμειναν για κάμποσο καιρό στη Χάνα, μια μοναστηριακή πιθανώς αποθήκη στις Κάτω ελιές, στον Κάτω Ελαιώνα δηλ. προ του οικισμού της Ανατολής, ενώ οι περισσότεροι από τους εποίκους έμειναν για δυο περίπου χρόνια, ώσπου να αρχίσει να χτίζεται ο Συνοικισμός της Ν. Μάκρης σε σκηνές γύρω από τον άγιο Κωνσταντίνο, και άλλες στα σπιτάκια του ελαιοτριβείου των Παλιάμπελων, όπως έχουμε γράψει.

Από τα δυο αυτά ελαιοτριβεία, αυτό της αγίας Παρασκευής ουδέποτε χρησιμοποιήθηκε από τους ΝεοΜακρηνούς, ενώ εκείνο των Παλιάμπελων λειτούργησε μέχρι και τη δεκαετία του '50 με '60.

Από την πηγή κοντά στο μοναστήρι, με δεξαμενή που κατασκευάστηκε στην αυλή του ξωκκλησιού του αη-Γιάννη υδροδοτήθηκε η Νέα Μάκρη από το 1930 ως το 1960 περίπου.

Το ξωκκλήσι του αη-Γιάννη, λίγο πιο ψηλά από το μοναστήρι της αγίας Παρασκευής έχει κατακυρωθεί με αρχιερατικό εν μεμβράναις γράμμα ως παρεκκλήσι του μοναστηριού όπως θα δούμε παρακάτω από τον μητροπολίτη Αττικής και Μεγαρίδος Ιάκωβο από το 1954. Το παρεκκλήσι αυτό είναι μικρό και απέριττο με ωραίες αγιογραφίες στο εσωτερικό του. Μιά μαρμάρινη πλάκα εντοιχισμένη πάνω από την πόρτα της εισόδου και αριστερά, φέρει ανάγλυφη γραφή που λέει: "Το παρεκκλήσιον τούτο της Ιεράς Μονής του Γενεσίου της Θεοτόκου ανεκαινίσθη υπό της δούλης

του Θεού Δέσποινας Ψύλλου το 1954” [σημ.: η Δέσποινα Ψύλλου ήταν ΝεοΜακρηνή μικρασιάτισσα, γυναίκα του Δημήτρη Ψύλλου].

Η Ιστορία του

Ιδρυτής και κτήτωρ της Μονής ήταν ο πλούσιος Αθηναίος Δημήτριος Αναδραμάρης.

“Ήτο κάτοχος τεράστιας κτηματικής περιουσίας, γράφει ο λόγιος και ερευνητής Γ. Γ. Λαδάς [βλέπε: Γ. Γ. Λαδά: “Δημήτριος Αναδραμάρης κτήτωρ εν τω όρει των Αμώμων Μονής του Γενεσίου της Θεοτόκου [νυν και αγίας Παρασκευής]” περιοδ. “Συλλέκτης” 1958], περιλαμβανούσης τας μεταξύ του Μαραθώνος και αγίου Ανδρέα εκτάσεις από θαλάσσης μέχρι των ανατολικών πλαγιών του Όρους των Αμώμων, ως ελέγετο τότε η ανατολική πλευρά του Πεντελικού”.

Το εξώφυλλο του περιοδικού «Ο Συλλέκτης» (τ. Β΄), του Γεωργ. Γ. Λαδά (1952-1958), όπου δημοσιεύεται το «εν μεμβράναις γράμμα» του μητροπολίτη Αττικής και Μεγαρίδος του 1954, δίνονται το ιστορικό της Αγίας Παρασκευής και η «προίκα» της Μονής, οδηγίες προς τις μοναχές, και επίσης το τοπογραφικό διάγραμμα του Υπουργείου Γεωργίας (1954) για το οίκημα και τον Ελαιώνα που περιβάλλει τη Μονή.

Γύρω στα 1576-1586 ο Δημήτριος Αναδραμάρης γίνεται μοναχός και παίρνει το όνομα Δαβίδ. Τότε μετατρέπει την προγονική του κατοικία στην Ξυλοκέριζα σε Μονή μετατρέποντας τα κτήρια της κατοικίας σε κελλιά, τράπεζα κλπ. και μεταποιεί ένα από τα θολωτά δωμάτια του ισογείου σε ναό του Γενεσίου της Θεοτόκου από τον οποίο πήρε το όνομα η Μονή. Τη Μονή αυτή ο Δημήτριος Αναδραμάρης την προικίζει με όλα τα απέραντα κτήματά του, κι αυτό επικυρώνεται με “πατριαρχικό εν μεμβράναις γράμμα” δηλ. με σιγίλλιο το έτος 1575 του οικουμενικού

Πατριάρχη Ιερεμία Β΄ του Τρανού με το οποίο [όπως και με το σιγίλλιο του έτους 1611] η Μονή του Γενεσίου της Θεοτόκου στην Ξυλοκέριζα ονομάζεται "πατριαρχικόν σταυροπήγιον".

Αμέσως μετά την ίδρυσή της η Μονή και ο κτήτοράς της είχαν περιπέτειες.

"Κατά τρόπον χυδαίων και αλβανιτών ανδρών" όπως αναγράφεται σε σχετικό σιγίλλιο, κάποιοι Αρβανίτες της γύρω περιοχής έδιωξαν τον Αναδραμάρη από την Μονή του και μετονόμασαν την εκκλησία του Γενεσίου της Θεοτόκου σε Αγία Παρασκευή. Ο Αναδραμάρης προσέφυγε στο Πατριαρχείο Κωνσταντινουπόλεως και αυτό επεφόρτισε τον μητροπολίτη Παλαιών Πατρών να διενεργήσει ανακρίσεις γιατί οι άρπαγες διετείνοντο ότι είχαν δικαιώματα και στα κτήματα και στη Μονή. Ο μητροπολίτης αφού άκουσε τις μαρτυρίες λαϊκών, μοναχών και ιερομονάχων έδωσε δίκιο στον Δημήτριο Αναδραμάρη και με απόφαση – σιγίλλιο της 10ης Μαΐου 1611 ο Πατριάρχης Νεόφυτος επεκύρωσε την ονομασία της Μονής του Γενεσίου της Θεοτόκου, την σταυροπηγιακή της αξία καθώς και την κυριότητα επ' αυτής του Δημ. Αναδραμάρη.

Μετά από αυτά και παρά το πατριαρχικό σιγίλλιο η εκκλησία της Μονής γιορταζόταν στο όνομα της αγίας Παρασκευής, ενώ από την άλλη μεριά το όνομα του Δ. Αναδραμάρη εξαφανίζεται και τα κτήματα του μοναχού Δαβίδ βρίσκονται κατ' άγνωστο τρόπο στην κατοχή της οικογένειας Γκίκα Καγκάδη.

Οι απόγονοι του Γκίκα Καγκάδη το έτος 1734 πούλησαν τα κτήματα του Αναδραμάρη στη Μονή των Ασωμάτων Πετράκη των Αθηνών.

Εκτός αγοραπωλησίας έμεινε η Μονή του Γενεσίου της Θεοτόκου για ένα και μόνο λόγο: ότι ήταν σταυροπηγιακή, δηλαδή υπαγομένη στο οικουμενικό πατριαρχείο της Κων/πόλεως. Για τον ίδιο λόγο και ο ιδρυτής της είχε φροντίσει να την κάνει σταυροπηγιακή, για να τη σώσει από τις αρπακτικές διαθέσεις της Μονής Πεντέλης.

Φαίνεται όμως ότι τα κτήματα του Δημητρίου Αναδραμάρη και η Μονή του τελικά περιήλθαν στην ιδιοκτησία της Μονής Πεντέλης κατά την τουρκοκρατία, και μετά ασφαλώς από το 1734, ώστε οι πρώτοι κάτοικοι της Νέας Μάκρης το 1923 να τα βρουν όλα μαζί σαν τσιφλίκι της Ξυλοκέριζας και βέβαια σαν ιδιοκτησία της Μονής Πεντέλης.

Γύρω στο 1952 η μοναχή Μαρκέλλα κατοίκησε το μοναστήρι και άρχισε να το επισκευάζει. Με τη φροντίδα του μητροπολίτη Αττικής και Μεγαρίδος Ιάκωβου έγινε η επανασύστασή του με την ονομασία "Μονή του Γενεσίου της Θεοτόκου και Αγίας Παρασκευής" που επικυρώθηκε με σχετικό βασιλικό διάταγμα την 18η Ιανουαρίου του 1954 και δημοσιεύ-

τηκε στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως της 27ης Φεβρουαρίου του 1954 [τεύχος Α΄ αρ. 33].

Την επανασύσταση της Μονής ο Ιάκωβος συνόδεψε με "συνοδευτικόν εν μεμβράναις γράμμα" που σαν μορφή και σαν περιεχόμενο είναι ένα είδος "σιγιλλίου" λόγω της μολυβένιας σφραγίδας που το συνοδεύει και όπου αναγράφονται, το ιστορικό της Μονής, οι λόγοι ίδρυσής της, η περιουσία της, δίνονται οδηγίες στις μοναχές που το υπηρετούν κ.ά.

Το "σιγίλλιο" αυτό του Ιακώβου τελειώνοντας, εκτός της μολυβένιας σφραγίδας έχει αριστερά την εικόνα της αγίας Παρασκευής και δεξιά της Παναγίας που κρατάει με το δεξί της χέρι το Βρέφος.

«Το τρίτον υπέρ της Μονής εν μεμβράναις γράμμα, απολυθέν το έτος 1954 παρά του μητροπολίτου Αττικής και Μεγαρίδος κυρίου Ιακώβου» (Γ. Λαδά, «Συλλέκτης», 1958).

Η κατάσταση της κτηματικής περιουσίας του μοναστηριού έχει σήμερα ως εξής:

Με σχεδιάγραμμα της Τοπογραφικής Υπηρεσίας του Υπουργείου Γεωργίας της 2ας Αυγ. 1954 [αριθ. πρωτ. ΤΒ 9172 αρ. τεμ. 661] εγκρίθηκαν προς την Μονή 16 και μισό στρέμματα, καθώς και τμήμα του Ελαιώνα [αρ. τεμ. 490] χωρίς να παραχωρηθούν τίτλοι ιδιοκτησίας, ούτε για το ένα και ούτε για το άλλο.

Επίσης το 1958 προσαρτήθηκαν στην Μονή με βασιλικό διάταγμα [Εφημ. της Κυβερνήσεως, τεύχος Α΄ αριθ. 20] τα δύο παρεκκλήσια: του Ιωάννου του Προδρόμου κοντά στο μοναστήρι, και του αγίου Πέτρου στα σύνορα Νέας Μάκρης και Κοινότητας Διονύσου.

Όμως η ιστορία του μοναστηριού του "Γενεσίου της Θεοτόκου και Αγίας Παρα-

Σχεδιάγραμμα των κτισμάτων της Μονής και Υπόμνημα του Υπ. Γεωργίας του 1954.

σκευής", κατά τον Ιάκωβο, δεν σταματάει εδώ, όπως και οι περιπέτειές του.

"Κατά παράδοξον όντως τρόπον, σημειώνει επίσης ο Γ. Γ. Λαδάς στον"Συλλέκτη" του [τ. Β΄ 1958], το έτος 1951 απεκαλύφθη υπό της ηγουμένης της νυν επανιδρυθείσης Μονής οσιωτάτης μοναχής Μαρκέλλης, δεδιπλωμένος διάβρωτος αρχαίος σκελετός μοναχού, ασφαλώς δολοφονηθέντος, ταφέντος ή μάλλον προχείρως ριφθέντος προ αιώνων, εντός αβαθούς λάκκου [βάθους 0,5 μ.] εσκαμμένου υπό το δάπεδον ενός εκ των νυν άνευ στέγης αρχαίων κελλίων της Μονής. Δυνατόν ο σκελετός να ανήκεν εις τον κτήτορα μοναχόν Δαβίδ, Αναδραμάρην"...

Με βάση το εύρημα αυτό η ηγουμένη μοναχή Μαρκέλλα αρχίζει έναν αγώνα "όντως παράδοξον" όπως γράφει πάλι ο Γ. Γ. Λαδάς, όσο και επίμονο. Η ηγουμένη πιστεύει ότι ο σκελετός αυτός δεν είναι του μοναχού Δαβίδ-Αναδραμάρη του κτήτορα της Μονής, αλλά ενός άλλου, του οσίου μοναχού Εφραίμ που μόνασε στο μοναστήρι και σφαγιάστηκε από πειρατές όπως έγινε στον Παντοκράτορα, στο καστρομονάστηρο του Νταού Πεντέλης.

Έτσι από το 1951 που βρήκε η ηγουμένη το σκελετό, και παρά το μοναδικό σε ύφος και περιεχόμενο "σιγίλλιο" του Ιάκωβου, που δίνει όλο το ιστορικό της Μονής και καθιερώνει με τον πιο επίσημο τρόπο την – συμβιβαστική πράγματι – ονομασία του ως "Γενεσίου της Θεοτόκου και Αγίας Παρασκευής", η ηγουμένη προσπαθεί να επιβάλει, και πετυχαίνει τελικά ντε φάκτο την μετονομασία της σε "Ιερά Μονή αγίου Εφραίμ". Ενώ αντίστοιχα η ανακήρυξη του οσίου Εφραίμ σε άγιο βρήκε πολλές δυσκολίες παρ' όλες τις προσπάθειες που έκανε μέχρι το θάνατό της γύρω στο 1990, τις οποίες συνεχίζουν οι μοναχές που υπηρετούν μέχρι σήμερα.

Γεγονός πάντως είναι ότι το μοναστήρι από το 1980 και πέρα ανθεί, η φήμη του έχει απλωθεί σε όλη την Ελλάδα και οι προσκυνητές το επισκέπτονται από όλα τα μέρη του κόσμου. Αντίστοιχα η παλαιά του ονομασία έχει λησμονηθεί όπως και ο ευσεβής κτήτοράς του μοναχός Δαβίδ-Αναδραμάρης. Στη θέση των παλαιών ερειπίων έχουν ανεγερθεί καινούργια κτίσματα με αποτέλεσμα να έχει αλλοιωθεί τελείως η αρχιτεκτονική του μοναστηριού και ο ησυχαστικός προορισμός του.

Σε ένα σημείο του δυτικού περιβόλου της αυλής του μοναστηριού υπάρχει ο τάφος του φημισμένου ζωγράφου και λογοτέχνη Φώτη Κόντογλου που αγαπούσε το μοναστήρι και το επισκεπτόταν συχνά, ενώ στο κοιμητήρι του αγίου Ιωάννη πιο πάνω βρίσκεται ο τάφος της γυναίκας του Μαρίας Κόντογλου. Με όλα τα παραπάνω τα ερωτηματικά τα σχετικά με το μοναστήρι είναι πολλά και μεγάλα:

–Τα κτίσματα με το ελαιοτριβείο, το μικρό ξωκκλήσι και το δυσανάλογα μεγάλο αρχοντικό που οι πρώτοι ΝεοΜακρηνοί εξέλαβαν ως μοναστήρι είναι πραγματικά το μοναστήρι του Γενεσίου της Θεοτόκου και Αγίας Παρασκευής ή ένα από τα Μετόχια της Μονής Πεντέλης; Οι ΝεοΜακρηνοί το ονομάζουν "Μετόχι" μέχρι σήμερα.

–Γιατί η Μονή από "σταυροπηγιακή" έγινε "κοινοβιακή" της Μ. Πεντέλης χωρίς διαδικασία από το Οικουμενικό Πατριαρχείο;

–Γιατί οι μοναχές διέκοψαν κάθε σχέση με την παράδοση και με την ιστορία της Μονής, όπως και με την Κοινότητα και μετονόμασαν τη Μονή σε "Μονή Ευαγγελισμού της Θεοτόκου και Οσίου ή Αγίου Εφραίμ";

–Πότε έγινε αυτή η μετονομασία και πώς, αλλά και τι σκοπιμότητες εξυπηρετεί;

Το πανηγύρι του αη-Γιώργη του Βρανά

Ενώ το πανηγύρι του αη-Γιάννη στο Μαραθώνα ήταν ένα πανηγύρι με τις ιεροτελεστίες και τις επισημότητες που άρμοζε σε ένα κεφαλοχώρι,

με τον μητροπολίτη, τους προύχοντες, τους νοικοκυραίους και το λαό που λες και ασφυκτιούσε μέσα στα στενά όρια του κεντρικού δρόμου και τις δυο πλατείες της πόλης, την Γεωργίου Καπονίδη και του αη-Γιάννη, όπως πολύ γλαφυρά το περιγράφει ο ιστορικός του Μαραθώνα Στέλιος Πλακίτσης [βλέπε Στέλιου Πλακίτση: "Το Πανηγύρι του Αγ. Ιωάννη" εφημ. Η Γνώμη Ιούνιος-Ιούλιος 1999], το πανηγύρι του αη-Γιώργη του Βρανά στο ύπαιθρο, μέσα στην άνοιξη και μόλις μετά το Πάσχα, ήταν ένα ξέδομα ανοιξιάτικο, πάνδημο, ένα ξέσπασμα λαϊκό, γιορταστικό.

Ο κόσμος, με σούστες, με ζώα, με κάρα, με αυτοκίνητα και πολλοί με τα πόδια, πεζή, παρέες-παρέες έρχονταν από το Μαραθώνα, από τη Νέα Μάκρη, από το Γραμματικό, κι από όλα τα γύρω χωριά, μέχρι και από τα Μεσόγεια, Σπάτα, Λιόπεσι, Κορωπί, για να προσκυνήσουν στο εκκλησάκι του αη-Γιώργη του Βρανά και να γλεντήσουν.

Λένε πως σε όλη τη διάρκεια της Κατοχής στη Νέα Μάκρη και στην Αθήνα έγιναν τα περισσότερα γλέντια. Με ένα ποτό, με δυο σταφίδες, με μια χούφτα στραγάλια και με ένα κομμάτι μπομπότα. Ο Ευριπίδης Λεωνίδου με άκρα αφέλεια περιγράφει τις συνελεύσεις του ΕΑΜ Ν. Μάκρης στο σπίτι του Βασίλη και της Μαρίας Λεπετέ, δίπλα από την Καραμπινερία των Ιταλών στο επιταγμένο αρχοντικό της Μαρίκας Καλαφάτη, με λίγο κρασί από το αμπέλι του Βασίλη Λεπετέ, λίγες ελιές και τουρσί λάχανο, κουνουπίδι και μελιτζάνα από το περιβόλι του. Με τέλεια αφοσίωση στον αγώνα για τη λευτεριά της πατρίδας από τους κατακτητές, και με τον ενθουσιασμό της ολόψυχης προσφοράς της νιότης τους και της ζωής τους σ' αυτό τον αγώνα.

Έτσι περίπου συνέβαινε φαίνεται και στο πανηγύρι αυτό του αη-Γιώργη του Βρανά για όλη την εποχή που περιγράφουμε. Ήταν ένα ξέσπασμα εκείνων όλων των ανθρώπων που είχαν κοροϊδέψει το θάνατο και είχαν ξεφύγει από το δρεπάνι του. Γιατί ποτέ άλλοτε, και είναι πολύ ενδεικτικό αυτό,

Το εκκλησάκι του αη-Γιώργη του Βρανά στο Μαραθώνα, έξω από τον περίβολο του μοναστηριού στην πλαγιά του βουνού, μοναχικό «κι άσπρο σαν περιστέρι».

ποτέ πριν αλλά και μετέπειτα νέοι και έφηβοι δεν πέρασαν έκτοτε τον αυχένα του Αγριλικιού σκαρφαλώνοντας το βουνό, πάνω από το Βάλτο πηγαίνοντας από τη Νέα Μάκρη στο Βρανά για να πάνε στο πανηγύρι. Σωστή τρέλα...

Το πανηγύρι του αη-Γιώργη στο Βρανά ήταν κάτι άλλο.

Όταν έφταναν εκεί ξεπέζευαν και έδεναν τα ζώα στα δέντρα. Εκεί, από πολύ νωρίς ήταν κόσμος πολύς κάτω από τα πλατάνια. Γύρω από την πηγή στο κατώτερο σημείο του στοιχειώδους περιβόλου της Μονής του αη-Γιώργη του Βρανά, στη ρίζα ενός θεόρατου πλάτανου έτρεχε γάργαρο το νερό, ενώ οι λυγαριές που πρασίνιζαν στη μάντρα και σε όλη τη διαδρομή του μικρού δρόμου που κατηφόριζε ως το ρέμα κυριαρχούσαν. Ο κόσμος ανήμερα και όσο ανέβαινε ο ήλιος ανηφόριζε το δρομάκι πανηγυριώτικος και χαρούμενος με πολύχρωμα ανοιξιάτικα ρούχα και με φωνές. Ένα θέαμα και ένα άκουσμα όμορφο, θέαμα και άκουσμα ζωής και χαράς.

Πάνω από τα πλατάνια άρχιζε ο ανήφορος για το ξωκκλήσι του αη-Γιώργη από όπου έρχονταν οι ψαλμωδίες. Ο ανήφορος και τώρα ακόμα δεν είναι μεγάλος, ούτε ο δρόμος μακρύς, καμιά 300αριά μέτρα με πλατώματα και αναβαθμούς. Δεξιά και αριστερά του μονοπατιού μυρσίνες, ασφάκες και λυγαριές. Ολάνθιστα όλα γύρω μετά το Πάσχα, εορταστικά. Κάτω ο Κάμπος του Μαραθώνα καθώς φαίνεται από το ύψος του ξωκκλησιού, καταπράσινος, και στην άκρη του η θάλασσα, ο Κόλπος του Μαραθώνα και ο Σχινιάς.

Το προσκύνημα γινόταν σύντομα, στα κλεφτά, ένα κερί, μια ευχή, το εκκλησάκι μύριζε κερί και μοσχολίβανο. Οι Μαραθωνίτισσες νοικοκυρές από την παραμονή το είχαν καθαρίσει, είχαν γυαλίσει τα καντήλια κι ανήμερα το υπηρετούσαν με σοβαρότητα και ευγένεια σα να δέχονταν τον κόσμο στο αρχοντικό τους.

Και μετά από αυτό οι νέοι και οι νέες βιάζονταν να βρεθούν και πάλι μέσα στον κόσμο και οι νέοι να ανταλλάξουν ματιές με τα κορίτσια που πηγαινοέρχονταν στο δρομάκι.

Έπειτα παρέες-παρέες οι μεγαλύτεροι και οι νοικοκυραίοι με τις φαμίλιες τους κάτω από τα πλατάνια και τις ελιές, στα πεζούλια του μοναστηριού και γύρω από την πηγή κάθονταν για το φαγητό, φαγητό λιτό και άφθονο κρασί. Εγκαρδιότητα και ευχές. Είχαν δει πολλά, είχαν τραβήξει πολλά κι αυτά που είχαν πάθει ήταν πρόσφατα, γι' αυτό ήταν ολιγαρκείς και ευχαριστημένοι με τα λίγα, πιστεύοντας πάντα πως θα έρχονταν και καλύτερες μέρες...

Στη Νέα Μάκρη πλατάνια δεν υπήρχαν πουθενά, ούτε πηγή να τρέχει

γάργαρο το νερό, μονάχα στην αγία Παρασκευή έξω από το μοναστήρι στο Μετόχι, κι αυτή με πολύ λίγο νερό, αλλά πολύ μακριά, έπρεπε κανείς να κάνει ολόκληρη εκδρομή για να φτάσει ως εκεί. Μια πηγούλα λοιπόν έστω και αυτή του Μετοχιού υπήρχε στη Ν. Μάκρη, αλλά πλατάνια δεν υπήρχαν πουθενά, ούτε στο Βάλτο, αλλά ούτε και λυγαριές, κι αυτές ελάχιστες κάπου-κάπου στις ρεματιές. Το πανηγύρι στον αη-Γιώργη το Βρανά έδινε στους Μακρηνούς και αυτή την ευχαρίστηση, να απολαύσουν την πηγή, τα πλατάνια του μοναστηριού και να κόψουν ένα κλωνάρι από τις λυγαριές του.

Στα πανηγύρια δεν υπάρχουν αντιπαλότητες, οι άνθρωποι πάνε με άλλη διάθεση, τις διαφορές τους, αν υπάρχουν, τις διώχνουνε πίσω. Βρίσκουν τους παλιούς φίλους, δίνουν το χέρι σε γνωστούς, τους εύχονται "χρόνια πολλά".

Το τραπέζι, οι απλωμένες κάτω από τα δέντρα κουρελούδες, τα καλάθια που ανοίγουν, δίπλα οι νταμιτζάνες με το κρασί, οι ευχές και τα καλοσωρίσματα σε συγγενείς και φίλους.

Οι Μαραθωνίτες δεν τα πήγαιναν καλά με τους ΝεοΜακρηνούς από τον καιρό που αυτοί εγκαταστάθηκαν στη Ξυλοκέριζα το 1923. Τους έβλεπαν σαν παρείσακτους, πίστευαν ότι τους πήρανε τα χωράφια που ανήκαν σε αυτούς. Τους εξενεύριζαν τα πάντα πάνω τους, η μιλιά, τα σουσούμια, η νοοτροπία τους. Τους θεωρούσαν φωνακλάδες, όπως και ήταν, και φοβιτσιάρηδες. Γι' αυτό και δεν έχαναν ευκαιρία να τους κοροϊδέψουν με φανταστικά και πραγματικά ευτράπελα και ανέκδοτα, και είχαν καυγάδες, αψιμαχίες και συμπλοκές μαζί τους τον πρώτο καιρό. Οι ΝεοΜακρηνοί πάλι τους θεωρούσαν καθυστερημένους και τους κορόιδευαν για τα αρβανίτικα που μιλούσαν, όπως και οι Μαραθωνίτες αντίστοιχα τους κορόιδευαν για την προφορά και το γλωσσικό τους ιδίωμα.

Το γεγονός είναι ότι όλα αυτά στηρίζονταν σε μια αμοιβαία καχυποψία. Γιατί ούτε το κτήμα της Ξυλοκέριζας ανήκε στους Μαραθωνίτες, ούτε το καλλιέργησαν αυτοί ποτέ σε όλα τα προηγούμενα χρόνια. Αλλά αντίθετα ωφελήθηκαν από την έλευση των ΝεοΜακρηνών στην Ξυλοκέριζα, γιατί ένα τμήμα της, αρκετά μεγάλο μάλιστα, από το Βάλτο μέχρι τη λεωφόρο Διονύσου και πάνω από τη λεωφόρο Μαραθώνος, μοιράστηκε σε ακτήμονες Μαραθωνίτες με την ευκαιρία της απαλλοτρίωσης από την επαναστατική κυβέρνηση του Ν. Πλασστήρα, όπως και τμήμα έκτασης της Αγίας Μαρίνας στο Γεροτσακούλι, ο Οικισμός Μαραθωνιτών "Προβάλινθος".

Και μετά από αυτά όλα, έπρεπε να έρθει η νέα γενιά και ιδιαίτερα το Γυμνάσιο Μαραθώνος [έναρξη λειτουργίας του 1949-1950] για να γεφυ-

ρώσει τις όποιες διαφορές, να δημιουργήσει δεσμούς και φιλίες και να φωτίσει τα μυαλά.

Μαζί ή μετά το φαγητό, ο χορός. Οι κομπανίες, "τα συγκροτήματα", "τα όργανα" έχουν αρχίσει ήδη με την απόλυση της λειτουργίας. Γλέντι τρικούβερτο, υπαίθριο.

Γράφει ο Στέλιος Πλακίτσης ότι από τα πανηγύρια του αη-Γιάννη και του αη-Γιώργη του Βρανά πέρασαν οι μεγαλύτεροι οργανοπαίχτες και οι πιο φημισμένοι τραγουδιστές: Καζαντζίδης, Μπιθικώτσης, Σαλέας, Κοκοντίνης, Παπασιδέρης, Γεωργοπούλου, Εσκενάζυ, Κολλητήρη κ.ά.

Το μοναστήρι του αη-Γιώργη του Βρανά, τα ερείπιά του δηλαδή, δεν φαινόταν να υπάρχει πουθενά στα χρόνια που αναφερόμαστε. Μονάχα το εκκλησιδάκι του αη-Γιώργη υπήρχε, πάνω στο βράχο, άσπρο σαν περιστέρι. Αλλά κι αυτό ήταν χτισμένο έξω από τα ερείπια του μοναστηριού, πέρα από τη μάντρα που ίσως κάποτε το περιέβαλλε. Αλλά οι ναοί των μοναστηριών, το καθολικό όπως λέγεται, είναι χτισμένοι μέσα στον περίβολο των Μονών, όχι έξω από αυτούς, όπως ήταν του αη-Γιώργη στο Βρανά κι αυτό ήταν πολύ περίεργο.

Από την άλλη μεριά, το μοναστήρι του αη-Γιώργη του Βρανά δεν υπήρχε καν στη δεκαετία του '50, τίποτα δεν θύμιζε την ύπαρξή του παρά ελάχιστα ερείπια και ένα τμήμα του μαντρότοιχου κοντά στην πηγή.

Κι όμως το μοναστήρι αυτό έχει την Ιστορία του, ήταν ένα από τα τέσσερα μεγαλύτερα μοναστήρια της Αττικής τον καιρό της Επανάστασης του 1821 μαζί με τη Μονή Πετράκη, τη Μονή Πεντέλης και τη Μονή Καισαριανής και είχε επίσης την προσφορά και τη συμβολή του στην Ιστορία των Αθηνών.

Η Ιστορία του

Για τον αη-Γιώργη τον Βρανά, σαν μοναστήρι, τόσο ο Δημ. Καμπούρογλου [Δημήτρης Καμπούρογλου: Η Ιστορία των Αθηναίων τόμος Β΄ εκδ. "Παλμός" 1969], όσο και ο Διονύσιος Σουρμελής [Διονύσιου Σουρμελή: Ιστορία των Αθηνών εκδ. Χ. Τεγόπουλου – Ν. Νίκα] μας παραθέτουν ελάχιστα στοιχεία.

Γράφει ο Δημ. Καμπούρογλου: "Ουδεμίαν πληροφορίαν εύρομεν περί της προς τον Μαραθώνα Μονής ταύτης, φερούσης το όνομα Βυζαντινής και Αθηναϊκής οικογενείας. Επιστολήν τινά ιδιωτικήν του ηγουμένου του Βρανά Γερασίμου εν έτει 1824 γεγραμμένην, κατορθώσαμεν να ανεύρωμεν, φέρουσαν την σφραγίδα της Μονής μη ευκρινώς δυστυχώς αποτυπωμένην".

Ακόμα λιγότερα στοιχεία μας παραδίδει ο Διονύσιος Σουρμελής για τη Μονή και όχι μόνο, γιατί γράφοντας για τον ηγούμενο του μοναστηριού μας λέει ότι ήταν ο Γαβριήλ Αναστασίου και όχι ο Γεράσιμος, την ίδια εποχή, δηλ. το 1824.

Ο Σουρμελής όμως αναφερόμενος στην ίδρυση και λειτουργία της Φιλεκπαιδευτικής Εταιρείας των Αθηνών αναφέρει: "Έγραψε [ο έπαρχος των Αθηνών Μιχαήλ Σούτσος Βυζάντιος] προς την Διοίκησιν την θέλησιν των τεσσάρων Ηγουμένων, Πεντέλης, Πετράκη, Βρανά και Καισαριανής, οίτινες προηρέθησαν να προσφέρωσιν εκτάκτους φόρους γρόσια πέντε χιλιάδων κατ' έτος εις σύστασιν Σχολείων [σ.σ. της Φιλεκπαιδευτικής Εταιρείας δηλαδή], όμως να είναι ελεύθεροι από άλλας εκτάκτους δόσεις... Καλούνται δε οι Ηγούμενοι, Νεόφυτος Τέγλερις, Διονύσιος Πετράκης, Γαβριήλ Αναστασίου, και Ιωσήφ Ταμβακόπουλος. Οι Ηγούμενοι ούτοι εχρησίμευσαν και άλλως εις τον υπέρ της ελευθερίας αγώνα, και έργοις και λόγοις και χρήμασι"...

Σύμφωνα με τη σειρά των ονομάτων που παραθέτει ο Διον. Σουρμελής το 1824 ηγούμενος της Μονής Βρανά είναι ο Γαβριήλ Αναστασίου και όχι ο Γεράσιμος.

Επίσης ότι τα 4 αυτά μοναστήρια είχαν και συμμετοχή και προσφορά στον Αγώνα, την επανάσταση του 1821.

Το μοναστήρι πρέπει να χτίστηκε γύρω στο 1200 μ.Χ. από τον Γεώργιο Βρανά μέλος της βυζαντινής οικογένειας των Βρανάδων ο οποίος προίκισε τη Μονή με τα κτήματα που είχε στην περιοχή και γρήγορα απέκτησε φήμη, οικονομική και πολιτική δύναμη. Στην ακμή της είχε 500 μοναχούς και τα κτίσματα που συνιστούσαν το μοναστήρι αρκετά για τόσους μοναχούς, ισόγεια και διώροφα [βλέπε: Ρούσσου-Μπούσουλα Κυριακή "Το μοναστήρι του Βρανά Μαραθώνος" Ιανουάριος 2000 Κάτω Σούλι].

Στην τουρκοκρατία δημιουργείται και χωριό κοντά στη Μονή, το χωριό Βρανά, ενώ το μοναστήρι υπάγεται στη Μονή Πεντέλης και έπειτα στη Μονή Πετράκη. Το 1760 αγοράζονται από τον μοναχό [ηγούμενο του μοναστηριού] Άνθιμο 220 στρέμματα από την Αθηναία Μαρδίτσα έναντι 410 γροσίων και η αγοραπωλησία επικυρώνεται από τον βοεβόδα των Αθηνών Χαλήλ. Το 1824 το μοναστήρι του αη-Γιώργη του Βρανά είναι ένα από τα 4 μεγαλύτερα μοναστήρια της Αττικής, όπως είδαμε, και πληρώνει 500 γρόσια ετησίως για τη Φιλεκπαιδευτική Εταιρεία. Το 1836 ο Βρανάς είναι ένα από τα χωριά του Δήμου Μαραθώνος. Το 1856 υπάρχουν μόνο λείψανα της Μονής, ενώ η απογραφή του 1912 φέρει τη Μονή διαλυμένη. Ας σημειώσουμε τη χρονολογία: 1856 δηλ. επί Όθωνος, και

γνωρίζουμε τη λυσσαλέα επίθεση της βαυαρικής αντιβασιλείας εναντίον των ορθόδοξων μοναστηριών.

Ο ερευνητής Στέλιος Μουζάκης [Στέλιου Α. Μουζάκη-Αλεξάνδρας Σ. Μουζάκη: "Ο Οικισμός Βρανά στο Μαραθώνα Αττικής" Αθήνα 2000] αμφισβητεί ότι το μοναστήρι χτίστηκε από τον Γεώργιο Βρανά. Υποστηρίζει ότι η ονομασία του προέρχεται από το αρβανίτικο τοπωνύμιο Μπράν [με λατινικά στοιχεία όπως ακούγεται] που σημαίνει σούρνοντας, κουτρουβαλώντας, και ότι η εκκλησία του αη-Γιώργη είναι ο ναός του Οικισμού που δημιουργήθηκε για τους κατοίκους του χωριού Βρανά. Κατά τους ερευνητές αυτούς, την ίδια περίοδο γύρω στο 1674 με 1685, πρέπει να χτίστηκε και το μοναστήρι του αη-Γιώργη του Βρανά.

Το πανηγύρι του αγίου Παντελεήμονα στα Πατητήρια σήμερα Παραλία Μαραθώνος, 27 Ιουλίου

Η απόσταση από τη Νέα Μάκρη στα Πατητήρια της Παραλίας Μαραθώνος από το δημόσιο δρόμο είναι 5-6 χιλιόμετρα. Ενώ από το ακρογιάλι μέχρι και το 1960 βαδίζοντας γιαλό-γιαλό η απόσταση ήταν πολύ μικρότερη.

Στον άγιο Παντελεήμονα της Παραλίας πήγαιναν με κάρα, ενώ από την παραλία πήγαιναν με τα πόδια, τα γυναικόπαιδα και οι κοπέλες, για να προσκυνήσουν τον άγιο ανήμερα της γιορτής του, 27 Ιουλίου. Άλλοι που είχαν σχέση με τη θάλασσα πήγαιναν με τα καΐκια.

Ήταν πολύ αγαπητός αυτός ο άγιος στους ΝεοΜακρηνούς μαζί με την αγία Παρασκευή και την αγια-Βαρβάρα που και οι τρεις γιάτρευαν τα μικρά παιδιά. Γιατί για τις μανάδες είναι καλύτερα να υποφέρουν αυτές παρά τα παιδιά, που τα πρώτα χρόνια της εγκατάστασης στη Νέα Μάκρη υπέφεραν χωρίς γιατρό για πολύν καιρό, τουλάχιστον μέχρι το 1941-1942 που ήρθε ο Κων/νος Λαμέρας. Μέχρι τότε, από το 1923-24, τα άρρωστα παιδιά που εκτός των άλλων ασθενειών υπέφεραν πολύ από την ελονοσία τα πήγαιναν στο Μαραθώνα, στον γιατρό Α. Παπαστάμο. Ας σημειωθεί ότι ο Μαραθώνας έχει μια αρκετά μεγάλη παράδοση καλών γιατρών που συνεχίζεται ως και σήμερα, όπως ο Α. Παπαστάμος, Μπίστης, ο Γ. Κοροβέσης, ο Καθηγ. Καρδιολογίας στο Παν/μίο της Αθήνας Κ. Αυγουστάκης κ.ά. Επίσης ο Κωνσταντινοπολίτης γιατρός Καπονίδης που μια κεντρική πλατεία του Μαραθώνα έφερε μέχρι πρότινος το όνομά του. [Σημείωση: Το αρχοντικό του γιατρού Αλέκου Παπαστάμου επί της κεντρικής λεωφόρου του Μαραθώνα, ένα οίκημα εξαίρετης αρχιτεκτονικής, που φωτογραφία του [2001] διασώζουμε, κατεδαφίστηκε το 2005 για λόγους αντισεισμικής προστασίας. Άλλα αρχοντικά του Μαραθώνα

εξαιρετικής αισθητικής εντοπίσαμε διάσπαρτα στην πόλη και είχαμε την ευκαιρία να τα φωτογραφίσουμε την ίδια περίοδο [2000-2002]: του δάσκαλου Δαβίδ στην πλατεία του Αγίου Ιωάννη, του Πλακίτση, του Δενδρινού κ.α.] (βλ. φωτογραφίες).

Το πανηγύρι του αη-Παντελεήμονα της Παραλίας ήταν ένα πανηγύρι σε ένα ψαροχώρι απλωμένο πλάι στο μικρό κολπίσκο και την ήρεμη ήσυχη θάλασσα που δεν την έπιανε σχεδόν ποτέ ο βοριάς μονάχα σπάνια η σοροκάδα, όπου όλα μύριζαν θάλασσα. Εδώ κι εκεί δεμένα καΐκια και βάρκες που λικνίζονταν χαριτωμένα στο λιμανάκι του.

Το εκκλησάκι που γιόρταζε, ήταν τότε μικρό και ταπεινό, γύρω η πλατεία κι έπειτα τα χωράφια τ' αμπέλια και οι καλαμιές του Κάμπου του Μαραθώνα. Γύρω από το εκκλησάκι κόσμος πολύς καλοκαιρινός, πανηγυριώτικος. Τσεμπέρες άσπρες στο κεφάλι και ποδιές πολύχρωμες. Κάρα και σούστες στολισμένες, ο κόσμος μετά το προσκύνημα σκόρπιζε στην παραλία.

Τρία μεγάλα πατητήρια αραδιασμένα στην παρα-

Το αρχοντικό του γιατρού Αλέκου Παπαπαστάμου.

Το αρχοντικό του δάσκαλου Δαβίδ.

Το αρχοντικό του Χρυσίνα.

λία λίγα μέτρα έξω από το ακρογιάλι: του Λέων, του Πέτσα και του Μωραΐτη περίμεναν τον Σεπτέμβριο να γεμίσουν με σταφύλια από τα αμπέλια του Κάμπου του Μαραθώνα. Ανήμερα όμως, στη γιορτή του αη-Παντελεήμονα γίνονταν υπαίθρια "μαγαζιά": Στρώνονταν τραπέζια κι έβγαιναν έξω καρέκλες, κάτω από τέντες με καραβόπανα και ψαθιά, κι όλα κατά μήκος της παραλίας και γύρω από τα τρία αυτά πατητήρια. Και κόσμος πολύς.

Το αρχοντικό του Δενδρινού.

Στο χωματόδρομο υπαίθρια μανάβικα, ντομάτες, φασολάκια, μελιτζάνες, μπάμιες από τα περιβόλια του Κάμπου.

Το αρχοντικό του Γ. Πλακίτση.

Και βέβαια "τα όργανα" και οι κομπανίες, οι οργανοπαίχτες και οι τραγουδίστριες που έδιναν τον τόνο του πανηγυριού. Οι θαμώνες επίσης, οι πανηγυριώτες, με τις παρέες τους στα τραπέζια να καμαρώνουν για τις "φιάλες" μπύρας που μαζεύονταν πάνω στα τραπέζια τους, και μετά για το χορό που είχαν σύρει "κατεβάζοντας" κάτω στην πίστα την τραγουδίστρια, για να το συζητάνε μεταξύ τους καιρό μετά.

Το αρχοντικό του Λένα.

Πέρα από το τελευταίο πατητήρι, σε όλο το μήκος της παραλίας προς το Σχινιά, τσαρδάκια από καλαμιές και ψαθιά πλάι στη θάλασσα όπου

οι νοικοκυραίοι Μαραθωνίτες κατασκήνωναν και περνούσαν τα καλοκαίρια τους, νοικοκυραίοι και οικογενειάρχες με τις φαμίλιες τους, 3 με 4 εβδομάδες το πολύ. Νοικοκυρίστικα πράματα, με αγάπη και σεβασμό στο περιβάλλον και μεταξύ τους. Κι όταν έπεφτε το βράδυ άναβαν τη λάμπα της ασετυλίνης και έκαναν παρέα, άντρες, γυναίκες και παιδιά, έλεγαν παραμύθια, τραγουδούσαν.

Πόσο κράτησε αυτή η συνήθεια των Μαραθωνιτών, του ξεκαλοκαιριάσματος στην Παραλία; Μέχρι το 1955 περίπου. Έπειτα άρχισαν να έρχονται οι παραθεριστές από το άστυ, τα αυτοκίνητα, ο θόρυβος, έπαψε να είναι δική τους υπόθεση κι αυτή, όπως πολλά, η φορά των πραγμάτων άλλαξε.

Σαν τα κοπάδια με τις αγριόπαπιες και τους ερωδιούς στο Βάλτο και στο Σχινιά το χειμώνα, έπαψαν κι αυτοί να κατεβαίνουν τα καλοκαίρια στην Παραλία, έφυγαν, ο καιρός γύρισε γι' αυτούς τη σελίδα...

Τα πατητήρια του Κάμπου και της Παραλίας Μαραθώνα

Τα αμπέλια και οι ελιές κυριαρχούσαν στον Κάμπο του Μαραθώνα μέχρι και τις δεκαετίες του '70 με '80 αν και οι περιηγητές [βλέπε: Λουδοβίκου Ροςς "Αναμνήσεις και Ανακοινώσεις από την Ελλάδα [1832-1833]" εκδ. Αφοί Τολίδη Αθήνα 1976, Γουσταύου Φλωμπέρ "Το Ταξίδι στην Ελλάδα [1850-1851]" εκδ. Ολκός Αθήνα 1989, Χένρυ Μπέλλ "Ταξίδι στην Ελλάδα [1861-1874]" Γ΄ Μέρος εκδ. Ιστορική Βιβλιοθήκη Αθήνα 1994] γράφουν ότι ο Κάμπος του Μαραθώνα την εποχή αμέ-

Ιδιότυπα κτίσματα-αποθήκες του κτήματος Σκουζέ, της μετα-Επαναστατικής εποχής του 1821, στο Λόφο του «Μπέη» στο Μαραθώνα.

Ιδιότυπα κτίσματα, οικήματα και αποθήκες αποικιακού τύπου, στο κτήμα Κωνσταντινίδη, πρώην Βενετσάνου στο Κάτω Σούλι, όπου εργαζόταν ο Βασίλειος Πάνου, γαμπρός του Αντ. Τζιζή, και ο οποίος υπέδειξε την Ξυλοκέριζα για εγκατάσταση των ΝεοΜακρηνών.

Παλιά πατητήρια ερειπωμένα πια, στον Κάμπο του Μαραθώνα, και δύο από τους τελευταίους νοικοκυραίους τους, το ζεύγος Σωτήρη Παπαγεωργίου-Μερκούρη.

Κτήρια στο κτήμα Μπενάκη στο Κάτω Σούλι,
που χτίστηκαν στην εποχή μετά την Επανάσταση του 1821.

σως μετά την απελευθέρωση από τους Τούρκους, τουλάχιστον από το 1832 ως το 1874 που περιγράφουν, ήταν μια έρημη στην ουσία έκταση γεμάτη έλη και βοσκότοπους με άθλιους κολλίγους, αγρότες και ποιμένες, και αραιά κοπάδια στις πλαγιές των λόφων. Τα πράγματα μάλλον πρέπει να ήταν έτσι, αλλά στα επόμενα χρόνια μέχρι την εποχή που περιγράφουμε ο Κάμπος του Μαραθώνα καλλιεργήθηκε εντονότατα και απέδωσε τόσο ώστε σήμερα να αποτελεί μια από τις κυριότερες πηγές κηπευτικών της Αγοράς Αθηνών.

Δέκα τέσσερα ήταν τα μεγάλα πατητήρια του Κάμπου και της Παραλίας Μαραθώνα:

Του Πέτσα, του Ζουρούδη, του Δούκα και του Χρυσίνα πιο μέσα από τη λεωφόρο Μαραθώνος. Επίσης στη λεωφόρο ήταν το πατητήρι του Φάκη κοντά στη διασταύρωση του Τύμβου, και του Σωτήρη Παπαγεωργίου-Μερκούρη.

Τα άλλα ήταν κοντά στην Παραλία: του Χρυσίνα όπως προαναφέρθηκε που φαίνεται να είναι το μεγαλύτερο, με 3 πρέσες και με ένα ιδιαίτερο τμήμα-αποστακτήριο από όπου φαίνεται να απόσταζαν τσίπουρα για ρακί ή οινόπνευμα. Σε ένα μάλιστα μπουρλάκι αυτού του πατητηριού υπάρχει λαξεμένη σε μάρμαρο η ημερομηνία 1871.

Άλλα πατητήρια της Παραλίας ήταν του Παντελή Γκιόκα, Βαρθολομαίου, Τσούτσουρα, Καρλατήρα, και εντελώς στην παραλία του αγίου Παντελεήμονα τα τρία πατητήρια στα οποία έχουμε ήδη αναφερθεί: του

Από τα νεότερα πατητήρια του Κάμπου του Μαραθώνα, χτισμένο γύρω στο 1910-1920 επί της λεωφόρου Μαραθώνος (του Σωτήρη Παπαγεωργίου-Μερκούρη).

Λέων, του Πέπα και του Μωραΐτη.

Αυτό που παρατηρεί κανείς είναι ότι τα πατητήρια αυτά είναι χτισμένα και λειτουργούσαν σε δυο σειρές ουσιαστικά.

Η μια σειρά ήταν κατά μήκος της λεωφόρου Μαραθώνος, για ευνόητους λόγους, δηλ. για λόγους συγκοινωνίας. Ο μούστος μέχρι και τη δεκαετία το ’59-’60 μεταγγιζόταν από το πατητήρι σε βαρέλια και φορτωνόταν σε φορτηγά αυτοκίνητα που τον μετέφεραν στην Αθήνα, στους εμπόρους και στις ταβέρνες που μέχρι μια εποχή είχαν βαρέλια με κρασί, το “κρασί Μεσογείων”, αραδιασμένα μάλιστα σε περίοπτη θέση στο βορινό συνήθως τοίχο της ταβέρνας στα οποία έδιναν αριθμούς.

Η άλλη σειρά των πατητηριών ήταν προσανατολισμένη προς τη θάλασσα προς την παραλία, προφανώς για τη μεταφορά του μούστου δια θαλάσσης, με καΐκια προς Πειραιά ή προς διάμεσα λιμάνια.Το ίδιο ακριβώς γινόταν και στην Κάρυστο μέχρι τη δεκαετία του ’70-’80 όπου μεγάλα καΐκια φόρτωναν μούστο για τον Πειραιά ή και για τη Θεσσαλονίκη ακόμα.

Η αρχιτεκτονική των Πατητηριών

Η αρχιτεκτονική των πατητηριών του Μαραθώνα έχει επίσης μεγάλο ενδιαφέρον σαν ένα προϊόν λαϊκής αρχιτεκτονικής και δείγμα οικοδομικής τεχνικής μιας ολόκληρης εποχής.

Ας σημειωθεί επίσης ότι κανένα από τα πατητήρια αυτά δεν λειτουργεί σήμερα.

Για την περιγραφή και την αρχιτεκτονική των πατητηριών του Μαραθώνα χρησιμοποιούμε την περιγραφή της αρχιτέκτονος κ. Α. Ξηντάρα από το Πικέρμι. [βλέπε: Αγγέλας Α. Ξηντάρα “Τα Πατητήρια στην Ανατολική Αττική”, εφημ. “Νέοι Καιροί”, ΑΦ: 2, 1989].

Τα πατητήρια των Μεσογείων όπως και του Μαραθώνα κατά την κ. Αγγέλα Α. Ξηντάρα, χτίστηκαν ανάμεσα στο 1850 και 1870 τα παλαιότερα, αλλά τα περισσότερα χτίστηκαν την τελευταία δεκαετία του 19ου αιώνα, δηλ. μεταξύ του 1890 και 1900. Τα πατητήρια αυτά ήταν χτισμένα από Ηπειρώτες τεχνίτες, ήταν πετρόχτιστα με πάχος τοίχων 60 εκ. περίπου, είχαν σχήμα ορθογώνιο διαστάσεων 4 x 6 μ. ή 5 x 7 μ. και μέγιστο ύψος δίρριχτης στέγης [κεραμοσκεπής] 5 μ. περίπου.

Εσωτερικά χωρίζονταν σε δύο χώρους:

1. Τον κυρίως χώρο, εκεί που πατούσαν τα σταφύλια και
2. Τον υπόλοιπο χώρο όπου βρισκόταν ο λάκκος [ή “πουρλάκι”] για να πέφτει και να μαζεύεται ο μούστος.

Το πατητήρι της Ανατολικής Αττικής στεγασμένο (σχέδιο Αγγέλας Α. Ξηντάρα).

Οι δύο αυτοί χώροι χωρίζονταν με χαμηλό τοίχο ύψους μέχρι 1,20 μ. και πάχους 40-60 εκ., την "ριχταριά". Το πάνω μέρος της ριχταριάς το έλεγαν "πεζούλα" και ήταν επενδυμένη με πέτρινες πλάκες ή ήταν μαρμάρινες. Στο κάτω μέρος της ριχταριάς υπήρχε τρύπα με μαρμάρινο συνήθως κρουνό για να πέφτει ο μούστος στο πουρλάκι.

Ο κύριος χώρος είχε διαστάσεις συνήθως 3 x 4 μ. ή 4 x 4,5 μ. Είχε επένδυση με πλάκες στο δάπεδο και στους γύρω τοίχους σε ύψος 1-1,20 μ. [σημ.: Στα πατητήρια του Μαραθώνα η επένδυση αυτή, αλλά και σε όλους τους χώρους είναι από τσιμέντο]. Επίσης, είχαν 1 πόρτα και 1-2 ξύλινα παράθυρα.

Σε μια γωνία ή σε μια πλευρά του κυρίως χώρου του πατητηριού βρισκόταν το χειροκίνητο πιεστήριο των σταφυλιών, η "στιφυλιά" ή "τσιπουριά".

Σε αρκετά πατητήρια ο μπροστινός εξωτερικός τοίχος αυτός ήταν η "ριχταριά", χαμηλού ύψους και στην εξωτερική της πλευρά ήταν το πουρλάκι. Σ' αυτήν την περίπτωση [σημ.: που είναι η πιο συνηθισμένη στα πατητήρια του Μαραθώνα], η προεξέχουσα στέγη στηριζόταν σε πέτρινες κολώνες.

"Πουρλάκι" [αρβανίτικη λέξη: ο ληνός] είχε διαστάσεις 60 εκ. διάμετρο και 2 μ. βάθος, ήταν ένας λάκκος επιχρισμένος σε "κορασάνι" [σημ.: χουρασάνι].

Εργαλεία πατητηριού: η στιφυλιά, το "δουγένι" [ξύλινη σανίδα], το

"κόσκινο" για να σουρώνεται ο μούστος, το "μέτρο", χάλκινο δοχείο που χωρούσε 8 οκάδες μούστο.

Ξωκκλήσια, "λειτουργίες" και εκδρομές

Εκτός από τα πανηγύρια που περιγράψαμε οι ΝεοΜακρηνοί γιόρταζαν συμμετέχοντας με τους κατοίκους της Διασταύρωσης της Ραφήνας στο μικρό πανηγύρι της αγίας Βαρβάρας ανήμερα της γιορτής της στις 4 Δεκεμβρίου. Στο ξωκκλήσι αυτό επίσης έκαναν λειτουργίες ιδιωτικές προσκυνητές που το "είχαν ταμένο" μαζί με οικογένειες φίλων ή συγγενών ιδιαίτερα μετά την Κατοχή.

Ο τόπος της Διασταύρωσης εκεί στο ξωκκλήσι της αγια-Βαρβάρας ήταν έρημος, τα αυτοκίνητα που περνούσαν τη λεωφόρο ήταν σπάνια, είχε ησυχία. Οι προσκυνητές έκαναν τη λειτουργία με τον παπα-Ζέρβα και τον νεωκόρο τον μπαρμπα-Βαγγέλη κι έπειτα έτρωγαν όλοι μαζί στρώνοντας κουρελούδες κάτω από τα πεύκα.

Στο πανηγύρι της αγια-Βαρβάρας οι προσκυνητές επέστρεφαν στη Νέα Μάκρη μετά τη λειτουργία, δεν είχε όργανα και χορούς σ' αυτό.

Με συμμετοχή ακόμα πιο λίγων κατοίκων από τη Νέα Μάκρη κι ακόμα πιο λίγων από τα Κάτω Κονάκια, τη σημερινή Αγία Μαρίνα–Γεροτσακούλι γινόταν η λειτουργία του αγίου Ανδρέα στις 30 Νοεμβρίου στον ομώνυμο ναό του.

Το ξωκκλήσι αυτό πάνω στο βράχο και απέναντι από το πέλαγος κουρνιασμένο σαν περιστέρι ξυπνούσε για λίγο εκείνη την ημέρα με τις ψαλμωδίες και το λίγο κόσμο που μαζευόταν μέσα και γύρω στην αυλή του κι έπειτα έπεφτε πάλι στη σιωπή τριγυρισμένο από την ερημιά του κι έχοντας πίσω του το δάσος με τα πεύκα του Αγιαντρέα και μπροστά του τη θάλασσα του Ευβοϊκού.

Κάπου εκεί μέσα στο δάσος των πεύκων του Αγιαντρέα λειτουργούσε τον καιρό του Μεταξά Καζίνο με ιδιοκτήτη του μάλιστα έναν ονόματι Ευαγγελάτο.

Στην ίδια περιοχή τον καιρό της Κατοχής οι Ιταλοί έκαναν "έργα" και πολλοί νέοι Μακρηνοί πήγαιναν εκεί και δούλευαν για μια καραβάνα μπιζέλια σούπα και μισή κουραμάνα.

Επίσης σε όλη τη διάρκεια του Εμφυλίου και μέχρι τουλάχιστον το 1953–1954 στην περιοχή του Αγίου Ανδρέα λειτούργησε η "Παιδόπολη" του Αγίου Ανδρέα, της τότε βασίλισσας Φρειδερίκης. Η παιδόπολη αυτή φιλοξενούσε 300-400 παιδιά εφηβικής ηλικίας από τις περιοχές της Ηπείρου κ.α. και κάποιοι ΝεοΜακρηνοί βρήκαν δουλειά σ' αυτήν.

1952-1954: Το Εργοστάσιο Πορσελάνης του Χαρίτου Τριανταφυλλόπουλου

Με το τέλος του Εμφυλίου, το "νέο" κύμα της εκβιομηχάνησης της χώρας με το δόγμα Τρούμαν και τις "παγωμένες" πιστώσεις σημαίνει και την αλλαγή φρουράς στην "προστασία" της Ελλάδας, την πλήρη εξάρτησή της από την Αμερική όπως και τα αντίστοιχα ανταλλάγματα γι' αυτήν [βλέπε: Τζων Φρήμαν "Ξενοκρατία" εκδ. Πάπυρος 1975 σελ. 100]

Ένα πρώτο αντάλλαγμα, ενώ ακόμα η "βοήθεια" των 300 εκατ. δολαρίων βρίσκεται στο δρόμο, είναι η εγκατάσταση της αμερικάνικης Βάσης στη Νέα Μάκρη, και η διάνοιξη του δρόμου Νέας Μάκρης-Διονύσου για τις ανάγκες της λειτουργίας της.

Το εργοστάσιο πορσελάνης του επιχειρηματία Χαρίτου Τριανταφυλλόπουλου στη Νέα Μάκρη άρχισε να χτίζεται το 1952 με χρήματα αυτής της "βοήθειας" του δόγματος Τρούμαν.

Ο Χ.Τριανταφυλλόπουλος γνώριζε τη Νέα Μάκρη και πριν την Κατοχή από την Ηλεκτρική του Γιώργου Μπαμπουράκη που φαίνεται ότι ήταν φίλος και συνεργάτης του. Κατά πληροφορίες η Ηλεκτρική τελικά ήταν ιδιοκτησία του Χ. Τριανταφυλλόπουλου που είχε εργοστάσιο πορσελάνινων μονωτήρων ηλεκτρικού ρεύματος στη Σύρο μαζί με τον επίσης επιχειρηματία Τυροβολά ενώ το γραφείο-αποθήκη της εταιρείας το είχαν στην Αθήνα επί της οδού Χαλκοκονδύλη.

Το εργοστάσιο χτίστηκε στα αγροτεμάχια που αγόρασε ο Χ.Τ. από ΝεοΜακρηνούς κληρούχους, σύνολο 25-30 περίπου στρέμματα γης.

Το κτήριο πρέπει να χτίστηκε από Γερμανούς μηχανικούς σύμφωνα με την αρχιτεκτονική ανάλογων εργοστασίων της εποχής, με εργαστήρια κατεργασίας της πορσελάνης [ζυμωτήρια, αναδευτήρια, καλούπια κλπ.] και ημιϋπόγειους φούρνους.

Το ύψος της καμινάδας του εργοστάσιου έφτανε τα 42 μ. περίπου, είχε αλεξικέραυνο στην κορυφή και προ της κορυφής στερεωμένα τα δυο αρχικά του ιδιοκτήτη Χ.Τ. αρκετά μεγάλα σε μέγεθος ώστε να φαίνονται από τη λεωφόρο.

Το εργοστάσιο θα κατασκεύαζε πορσελάνινους μονωτήρες ηλεκτρικού ρεύματος για τις ανάγκες της χώρας που θα εκβιομηχανιζόταν με γρήγορους ρυθμούς όπως αναμενόταν.

Το εργοστάσιο του Τριανταφυλλόπουλου με το εργατικό δυναμικό που θα απασχολούσε θα έδινε δουλειά και διέξοδο στη νεολαία της Νέας Μάκρης που εκείνο τον καιρό μετά το '50 ασφυκτιούσε, γιατί ενώ όλη η Ξυλοκέριζα είχε φυτευτεί και πρασινίσει από ελιές, αμπέλια, περιβόλια

Το εργοστάσιο πορσελάνης του Χαρίτου Τριανταφυλλόπουλου (η φωτογραφία είναι απ' το εξώφυλλο του περιοδικού του Δήμου Νέας Μάκρης «Νέα Μάκρη - η δική μας πόλη», τεύχος 10ο). Αριστερά επάνω το σήμα της πόλης (από το 2007) με τον Βελλεροφόντη να ιππεύει τον Πήγασο.

και καλλιέργειες, όσες σήκωνε ο ξηρός και άγονος στην ουσία τόπος, η αγροτική οικονομία ήδη ανεπαρκούσε, δεν έφτανε για τις ανάγκες των κατοίκων, τουλάχιστον δεν σήκωνε περαιτέρω ανάπτυξη. Για τον τουρισμό επίσης δεν υπήρχε υποδομή, γι' αυτόν χρειάζονταν εγκαταστάσεις

και κρατική υποστήριξη, ενώ τα τουβλοκάμινα που αναπτύσσονταν με πολύ γρήγορους ρυθμούς από το 1952 ως το 1957 ήταν δουλειά βαριά και σκληρή, και υπαίθρια, στο έλεος των καιρικών συνθηκών, και το κυριότερο χωρίς εξασφάλιση για υγεία και περίθαλψη: [σημ. το ΙΚΑ διόρισε γιατρό για τους εργαζομένους [τον Κώστα Χριστοδούλου] στην ουσία αναγνώρισε τα δικαιώματά τους μόλις το 1959-1960 μετά από κινητοποιήσεις και σκληρούς αγώνες [μαρτυρία Χρήστου Βυργιώτη, ενός από τους πρωταγωνιστές αυτών των αγώνων, 2001].

Ο Τριανταφυλλόπουλος τα γνώριζε όλα τούτα, τον προσφυγικό χαρακτήρα του Οικισμού της Ν. Μάκρης και την ύπαρξη εργατικού δυναμικού και μάλιστα νεαρής ηλικίας που θα ήταν πρόθυμο να δουλέψει στο εργοστάσιο χωρίς πολλές ασφαλιστικές απαιτήσεις και δικαιώματα που ήταν άλλωστε στα σπάργανα τον καιρό αυτό μετά τον Εμφύλιο, όπου η παραμικρή εργατική διεκδίκηση θεωρούνταν δάκτυλος αντεθνικός δηλ. κομμουνιστικός. Γι' αυτό το λόγο ο πρωταγωνιστικός ρόλος για το ΙΚΑ στη Ν. Μάκρη του Χρήστου Βυργιώτη ενός πρώην αντιστασιακού και στη συνέχεια κατάδικου του Εμφυλίου πρέπει να επισημανθεί σαν ένας πυρήνας εργατικών διεκδικήσεων της εποχής.

Από την άλλη μεριά και για όλους τους παραπάνω λόγους η επιλογή του Χ.Τριανταφυλλόπουλου να ιδρύσει το εργοστάσιο πορσελάνης στη Ν. Μάκρη ήταν σωστή. Εξάλλου, το εργοστάσιο αυτό θα ήταν κοντά στην Αθήνα, στον τόπο διάθεσης των προϊόντων του δηλαδή, ενώ οι πρώτες ύλες, η πορσελάνη κλπ. θα ήταν πιο εύκολο να έρθουν από τους τόπους παραγωγής τους [Σύρο, Μήλο κ.ά.] στο εργοστάσιο δια θαλάσσης, από το λιμάνι της Ραφήνας ή και στο Λιμανάκι της Ν. Μάκρης.

Για τη λειτουργία του εργοστασίου ο Χ. Τριανταφυλλόπουλος έφερε τεχνίτες από τη Σύρο, τορναδόρους, ηλεκτρολόγους, κλιβανιστές, ζυμωτές, μηχανικούς κλπ.

Το εργοστάσιο έφτιαχνε μονωτήρες ηλεκτρικού ρεύματος από πορσελάνη, αλλά και άλλα είδη ηλεκτρολογικού εξοπλισμού, ντουί, ασφάλειες κ.ά.

Εκτός των Συριανών τεχνιτών που δεν ξεπερνούσαν τα 20–30 άτομα, το εργοστάσιο απασχολούσε 50 με 70 άτομα κυρίως νέους από τη Ν. Μάκρη αλλά και από το Μαραθώνα και Γραμματικό, κι αυτό μόνο στην αρχική φάση της λειτουργίας του. Η προοπτική του ήταν να απασχολήσει πολύ περισσότερα άτομα.

Το εργοστάσιο πορσελάνης του Χ. Τριανταφυλλόπουλου λειτούργησε μέχρι το 1959 με 1960.

Οι λόγοι που έκλεισε δεν είναι απολύτως γνωστοί. Οι κυριότεροι που

αναφέρονται από τους τεχνίτες κυρίως που οι περισσότεροι αναγκάστηκαν να μετακινηθούν οικογενειακώς από τη Σύρο και να εγκατασταθούν στη Ν. Μάκρη, είναι:

–Η υποτίμηση του δολαρίου που έγινε επί Μαρκεζίνη.

–Η αθρόα εισαγωγή μονωτήρων και άλλου ηλεκτρολογικού υλικού από τη Βουλγαρία και ενδεχομένως από άλλες ανατολικές χώρες, και

–Το σαμποτάζ που έγινε στον Τριανταφυλλόπουλο από συνεργάτες του, ιδιαίτερα στο θέμα των κλιβάνων και της αντοχής των υλικών του σε μεγάλες τάσεις του ηλεκτρικού ρεύματος. Γιατί οι μονωτήρες που παράγονταν, έσπαζαν, ράγιζαν ή θρυμματίζονταν στις υψηλές τάσεις.

Πιθανότατα επίσης να υπήρχαν κι άλλοι λόγοι για τους οποίους έκλεισε το εργοστάσιο που τόσες ελπίδες έδωσε στη νεολαία της Ν. Μάκρης για σωστή και τακτική εργατική απασχόληση. Και οι λόγοι που έκλεισε το εργοστάσιο αυτό, δεν είναι μονάχα τεχνικοί ή συνεργασίας που εντοπίζουν οι Συριανοί πληροφορητές μας, αλλά και πιο ουσιαστικοί, οικονομικοί κυρίως και πολιτικοί.

Για όλους τους παραπάνω λόγους το εργοστάσιο πορσελάνης του Χ. Τριαντασφυλλόπουλου δεν μπόρεσε να αναπτυχθεί. Φυτοζώησε μέχρι το 1957-60 και το 1962 έκλεισε οριστικά. Μετά το ’62 περιήλθε στην ιδιοκτησία της ΕΤΒΑ όπου ανήκει και το κύριο μέρος του μέχρι σήμερα, ενώ ένα μέρος της έκτασης που του ανήκε κάποτε αγοράστηκε από τον ΟΣΚ και εκεί χτίστηκε το Γυμνάσιο και το Λύκειο της Ν. Μάκρης που λειτουργούν εκεί από το 1994-1995.

“Προς Αναζήτησιν Λαογραφικής Ύλης”: Η Καλλιόπη Μουσαίου-Μπουγιούκου στη Νέα Μάκρη 1949-1952. “Παραμύθια” και “Παροιμίες του Λιβισιού και της Μάκρης” κ.ά.

Η οικογένεια Μουσαίου και πιο συγκεκριμένα η Καλλιόπη και ο Πλάτων Μουσαίος, εγγόνια του μεγάλου Δάσκαλου Μιχαήλ Μουσαίου και παιδιά του γιατρού και πατριώτη Βασίλειου Μουσαίου, όπως και η συγγενική τους οικογένεια των δασκάλων Δημητρίου και Δέσποινας Παπαντωνίου, ουδέποτε διέκοψαν τους δεσμούς τους με τους πατριώτες τους της Νέας Μάκρης.

Η Καλλιόπη Μουσαίου-Μπουγιούκου γεννήθηκε στη Μάκρη και μεγάλωσε στη Σμύρνη όπου ο πατέρας της Βασίλειος Μουσαίος είχε καταφύγει ειδοποιημένος από φίλους του Τούρκους και Έλληνες γιατί οι Νεότουρκοι σκόπευαν να τον σκοτώσουν για την πατριωτική του δράση. Εγγονή του Μιχαήλ Μουσαίου. Φοίτησε στο Κεντρικό Παρθεναγωγείο Σμύρνης. Το 1920 εγκαταστάθηκε μεζί με τους γονείς της στην Αθήνα

Δεξιά: *Πλάτων Μουσαίος, ποιητής, θεατρικός συγγραφέας, μεταφραστής. Εγγονός του Μιχ. Μουσαίου και φλογερός πατριώτης. Δούλεψε όσο λίγοι για το «Λιβισιανό Σπίτι».*

Αριστερά: *Καλλιόπη Μουσαίου-Μπουγιούκου, η σπουδαία λαογράφος της πατρίδας των προγόνων μας. Της οφείλουμε την καταγραφή των Παροιμιών και Παραμυθιών τους.*

όπου εργάστηκε στην Ελληνική Κινηματογραφική Ένωση. Το 1937 παντρεύτηκε τον γιατρό Μπουγιούκο που πέθανε στην Αθήνα το 1943 και έτσι πολύ νωρίς έμεινε χήρα. Στα χρόνια της Κατοχής συνδέθηκε με το ζεύγος Οκτάβιου και Μέλπως Μερλιέ. Όταν ο φιλέλληνας Οκτάβιος Μερλιέ με τη σύζυγό του ίδρυσαν το Κέντρο Μικρασιατιών Σπουδών [ΚΜΣ] η Καλλιόπη Μουσαίου-Μπουγιούκου υπήρξε ένα από πιο δραστήρια μέλη του και διατέλεσε για πολλά χρόνια μέλος του Δ.Σ του.

Στη Νέα Μάκρη με την οποία είχε ανέκαθεν άρρηκτους δεσμούς ερχόταν τα καλοκαίρια μαζί με την οικογένεια του αδερφού της Πλάτωνα Μουσαίου και την οικογένεια Παπαντωνίου και παραθέριζαν στο Ζούμπερη.

Μεταξύ των ετών 1949-1952 η Κ. Μουσαίου-Μπουγιούκου άρχισε να μαζεύει και να καταγράφει τα "Παραμύθια" του Λιβισιού και της Μάκρης από τους γέροντες μικρασιάτες παραμυθάδες της πατρίδας που ζούσαν ακόμα στη Νέα Μάκρη.

Παράλληλα κατέγραφε τις παροιμίες τους για να τις προσθέσει σ' εκείνες που είχε βρει από τον παππού της Μιχ. Μουσαίο και όχι μόνο αλλά και από τους Α. Ιωαννίδη, Κ. Λαμέρα, Μαρία Λιουδάκη, Αντ. Τζιζή κ.ά.

Μαζί με τα παραπάνω κατέγραψε επίσης ήθη και έθιμα του Λιβισιού και της Μάκρης Μ.Ασίας που τα δημοσίευσε στο περιοδικό "Μικρασιατικά Χρονικά" μεταξύ των ετών 1965-1970 [12ος-14ος τόμος] με τους τίτλους "Η Θανή και ο Θρήνος στο Λιβίσι και τη Μάκρη της Λυκίας" [12ος τόμος 1965], "Εγκυμοσύνη, Γέννηση, Βρέφος" [14ος τόμος 1970], "Έθιμα-Δοξασίες-Καλλικαντζαριές" κ.ά.

Επίσης το "Ταξίδι στην Καππαδοκία" [ταξιδιωτικό χρονικό] κ.ά.

Πέθανε το 1982 και ετάφη στη Νέα Μάκρη.

Οι "Παροιμίες" εκδόθηκαν το 1961 σαν έκδοση του ΚΜΣ με εκτενή εισαγωγή του Δημ. Α. Πετρόπουλου Καθ. στο Παν/μιο Θεσσαλονίκης. Περιλαμβάνει 1510 παροιμίες και παροιμιώδεις φράσεις με τη φωνητική καταγραφή τους [α], σύμφωνα με το ΜακρηνοΛιβισιανό Ιδίωμα [β], την απόδοσή τους στην κοινή νεοελληνική γλώσσα και τη νοηματική ερμηνεία τους [γ].

π.χ. για την υπ' αριθ. 1510 παροιμία:

α: ι-Χτές ι-μιάν γκι σήμερις δυο

β: Χτες μια και σήμερα δυο

γ: Για τους ανθρώπους που δεν τους συνδέει πια τίποτα.

Για όλες τις παροιμίες της συλλογής η Καλλιόπη Μουσαίου-Μπουγιούκου κάνει μια πραγματική φιλολογική μελέτη και συγκριτική λαογραφική εργασία, βρίσκει ανάλογες παροιμίες και εκφράσεις από αρχαίους και μεσαιωνικούς συγγραφείς και παραπέμπει σ' αυτούς αποδεικνύοντας και με αυτό τον τρόπο "την συνεχή και αδιάκοπη πολιτιστική εξέλιξη του ελληνισμού από τους αρχαίους χρόνους μέχρι σήμερα" όπως επισημαίνει στην Εισαγωγή του ο Δημ. Πετρόπουλος. [Δημ. Πετρόπουλου: Εισαγωγή στο βιβλίο της Καλ. Μουσαίου-Μπουγιούκου "Παροιμίες του Λιβισιού και της Μάκρης" εκδ. ΚΜΣ 1961].

Τα "Παραμύθια του Λιβισιού και της Μάκρης" εκδόθηκαν το 1976 από το ΚΜΣ και πάλι με πρόλογο του Γ. Α. Μέγα, εισαγωγή της ίδιας της Κ. Μ-Μ, σχόλια του Μ. Γ. Μερακλή, μετάφραση των σχολίων στα γαλλικά από τον Οκτάβιο Μερλιέ και εικονογράφηση της Μαριάννας Κουτούζη.

Περιλαμβάνει 43 παραμύθια, από τα οποία 30 η συλλέκτρια άκουσε και κατέγραψε από τους ΜακρηνοΛιβισιανούς παραμυθάδες της Νέας Μάκρης από το 1949 μέχρι το 1950-52.

Γράφει στην Εισαγωγή της γι' αυτούς: "Οι θαυμάσιοι και πονεμένοι πληροφορητές μου, είχαν ακόμα έντονη τη νοσταλγία της μακρινής και για πάντα χαμένης γι' αυτούς πατρίδας. Ήταν κοινό το συναίσθημα του εκπατρισμού και απόλυτη η ψυχική επαφή τους μαζί μου".

Η Καλλιόπη Μουσαίου-Μπουγιούκου συνέβαλε επίσης να εκπονηθεί η μελέτη "Το Ιδίωμα του Λιβισιού της Λυκίας" από τον Καθ. του Παν/μίου Θεσ/νίκης Νικόλαο Π. Ανδριώτη την ίδια χρονική περίοδο. [Ν. Π. Ανδριώτη: "Το Ιδίωμα του Λιβισιού της Λυκίας" έκδ. ΚΜΣ 1961].

Οι πληροφορητές των "Παραμυθιών" όπως και ενός μεγάλου μέρους

των "Παροιμιών" ήταν οι μικρασιάτες Νεομακρηνοί: Βασίλης Τσακιργιάννης, Αλέξανδρος Λειβαδινός [Λεπετές], Γιάννης Βαζάνας, Γιάννης Καραγιάννης, Χαρίτος Μαυρίκος, Βλάσσης Μανάβης, Δέσποινα Αχλάδα, Μαρία Καραγεωργίου, Δέσποινα Τσακιργιάννη, Κυριάκος Κάκου, Αντώνης Λουίζος, Παναγιώτης Δελησάββας, Ειρήνη Γιαμάνη κ.ά.

Στην προφορά της μικρασιάτισσας Νεομακρηνής Δέσποινας Τσακιργιάννη βασίστηκε η έρευνα του Καθ. Νικολάου Ανδριώτη για τη διατύπωση των γλωσσολογικών συμπερασμάτων του στο "Ιδίωμα του Λιβισιού της Λυκίας".

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΤΟΥ ΚΕΝΤΡΟΥ ΜΙΚΡΑΣΙΑΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΜΕΛΠΩΣ ΜΕΡΛΙΕ

ΛΥΚΙΑ
Ια

Ν. Π. ΑΝΔΡΙΩΤΗ
Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης

ΤΟ ΙΔΙΩΜΑ
ΤΟΥ ΛΙΒΙΣΙΟΥ
ΤΗΣ ΛΥΚΙΑΣ

Ἐκδίδεται μὲ τὴν ἐνίσχυση τοῦ ἔπαθλου
"ΠΕΤΡΟΥ ΜΠΑΚΑΚΟΥ"

ΑΘΗΝΑ
1961

Το βιβλίο «Το Ιδίωμα του Λιβισιού της Λυκίας», του Καθ. Νικολάου Π. Ανδριώτη, 1961.

Το 1966 ο γαλλικός εκδοτικός οίκος Μπαμπέτ ανέλαβε να κυκλοφορήσει στα γαλλικά τα "Παραμύθια" σε μετάφραση Λευκής Μολφέση και έκτοτε κυκλοφορούν σε όλο τον κόσμο, Γαλλία, Ελβετία, Λουξεμβούργο, ως "Παραμύθια της Μικράς Ασίας" [Κόντ Ντ' Ασί Μινέρ].

Ολίγα τινά για το Κέντρο Μικρασιατικών Σπουδών [ΚΜΣ]

Όταν το 1929 ο Ουμπέρ Περνό έρχεται στην Ελλάδα για να καταγράψει τα ελληνικά τραγούδια συνεργάζεται με την μουσικολόγο Μέλπω Λογοθέτη-Μερλιέ για την ηχογράφησή τους. Μετά από αυτό αρχίζει μια

συνεργασία πολύ στενή και πολλών ετών με τη Γαλλία και το Πανεπιστήμιο του Παρισιού για την καταγραφή των δημοτικών τραγουδιών από όλη την Ελλάδα, Ήπειρο, Κρήτη, Μακεδονία κλπ.

Μετά τη μικρασιατική καταστροφή του 1922 και την ανταλλαγή των πληθυσμών, όπου όλη η ύπαιθρος και τα μεγάλα αστικά κέντρα γέμισαν από προσφυγικούς οικισμούς, το 1930, ιδρύεται το Μουσικό Λαογραφικό Αρχείο στο οποίο εκτός των τραγουδιών συλλέγονται, καταγράφονται και περισώζονται λαογραφικά στοιχεία και έτσι αποκαλύπτεται ότι η Μ. Ασία ήταν μια χώρα λαογραφικά εντελώς ανεξερεύνητη. Στη συνέχεια, το 1933, ιδρύεται το Αρχείο Μικρασιατικής Λαογραφίας, που είναι ένα μέρος του Μουσικού Λαογραφικού Αρχείου. Αυτό στη συνέχεια, το 1949, θα μετονομαστεί σε Κέντρο Μικρασιατικών Σπουδών [ΚΜΣ]. Το ΚΜΣ ιδρύθηκε, επανδρώθηκε και λειτούργησε με την πρωτοβουλία της Μέλπως Λογοθέτη-Μερλιέ και με την συμπαράσταση του φιλέλληνα συζύγου της Οκτάβιου Μερλιέ που υπήρξε για πολλά χρόνια διευθυντής του Γαλλικού Ινστιτούτου στη χώρα μας και μετέπειτα Καθηγητής της Νεοελληνικής Γλώσσας και Φιλολογίας στο Παν/μιο του Αίξ-αν-Προβάνς του Παρισιού. Από το 1962 το ΚΜΣ αναγνωρίστηκε από την ελληνική πολιτεία ως Οργανισμός Ιδιωτικού Δικαίου [ΦΕΚ 14/30-1-1962] παρέχοντάς του τη δυνατότητα της συνέχισης του μεγάλου του έργου.

Η Καλλιόπη Μουσαίου-Μπουγιούκου υπήρξε στενός συνεργάτης της Μέλπως Μερλιέ. Υπηρέτησε για πολλά χρόνια ως αρχιλογίστρια του Γαλλικού Ιστιτούτου, ταμίας και μέλος του ΔΣ του ΚΜΣ για πολλά χρόνια. [πηγή: Δελτίο ΚΜΣ 1977 1ος τόμος].

Από τις εκδόσεις του ΚΜΣ βγήκαν οι "Παροιμίες" και τα "Παραμύθια" της Κ. Μ–Μ όπως και "Το Ιδίωμα του Λιβισίου της Λυκίας" του Νικολάου Ανδριώτη.

Επίσης στο Δελτίο του ΚΜΣ, στον πρώτο τόμο του που εκδόθηκε το 1977, δημοσιεύτηκε το άρθρο του Νικ. Εμμ. Καραγεωργίου "Από τη Μάκρη της Μ. Ασίας στη Ν. Μάκρη Αττικής" που γράφτηκε με προτροπή της Καλλιόπης Μουσαίου-Μπουγιούκου.

Ο Βασίλης Ρώτας στη Νέα Μάκρη

Ο Βασίλης Ρώτας με τη Βούλα Δαμιανάκου ήρθαν στη Νέα Μάκρη το 1953 και κατοίκησαν στα Παλιάμπελα κοντά στο Λιμανάκι στο σπίτι της Δέσποινας Χρυσαφίνη-Τέτμιχάλη.

Ο Βασίλης Ρώτας γεννήθηκε στο Χιλιομόδι Κορινθίας το 1889. Το 1906 γράφεται στη Φιλοσοφική Σχολή του Παν/μίου Αθηνών, ενώ αρ-

χίζει να ασχολείται επαγγελματικά με το θέατρο παρακολουθώντας μαθήματα στη Δραματική Σχολή του Ωδείου Αθηνών, αλλά και εργαζόμενος σαν δημοσιογράφος στην "Ακρόπολη" του Γαβριηλίδη.

Το 1906 κατατάσσεται στο στρατό και φοιτά στη Σχολή Εφέδρων Αξιωματικών στην Κέρκυρα. Υπηρέτησε παίρνοντας μέρος στους βαλκανικούς πολέμους 1912-1913. Κατά τη διάρκεια του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου πιάστηκε αιχμάλωτος και κλείστηκε σε στρατόπεδο αιχμαλώτων πολέμου στο Γκαίρλιτς και στο Βερλ της Γερμανίας. Επιστρέφοντας στην Ελλάδα πήρε μέρος στη Μικρασιατική Εκστρατεία. Το 1927 αποστρατεύτηκε και "ως παθών εν πολέμω" τέθηκε σε πολεμική διαθεσιμότητα με το βαθμό του συνταγματάρχη.

Το πορτραίτο του Βασίλη Ρώτα, φιλοτεχνημένο από την Ελένη Βασιλοπούλου.

Το 1930 ο Β. Ρώτας ίδρυσε το Λαϊκό Θέατρο Αθηνών στο Παγκράτι και ανέβασε πολλά έργα με θίασο δικό του. Το θέατρο αυτό λειτούργησε μέχρι το 1937 και έκλεισε από το καθεστώς Μεταξά.

Στην Κατοχή ο Β. Ρώτας πήρε μέρος στην Αντίσταση [ΕΑΜ] και το 1943 ανέβηκε στο βουνό, όπου στην "Ελεύθερη Ελλάδα" στα χωριά της Θεσσαλίας περιόδεψε με θεατρικό θίασο της ΕΠΟΝ, με Επονίτες και επαγγελματίες ηθοποιούς και με έργα δικά του, όπως τον "Ρήγα τον Βελεστινλή", τους "Γραμματιζούμενους", "Το Πιάνο" κ.ά. ψυχαγωγώντας και εμψυχώνοντας τους κατοίκους της υπαίθρου και δημιουργώντας έτσι αυτό που μετέπειτα ονομάστηκε "Θέατρο του Βουνού".

Στη Νέα Μάκρη ο Βασίλης Ρώτας ήρθε ακολουθούμενος από τη φήμη του και την αξία του ως ποιητή και θεατρικού συγγραφέα, με αγώνες

πίσω του και προπαντός με τη φήμη ενός σοφού και σπάνιου Έλληνα με ήθος και γενναίο φρόνημα, αλλά και αυστηρότητα. Για τη Νέα Μάκρη στάθηκε ένας Δάσκαλος που δίδαξε ανθρωπιά και γενναιότητα με όλους τους τρόπους, με λόγια και έργα, σε όλους, ιδιαίτερα στους νέους.

Από την αρχή της ζωής του στη Νέα Μάκρη ο Β. Ρώτας συνδέθηκε με φιλία με τον δάσκαλο Γεώργιο Φίλιππα κι έπειτα με πολλούς μικρασιάτες ΝεοΜακρηνούς κι έγινε φίλος τους. Ο Β. Ρώτας είχε μόνο φίλους στη Ν. Μάκρη και κανένα εχθρό, γιατί όσοι τον πλησίαζαν γοητεύονταν από αυτόν.

Ο Β. Ρώτας ήταν για όλους ένα πρότυπο. Ένα πρότυπο όμως δύσκολο, πολύ υψηλό. Θαύμαζες πώς ήταν να μαζευτούν τόσα πολλά χαρίσματα σε έναν άνθρωπο: Ήταν ένας σπουδαίος ποιητής, με σπάνια πνευματικά και ψυχικά χαρίσματα και μια πολύ τρυφερή καρδιά, τραγουδούσε, διηγόταν θαυμάσια, η κουβέντα του ήταν όλο σπιρτάδα. Δεν έκανε σε κανένα τον σπουδαίο, ίσα-ίσα σε έβαζε κοντά του, πλάι του, σε έκανε ίσο του. Σου έδινε την πεποίθηση ότι ήσουν κάτι πολύ σημαντικό, σου απέδιδε την αξία σου. Κι αν τύχαινε να τον επισκεφτείς στο σπίτι του τα άφηνε πίσω όλα, έκλεινε τα βιβλία του, άφηνε τα γραφτά του στη μέση και σε φιλοξενούσε σα να ήσουν ο μόνος άνθρωπος στη γη. Η κ. Βούλα Δαμιανάκου έφερνε τα πάντα, ό,τι είχε το σπίτι. Ήσουν ο φιλοξενούμενος "ο ξένος" των αρχαίων μας προγόνων.

Ο Βασίλης Ρώτας ήταν ο πιο λαϊκός από όλους τους ποιητές που απέβλεπαν στο λαό, ακόμα και πιο λαϊκός από τον Βάρναλη με τον οποίο είχε φιλία στενή και πολλές φορές τον φιλοξενούσε στο σπίτι του στη Ν. Μάκρη.

Ο Β. Ρώτας ποτέ δεν μιλούσε για ιδεολογίες. Η μεγαλύτερη και πολυτιμότερη ιδεολογία γι' αυτόν ήταν η δημοκρατία και η ελευθερία που βγαίνει μέσα από αυτήν. Η ελευθερία που θέλει "αρετή και τόλμη", κι ο άνθρωπος που πρέπει να βρίσκεται σε διαρκή στράτευση και αγώνα για την ανθρωπιά ενάντια στο φόβο και την αμάθεια.

Το κράτος με τους μηχανισμούς βίας, καταπίεσης και απόκρυψης της αλήθειας ήταν οι μεγαλύτεροι αντίπαλοί του.

Κι όλα αυτά έβγαιναν από τα λόγια και τη συζήτηση μαζί του, αβίαστα, φυσικά και αυταπόδεικτα, κι αποδεικνύονταν προπαντός από τα έργα και τη ζωή του. Ο Β. Ρώτας με τον λόγο και το πνεύμα του, όταν μίλαγε κελαηδούσε, ήταν ένα ανθρώπινο αηδόνι.

Ούτε ο λαός είχε πάντοτε δίκιο. Το μεγάλο δίκιο του λαού ήταν ότι πάντοτε, από καταβολής κόσμου, υπέφερε από την απληστία, τη βία και την αδικία των δυνατών.

Κάθε ένας σ' αυτό τον κόσμο έχει το δίκιο του, αλλά υπάρχει και ένα

δίκιο πιο μεγάλο, αυτό των πολλών.

Στη Νέα Μάκρη ανέβηκε το "Να ζει το Μεσολόγγι" από τα παιδιά του Δημοτικού σχολείου με υποδείξεις του Β. Ρώτα που χάρη στον Γ. Φίλιππα δέχτηκε να βοηθήσει. Την ίδια χρονιά, το 1954, παίχτηκαν οι "Γραμματιζούμενοι" από μαθητές του Γυμνασίου του Μαραθώνα, και το 1955 παίχτηκε ο "Ρήγας ο Βελεστινλής" στο Σχολείο της Ν. Μάκρης, από νέους, μαθητές του Γυμνασίου και φοιτητές. Το 1990 επίσης παίχτηκε ο "Κολοκοτρώνης" στη Ν. Μάκρη από νέους της Ν. Μάκρης και διδασκαλία Ελένης Βασιλοπούλου και Βούλας Δαμιανάκου.

Χάρη στο θέατρο του Β. Ρώτα η νεολαία της Ν. Μάκρης γνώρισε και ένα μεγάλο μέρος από το έργο του: το "Κιθάρα και Γαρούφαλο", "Τα Τραγούδια της Κατοχής", τις "Παλιές Ιστορίες", τα "Ξένα Λυρικά" κ.ά.

Μετά τα Παλιάμπελα, 2 με 3 χρόνια μετά, ο Β. Ρώτας και η Βούλα Δαμιανάκου νοίκιασαν το εξοχικό της Χρυσούλας Λαδικού στο δρόμο που ανεβαίνει προς το μοναστήρι της αγίας Παρασκευής, γωνία λεωφόρου Β. Ρώτα και οδού αγίας Παρασκευής, και έμειναν εκεί για μερικά χρόνια ώσπου να χτίσουν το δικό τους σπίτι λίγο πιο πέρα, το 1960 περίπου.

Το 1959 με την παράσταση των "Ορνίθων" από το θέατρο Τέχνης του Κάρολου Κουν και το θόρυβο με τον υπουργό πολιτισμού τότε Κων. Τσάτσο ο Ρώτας γίνεται θρύλος ανάμεσα στους κατοίκους της Ν. Μάκρης και ίσως όλου του κόσμου. Το 1967 τον συλλαμβάνουν οι συνταγματάρχες και τον φέρνουν με χειροπέδες στην κεντρική πλατεία της Ν. Μάκρης. Ο κόσμος που βλέπει τη μεγάλη αυτή ασέβεια φρίττει και φοβάται. Εκείνος όμως αγέρωχος και νηφάλιος λέει στους βασανιστές του: "Το σώμα μου μπορείτε να το κάνετε ό,τι θέλετε, το πνεύμα μου όμως όχι", και εννοεί τα γραφτά του και το έργο του... Μετά το γήπεδο Καραϊσκάκη τον στέλνουν εξόριστο μαζί με άλλους πατριώτες στα Γιούρα. Είναι πια 78 ετών.

Η ζωή του Β. Ρώτα στη Νέα Μάκρη, από το 1953 ως το 1977 που πέθανε, 25 χρόνια περίπου, είναι η πιο ευτυχισμένη και η πιο δημιουργική περίοδος της ζωής του.

Στη Ν. Μάκρη ολοκλήρωσε τις μεταφράσεις των έργων του Σαίξπηρ, [Άπαντα], άλλες μόνος, κι άλλες μαζί με τη Βούλα Δαμιανάκου. Έγραψε τον "Κολοκοτρώνη", το "Παρά Προστάτας Νάχωμεν", την "Αυγούλα", τα "Δέκα Παραμύθια", το "Θέατρο και Γλώσσα", "Τα Καραγκιόζικα" κ.ά. Εξέδωσε τον "Λαϊκό Λόγο" που τον έκλεισε η δικτατορία το 1967, μετέφρασε το "Ένας Όμηρος" κ.ά.

Κοντά του όλα αυτά τα χρόνια η αχώριστη σύντροφός του Βούλα Δαμιανάκου, στήριγμα και συμπλήρωμά του. Μια προσωπικότητα ανάλογη

με αυτήν του Ρώτα, παράδειγμα δύσκολο και ψηλό όπως εκείνος. Δημιούργησε το έργο της κοντά στο Β. Ρώτα, τον στήριξε και τον περιέβαλε με απέραντη αγάπη και αφοσίωση μαζί με την κόρη της τη ζωγράφο Ελένη Βασιλοπούλου που μεγάλωσε κοντά του.

Η Βούλα Δαμιανάκου στη Ν. Μάκρη έγραψε το "Υπεύθυνη Δήλωση", το "Στην Ανεμοζάλη" διηγήματα, το "Μνημόσυνο" μαζί με τον Β. Ρώτα κ.ά. Μετέφρασε από τα αγγλικά την "Αντωνία μου" του Γουίλα Κάθερ, ένα μεγάλο μέρος του Σαίξπηρ μαζί με τον Ρώτα κ.ά.

Με την υπόθεση Οτσαλάν η Βούλα Δαμιανάκου και η κόρη της Ελένη Βασιλοπούλου έδωσαν ένα παράδειγμα ανθρωπιάς, φιλοξενίας και γενναιότητας σε όλο τον κόσμο φιλοξενώντας κάτω από τη στέγη του σπιτιού τους στη Ν. Μάκρη, τον Οτσαλάν με κίνδυνο της ζωής τους και αποδεχόμενες με πλήρη συνείδηση τις συνέπειες, τον κατατρεγμένο ηγέτη του λαού του Κουρδιστάν που τους ζήτησε άσυλο και φιλοξενία. Στη δίκη που έγινε στη συνέχεια όπου δικάστηκαν η Βούλα Δαμιανάκου και η κόρη της η Ελένη Βασιλοπούλου [26 Μαΐου με 27 Ιουνίου 2003] και που έληξε με αθώωση και των δύο η Β. Δ. είχε δηλώσει πριν από την απόφαση: "Αν με καταδικάσει το δικαστήριο της πατρίδας μου θα πάω φυλακή, δεν θα κάνω έφεση".

Ο Δήμος της Νέας Μάκρης έδωσε σε κεντρικό δρόμο το όνομα του ποιητή που έζησε τα τελευταία και πιο παραγωγικά χρόνια του στη Νέα Μάκρη και δίδαξε το λαό της με τη ζωή και το έργο του. Επίσης έδωσε το όνομά του στο Πολιτιστικό του Κέντρο στην κεντρική πλατεία της πόλης. [κτήριο-δωρεά Βασίλη Κόλλια].

[Πηγές:

- Βούλας Δαμιανάκου: "Βασίλης Ρώτας" Αθήνα 1979.
- Περιοδικό "Έρευνα": Αφιέρωμα στον Βασίλη Ρώτα τ. 1 2001.
- Μιχ. Π. Δελησάββα: "Ο Βασίλης Ρώτας στη Νέα Μάκρη" περιοδ. "Έρευνα", τ. 1 2001.
- Περιοδικό "Διαβάζω": Αφιέρωμα στον Β. Ρώτα Νοέμβριος-Δεκέμβριος 2002.
- Μιλτιάδης Γ. Βράτσος: "Ο δρόμος έχει τη δική του Ιστορία": Οδός Βασίλη Ρώτα, περιοδικό Νέα Μάκρη "η δική μας πόλη" τεύχος 10ο Ιούνιος 2006.

Ο κοινοτάρχης της Νέας Μάκρης Σίμος Παπαδόπουλος και νέοι της πόλης δίνουν το όνομα του Β. Ρώτα στο δρόμο που περνάει μπροστά από σπίτι του (1978). Ανάμεσά τους η Βούλα Δαμιανάκου και η Ελένη Βασιλοπούλου. (Πηγή: «Νέα Μάκρη - η δική μας πόλη», περιοδικό του Δήμου Ν. Μάκρης, τ. 10).

Απογραφή Εθνικής Στατιστικής Υπηρεσίας του πληθυσμού της Νέας Μάκρης 1951 και 1961

– 1951: κάτοικοι 829
– 1961: κάτοικοι 1421

37η Εκλογή Διοικούσας Επιτροπής της Κοινότητας Νέας Μάκρης

1/1/1955: Πρόεδρος: Γιώργος Δημητριάδης. Μέλη: Σάββας Τζιλάβης, Αναστάσιος Ιορδ. Λουίζος, Κωνστ. Μαγγίνας. Βασίλης Κ. Εμμεής, Ιωσήφ Ι. Βαζάνας, Δημήτριος Μάμαλης.

Κατόπιν παραιτήσεως του Γιώργου Δημητριάδη, την 10/5/57 αναλαμβάνει Πρόεδρος της Κοινότητας ο Αναστάσιος Ιορδ. Λουίζος. [πηγή: Νικόλαος Εμμ. Καραγεωργίου: "Η Ιστορία της Νέας Μάκρης" εφημ. "Η Μάκρη" ΑΦ 18, 1 Οκτωβρ. 1958].

Οι Σύλλογοι Αγροτοπαίδων και Αγροτονεανίδων της Νέας Μάκρης

1950-1960: Σπουδαιότατο ρόλο στην οικιακή οικονομία της καθολικά μέχρι τότε αγροτικής οικονομίας των οικογενειών της Ν. Μάκρης έπαιξαν οι Σύλλογοι Αγροτοπαίδων και Αγροτονεανίδων που συστήθηκαν και λειτούργησαν στη Νέα Μάκρη από το 1950 ώς το 1960 περίπου.

Οι Σύλλογοι αυτοί λειτούργησαν μέσα στα πλαίσια ενός Προγράμματος προφανώς του Υπουργείου Γεωργίας και απησχόλησαν νέους και νέες από 12 ως 18 και 20 ετών κυρίως, αλλά και γυναίκες που τις ενδιέφερε το Πρόγραμμα, μεγαλύτερης ηλικίας.

Η σύσταση των Συλλόγων αυτών ήταν άτυπη, χωρίς Καταστατικό, υπήρχε όμως ένα στοιχειώδες ΔΣ που το εξέλεγαν δια βοής τα μέλη του Συλλόγου και είχε κάποιες στοιχειώδεις αρμοδιότητες για τη διακίνηση και τον καταμερισμό εργαλείων, σπόρων και φυτών, αναγκαίων για την εκπαίδευση, πράγματα που τα καθόριζε ο διορισμένος από το Υπουργείο γεωπόνος– εκπαιδευτής τους. Η προσέλευση των μελών στα μαθήματα και στις δραστηριότητες του Προγράμματος ήταν προαιρετική, σε εθελοντική κατ' ουσίαν βάση. Η εκπαίδευση ήταν διαρκής, δεν καθοριζόταν από κανένα πλαίσιο χρονικά και δεν υπήρχε καμιά διαδικασία φοίτησης, προαγωγής και αποφοίτησης.

Ο γεωπόνος της περιφέρειας από την άλλη μεριά ήταν πλαισιωμένος από 1-2 δασκάλες της Οικοκυρικής απόφοιτες πιθανότατα του Μεροπείου και άλλων αντίστοιχων ιδρυμάτων που έρχονταν μαζί του από την Αθήνα 1-2 φορές την εβδομάδα και έκαναν μαθήματα. Οι δασκάλες αυτές, εκπαίδευαν τις κοπέλες πάνω σε πρακτικά αντικείμενα οικοκυρικής, ράψιμο, κέντημα, παρασκευή γλυκών και φαγητών, διατήρηση τροφίμων, χρήση βραστήρα και οικιακή κονσερβοποιία, οικιακή κηπουρική, σηροτροφία, υφαντική και άλλα πολλά. Ο γεωπόνος έκανε μαθήματα και εκπαίδευε τους αγροτόπαιδες σε θέματα αγροτικής καλλιέργειας, δενδροκομία, κλάδεμα, μπόλιασμα δέντρων, ράντισμα, χρήση λιπασμάτων και φυτοφαρμάκων, όπως και σε θέματα εφαρμογής νέων και εναλλασσομένων ή εντατικών καλλιεργειών, αγρανάπαυσης κ.ά.

Η γνωστοποίηση του Προγράμματος γινόταν από το Γραφείο της Κοινότητας Ν. Μάκρης, ενώ ως τόπος διδασκαλίας και έδρα του Συλλόγου χρησίμευε μια "αίθουσα" του πλίθινου τότε κτηρίου της Κοινότητας, κάπου στο μέσον σήμερα της οδού Λιβισίου, που έναν καιρό, αμέσως μετά την Κατοχή χρησίμεψε για πολύ λίγα χρόνια και ως Δημοτικό Σχολείο.

Από τον πρώτο καιρό, από την αρχή, το 1950, το Πρόγραμμα αυτό βρήκε μεγάλη απήχηση στον κόσμο της Ν. Μάκρης και περισσότερο βέ-

βαια στους νέους και τις νέες. Γιατί ανταποκρινόταν σε βασικές και ουσιαστικές ανάγκες της εποχής, αλλά και γιατί όλα όσα διδάσκονταν στο Πρόγραμμα από τις δασκάλες και από τον γεωπόνο δεν είχαν καθόλου θεωρητικό χαρακτήρα, αντίθετα, ήταν απλά, πρακτικά και χρήσιμα.

Για τους αγροτόπαιδες τα πράγματα ήταν ακόμα πιο εύκολα και ευχάριστα γιατί τα μαθήματα συνδυάζονταν με μικρές εκδρομές των "μαθητών" μαζί με τον γεωπόνο στα γειτονικά περιβόλια, ιδιαίτερα στο κοντινότερο στον Συνοικισμό του μπάρμπα-Παναγιώτη Δελησάββα όπου εκεί γίνονταν πολλές εφαρμογές, φύτεμα, κλάδεμα, μπόλιασμα, κι από εκεί ακολουθούσε παιχνίδι, τόπι ή "βόσκημα" των μαθητών-αγροτόπαιδων στα γύρω αμπέλια ή μια βόλτα ομαδική, μέσα από τα αμπέλια, στη θάλασσα.

Ας σημειωθεί επίσης ότι η εποχή αυτή της εμφάνισης των Αγροτικών και Οικιακών Συλλόγων συμπίπτει με τη μέγιστη ακμή της αγροτικής φάσης της Ν. Μάκρης, και οι "μαθητές" αυτών των Συλλόγων ανεξάρτητα από τον επαγγελματικό προσανατολισμό που είχαν κατά νουν να ακολουθήσουν, βίωναν έντονα και καθημερινά τα αγροτικά ζητήματα ώστε να τα δουν και να τα αντιμετωπίζουν σαν κάτι πιο νέο και πιο πρακτικό από αυτά που γνώριζαν οι γονείς τους.

Όπως π.χ. το κλάδεμα της ελιάς και των αμπελιών. Το φύτεμα, το μπόλιασμα και η καλλιέργεια των εσπεριδοειδών, που μέχρι τότε η Ν. Μάκρη είχε ελάχιστα δέντρα λεμονιές και πορτοκαλλιές, μόνο ο γέροντας Κυριάκος ο Κάκος είχε μερικά ξινά στο περιβόλι του, μέχρι το '50. Κι έπειτα γέμισε η Ν. Μάκρη πορτοκαλλιές και λεμονιές εξαιρετικής ποιότητας, από τα μπόλια που έφερναν από την Ιταλία για τους Αγροτόπαιδες της Ν. Μάκρης. Επίσης με τη σύσταση του γεωπόνου καλλιεργήθηκε αυτή την εποχή ο αρακάς, γέμισαν οι πλαγιές των καλλιεργούμενων λόφων της Ν. Μάκρης με αρακά, και με βίκο βέβαια που είναι της οικογένειας των ψυχανθών μέσα στο πλαίσιο της εναλλακτικής καλλιέργειας των εδαφών, που είναι φτωχά όπως το έδαφος της Ν. Μάκρης. Άλλοτε πάλι το μάθημα συνδυαζόταν με ομαδική εκδρομή στον Σχολικό Κλήρο, κάπου πάνω από το τουβλοκάμινο του Σάββα Τζιλάβη με σπορά ή μάζεμα του αρακά ή του βίκου που τα πουλούσε ο Σύλλογος στη συνέχεια για τα έξοδά του ή για κάποια ομαδική εκδρομή, όπως εκείνη η ιστορική εκδρομή στο Ναύπλιο του 1956.

Το μάθημα για τις Αγροτονεάνιδες γινόταν στην "αίθουσα" του πλίνθινου "κτηρίου"-οικήματος της Κοινότητας επί της οδού Λιβισίου που περιγράψαμε. Εκεί οι κοπέλες διδάσκονταν κοπτική-ραπτική, κέντημα κ.ά.

Με σύσταση της δασκάλας κ. Σταθοπούλου που ήταν η πρώτη δα-

Αγροτονεάνιδες σε μάθημα οικοκυρικής, μαζί με τη δασκάλα τους και βέβαια... με τη σχετική διαφήμιση των ραπτομηχανών της εποχής (1952-1954).

σκάλα του Συλλόγου, αγοράστηκαν ή προμηθεύτηκαν οι Αγροτονεάνιδες εργαλεία [αργαλειούς, ραπτομηχανές κ.ά.] και άρχισαν να υφαίνουν, όπως και για πρώτη φορά έπειτα από πολλά χρόνια, προ της Κατοχής, άρχισαν να τρέφουν μεταξοσκώληκες με τα φύλλα από τις μουριές της Ν. Μάκρης, που πρασίνιζαν τότε σε όλους τους δρόμους και υπήρχαν παντού, στις αυλές, στα χωράφια και στα περιβόλια.

Για πρώτη φορά επίσης – και ήταν μια επανάσταση αυτή στην αγροτική οικιακή οικονομία της εποχής – οι κοπέλες άρχισαν να κάνουν κονσέρβες, ντομάτες, αρακά, φασολάκια κ.ά. βράζοντάς τα σε κλιβάνους και διατηρώντας τα σε γυάλινα βάζα για το χειμώνα.

Όλα αυτά –και αυτό επίσης ήταν πολύ σπουδαίο– συνδυάζονταν με παρέες και συντροφιές, με συνεργασία, συντροφικότητα και ομαδικότητα.

Οι δυο Σύλλογοι έκαναν από κοινού και εκδρομές και εκδηλώσεις μέσα στη σχετικά σύντομη –για μια δεκαετία– διαδρομή της λειτουργίας τους.

Δυο εκδρομές ιδιαίτερα, η μια στο Ναύπλιο το 1954, μαζί με τους αντίστοιχους Συλλόγους της Ραφήνας και των Σπάτων, και μια δεύτερη, το 1956, στους Δελφούς-Ιτέα-Θήβα έμειναν χαραγμένες στη μνήμη της νεολαίας της εποχής.

Από τις εκδηλώσεις αυτών των Συλλόγων της Ν. Μάκρης, η υποδοχή

των φοιτητών της Ανωτάτης Γεωπονικής Σχολής Αθηνών στο Δημοτικό Σχολείο της Ν. Μάκρης το 1953 εκτός από αξιοσημείωτη είναι και ενδεικτική του πνεύματος και της κατάστασης των πραγμάτων της Ν. Μάκρης εκείνη την εποχή.

Είχαν έρθει οι φοιτητές μαζί με τους Καθηγητές τους πιθανότατα για να δουν την εφαρμογή του Προγράμματος και τα έργα των μαθητών, του γεωπόνου και των διδασκαλισσών προφανώς, και οι Αγροτόπαιδες και Αγροτονεάνιδες τους υποδέχτηκαν στο Σχολείο με σκετς, χορούς και τραγούδια. Όταν τέλειωσε η εκδήλωση οι φοιτητές ρώτησαν τους νέους και τις κοπέλες του Συλλόγου τι δώρο θα ήθελαν να τους κάνουν. Κι αυτοί με πολλή συστολή βέβαια, ζήτησαν από τους φοιτητές να τους στείλουν από την Αθήνα... ένα ραδιόφωνο!

Γιατί ραδιόφωνα τότε στη Ν. Μάκρη δεν υπήρχαν, ήταν η δεύτερη ή η τρίτη χρονιά που είχε έρθει το ηλεκτρικό ρεύμα στη Ν. Μάκρη [από την Ηλεκτρική του Μπαμπουράκη] και ραδιόφωνα είχαν μονάχα οι Λάζαρος Πασβάγκας στο καφενείο του επί της λεωφόρου, και Γιάννης Δαμιανός, ίσως και ο Βαμβακάς, επίσης στην πλατεία.

Η δικαιολογία που συνόδευε αυτή την επιθυμία των Αγροτοπαίδων προς τους φοιτητές της Γεωπονικής Σχολής ήταν ότι ήθελαν να ακούνε την "Ώρα του Αγρότη" μια εκπομπή πολύ χρήσιμη, με αγροτικά νέα και οδηγίες για τους αγρότες, στο ραδιόφωνο.

Είχαν και τη μικρή τους βιβλιοθήκη οι Σύλλογοι στην "αίθουσά" τους στην Κοινότητα: 3-4 ράφια με καμιά 20ριά βιβλία, από την Αμερικάνικη Δανειστική Βιβλιοθήκη της Αθήνας...

1955-1956-1957-1958

Οι Σύλλογοι των ΜακρηνοΛιβισιανών της Αθήνας και οι Εφημερίδες τους: [α] Οι εφημερίδες "Η Μάκρη", "Η Φωνή του Λιβισιού και της Μάκρης" και "Λιβίσι", [β] Η συμμετοχή της Νέας Μάκρης – Η απήχηση, τα παραρτήματα και οι ανταποκριτές τους στη Νέα Μάκρη

Στα μέσα της δεκαετίας του '50, 25 χρόνια μετά την έξοδο από τις μικρασιατικές τους πατρίδες, και ενώ όλοι σχεδόν οι μικρασιατικοί οικισμοί είχαν αποκτήσει συλλόγους, ενώσεις, συνδέσμους, σωματεία, όπως γράφει στο πρώτο της φύλλο η εφημ. "Η Μάκρη" [1η Μαΐου 1957] οι ΜακρηνοΛιβισιανοί οι εγκαταστημένοι στην Αθήνα και στον Πειραιά ανακαλύπτουν ότι δεν έχουν ένα Σύλλογο ή ένα Σωματείο που σαν κρίκος θα τους συνδέει, ούτε ένα έντυπο που σαν βήμα και φωνή να τους εκφράζει.

Έτσι μέσα σε ένα χρόνο, το 1956 και 1957, και μετά από απουσία τόσων χρόνων, αντί ενός Συλλόγου, ιδρύονται δύο... Ο πρώτος έχει την ονομασία "Γλαύκος" και ο δεύτερος έχει το όνομα "Τελμησσός".

Ο "Γλαύκος έχει την έδρα του στον Πειραιά και το καταστατικό του εγκρίθηκε από το Πρωτοδικείο Πειραιά με την υπ. αριθ. 1885/55 απόφαση. Το ΔΣ του "Γλαύκου" αποτελούν οι: Βασίλειος Αγιορείτης, δικηγόρος, πρόεδρος. Και μέλη είναι οι: Αντώνιος Ελευθερίου, γιατρός, Σάββας Τζιλάβης, επαγγελματίας από τον Πειραιά, Ιάκωβος Παπαδόπουλος, γιατρός, Γεώργιος Αρίτης, Νίκος Τζιζής [αδερφός του Αντώνη Τζιζή], Δέσποινα Ζαμπάκη, Αντώνης Πετρόγλου, δικηγόρος και Μιχαήλ Σαράφης.

Ο Σύλλογος ενοικιάζει γραφείο στη Δραπετσώνα, κάνει αγιασμό, οργανώνει 2 ομιλίες της Καλλιόπης Μουσαίου–Μπουγιούκου το 1956 και τον Φλεβάρη του 1957 κάνει μνημόσυνο των χαμένων στη Μ. Ασία πατριωτών στο ναό της Ζωοδόχου Πηγής στην Αθήνα με ομιλητή τον δάσκαλο Γεώργιο Πολίτη.

Παράλληλα, στην Αθήνα, ιδρύεται και ένας άλλος Σύλλογος "Των απανταχού Μακρηνών και Λιβισιανών", η "Τελμησσός", του οποίου το Καταστατικό εγκρίνεται με την υπ. αριθ. 956/57 απόφαση του Πρωτοδικείου Αθηνών [πηγή: Γιάννη Κ. Λαμέρα: "Το ιστορικόν της ιδρύσεως του Συλλόγου μας" στο "Μάκρη και Λυβήσι" του Κων/νου Λαμέρα, 1962 σελ. 152].

Προσωρινή Διοικούσα Επιτροπή της "Τελμησσού": Πρόεδρος ο Μιχαήλ Σαράφης, Γ.Γ. ο Αντώνιος Πετρόγλου, Ταμίας ο Βασίλειος Λαζαρίδης.

Σε ένα χρόνο μέσα η "Τελμησσός" εκδίδει την εφημερίδα "Η Μάκρη" της οποίας το πρώτο φύλλο κυκλοφορεί την 1η Μαΐου 1957. Υπεύθυνος της "Μάκρης" ο δικηγόρος Αντ. Πετρόγλου.

Αντίστοιχα ο "Γλαύκος" εκδίδει και αυτός τη δική του εφημερίδα, μηνιαία και αυτή, με τίτλο "Η Φωνή του Λιβισιού και της Μάκρης" που το πρώτο της φύλλο κυκλοφορεί στις 12 Απριλίου του 1958. Υπεύθυνη της εφημερίδας είναι η Ρένα Βελισσαρίου, δημοσιογράφος, κόρη των δασκάλων, του Δημήτριου και της Δέσποινας Παπαντωνίου, ενώ τη στήλη "Από μήνα σε μήνα", το χρονογράφημα δηλ. κρατάει ο Πλάτων Μουσαίος.

Οι σκοποί που θέτουν σαν έργο τους και οι δυο Σύλλογοι είναι οι ίδιοι: Να υπάρξει ένα κοινό κέντρο όπου θα αναφέρονται όλοι οι διασκορπισμένοι ανά την Ελλάδα και τον κόσμο πατριώτες. Να καταγράψουν την ιστορία του τόπου των προγόνων τους, τα ήθη και έθιμά τους που χάνονται από μέρα σε μέρα. Αλλά και να βοηθήσουν αυτούς που έχουν ανάγκες.

Φαίνεται πάντως πολύ καθαρά ότι οι δυνατότητές τους είναι περιορισμένες ως προς το σκέλος της αλληλοβοήθειας, αλλά υπόσχονται ότι

θα προσπαθήσουν ώστε "να τους κάνουν [τους πατριώτες] να αισθανθούν γύρω τους την θέρμην ενός ειλικρινούς και στοργικού πατριωτικού ενδιαφέροντος" όπως γράφει η Ρένα Βελισσαρίου στο πρώτο φύλλο της "Φωνής του Λιβισιού και της Μάκρης" [12 Απριλίου 1958].

Ρένα Παπαντωνίου-Βελισσαρίου, δημοσιογράφος, συγγραφέας, αρχισυντάκτης των εφημερίδων των Μακρηνο-Λιβισιανών Συλλόγων και ψυχή όλων των προσπαθειών για ενημέρωση, γνωριμία των απανταχού σκορπισμένων πατριωτών και διατήρηση της μνήμης των προγόνων.

Πραγματικά, και ο "Γλαύκος" και η "Τελμησσός" κάνουν ό,τι μπορούν προς τις παραπάνω κατευθύνσεις. Καταβάλλουν πολλές και φιλότιμες προσπάθειες όπως καταγράφονται και στα δυο φύλλα. Ιδιαίτερα η Ρένα Βελισσαρίου ως αρχισυντάκτης της "Φωνής του Λιβισιού και της Μάκρης" κάνει υπεράνθρωπες προσπάθειες να συγκεράσει τις διαφορετικές απόψεις, να δράσει ενωτικά, γιατί φαίνεται ότι αυτή η υπόθεση των Συλλόγων την έχει συναρπάσει τόσο που τελικά της γίνεται έργο ζωής.

Οι δυο αυτές εφημερίδες επιστρατεύουν για να γράφουν τακτικά τους δραστηριότερους και εγκυρότερους πατριώτες: τον Αυγερινό Πανηγύρη, δάσκαλο και συγγραφέα με μεγάλη εκπαιδευτική και πατριωτική δράση στη Μ. Ασία και μετά την Έξοδο εγκατεστημένο στην Ελευσίνα, τον Αδαμάντιο Σκυφτό, τον Άγγελο Τσακίρη, γιατρό και συγγραφέα, τον Σάββα Πασχαλίδη, τον Χριστόδουλο Χατζή, τον Αντώνη Τζιζή που γράφει τις αναμνήσεις του από την πατρίδα με το ψευδώνυμο "Λιβισιανός", τον Πλάτωνα Μουσαίο, την Καλλιόπη Μουσαίου-Μπουγιούκου, τη Δέσποινα Ζαμπάκη κ.ά.

Αυγερινός Πανηγύρης: δάσκαλος, φλογερός πατριώτης και συγγραφέας (1886 Λιβίσι -1960 Ελευσίνα).

Όμως η ταυτόχρονη λειτουργία δύο Συλλόγων και η κυκλοφορία δύο εφημερίδων δι-

χάζει τους πατριώτες και προβληματίζει τους ιδρυτές. Ο Πλάτων Μουσαίος από τη στήλη του "Από μήνα σε μήνα" της "Φωνής του Λιβισιού και της Μάκρης" καυτηριάζει με πολύ κέφι το παράδοξο φαινόμενο. Όλοι θέλουν την ένωση, και αυτή δεν βρίσκεται τελικά.

Ο δάσκαλος και πατριώτης Σάββας Πασχαλίδης.

Έτσι με την υπ. αριθ. 325 του 1960 απόφαση του Πρωτοδικείου Αθηνών ιδρύθηκε ο κοινός Σύλλογος με την επωνυμία "Ένωσις Μακρηνών και Λιβισιανών" και η εφημερίδα που εκδίδεται από αυτόν έχει τον τίτλο "Λιβίσι". Το πρώτο φύλλο του "Λιβισιού" εκδόθηκε τον Αύγουστο του 1960.

Το πρώτο ΔΣ απετέλεσαν οι: Πρόεδρος Μιχαήλ Σαράφης, αντιπρόεδρος Μιχ. Παπακωνσταντίνου, γγ. Αντιγόνη Γεωργαλίδου, ταμίας Μιχ. Θεοδοσιάδης, και μέλη: Παντελής Χατζηπαναγιώτου, Δέσποινα Ζαμπάκη, Μιχ. Πανηγύρης, Χρυσούλα Βράτσου, Παναγ. Δουλής. [πηγή: εφημ. "Λιβίσι": Ιστορικόν της Ενώσεως των δύο Συλλόγων "Γλαύκος" και "Τελμησσός" Αύγουστος 1960].

Η "Ένωσις Μακρηνών και Λιβισιανών "Η Μάκρη" θα λειτουργήσει κανονικά, αλλά και με πολλές δυσκολίες, όπως και το "Λιβίσι" που εκδίδεται ανά μήνα πολλές φορές με παθητικό, αλλά κανονικά μέχρι το 1967 οπότε με τη δικτατορία των συνταγματαρχών θα κλείσει, και ο Σύλλογος θα διαλυθεί.

Ωστόσο θα έχει επιτελεσθεί σημαντικότατο έργο.

Οι Σύλλογοι όπως ήταν επόμενο πολύ λίγα από τα έργα που είχαν βάλει σαν στόχους μπόρεσαν να πραγματοποιήσουν και σε ακόμα λιγότερα ζητήματα μπόρεσαν να παρέμβουν για τους γνωστούς λόγους, αλλά και για τον κυριότερο λόγο της έλλειψης συλλογικότητας την οποία προσπάθησαν να συμπληρώσουν αυτοί οι Σύλλογοι που αυτοί ίσα-ίσα οι ίδιοι δεν έδωσαν τελικά και το καλύτερο παράδειγμα.

Μπόρεσαν όμως με τις εφημερίδες και τους συνεργάτες τους να καταγράψουν μνήμες, ήθη και έθιμα, πρόσωπα και ιστορικά γεγονότα της πατρίδας, και να αναδείξουν ζητήματα και προβλήματα της νεότερης ιστορίας τοπικά και γενικότερα.

Όμως το κυριότερο συμπέρασμα είναι ένα και όχι τόσο αισιόδοξο: Οι μικρασιάτες ΜακρηνοΛιβισιανοί πρόγονοί μας δεν μπόρεσαν να δράσουν συλλογικά. Έτσι χάθηκε πολύτιμο υλικό, λαογραφικό και ιστο-

ρικό. Πολλά ζητήματα και αιτήματα ζωής έμειναν άλυτα. Ενώ, από τις παραπάνω αιτίες, πολλοί, σπουδαίοι και φημισμένοι, μεγάλης αποδοχής άνθρωποι που έδωσαν το "παρών" στις κοινές προσπάθειες, και που μπορούσαν να δράσουν ενωτικά και ουσιαστικά για το καλό όλων, απογοητεύτηκαν και αποσύρθηκαν.

Από πλευράς αξιολόγησης:

Η εφημερίδα "Η Μάκρη" έχοντας πολλούς και σημαντικούς συνεργάτες κατέγραψε πολλά και παρουσίασε πολύτιμες πτυχές του πολιτισμού και της ιστορίας της Μάκρης και του Λιβισιού, του πνευματικού και υλικού βίου των προγόνων μας.

Η εφημερίδα "Η Φωνή του Λιβισιού και της Μάκρης" με τη Ρένα Βελισσαρίου ήταν μια ζωντανή και πολύτιμη επίσης παρουσία. Το χρονογράφημα του Πλάτωνα Μουσαίου σε κάθε φύλλο της "Φωνής" ήταν ένα από τα πιο γνήσια λαμπυρίσματα του ΜακρηνοΛιβισιανού πνεύματος και κεφιού. Τα άρθρα του Αντώνη Τζιζή σε συνέχειες στην εφημερίδα με τον τίτλο "Η ίδρυση της Νέας Μάκρης" είναι πολύτιμη για τον μελλοντικό ερευνητή της ιστορίας της Ν. Μάκρης, κι από την άλλη μεριά οι καταγραφές της Καλλιόπης Μουσαίου-Μπουγιούκου από το υλικό της ίδιας ή του παππού της Μιχαήλ Μουσαίου είναι επίσης σπουδαίες και πολύτιμες.

Ενώ η εφημερίδα "Λιβίσι" παρόλες τις προσπάθειες της Ρένας Βελισσαρίου και παρ' όλη τη μακροχρόνια, μέχρι το 1967, έκδοσή της δεν έχει το σφρίγος των προηγουμένων. Οι συνεργάτες φαίνεται να έχουν απογοητευτεί ή κουραστεί, τα θέματα δεν έχουν την ποικιλία που θα περίμενε κανείς. Το άνοιγμα σε νεότερα θέματα και προβληματισμούς δεν φαίνεται να συναρπάζουν τους συνεργάτες της ή κάτι σα να φαίνεται να τους εμποδίζει, πιθανώς η πολιτική κατάσταση της εποχής και ελευθεροτυπία με το μέτρο ή με το σταγονόμετρο, των χρόνων εκείνων.

Εκείνο όμως που καταγράφεται με αρκετή σαφήνεια, κάτι πολύ σημαντικό για τους ΝεοΜακρηνούς, είναι τα ζητήματα και τα αιτήματα της Νέας Μάκρης που προβάλλονται μέσα από τις συνεργασίες πατριωτών από τις στήλες του "Λιβισιού". Σ' αυτά διαφαίνονται οι καινούργιοι προσανατολισμοί της Κοινότητας Νέας Μάκρης, όπως: Το Λιμανάκι της Ν. Μάκρης, η Συγκοινωνία, η Ύδρευση, ο Επαγγελματικός Προσανατολισμός της Νεολαίας, το Πολεοδομικό Σχέδιο της Νέας Μάκρης, ο Αθλητισμός, ο Τουρισμός κ.ά.

Το Χρονικό του μέρους της Ιστορίας της Νέας Μάκρης από το 1957 ως το 1958 όπως καταγράφεται στις εφημερίδες "Η Μάκρη" και "Η Φωνή του Λιβισιού και της Μάκρης"

Διοικητικά

Μετά την παραίτηση του προέδρου της Κοινότητας Γιώργου Δημητριάδη, στις 10 Μαίου 1957 πρόεδρος αναλαμβάνει ο Αναστάσιος [Τάσος] Ιορδ. Λουίζος, με μέλη του Κοινοτικού Συμβουλίου τους: Σάββα Τζιλάβη, Κωνστ. Μαγγίνα, Βασίλη Κ. Εμμεή, Ιωσήφ Ι. Βαζάνα και Δημήτρη Μάμαλη.

Οι εφημερίδες

Στο δεύτερο φύλλο της "Μάκρης" [Ιούνιος 1957] έχουμε την εξής πληροφορία στη στήλη "Κάθε μήνα" [3η σελίδα] με τον τίτλο "ο Αθλητισμός εις Νέαν Μάκρην", όπου διαβάζουμε: *"Εις την Νέαν Μάκρην από 1/1946 ιδρύθη Ποδοσφαιρικός Αθλητικός Όμιλος υπό την επωνυμίαν "Εθνικός" ο οποίος διαρκώς* [σικ] *επιτυγχάνει και νέας προόδους. Έχει σχηματίσει ισχυράν ποδοσφαιρικήν ομάδα η οποία εξελίσσεται. Πρόεδρος του Ομίλου είναι ο κ. Μιχαήλ Βασ. Τσακιργιάννης, αντιπρόεδρος ο κ. Νίκος Κούρτης, γεν. αρχηγός ο κ. Κυριάκος Τσακιργιάννης και αναπληρωματικός ο κ. Μιχαήλ Καλλιντζής. Γραμματεύς ο κ. Εμμανουήλ Νικ. Καραγεωργίου"...*

Στο ίδιο φύλλο της "Μάκρης" ο Νίκος Καραγεωργίου δημοσιεύει το "Ιστορικόν της Αποκαταστάσεως εις Νέαν Μάκρην" με πολλές και αυθεντικές πληροφορίες εξαιρετικά πολύτιμες για την Εγκατάσταση. Το "Ιστορικό" ο Νικ. Καραγεωργίου θα το συνεχίσει και στα φύλλα 3, 4, 5, 6 και 7.

Στο 4ο φύλλο της "Μάκρης" και πάλι στη στήλη "Κάθε μήνα" με τον τίτλο "Η Νέα Μάκρη", και κάπως σαν "γράμμα του εκδότη" αναγράφεται το εξής: "Είναι μεγάλη η χαρά κάθε Μακρηνού και Λιβισιανού επισκεπτομένου την Νέαν Μάκρην κατά την εποχήν του θέρους. Διαπιστώνει με μεγάλην υπερηφάνειαν την τεραστίαν ανάπτυξιν του ωραιοτάτου αυτού προαστείου της Αττικής το οποίον κατέστη αναμφισβητήτως ένα από τα ωραιότερα θερινά θέρετρα και προόρισται να έχει λαμπράν τουριστικήν πρόοδον. Εκείνο όμως που πρέπει να φροντίσωμεν είναι να μη χάσει το ωραίον αυτό στολίδι μας την πατριωτικήν ομοιογένειαν. Πρέπει να καταστεί καύχημα παντός Μακρηνού και Λιβισιανού και να συμβολίζει εις το άπειρον την ωραίαν Μάκρην της Λυκίας με την λαμπράν ιστορίαν, τας εθνικάς παραδόσεις και τους ανωτέρους και πάντοτε προοδευτικούς ανθρώπους"...

Τι σημαίνουν τα παραπάνω δεν είναι δύσκολο να ερμηνευτούν:

Η Νέα Μάκρη του 1957 με το όμορφο φυσικό της περιβάλλον, τις φυσικές της ομορφιές που συνδυάζει το βουνό και τη θάλασσα, και κοντά στην Αθήνα έχει ήδη ξανοιχτεί στην τουριστική ανάπτυξη και "αξιοποίησή" της. Η προτροπή της εφημερίδας για τους επισκέπτες της είναι σαφής, κι άλλο τόσο είναι σαφής η επισήμανση των κινδύνων να αλλοιωθεί ο χαρακτήρας της με τον τουρισμό.

Η Νέα Μάκρη, από την άλλη μεριά, είναι η μόνη, ο μόνος Οικισμός ΜακρηνοΛιβισιανών στην Αθήνα και στον Πειραιά, αλλά και σε όλη την Ελλάδα που διατηρεί την "πατριωτική" του ομοιογένεια. Την εποχή που όλοι οι Συνοικισμοί της Αθήνας και του Πειραιά όπου έχουν εγκατασταθεί εκατοντάδες οικογένειες ΜακρηνοΛιβισιανών έχουν ήδη χάσει αυτό το χαρακτήρα, ενώ άλλοι όπως στο Πλατανάκι της Θήβας, στο Νέον Λιβίσιον του Ωρωπού, στη Φαράκλα της Εύβοιας και αλλού έχουν αφομοιωθεί ήδη με τους ντόπιους. Κατ' αυτό τον τρόπο η Νέα Μάκρη κατά τον εκδότη της εφημερίδας θα είναι για πολλά ακόμα χρόνια ο μόνος Συνοικισμός που θα παραμείνει ουσιαστικά "αμιγής" και θα συμβολίζει τις παλιές πατρίδες.

Στο ίδιο φύλλο της "Μάκρης", το πρωτοσέλιδο – κύριο άρθρο με τίτλο "Η Στέγη" αναφέρεται στην ανάγκη ίδρυσης ενός Κέντρου συγκέντρωσης και αναφοράς των ΝεοΜακρηνών, και υπαινίσσεται εμμέσως πλην σαφώς ότι η Νέα Μάκρη θα ήταν ο τόπος εκείνος όπου θα μπορούσε να υπάρχει και να λειτουργεί ένα τέτοιο Κέντρο.

Πράγματι στο 11ο και 21ο φύλλο της "Μάκρης" [1η Ιαν. 1959] και με τον τίτλο "Εστία Μάκρης" ο Μιχαήλ Αποστολίδης αναγγέλλει τη δωρεά που προτίθεται να κάνει [ένα κεντρικό οικόπεδο στη Νέα Μάκρη] για την ίδρυση και λειτουργία αυτής της "Στέγης" όπως τη θέλει να γίνει [με γραφεία, ναό, αίθουσες εκπαίδευσης κλπ.]. Ας σημειωθεί ότι ο Μιχάλης Δ. Αποστολίδης δεν μπόρεσε να δει πραγματοποιημένο το όνειρό του της "Στέγης". Όμως με διαθήκη του διέθεσε το οικόπεδο που υποσχόταν, μαζί με το οίκημα που ήταν χτισμένο μέσα σ' αυτό. Είναι το οίκημα όπου ανακαινισμένο λειτουργεί σήμερα το ΚΑΠΗ Ν. Μάκρης από το 1999. [βλέπε και Μιχ. Π. Δελησάββα: "Ευεργέτες στα αζήτητα" εφημ. "Γνώμη" ΑΦ 69 Δεκ.-Ιαν.-Φεβρ. 2001]

Το αίτημα για ένα Κέντρο αναφοράς, για μια "Στέγη" ή "Εστία" για τους απανταχού ΜακρηνοΛιβισιανούς και τους απογόνους τους θα αποκρυσταλλωθεί στη συνέχεια από τους ιθύνοντες του κοινού Συλλόγου, της "Ένωσης Μακρηνών και Λιβισιανών η "Μάκρη" σαν ένα Λιβισιανό

αρχοντικό που θα στέγαζε όλα τα ενθυμήματα από τη ζωή, τα ήθη και έθιμα και την ιστορία των προγόνων Κι αυτό θα ήταν σαν κτίσμα και σαν έννοια το "Λιβισιανό Σπίτι".

Ιδιαίτερα η Ρένα Βελισσαρίου θα μπει μπροστά και θα πρωτοστατήσει γράφοντας και ενεργώντας, όπου μπορεί, για την υπόθεση του "Λιβισιανού Σπιτιού" και σε συνελεύσεις και σε επαφές με σημαίνοντες Μακρηνούς και άλλους, και βέβαια αρθρογραφώντας στο "Λιβίσι". Μαζί με την Ρ. Βελισσαρίου και ο Πλάτων Μουσαίος κάνει ό,τι μπορεί. Σε μια συγκέντρωση-ομιλία που διοργάνωσε ο Πολιτιστικός Σύλλογος Νέας Μάκρης στο κινηματογράφο "ΡΕΞ" των αδελφών Αλντιπαρμάκη, τον Μάιο του 1976, στην ομιλία του ο Πλ. Μουσαίος θα κάνει έκκληση για την ίδρυση του "Λιβισιανού Σπιτιού". Ο ίδιος μάλιστα δεν δίστασε καθόλου, γύρω στο 1985, να δηλώσει στην αντιπροσωπεία του Επιμορφωτικού Συλλόγου που τον είχε επισκεφτεί στο σπίτι του στη Νέα Μάκρη ότι είχε σκοπό να διαθέσει τα χρήματα που θα έπαιρνε πουλώντας έναν οικογενειακό τάφο στο Α΄ Νεκροταφείο Αθηνών για να συμβάλει με αυτό τον τρόπο στην ίδρυση του "Λιβισιανού Σπιτιού".

Στο φύλλο 6 της "Μάκρης" [1 Οκτ. 1957] και με τον τίτλο "ένας ευεργέτης στα αζήτητα" ο αρθρογράφος ξαναθυμίζει στους πατριώτες του της Νέας Μάκρης την περίπτωση του ευπατρίδη ευεργέτη Κυριάκου Κρεμμυδά.

Ο πολύς Κυριάκος Εμμ. Κρεμμυδάς, από πλούσια οικογένεια και με παράδοση στις χαμένες πατρίδες, όντας στα τελευταία χρόνια της ζωής του στη Νέα Μάκρη ανάμεσα στους πατριώτες του, διέθεσε 44 χρυσές λίρες, το 1957, από το υστέρημά του για την αποπεράτωση του ημιτελούς μέχρι τότε Σχολείου της Νέας Μάκρης. Έτσι σε άλλο φύλλο της η ίδια εφημερίδα δημοσιεύει την πληροφορία ότι "σε ανταπόδοση της προσφοράς του Κυριάκου Εμμ. Κρεμμυδά η Σχολική Εφορία Ν. Μάκρης τον ανακηρύσσει ευεργέτη του Σχολείου και ψηφίζει να αναρτηθεί η φωτογραφία του στο "Γραφείο του Σχολείου και σε εμφανές μέρος τούτου" [εφημ. "Η Μάκρη" ΑΦ 11 Μάρτιος 1958]

Κυριάκος Κρεμμυδάς (1879-1959). Ο πρώτος δωρητής του Σχολείου Ν. Μάκρης (πρόσφερε 44 χρυσές λίρες για την αποπεράτωση του Σχολείου στη δεκαετία του'50).

Στο ίδιο φύλλο η "Μάκρη" [6ο 1η Οκτ. 1957] ο Μιχάλης Βασ. Καλλιντζής γράφει

για τον ΠΑΟ "Εθνικός" Ν. Μάκρης, μια υπόθεση που μαζί με την άλλη, της πραγματοποίησης ενός Εθνικού Σταδίου Αθλητισμού στη Ν. Μάκρη του έγιναν οι αγάπες και το όνειρο της ζωής του.

Στο 6ο φύλλο επίσης της "Μάκρης" και κάτω από τον υπότιτλο "Ένα οξύ Πρόβλημα" η σύνταξη της εφημερίδας αναφέρεται στο "Σχέδιον Πόλεως της Νέας Μάκρης".

Η ανταπόκριση έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον στις λεπτομέρειές της, γιατί το "Σχέδιον Πόλεως" της Νέας Μάκρης θα απασχολήσει τους ΝεοΜακρηνούς για πολλά ακόμα χρόνια, και η τελική του υλοποίηση και Εφαρμογή θα σημάνει την εξολοκλήρου μεταβολή της οικονομίας της Ν. Μάκρης από "αγροτική" σε "αστική". Τουλάχιστον θα σημάνει το τέλος της "αγροτικής" της φάσης που θα συμπέσει, όπως και σε πολλά πράγματα της ιστορίας της [π.χ. έγινε με την "Έξοδο" από τη Μ. Ασία το 1922] στη μέγιστη ακμή αυτής της φάσης.

Γιατί με την Εφαρμογή του Σχέδιου Πόλης η Νέα Μάκρη "βίαια" – και ίσως έγκαιρα και αναπότρεπτα – από αγροτική γίνεται αστική, με πλήρη προσανατολισμό στην άλλη πλευρά της οικονομίας της, και η γη παύει να λογαριάζεται ως έδαφος, τόπος, χώρος για καλλιέργεια, αλλά χώρος και τόπος για οικονομική εκμετάλλευση και επιχειρηματική αξιοποίηση.

Γράφει "Η Μάκρη": "Ένα οξύ πρόβλημα – Το Σχέδιον Πόλεως της Ν. Μάκρης": Μεγάλην αναστάτωσιν επροξένησεν εις τους συμπατριώτας μας εις Ν. Μάκρην το δημοσιευθέν προσφάτως Σχέδιον της Κωμοπόλεως Νέας Μάκρης. Τούτο καταρτισθέν ως φαίνεται με προχειρότητα και τελείαν άγνοιαν των δεδομένων της αγροτικής διανομής και του Κτηματολογίου κατήντησεν εφιάλτης των Νεομακρηνών οι οποίοι με τόσην ανυπομονησίαν το περίμεναν. Καταστρέφει εξολοκλήρου κλήρους χωρίς καμίαν σκοπιμότητα και κατατεμαχίζει αδιστάκτως περιουσίας αι οποίαι εδημιουργήθησαν με ποταμούς ιδρώτος και αίματος. Οι Νεομακρηνοί προ αυτής της καταστάσεως συνήλθον εις πάνδημον συλλαλητήριον την 17ην Σεπτεμβρίου 1957 και ψήφισαν ομοφώνως το κατωτέρω ψήφισμα:

Ψήφισμα: Εν Νέα Μάκρη σήμερον την 17ην Σεπτεμβρίου 1957 συνελθόντες άπαντες οι κάτοικοι και κτηματίαι και ακούσαντες τους εγγραφέντας ομιλητάς: 1] Πασβάγκαν Σταύρον 2] Καλαφάτην Κων/νον 3] Παλτήρην Σίμον 4] Απόλλωνα Ψαρουδάκην 5] Καλαφάτην Άγγελον 6] Δαμιανόν Γεώργιον 7] Καλλιντζήν Μιχαήλ 8] Γιαμάνην Μιχαήλ 9] Τσακιργιάννην Μιχαήλ 10] Καραγεωργίου Νικόλαον 11] Λειβαδινόν Δημήτριον 12] Γιαμάνην Βασίλειον, αιτουμένους την τροποποίησιν του Σχεδίου Νέας Μάκρης, και τον τρόπον που πρέπει να ακολουθούν εις την

οριοθετικήν γραμμήν των κτημάτων οι διαμορφούμενοι δρόμοι, ώστε το βάρος να εμπίπτει εις αμφοτέρους τους όμορους κτηματίας.

Ψηφίζουσι

1) Μετατροπήν του Σχεδίου ώστε οι δρόμοι να επιβαρύνουν εξ ίσου και τα δύο συνορευόμενα κτήματα.
2) Η απόστασις των καθέτων δρόμων να είναι 160-180 μέτρα ο είς εκ του άλλου, ώστε να αποφευχθεί ο μικροτεμαχισμός.
3) Οι παράλληλοι δρόμοι να απέχουν τόσον, όσον θα το επιτρέψει η αρτίωσις των οικοπέδων.
4) Το πλάτος των δρόμων να μην υπερβαίνει τα 6-8 μέτρα η δε πρασιά τα 3-4 μέτρα.

Ορίζουν Επιτροπήν προς επίδοσιν του παρόντος ψηφίσματος εις τας αρμοδίας Αρχάς και παρακολούθησιν του Σχεδίου, εκλεγείσαν και αποτελουμένην από τους εξής:

Βασίλειον Γιαμάνην, Μιχαήλ Τσακιργιάννην, Νικόλαον Καραγεωργίου, Σίμον Παλτήρην, Κωνσταντίνον Παπαδόπουλον, Μιχάλην Καλλιντζήν και Γεώργιον Δαμιανόν".

Τι είχε γίνει; Οι ΝεοΜακρηνοί μετά το 1950 είχαν αρχίσει να αντιλαμβάνονται ότι ο γεωργικός κλήρος που τους είχε δοθεί δεν επαρκούσε, οι οικογένειες είχαν αυξηθεί, τα μέλη τους είχαν ενηλικιωθεί και είχαν κάνει οικογένειες, χρειάζονταν στέγη, δουλειά και απασχόληση. Ο αρχικός κλήρος των 39-40 στρεμμάτων – όσοι είχαν πάρει τόσα γιατί οι περισσότεροι ήταν μέλη τότε της πρώτης οικογένειας των κληρούχων – είχε ήδη διανεμηθεί σε 2, 3, και 4 κομμάτια διασκορπισμένα σε όλη την Ξυλοκέριζα, αλλού βράχια και πέτρες, αλλού ρουμάνι, αλλού βάλτος. Έπρεπε λοιπόν να βρεθεί τρόπος ώστε κατ' αρχήν να λυθεί το οικιστικό πρόβλημα των νέων οικογενειών, και από την άλλη μεριά να ανοιχτούν νέοι ορίζοντες επαγγελματικού προσανατολισμού πέραν της αγροτικής απασχόλησης.

Γιατί μέχρι τη δεκαετία του '50 και βγαίνοντας από την Κατοχή και τον Εμφύλιο τα νοικοκυριά πορεύονταν με τα είδη που η αγροτική παραγωγή παρείχε, δεν είχαν μεγάλες απαιτήσεις. Μετά όμως από την έλευση του ηλεκτρικού ρεύματος στη Νέα Μάκρη γύρω στο '50 τα πράγματα ανετράπησαν τελείως. Τώρα πια χρειάζονταν χρήματα, για ψυγείο, για σόμπα και κουζίνα, για όλα. Τέλεια ανατροπή και κάθετη ανεπάρκεια του αγροτικού τρόπου ζωής.

Ως προς το Σχέδιο Πόλης που πραγματικά είχε αναστατώσει τους ΝεοΜακρηνούς, αυτό ήταν ένα κοινό και ζωτικό αίτημα όλων. Ήδη είχαν

ανοιχτεί ιδιωτικοί δρόμοι με συνεισφορά γης μεταξύ γειτόνων για τις δουλειές τους, ενώ για το Οικιστικό ζήτημα, της στέγης των νέων ζευγαριών, κατέφευγαν σε αυθαίρετες, παράνομες κατασκευές για τις ανάγκες τους με αποτέλεσμα την οικοδομική αναρχία και εκμετάλλευση, προνόμιο άλλωστε όλων των περιοχών στην Αττική και γύρω από τις μεγάλες πόλεις σε όλη την Ελλάδα μέχρι τότε.

Το Σχέδιο Πόλης θα έλυνε τα παραπάνω προβλήματα: το οικιστικό, αλλά και θα έδινε μια ισχυρή ώθηση να προχωρήσουν άλλα, τα οικονομικά με τον τουρισμό,τις μεταφορές, τα νέα επαγγέλματα, τις συγκοινωνίες κ.ά.

Το Σχέδιο Πόλης στο οποίο αναφέρεται το ψήφισμα το είχαν εκπονήσει φοιτητές του Μετσόβειου Πολυτεχνείου και το είχε προτείνει προφανώς η Νομαρχία Αττικής.

Δεν γνωρίζουμε κατά πόσον ήταν "πρόχειρο" και "χωρίς προετοιμασία" και με "άγνοια" των δεδομένων όπως γράφει η "Μάκρη" και όπως κατήγγειλαν οι ομιλητές που μίλησαν στο θερινό σινεμά "Βικτώρια" των αδελφών Παπαδόπουλου εκείνη την ημέρα της 17ης Σεπτεμβρίου του 1957. Το γεγονός είναι:

1) Ότι οι Μακρηνοί "το περίμεναν [το Σχέδιο Πόλης] με τόσην ανυπομονησίαν" όπως γράφει η εφημερίδα, και
2) Ότι με το συλλαλητήριό τους της 17ης Σεπτεμβρίου του 1957 στον κινηματογράφο "Βικτώρια" έκαναν προτάσεις όχι αρνητικές, δεν το απέρριπταν, ζητούσαν την τροποποίησή του και ήταν διατεθειμένοι να προσφέρουν τη γη τους, όμως δίκαια και κατ' αναλογίαν.

Θα περάσουν από τότε, από το 1957, πολλά χρόνια και το πρόβλημα θα διογκωθεί τόσο ώστε επί τέλους η Πολιτεία θα δώσει λύση μετά από πολλούς δισταγμούς και παλινδρομήσεις. Ένα άλλο Σχέδιο θα προταθεί και θα εγκριθεί το 1976 το οποίο θα "πέσει" το 1980 για "περιβαλλοντικούς" και άλλους λόγους, ώσπου να ψηφιστεί ένα ευρύ Σχέδιο που θα ισχύσει για όλη την Ελλάδα και τις περιοχές δεύτερης κατοικίας με τον Νόμο 1337 του 1983.

Στο 7ο Φύλλο της "Μάκρης" [1η Νοεμβρίου 1957 ο Νίκος Εμμ. Καραγεωργίου συνεχίζοντας την "Ιστορία της Ν. Μάκρης" γράφει για τις "σύγχρονες εξελίξεις" της πόλης για εκείνο τον καιρό αρχίζοντας από το Νερό και το Δίκτυο Ύδρευσης. Γράφει γι' αυτό ότι μετά τα πηγάδια του Συνοικισμού και τους πήλινους σωλήνες με τους οποίους έφερναν το νερό από το Μετόχι, το έτος 1935 επί προεδρίας Αντώνη Μόσχου-Λουίζου, το δίκτυο αντικαταστάθηκε από μεταλλικούς σωλήνες με οικο-

νομικούς πόρους προερχόμενους από την Αμμοληψία, όπως έχουμε ήδη γράψει. "Τούτο [το δίκτυο ύδρευσης] είναι συγχρονισμένον...", γράφει.

Όπως φαίνεται, το 1957 το νερό του Μετοχιού επαρκούσε για τη Νέα Μάκρη των χιλίων τόσων κατοίκων [1421 κατά την Απογραφή του 1961]. Μέχρι τότε, γιατί στα αμέσως επόμενα χρόνια θα γίνει μεγάλη προσπάθεια από την Κοινότητα με γεωτρήσεις για την άντληση του νερού που χρειαζόταν η πόλη, προσπάθεια που θα φτάσει στο απόγειό της επί Κων. Στεργίου έστω και μ' αυτό τον τρόπο, δηλ. μέσα στη δικτατορία.

Τουβλοποιία: Στη συνέχεια ο Νικ. Καραγεωργίου αφού αναφερθεί στο "πρώτο καμίνι τούβλων" του Σάββα Τζιλάβη μας δίνει την πληροφορία ότι "σήμερα" [το 1957] υπήρχαν 9 "τουβλοποιεία", τουβλοκάμινα, πατριωτών μας στη Νέα Μάκρη με σύγχρονα μηχανήματα τρυπητών τούβλων, τα οποία απασχολούσαν περί τους 150 "εργατοτεχνίτας πατριώτας" και από τα γύρω χωριά.

Τουρισμός: Κατά την εκτίμηση του Νικ. Καραγεωργίου η Νέα Μάκρη προβάλλεται σαν ένας "τόπος τουριστικός, διότι είναι το καλύτερον θέρετρον της Αττικής, και το ωραιότερον χωριό, το οποίον ξεχωρίζει από τα γύρω χωριά της Αττικής... Το κλίμα είναι θαυμάσιον, διότι συνδυάζει βουνόν, θάλασσα, πεύκο με ωραία κατακάθαρη παραλία"...

Βρίσκει όμως ο ίδιος ότι ενώ εξελίσσεται "εις μίαν ωραίαν λουτρόπολιν" τα οικόπεδα έχουν υπερτιμηθεί, αλλά, παρά ταύτα, ότι αγοράζονται από ξένους. Και εκτιμά ότι έχουν οικοδομηθεί περί τις 200 βίλες και 100 περίπου σπίτια από Νεομακρηνούς "πλέον των παλαιών της Επιτροπής Αποκαταστάσεως Προσφύγων'. Ακόμα μας δίνει την πληροφορία ότι εκείνη την εποχή η Ν. Μάκρη είχε 9 παντοπωλεία, 8 καφενεία και ταβέρνες, "εκτός των παραλιακών", και "περί τα 20 φορτηγά αυτοκίνητα, καθώς και 1 [ένα] λεωφορείον"...

Για το Εργοστάσιο Πορσελάνης του Χαρίτου Τριανταφυλλόπουλου μας δίνει την πληροφορία ότι είνα το καλύτερο των βαλκανίων, και ότι "απασχολεί περί τους εκατόν πεντήκοντα [150] εργατοτεχνίτες, ως επί το πλείστον ξένους" [και εννοεί βέβαια Συριανούς].

Συμπληρώνοντας την –μερική– αυτή εικόνα της Ν. Μάκρης ο Νικ. Καραγεωργίου γράφει για το Λιμανάκι, ότι οι προσπάθειες για τη διάνοιξή του είχαν αρχίσει από πολλά χρόνια [δεν μας λέει από πότε, αλλά από προφορικές πληροφορίες που έχουμε οι προσπάθειες γι' αυτές είχαν αρχίσει αμέσως μετά την Κατοχή με προσωπική εργασία των κατοίκων και με πενιχρά μηχανικά μέσα], και ότι όλη αυτή η προσπάθεια γινόταν "τη αποκλειστική μερίμνη των Νεομακρηνών". Ότι το Λιμανάκι έχει έκταση

2.000 τετραγωνικών μέτρων, ότι το κράτος δεν βοήθησε καθόλου για την αποπεράτωσή του, αλλά, η Κοινότητα Ν. Μάκρης πριν, ή κατά τη διάρκεια του 1957 είχε από μόνη της φτιάξει ένα μικρό λιμενοβραχίονα για να το προστατεύει από τα κύματα της θάλασσας που έφερναν άμμο και το μπούκωναν [σ.σ. για χρόνια οι Νεομακρηνοί έφερναν μηχανήματα για να το ξεμπουκώσουν].

Με το άρθρο του αυτό στη "Μάκρη" ο Νικ. Καραγεωργίου μας δίνει πράγματι μια πιστή εικόνα της Ν. Μάκρης. Παράλληλα ένα πλαίσιο των εξελίξεων, αλλά και των προβλημάτων της.

Το νερό, η ύδρευση, ο τουρισμός, η απασχόληση, το Σχέδιο Πόλης, η ραγδαία – και άναρχη – οικοδόμηση, το φυσικό περιβάλλον που κινδυνεύει, η ραγδαία επίσης και "αναπόφευκτη" αλλοίωση των χαρακτηριστικών του τόπου και των κατοίκων κ.ά.

Απ' την άλλη μεριά, η έξοδος του εργατικού και επιχειρηματικού δυναμικού των Νεομακρηνών προς τον τουρισμό, την τουβλοποιία, το εργοστάσιο πορσελάνης, το εμπόριο και τις επιχειρήσεις, τις συγκοινωνίες κ.ά.

Όλα έξω από τη γη, που παύει πια να είναι αντικείμενο καλλιέργειας και παραγωγής αγαθών, αλλά αντικείμενο εμπορικής και οικονομικής εκμετάλλευσης και αξιοποίησης. Η γη, στην επόμενη φάση, θα γίνει αντικείμενο και μέσον που θα αποφέρει χρήμα και κέρδος.

Βρισκόμαστε δηλαδή στο προπαρασκευαστικό στάδιο μιας "αναπόφευκτης" τομής στην εξέλιξη του τόπου, στη φάση μιας άλλης Εξόδου.

Αυτό θα γίνει φανερό με την κατάρτιση και ψήφιση του Σχεδίου Πόλης του Μάνου, το 1976, που θα "πέσει" από το Συμβούλιο της Επικρατείας προτού εφαρμοστεί. Θα ολοκληρωθεί με τον Νόμο 1377/83 του Τρίτση, όπως και το 1987 με την ένταξη όλων των Οικοδομικών Περιοχών της Ν. Μάκρης στο Σχέδιο Πόλης [1.000 στρέμματα περίπου].

Το 11ο Φύλλο της η "Μάκρη" [1 Μαρτίου 1958] αναφέρεται στη δωρεά του Αλκιβιάδη Σαράφη στο Δήμο Αθηναίων, μια δωρεά που αφορά και τους ΝεοΜακρηνούς.

Ο Αλκιβιάδης Σαράφης, γιος του προύχοντα της παλιάς Μάκρης Αντώνη Σαράφη μετανάστευσε στην Αμερική, προ ή μετά το 1922 δεν ξέρουμε, όπου απέκτησε μεγάλη περιουσία, όπως γράφει ο Κων/νος Λαμέρας [Μάκρη και Λυβήσι, 1964] Από την περιουσία αυτή ο Αλκιβιάδης Σαράφης άφησε διαθήκη πεθαίνοντας, να πάρουν: Ο Δήμος Αθηναίων 20 εκατομμύρια δραχμές για να γίνουν δημόσια λουτρά [έγινε το "Σεράφειο Κολυμβητήριο" στο Γκάζι, που η κατάθεση του θεμελίου λίθου του έγινε από τον δήμαρχο Αθηναίων Τσουκαλά το 1964] και 9 εκατομμύρια δραχ-

μές στην Κοινότητα Νέας Μάκρης, ποσό μεγάλο για την εποχή [μάλλον αμέσως μετά την Κατοχή – δεν διευκρινίζεται] ώστε από τους τόκους αυτού του ποσού να γίνονται κοινωφελή έργα στην Κοινότητα. Για τον λόγο αυτό η Κοινότητα Νέας Μάκρης έδωσε το όνομά του σε μια οδό του Συνοικισμού.

Στο ίδιο, 11ο φύλλο, η "Μάκρη" αναγγέλλει τη δωρεά που προτίθεται να κάνει ο Μιχ. Δ. Αποστολίδης στην Κοινότητα Νέας Μάκρης: "ένα οικόπεδόν του, 2.500τμ. πλησίον της πλατείας, με σκοπόν να οικοδομηθεί εντός αυτού "Εστία Μάκρης". Ένας χώρος που προέβλεπε σύμφωνα με την επιθυμία του δωρητή, να γίνουν, ναός, αίθουσες επαγγελματικής εκπαίδευσης, και που τελικά στέγασε το ΚΑΠΗ Νέας Μάκρης [και βέβαια χωρίς να γνωρίζει κανείς ΝεοΜακρηνός ακριβώς τους όρους της διαθήκης του Μιχ. Αποστολίδη, όπως έχει γίνει με πολλά άλλα κληροδοτήματα].

Στο ίδιο φύλλο της εφημερίδας υπάρχει το ευχαριστήριο της Σχολικής Εφορίας του Δημοτικού Σχολείου Ν. Μάκρης στη δωρεά 44 λιρών Αγγλίας του Κυριάκου Εμμ. Κρεμμυδά, και η αναγγελία της ανακήρυξής του ως ευεργέτη του Σχολείου.

Επίσης μια ανακοίνωση του ΠΑΟ "Εθνικός" Ν. Μάκρης: Το 1957 ο "Εθνικός" κέρδισε το "Κύπελλο Ήθους Μεσογείων". Το εκλεγμένο ΔΣ της ομάδας [το 1958] αποτελούσαν οι: Μιχ. Β. Τσακιργιάννης, πρόεδρος, Μιχ. Παπόγλου, αντιπρόεδρος, Εμμ. Ν. Καραγεωργίου Γ. Γ., Δημήτρης Κεπέσης, ταμίας, Θόδωρος Καρατζάς γενικός αρχηγός της ομάδας, και Κων/νος Παπαδόπουλος, Νίκος Εμμεής και Γιάννης Σουλαντώνης, μέλη.

Απρίλιος 1958

Στο 13ο της φύλλο η "Μάκρη" αναφέρεται στις δραστηριότητες του Συλλόγου Αγροτοπαίδων και Αγροτονεανίδων Ν. Μάκρης, συγκεκριμένα σε μια εκδήλωση: Ο Σύλλογος στις 6 Απριλίου 1958 οργάνωσε λαχειοφόρο αγορά που είχε επιτυχία. Την οργανωτική Επιτροπή αποτελούσαν: οι Αντώνης Π. Δεληνσάββας, Βασίλης Μ. Καραβασίλης, Ευθυμία Τσακιργιάννη, και Γεωργία Κουτσούρη.

Στο ίδιο φύλλο επίσης δίνεται η πληροφορία ότι ο Πρόεδρος της Κοινότητας Ν. Μάκρης Αναστάσιος [Τάσος] Ιορδ. Λουίζος συνέβαλε "τα μέγιστα" στην επιτυχία της εκδήλωσης, όπως και η Αθηνά Αναστασοπούλου, δασκάλα Οικοκυρικής, και δασκάλα βέβαια των Αγροτονεανίδων της Ν. Μάκρης αυτή την εποχή..

Από τον Απρίλη του 1958 κυκλοφορεί και η εφημερίδα "Η Φωνή του Λιβισιού και της Μάκρης"

Στη "Φωνή του Λιβισιού και της Μάκρης" [1ο φύλλο, 12 Απριλίου 1958] και με τον τίτλο "Οι σημερινές ανάγκες της Νέας Μάκρης", ο ανώνυμος αρθρογράφος [πιθανότατα η Ρένα Βελισσαρίου] αφού διατυπώσει με τον πιο κατηγορηματικό τρόπο ότι "η Νέα Μάκρη είναι [πλέον] ο μεγαλύτερος και κυριότερος Συνοικισμός πατριωτών μας, και αποτελεί κατά κάποιον τρόπον για μας τους άλλους που ζούμε σκορπισμένοι εδώ στην πρωτεύουσα ένα κομμάτι της παληάς πατρίδος μεταφερμένο στη μητέρα Ελλάδα", αναφέρεται στα κυριότερα προβλήματά της, που είναι: Το Λιμανάκι, ο τουρισμός, η αξιοποίηση δηλ. του φυσικού περιβάλλοντος, η συγκοινωνία και η μετατροπή της από υπεραστική σε αστική, η παιδεία, και προτείνει την ίδρυση ενός νέου Σχολείου γιατί το παλιό δεν επαρκεί πια, και η ύδρευση της Κοινότητας.

Στο ίδιο φύλλο και με τον τίτλο "το αίμα νερό δεν γίνεται" [χρονογράφημα] ο Πλάτων Μουσαίος σαρκάζει τις υπερβολές τις παλιές και τις καινούργιες των ΜακρηνοΛιβισιανών και ΝεοΜακρηνών, και αυτοσαρκάζεται, σηκώνοντας θύελλα αντιδράσεων. Όμως θα συνεχίσει να γράφει το χρονογράφημα στη "Φωνή" με το ίδιο ανεξάντλητο κέφι σε ώτα ακουόντων και μη, προσφέροντας ουκ ολίγα στην αυτογνωσία των συμπατριωτών του.

Στο 14ο φύλλο της "Μάκρης" [1η Ιουνίου 1958], ο Μιχάλης Β. Καλλιντζής επανέρχεται στα κύρια προβλήματα της Ν. Μάκρης: την ύδρευση και υδροδότηση και την αστική συγκοινωνία, όπως και στο 15ο φύλλο όπου κάνει έκκληση στο Κοινοτικό Συμβούλιο για "να τακτοποιήσουν" το ζήτημα της ύδρευσης "το δυνατόν συντομότερον". Στο ίδιο φύλλο ο Μιχ. Καλλιντζής μας πληροφορεί ότι ο "Εθνικός" στις 22/6/58 νίκησε πάλι, αυτή τη φορά τον "Αβέρωφ" Αθηνών σε ένα αγώνα ο οποίος "ετελέσθη με πλήρη ηρεμίαν και παραδειγματικήν δεξιοτεχνίαν τόσον της ξένης ομάδας, όσον και του χωριού μας... [Όμως] λυπηθήκαμε διότι κάπως είχαν ατυχήσει οι παίκται του χωριού μας, και ιδιαιτέρως ο παλαίμαχος Δημοσθένης Δαμιανός όστις εχρησιμοποιήθη ως έξω δεξιά" [σημ. δική μας: ας σημειωθεί ότι ο "παλαίμαχος" Δημοσθένης Δαμιανός ήταν αριστεροπόδαρος και γι' αυτό η "ατυχία" της ομάδας μας]. "Η σύνθεσις της ομάδος, συνεχίζει ο Μιχ. Καλλιντζής, είχεν ως εξής: Κων/νος Ρεντούμης, Γαρύφαλλος Γεωργατζής, Βασίλης Αλντιπαρμάκης, Βασίλης Μαυρίκος, Παύλος Παπαποστόλου, Παύλος Κατσιτόπουλος, Θόδωρος Καρατζάς, Δημοσθένης Δαμιανός, Αντώνης Αλεξάνδρου, Γιώργος Χατζηζαχαρίου.

Και μια ανακοίνωση του Συλλόγου Αγροτοπαίδων Ν. Μάκρης από τον ίδιο, τον Μιχ. Καλλιντζή: Στις 5 Ιουλίου 1958 ο Σύλλογος θα πραγματοποιήσει εκδρομή σε Αίγιο-Πάτρα-Τρίπολη-Άργος. Σύνολο εκδρομέων 42 αγροτόπαιδες και 3 δεσποινίδες από τη Ν. Μάκρη. Το ΔΣ του Συλλόγου: Αγγελής Χατζηζαχαρίου, πρόεδρος, Δελησάββας Αντώνης, Ντολματζής Βασίλης, ταμίας, και Βασίλης Καραβασίλης...

Τον Οκτώβριο του 1958, από τις στήλες της "Φωνής του Λιβισιού και της Μάκρης" και με τον τίτλο "Οι Συνεισφορές για το Λιμανάκι της Νέας Μάκρης" ο Πλάτων Μουσαίος κάνει τσουχτερά σχόλια για την αδικαιολόγητη κατ' αυτόν απροθυμία των κατοίκων της Ν. Μάκρης να συνεισφέρουν στην επέκταση της μικρής ως τότε και "ανεπαρκούς" προβλήτας "του λιμενίσκου" της, μια προσπάθεια που την είχε αναλάβει προσωπικά ο ίδιος [ο Πλάτων Μουσαίος] εκ μέρους της "Φωνής".

Αντίστοιχα στη "Μάκρη" [ΑΦ 16, 1 Αυγ. 1958] δημοσιεύεται ανακοίνωση της Κοινότητας Ν. Μάκρης όπου αναφέρεται σε προσωπική εργασία των κατοίκων για το Λιμανάκι, όπου υπεθυμίζεται, πως αυτό γινόταν κάθε χρόνο και από πολλά χρόνια, και γίνεται έκκληση για ενίσχυση από μέρους των αναγνωστών της "Μάκρης".

Αυτή την έκκληση-ανακοίνωση υπογράφει ο πρόεδρος της Κοινότητας Αναστάσιος [Τάσος] Λουίζος.

Στο 17ο και 18ο φύλλο της "Μάκρης" [Σεπτέμβριος και Οκτώβρης 1958] ο Νίκος Καραγεωργίου συνεχίζει και τελειώνει την "Ιστορία της Νέας Μάκρης", όπου μεταξύ άλλων καταγράφει τις Διοικούσες Επιτροπές του Οικισμού από το 1923-24 όπως και τα Κοινοτικά Συμβούλια της Κοινότητας μέχρι την τελευταία εκλογή [37η στη σειρά] της 1ης Μαΐου 1955.

Αντίστοιχα στο 10ο, 11ο, και 12ο φύλλο της "Φωνής του Λιβισιού και της Μάκρης" [Απρίλης 1959-Αύγουστος 1959] ο Αντώνης Τζιζής δίνει σε τρεις συνέχειες τη δική του κατάθεση μνήμης για την "Ίδρυση της Νέας Μάκρης", ένα πολύ σημαντικό ντοκουμέντο, από πρώτο χέρι, όπου περιγράφονται οι αγωνιώδεις προσπάθειες των πρώτων οικιστών να εγκατασταθούν και να ριζώσουν στην Ξυλοκέριζα, και καταγράφεται επίσης η δική του προσωπική συμβολή σε αυτό τον αγώνα, που υπήρξε ιδιαίτερα σημαντική.

Από το 1960 ως το 1967

Το 1960 βρίσκει τη Νέα Μάκρη σε κατάσταση έντονου προβληματισμού. Όλα τα προβλήματα ανοιχτά: Ύδρευση, Συγκοινωνία, Οικοδομική Αναρχία, Λιμανάκι, Σχολεία, Αθλητισμός, Εκκλησία, Δημαρχείο, Σχέδιο Πόλης κ.ά.

Και βέβαια από την άλλη μεριά πολλά ζητήματα έχουν ήδη συσσωρευτεί και απαιτούν λύσεις με κυριότερο ζήτημα τον επαγγελματικό προσανατολισμό και την απασχόληση των νεοτέρων σε ηλικία κατοίκων της.

Η έξοδος από την αγροτική συγκρότηση και οικονομία της Κοινότητας είναι πια αναπόφευκτη όσο και αναγκαία. Η οικονομία αυτή, η αγροτική, που έφτασε στη μέγιστη ακμή της τη δεκαετία 1950 μέχρι το 1960, μετά το 1960 είναι πια εμφανέστατα ανεπαρκής.

Μετά τις παραδοσιακές καλλιέργειες των αμπελιών και της ελιάς, όπως και των σιτηρών [στάρι, κριθάρι, βρώμη, βίκος], η νεότερη επίδοση των ΝεοΜακρηνών στην καλλιέργεια των λαχανοκηπευτικών, στα περιβόλια, επίσης δεν επαρκεί, γιατί αυτός ο τρόπος καλλιέργειας δεν μπορεί να εντατικοποιηθεί περισσότερο, όπως έγινε π.χ. στο Μαραθώνα. Γιατί; Γιατί τα αγροτεμάχια στη Ν. Μάκρη ήταν μικρά, 3, 4, μέχρι και 7 στρέμματα σκορπισμένα εδώ κι εκεί από το βουνό μέχρι τη θάλασσα, και για αυτό το λόγο η λύση των "Αναδασμών", πράγμα που πρότειναν οι κρατικοί γεωπόνοι από το 1950 στους κληρούχους, ήταν ανέφικτη και πρακτικά ανεφάρμοστη. Επίσης δύσκολη για τους ίδιους και πολλούς άλλους λόγους, ήταν η καλλιέργεια με τρακτέρ και αντλίες. Γιατί το έδαφος ήταν άγονο και ακατάλληλο για νέες καλλιέργειες, όπως το βαμβάκι, τα τεύτλα, το τριφύλλι, το καλαμπόκι κ.ά. που θέλουν κάμπο και πολύ νερό.

Οι ιδιωτικές πρωτοβουλίες εξάλλου των κατοίκων, για ανάπτυξη κτηνοτροφικών μονάδων [αγελάδες] όπως και κουνελιών ή πουλερικών απέτυχαν μετά από πολλές προσπάθειες και θυσίες, από έλλειψη υποδομής, κρατικής ή τραπεζικής ενίσχυσης, πολύ περισσότερο γιατί οι προσπάθειες αυτές έγιναν λεία αδηφάγων κερδοσκόπων επιχειρηματιών και εμπόρων.

Από την άλλη μεριά το εργατικό δυναμικό της πόλης μετά το κλείσιμο του εργοστασίου πορσελάνης του Χαρίτου Τριανταφυλλόπουλου, που η λειτουργία του είχε φέρει τόσες προσδοκίες για την ανάπτυξη ενός εργοστασιακού δυναμικού με σταθερό ωράριο και εξασφαλισμένη εργασία, έμεινε ανεκμετάλλευτο και χωρίς δουλειά.

Αντίθετα η κεραμοποιία ανθίζει. Εννιά επιχειρήσεις, εννιά τουβλοκάμινα απαριθμεί ο Νικ. Καραγεωργίου ότι λειτουργούν στη Νέα Μάκρη αυτή την εποχή, ενώ οι δραστήριοι Νεομακρηνοί επιχειρηματίες έχουν

επεκτείνει τις δραστηριότητές τους σε Θήβα, Χαλκίδα, Λάρισα κ.ά.

Όμως η δουλειά αυτή στα καμίνια είναι ιδιαίτερα σκληρή και βαριά. Η δουλειά όλη γίνεται σε συνθήκες υπαίθρου, οι μηχανές μέρα με τη μέρα αντικαθιστούν τα χέρια, η δουλειά δεν είναι εξασφαλισμένη. Εργατική ασφάλεια και ιατροφαρμακευτική περίθαλψη [ΙΚΑ] είναι ακόμα ανύπαρκτη. Αυτά θα πραγματοποιηθούν πολύ αργότερα μόλις το 1960-1966 μετά από αγώνες και κινητοποιήσεις από το Κέντρο, την Αθήνα, προς τη Νέα Μάκρη και Ραφήνα.

Οικοδομική Αναρχία

Όλη αυτή την περίοδο, από το 1960 και μετά, και για πολλά χρόνια, ακόμα και μέσα στις περιπέτειες κατάρτισης και εφαρμογής του Σχέδιου Πόλης στη Ν. Μάκρη επικρατεί μια οικοδομική δραστηριότητα – και οικοδομική αναρχία, άνευ προηγουμένου.

Παντού χτίζονται σπίτια που στη συντριπτική τους πλειονότητα είναι χωρίς οικοδομική άδεια, είναι "αυθαίρετα".

Αντίστοιχα σε όλη τη χώρα, στην περιφέρεια, έχουμε το φαινόμενο της μεγάλης εσωτερικής μετανάστευσης προς τα μεγάλα αστικά κέντρα και ιδιαίτερα στην Αθήνα. Η εσωτερική αυτή μετανάστευση είναι παράλληλη με την άλλη, εκείνην προς τη Γερμανία, αλλά και προς την Αυστραλία και λιγότερο προς την Αμερική, όπου τα κριτήρια είναι πιο αυστηρά. Και οι δυο έχουν αρχίσει από τη δεκαετία του '50 και κορυφώνονται το 1960.

Από τη Νέα Μάκρη δεν έχουμε ούτε μια οικογένεια ή μετανάστη που να κινήθηκε για εξεύρεση εργασίας, είτε προς την Αθήνα, είτε και για το εξωτερικό, παρά με ελάχιστες εξαιρέσεις.

Την ίδια εποχή, τη δεκαετία του '60 έχουμε το φαινόμενο της οικοδομικής αναρχίας και της οικοδόμησης αυθαιρέτων στην ακμή του.

Η γη, ως οικόπεδο, αγοράζεται και πουλιέται σαν ένα πρώτο και κύριο προϊόν, όχι για να σπαταληθεί, αλλά για να "αξιοποιηθεί", δηλαδή να χτιστεί, σπίτι ή μαγαζί, "αυθαίρετο" εν πολλοίς, για να κατοικηθεί και να στεγάσει τα νέα ζευγάρια ή για να ενοικιαστεί σε ενδιαφερόμενους επιχειρηματίες, σε παραθεριστές το καλοκαίρι ή και για όλο το χρόνο ή για επαγγελματική χρήση των ίδιων των ιδιοκτητών που με τον τουρισμό βλέπουν ότι μπορούν με αυτό τον τρόπο να βρουν δουλειά και να απασχοληθούν.

Έτσι, στους παλιούς επιχειρηματίες προστίθενται και καινούργιοι, ενώ άλλοι βρίσκουν απασχόληση στις μεταφορές επενδύοντας σε φορτηγά, σε οικοδομικά μηχανήματα, και πολλοί – οι πιο πολλοί από άλλα επαγγέλματα – γίνονται επιχειρηματίες οικοδόμοι, χρησιμοποιώντας εις όφε-

λός τους το άφθονο εργατικό δυναμικό που καταφτάνει από τις μακρινές επαρχίες, Μακεδονία, Θράκη, αλλά και Ήπειρο, Θεσσαλία, νησιά κ.ά.

Το ίδιο έντονη είναι και η τροπή των αποφοίτων του Γυμνασίου, και όχι μονάχα του Μαραθώνα, προς τις ανώτερες και ανώτατες πανεπιστημιακές σχολές, και επίσης προς τις τεχνικές και τεχνολογικές σχολές, το στρατό και την αεροπορία, τις επιστήμες δηλαδή, και προς τα επαγγέλματα και την υπαλληλία.

Μια γενική και έντονη κινητικότητα και μια γενική έξοδος και φυγή από την αγροτική κοιτίδα, χαρακτηρίζει τους νεότερους κατοίκους της Ν. Μάκρης αυτή την εποχή.

Ανάλογη είναι και η απόσταση που δημιουργείται χρόνο με το χρόνο με την Παράδοση, μια φυγόκεντρη τάση και ροπή που φτάνει ως τη ρήξη. Τα τραγούδια του γάμου και της σούστας σπάνια πια ακούγονται ενώ οι παραδοσιακοί γάμοι, τα "πασκούνια" και τα γλέντια, τα δώρα και τα τυπικά, γίνονται απλούστερα και οικονομικότερα.

Το φαινόμενο αυτό της αποστασιοποίησης από την Παράδοση και της απώθησης που φαίνεται ξεκάθαρα να γίνεται εντονότερη χρόνο με το χρόνο και μέρα με τη μέρα, έρχεται να ανακόψει η φοβερή προσπάθεια που καταβάλλουν οι ΜακρηνοΛιβισιανοί Σύλλογοι της Αθήνας με τις εφημερίδες τους "Μάκρη" και "Φωνή του Λιβισιού και της Μάκρης" και έπειτα από την ένωση των δυο Συλλόγων, "Γλαύκου" και "Τελμησσού" το 1960, με την κοινή τους εφημερίδα "Λιβίσι" [1ο φύλλο Αύγουστος 1960].

Σ' αυτές καταγράφονται και περισώζονται, έστω και την τελευταία στιγμή, στοιχεία από την παλιά και τη νέα ιστορία των ΜακρηνοΛιβισιανών, πολύτιμα, καταγραμμένα από αυθεντικούς και αυτόπτες, παθόντες και μάρτυρες της μικρασιατικής πατρίδας, αλλά και της εδώ ελλαδικής εγκατάστασης. Μια προσπάθεια που θα διακοπεί το 1967 με την επιβολή της δικτατορίας των συνταγματαρχών και θα συνεχιστεί με τον Επιμορφωτικό Σύλλογο Νέας Μάκρης και την εφημερίδα του "Η Φωνή της Νέας Μάκρης". Αλλά που όλο και θα φθίνει όσο η Νέα Μάκρη θα επεκτείνεται και με τη διόγκωσή της θα χαλαρώνει ο κοινωνικός της ιστός, και οπωσδήποτε η σχέση των κατοίκων της σαν σύνολο με την Παράδοση.

Έτσι, η κατάρτιση του πρώτου Σχεδίου Πόλης από τους φοιτητές του Μετσόβειου Πολυτεχνείου και η γενική συνέλευση των κατοίκων της Κοινότητας τον Σεπτέμβρη του 1957, ήταν κατ' αρχήν ένα ώριμο αίτημα, όσο κι αν η συνέλευση εκείνη δεν ήταν θετική απέναντί του, γιατί δεν ήθελε την απόρριψη αλλά την τροποποίησή του.

Από αυτή την ημερομηνία σαν όριο, μπορούμε να θεωρήσουμε ότι ου-

σιαστικά αρχίζει η έξοδος και η μετάβαση του τρόπου ζωής της Κοινότητας από τη φάση της αγροτιάς, στην επόμενη φάση, του τουρισμού, της οικοδομής, του μεταπρατικού εμπορίου, των επιχειρήσεων. Μιας οικονομίας δηλαδή που ξεπερνάει την προηγούμενη φάση, της "απόπειρας εκβιομηχάνησης" που είχε επιχειρηθεί με το εργοστάσιο πορσελάνης του Χ. Τριανταφυλλόπουλου [το εργοστάσιο έκλεισε οριστικά το 1962] και τα τουβλοκάμινα [που έπαψαν να λειτουργούν γύρω στο 1970] και περνάει σε μια άλλη ενδιάμεση φάση, τη "μεταβατική" από την αγροτιά στην "αστική" με το νόμο 1377/83.

1960-1963

Το 1960, Πρόεδρος της Κοινότητας Νέας Μάκρης είναι ο Σάββας Τζιλάβης και το 1963 ο Σίμος Παπαδόπουλος

Το 1961 εκδίδονται από το ΚΜΣ οι "Παροιμίες του Λιβισιού και της Μάκρης" της Καλλιόπης Μουσαίου-Μπουγιούκου και την ίδια χρονιά, το 1961, η μελέτη του Καθηγητή Νικολάου Π. Ανδριώτη "Το Ιδίωμα του Λιβισιού της Λυκίας", που είναι και τα δύο αυτά, έργα αναφοράς για τους ΜακρηνοΛιβισιανούς της Μ. Ασίας και αντίστοιχα πηγές ιστορίας, πολιτισμού και μνήμης για τους απογόνους τους.

Η προτομή του Γρηγόρη Λαμπράκη στην είσοδο του Αθλητικού και Πολιτιστικού Πάρκου της Ν. Μάκρης (πρώην Αμερ. Βάσης) (από το Σύλλογο Αρκάδων Ν. Μάκρης). Σημ.: υπάρχουν κι άλλες δύο προτομές του στη διαδρομή του Μαραθωνίου Δρόμου: μία κοντά στον Τύμβο και μία άλλη ανάγλυφη στην Παλλήνη.

Τα χρόνια από το 1960 μέχρι το 1963 με τη δολοφονία του Γρηγόρη Λαμπράκη, αλλά και για αρκετά χρόνια μετά, η Νέα Μάκρη συγκλονίζεται κάθε Μάη από τις Μαραθώνειες Πορείες για την ειρήνη, που πραγματοποιούν οι φιλειρηνικές οργανώσεις.

Πέραν των τοπικών προβλημάτων, οι κάτοικοι της Κοινότητας έχοντας δίπλα τους και εν λειτουργία μια απο τις μεγαλύτερες Βάσεις της Μεσογείου, συνειδητοποιούν το μέγεθος μιας πυρηνικής καταστροφής που σαφώς τονίζεται από τα αντίπαλα στρατόπεδα μέσα στα πλαίσια του ανταγωνισμού τους

κι έτσι η Βάση αυτή παίρνει στη συνείδηση των κατοίκων την ορατή αιτία μιας τέτοιας απειλής.

Τον Ιανουάριο του 1962 στο "Λιβίσι" η Ρένα Βελισσαρίου επανέρχεται στην "ιδέα" του "ΜακρινοΛιβισιανού Σπιτιού" σαν Μουσείο και Κέντρο Αναφοράς των πατριωτών όπου γης. Το Κέντρο αυτό θα είναι χτισμένο όπως το οραματίζεται η αρθρογράφος, σαν ένα Λιβισιανό αρχοντικό με την αρχιτεκτονική και τους χώρους του, σύμφωνα με την παράδοση.

Η έκκλησή της βρίσκει απήχηση κι έτσι στο επόμενο φύλλο του "Λιβισιού" αναγράφονται οι πρώτες εισφορές από την Ελπίδα Κομήτη και Δέσποινα Ζαμπάκη.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΤΟΥ ΚΕΝΤΡΟΥ ΜΙΚΡΑΣΙΑΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΜΕΛΠΩΣ ΜΓΡΑΙΕ

ΑΥΚΙΑ
1β

ΚΑΛΛΙΟΠΗΣ ΜΟΥΣΑΙΟΥ-ΜΠΟΥΓΙΟΥΚΟΥ

ΠΑΡΟΙΜΙΕΣ
ΤΟΥ ΛΙΒΙΣΙΟΥ
ΚΑΙ
ΤΗΣ ΜΑΚΡΗΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ
ΔΗΜ. Α. ΠΕΤΡΟΠΟΥΛΟΥ
Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης

Ἐκδίδεται μὲ τὴν ἐνίσχυση τοῦ ἐπαθλου
"ΠΕΤΡΟΥ ΜΠΑΚΑΚΟΥ"

ΑΘΗΝΑ
1961

Το βιβλίο «Παροιμίες του Λιβισιού και της Μάκρης» της Καλλιόπης Μουσαίου-Μπουγιούκου 1961.

Το 1964 στις βουλευτικές εκλογές της χώρας, εκλέγονται οι ΜακρηνοΛιβισιανοί Αντώνιος Τζιζής και Σάββας Παπαπολίτης στην Αθήνα και στον Πειραιά αντίστοιχα, με την Ένωση Κέντρου του Γεωργίου Παπανδρέου.

Την ίδια χρονιά, το 1964, εκδίδεται "Η Μάκρη και το Ληβύσι", η λαογραφική μελέτη του Κωνσταντίνου Λαμέρα, που είχε βραβευτεί από την Ακαδημία Αθηνών το 1945. Την έκδοση του βιβλίου αυτού επιμελήθηκε και πραγματοποίησε ο γιος του Ιωάννης Λαμέρας, υφηγητής της Ιστορίας της Ιατρικής στο Παν/μίο Αθηνών. Την Επιτροπή πρωτοβουλίας στη Νέα Μάκρη για την έκδοση του έργου απετέλεσαν οι Νίκος Καραγεωργίου και Σίμος Παπαδόπουλος, Πρόεδρος τότε της Κοινότητας Νέας Μάκρης.

Το έργο "Η Μάκρη και το Ληβύσι" του Κων/νου Λαμέρα περιλαμβάνει ένα μεγάλο μέρος της Ιστορίας και της Λαογραφίας των μικρασιατών ΜακρηνοΛιβισιανών. Από τα παραθέματα των κεφαλαίων που δημοσιεύ-

ονται ή προαναγγέλλονται στην εφημ. "Λιβίσι" ΑΦ 27, 28 κλπ., πολλά έχουν περιληφθεί στον Α΄ τόμο του "Η Μάκρη και το Λυβήσι", ενώ πολλά άλλα, όπως μουσικά διαγράμματα Λιβισιανών τραγουδιών καθώς και η ιστορία της Προσφυγιάς και της Εγκατάστασης στην Ξυλοκέριζα κ.ά., έμειναν από τον επιμελητή της έκδοσης Ιωάννη Λαμέρα εκτός του Α΄ αυτού τόμου, για να περιληφθούν, ενδεχομένως, στον Β΄ τόμο που δεν εκδόθηκε ποτέ. Τον πρόλαβε ο θάνατος το 1966. Αντίγραφο του έργου του Κων/νου Λαμέρα αναζητήθηκε από την Ακαδημία Αθηνών και δεν βρέθηκε. Ίσως αναμένει άλλους τυχερότερους από μας...

Αντώνιος Τζιζής (1904-1983), δικηγόρος, βουλευτής, πατριώτης. Από τους πρωταγωνιστές της εγκατάστασης των ΜακρηνοΛιβισιανών προσφύγων στη Ν. Μάκρη. Προς τιμήν του μια πλατεία της πόλης φέρει το όνομά του.

Το 1965

Πρόεδρος της Κοινότητας Νέας Μάκρης είναι ο δάσκαλος όλης της νεότερης γενιάς των Νεομακρηνών Γεώργιος Φίλιππας, με αντιπρόεδρο τον Σάββα Τζιλάβη.

Ο Γεώργιος Φίλιππας ήταν Λευκάδιος στην καταγωγή, εγκατεστημένος στη Νέα Μάκρη από το 1932 ή 1934 περίπου. Ήταν άριστος σαν δάσκαλος και παιδαγωγός με πλατειά μόρφωση και προοδευτικές ιδέες. Σαν πατριώτης ήταν από τους πρώτους που δήλωσαν "παρών" στην ιδρυτική συγκέντρωση του ΕΑΜ στη Νέα Μάκρη. Σεβαστός και αγαπητός σε όλους έχαιρε μεγάλου σεβασμού και αγάπης ανάμεσα στους κατοίκους της Νέας Μάκρης. Φίλος του Βασίλη Ρώτα από την εγκατάστασή του στη Νέα Μάκρη το 1953. ήταν και ο ίδιος λόγιος και ποιητής και εξέδωσε το ποιητικό "Ο Αίσωπος σε στίχους" γύρω στο 1950 με πρόλογο του Γιώργου Σημηριώτη. Πνεύμα καθαρό και ελεύθερο, ευρύχωρο, έδωσε πολύ περισσότερα στους μαθητές του από αυτά που όριζε το Πρόγραμμα του Σχολείου, όπως ποίηση και λογοτεχνία, πέραν του Αναγνωστικού, χορό και τραγούδι, θέατρο, μαθήματα αστρονομίας κ.ά.

Σαν δάσκαλος υπηρέτησε με άκρα συνέπεια και εργατικότητα σε καιρούς δύσκολους και καταστάσεις επίσης δύσκολες. Πρόσφερε στους μαθητές και τους συμπολίτες του Νεομακρηνούς πολύ περισσότερα από αυτά που του όριζε το καθήκον του σαν δασκάλου και δημόσιου λειτουργού. Δί-

δαξε στους νεότερους Μακρηνούς με το έργο και με τη ζωή του, με τη συνέπειά του, με το ήθος και με την προσωπικότητά του.

Συνταξιοδοτήθηκε γύρω στο 1960 και στη συνέχεια υπηρέτησε σαν Πρόεδρος της Κοινότητας το 1965 προσφέροντας πια σαν πολίτης στα κοινά.

Επί προεδρίας του Γ. Φίλιππα έγιναν τα εγκαίνια του ναού των Ταξιαρχών, της εκκλησίας του νέου νεκροταφείου στη Νέα Μάκρη, δωρεά των Χαρίτου κα Δέσποινας Μαυρίκου.

Φωτογραφία από τα εγκαίνια του ναού των Ταξιαρχών του νέου νεκροταφείου Ν. Μάκρης την 8η Νοεμβρίου του 1966. Διακρίνονται οι δωρητές του ναού Χαρίτος και Δέσποινα Μαυρίκου και ο για πολλά χρόνια και δύσκολους καιρούς ιερέας της πόλης, παπα-Νικόλας Ζέρβας (φωτο: εφημ. «Λιβίσι», ΑΦ 35, 1965).

Τα εγκαίνια του ναού των Ταξιαρχών έγιναν στις 8 Νοεμβρίου του 1966. Χοροστάτησε ο μητροπολίτης Αττικής και μεγαρίδος Ιάκωβος και μίλησαν ο Γεώργιος Φίλιππας από μέρους της κοινότητας, και ο ιστορικός δάσκαλος του Λιβισιού και της Μάκρης Γεώργιος Πολίτης, ο οποίος συγχαίροντας τους δωρητές προέτρεψε τους "έχοντες" να μιμηθούν το παράδειγμα του Χ. Μαυρίκου και την Κοινότητα να προχωρήσει σε έργα πολιτισμού και παιδείας, βιβλιοθήκη, Σχολείο κ.ά.

Η Κοινότητα Ν. Μάκρης με την υπ. αριθ. 14/66 ανακήρυξε τον Χαρίτο Μαυρίκο ευεργέτη της πόλης. Την απόφαση υπογράφουν οι: Γ. Φίλιππας, Σάββας Τζιλάβης, Ιωάννης Μανάβης, Κ. Κλεφτάκης, Κ. Στεργίου, Σ. Παπαδόπουλος, Μιχ. Τσακιργιάννης, Εμμ. Ν. Καραγεωργίου και Μαυρίκος Μαυρίκος ή Γιαννακός.

Ας σημειωθεί ότι στην απόφαση αυτή της Κοινότητας αναγράφεται και το ποσόν που δαπανήθηκε για την ανέγερση του ναού: 400.000 δραχμές [εφημ. "Λιβίσι" ΑΦ 38 Ιούλιος 1966].

Ο Χαρίτος Μαυρίκος ήταν Λιβισιανός από τη μεγάλη οικογένεια των Μαυρίκων που είχαν μεγάλα κτήματα στο Πελτσιάζι, την παραλία του Λιβισιού όπου και έμεναν. Το 1920 εξορίστηκε με άλλους Λιβισιανούς

στον Καύκασο [Γεντίκιοϊ]. Εκεί έμεινε 2 χρόνια και έπειτα δραπέτευσε στην Τραπεζούντα και μετά κατέφυγε στην Κωνσταντινούπολη. Ήρθε στη Θεσσαλονίκη και από εκεί πήγε στο Άγιον Όρος εργάτης στο τουβλοκάμινο ενός Λιβισιανού που τον εκμεταλλεύτηκε άγρια αν και πατριώτη. Από τη Θεσσαλονίκη κατέβηκε στον Πειραιά-Τζιά και τέλος στο Μαραθώνα στο κτήμα ενός γεωκτήμονα της περιοχής του Λιβιτσιάνου. εγκαταστάθηκε στη Νέα Μάκρη-Ξυλοκέριζα το 1925 [πηγή: Χαρίτος Μαυρίκος [μαρτυρία α΄ και β΄] "Έξοδος" ΚΜΣ τόμος Β΄ 1982]. Παντρεύτηκε την Δέσποινα Καραγεωργίου, αδερφή του Νίκου Εμμ. Καραγεωργίου, αλλά δεν απέκτησε παιδιά. Σοβαρός και μετρημένος και καλός πατριώτης ο Χαρίτος Μαυρίκος είναι από τους λίγους Νεομακρηνούς που συνέχισαν τη μεγάλη παράδοση των ευεργετών του Λιβισιού και της Μάκρης. Είναι από τους λίγους που όντας Νεομακρηνός και ζώντας στη Νέα Μάκρη ευεργέτησε την Κοινότητα στα πρώτα της βήματα και μάλιστα όχι από κέρδη από εμπόριο ή επενδύσεις, αλλά με τις οικονομίες της ζωής του, από το υστέρημά του δηλαδή.

Ο Χαρίτος Μαυρίκος είναι ο πρώτος Νεομακρηνός ευεργέτης της Νέας Μάκρης. Αργότερα θα κάνει και άλλες επί μέρους δωρεές για την επίπλωση του Δημαρχείου και του Επιμορφωτικού Συλλόγου Νέας Μάκρης...

Ο δεύτερος από τους δωρητές Νεομακρηνούς, είναι ο Βασίλης Κόλλιας που δώρισε την κατοικία του, ένα κεντρικό κτήριο, ισόγειο με έναν όροφο, στην κεντρική πλατεία της Νέας Μάκρης

Για το κληροδότημα του Βασίλη Κόλλια, τύχη αγαθή, έχουμε ένα αντίγραφο της διαθήκης του. [αριθ. πρωτ. 1246/21 Ιουν. 1973 τ. 145 αριθ. 39 Δημοσίευση 21 Ιουν. 1973]. Η διαθήκη έχει συνταχθεί στην Αθήνα από τον συμβολαιογράφο Αντώνιο Μελανίτη του Γεωργίου, το 1970, 3-4 χρόνια προ του θανάτου του δωρητή. Έχει τον τίτλο "Δημόσια Διαθήκη" και έχει τον αριθμό 22.565.

Σ' αυτήν αφήνει το οίκημα-κατοικία-καφενείο του στην κεντρική πλατεία της Νέας Μάκρης επί της λεωφόρου Μαραθώνος στη συζυγό του Δέσποινα, ως εξής: α] "το ανώγειον διαμέρισμα... ένθα αμφότεροι κατοικούμεν [παράγραφος α΄] και στην Κοινότητα Νέας Μάκρης [παράγραφος γ΄] "την ψιλήν κυριότητα και την επικαρπίαν μετά τον θάνατον της συζύγου μου του υπολοίπου τμήματος της εν Νέα Μάκρη οικοδομής μου" κλπ.

Η Διαθήκη του Βασίλη Κόλλια, με ημερομηνία 21 Ιουνίου 1973 και Αριθ. Πρωτ. 1246 (πρώτη και τελευταία σελίδα).

Αριθμός 22.565

Δημοσία Διαθήκη

Ἐν Ἀθήναις σήμερον τήν δεκάτην πέμπτην 15ην τοῦ μηνός Ἰανουαρίου τοῦ χιλιοστοῦ ἐνεακοσιοστοῦ ἑβδομηκοστοῦ 1970 ἔτους ἡμέραν τῆς ἑβδομάδος Πέμπτην, ἐν τῷ ἐνταῦθα καί ἐπί τῆς γωνίας τῶν ὁδῶν Ἐλευθερίου Βενιζέλου ἀριθμός 34 καί Ἱπποκράτους ἀριθμός 1 Μεγάρῳ Παλλάδος ἐν τῷ πρώτῳ ὀρόφῳ κειμένῳ ἐπ' ἀριθμόν 19-20 κειμένῳ γραφείῳ μου ἰδιοκτησίας Ἀλεξάνδρου Κωνσταντίνου Βασιλάκη ἐνώπιον ἐμοῦ τοῦ Συμβολαιογράφου Ἀθηνῶν Ἀντωνίου Γεωργίου Πελανίτου ἐδρεύοντος καί κατοικοῦντος ἐν Ἀθήναις ἐπί παρουσίᾳ καί τῶν προσληφθέντων τριῶν μαρτύρων, γνωστῶν καί πολιτῶν Ἑλλήνων Χριστιανῶν Ὀρθοδόξων καί μή ὑποκειμένων εἰς ἐξαίρεσιν τινά ἀνικανότητος ἐκ τῶν ἀναγραφομένων ἐν ἄρθροις 1706-1780 τοῦ Ἀστικοῦ Κώδικος οὔτε εἰς ἄλλην τινά νόμιμον ἐξαίρεσιν, ἤτοι τῶν κ.κ. Γεωργίου Βασιλείου Κουτσογιάννη, ἰδιωτικοῦ

ἥτις ἀναγνωσθεῖσα εὐκρινῶς καί μεγαλοφώνως εἰς ἐπήκοον τοῦ διαθέτου καί τῶν μαρτύρων καί βεβαιωθεῖσα ὑπογράφεται νομίμως παρό πάντων τούτων καί ἐμοῦ τοῦ Συμβολαιογράφου.-

Ὁ Διαθέτης
Βασίλειος Κόλλιας

Οἱ Μάρτυρες
Γεωρ. Κρυτσογιάννης
Ἀγαμ. Γαβριελάτου
Νικολ. Ζανάκης

Ὁ Συμβολαιογράφος
(Τ.Σ.) Ἀντώνιος Γεωρ. Μελανίτης
Ἀκριβές ἀντίγραφον. Ἀθῆναι
Ὁ Συμβολαιογράφος

ΕΘΕΩΡΗΘΗ

ΚΩΝΣΤ. ΚΟΚΚΑΛΑΣ

Ως προς το Νεκροταφείο της Νέας Μάκρης μετά από σχετική έρευνα διασώζουμε τα εξής:

Η αρχική θέση του νεκροταφείου της πόλης ήταν στην ανατολική πλευρά του ναΐσκου τότε του Αγίου Κωνσταντίνου, δηλαδή κάτω ακριβώς από το ιερό του. Και φαίνεται ότι στη θέση αυτή θάβονταν οι μοναχοί του μοναστηριού της αγίας Παρασκευής, τον καιρό που λειτουργούσε ως Μονή του Γενεσίου της Θεοτόκου και αγίας Παρασκευής. Το νεκροταφείο αυτό, έκτασης 2 στρεμμάτων περίπου, οι Νεομακρηνοί το περιμάντρωσαν με προσωπική τους εργασία και το χρησιμοποίησαν έκτοτε μέχρι και το 1960. Σιγά-σιγά με την αύξηση του πληθυσμού της πόλης, άρχισε να ανεπαρκεί και τότε όσα Κοινοτικά Συμβούλια εκλέχτηκαν από το 1952 ως το 1960 μαζί με την εκάστοτε αντιπολίτευση, αποφάσισαν ομόφωνα για την ανεύρεση "νέου χώρου ταφής" όπως γράφει στην εφημερίδα "Αττικά Νέα" ο Κυριάκος Τσακιργιάννης [βλέπε: "Αττικά Νέα" Ιούνιος-Ιούλιος 2006].

Τότε, πάλι κατά τον Κυρ. Τσακιργιάννη απευθύνθηκαν στον μικρασιάτη Νεομακρηνό Δημήτριο Ψύλλο και του πρότειναν να αγοράσουν από μέρους της Κοινότητας Ν. Μάκρης το χώρο του σημερινού νεκροταφείου που πληρούσε τους όρους που είχαν βάλει. Ο Δ. Ψύλλος στην αρχή αρνήθηκε, αλλά μετά το θάνατό του άφησε με διαθήκη του την έκταση αυτή στην Κοινότητα, "με τον όρο να χρησιμοποιείται για τις οικογένειες των κληρούχων" [βλ. όπ. πρ.] Το ότι ο Δημήτριος Ψύλλος άφησε με διαθήκη του την έκταση για νεκροταφείο αμφισβητείται. Οι πληροφορίες μας λένε ότι αυτή η έκταση ήταν κάποτε ο λεγόμενος "Σχολικός Κλήρος", όπου τα παιδιά του σχολείου της Νέας Μάκρης πήγαιναν την ημερήσια εκδρομή τους επί Γ. Φίλιππα και αργότερα οι "Αγροτόπαιδες" και "Αγροτονεάνιδες" καλλιεργούσαν σπέρνοντας και μαζεύοντας αρακά, βίκο κ.ά. για εκπαίδευση, αλλά και για τις ανάγκες τους [εκδρομές και εκδηλώσεις τους]. Ο "Σχολικός" αυτός κλήρος, όπως και ένας άλλος της Εκκλησίας, όπως και ένας άλλος του εκάστοτε γεωπόνου, ήταν "κλήροι", αγροτεμάχια δηλαδή, που είχαν οριστεί από το πρώτο σχέδιο της διανομής του κτήματος της Ξυλοκέριζας του 1931. Τώρα αν τον κλήρο αυτό μπορούσε να τον διαχειριστεί ή μεταβιβάσει η εκάστοτε Σχολική Επιτροπή ή η Κοινότητα, δεν μας είναι γνωστό. Θα πρέπει, πιθανότατα, να ερευνηθεί στο μέλλον. Και αυτό.

Η δωρεά του Χαρίτου Μαυρίκου το 1966 είναι αναμφισβήτητη, αλλά και σωστό είναι να αναφερθούν και όσοι προσέφεραν προσωπική εργασία, μέσα μεταφοράς και οικοδομικά υλικά κ.ά. για την οργάνωση και λειτουργία του νεκροταφείου, για τη μάντρα, την ύδρευση, την ηλεκτροδότηση κλπ. Αυτοί είναι οι: Χατζάκης Μηνάς και Ρήγας, Κυριάκος Τσακιργιάννης, αφοί Χαρδαλούμπα, Μιχάλης Γιαμάνης, Παπαδόπουλος Σίμος, Πασβάγκας Ηλίας, Νίκος και Μιχάλης Μάλης κ.ά.

Από το 1960 ως το 1967 μέσα από τις σελίδες της εφημερίδας "Λιβίσι" – Τα σχετικά με τη Νέα Μάκρη

Οι σύλλογοι "Τελμησσός" και "Γλαύκος" το 1960 ενώθηκαν σε ένα Σύλλογο που τον ονομάζουν τώρα "Ένωσις Μακρηνών και Λιβισιανών "Η Μάκρη", στις 14 Ιουλίου του 1960 εγκαινιάζουν τα γραφεία του Νέου Συλλόγου, Σατωβριάνδου 4, 7ος όροφος, και τον Αύγουστο του 1960 κυκλοφορούν το πρώτο φύλλο της εφημερίδας τους το "Λιβίσι".

Πρόεδρος του κοινού Συλλόγου είναι ο Μιχ. Σαράφης, αντιπρόεδρος ο Μιχ. Χατζηκωνσταντίνου, Γ. Γραμματέας η Αντιγόνη Γεωργαλίδου και ταμίας ο Μιχ. Θεοδοσιάδης.

Μέλη: Μιχ. Βασιλειάδης, Παντ. Χατζηπαναγιώτου, Ρένα Βελισσαρίου,

Μιχ. Πανηγύρης, Δέσπ. Ζαμπάκη, Χρυσούλα Βράτσου και Παν. Δουλής.

Όπως βλέπουμε κανείς ΝεοΜακρηνός δεν μετέχει στο διοικητικό συμβούλιο του νέου Συλλόγου όπως και σε όλα τα μέχρι τότε των προηγουμένων Συλλόγων. Ίσως γιατί η Νέα Μάκρη θεωρείται όπως και οι ΝεοΜακρηνοί θεωρούν ότι είναι πολύ μακριά από την Αθήνα ή ότι δεν έχουν τη δυνατότητα να έχουν δικό τους αντιπρόσωπο στη διοίκηση των Συλλόγων όπου πραγματικά μετέχουν πατριώτες με όνομα και κύρος.

1ο φύλλο Αύγουστος 1960

Αρχισυντάκτης του "Λιβισιού" η Ρένα Βελισσαρίου που γράφει και το κύριο άρθρο κι αυτό του 1ου φύλλου εύλογα το τιτλοφορεί "Ξεκίνημα".

Ο Πλάτων Μουσαίος κρατάει το χρονογράφημα. Η στήλη του, στην 1η σελίδα, τιτλοφορείται "Μεταξύ μας" και το χρονογράφημα έχει τον τίτλο "Η Συντέλεια του κόσμου" που αρχίζει έτσι:

"Την... ημέραν συντελείας του κόσμου έγιναν τα εγκαίνια των γραφείων του Συλλόγου μας.

– Θάρθεις θειά στα εγκαίνια του Συλλόγου;
– Ποιανού συλλόγου πιδάκι μου;
– Η Μάκρη. Ένωσις Μακρηνών και Λιβισιανών, συζύγων αυτών, ετεροθαλών αδελφών και Ταρσαναλήδων.
– Τι' νιν καλέ που λέεις;
– Του καινούργιου Συλλόγου, καλέ.
– Τρίτος χα;
– Καλέ, τώρα είναι μόνον ένας.
– Ένας μόνον; Μα δα. Ιμές καλέ βούλουν πίσου θα πηγαίνουμουν; Αντί να γένουμουν τρεις, εγινάμουν ένας; Οι πικρές, ιχάλασιν η κόσμους...".

Και τελειώνει το χρονογράφημά του με τα εξής προφητικά:

"Ανασήκωσε ο πρόεδρος της "Μάκρης" το κεφάλι για να καμαρώσει τους πιστούς του. Μα... πού είναι οι στρατιές των σκουζόντων υπέρ της ενώσεως; Παρόντες μόνο όσοι ενδιαφερόντουσαν και όταν δεν υπήρχε η ένωσις. Οι άλλοι που φώναζαν ότι θα ενδιαφερθούν μόνον όταν γίνει ένωσις; Άνοιξε η γη και τους κατάπιε; Ή πήραν τα βουνά για να ακολουθήσουν την συντέλεια του κόσμου... εκ του μακρόθεν;"

Το 1960 πρόεδρος της κοινότητας Νέας Μάκρης είναι ο Σάββας Τζιλάβης.

Στο 1ο λοιπόν φύλλο το "Λιβίσι" ο πρόεδρος του Συλλόγου Μιχαήλ Σαράφης γράφει για την εκδρομή που έγινε στις 26 Ιουνίου 1960 στη Νέα Μάκρη. Σκοπός της εκδρομής ήταν να επισκεφτούν τους πατριώτες τους

και πρώτο-πρώτο το σχολείο της Νέας Μάκρης όπου τους περίμεναν γονείς αλλά και μαθητές, στους οποίους πρόσφεραν χάρτες και βιβλία. Στο σχολείο τους περίμεναν επίσης ο Διευθυντής του σχολείου Γεώργιος Φίλιππας, καθώς και ο Πρόεδρος της Κοινότητας Σάββας Τζιλάβης.

Μετά τον χαιρετισμό του Σάββα Τζιλάβη έλαβε τον λόγο ο Πρόεδρος του Συλλόγου Μιχαήλ Σαράφης που με πολύ συγκινητικά λόγια είπε στους ΝεοΜακρηνούς ακροατές του, μαθητές και γονείς, τη θέση που έχει στην καρδιά και τη μνήμη τους το όνομα Μάκρη και αναφέρθηκε στους ξεχωριστούς στα γράμματα και στους αγώνες προγόνους τους.

Στο πρώτο αυτό φύλλο επίσης και στην 3η σελίδα με τον τίτλο "Λαϊκή Μούσα-Τραγούδια του Γάμου" ο Νικ. Εμμ. Καραγεωργίου καταγράφει περί τα 17 δίστιχα του γάμου και της Σούστας.

Στο 2ο φύλλο του "Λιβισιού" Σεπτέμβρης 1960

Εκτός από το κύριο άρθρο της Ρένας Βελισσαρίου που καλεί και πάλι σε ενότητα, ομοψυχία και συμμετοχή, υπάρχει το διήγημα του Ντόλη Νίκβα [Απόστολου Βασιλειάδη] του μικρασιάτη λογοτέχνη από τη Μάκρη, που οι ιστορικοί της λογοτεχνίας κατατάσσουν στη λογοτεχνική γενιά του '20, με τίτλο "Η άτυχη μάνα". Επίσης, το χρονογράφημα του Πλ. Μουσαίου δεν υπάρχει, υπάρχει όμως μια είδηση που θα απασχολήσει από εκεί και πέρα όλα τα φύλλα και θα συγκεντρώσει το ενδιαφέρον του Συλλόγου μέχρι το τέλος του, που θα το επιβάλει η δικτατορία των συνταγματαρχών τον Απρίλη του 1967. Κι αυτή είναι η ίδρυση του οικοδομικού συνεταιρισμού που στη συνέχεια θα αγοράσει μια έκταση στο Μετόχι, νότια και ανατολικά του μοναστηριού της αγίας Παρασκευής. Την περιοχή αυτή θα την ονομάσει "Λιβίσι" και θα την μοιραστούν οι μέτοχοι του Συνεταιρισμού.

Ντόλης Νίκβας (φιλολογικό ψευδώνυμο του Απόστολου Νικολάου Βασιλειάδη), συγγραφέας (είναι κλασικός εκπρόσωπος της γενιάς του '20). Γεννήθηκε το 1903 στη Μάκρη Μ. Ασίας και πέθανε το 1937 στην Αθήνα.

Σχετικά με τη Νέα Μάκρη: και σ' αυτό το 2ο φύλλο του "Λιβισιού" η παρουσία της Ν. Μάκρης είναι έντονη.

Στην 3η σελίδα, δίπλα στο διήγημα του Ντόλη Νίκβα και με τον τίτλο "Λαϊκή

Μούσα" και με υπότιτλο "Ερωτικά δίστιχα Σούστας", ο Νίκος Καραγεωργίου καταγράφει 12 δίστιχα από τα πιο χαρακτηριστικά της Σούστας, αρχίζοντας από το "Τράβα λεβέντη τον χορόν"... κλπ.

Στην 3η, επίσης, σελίδα ο Νίκος Κούρτης γράφει με πολλή συγκίνηση τις έντονες εντυπώσεις του από την επίσκεψη των ΜακρηνοΛιβισιανών της 26ης Ιουνίου στη Νέα Μάκρη και τα δώρα, χάρτες, βιβλία κ.ά. που δώρησε ο Σύλλογος στους μαθητές του σχολείου. Και εκφράζοντας την ευχή των ΝεοΜακρηνών αλλά και όλων των πατριωτών όπου γης, κάνει έκκληση και αυτός και εύχεται να προσπαθήσουνε όλοι μαζί ώστε να έχουν επαφή οι πατριώτες και να διατηρήσουν τα ήθη και τα έθιμά τους. Για να μείνουν, για να περάσουν στους νεότερους και να μη χαθούν...

Στην 4η σελίδα αυτού του 2ου φύλλου του "Λιβισιού" αναγγέλλεται η σύσταση της τοπικής επιτροπής του Συλλόγου στη Νέα Μάκρη, όπως και η σύσταση τοπικής επιτροπής στη Δραπετσώνα. Στη Δραπετσώνα που κατά τους υπολογισμούς υπήρχαν πάνω από 500 οικογένειες ΜακρηνοΛιβισιανών όπως ήδη έχουμε γράψει.

Την τοπική επιτροπή Νέας Μάκρης απετέλεσαν οι: Νίκος Καραγεωργίου, Νίκος Κούρτης, Νικήτας Χατζηεμμανουήλ, Βέρα Δελησάββα-Δαμιανού και Μιχάλης Καλλιντζής. Η εκλογή έγινε κατόπιν ψηφοφορίας ανάμεσα σε 16 υποψήφιους από τη Νέα Μάκρη.

Στην ίδια σελίδα γνωστοποιείται ο διορισμός από την εφημερίδα του Νίκου Καραγεωργίου ως αντιπροσώπου της στη Νέα Μάκρη. Ο αντιπρόσωπος αυτός έχει τις αρμοδιότητες να διανέμει την εφημερίδα, να ενεργεί εγγραφές και είναι εξουσιοδοτημένος από το διοικητικό συμβούλιο του Συλλόγου να κάνει εγγραφές νέων μελών και να εισπράττει συνδρομές.

Μια ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα είδηση στη δεύτερη σελίδα με τον τίτλο "Αυτοί που μας φεύγουν" αναγγέλλεται ο θάνατος της Βαρβάρας Μουσαίου, συζύγου του γιατρού και πατριώτη Βασίλειου Μουσαίου και μητέρας του Πλάτωνα και της Καλλιόπης Μουσαίου, όπως και ο θάνατος του Αυγερινού Πανηγύρη.

Στο 4ο φύλλο του "Λιβισιού" Ιανουάριος 1961, μαζί με τα πρωτοσέλιδα με παραινέσεις και ευχές για κοινή δράση και ομοψυχία, το χρονογράφημα του Πλάτωνα Μουσαίου με τίτλο "Κατακαημένοι Σύμβουλοι" [εννοείται του κοινού Συλλόγου] που φαίνεται να συμμερίζεται ολόψυχα το δύσκολο έργο των Συμβούλων του Συλλόγου, σαρκάζει και αυτοσαρκάζεται.

Στη 2η σελίδα μαζί με τα κοινωνικά, τους γάμους και τα πένθη, τη νεκρολογία για τη Βαρβάρα Β. Μουσαίου που την υπογράφει ο γνωστός μας Μιχ. Δ. Αποστολίδης, παρούσα η Νέα Μάκρη με το "Τραγούδι του Σταυριανού" το δημοτικό Λιβισιανό τραγούδι για τον φημισμένο ληστοφάγο που όταν τον σκότωσαν τον έκλαψε όλο το Λιβίσι. Συλλογέας του ο Νίκος Καραγεωργίου και πληροφορητής του ο γερο-Κυριάκος Ν. Κάκος.

Στην ίδια σελίδα, τη 2η σελίδα τουΛιβισιού, ο Μανώλης Ν. Καραγεωργίου δημοσιεύει ένα εύθυμο αφήγημα-χρονογράφημα που το τιτλοφορεί το "Τρανζίστορ" και με κέφι δίνει την εικόνα του σύγχρονου νέου της Νέας Μάκρης εκείνης της εποχής, αλλά που επίσης είναι γεμάτο από την αγάπη ενός νέου ανθρώπου απόγονου εκείνων που ήρθαν από τη Μ. Ασία, για την παράδοση, την πατρίδα, τα ήθη και έθιμα των προγόνων του.

Από το 4ο αυτό φύλλο του "Λιβισιού" επίσης η Βαρβάρα Δελησάββα-Δαμιανού αρχίζει την εξιστόρηση των περιπετειών των Λιβισιανών της γενιάς της με τίτλο "Πατριωτικές αναμνήσεις", μια εξιστόρηση που θα έχει αρκετές συνέχειες [στο 4ο, 5ο, 7ο κλπ. φύλλο] και που χαρακτηρίζονται από αυθεντικότητα, ευαισθησία και γνησιότητα, και ως ένα σημείο είναι πολύτιμες.

Η "Λιβίσι", 5ο φύλλο, Φεβρουάριος 1961.

Στη 2η σελίδα αυτού του φύλλου με τον τίτλο "Μια αξέχαστη εκδρομή" ο Ν. Μπαζιώνης γράφει τις εντυπώσεις του από την εκδρομή του Συλλόγου στη Νέα Μάκρη στις 5 του Μάρτη του 1961, όπου διαβάζουμε τα εξής ενδιαφέροντα: Καταρχήν η Νέα Μάκρη ακόμα είναι ένα χωριουδάκι ήσυχο [που σύμφωνα με τα στοιχεία της εθνικής στατιστικής υπηρεσίας κατά την απογραφή του 1961 έχει πληθυσμό 1.421 κατοίκων] με καλλιεργημένα χωράφια και καταπράσινα περιβόλια και που ανηφορίζοντας προς το μοναστήρι της αγίας Παρασκευής, οι εκδρομείς είδαν το δάσος των ελαιών του μετοχιού να τους καλωσορίζει. Εκεί στην κατάνυξη του μοναστηριού που ακόμα δεν έχει γίνει του "Ευαγγελισμού της Θεοτόκου" και "Αγίου Εφραίμ", οι εκδρομείς παρακολούθησαν τη θεία λειτουργία. Και "μετά τον εκκλησιασμόν οι σεμνές και προκομμένες [σικ] μοναχές περιποιήθηκαν ακούραστα όλους τους εκδρομείς με καφέ και ψωμί χωριάτικο ζεστό" γράφει ο Ν. Μπαζιώνης Αλλά όπως φάνηκε στη συνέχεια αυτό το στοιχείο της φιλοξενίας δεν θα διατηρηθεί για πολύ στο μοναστήρι για πολλούς λόγους. Το ίδιο το μοναστήρι επίσης θα διακόψει κάθε συναισθηματική του σχέση με τη Νέα Μάκρη, αλλά και θα προχω-

ρήσει ακόμα παραπέρα: Θα αποποιηθεί ακόμα και την ιστορική του ονομασία ως μονή του "Γενεσίου της Θεοτόκου και αγίας Παρασκευής" την θεμελιωμένη με τα πατριαρχικά σιγίλλια του 1575 και 1611, αλλά και μεταγενέστερα από το ιδρυτικό του μοναστηριού με το "εν μεμβράναις γράμμα" του μητροπολίτη Αττικής και Μεγαρίδος Ιάκωβου το 1954.

Στη συνέχεια οι εκδρομείς επισκέφτηκαν την έκταση με τα οικόπεδα του Οικοδομικού Συνεταιρισμού "Το Λιβίσι" και κατόπιν κατέβηκαν στη Νέα Μάκρη για το μεσημεριανό γεύμα όπου τους καλωσόρισε από μέρους των Πατριωτών ο Νίκος Καραγεωργίου.

Στην 3η επίσης σελίδα υπάρχει η δεύτερη συνέχεια από τις "Πατριωτικές Αναμνήσεις" της Βαρβάρας Δελησάββα-Δαμιανού, που αναφέρεται σε δασκάλους, ευεργέτες και γεγονότα μετά το 1912.

Στο 6ο φύλλο του "Λιβισιού" Μάρτιος 1961, δεν υπάρχει καμιά ανταπόκριση από τη Νέα Μάκρη, κανένα νεότερο μέσα στο μήνα, παρά μονάχα μια φοβερή διαπίστωση για το Σύλλογο: "Παθητικό" είναι ο τίτλος του κύριου άρθρου που υπογράφει η Ρένα Παπαντωνίου-Βελισσαρίου διαπιστώνοντας ότι: "η εφημερίδα [το "Λιβίσι"] παρουσιάζει παθητικό". Η εφημερίδα "που είναι ο συνδετικός κρίκος που μας ενώνει"... κλπ.

Και βέβαια ο Πλάτων Μουσαίος στο "Από μήνα σε μήνα" δεν θα χάσει την ευκαιρία να κλάψει και να ανα-γελάσει με όλα αυτά. Πράγματα που από τη μεγάλη του πείρα τα θεωρεί δεδομένα και από την απέραντη αγάπη του για την πατρίδα του και τους ανθρώπους της τον κάνει να φαίνεται πως γελάει, αλλά κρυφά να σφουγγίζει τα δάκρυα από τα μάτια.

Στο 19ο φύλλο Σεπτέμβριος-Οκτώβριος 1962, και στον απόηχο της απώλειας του Προέδρου του Συλλόγου Μιχ. Σαράφη, η Βέρα Δαμιανού-Δελησάββα, στις "Πατριωτικές της Αναμνήσεις" θα γράψει κάτι πολύ σημαντικό για τις "προσφυγικές αποζημιώσεις", για τις οποίες διαψεύστηκαν τραγικά για άλλη μια φορά οι μικρασιάτες πρόσφυγες και κοροϊδεύτηκαν από τους ίδιους τους πατριώτες τους, μέλη των Επιτροπών. Γράφει: "Για να κανονιστούν οι αποζημιώσεις που θα εδίδοντο λόγω της ανταλλαγής, έπρεπε να δηλώσουμε μόνον τα σπίτια μας, τα χωράφια και τους κήπους... Τα κινητά, τα χρήματα που μας επήραν, τα εμπορεύματα, τα μαγαζιά, τις αποθήκες που αφήσαμε γεμάτες, δηλαδή το μεγαλύτερο μέρος της περιουσίας, δεν υπολογίζονται. Αλλά και από τις δηλώσεις μας αυτές, πολλά περιουσιακά μας στοιχεία δεν αποζημιώθηκαν. Διότι όταν εστείλαμε τα χαρτιά

στην Αθήνα, που είχε συσταθεί μια επιτροπή από ΜακρηνοΛιβισιανούς για να επαληθεύσει τις δηλώσεις μας, έκαναν πολλές αδικίες ώστε και από εκείνα τα ολίγα που εδηλώσαμε, αρκετά αφήρεσαν, με αποτέλεσμα να μη μας αποζημιώσουν. Ίσως δεν είχαν τα μέλη της επιτροπής την επίγνωσιν της τόσον σοβαράς αποστολής των, από άγνοιαν ή από στενότητα αντιλήψεως ή από κακεντρέχεια και ταπεινά αισθήματα, έγιναν αιτία να αδικηθούν χήρες και ορφανά, οι πιο δυστυχισμένοι και να εξανεμισθούν και οι ελπίδες μας, για κάποια ανάλογη αποζημίωση, από τα τόσα που χάθηκαν για να ξαναφτιάξουμε τη ζωή μας... Ας συγχωρεθούν όσοι τυχόν ζουν από αυτούς και τα διαβάζουν τώρα, αλλά το λάθος τους ήταν πολύ μεγάλο και πληρώσαμε βαριά τις συνέπειες... Ας τους συγχωρήσει ο Θεός”...

Τι είχε γίνει; Μετά την ανταλλαγή, γύρω στο 1925, το Υπουργείο συστήνει επιτροπές από υπηρεσιακούς παράγοντες αλλά και από μέλη των προσφυγικών συνοικισμών που γνώριζαν εκ των έσω τις περιουσίες των αιτούντων, για να εξετάσουν το ενδεχόμενο αποζημίωσης των προσφύγων έναντι των περιουσιών που είχαν χαθεί. Και τα μέλη αυτά για άλλη μια φορά κορόιδεψαν τους δύστυχους και “έγιναν αιτία να αδικηθούν χήρες και ορφανά”, τουλάχιστον έδειξαν υπερβάλλοντα ζήλο.

Τα γραμμάτια όμως στην Αγροτική Τράπεζα για τα πλινθόκτιστα σπίτια και την πολεοδομία για το μοίρασμα των χωραφιών εισπράχτηκαν στο ακέραιο από την Αγροτική Τράπεζα μέχρι και το 1940 [βλέπε: απόδειξη πληρωμής γραμματείου]. Ενώ είναι ιστορικά εξακριβωμένο ότι το δάνειο για την Αποκατάσταση των Προσφύγων ξεπληρώθηκε στο ακέραιο από τους ιδίους τους πρόσφυγες [γι’ αυτό το λόγο, άλλωστε, η οριστική διανομή της γης έγινε μόλις το 1931].

Στο ίδιο φύλλο και στην 4η σελίδα μια είδηση για τη Νέα Μάκρη με τίτλο: “Ερανος προς ανέγερσιν του ναού εις Νέαν Μάκρην”.

“Το εκκλησιαστικόν συμβούλιον του Ιερού Ναού Αγ. Κωνσταντίνου και Ελένης ενέκρινε την διενέργειαν εράνου προς ανέγερσιν νέου ενοριακού ναού, διότι ο υπάρχων δεν εξυπηρετεί πλέον τας ανάγκας του διαρκώς αυξανομένου πληθυσμού του ωραίου αυτού συνοικισμού των πατριωτων μας.

...Προς τούτο συνεστήθη 30 μελής Επιτροπή αποτελουμένη από τους κάτωθι: Ακολουθούν τα ονόματα 15 Μακρηνών, μεταξύ των οποίων του Νίκου Καραγεωργίου, Γιάννη Μανάβη, Μιχάλη Καλλιντζή, Χαρίτου Μαυρίκου, Τάσου Λουίζου κ.ά.

Ο έρανος απέβλεπε ώστε να μαζευτούν χρήματα για την ανέγερση ενός ναού στο κέντρο του χωριού όπως τόθελαν οι εκάστοτε εφημέριοι του αγίου Κωνσταντίνου και μάλιστα στο κέντρο της πλατείας.

Στο 2ο φύλλο του "Λιβισιού" Νοέμβριος-Δεκέμβριος 1962 και με τον τίτλο "Η ετήσια εορτή του συλλόγου" η εφημερίδα γράφει ότι την 11η Νοεμβρίου 1962 γιορτάστηκε η ετήσια γιορτή του Συλλόγου στη Νέα Μάκρη "με τη συμμετοχή πολλών πατριωτών" και ότι μετά την αρτοκλασία στον ναό του αγίου Κωνσταντίνου ο πρόεδρος του συλλόγου Μιχαήλ Πανηγύρης εξεφώνησε τον πανηγυρικό της ημέρας και τους θυμίζει την ανάλογη γιορτή των Ταξιαρχών στο Λιβίσι.

Στην 1η σελίδα αυτού του φύλλου ο ΜακρηνοΛιβισιανός γιατρός Μιχαήλ Σιτές περιγράφει το ταξίδι του στις παλιές πατρίδες Μάκρη και Λιβίσι.

Σε αυτό γράφει και κάτι που θα πρέπει να το προσέξουμε: "Τελείωσα το Σχολείο της Μάκρης, γράφει, το 1919, συγχρόνως δε φοιτούσα και στο τουρκικόν. Με το πρόσχημα ότι θα πήγαινα εις την ναυτικήν σχολήν της Κων/πόλεως εγκατέλειψα την ελληνικωτάτην πατρίδα μου Μάκρην και ήλθα εις την Ελλάδα με τον εθνικόν παλμόν και τα όνειρα που κάθε υπόδουλος ζητεί την ελευθερίαν του"... Την Παλιά Μάκρη βέβαια τη βρίσκει αγνώριστη μετά τους σεισμούς του 1952 κ.ά. αλλά παρακάτω δίνει την εξής πληροφορία που πρέπει να την προσέξουμε εμείς στη Νέα Μάκρη: Ότι ο Αλκιβιάδης Σαράφης που άφησε μετά το θάνατό του 200.000 δολάρια τα άφησε στο Δήμο της Αθήνας για να γίνουν λουτρά στο Πεδίον του Άρεως ήταν γενικός διευθυντής της αστυνομίας της Νέας Υόρκης και προσθέτει ότι αυτά τα έργα δεν έχουν δει ακόμα το φως.

Έτσι τα σχετικά με τον Αλκ. Σαράφη μάλλον μπλέκονται γιατί ο Λαμέρας λέει ότι πλούτισε από επιχειρήσεις ο Αλκ. Σαράφης στην Αμερική, ενώ ο Μ. Σιτές γράφει ότι ήταν Γεν. Διευθυντής της αστυνομίας της Ν. Υόρκης.

Στο 23 φύλλο του "Λιβισιού" μια πολύ ενδιαφέρουσα είδηση: Αναγγέλλεται η έκδοση του "Μάκρη και Λυβήσι" του Κων/νου Λαμέρα.

Στο 24ο φύλλο του "Λιβισιού" Ιούλιος-Οκτώβριος 1963: γίνεται έκκληση για την ενίσχυση της εφημερίδας, και από τη Ρένα Παπαντωνίου-Βελισσαρίου στο κύριο άρθρο της εφημερίδας, και από τον Πλάτωνα Μουσαίο στο χρονογράφημα, αλλά και από την Τοπική Επιτροπή του Συλλόγου και της εφημερίδας στη Νέα Μάκρη.

Την Τοπική τώρα Επιτροπή του Συλλόγου, από 13 Σεπτεμβρίου 1963, αποτελούν οι: Καραγεωργίου Νικ., Σαρρής Κων/νος, Σάββας Τζιλάβης, Σέργης Ιωάννης, Δαμιανού Βερούλα, και Δελησάββας Παναγιώτης.

Σε αυτό το φύλλο ο Νικ. Καραγεωργίου κάνει και αυτός έκκληση στους πατριώτες να συνδράμουν όπως μπορούν στην οργάνωση και υλοποίηση των σκοπών του Συλλόγου και παραπονείται και αυτός με τη σειρά του για την αδικαιολόγητη και πανθομολογούμενη πλέον αδιαφορία.

Δυστυχώς είναι αλήθεια αυτό. Δεν υπάρχει πια συμμετοχή και ενδιαφέρον. Κι αυτό την ώρα που έχουν ήδη εκδοθεί οι "Παροιμίες" της Καλ. Μπουγιούκου-Μουσαίου και "Το Ιδίωμα του Λιβισιού της Λυκίας" του Νικ. Ανδριώτη, και αναμένεται το "Η Μάκρη και το Λυβήσι" του Κων/νου Λαμέρα.

Στο 24ο φύλλο του "Λιβισίου" Ιούλιος-Οκτώβριος 1963, στη δεύτερη μάλιστα σελίδα, υπάρχει καταχωρημένη μια ωραιότατη φωτογραφία νεαρής νύφης ΜακρηνοΛιβισιανής με τα σουπάνια της. Ακόμα, μια παλιά προκήρυξη του ίδιου του Κων/νου Λαμέρα "προς τους απανταχού Λιβισιανούς και Μακρηνούς".

Η προκήρυξη έχει ημερομηνία 28 Ιανουαρίου 1940, προτού αρχίσει δηλαδή ο πόλεμος του 1940 και η πείνα που τον ανάγκασε να έρθει στη Νέα Μάκρη. Αυτή η ανακοίνωση σημαίνει επίσης ότι η λαογραφική του μελέτη "Μάκρη και Λιβίσι" που βραβεύτηκε το 1945 από την Ακαδημία Αθηνών, ήταν ήδη γραμμένη και απλά συμπληρώθηκε στη Νέα Μάκρη από ό,τι είμαστε σε θέση να συμπεράνουμε από τα περιεχόμενα του έργου που παραθέτει ο ίδιος ο συγγραφέας στην προκήρυξή του.

Και πρέπει εδώ να πούμε ότι ο επιμελητής του έργου, ο Γιάννης Λαμέρας, γιος του Κων/νου Λαμέρα, στην έκδοση του 1964 έχει περιλάβει ένα μέρος του έργου, γι' αυτό τον τόμο που έχει εκδώσει τον χαρακτηρίζει ως πρώτο τόμο. Και βέβαια θα ακολουθούσε ο δεύτερος, αλλά τον πρόλαβε ο θάνατος.

Έτσι έμειναν εκτός, όλα τα παρακάτω κεφάλαια που από την έρευνά μας επισημαίνουμε, κεφάλαια που τα εξαγγέλλει ο ίδιος ο συγγραφέας με την παραπάνω προκήρυξή του της 28/1/1940, αλλά δεν υπάρχουν σε αυτό τον πρώτο τόμο. Κι αυτά είναι:

– Μελέτη του Κων/νου Λαμέρα για την "Λυβησιανή Διάλεκτο" όπως την γράφει σύμφωνα με τη δική του άποψη για τη λέξη Λιβίσι και για τον όρο Ιδίωμα. – Ονόματα – Ρήματα ανώμαλα.
– Τετρακόσιες ογδόντα Παροιμίες και 2000 λέξεις Λιβισιανές.

- Οι στρατολογίες – το Διβάνι Χαρπ του Δενισλή – Οι εκτοπίσεις – Ο φόνος του Μάνωλα – Η Ανταλλαγή – Η εν Ελλάδι Εγκατάστασις –
- Παράρτημα: Καλαμάκι – Αντίφελλος – Φοίνικας – Μύρα – Ελμαλή – Ξάνθος – Κανδύανδα κλπ.

Υπάρχει μάλιστα η πληροφορία στον Α΄ τόμο του "Μάκρη και Λυβήσι" από τον επιμελητή του τόμου ότι στη λαογραφική αυτή μελέτη υπήρχαν και μουσικά διαγράμματα των δημοτικών τραγουδιών του Λιβισιού και της Μάκρης.

Αυτά τα μουσικά διαγράμματα αναζητήθηκαν τόσο στο Κέντρο Μικρασιατικών Σπουδών όσο και στην Ακαδημία Αθηνών και δεν βρέθηκαν.

Στην πρώτη σελίδα επίσης αυτού του 24ου φύλλου υπάρχει "Ευχαριστήριον" του Προέδρου της Σχολικής Εφορείας Νέας Μάκρης Νικ. Εμμ. Καραγεωργίου με το οποίο ευχαριστεί τον Αντώνιο Παπαθανασίου που δώρισε στο Σχολείο της Νέας Μάκρης το ποσόν των 1.000 δραχμών "δια του οποίου ποσού εγένετο ο εξωτερικός υδροχρωματισμός όλων των αιθουσών του Σχολείου".

Και εύλογα η Εφορεία του Σχολείου της Νέας Μάκρης τον ανακυρήσσει δωρητή του Σχολείου ευχόμενη επίσης "όπως η αξιέπαινη αυτή πράξις του εύρη και άλλους μιμητάς"...

Στο 27ο φύλλο του "Λιβισιού" Μάρτιος 1964: Στην πρώτη σελίδα η φωτογραφία της Α. Μ. του βασιλέως Παύλου που πέθανε στις αρχές του Μάρτη του 1964.

Στην πρώτη επίσης σελίδα υπάρχουν οι φωτογραφίες του Αντώνη Τζιζή και του Σάββα Παπαπολίτη που έχουν εκλεγεί βουλευτές, ο πρώτος στην Αθήνα και ο δεύτερος στον Πειραιά, με την παράταξη της Ένωσης Κέντρου κατά τις τελευταίες βουλευτικές εκλογές.

Στην πρώτη σελίδα ακόμα δημοσιεύεται μια ανταπόκριση από τη Νέα Μάκρη με τίτλο "Η Πίττα της Νέας Μάκρης", για την κοπή της πρωτοχρονιάτικης πίτας του Συλλόγου και της εφημερίδας. Μαζί και μια ωραία φωτογραφία με τον Σίμο Παπαδόπουλο ως πρόεδρο της Κοινότητας να κόβει την πίτα και τον Ν. Καραγεωργίου πλάι του, Γιώργο Δημητριάδη, Γιώργο Παναγή και άλλους.

Στην εκδήλωση φαίνεται να παραβρέθηκε και ο νεοκλεγμένος βουλευτής Αντώνης Τζιζής.

Στη δεύτερη σελίδα δημοσιεύονται αποσπάσματα από το βιβλίο του

Κ. Λαμέρα που πρόκειται να κυκλοφορήσει. Και ας σημειωθεί εδώ ότι το "Μάκρη και Λυβήσι" σε όλες αυτές τις δημοσιεύσεις δεν προβάλλεται ως λαογραφική μελέτη αλλά ως "Ιστορία της Μάκρης και του Λιβισιού".

Και βέβαια καμιά μνεία και κανένα σχόλιο, ούτε στο 23ο, ούτε στο 24ο φύλλο για τη δολοφονία του Γ. Λαμπράκη τον Μάιο του 1963, όπως και τα προηγούμενα χρόνια για τις μεγάλες Μαραθώνειες πορείες Ειρήνης που γίνονταν κάθε χρόνο το Μάη από το 1960 και μετά με τις διανυκτερεύσεις, τις εκδηλώσεις, τα δρώμενα, τους χορούς και τα τραγούδια των οδοιπόρων έξω από την Αμερικάνικη Βάση της Νέας Μάκρης που αποτελούσε για τον κόσμο την απόδειξη της εξάρτησης της χώρας μας από τους μεγάλους προστάτες της.

Γιατί: Γιατί το απαγόρευε το Καταστατικό του νέου Συλλόγου που είχε προέλθει από την συγχώνευση του "Γλαύκου" και του "Τελμησσού", ρητά και κατηγορηματικά στο Άρθρο 3 με την εξής διατύπωση: "Απαγορεύονται εκδηλώσεις ή κινήσεις πολιτικού περιεχομένου εις τας πάσης φύσεως εκδηλώσεις του Σωματείου, κρίνεται δε τούτο ως παραβίασις του Καταστατικού"... [εφημ. "Λιβίσι" ΑΦ 1 Αύγουστος 1960].

Ως εκεί φαίνεται πως έφτανε η Δημοκρατία μας…

Στο 32ο φύλλο του "Λιβισιού" Φεβρουάριος 1965: Πρόεδρος της Κοινότητας είναι ο Γεώργιος Φίλιππας που έχει συνταξιοδοτηθεί μετά από 35 χρόνια υπηρεσίας, και αντιπρόεδρος της Κοινότητας είναι ο Σάββας Τζιλάβης.

Στις 10/1/1965 γίνεται η γιορτή της κοπής της πρωτοχρονιάτικης πίτας του Συλλόγου στο ξενοδοχείο "Ακροπόλ".

Παρόντες: Αντώνης Τζιζής, βουλευτής πια Αθηνών από το 1964 με την παράταξη του Γεωργίου Παπανδρέου κ.ά. Η συμμετοχή της Ν. Μάκρης ήταν έντονη και πολυάριθμη: Γ. Φίλιππας, Σ. Τζιλάβης, Ν. Καραγεωργίου, Μ. Καλλιντζής και Γ. Παναγής που έπαιξε με την κιθάρα του, όπου τραγούδησαν και χόρεψαν όλοι μαζί τη Σούστα.

Άλλη καμιά είδηση από τη Ν. Μάκρη, ούτε από το Σύλλογο παρά μονάχα οι ειδήσεις πάλι και πάλι για τον Οικοδομικό Συνεταιρισμό για τον οποίο φαίνεται να τους βοηθάει ο Σάββας Παπαπολίτης και που τώρα έχει πάρει την οριστική του ονομασία "Νέον Λιβίσιον". Σε αυτό τον Οικισμό φαίνεται επίσης να εναποθέτουν τις ελπίδες τους για ένα Κέντρο ή Εστία των ΜακρηνοΛιβισιανών όπου γης.

Κατά ένα πολύ παράδοξο τρόπο τα πράγματα φαίνονται να είναι πολύ

αισιόδοξα, γιατί τόσο πολλοί και μεγάλης αξίας και κύρους πατριώτες ουδέποτε είχαν βρεθεί μαζί σε καμιά εκδήλωση προηγουμένως.

Και όμως. Δυστυχώς οι εξελίξεις τούς είχαν, φαίνεται, ξεπεράσει. Οι καιροί είχαν αλλάξει, το ρεύμα είχε πάρει κατεύθυνση για αλλού και δεν γύριζε πίσω. Το πιο σπουδαίο, οι άνθρωποι είχαν αλλάξει...

Κι έτσι ο Σύλλογος φθίνει, μέσα σε γκρίνιες και μεμψιμοιρίες και μάλιστα την ώρα που οι αιθεροβάμονες που δραστηριοποιούνται και κάνουν ό,τι τους είναι δυνατόν για να τον κρατήσουν στη ζωή και να τον στηρίξουν.

Στο 34ο φύλλο του "Λιβισιού" Ιούνιος 1965: Στον λόγο του απερχομένου Μιχ. Πανηγύρη προέδρου μέχρι τότε του Συλλόγου υπάρχει η είδηση για μας τους ΝεοΜακρηνούς ότι στο θεμέλιο λίθο που έβαλε ο Δήμαρχος Αθηναίων Τσουκαλάς για την κατασκευή του "Σεράφειου" Κολυμβητηρίου της Αθήνας στο Γκάζι το 1964, από τη δωρεά των 20.000.000 δρχ. της διαθήκης του, Αλκιβιάδη Σαράφη, παραβρέθηκαν εκπρόσωποι του ενιαίου Συλλόγου των ΜακρηνοΛιβισιανών. Και ότι την πρόσκληση αυτή στα εγκαίνια του Κολυμβητηρίου την είχε ζητήσει ο Σύλλογος από τον Τσουκαλά...

Υπάρχει επίσης η είδηση ότι ο νέος πρόεδρος του Συλλόγου είναι πια ο Αντώνης Τζιζής με τις ενέργειες του οποίου ο Σύλλογος έλαβε 25.000 δρχ. ενίσχυση από το κράτος για τους σκοπούς του.

Στο 36ο φύλλο του "Λιβισιού" Δεκέμβριος 1965: Στη 2η σελίδα και κάτω από τον τίτλο "Τα εγκαίνια του ιερού ναού των Ταξιαρχών εις Ν. Μάκρην" υπάρχει η φωτογραφία των δωρητών Χαρίτου και Δέσποινας Μαυρίκου μαζί με τον παπα-Νικόλα Ζέρβα μπροστά στην είσοδο του ναού των Ταξιαρχών στο νέο Νεκροταφείο.

Στο 39ο φύλλο του "Λιβισιού" Ιανουάριος του 1967 και με καθυστέρηση κάποιων μηνών η εφημερίδα εκδίδεται με πολλά παράπονα αδικαιολόγητα.

Ανάμεσα σε αυτά μια ένσταση για ένα δρόμο στη Ν. Μάκρη. Οι δρόμοι αυτοί, όπως γινόταν τότε σε όλη την έκταση της Ν. Μάκρης ανοίγονταν όχι μόνο με κοινή εισφορά σε γη των όμορων ιδιοκτησιών, αλλά και η ασφαλτόστρωσή τους γινόταν με κοινή εισφορά σε χρήμα, για την άσφαλτο κλπ. Στην περίπτωση που απασχολεί την εφημερίδα, το δίκαιο της από κοινού ονοματοθεσίας του δρόμου, παραβιάστηκε από έναν από

τους ιδιοκτήτες κι αυτό προκάλεσε την ένσταση των υπολοίπων.

Το ζήτημα της ονοματοθεσίας των δρόμων στη Νέα Μάκρη ανέκαθεν ήταν ανοιχτό και έχει προκαλέσει πολλές συζητήσεις. Οι ΝεοΜακρηνοί της ένστασης που αναφέρει το "Λιβίσι" είναι πέρα για πέρα δικαιολογημένοι: Η Νέα Μάκρη, τονιζόταν στην εφημερίδα, έχει μια μεγάλη Ιστορία και Μυθολογία πίσω της. Για τα ονόματα των δρόμων που αυτά πρέπει να διηγούνται την Ιστορία της υπάρχουν ονόματα ευεργετών, δασκάλων, αγωνιστών και ανθρώπων που δόξασαν και ωφέλησαν την Κοινότητα. Αυτά τα ονόματα θάπρεπε να μπαίνουν στους δρόμους. Όχι αριθμοί, όπως έγινε τον καιρό της δικτατορίας των συνταγματαρχών, στη Νέα Μάκρη και παραμένουν μέχρι σήμερα.

1967-1974 η περίοδος της δικτατορίας των συνταγματαρχών και η Ν. Μάκρη

Με την επιβολή της δικτατορίας των συνταγματαρχών τον Απρίλη του 1967 το Κοινοτικό Συμβούλιο της Ν. Μάκρης υπό τον Γ. Φίλιππα, και Σ. Τζιλάβη, Μιχ. Τακιργιάννη, Μαυρίκο Μαυρίκο, Μανώλη Ν. Καραγεωργίου και Κώστα Κλεφτάκη, καταργείται και επιβάλλεται ως δοτός Πρόεδρος ο Κων/νος Στεργίου από την Αγία Μαρίνα [Γεροτσακούλι], πρώην μέλος του Κοινοτικού Συμβουλίου. Μέλη: ο Κυριάκος Τσακιργιάννης και Βασίλης Καραγιάννης.

Αντίστοιχα η εφημερίδα "Λιβίσι" κλείνει και ο κοινός Σύλλογος των ΜακρηνοΛιβισιανών η "Μάκρη" διαλύεται αφήνοντας ημιτελείς τους στόχους και τους σκοπούς ύπαρξης και λειτουργίας του: Να ιδρύσουν το "ΜακρηνοΛιβισιανό Σπίτι" και να παγιώσουν ένα Κέντρο ή Εστία που να είναι σημείο αναφοράς και να συγκεντρώνει τους απανταχού της γης ΜακρηνοΛιβισιανούς και τους απογόνους τους.

Όμως μέσα σε μια δεκαετία οι διάφοροι Σύλλογοι που είχαν δει το φως είχαν κάνει σημαντικό έργο, να ενημερώσουν και, κυριότερα, να αναζωπυρώσουν μνήμες και να καταγράψουν τα πιο σημαντικά σημεία της ιστορίας της μικρασιατικής τους πατρίδας.

Πάνω σε αυτά η συμμετοχή και η συμβολή της Νέας Μάκρης για την καταγραφή της ιστορίας, της παλιάς όσο και της καινούργιας, δηλ. της Ν. Μάκρης, από τον Νίκο Καραγεωργίου, τον Αντώνη Τζιζή, τη Βερούλα Δελησάββα-Δαμιανού κ.ά. ήταν ιδιαίτερα σημαντική όσο και ενδιαφέρουσα.

Από την άλλη μεριά οι Σύλλογοι αυτοί και οι εφημερίδες ανέδειξαν τις αρνητικές εκείνες ιδιαιτερότητες και τα μεγάλα μειονεκτήματα του

χαρακτήρα των μικρασιατών ΜακρηνοΛιβισιανών που βέβαια κληρονομούνται και στους απογόνους όπως είναι φυσικό...

Η διαίρεση, η διχόνοια, η έλλειψη συλλογικότητας, φανερώθηκαν αυτά τα χρόνια με όλες τους τις αρνητικές συνέπειες.

Κι από την άλλη μεριά εμφανίζονται πρόσωπα και προσωπικότητες εγνωσμένου κύρους και αξίας και κοινής αποδοχής, όπως η Ρένα Παπαντωνίου-Βελισσαρίου, ο Πλάτων Μουσαίος, ο Μιχάλης Σαράφης, η Δέσποινα Ζαμπάκη, η Γεωργαλίδου, ο Αντώνης Τζιζής, ο Μιχ. Βασιλειάδης κ.ά. που διακατέχονται από ένα αίσθημα πατριωτισμού και φιλαλληλίας, ίσως και εξωπραγματικής που εκπλήσσει και συγκινεί.

Παρά ταύτα φαίνεται πως τίποτε δεν μπορεί να αναστρέψει το ρεύμα της απάθειας και της μη συμμετοχής. Η εποχή οπωσδήποτε έχει αλλάξει, αλλά και οι άνθρωποι έχουν αλλάξει.

Όμως, μέσα σε αυτή τη δεκαετία και μέσα σ' αυτό το κλίμα εμφανίζονται τρία βιβλία που θα μείνουν μέσα στο χρόνο σαν ορόσημα παντοτινά για όλες τις γενιές και για όλους όσους έλκουν την καταγωγή από τη Μάκρη και το Λιβίσι της Λυκίας της Μ. Ασίας.

Και αυτά τα βιβλία είναι:

– Οι "Παροιμίες του Λιβισιού και της Μάκρης" 1961 της Καλλιόπης Μουσαίου-Μπουγιούκου.
– "Το Ιδίωμα του Λιβισιού της Λυκίας" 1961 του Καθ. Νικολάου Ανδριώτη και
– Το "Μάκρη και Λυβήσι Μ. Ασίας" 1964 του Κων/νου Λαμέρα.

Για όλα τα παραπάνω βιβλία η συμμετοχή της Ν. Μάκρης υπήρξε σημαντική και αναμφισβήτητη: Ο Κων/νος Λαμέρας στη Ν. Μάκρη διασταύρωσε και επιβεβαίωσε πολλά σημεία της λαογραφικής και ιστορικής του μελέτης. Ο Καθ. Νικόλαος Ανδριώτης στην Δέσποινα Τσακιργιάννη στηρίχτηκε για να διατυπώσει τις απόψεις για το Ιδίωμα του Λιβισιού στη γλωσσολογική έρευνά του. Και επίσης η Καλλιόπη Μουσαίου-Μπουγιούκου στη Ν. Μάκρη συνέλεξε πολλές από τις παροιμίες της όπως και πολλά από τα παραμύθια της, που τα άκουσε από παλιούς παραμυθάδες μικρασιάτες ΜακρηνοΛιβισιανούς που ζούσαν ακόμα το 1950-1952.

Στη δικτατορία, από τους Συλλόγους των ΜακρηνοΛιβισιανών απέμεινε σαν υπόλειμμα κι όχι σαν συνέχεια, ο Οικοδομικός Συνεταιρισμός που αγόρασε μια έκταση από τη Μονή Πεντέλης για τους αποκατεστημένους "αστικώς" στην Αθήνα και στον Πειραιά, κοντά στο μοναστήρι της αγίας Παρασκευής, στο Μετόχι.

"Την ιδέαν αυτήν ενέπνευσε ασφαλώς η επιθυμία πάντων όπως αποκτήσουν κοινόν κέντρον και σημείον επαφής μεταξύ των", γράφει στο "Μάκρη και Λυβήσι" 1964 ο επιμελητής της έκδοσης Ιωάννης Λαμέρας, γιος του Κων/νου Λαμέρα.

Τη 2η με 3η μέρα από την επιβολή του πραξικοπήματος συνέλαβαν το ποιητή Βασίλη Ρώτα και τον αντιστασιακό Απόλλωνα Ψαρουδάκη και τους έφεραν δεμένους με χειροπέδες στο Σταθμό χωροφυλακής που το γραφείο της ήταν στην πλατεία στον 1ο όροφο του κτηρίου Βασίλη Κόλλια, όπου σήμερα το Πνευματικό Κέντρο του Δήμου Ν. Μάκρης "Βασίλης Ρώτας" μετά τη δωρεά του κτηρίου από τον Βασίλη Κόλλια.

Την ίδια μέρα τους πήραν και τους δυο στην Αθήνα, στο γήπεδο Καραϊσκάκη ή της ΑΕΚ, κι έπειτα με πολλούς άλλους στη Γυάρο, από όπου τους απέλυσαν μερικούς μήνες αργότερα.

Άλλους δεν συνέλαβαν στη Νέα Μάκρη [Ευριπίδη Λεωνίδου, Β. Λειβαδινό, Παναγή Καραγεωργίου, Βασίλη Λαζάρου, Σίμο Παπαδόπουλο κλπ.] γιατί πρόφτασαν να κρυφτούν.

Αντίστοιχα έκλεισαν τον "Λαϊκό Λόγο" το περιοδικό που έβγαζε ο Ρώτας με την Βούλα Δαμιανάκου στην Αθήνα με κείμενα και των δυο και σχέδια του Βασίλη Ρώτα.

Αν η δικτατορία ήταν μια τραγική και γελοία περίοδος για τη χώρα, αλλο τόσο ήταν και ο απόηχός της στη Νέα Μάκρη.

Οι μεγαλοστομίες της επταετίας αλά Μεταξά, οι "λόγοι" του δικτάτορα, η τραγελαφική απόδραση του Κωνσταντίνου "από χωρίου εις χωρίον", οι λεονταρισμοί και η "ισχυρά πυγμή" των εκάστοτε τοπικών δικτατορίσκων κυριαρχούσαν και στη Νέα Μάκρη.

Οι διορισμένοι "ηγέτες" της πόλης συνέπλεαν χωρίς καμιά αντίσταση στο "πνεύμα" και τα "πιστεύω" των συνταγματαρχών, και τα υπηρετούσαν σε όσο βαθμό τους επέτρεπε ένα τέτοιο ανελεύθερο καθεστώς.

Εντωμεταξύ το δαιμόνιο της αυθαιρεσίας βρήκε τις πιο κατάλληλες συνθήκες για να αναπτυχθεί και να κυριαρχήσει στη Νέα Μάκρη. Το "αυθαίρετο" σπίτι και η οικοδομή κυριολεκτικά ανθούν.

Με αυτό τον τρόπο χτίστηκαν πολλά αυθαίρετα, πιο πολλά δηλαδή από πριν, δημιουργήθηκαν οικοδομικές "επιχειρήσεις" με εργάτες και εργατικό προσωπικό από οικονομικούς "μετανάστες", Πομάκους ή από Θεσσαλία, Ήπειρο κλπ. από τη μια μέρα στην άλλη, έκλεισαν στόματα με φοβέρες και απειλές.

Και βέβαια οι κρατούντες και οι ευνοούμενοί τους στη Νέα Μάκρη απομονώθηκαν και χλευάστηκαν, αλλά χωρίς φανερό κάτι, μια πράξη αντίστασης σαν να περίμεναν όλοι κάτι που δεν ερχόταν.

Το 1972 επί δοτής Προεδρίας του Κ. Στεργίου εγκρίθηκε και δημοσιεύτηκε το Σχέδιο Πόλης της Ν. Μάκρης που περιελάμβανε έκταση 1.800 στρεμμάτων της σημερινής 5ης Πολεοδομικής Ενότητας [ΠΕ] ή Γειτονιάς.

Αντίστοιχα έγιναν πολλές γεωτρήσεις και ανοίχτηκαν πολλά πηγάδια ανακουφίζοντας έτσι σημαντικά το πρόβλημα της ύδρευσης της Ν. Μάκρης.

Το 1972 ο "πρόεδρος" της Ν. Μάκρης Κ. Στεργίου εξέπεσε του αξιώματός του και στη θέση του η δικτατορία διόρισε τον Βασίλη Τζιλάβη πλαισιούμενο από τον Χρήστο Σπανό και τον Σταύρο Εξηντάρη.

Επί δικτατορίας επίσης κάπου το 1972 έγινε μια 3η πολύ μικρή σε έκταση διανομή γης, μετά εκείνην του 1931 και τη μικρότερη του 1948, σε "ακτήμονες" κατοίκους της Ν. Μάκρης και βέβαια φίλους του καθεστώτος.

Το βέβαιο είναι πως δεν έγινε κάτι, καμιά κίνηση ή ενέργεια κατά της δικτατορίας στη Νέα Μάκρη, επικράτησε μια κατάσταση όμοια με εκείνην του Μεταξά. Οι νοικοκυραίοι περίμεναν από το Κέντρο, από την Αθήνα, να δουν και να μάθουν, τις περιπέτειες του Μίκη και της Μελίνας, τη δολοφονία του Μανδηλαρά, τους φόνους και τα "ατυχήματα" των φοιτητών στη Νομική και στις Σχολές, και την επιστράτευσή τους σαν τιμωρία για τις "αταξίες" τους απέναντι στη δικτατορία, τις περιπέτειες του Ελαιώνα στα Μέγαρα με τον Ανδρεάδη, τις ρεμούλες της ΕΣΟ Πάπας. Έμμεσα επίσης και λογοκριμένες άκουγαν τις ειδήσεις για τα βασανιστήρια των φοιτητών και των αντιστασιακών στις φυλακές και το ΕΑΤ-ΕΣΑ.

Όλοι περίμεναν να ακούσουν τις ειδήσεις από το ραδιόφωνο στην "Ώρα της Αλήθειας" και στη "Φωνή της Ελλάδας" από το Μπι-Μπι-Σι και τη Ντόιτσε Βέλε. Τα ανέκδοτα του Πατακού με το μυστρί και του Παπαδόπουλου με τους γιατρούς, το χειρουργείο και το γύψο, κυκλοφορούσαν σε κάθε παρέα.

Όμως ο κόσμος λούφαζε, άκουγε και δεν κουνιόταν, όταν άλλοι έχαναν περιουσίες και καριέρες, "αυτοκτονούσαν" ή σκοτώνονταν σε τροχαία. Όταν η Ελλάδα βέβαια ξεπουλιόταν στο όνομα του "Ελλάς Ελλήνων Χριστιανών".

Στη Νέα Μάκρη η Αμερικάνικη Βάση στις δόξες της. Δούλευαν εκεί περί τα πενήντα άτομα από τα γύρω χωριά, Μαραθώνα κλπ. και ελά-

χιστοι ΝεοΜακρηνοί. Αυτοί οι τελευταίοι έκαναν τους εργολάβους και τους τεχνίτες, έπιαναν εργολαβίες και δουλειές για τη Βάση με κέρδος, τους ήταν στενά τα περιθώρια του μεροκάματου. Μια από τις πρώτες απόπειρες να καθιερωθεί εργατικό ωράριο και ΙΚΑ ήταν στην Αμερικάνικη Βάση της Νέας Μάκρης που υπονομεύτηκε από μια μερίδα από τους ίδιους τους εργαζόμενους για τους γνωστούς ευνόητους λόγους.

Οι Αμερικάνοι της Βάσης της Νέας Μάκρης αγόραζαν τα είδη καθημερινής τους ανάγκης, σκεύη, ηλεκτρικά και ηλεκτρονικά είδη από το Πι-Εξ της Βάσης, δεν ήταν καταναλωτές σε τίποτα στη Νέα Μάκρη. Λίγοι από αυτούς είχαν ενοικιάσει σπίτια και διαμερίσματα στη Νέα Μάκρη για να είναι κοντά στη Βάση, αλλά αυτοί ήταν κατώτεροι, υπαξιωματικοί συνήθως. Οι ανώτεροι αξιωματικοί νοίκιαζαν σπίτια και έμεναν στην Κηφισιά με τις οικογένειές τους. Γι' αυτό και ο δρόμος Νέα Μάκρη-Κηφισιά από το βουνό ανοίχτηκε και έγινε μαζί με τη Βάση. Φαίνεται ότι αυτό, αυτός ο δρόμος, ήταν μέσα στη συμφωνία του '49-'50 για τη λειτουργία της Βάσης που θα προστάτευε τη χώρα από τον "από βορά κίνδυνο". Γιατί δεν θα μπορούσαν οι Αμερικάνοι αξιωματικοί να μένουν σε ένα χωριουδάκι σαν τη Νέα Μάκρη, όπως ήταν τότε γύρω στο '50 κλεισμένοι στους βάλτους όπως πραγματικά ήταν τότε επίσης ο Βάλτος.

Η Βάση αυτή ήταν μια από τις μεγαλύτερες της Ανατολικής Μεσογείου και κατασκόπευε Ισραήλ, Κύπρο, και Μέση Ανατολή. Μπορεί και Λιβύη γιατί τότε με το Κυπριακό ο Καντάφι είχε απειλήσει να κάνει άμεση επίθεση σ' αυτή τη Βάση.

Αλλά περισσότερο από κάθε άλλη φορά η Βάση της Νέας Μάκρης έγινε μισητή από το ρόλο που έπαιξε στα γεγονότα της Κύπρου το 1974 που τα ελληνικά αεροπλάνα βρέθηκαν στην Κρήτη αντί να πάνε στην Κύπρο. Τότε φάνηκε άμεσα στον κόσμο ο ανθελληνικός της ρόλος. Η Βάση στη Νέα Μάκρη μετά τη μεταπολίτευση του 1974 συγκέντρωσε το ενδιαφέρον, διαδηλώσεις κλπ. των φιλειρηνικών οργανώσεων μέχρι να φύγει μαζί με την άλλη στο Κάτω Σούλι, γύρω στο 1990.

Η Νέα Μάκρη σε όλη τη διάρκεια της χούντας, της δικτατορίας των συνταγματαρχών, έγινε πόλος έλξης εργατικού δυναμικού από όλη την Ελλάδα, Θεσσαλία, Μακεδονία, Ήπειρο, Νησιά. Κυρίως ήταν Πομάκοι.

Οι εργάτες αυτοί ήταν εσωτερικοί εποχιακοί οικονομικοί μετανάστες. Μετανάστευαν από τα χωριά τους άνοιξη και καλοκαίρι και επέστρεφαν πίσω το φθινόπωρο, αρχές του χειμώνα, όπως κάποτε οι δικοί μας στα χωριά της ενδοχώρας στη Μ. Ασία κάνοντας τους τεχνίτες, γανωτζήδες,

σιδηρουργούς, χτίστες κλπ.

Έπιαναν σπιτάκια ή δωμάτια οικονομικά για να έχουν μια στέγη, συν δυο-συν τρεις, άφηναν τα πράματά τους και έφευγαν το πρωί για τη δουλειά, στα χωράφια, στους κήπους, στα καμίνια, κυρίως στους κήπους και στα σπίτια των οικιστών και παραθεριστών της Ν. Μάκρης.

Επομένως εδώ έχουμε ένα εποχιακό μεταναστευτικό ρεύμα προς τη Ν. Μάκρη. Όμως κάτι τέτοιο δεν είναι πρωτοφανές για την πόλη. Μεταναστευτικά ρεύματα προς αυτήν και όχι το αντίθετο, από αυτήν, γιατί κάτι τέτοιο δεν υπήρξε ποτέ, μόνο προς την Αθήνα και πουθενά αλλού, έχουμε και άλλες φορές στην Ιστορία της.

Τα "μεταναστευτικά" ρεύματα στη Νέα Μάκρη

Ένα πρώτο "μεταναστευτικό" ρεύμα έχουμε όταν οι πρώτοι Μακρηνοί βρέθηκαν στα μέρη της Δωρίδας, Άμφισα, Λιδωρίκι, Ελάτεια, Μαλαντρίνο. Από εκεί, από αυτά τα μέρη, οι νεαροί πρόσφυγες ΜακρηνοΛιβισιανοί, παντρεύτηκαν γυναίκες και τις έφεραν στη Ν. Μάκρη, όπως οι αδελφοί Παπαποστόλου, ο Βασίλης Γιαμάνης, ο Μιχάλης Καράκουζας, ο Βασίλης Εξηντάρης κ.ά. Πράγμα που συνεχίστηκε εν μέρει και στα νεότερα χρόνια με άντρες συζύγους από τα ίδια μέρη.

Ένα άλλο "μεταναστευτικό" ρεύμα έχουμε τον καιρό του Εμφυλίου πάλι από τις περιοχές Άμφισας, Ιτέας, από όπου ΜακρηνοΛιβισιανοί μικρασιάτες εγκατεστημένοι εκεί εγκατέλειψαν τους κλήρους και τις αποζημιώσεις τους και ήρθαν στη Ν. Μάκρη γύρω στο '50 και εγκαταστάθηκαν σε οικόπεδα που αγόρασαν από ντόπιους, έκαναν σπίτια και έζησαν με τις οικογένειές τους έκτοτε ανάμεσα στους συγγενείς που είχαν στη Ν. Μάκρη και στους πατριώτες τους.

Οι οικογένειες αυτές είναι του Γιώργου Λουίζου που ήρθε από την Άμφισα, της Κουμπατή, που ήρθε από τη Δράμα την ίδια εποχή και για τους ίδιους λόγους, κ.α.

Την γειτονιά αυτή στην είσοδο της Νέας Μάκρης για τον ερχόμενο από την Αθήνα την ονόμασαν "Τα Ανταρτόπληκτα" για ευνόητους λόγους.

Ένα τρίτο μεταναστευτικό ρεύμα έχουμε γύρω στο '50 επίσης με τον ερχομό πολλών τεχνιτών λατόμων από την Κάρπαθο.

Οι Καρπάθιοι αυτοί ήρθαν νέοι άντρες ως επί το πλείστον με σκοπό να δουλέψουν στα λατομεία, μια τέχνη βαριά, και δύσκολη, και μετά να επιστρέψουν στην πατρίδα. Ορισμένοι ήρθαν και με τις οικογένειές τους και άλλοι παντρεύτηκαν στη Ν. Μάκρη.

Εκτός του ότι έβγαινε μάρμαρο καλής ποιότητας από της περιοχή, Πεντέλη, Αγία Μαρίνα κλπ., ένας άλλος λόγος που τους είλκυσε η Ν. Μάκρη για να έρθουν και να μείνουν, πιθανώς, ήταν ότι ο Γιάννης Μοσχούλης που έκανε και ένα φεγγάρι Πρόεδρος της Κοινότητας, ήταν Καρπάθιος με πολλή αγάπη και ενδιαφέρον για τους πατριώτες του.

Ένα χαρακτηριστικό των δυνατών και περήφανων αυτών νησιωτών ήταν τα γλέντια που έκαναν ομαδικά στο εστιατόριο του Αράπη στην πλατεία της Ν. Μάκρης με τη λύρα και τα τραγούδια τους τις νύχτες στα σοκάκια της Ν. Μάκρης.

Ένα τέταρτο "μεταναστευτικό" ρεύμα ήταν αυτό των Συριανών τεχνιτών από τη Σύρα στη Ν. Μάκρη με το άνοιγμα και τη λειτουργία, όσο διήρκεσε, του εργοστάσιου πορσελάνης του Χαρίτου Τριανταφυλλόπουλου, κι αυτό γύρω στο '50-'52.

Ήρθαν περί τους 20 με 30 τεχνίτες με τις οικογένειές τους και άλλοι βέβαια μόνοι, νέα παιδιά. Οι περισσότεροι έμειναν μέχρι που έκλεισε το εργοστάσιο, το 1960 με 1962, μια περίπου 10ετία.

Μετά οι περισσότεροι έφυγαν, μάλλον προς την Αθήνα ή προς τη Σύρο. Ορισμένοι έμειναν στη Ν. Μάκρη παντρεύτηκαν και έκαναν οικογένειες.

Το άλλο ρεύμα των εσωτερικών οικονομικών μεταναστών, κυρίως Πομάκων από τη Μακεδονία τον καιρό της δικτατορίας των συνταγματαρχών, που περιγράψαμε, ήταν εντελώς εποχιακό.

Μετά τη μεταπολίτευση και προπαντός μετά την εφαρμογή του Ν. 1377/83 έχουμε μια εισροή οικιστών α΄ και β΄ κατοικίας από την Αθήνα και μια πληθυσμιακή έκρηξη ώστε η Ν. Μάκρη να αποτελεί πια μια γειτονιά της Αθήνας

Σύμφωνα με τα στοιχεία της Εθνικής Στατιστικής υπηρεσίας ο πληθυσμός της Ν. Μάκρης κατά την απογραφή του 1971 ήταν 3.864 άτομα.

Η Μεταπολίτευση 1974

Τον Μάρτη του 1975 στις πρώτες Κοινοτικές εκλογές μετά την μεταπολίτευση εξελέγησαν οι: Σίμος Παπαδόπουλος, Πρόεδρος της Κοινότητας, Μανώλης Καραγεωργίου, Βασίλης Βουτσινάς, Μαυρίκος Μαυρίκος ή Γιαννακός, με αντιπολίτευση τους: Βασίλη Τζιλάβη, Χρήστο Σπανό, και Δημοσθένη Δαμιανό.

Τον Σεπτέμβριο του 1975 ιδρύεται ο Επιμορφωτικός Σύλλογος Νέας Μάκρης. Προσωρινός Πρόεδρος μέχρι να εγκριθεί το Καταστατικό του και να γίνουν εκλογές, ο Μιχάλης Δελησάββας, Ειρήνη Κεπέση αντιπρόεδρος, Παναγιώτης Χριστόπουλος γενικός γραμματέας και Γιάννης Βαζάνας ταμίας.

Ιδρυτικά μέλη εκτός των ανωτέρω, οι: Αντώνης Δαμιανός, Γιώργος Βογιατζής, Ιορδάνης Λουίζος, Ελένη Βασιλοπούλου, Καλλιρρόη Κουφουλούκα, Αντώνης Παυλίδης, Βασίλης Καλομοίρης, Βέρα Τζουμελέα, Χρήστος Φωτόπουλος, Ιωάννα Ζόγανου, Μαρίκα Ψαρουδάκη, Δημήτρης Χαρδαλούμπας, Αντώνης Πατεράκης κ.ά. [εφημ. "Αττικόν Βήμα" ΑΦ 505 1 Σεπτ. 1975] Αλλά και οι: Γιάννης και Στέλιος Δημητριάδης, Ρούλα Φωκιανού κ.ά.

Η σφραγίδα του Συλλόγου ορίστηκε να είναι στρογγυλή και να γράφει στην περιφέρεια του κύκλου ΕΠΙΜΟΡΦΩΤΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΝΕΑΣ ΜΑΚΡΗΣ και να έχει στο μέσον τη χρονολογία 1975.

Η σφραγίδα του Επιμορφωτικού Συλλόγου Ν. Μάκρης (έτος ίδρυσης 1975).

Ενοικιάστηκε ένα διαμέρισμα επί της λεωφόρου Μαραθώνος σε κεντρικό κτήριο των αδελφών Χαρδαλούμπα στον 1ο όροφο έναντι μικρού ενοικίου, ουσιαστικά προσφορά των ιδιοκτητών προς τον Σύλλογο, για την προσωρινή του στέγαση.

Αμέσως μετά την ανακοίνωση της ίδρυσής του ο σύλλογος άρχισε να λειτουργεί με γενικές συνελεύσεις κάθε Σάββατο βράδυ.

Σκοπός του Συλλόγου ήταν κυριότερα, η συμβολή στην ανύψωση του πολιτιστικού επιπέδου του λαού της Κοινότητας και ιδιαίτερα της νεολαίας, με ομιλίες, εκδηλώσεις, παραστάσεις, προβολές κλπ.

Επίσης η διατήρηση της Παράδοσης με έρευνα και συλλογή λαογραφικών στοιχείων και αντικειμένων, η δημιουργία βιβλιοθήκης, μουσείου κ.ά.

Η προσέλευση στις γενικές συνελεύσεις ήταν γενική και ο ενθουσιασμός μεγάλος. Τα μέλη, νέοι κυρίως μπορούσαν να εκφραστούν ελεύθερα μέσα από ένα φορέα συλλογικό, πράγμα που είχαν στερηθεί τα εφτά χρόνια της δικτατορίας κι αυτό δημιουργούσε κίνητρα και σκοπούς δραστηριότητας και δουλειάς.

Μοιράστηκαν τομείς και αρμοδιότητες σε ομάδες ώστε κάθε Σάββατο, στη γενική συνέλευση να γίνεται απολογισμός δουλειάς κατά τομείς: λαογραφία, ιστορία, προβλήματα του τόπου, ψυχαγωγία, βιβλιοθήκη, οργάνωση, επικοινωνίες, σχέσεις με την Κοινότητα, σχέσεις με ανάλογους

συλλόγους [Μαραθώνα, Σπάτα κλπ.].

Επίσης αναζήτηση προσώπων που θα μπορούσαν να μιλήσουν στις εκδηλώσεις του συλλόγου ή να προσφέρουν την πείρα τους στην οργάνωσή του κ.ά.

Η Γ. Γ. του Επιμορφωτικού Συλλόγου Ρούλα Φωκιανού που διαδέχτηκε την Ειρήνη Κεπέση, ειδική στον οργανωτικό τομέα, οργάνωσε την δανειστική βιβλιοθήκη του συλλόγου με προσφορές βιβλίων από τα ίδια τα μέλη.

Μέσα στον πρώτο χρόνο λειτουργίας και ώσπου να εγκριθεί το Καταστατικό έγιναν τα εξής:

– Κυκλοφορία και διάθεση Ημερολογίου για το έτος 1976 που είχε φωτογραφία της Παλιάς Μάκρης Μ. Ασίας που πουλήθηκε από μέλη του Συλλόγου τις Γιορτές, Χριστούγεννα 1975 και Πρωτοχρονιά του 1976, δια περιφοράς ομαδικά στα καταστήματα της πλατείας σαν δείγμα ότι ο Σύλλογος εκπροσωπεί την κοινή προσπάθεια όλων των πολιτών της πόλης για την πρόοδο και τον πολιτισμό της.

– Οργανώθηκε Στρογγυλό Τραπέζι με ομιλίες από την Ειρήνη Κεπέση, Καλλιρρόη Κουφουλούκα κ.ά. στο Δημοτικό σχολείο Ν. Μάκρης με θέμα τη "Γυναίκα".
– Προβολή της ταινίας "Η Προδοσία της Κύπρου" στο κινηματοθέατρο "Σίσσυ".
– Ομιλία του Μιχ. Δελησάββα πάλι στο Δημοτικό Σχολείο Ν. Μάκρης με θέμα "Απόπειρα Ιστορίας Μάκρης και Λιβισίου Μ. Ασίας", και τέλος
– Ομιλία με μεγάλη προσέλευση του Πλάτωνα Μουσαίου στον κινηματογράφο "ΡΕΞ" των αδελφών Αλντιπαρμάκη με θέμα "Το Μακρηνο-Λιβισιανό Σπίτι", όπου με πρωτοβουλία του Μανώλη Ν. Καραγεωργίου μέλους του Κοινοτικού Συμβουλίου της Ν. Μάκρης τότε, έγινε έκκληση για προσφορές. Οι παρευρισκόμενοι ανταποκρίθηκαν προφορικά, αλλά η προσφορά τους ουδέποτε πραγματοποιήθηκε για πολλούς και διάφορους λόγους.

Το καλοκαίρι [6 Αυγούστου 1975] οι "Ελεύθεροι Καλλιτέχνες" έπαιξαν τον "Καραϊσκάκη" του Δημήτρη Φωτιάδη στη Ν. Μάκρη.

Την παράσταση οργάνωσε ο Επιμορφωτικός Σύλλογος Ν. Μάκρης. [εφημ. "Αττικόν Βήμα" Σπάτα ΑΦ 505 1 Σεπτ. 1975].

Το καλοκαίρι επίσης του 1976 ο θίασος "Ελεύθεροι Καλλιτέχνες" έπαιξε τον "Κολοκοτρώνη" του Βασίλη Ρώτα στο κινηματοθέατρο "Βικτώρια" των αδελφών Παπαδόπουλου. Κολοκοτρώνης ο Φοίβος Ταξιάρ-

χης, μουσική Νικηφόρος Ρώτας.

Εντωμεταξύ στις πρώτες αρχαιρεσίες του Συλλόγου μετά την έγκριση του Καταστατικού ο μέχρι τότε προσωρινός πρόεδρος αποσύρεται και εκλέγεται ο Γιώργος Βογιατζής με Γ. Γ. τη Βέρα Τζουμελέα.

Το 1976 εκδίδονται τα "Παραμύθια του Λιβισιού και της Μάκρης" της Καλλιόπης Μουσαίου-Μπουγιούκου, έκδοση ΚΜΣ.

Όπως γράφει στην "Εισαγωγή" της η συγγραφέας "το βιβλίο αυτό είναι η στερνή προσφορά μου στη μνήμη των προγόνων μου και της αξέχαστης και για πάντα για μένα χαμένης πατρίδας μου"...

Το 1976: Σχετικά με την Κοινότητα Ν. Μάκρης: Μετά από απόφαση του Συμβουλίου της Επικρατείας το Πολεοδομικό Σχέδιο της Ν. Μάκρης του 1972 "πέφτει" για τοπικούς-περιβαλλοντικούς λόγους και η οικοδομική αναρχία και πάλι φουντώνει. Οι ΝεοΜακρηνοί την ακύρωση αυτού του Σχεδίου την αποδίδουν σε ολιγωρία και αμέλεια της Κοινοτικής Αρχής.

Το 1976: Πεθαίνει ο Γεώργιος Φίλιππας ο δάσκαλος 3 γενεών ΝεοΜακρηνών.

Το 1977 τον Μάιο: Πεθαίνει ο ποιητής Βασίλης Ρώτας από εγκεφαλικό στο σπίτι του στη Νέα Μάκρη. Η κηδεία του γίνεται στην Αθήνα στο Α΄ Νεκροταφείο Αθηνών.

Το 1978: Τίθεται ο θεμέλιος λίθος για την κατασκευή του Δημαρχιακού Μεγάρου της Ν. Μάκρης από τον πρόεδρο της Κοινότητας Σίμο Παπαδόπουλο, ενώ αποφασίζεται οριστικά το χτίσιμο του νέου ναού των αγίων Κωνσταντίνου και Ελένης στη θέση του παλαιού ναού και όχι στην πλατεία όπως εφέρετο μέχρι τότε.

Το ιστορικό του Δημαρχειακού Μεγάρου Ν. Μάκρης

Το κτήριο του Δημαρχειακού Μεγάρου άρχισε να κατασκευάζεται το 1978 σε οικόπεδο επί της λεωφόρου Μαραθώνος που κάποτε ανήκε στην οικογένεια Αντώνη Τζιζή και ήταν περιβόλι και ανθοκήπειο, "της Ζαμπέτας", όπως το ονόμαζαν από το όνομα των καλλιεργητών του. Για την κατασκευή του κτηρίου δραστηριοποιήθηκε πολύ ο τότε Κοινοτάρχης της Ν. Μάκρης Σίμος Παπαδόπουλος. Το Ρυμοτομικό Σχέδιο για τη

Ν. Μάκρη [ΦΕΚ 329Δ/72] είχε ακυρωθεί με την υπ' αριθ. 34/11-1-1977 απόφαση της ολομέλειας του Συμβουλίου της Επικρατείας.

Το Δημαρχείο της Νέας Μάκρης. Μπροστά και δεξιά του η στήλη με τα ονόματα των πρώτων ιδρυτών - πρώτων κατοίκων της πόλης.

Με ενέργειες του Σίμου Παπαδόπουλου δέχτηκε ο τότε προϊστάμενος της Πολεοδομίας Ανατολικής Αττικής στην Αγία Παρασκευή Λεωνίδας Παλούκος να καθυστερήσει κάποιο χρονικό διάστημα την ακύρωση του Σχεδίου ώστε να υποβληθεί η μελέτη και τα σχέδια του κτηρίου ώστε να προλάβει τη χορήγηση της σχετικής οικοδομικής άδειας. Πράγματι με τα αρχιτεκτονικά σχέδια που εκπόνησε ο αρχιτέκτων Ευάγγελος Τσούκαλος και με τη συνδρομή των πολιτικών μηχανικών Σωτήρη Μ. Σωτηρίου και Ι. Οικονόμου ολοκληρώθηκαν εγκαίρως τα αρχιτεκτονικά, στατικά και λοιπά σχέδια του κτηρίου, ώστε το 1978 να μπει ο θεμέλιος λίθος και να αρχίσει η κατασκευή του, η οποία περιελάμβανε και πλήρη αντισεισμική μελέτη.

Μέχρι να κατασκευαστεί το κτήριο τα Κοινοτικά Γραφεία λειτουργούσαν στον Α΄ όροφο της οικοδομής του Βασίλη Κόλλια στη γωνία της λεωφόρου Μαραθώνος και Ελευθερίου Βενιζέλου σε χώρους στενούς και ανεπαρκείς. Το κτήριο αυτό είχε χρησιμοποιηθεί και ως Αστυνομικό Τμήμα, και μέχρι σήμερα στεγάζει την Τοπική Οργάνωση της Νέας Δημοκρατίας, ενώ το ισόγειό του αποτελεί το Πολιτιστικό Κέντρο του Δήμου Ν. Μάκρης "Βασίλης Ρώτας". Δωρητής του κτηρίου, ο Βασίλης Κόλλιας.

Στις Κοινοτικές εκλογές του 1978, τον Οκτώβρη, μετά από πολλές παρατυπίες, "τρυπημένα ψηφοδέλτια" κλπ. εκλέγεται Πρόεδρος της Κοινότητας ο Βασίλης Τζιλάβης, με μέλη τους: Κυριάκο Τσακιργιάννη, Γιάννη Παπαϊωάννου και Χρήστο Σπανό και αντιπολίτευση τους: Σίμο Παπαδόπουλο, Μιχάλη Τσακιργιάννη κ.ά.

Την ίδια χρονιά, το 1978, εγκαινιάζεται το Λαογραφικό Μουσείο Ν. Μάκρης με λίγα αλλά σημαντικά αντικείμενα από προσφορές των κατοίκων της Ν. Μάκρης, αλλά και των: Πλάτωνα Μουσαίου, Ρένας Παπαντωνίου-Βελισσαρίου, Βασίλη Κυριακού κ.ά.

Το λαογραφικό Μουσείο, δημιούργημα του Επιμορφωτικού Συλλόγου και ιδιαίτερα του προέδρου του Ιορδάνη Λουίζου, στεγάζεται προσωρινά στο πλίνθινο σπιτάκι του Προσφυγικού Συνοικισμού των αδελφών Παπόγλου, στη γωνία των οδών του Συνοικισμού Ελευθερίου Βενιζέλου και Αλκιβιάδη Σαράφη.

Τα εγκαίνια του Μουσείου γίνονται με Λιβισιανά τραγούδια και χορούς [τη Σούστα]. Παίζει βιολί ο Βασίλης Μεταξωτός και τραγουδούν νέοι και παλαιότεροι ΝεοΜακρηνοί, ο Ηλίας Πασβάγκας, η Λίτσα Βασίλα, η Ευθυμία Τσακιργιάννη, ο Γιώργος Τρέμπελης κ.ά.

Παρευρίσκονται: η Ρένα Παπαντωνίου-Βελισσαρίου, η Καλλιόπη Μουσαίου-Μπουγιούκου, ο Πλάτων Μουσαίος κ.ά.

Το 1978 επίσης, ιδρύεται η Επιτροπή ΕΕΔΥΕ Ειρήνης Νέας Μάκρης. Ο φόβος του πυρηνικού ολέθρου αυτή την εποχή είναι διάχυτος στον κόσμο και η αμερικάνικη Βάση που λειτουργεί στο Βάλτο δίνει το στίγμα της παρουσίας και των κινδύνων που προέρχονται από αυτήν. Εντωμεταξύ, μετά τη δεκαετία του ’60 το φιλειρηνικό κίνημα έχει και πάλι φουντώσει.

Η σχετική απόπειρα να γίνει η ιδρυτική συνέλευση της Επιτροπής στην αίθουσα του Επιμορφωτικού Συλλόγου που τώρα εδράζεται επί της οδού Μουσαίου στο κτήριο που είχε παραχωρηθεί με ελάχιστο ενοίκιο από τον ΝεοΜακρηνό φίλο του Συλλόγου Γιάννη Ιωσήφ Βαζάνα, βρίσκει την πόρτα του Συλλόγου κλειστή παρά την καταρχήν θετική απάντηση του προέδρου του Συλλόγου και στην κλειστή πόρτα καρφιτσωμένη την ιδιόχειρη ανακοίνωσή του ότι “η ίδρυση της Επιτροπής δεν είναι συμβατή με τους σκοπούς του Συλλόγου” [συμβατός-συμβατή, ορολογία ιατρικού ανακοινωθέντος μιας και ο πρόεδρος του Συλλόγου ήταν γιατρός].

Το 1978 επίσης, λειτούργησε για πρώτη φορά στην ιστορία της πόλης το Γυμνάσιο Ν. Μάκρης.

Ο διαχωρισμός Γυμνασίου-Λυκείου έγινε με νόμο του Γεωργίου Ράλλη το 1976 κατά τον οποίο χωρίστηκαν το Γυμνάσιο από το Λύκειο και το Γυμνάσιο περιελήφθη στη βασική και υποχρεωτική εκπαίδευση και παιδεία των ελληνοπαίδων.

Το Γυμνάσιο Ν. Μάκρης στεγάστηκε σε ένα ενοικιασμένο κτήριο επί της οδού σήμερα Βασίλη Εμμεή, 50 περίπου μέτρα πάνω από τη λεωφόρο. Το κτήριο ήταν ιδιοκτησία των αδελφών Χατζηγαβριήλ με κάποιες αίθουσες στον πρώτο όροφο και το ισόγειο και με ελάχιστο προαύλιο χώρο.

Οι συνθήκες φοίτησης των μαθητών, όπως και οι εργασιακές συνθήκες των καθηγητών ήταν άθλιες.

Μέχρι τότε οι μαθητές που αποφοιτούσαν από το Δημοτικό Σχολείο της Ν. Μάκρης και της αγίας Μαρίνας [Γεροτσακούλι] πήγαιναν στο Γυμνάσιο του Μαραθώνα.

Έτσι το "άνοιγμα" του Γυμνασίου στη Νέα Μάκρη έδινε άλλες ευκολίες και δυνατότητες στους μαθητές της Ν. Μάκρης και των γύρω περιοχών να φοιτήσουν σ' αυτό και να έχουν το Γυμνάσιο στην πόλη τους, αντί να τρέχουν μέχρι το Μαραθώνα.

Ο νόμος του Γ. Ράλλη, κατά τον οποίο η γυμνασιακή μόρφωση ήταν βασική και υποχρεωτική για όλα τα παιδιά, διευκόλυνε τα πράγματα, ενώ αντίστοιχα, ο κόσμος είχε μάθει να διεκδικεί δυναμικά τα όποια δικαιώματά του μετά τη Μεταπολίτευση.

Η ίδρυση και λειτουργία Γυμνασίου στη Ν. Μάκρη εν τούτοις, έθιγε άμεσα τη λειτουργία του Γυμνασίου Μαραθώνος με τον οποίο είχε συνδεθεί η γυμνασιακή μόρφωση των παιδιών της περιοχής από το 1950, γιατί ελάττωνε επικίνδυνα τον αριθμό των παιδιών του δικού του Γυμνασίου. Έτσι αναμενόταν έντονη αντίδραση από μέρους του Συλλόγου Γονέων και Κηδεμόνων Μαραθώνος. Αυτό όμως δεν συνέβη. Συνέβη με την ίδρυση και λειτουργία του Λυκείου Ν. Μάκρης το 1981-82, όπου ο Σύλλογος Γονέων και Κηδεμόνων του Λυκείου Μαραθώνος αντέδρασε πολύ έντονα γιατί φοβήθηκε ότι με την αποχώρηση των μαθητών της Ν. Μάκρης κινδυνεύει να κλείσει το Λύκειο Μαραθώνος.

Το μεγάλο πρόβλημα σ' αυτήν την περίπτωση του Λυκείου Ν. Μάκρης, ήταν το στεγαστικό, πού θα στεγαζόταν. Η λύση βρέθηκε, μάλλον, ακριβέστερα, εκβιάσθηκε. Στεγάστηκε προσωρινά στα υπόγεια του Δημαρχείου Ν. Μάκρης παρ' όλες τις αδικαιολόγητες ή όχι αντιρρήσεις της τότε Κοινοτικής Αρχής Ν. Μάκρης.

Κεφάλαιο ΣΤ΄

Από το 1980 ως το 1990: η "αστικοποίηση" – ο Επιμορφωτικός Σύλλογος και η εφημερίδα του "Η Φωνή της Ν. Μάκρης" – το ιστορικό του Ρυμοτομικού Σχεδίου Ν. Μάκρης – οι αγώνες για: το Κέντρο Υγείας [ΚΥ] Ν. Μάκρης – Γυμνάσιο και Λύκειο – η σύνδεση με την ΕΥΔΑΠ και οι εφημερίδες "Παλμός" [1983] [Πέτρος Μανωλάς], "Νέα του Ζούμπερι" και "Γνώμη" [Κώστας Γεωργίου] – ο Ν. 1285/82 και τα Απομνημονεύματα των Αγωνιστών της Εθνικής Αντίστασης – το Νοσοκομείο της Νταού Πεντέλης [ΠΝΑ]: η Ιστορία του και η σχέση του με τη Ν. Μάκρη – εκδόσεις, παραστάσεις, εκδηλώσεις [1980-1990] – το 1990 η Κοινότητα Ν. Μάκρης γίνεται Δήμος – "φεύγει" η Βάση της Ν. Μάκρης – και πάλι το Λιμανάκι της Ν. Μάκρης – οι συμπολίτες μας Σαρακατσάνοι της Αγίας Μαρίνας ["Γεροτσακούλι"] και της "Ανατολής" Ν. Μάκρης

Η μεταπολίτευση του 1974 με όλα όσα έφερνε μαζί της, την κατάλυση της δικτατορίας, και με όλα όσα είχαν συμβεί στη διάρκεια της επταετίας, την καθολική παθητική αντίσταση του κόσμου, την αντίσταση εντός και εκτός Ελλάδος, το Πολυτεχνείο, την προδοσία της Κύπρου, την κατάδειξη του ρόλου του ΝΑΤΟ και των ΗΠΑ, και τέλος τη δίκη του "στιγμιαίου" των υπαιτίων το καλοκαίρι του 1975 και το δημοψήφισμα για τους Γκλύξμπουργκ του 1977, κράταγαν το λαό σε εγρήγορση και προσδοκία για κάτι καλύτερο, όσο κι αν η λύση Κ. Καραμανλή φαινόταν ίσως η πιο ρεαλιστική για τις περιστάσεις.

Όμως ενώ οι κυβερνήσεις Εθνικής Ενότητας κυρίως, αλλά και οι κυβερνήσεις Καραμανλή και Ράλλη προχώρησαν με μεγάλα βήματα και έκαναν σημαντικό έργο, η εκτελεστική εξουσία κρατήθηκε στα ίδια με τα πιο μπροστά, μέσα στα προηγούμενα παλαιά πλαίσια: των εξαγγελιών και τον βραδύ βηματισμό προς την υλοποίησή τους στο απώτερο μέλλον.

Έτσι η κάθοδος του Ανδρέα Παπανδρέου στην πολιτική το 1978 όπου το κόμμα του κερδίζοντας το 17 τοις εκατό και βγάζοντας 25 βουλευτές

στη Βουλή έδωσε νέα πνοή στο Κοινοβούλιο.

Οι θέσεις του, οι λόγοι του, τα προγράμματά του έφεραν ένα καινούργιο ρίγος και νέες προσδοκίες στο λαό.

Ο Ανδρέας Παπανδρέου, έντονα δημαγωγικός από την εμφάνισή του στην πολιτική σκηνή της χώρας, και εξ ίσου αντιφατικός, έταξε στον κόσμο μια Ελλάδα που να ανήκει στους Έλληνες, δηλαδή έξω από την ΕΟΚ, κι αυτό ερχόταν σε τέλεια αντίθεση με την άποψη του Κ. Καραμανλή, ότι "ανήκομεν εις την Δύσιν". Αλλά και έξω από το ΝΑΤΟ, έξω οι βάσεις και τα πυρηνικά από την Ελλάδα.

Επίσης υποσχόταν κρατικοποιήσεις των βασικών παραγωγικών επιχειρήσεων, δουλειά και ασφάλιση για όλους, κρατική δωρεάν Παιδεία, Υγεία και Πρόληψη και Κράτος Δικαίου και Κοινωνικής Φροντίδας.

Ακόμα υποσχόταν αναγνώριση της Εθνικής Αντίστασης και κατάργηση του εμφυλιοπολεμικού κλίματος, ζήτημα στο οποίο οι πατριώτες που είχαν λάβει μέρος στην Εθνική Αντίσταση και είχαν υποστεί βαριές τις συνέπειες ήταν ιδιαίτερα ευαίσθητοι. Επίσης υποσχόταν άρση του φόβου του χωροφύλακα, ζήτημα και αυτό για το οποίο ο ελληνικός λαός είχε πολύ πικρές εμπειρίες.

Στη Νέα Μάκρη όπως γράψαμε ήδη, στις εκλογές του 1978, ο Βασίλης Τζιλάβης με αντίπαλο τον Σίμο Παπαδόπουλο, κέρδισε τις εκλογές:

Πρόεδρος Βασίλης Τζιλάβης, αντιπρόεδρος Κυριάκος Τσακιργιάννης, και μέλη: Χρήστος Σπανός, Γιάννης Παπαϊωάννου. Αντιπολίτευση: Σίμος Παπαδόπουλος, Μιχάλης Β. Τσακιργιάννης κ.ά.

Αντίστοιχα τα χρόνια αυτά από τη μεταπολίτευση, 1974 και μετά, μέχρι και το 1980-81 τα προβλήματα της Ν. Μάκρης διογκώνονται.

Η ακύρωση του Σχεδίου Πόλης του Μάνου Ν. 948/76 από το Συμβούλιο της Επικρατείας έχει σαν συνέπεια την άναρχη δόμηση αυθαιρέτων σε όλη την έκταση της Ν. Μάκρης, και όχι μόνο, αλλά και στην παραλία Μαραθώνος, Ραφήνα, Μεσόγεια, και σε όλη την Ελλάδα, σε μέρη κατάλληλα για δεύτερη κατοικία.

Η Ν. Μάκρη γίνεται ακόμα πιο πολύ τώρα πόλος έλξης ανειδίκευτων εργατών από όλα τα διαμερίσματα της χώρας, ιδιαίτερα από Θεσσαλία, Ήπειρο, Μακεδονία, που στη Ν. Μάκρη βρίσκουν απασχόληση στην οικοδομή κυρίως.

Το εργοστάσιο πορσελάνης του Χ. Τριανταφυλλόπουλου έχει κλείσει από καιρό [1960-1962], και τα τουβλοκάμινα έχουν σταματήσει να λει-

τουργούν το ένα μετά το άλλο, γιατί δεν μπορούν να παρακολουθήσουν τις νέες τεχνολογίες και την τυποποίηση της μαζικής παραγωγής. Μόνο η επιχείρηση του Σάββα Τζιλάβη υφίσταται, αλλά και αυτή έχει μεταφερθεί ουσιαστικά στη Διασταύρωση της Ραφήνας σ' ένα μεγάλο σύγχρονο εργοστάσιο τουβλοποιίας και σε σύμπραξη με τον επιχειρηματία Καφετζόπουλο, όπου ελάχιστοι ΝεοΜακρηνοί απασχολούνται.

Αντίθετα οι οικοδομικές επιχειρήσεις πολλών ΝεοΜακρηνών της νέας γενιάς: των αδελφών Λαζάρου, Β. Καραβασίλη, Βασίλη και Σταύρου Καραγιάννη, Γ. Χατζόπουλου, Μιχ. και Ν. Μάλη, Κυρ. και Α. Καραγιάννη κ.ά. ανθούν απασχολώντας εργάτες και τεχνίτες από όλα τα μέρη της Ελλάδας.

Εντωμεταξύ ο πληθυσμός της Ν. Μάκρης αυξάνεται, ο αριθμός τόσο των κατοίκων της πόλης όσο και των οικιστών δεύτερης αλλά και πρώτης κατοικίας που ήδη επιλέγουν τη Ν. Μάκρη για να ζήσουν μόνιμα στο Ζούμπερι, στο Μάτι, στο Λόφο, στο Ν. Βουτζά, στην αγια-Μαρίνα [Γεροτσακούλι] κλπ.

Τα σχολεία πια δεν επαρκούν, όπως και η ύδρευση, το νερό, οι δρόμοι, οι συγκοινωνίες.

Μια πίεση προς όλους τους τομείς ασκείται από το Κέντρο, από την Αθήνα, προς τη Ν. Μάκρη, που διογκώνει τα προβλήματα χρόνο με το χρόνο και μέρα με την ημέρα, που κάνουν τη λύση τους επιτακτική.

Το Δημαρχείο της Ν. Μάκρης που εγκαινιάστηκε επί Σίμου Παπαδόπουλου το 1978 ουσιαστικά ακόμα δεν λειτουργεί. Τα γραφεία της Κοινότητας στεγάζονται στο κτήριο του Βασίλη Κόλλια όπως στις δεκαετίες του '50, '60 και '70.

Πολιτιστικό Κέντρο, Γυμναστήριο, Κέντρο Άθλησης δεν υπάρχει, και πολύ περισσότερο Βιβλιοθήκη, Θέατρο κλπ.

Ο ΠΑΟ "Εθνικός" εξακολουθεί να υπάρχει με πολλές ατομικές προσπάθειες ιθυνόντων, παικτών και φιλάθλων, ενώ οι αγωνιώδεις προσπάθειες του Μιχάλη Β. Καλλιντζή, όπως και πολλών άλλων κοντά σ' αυτόν, του Μιχάλη Παπόγλου, Δημοσθένη Δαμιανού, Παναγιώτη Χριστόπουλου, Νίκου Μ. Καραβασίλη κ.ά., ώστε η έκταση του ΟΔΕΠ στην Αγία Μαρίνα [Γεροτσακούλι] να γίνει το Εθνικό Στάδιο της Ν. Μάκρης, όπως το ονειρεύεται ο πρωταγωνιστής αυτών των προσπαθειών ο Μιχάλης Καλλιντζής, βρίσκει πολλά εμπόδια και αντιμετωπίζει την αδιαφορία της Κοινοτικής Αρχής και τις νομικοφανείς παλινδρομήσεις της επίσημης

γραφειοκρατίας της εποχής των πρώτων ετών μετά τη μεταπολίτευση.

Γιατί η μεταπολίτευση είχε συσσωρευμένη μέσα της την πίεση της Αλλαγής και μάλιστα της αλλαγής και εξέλιξης με σύγχρονους και πιο γρήγορους ρυθμούς, πράγμα που οι πρώτες μετά από αυτήν κυβερνήσεις δεν το έκαναν ενώ θα έπρεπε να το κάνουν.

Την εποχή αυτή, μετά το 1974 η Νέα Μάκρη επιτέλους ανακαλύπτει τις παραλίες της και στρέφει το ενδιαφέρον της προς τη θάλασσα.

Από το 1950 λειτουργούν στην κεντρική παραλία τα κέντρα – ταβέρνες, του Γιαννακού [από ιδρύσεως Ν. Μάκρης], του Λευτέρη Κούρτη, του Νίκου Ζαχαρόπουλου, ο "Δρομέας", ο "Ζούμπερης" κ.ά. και από το 1965-1967 το θερινό κέντρο "Κάρλα" ιδιοκτησίας της Κοινότητας.

Στη δεκαετία του '60 χτίζονται και λειτουργούν τα ξενοδοχεία "Μάραθων Μπήτς" [του Ζαλιμόγλου] και έπειτα το ξενοδοχείο "Νηρεύς" [του Απ. Αποστόλου].

Έτσι μέχρι τη δεκαετία του 1980 η παραλία της Ν. Μάκρης, από την "Αύρα" στο Λιμανάκι [Λ. Κούρτης, Ν. Ζαχαρόπουλος], τη "Γαλήνη", "Χάνεϋ Μούν", "Κοράλι" [πρώην "Δρομέας"], το "Ζούμπερης", το "Κύμα" κ.ά., θα γεμίσει με ταβέρνες και άλλες επιχειρήσεις, φούρνους, αναψυκτήρια, σούπερ-μάρκετ, καφετέριες, πιτσαρίες κλπ. που τις δουλεύουν ΝεοΜακρηνοί, αλλά και "ξένοι" επαγγελματίες.

Στη Ν. Μάκρη επίσης και σε όλο το μήκος της λεωφόρου, στα όρια του Συνοικισμού, αλλά και πολύ έξω από αυτά, θα αναπτυχθούν μετά το '80 εμπορικά, πρατήρια, γραφεία και επιχειρήσεις, όπως και μέσα στο Συνοικισμό, στους κεντρικούς δρόμους και γύρω από την πλατεία, και τα μικρά μαγαζάκια, προπαντός τα μπακάλικα στις γειτονιές θα εξαφανιστούν.

Η Ν. Μάκρη την εποχή αυτή, του 1980 και μετά, δίνει την εντύπωση ότι βιάζεται να αναπτυχθεί κάτω από την πίεση των καιρών και των πραγμάτων, ιδιαίτερα κάτω από την πίεση που ασκεί πάνω της το Κέντρο, η Αθήνα.

Στην κούρσα για την ανάπτυξη, οι σύγχρονοι ΝεοΜακρηνοί συμπορεύονται, δεν μένουν πίσω. Δεν την επιζητούν, έρχεται μόνη της, κι αυτή εξελίσσεται βέβαια σύμφωνα με τις απαιτήσεις και τους νόμους της αγοράς.

Και όπως είναι επόμενο αυτή είναι άναρχη, χωρίς μέτρο, ευαισθησίες και περιορισμούς. Χωρίς κανέναν όρο υπέρ της διατήρησης του φυσικού περιβάλλοντος, της δημιουργίας των καλύτερων συνθηκών διαβίωσης των κατοίκων και έργων υποδομής, πολιτισμού, άθλησης και αναψυχής κλπ.

Το χειρότερο είναι ότι αυτή την εποχή όλα φαίνεται να τραβούν το δρόμο τους χωρίς καμιά Κοινοτική παρέμβαση, με την Κοινοτική Αρχή να σύρεται πίσω από τα γεγονότα, το ρεύμα και την εποχή.

Το λιγότερο να μην αναλαμβάνει πρωτοβουλία ή να μην έχει άποψη για τα τεκταινόμενα, τις ανάγκες και τα αιτήματα των πολιτών της, [Γυμνάσιο, Λύκειο, ΕΥΔΑΠ, Κέντρο Υγείας κλπ.] για τα οποία η μόνη δικαιολογία ότι όλα εξαρτώνται όπως πάντα, όπως ακόμα και σήμερα, από το Κέντρο, τώρα πια μετά την Αλλαγή, δεν επαρκεί.

Από το 1978-1980 και προπαντός μετά την άνοδο του Ανδρέα Παπανδρέου στην εξουσία τον Οκτώβρη του 1981 τα πράγματα στη Ν. Μάκρη παίρνουν άλλους ρυθμούς κι άλλη τροπή.

Η γη σαν πρώτη ύλη και μέσον παραγωγής εγκαταλείπεται τελείως στη Ν. Μάκρη γιατί κανείς δεν ζει από αυτήν, δηλ. απ' τα περιβόλια, απ' τα χωράφια και την κτηνοτροφία που έτσι και αλλιώς ήταν μικρή και περιορισμένη, και λογαριάζεται πια σαν οικόπεδο και αντικείμενο αγοραπωλησίας και "αξιοποίησης" δηλ. ρευστοποίησης με σκοπό τα χρήματα αυτά να γίνουν μαγαζιά, μηχανήματα, αυτοκίνητα, οικοδομικές επιχειρήσεις κλπ.

Ο Νόμος 1337/83 του Τρίτση για την ένταξη των οικιστικών περιοχών σε Σχέδιο Πόλης, από τη μια μεριά θα δώσει τη χαριστική βολή στην "αγροτική φάση" ανάπτυξης της Ν. Μάκρης, και από την άλλη σημαίνει την βίαιη μεν, αλλά εκ των πραγμάτων απαραίτητη "αστικοποίηση" της περιοχής.

Από πλευράς οικονομικής και κοινωνικής ο Ν. 1337/83 είναι μια σημαντικότατη τομή για τη λύση πολλών εκκρεμοτήτων όπως: της άναρχης δόμησης, της υπαγωγής σε σταθερούς κανόνες της αστικής προσαρμογής και εξέλιξης της πόλης, της δημιουργίας κοινοχρήστων χώρων [δρόμων, χώρων πρασίνου κλπ.], της υποδομής για υδροδότηση, αποχέτευση, συγκοινωνία κ.ά. Είναι μια διέξοδος επίσης προς νέες κατευθύνσεις δουλειάς και απασχόλησης.

Βέβαια και ο Ν. 948/76 του Στέφανου Μάνου περί Οικιστικών Περιοχών είχε την πρόθεση να επιλύσει τα προβλήματα αυτά πριν από τον 1337/83 όπως και πολλά άλλα που είχαν επισημανθεί από τις προηγούμενες κυβερνήσεις Κ. Καραμανλή και Γ. Ράλλη [Ε.Σ.Υ., Κέντρα Υγείας, Μόρνος-ΕΥΔΑΠ, Αεροδρόμιο Σπάτων], αλλά οι κυβερνήσεις αυτές δεν μπόρεσαν ή δεν θέλησαν να προχωρήσουν για πολλούς λόγους, κυριότερα για λόγους "πολιτικού κόστους". Πράγμα που οι επόμενες κυβερ-

νήσεις Α. Παπανδρέου υπερκέρασαν με τους κομματικούς τους μηχανισμούς σε όλη τη χώρα, και με την οικονομική συγκυρία, τα χρήματα δηλ. που συνέρρευσαν με την ένταξη της χώρας στην ΕΟΚ, ένταξη για την οποία είχαν προεργαστεί οι προηγούμενες κυβερνήσεις.

Το κυριότερο είναι ότι το ΠΑΣΟΚ πέτυχε να εκλεγεί προτείνοντας και πείθοντας το λαό πως θα μπορούσε να υλοποιήσει το γενικότερο αίτημά του για αλλαγή. Μονάχα που τα πράγματα δεν είναι πάντοτε καθαρά όπως τουλάχιστον θα τα ήθελε να είναι ο μέσος πολίτης.

Ένα παράδειγμα που δείχνει πολλά: Την επόμενη μέρα της εκλογικής νίκης του ΠΑΣΟΚ την Κυριακή της 18ης Οκτ. 1981 έγινε μεγάλη γιορτή στην πλατεία της Ν. Μάκρης για τα επινίκια όπου συνέρρευσαν εκτός των οπαδών του ΠΑΣΟΚ και άλλοι πολίτες ΝεοΜακρηνοί από τον αριστερό χώρο που θεώρησαν ότι με την άνοδο του Α. Παπανδρέου πολλά ζητήματά τους [κυνηγητά, διώξεις, αποκλεισμοί κ.ά.] θα έβρισκαν λύση επιτέλους ή γιατί αισθάνονταν συγγενείς με την παράταξη που είχε επικρατήσει σ' εκείνες τις εκλογές μετά από χρόνια αγώνων.

Μια ομάδα της Τοπικής Οργάνωσης του ΚΚΕ κατέβηκε από το Γραφείο της Οργάνωσης που ήταν σε κεντρικότατο σημείο της πλατείας επί της λεωφόρου το οποίο για πολλά χρόνια τους παραχωρούσε ο αντιστασιακός και πολλά παθών για τους αγώνες του Παναγής Καραγεωργίου, για να πάρει μέρος στη γιορτή κρατώντας τη σημαία με το σφυροδρέπανο. Η αντιπροσωπεία πλησίασε και στάθηκε κάτω από το ιστορικό πεύκο της πλατείας όπου πάντοτε γίνονταν οι εκδηλώσεις για τα μεγάλα γεγονότα της Κοινότητας, από την υποδοχή του λόρδου Μπάλφουρ για να τον τιμήσουν και να τον ευχαριστήσουν για την αποξήρανση του Βάλτου από το ίδρυμα Ροκφέλερ το 1932, ως τους γιορτασμούς της νεολαίας του Μεταξά, και μέχρι τα μπλόκα των Γερμανών.

Και τότε έγινε το πιο απίθανο πράγμα που θα μπορούσε να φανταστεί κανείς μέσα σε εκείνη την γενική ευφορία: Μια ομάδα εορταζόντων με επικεφαλής έναν της Τοπικής του κόμματος που είχε νικήσει, συνέστησε στην αντιπροσωπεία που είχε έρθει με τη σημαία του να σηκωθεί και να φύγει.

Έτσι καταλάβαιναν φαίνεται κάποιοι την κοινωνική συναίνεση και τους κοινούς κοινωνικούς αγώνες που επαγγέλλονταν η παράταξη που είχε κερδίσει εκείνες τις εκλογές.

Μέσα στον ίδιο μήνα, παραμονή της 28ης Οκτωβρίου 1981, η Επιτροπή Ειρήνης με έναν αντιπρόσωπο της ΠΕΕΑ, της Οργάνωσης των Αντιστασιακών της περιοχής, ανέβηκαν στο Γραφείο της Κοινότητας Ν. Μάκρης στον 1ο όροφο του κτηρίου Βασίλη Κόλλια όπου ακόμα έδρευε η Κοι-

νότητα, για να ανακοινώσουν ότι οι δύο επιτροπές, της Ειρήνης και της ΠΕΕΑ θα κατέθεταν στεφάνι στο μνημείο του Άγνωστου Στρατιώτη στην πλατεία ανήμερα της γιορτής, στον εορτασμό δηλ. της 28ης Οκτωβρίου. Την ανακοίνωση αυτή την έκαναν για το ενδεχόμενο απαγόρευσης από μέρους της Κοινότητας που ήταν κι αυτό ένα ενδεχόμενο, και της αποτροπής επεισοδίων που δεν τα ήθελαν οι Επιτροπές την ημέρα της γιορτής.

Δεν βρήκαν τον πρόεδρο στο γραφείο του, βρήκαν τον αντιπρόεδρο.

Η απάντησή του στο αίτημα της Επιτροπής: "Δεν μας έχει έρθει ακόμα η άδεια από κάτω [εννοεί από το Κέντρο, από την Αθήνα]. Την περιμένουμε αύριο-μεθαύριο και τότε θα μπορέσετε πιστεύω να καταθέσετε στεφάνι στο Ηρώον". Δηλαδή: Μπορείτε [πιθανόν] να καταθέσετε στεφάνι, αλλά μετά την 28η Οκτωβρίου...

Απάντηση αντάξια της παλιάς νοοτροπίας που δέσποζε μέχρι εκείνη την εποχή.

Τα στεφάνια βέβαια κατατέθηκαν την επομένη μέρα, και οι αντιστασιακοί πήραν την τιμητική τους θέση δίπλα στο Ηρώο.

Μετά τη λήξη της γιορτής μαζεύτηκαν στο καφενείο του Ηλία Ταχτατζή στην πλατεία για ένα ποτό πλαισιωμένοι από τη νεολαία της Ν. Μάκρης.

Και βέβαια ένας από τους πρώτους νόμους της κυβέρνησης του Α. Παπανδρέου, ο

Το εξώφυλλο του βιβλίου του Γιάννη Αλεξάνδρου «Αναμνήσεις από την Εθνική Αντίσταση '40-'41» με τους αντιστασιακούς της Ν. Μάκρης (1984). Από αριστερά προς τα δεξιά στη φωτογραφία: Γιάννης Μανάβης, Νίκανδρος Κεπέσης, Γιώργος Παπαδήμας, Παναγής Καραγεωργίου, Ευριπίδης Λεωνίδου, Βασίλης Λαζάρου, ο γιατρός Κώστας Χριστοδούλου, Βασίλης Λειβαδινός, Γιάννης Αλεξάνδρου, κ.ά.

Νόμος 1285 του 1982 ήταν η αναγνώριση της Εθνικής Αντίστασης.

Ας σημειωθεί επίσης ότι ο Νόμος αυτός ολοκληρώνεται επί Κ. Μητσοτάκη [Ν. 1863/89] που διαλύει και τα τελευταία νομικά υπολείμματα του εμφυλιοπολεμικού καθεστώτος που είχε επιβληθεί στο παρελθόν.

Οκτώβρης 1982 Κοινοτικές Εκλογές στη Ν. Μάκρη: Αντίπαλοι: Βασίλης Τζιλάβης και Γιώργος Βογιατζής [μαθηματικός], και επικράτηση του Βασίλη Τζιλάβη.

Ο Επιμορφωτικός Σύλλογος και η εφημερίδα "Η Φωνή της Νέας Μάκρης"

Τον Απρίλιο του 1983 εκδίδεται το πρώτο φύλλο της "Φωνής της Νέας Μάκρης", περιοδική έκδοση του Επιμορφωτικού Συλλόγου [ημ/νία ίδρυσης 1975]. Υπεύθυνος σύμφωνα με τον Νόμο ο Δημήτρης Κάργας, μηχανολόγος-ηλεκτρολόγος. Πρόεδρος του Συλλόγου είναι ο Γιάννης Γ. Δημητριάδης.

Το κύριο άρθρο στο πρώτο και στο δεύτερο φύλλο γράφει ο Μιχάλης Δελησάββας που κρατάει την ανωνυμία του πίσω από την ένδειξη "το Διοικητικό Συμβούλιο" – του Συλλόγου βέβαια – ή υπογράφοντας ως "Δ. Σ." [στο 2ο φύλλο] γιατί όσα γράφει απηχούν τις απόψεις του Συλλόγου, και τελούν υπό την έγκριση του Δ. Σ.

Τα πράγματα που τονίζονται στα δυο αυτά άρθρα της "Φωνής" είναι:

- Ότι ο Σύλλογος από την ίδρυσή του το 1975 προσπαθεί να γίνει μοχλός πολιτιστικής και κοινωνικής προόδου.
- Ότι παρά το ότι ήταν μόνος και με πενιχρότατα μέσα κατόρθωσε να συσπειρώσει και να κρατήσει σε συνοχή το πιο καλό δυναμικό που υπήρχε στο χώρο.
- Διατηρεί Στέγη, Βιβλιοθήκη και Μουσείο.
- Ότι ενδιαφέρεται για τη νεολαία. Ότι προτίθεται να κάνει γνωστή την Παράδοση του τόπου και να προβάλει ό,τι καλό και ωφέλιμο από αυτήν κ.ά.

Στο 2ο φύλλο της η "Φωνή" και πάλι μέσα από το κύριο άρθρο της προχωρεί σε ένα περαιτέρω βήμα κάνοντας έκκληση για συνεργασία εντός και εκτός Ν. Μάκρης, και καλώντας τους αναγνώστες της σε συμμετοχή και εγρήγορση στα προβλήματα του τόπου: την καταστροφή του περιβάλλοντος, την οικοπεδοποίηση και την εξαφάνιση των χαρακτηριστικών του, σαν τόπου με Ιστορία και Παράδοση.

ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ ΤΟΥ ΕΠΙΜΟΡΦΩΤΙΚΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΝΕΑΣ ΜΑΚΡΗΣ

ΦΩΝΗ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΜΑΚΡΗΣ

ΣΥΝΤΑΣΣΕΤΑΙ ΑΠΟ ΕΠΙΤΡΟΠΗ
ΑΠΡΙΛΗΣ 1983
ΑΡ. ΦΥΛΛΟΥ 1
ΤΙΜΗ ΔΡΧ. 20

ΤΟ ΑΡΘΡΟ ΜΑΣ

Το Δ.Σ. του Επιμορφωτικού Συλλόγου με ιδιαίτερη χαρά και ικανοποίηση παραδίνει την Εφημερίδα του στο λαό της Νέας Μάκρης.

Μέσα στα οχτώ χρόνια της λειτουργίας του ο Επιμορφωτικός Σύλλογος προσπάθησε να γίνει μοχλός πολιτιστικής και κοινωνικής προόδου. Δεν τα κατάφερε πάντοτε γιατί έμεινε μόνος και αβοήθητος. Κατόρθωσε όμως να κρατήσει σε εγρήγορση και συνοχή το πιο καλό δυναμικό που υπάρχει στο χώρο μας.

Με τα πενιχρότατα μέσα που είχε και έχει, χωρίς καμιά επιχορήγηση και από πουθενά, με τις εισφορές των μελών του, διατήρησε τη Στέγη του, έφτιαξε τη Βιβλιοθήκη του, ωργάνωσε το Λαογραφικό του Μουσείο, έδωσε διαλέξεις, έκανε προβολές, θεατρικές παραστάσεις, πρωτοστάτησε σε εκδηλώσεις. Προσπάθησε να γίνει ο πόλος έλξης της νεολαίας διοργανώνοντας αγώνες σκακιού, δίνοντας τακτικά μαθήματα λαϊκών χορών κ.λπ.

Όμως οι στόχοι που έβαλε μπροστά του από την ίδρυσή του ο Σύλλογος είναι πολύ μεγαλύτεροι. Μέσα σε δύσκολους καιρούς και καιρούς σύγχυσης προσπαθεί να αποτελέσει ακριβώς τον αντίποδα' να συνδέσει να οργανώσει και να ανεβάσει το πνευματικό, κοινωνικό καί πολιτιστικό επίπεδο στο χώρο μας, να αναζητήσει την πολιτιστική μας ταυτότητα και να προβάλει ότι καλό και χρήσιμο και ωφέλιμο από την παράδοση και τη σύγχρονη πνευματική και πολιτιστική πραγματικότητα.

Επίκεντρο των προσπαθειών του Συλλόγου είναι και θα είναι η νεολαία που απειλείται με χίλιους τρόπους από τή μίμηση ψεύτικων και επικίνδυνων προτύπων, χωρίς να υπάρχει το ανάλογο αντίβαρο, μέχρι τα ναρκωτικά και την εγκληματικότητα. Ο Σύλλογος ξέρει καλά πως οι δυνατότητες του είναι περιορισμένες, ξέρει πως άλλοι αρμοδιότεροι πρέπει να ενδιαφερθούν για αυτό το θέμα, αλλά θα κάνει ότι μπορεί.

Γιά όλα τα πάρα πάνω έκρινε απόλυτα απαραίτητη την έκδοση της εφημερίδας του.

Με όλο το σεβασμό στο λαό της Νέας Μάκρης και στην αλήθεια την παραδίνουμε στα χέρια σας και ζητάμε να την αγαλιάσετε και να τη στηρίξετε.

ΤΟ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ

ΕΝΑΣ ΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΜΙΑ ΕΥΧΗ

της Ρένας Βελισσαρίου

Χαιρετίζω την έκδοση της εφημερίδας «Φωνή της Νέας Μάκρης». Συγχαίρω τη δραστηριότητα του Συλλόγου και τη θαρραλέα απόφαση να προχωρήσουν στην έκδοσή της.

Ας μου συγχωρεθεί η έκφραση «θαρραλέα» που ίσως να φανεί υπερβολική. Όμως από προσωπική πείρα κατά την έκδοση των εφημερίδων «Η φωνή του Λιβισιού και της Μάκρης» και «Λιβίσι» ξέρω πόσο θάρρος, κόπος, χρόνος, πόση φροντίδα, υπομονή κι επιμονή χρειάζεται για να τυπωθεί και να κυκλοφορήσει μιά τέτοια εφημερίδα.

Φροντίδα να συγκεντρωθεί η ύλη, να εξοικονομηθούν τα υλικά μέσα γιά την έκδοσή της.

Κόπος να σελιδοποιηθεί, να δγει η πρώτη διόρθωση κι η δεύτερη, γιά ν' ακολουθήσει η πολύπαρη διαδικασία της εκτύπωσης.

Τόσος χρόνος που πρέπει να κλέψει κανείς από τις άλλες ασχολίες του. Μετά θάρρος ν' αντιμετωπίσεις την κριτική, υπομονή ν' αντιπροτάσεις τα παράπονα και να ικανοποιήσεις τις απαιτήσεις όλων κι επιμονή να συνεχίσεις το άχαρο αυτό έργο.

Τέλικά χωρίς να περιμένεις «ευχαριστώ» ή «μπράβο» μπορεί να πάρεις μερικά φύλλα πίσω με την ένδειξη «απαράδεκτη».

Αυτά τουλάχιστον συνέβαιναν όταν έδγαιναν οι εφημερίδες που αναφέρθηκαν παραπάνω.

Εύχομαι η έκδοση τούτη νάχει καλύτερη τύχη. Ν' αγαπηθεί, δχι μόνο από τους κάτοικους της Νέας Μάκρης μα κι απ' όλους τους Μακρηνούς και Λιβισιανούς όπου κι αν δρίσκονται. Ν' αγαπηθεί και από τους Νεο-Μακρηνούς που δεν κατάγονται από τις Χαμένες Πατρίδες.

Εύχομαι η Φωνή αυτή της Νέας Πατρίδας να γίνει ένας νοσταλγικός κρίκος σύνδεσης με την Παλιά. Να δικτυρήσει ξεστή την ανάμνησή της, να διαφωτίσει τους νέους νάναι περήφανοι γιά την ιερή τους κληρονομιά. Αλλά πάνω απ' δλα να γίνει ένα ζωντανό δργανο που θα δοηθήσει στη λύση κάθε τοπικού προδλήματος, για να γίνει η Νέα Μάκρη ο πιό δημοφιλής και πιό προοδευτικός Δήμος της Αττικής, ανταξίος της παλιάς αξέχαστης πατρίδας μας.

ΓΙΑ ΤΑ ΓΕΝΝΗΤΟΥΡΙΑ ΤΗΣ «ΦΩΝΗΣ»

του Πλάτωνα Μουσαίου

«Το Λιβίσι», «Η Μάκρη» και τώρα «Η Φωνή της Νέας Μάκρης» που, σαν τον Φοίνικα, λες και δγήκε από τις στάχτες των άλλων δυό. Ας ευχηθούμε νά 'ναι τρίτη και καλή. Οι άλλες δυό αλληλοφαγώθηκαν. Ας ελπίσουμε η φαγωμάρα να χάθηκε μέσα στις στάχτες τους. Μικρός ο τόπος, λίγα τα μάτια. Αν ο ένας δγάλει το μάτι τ' αλλουνού με τί μάτια θα τραδήξουμε μπροστά; Ο νέος που δγάζουν τη Φωνή αυτή έχουν το πλεονέκτημα πως δεν ξίγκαν τη φτώχεια, την κακοπέραση, την κακομεταχείριση και τις απογοητεύσεις που έκαναν τους γονιούς των δύσπιστους. Το νόημα της ζωής χάνεται και μέσα στη στέρηση και μέσα στην αφθονία. Στη μέση η χρυσή γραμμή. Αν μπορέσει η «Φωνή» να την χαράξει, τότε θα υπάρξει «Νέα» Μάκρη.

★

Το Νόημα της Ζωής! Μοιάζει να χάθηκε απ' τα μάτια του ανθρώπου. Στόμωσε το μυαλό του από τα καταπληκτικά επιτεύγματα της Τεχνολογίας, πού 'δγαλε απ' την πέτρα δύγκι, απ' το πετρέλαιο πλαστικό, απ' το πλαστικό κάλπικο δέρμα κι απ' το κάλπικο δέρμα, κρέας μοσχαρίσιο να ευφραίνεται ο άνθρωπος τα Σαδδατοκύριακα. Τυφλώθηκε από τη λάμψη των γιγάντιων μαγαζιών και κουφάθηκε από τους τρομακτικούς δρόντους των ατομικών εκρήξεων, που τον θόμιξαν αστραπόδροντα του Δία και τους θείκούς κεραυνούς στο 'Ορος του Σινά. Και είπε: «Νά ποιός είναι Θεός!» Κ' έγινε η Τεχνολογία η Μεγάλη Θεά, κι έφτιαξε το δωδεκάθεό της από Πετρέλαιο, πετρογκάζ, ουράνιο, αιθάλιο, κοδάλτιο και άλλα μυστηριώδη αόρατα, σαν εκείνα που λάτρευαν οι προγονικοί μας πρωτόγονοι που τους ήταν το ίδιο αόρατα και μυστηριακά.

'Οπως γίνεται με κάθε θεότητα, στήθηκαν οι πανώριοι ναοί που τιμούσαν την καινούρια Θεά. Γέμισε ο τόπος πανύψηλες καμινάδες που ξερνούσαν την ιερή τους μαυρίλα, πυκνή - πυκνή, και σκέπασαν τον καταγάλανο ουρανό, ενώ αφόδευαν στη θάλασσα τα σεπτά τους περιττώματα, οπόταν ή που θα φοφήσουν τα φάρια ή που θα γίνουν φάρια - νάυλον. 'Ομως, αν δλ' αυτά είναι μαύρα και σκοτεινά, κοιτόσο ο άνθρωπος έφτασε στο φεγγάρι! Κόμα ανθουσιασμού ξεσήκωσε την ανθρωπότητα. Γιά κάμποσες μέρες ο κάθε άνθρωπος ξέχασε τα προσωπικά του δάσανα, τις πίκρες και τα άχη του. Μόνο που διαπίστωσε πως το φεγγάρι, αν και μας φαίνεται τόσο φιφφο από τη γη μας, είναι στην πραγματικότητα τέλεια φαλακρό. Ο Γιοδλ Μπρίνερ του διαστήματος. Μόνο που σίγουρα δεν καταφύνει σαν τον Γιοδλ. Ωστόσο το μεγαλύτερο επίτευγμα ήταν άλλο. Καθώς έφταναν οι αστρονάυτες στο Φεγγάρι, ρίχνοντας μιά ματιά στον γήρω μας διαστημικό χώρο είδαν πως ο φιοφφότερος πλανήτης ήταν η

(Συνέχεια στη σελίδα 4)

ΤΟ ΠΡΩΤΟ ΠΡΟΣΚΥΝΗΜΑ

της Βούλας Δαμιανάκου

Πως με τον σύντροφό μου Βασίλη Ρώτα δρεθήκαμε στη Ν. Μάκρη, πρόσφυγες κι εμείς από μιάν άλλη θέλλα, που φοδέρισε να ρίξει στην προσφυγιά ολάκερη την Ελλάδα μέσα στον ίδιο της τον τόπο, πως είδαμε το χωριό σμιαιζζιμένο γύρω στην πλατείαι, μέσα σε πολύ πράσινο, ανέμισε στην Πεντέλη και τό Ευδοδίκό, κάτω από τόν διάφανο τότε αττικό ουρανό, πως ριζώσαμε εδώ, πως ζήσαμε κάπου τρεις δεκαετίες, τί γνωριμίες κάναμε, τί φιλίες δέσαμε, τί δικολογιές αποχτήσαμε, τι δώσαμε και τί πήραμε θα μπορούσε να γίνουν θέμα γιά κάμποσες συνέχειες στη ΦΩΝΗ ΤΗΣ Ν. ΜΑΚΡΗΣ. Σήμερα δμως θ' αρκεστούμε στο πρώτο προσκύνημα που κάναμε στό Τζιόδο που φυλάει τα ιερά κόκκαλα εκείνων που έδαλαν το κορμί τους φράχτη για να εμποδίσουν τη δαρδαρότητα να κυριέψει την Ελλάδα.

Κίτανε ανήμερα του Αγίου Κωνσταντίνου του 1953. Οι κάτοικοι της Ν. Μάκρης γιόρταζαν την ονομαστική εορτή της εκκλησίας τους. Ανάβαμε κι εμείς κερί αλλά δε μείναμε. Μιά μοτοσικλέτα, η μονάδική ίσως α' όλη τη Μάκρη, μας μετέφερε ίσαμε κεί που αρχίζει ο μικρός δρόμος γιά τον Τζιόδο. Ο νους μου προσπαθούσε ν' ανείξει δρόμο ίσαμε κείνους τους μακρινούς προγόνους, τους Μαραθωνομάχους ενώ ο Ρώτας, ζώντας δπως πάντα, μ' δλους του τους πόρους τα παρόν, την πλούσια ανθοφορία που έκανε τόσο δοξαστικό το τοπίο, τόσο αρωματισμένον τον αέρα, κελαϊδούσε πλάι μου σαν σπάνιο εξωτικό πουλί:

—Αχ το δέντρο! ο πεύκος, τι υπέροχο το τραγούδι του, τι χαρά να ξαπλώσεις τον ίσκιό του! Η λεύκα! πόσο την αγαπώ! Μεγαλώνει και ψηλώνει όπου δρει χώμα και νερό να τραφεί. Κινέται στην παραμικρή πνοή. Τον πιό μυστικό ψίθυρο αν αποφασίσει να σταίλει το ένα δουνό στο άλλο, εύ' έτοιμη και πρόθυμη να τον μεταφέρει στο σήμπαν... Το δράμα του ανθρώπου είναι ότι θέλει να τα πάρει μαζί του ό,τι νομίζει πως του ανήκουν... 'Οχι, εδώ πράπει να τ' αφήνουμε δλα και ο μόνος τρόπος γιά να μην τ' ποχωριστούμε ποτέ, είναι ν' αφήσουμε σ' δλα αυτά, ανθρώπους και πράμματα, την ψυχή μας και την αγάπη μας, δάζοντάς την μέσα στο έργο μας. Γι αυτά αγωνίστηκαν κοι πέθαναν τόσοι και τόσοι, για τις αυγές και τα δειλινά, γιά τα δουνά και τα πέλαγα.

Αλλά να που δρισκόμαστε κιόλας μπροστά στο μνημείο. Η συγκίνηση μας τυλίγει, διαδάζομε τους στίχους του Σωμεωνίδη: «Ελλήνων προμαχόντες Αθηναίοι Μαραθώνι, χρυσοφόρων Μήδων εστόρεσαν δύναμιν». Ανεδαίνομε με δέος τα μικρά σκαμμένα σκαλοπάτια, κατώνεκς δσο γίνεται πιο ελαφρά και να 'μαστε που στεκόμαστε στην κορφή του Τζιόδου.

—Νάτο, τούτο είναι το «Μα-

(Συνέχεια στη σελίδα 4)

Το πρώτο φύλλο της «Φωνής της Νέας Μάκρης», τον Απρίλη του 1983.

ΔΙΜΗΝΗ ΕΚΔΟΣΗ ΤΟΥ «ΨΥΧΙΑΤΡΙΚΟΥ ΝΟΣΟΚΟΜΕΙΟΥ ΑΤΤΙΚΗΣ»

ΧΡΟΝΟΣ 4ος — ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ · ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 1992 — ΑΡΙΘΜΟΣ ΦΥΛΛΟΥ 23 — ΔΙΑΣΤΑΥΡΩΣΗ ΡΑΦΗΝΑΣ — ΤΑΧΥΔΡ. ΚΩΔ. 190 09

«Χριστούγεννα και φέτος!!!»

«Στα σταυροδρόμια
όλου του κόσμου
η ελπίδα γεννιέται...»

Κ. Π. Κωνσταντίνος Λαμέρας

Ένας Μικρασιάτης γιατρός που υπηρέτησε στο Νοσοκομείο μας την κατοχή (1940-1942)

Τα πρωτοσέλιδα 2 φύλλων (12ο και 23ο) της δίμηνης εφημερίδας «Ανοιχτοί Ορίζοντες» του Νοσοκομείου ΠΝΑ της Ραφήνας, με εμφανείς τις κατευθύνσεις και τους στόχους της έκδοσής της.

ΑΙΜΗΝΗ ΕΚΔΟΣΗ Τ Ο Γ' «ΠΑΙΔΟΨΥΧΙΑΤΡΙΚΟΥ ΝΟΣΟΚΟΜΕΙΟΥ ΑΤΤΙΚΗΣ»

ΧΡΟΝΟΣ 2ος — ΑΡΙΘΜΟΣ ΦΥΛ. 12 — ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ - ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 1990 — ΔΙΑΣΤΑΥΡΩΣΗ ΡΑΦΗΝΑΣ — ΤΑΧΥΔ. ΚΩΔ. 190 09

PORT PAYÉ HELLAS — ΔΙΜΕΡΙΔΕΣ Ραφήνα ΠΕΡΙΟΧΗ — ΕΛΛΑΣ

Φθινόπωρο '90

Μια φορά κι έναν καιρό, τότε που οι εποχές είχαν μια... συνέπεια στην αρχή και στο τέλος τους και οι άνθρωποι μπορούσαν να ρυθμίσουν καλύτερα τη ζωή τους, όλα ήταν πιο ομορφα, πιο... τακτικά.

Μια φορα - όμορφα τοποθετημένος, ε, τότε η κάθε εποχή είχε την αξία της, και μαζί μ' αυτήν κι οι αναμνήσεις που κουβαλούσαν.

Γιατί πραγματικά, όταν ερχόταν το φθινόπωρο, ό,τι κι αν λέει τώρα, αυτό ήταν ένα μη

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΔΥΣΛΕΞΙΚΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ - ΕΦΗΒΩΝ

Σήμερα μια το πληροφορικό δελτίο που κυκλοφόρησε και έχει διανεμηθεί στον Τύπο, αλλά και στα άλλα μέσα μαζικής ενημέρωσης, γνωστοποιούμε και μείς σήμερα σε όσους δεν το γνωρίζουν ή δεν έχουν να το διαβάσουν, το Πρόγραμμα Αποκατάστασης Δυσλεξικών Παιδιών - Εφήβων, που πραγματικά ενημέρωσή τους σε ένα τόσο ενδιαφέρον πρόγραμμα, στο χώρο μας.

Το αξιοσημείωτο α' αυτό είναι ότι στην Ελλάδα και μάλιστα από Δημόσιο Φορέα (Παιδοψυχιατρικό Νοσοκομείο Αττικής -Πρόνοιας και Κοινωνικών Αλληλέγγυων), είναι το μοναδικό που παρέχει εκτός από τη διάγνωση και τη αποκατάσταση.

Με τον όρο λοιπόν δυσλεξία εννοούμε τη μαθησιακή δυσκολία που εκδηλώνεται στο γραπτό λόγο.

Τα δυσλεξικά παιδιά παρα με αργό ρυθμό, οι επιδόσεις στη γραπτή γλώσσα, παραμένουν όμως πολύ χαμηλές σε σχέση με τις ανεμενόμενες και αναπτυσσόμενες.

Η χαμηλή επίδοση, η δυσκολία να εξηγήσουν την

Η γλώσσα που μιλιέται (και γράφεται) σε κάθε περιοχή και οι απαιτήσεις που αυτή προβάλλει για την εκμάθηση και τη σωστή χρήση της, φαίνεται να είναι ένας από τους παράγοντες

Η "Φωνή" έχοντας καθαρούς στόχους και πολύ ισχυρά κίνητρα, συσπειρώνει γύρω της όχι μόνο τα πιο ικανά στελέχη του Συλλόγου [τον Γιάννη Δημητριάδη που υπογράφει ως "Λύκ[ι]ος", τον Αντώνη Δαμιανό, τον Δημήτρη Κάργα, τον Παναγιώτη Χριστόπουλο, που υπογράφει ως "Δημότης", τον Ιορδάνη Λουίζο κ.ά.], αλλά έχει και σαν συνεργάτες την Βούλα Δαμιανάκου, που πολύ ευχαρίστως στέλνει συνεργασία από το 1ο φύλλο της "Φωνής", την Ελένη Βασιλοπούλου, όπως επίσης τη Ρένα Παπαντωνίου-Βελισσαρίου, και τον Πλάτωνα Μουσαίο, που από το 1ο φύλλο της "Φωνής" επίσης γράφει το χρονογράφημα, και από το 3ο φύλλο το κύριο άρθρο, κ.ά.

Όμως τα προβλήματα της περιοχής είναι πολλά, κι από την άλλη μεριά είναι οφθαλμοφανές ότι ενώ έχουν συσσωρευτεί και έχουν μπουκώσει η Κοινοτική Αρχή της εποχής [1983 και πέρα] κωλυσιεργεί στην προώθησή τους και αντιτίθεται στη λύση τους.

Οι Οικισμοί γύρω από τη Ν. Μάκρη [Ζούμπερι, Μάτι, Νέος Βουτζάς, Αγία Μαρίνα, Ερυθρός κ.ά.] πιέζουν, όπως και οι Σύλλογοί τους.

Ο Επιμορφωτικός πρωτοστατεί, και μέσα από τη "Φωνή" προβάλλει τα αιτήματά τους, αλλά δεν επαρκεί.

Παράλληλα ο κόσμος έχει κινητοποιηθεί, αντιλαμβάνεται ότι ζει μια εποχή άλλη, μια καινούργια εποχή. Οι επαγγελίες της νέας κυβέρνησης του δίνουν το δικαίωμα να έχει προσδοκίες και απαιτήσεις.

Έτσι θα δημιουργηθεί, μαζί με τους άλλους Συλλόγους [Κρητών, Ηπειρωτών, του Ζούμπερι και του Ματιού [εξωραϊστικός], και ένας νέος Σύλλογος στη Ν. Μάκρη, ο Σύλλογος Ενεργών Πολιτών Ν. Μάκρης, με εμπνευστή τον πλωτάρχη εν αποστρατεία Πέτρο Μανωλά, που η καταγωγή του είναι από τη Νάξο, κι αφού σταδιοδρόμησε στο πολεμικό ναυτικό και συνταξιοδοτήθηκε, κατοικεί πια μόνιμα στη Ν. Μάκρη.

Έκφραση του Συλλόγου αυτού είναι ο "Παλμός της Νέας Μάκρης", ένα μαχητικό φύλλο που θα αγγίξει τα προβλήματα πιο άμεσα και πιο αιχμηρά, επιθετικά, και που με τη γενναιότητα και μαχητικότητα του ιδιοκτήτη και διευθυντή του, του Πέτρου Μανωλά, θα σπρώξει τα πράγματα περαιτέρω και θα συμβάλει στη λύση των προβλημάτων του τόπου αποφασιστικά.

Το πρώτο φύλλο του "Παλμού" βλέπει το φως την 1η Μαΐου 1983.

Αντίστοιχα στο 1ο φύλλο της "Φωνής της Νέας Μάκρης" [Απρίλης 1983], εκτός του κύριου άρθρου της που δίνει ανάγλυφα τους στόχους και τους σκοπούς του Συλλόγου και της εφημερίδας, η Βούλα Δαμιανάκου καταγράφοντας το "πρώτο προσκύνημα" της ίδιας και του Β. Ρώτα στον Τύμβο των Μαραθωνομάχων όταν πρωτοήρθαν για να κατοική-

σουν στη Νέα Μάκρη τον Μάιο του 1953, θυμίζει στους ΝεοΜακρηνούς αναγνώστες της "Φωνής" τους αγώνες των προγόνων για ελευθερία και δημοκρατία και κάνει την ευχή ώστε "το πνεύμα που έρχεται από τους Μαραθώνες, να σταθεί βοηθός και συμπαραστάτης για να βρει η Νέα Μάκρη την αληθινή φωνή της"...

Η Ρένα Βελισσαρίου επίσης στο χαιρετισμό της από την εφημερίδα, αναφέρεται στους αγώνες και στις εφημερίδες που εξέδιδαν οι Μακρηνο-Λιβισιανοί την περίοδο 1957-1967 όπου πρωτοστατούσε η ίδια, επαινεί τη "θαρραλέα" απόφαση του Επιμορφωτικού να εκδώσει τη "Φωνή", και εύχεται αυτή να γίνει ο συνδετικός κρίκος παλαιοτέρων και νεοτέρων και να συμβάλει στην επίλυση των τοπικών προβλημάτων.

Ο Πλάτων Μουσαίος στο ίδιο φύλλο στο χρονογράφημά του "για τα γεννητούρια" της "Φωνής" δίνει τη δική του άποψη για τη λεγόμενη "πρόοδο", την αστυφιλία και την οικοπεδοποίηση της Ν. Μάκρης, και προτρέπει τους ΝεοΜακρηνούς να γνωρίσουν τον τόπο τους και να τον αγαπήσουν. Να διατηρήσουν τις ομορφιές του, να κρατήσουν και να φυλάξουν τις αξίες της Ιστορίας τους και της Παράδοσής τους.

Στο ίδιο φύλλο επισημαίνονται ένα-ένα τα βασικά προβλήματα της Ν. Μάκρης, τοπικά και γενικότερα, όπως: η αστικοποίηση της συγκοινωνίας που ήταν και αίτημα της προηγούμενης γενιάς, η πυροπροστασία ένα ζήτημα που ετέθη επιτακτικά από τον Σύλλογο, η ανακατασκευή του Δημοτικού Σχολείου Ν. Μάκρης γιατί δεν επαρκούσε πια στις ανάγκες του πληθυσμού, τα υπέρογκα δημοτικά τέλη, η σηματοδότηση σε καίρια σημεία της λεωφόρου Μαραθώνος και πρώτα βέβαια έξω από το Δημοτικό Σχολείο, το φιλειρηνικό κίνημα στη Ν. Μάκρη, η αθλητική κίνηση, η έλλειψη υποδομής και Σταδίου στην πόλη.

Εκτός των παραπάνω ένα μικρό αλλά πολύ περιεκτικό σημείωμα-αποτίμηση του Νίκου Καραγεωργίου για τον Αντώνη Τζιζή ως πρωτεργάτη για την εγκατάσταση και την ίδρυση της Ν. Μάκρης.

Έχουν περάσει 40 μέρες από το θάνατο του Α. Τζιζή και στις 13/3/83 γίνεται το 40/μερο μνημόσυνό του στην εκκλησία του αγίου Κωνσταντίνου στη Ν. Μάκρη. Ο Νικ. Καραγεωργίου αφού εξάρει την προσωπικότητα του Α. Τζιζή και τη συμβολή του στην ίδρυση της Ν. Μάκρης αναφέρεται σε ένα περιστατικό εκείνου του πρώτου καιρού. Το περιστατικό αφορά το πώς και με ποιο στρατήγημα του Α. Τζιζή κερδίθηκε ο Βάλτος τον οποίο διεκδικούσαν τότε και οι ακτήμονες καλλιεργητές του Μαραθώνα. "Ο Αντώνης Τζιζής, γράφει, πήγε στο Μαραθώνα με άλλους Μακρηνούς, βρήκαν τον πρόεδρο του συνεταιρισμού ακτημόνων καλλιεργητών, ονό-

ματι Παρούνη, και τον έπεισαν να μας ενοικιάσει τα 500 στρέμματα [σ.σ. του Βάλτου] αντί 25.000 δραχμών το χρόνο. Μετά την υπογραφή του συμβολαίου και μια μικρή προκαταβολή, ο Αντώνης Τζιζής παρουσίασε το συμβόλαιο στον τότε υπουργό Γεωργίας Μπακάλπαση και του λέει: "Οι ακτήμονες καλλιεργητές του Μαραθώνος δεν έχουν ανάγκη από χωράφια γιατί τα ενοικίασαν σε μας. Πρέπει να τα πάρουν οι πρόσφυγες". Τότε ήρθε επί τόπου ο υπουργός, διαπίστωσε την αλήθεια, έδωσε σε μας τα χωράφια και έδωσε στους Μαραθωνίτες τα χέρσα από το δρόμο του Διονύσου έως του Φιλιππόπουλου το κτήμα.

Επειδή όμως δεν πλήρωσε το μίσθωμα των χωραφιών και ως εγγυητές στο μίσθωμα έφαίνοντο οι Νικόλαος Παλτήρης και Μανώλης Καραγεωργίου, κατόπιν δικαστικής απόφασης προφυλακίστηκαν αυτοί οι δύο έως ότου πληρώσουν τα χρήματα, τα οποία ήσαν συγκεντρωμένα, και αφού κατεβλήθησαν δι' αποδείξεως, αφέθησαν ελεύθεροι οι κρατούμενοι".

Από το 2ο φύλλο της "Φωνής" [Μάης 1983], έχουμε μια δυναμική προβολή των τοπικών ζητημάτων που φαίνονται να παρέλκουν χωρίς να διαφαίνεται μια λύση τους στο εγγύς μέλλον.

Το Σωματείο Οικοδόμων Ν. Μάκρης που είχε επανασυσταθεί πρόσφατα με την υπ. αριθ. 968/83 απόφαση του Πρωτοδικείου Αθηνών ζητούσε μέσα από την εφημερίδα την προώθηση του Σχεδίου Πόλης για τους οικοδόμους που μαστίζονταν την εποχή εκείνη από ανεργία, ιατρική περίθαλψη με ιατρεία του ΙΚΑ στο κτήριο του Ερυθρού Σταυρού [κτήμα Φιλιππόπουλου] και Σταθμό Α΄ Βοηθειών. Επίσης διεκδικούσαν ένσημα ασφάλισης από τους εργοδότες και την εφαρμογή του σχετικού νόμου για την πρόσληψή τους στους Δήμους και στις Κοινότητες.

Σε άλλη στήλη ο "Δημότης" [Παναγιώτης Χριστόπουλος] δίνει την πληροφορία που έχει τη μορφή άμεσης καταγγελίας, ότι ενώ στις 8 του Απρίλη του 1983 είχαν γίνει τα εγκαίνια του Συλλόγου Εργαζομένων στην Αμερικανική Βάση της Ν. Μάκρης με την προσέλευση εκπροσώπων και άλλων Συλλόγων Εργαζομένων, η αμερικάνικη εργοδοσία αντέδρασε αρνητικά. Την αντίδραση αυτή ο "Δημότης" την θεωρεί "φυσική", εκείνο όμως που θεωρεί "ντροπή και καταισχύνη", όπως γράφει, είναι ότι Έλληνες συνάδελφοι των εργαζομένων στη Βάση σαμποτάρισαν την ίδρυση του Συλλόγου προκειμένου να εξασφαλίσουν την εύνοια των εργοδοτών.

Επίσης θίγονται θέματα εκπαιδευτικά [σχολείου, μαθητών, δασκάλων και καθηγητών], όπως και επικοινωνιών: τον Μάη του 1983 η Νέα Μάκρη είχε έναν [1] και μοναδικό τηλεφωνικό θάλαμο!...

Επισημαίνεται η ανυπαρξία φωτισμού των δρόμων, προβάλλεται το αίτημα της πυρασφάλειας και πάλι, θίγονται τα τροχαία ατυχήματα και προτείνονται μέτρα για την πρόληψή τους κ.ά.

Στη στήλη "δραστηριότητες του Συλλόγου" αναφέρεται ότι: "Στις 29 Απρίλη [1983] ο Επιμορφωτικός Σύλλογος συμμετείχε στη συγκέντρωση της ΓΣΕΕ στην πλατεία Συντάγματος για την απομάκρυνση των Αμερικανικών Βάσεων από τη χώρα μας"... Από τα παραπάνω φαίνεται ότι το 1983 πνέει ένας άλλος άνεμος στον Ε.Σ.Ν.Μ. τελείως διαφορετικός από εκείνον του 1978, και ότι ο αγώνας για την Ειρήνη έπαψε να είναι "ασύμβατος" με το Καταστατικό του όπως έγραψε στην ανακοίνωσή του ένας προηγούμενος πρόεδρός του, ιατρός.

Στο 2ο αυτό φύλλο της "Φωνής" η Βούλα Δαμιανάκου γράφει το χρονογράφημα, όπου κάτω από τον τίτλο "Το Τηλέφωνο" κάνει έκκληση για ενότητα των φιλειρηνικών δυνάμεων ώστε να απομακρυνθεί ο κίνδυνος πολέμου, και να φύγουν οι Αμερικανικές Βάσεις. Και εύχεται, με την επιστροφή των μαρμάρων του Παρθενώνα να γίνει και ο... "επαναπατρισμός των Ελλήνων"...

Στη "συνέντευξη του μήνα" η Ρένα Βελισσαρίου με την εμπειρία της από τους Συλλόγους του 1957-1967 συστήνει ομοψυχία, και για το Σύλλογο δουλειά και φροντίδα για τα προβλήματα του τόπου, την Παράδοση και την Ιστορία του.

Ο νέος Οικιστικός Νόμος 1337/83 του Τρίτση που δημοσιεύτηκε στις 14 Μαρτίου [ΦΕΚ 33Α /83] απασχολεί επίσης τη "Φωνή" γιατί απασχολεί σχεδόν κατ' αποκλειστικότητα το λαό της Ν. Μάκρης αυτή την εποχή. Οι εισφορές για το Σχέδιο αυτό σε γη που για τα 5.000 τ.μ. γης φτάνει το 52 % σε συνολική εισφορά [πηγή ΥΧΟΠ] και σε χρήμα, όπως και πολλά ζητήματα γύρω από αυτόν: Η διαδικασία οικοδόμησης, εξαιρέσεων, νομιμοποίηση αυθαιρέτων κ.ά. εξετάζονται λεπτομερειακά με τη γνωστή σε όλους τους πατριώτες επαγγελματική ευσυνειδησία και επιστημονική κατάρτισή του από τον πολιτικό μηχανικό του ΕΜΠ Σωτήρη Μ. Σωτηρίου στο 2ο φύλλο, όπως και στο επόμενο 3ο φύλλο [Ιούνιος 1983], στη στήλη "Οι επιστήμονες του χώρου μας γράφουν".

Ο Ν. 1337/83 θα απασχολήσει από εδώ και πέρα τους πάντες, Συλλόγους, κατοίκους, οικιστές κλπ. και τις εφημερίδες τους: "Φωνή", "Παλμός", "Νέα του Ζούμπερι", "Μάτι", η "Γνώμη" πιο ύστερα με άρθρα, γενικές συνελεύσεις και παραστάσεις, ώστε να τροποποιηθούν οι υπερβολές του, μέχρι την τελική εφαρμογή του, που θα γίνει σταδιακά και με πολύ

αργούς ρυθμούς [Μόλις στο τέλος του 2002 υπογράφτηκε τελικά η Πράξη Εφαρμογής της 5ης Γειτονιάς [Πολεοδομικής Ενότητας] από τη Νομαρχία Ανατολικής Αττικής].

"Το Ιστορικό του Ρυμοτομικού Σχεδίου της Νέας Μάκρης"

Για το ιστορικό του Σχεδίου Πόλης της Νέας Μάκρης θα γράψει και πάλι στο 5ο φύλλο της "Φωνής" ο Σωτήρης Μ. Σωτηρίου και σαν καθ' ύλην αρμόδιος θα δώσει τις μέχρι τότε πτυχές του, γιατί ο Ν. 1337/83 θα προκαλέσει πολλές συζητήσεις, κινητοποιήσεις στους Δήμους και παρεμβάσεις μέχρι την οριστική διαμόρφωση, αλλά και την κατά τόπους Εφαρμογή του.

Γράφει λοιπόν, ότι το πρώτο Σχέδιο Πόλης ήταν αυτό με το οποίο έγινε η οριστική διανομή του κτήματος της Ξυλοκέριζας στους πρώτους και ιδρυτές της Ν. Μάκρης το 1931.

Σε αυτή τη διανομή εκτός των 32-40 στρεμμάτων που πήρε σαν κλήρο ο κάθε οικογενειάρχης ΝεοΜακρηνός από το Υπουργείο Γεωργίας, ο καθένας από αυτούς πήρε και 500 τ.μ. οικόπεδο μέσα στο Συνοικισμό όπου τα συνεργεία του Εποικισμού έχτισαν τα πλινθόκτιστα σπιτάκια τα οποία επίσης με κλήρο παραχωρήθηκαν σ' αυτούς.

Έτσι έχουμε το πρώτο Ρυμοτομικό Σχέδιο Πόλης στη Ν. Μάκρη, δεδομένου ότι με αυτό τον τρόπο τα 93 οικόπεδα που χτίστηκαν για να αποτελέσουν τον Συνοικισμό εντάχθηκαν σε 11 οικοδομικά τετράγωνα με "πολύ καλή ρυμοτομία για τις τότε απαιτήσεις, όπως εκτιμά, εφ' όσον, εκτός από την κεντρική πλατεία, όλοι οι δρόμοι του Σχεδίου αυτού έχουν πλάτος 12 μέτρα".

Όμως η αύξηση του πληθυσμού εντωμεταξύ και οι αυθαίρετες και πρόχειρες κατασκευές με ανεπαρκή προσπέλαση και έλλειψη κοινοχρήστων χώρων κλπ., προβλήματα που προϋπήρχαν, αλλά επιτάθηκαν μετά τον Αύγουστο του 1967, όταν δηλαδή η δικτατορία επέτρεψε με Νόμο τις λυόμενες κατοικίες, έκαναν επιτακτική την ανάγκη ένταξης όλων των περιοχών σε Σχέδιο Πόλης.

Ήδη από το 1972 και βάσει του ΦΕΚ 329Δ/28-11-72 έγινε επέκταση του Ρυμοτομικού Σχεδίου Ν. Μάκρης για μια έκταση γης 1.800 στρεμμάτων περίπου. Η περιοχή που εντάχθηκε με το Διάταγμα αυτό περιλάμβανε 124 οικοδομίσιμα τετράγωνα χωρισμένα σε τομείς Α, Β, Γ, Δ και Ε. ανάλογα με τους περιορισμούς και τις επιτρεπόμενες χρήσεις για κάθε τομέα. Το Σχέδιο αυτό ίσχυσε μέχρι τις 11-1-1977 οπότε, κατόπιν προσφυγής ορισμένων θιγομένων ακυρώθηκε στο Συμβούλιο της Επικρατείας με την υπ. αριθ. απόφαση 34/11-1-1977.

Μετά την ακύρωση του Σχεδίου η περιοχή βρέθηκε και πάλι εκτός Σχεδίου, και το Υπουργείο με διατάγματα επέβαλε κατά διαστήματα τρεις φορές αναστολή χορήγησης οικοδομικών αδειών και οικοδομικών εργασιών, αλλά μετά τη λήξη και της τελευταίας αναστολής, το 1982, η περιοχή μπορούσε πια να οικοδομηθεί, αλλά με τις διατάξεις που ίσχυαν για τα εκτός Σχεδίου αγροτεμάχια και κτήματα.

Μετά την ακύρωση του Σχέδιου Πόλης το 1977, το 1978 και 1979, έγιναν προσπάθειες επανένταξης της περιοχής με νέες αποτυπώσεις και συμπληρώσεις και έτσι στο ΦΕΚ 169Α/ 16-7-1979 δημοσιεύτηκε ο Ν. 947/1979 "περί οικιστικών περιοχών".

Όμως οι απαιτήσεις, οι εισφορές, και οι προϋποθέσεις για την ένταξη αυτών των εκτός Σχεδίου περιοχών στο Σχέδιο Πόλης με τις διατάξεις του Ν. 947/79 κρίθηκαν από την πλειονότητα των κατοίκων της περιοχής υπερβολικές, ασύμφορες και απαράδεκτες με αποτέλεσμα λαϊκές συγκεντρώσεις, δημοσιεύματα στον Τύπο και κινητοποιήσεις. Έτσι η Ν. Μάκρη βρίσκεται και πάλι εκτός Σχεδίου με συσσωρευμένα και οξυμμένα τα πολεοδομικά της προβλήματα.

Τον Μάρτη του 1983 με το ΦΕΚ 33Α δημοσιεύτηκε ο Ν. 1337/83 ο οποίος αναφέρει μεταξύ άλλων και τις προϋποθέσεις και διαδικασίες που υποχρεωτικά πρέπει να τηρηθούν για την ένταξη των περιοχών στο Σχέδιο. Κι αυτός, μολονότι κρίνεται αναγκαίος από όλους θα θέσει πολλά ερωτήματα και θα δημιουργήσει προβλήματα στους ενδιαφερομένους, αλλά και σ' αυτούς που θα προβούν στην υλοποίησή του.

Ανακεφαλαιώνοντας:

Στο Πολεοδομικό Σχέδιο της Ν. Μάκρης περιλαμβάνονται 36.662 στρέμματα που με τον Ν. 1337/83 αντιστοιχούν σε 7 Πολεοδομικές Ενότητες [ΠΕ] ή Γειτονιές:

– 1η ΠΕ με 1.100 στρέμματα
– 2η ΠΕ με 800 στρέμματα
– 3η ΠΕ με 1.000 στρέμματα
– 4η ΠΕ με 700 στρέμματα
– 5η ΠΕ με 950 στρέμματα
– 6η ΠΕ με 1.700 στρέμματα [είναι η περιοχή Ν. Βουτζά]
– η ΠΕ "Φλωρίδα" με 200 στρέμματα

[η 5η ΠΕ εγκρίθηκε στις 18/6/89 και η "Πράξη Εφαρμογής" γι' αυτήν έγινε το 2002] [Μιλτ. Βράτσος: Προσωπική επικοινωνία].

[Σημ.: τελικά η εισφορά σε γη μετά από πολλούς αγώνες έφτασε στο 30% περίπου για ιδιοκτησίες πάνω από 3 στρέμματα στην 5η και 4η ΠΕ].

Οι αγώνες για το Κέντρο Υγείας [ΚΥ] Ν. Μάκρης – το Γυμνάσιο και Λύκειο – η σύνδεση με την ΕΥΔΑΠ και οι εφημερίδες "Παλμός" [1983] [Πέτρος Μανωλάς], "Μάτι" [Γιάννης Νοταράς], "Νέα του Ζούμπερι" [1983] [Κώστας Γεωργίου] και "Γνώμη" [1989] [Κώστας Γεωργίου]

Εκτός του Νέου Οικιστικού Νόμου [Ν. 1337/83], τρία άλλα θέματα θα απασχολήσουν τη "Φωνή" και τον Επιμορφωτικό Σύλλογο [Ε. Σ. Ν. Μ.] όπως και τις εφημερίδες "Παλμός" του Πέτρου Μανωλά, "Νέα του Ζούμπερι", "Μάτι" και "Γνώμη" με τους αντίστοιχους συλλόγους τους, ιδιαίτερα τη "Γνώμη" κάτω από την ηγετική φυσιογνωμία του Κώστα Γεωργίου.
1] Το Κέντρο Υγείας Νέας Μάκρης
2] Το Λύκειο Νέας Μάκρης, και
3] Το Νερό, η Ύδρευση της Ν. Μάκρης

1] Το Κέντρο Υγείας Ν. Μάκρης προγραμματίζεται να λειτουργήσει στο τέλος του έτους 1984.

Σχετικά με αυτό το θέμα θα γίνει μεγάλη συζήτηση γιατί και ο Μαραθώνας όπως και η Ραφήνα διεκδικούν το δικαίωμα να έχουν αυτές το Κέντρο Υγείας στην περιοχή τους, κοντά στους κατοίκους τους, ιδιαίτερα ο Μαραθώνας.

Πάνω σ' αυτό το ζήτημα ο "Παλμός" του Πέτρου Μανωλά, όπως και ο ίδιος ο Π. Μανωλάς θα κάνει αγώνες και θα υποδείξει τη σημερινή του θέση, στο Βάλτο και στα όρια Μαραθώνα – Ν. Μάκρης, μαζί με τους φορείς της Ν. Μάκρης στον υπουργό Υγείας τότε Παρασκευά Αυγερινό, και στη Νομάρχη Αττικής Συνοδινού.

Το 1983 η κυβέρνηση Α. Παπανδρέου είχε αποφασίσει την ίδρυση ενός ακόμα Κέντρου Υγείας στην Αττική. Αυτό το διεκδικούσε δυναμικά ο Δήμος Παλλήνης, όπως και η Νέα Μάκρη. Το βάρος αυτού του αγώνα για τη διεκδίκηση του Κ. Υγείας Ν. Μάκρης έπεσε στους ώμους των: Πέτρου Μανωλά προέδρου του Συλλόγου "Κυψέλη", του Κώστα Γεωργίου και Γ. Ρούσσου από τον Εξωραϊστικό Σύλλογο του Ζούμπερι, του Στ. Βιώνη, της Αγίας Μαρίνας, του Στ. Κοκκινογένη από το Σύλλογο του Ματιού, και του Προέδρου τότε του Επιμορφωτικού Συλλόγου Ν. Μάκρης Μπάμπη Καραβασίλη.

Οι παραπάνω συνέστησαν μια άτυπη ομοσπονδία από 13 συλλόγους της περιοχής και άρχισαν ένα μακρύ και δύσκολο αγώνα διεκδίκησης του Κ. Υγείας. Η πρώτη και μεγαλύτερη δυσκολία ήταν η εξεύρεση οικοπέδου. Η Κοινοτική Αρχή που δεν είχε δείξει μέχρι εκείνη τη στιγμή το

παραμικρό ενδιαφέρον, δήλωσε ότι δεν υπήρχε διαθέσιμο οικόπεδο. Και ενώ ο υπουργός Υγείας ήταν έτοιμος να υπογράψει την ίδρυση Κ. Υ. στην Παλλήνη, η Συντονιστική Επιτροπή αγώνα με επικεφαλής τον Πέτρο Μανωλά πραγματοποίησε δυναμική επίσκεψη στην Νομάρχη Συνοδινού και κατάφερε να ανατρέψει την κατάσταση υπέρ της Ν. Μάκρης.

"Αν μπορούσα να έρθω στη θέση σας για 10 λεπτά, της είπε ο Π. Μανωλάς μπορούσα να λύσω αμέσως το πρόβλημα της εξεύρεσης οικοπέδου για να γίνει το Κ. Υ. στη Ν. Μάκρη".

Κι όταν η Συνοδινού τον ρώτησε τι θα έκανε, απάντησε ο Π. Μανωλάς: "Υπάρχει ένας χώρος στη Ν. Μάκρη που είναι ιδανικός για να γίνει Κ. Υγείας. Είναι ένας χώρος που ανήκει στην ΕΤΒΑ αλλά για να παραχωρηθεί γι' αυτό το σκοπό, χρειάζεται μόνο μια δυναμική δική σας παρέμβαση και η υπογραφή σας".

Πράγματι η Συνοδινού υπέγραψε το παραχωρητήριο και μέσα σε δυο μέρες η κατασκευή του Κ. Υ. Νέας Μάκρης έπαιρνε σάρκα και οστά.

Μέχρι τότε η κατάσταση σχετικά με το θέμα Δημόσια Υγεία στην περιοχή Ραφήνας-Ν. Μάκρης-Μαραθώνα είχε ως εξής:

Στη Ν. Μάκρη λειτουργούσε στο συγκρότημα κτηρίων του Ερυθρού ένα στοιχειώδες ιατρείο για παρακολούθηση και εμβολιασμό βρεφών και παιδιών της περιοχής από νοσοκόμες, κοινωνικούς λειτουργούς και επισκέπτριες υγείας.

Κατά καιρούς και όχι τακτικά, ερχόταν επίσης ένας γιατρός μαιευτήρας-γυναικολόγος για τις εγκύους και με γυναικολογικά προβλήματα γυναίκες. Όμως η κατ' αυτό τον τρόπο υγειονομική κάλυψη του πληθυσμού δεν ήταν καθόλου επαρκής, αν και ένα μέρος του πληθυσμού των βρεφών καλύπτονταν με τους βασικούς εμβολιασμούς Ντι-Τε-Πέ, Ντι-Τε και Σέιμπιν.

Από το 1966, έπειτα από πιέσεις και παρεμβάσεις των εργαζομένων στην περιοχή, το ΙΚΑ διόρισε σαν γιατρό στη Νέα Μάκρη τον παθολόγο Κώστα Χριστοδούλου που δεχόταν τους ασφαλισμένους ορισμένες ώρες την ημέρα.

Ο Κ. Χριστοδούλου, εξαιρετικός παθολόγος, ήταν αγωνιστής και ιδεολόγος. Εγκαταστάθηκε στη Ν. Μάκρη το 1947 ή 1948 που δεν είχε τότε γιατρό και το 1955 περίπου έχτισε το δικό του σπίτι επί της οδού Α. Σαράφη. Ευφυής, δραστήριος και επαρκής παθολόγος εξυπηρέτησε τη Ν. Μάκρη σαν γιατρός, αλλά και σαν αντιστασιακός μέλος της ΠΕΕΑ της περιοχής έδωσε το παράδειγμα ανθρώπου αγωνιστή με ήθος και συνέπεια.

Με την εφαρμογή του νόμου των γιατρών "περί υποχρεωτικής θητείας υπαίθρου" επί δικτατορίας 1969-1970 διορίστηκε και ένας "αγροτικός γιατρός" για τη Ν. Μάκρη, που δεχόταν τους ασφαλισμένους στον ΟΓΑ αγρότες 2 με 3 φορές την εβδομάδα στο παλιό πλίνθινο οίκημα της Κοινότητας Ν. Μάκρης στην οδό Λιβισίου [σήμερα κατάστημα Λεωνίδου-Κιοκμένογλου], γιατί είχε να εξυπηρετήσει και τους ασφαλισμένους στον ΟΓΑ αγρότες του Μαραθώνα και του Γραμματικού.

Αργότερα, όταν το 1980-1981 λειτούργησε εν μέρει το σημερινό Δημαρχιακό μέγαρο, ο αγροτικός γιατρός δεχόταν πάλι, 2 με 3 φορές την εβδομάδα, σε ένα γραφείο-ιατρείο του Δημαρχείου.

Από τα παραπάνω και μόνο φαίνεται σε ποιο βαθμό ήταν ανεπαρκής η κρατική μέριμνα για την υγεία όλο το χρόνο και ιδιαίτερα τα καλοκαίρια που ο πληθυσμός αυξανόταν κατά πολύ.

Η ανεπάρκεια αυτή έπαιρνε επικίνδυνη μορφή στα έκτακτα περιστατικά. Τότε γινόταν το εξής απαράδεκτο: Τα έκτακτα περιστατικά, δηλητηριάσεις, τροχαία, κακώσεις κ.ά. διακομίζονταν στην Αμερικανική Βάση όπου υπήρχε οργανωμένο ιατρείο σε 24ωρη βάση, στο οποίο οι ασθενείς εξυπηρετούνταν – στο βαθμό που ήταν δυνατόν – από υγειονομικό υπάλληλο της Βάσης, που ήταν σχεδόν πάντοτε νοσοκόμος.

Σημείωση: Στην Αμερικανική Βάση προσέτρεχαν επίσης οι κάτοικοι της περιοχής [από Ν. Μάκρη και Μαραθώνα] για επείγουσες περιπτώσεις πυρασφάλειας [πυρκαγιές κ.ά.] μέχρι και τη χρονιά που έμπαιναν οι σωλήνες της ΕΥΔΑΠ στη λεωφόρο Μαραθώνος το 1985-86...

Η κατάσταση ήταν απαράδεκτη. Και βέβαια αυτά συνέβαιναν επί δικτατορίας και κανείς δεν μπορούσε να μιλήσει, αλλά συνεχίστηκε και μετά τη μεταπολίτευση, παρά τις εξαγγελίες περί "αγροτικών ιατρείων και Κέντρων Υγείας", του Καθηγ. Σπύρου Δοξιάδη επί κυβερνήσεως Γ. Ράλλη.

Στα μέσα του 1983 ακόμα συζητούσαν για την ίδρυση του Κέντρου Υγείας της Ν. Μάκρης όπως βλέπουμε στο 4ο φύλλο της "Φωνής" [Ιούλιος 1983].

Στην ίδια κυβερνητική απόφαση όπως γράφει σ' αυτό το φύλλο η εφημερίδα εξαγγέλλεται η ίδρυση 107 Κέντρων Υγείας στην Αττική και αλλού. Ένα από τα 107 αυτά Κέντρα Υγείας, ήταν και της Ν. Μάκρης, χάρη στους αγώνες των κατοίκων της.

2] Το Λύκειο Ν. Μάκρης

Με τον διαχωρισμό Γυμνασίου-Λυκείου το 1976 από την κυβέρνηση Γεωργίου Ράλλη τα παιδιά της Ν. Μάκρης που βρέθηκαν να φοιτούν στις 3 τελευταίες τάξεις του παλαιού Γυμνασίου συνέχισαν να πηγαίνουν στο Μαραθώνα, στο παλιό τους Γυμνάσιο. Τα άλλα, τα πιο μικρής ηλικίας, φοίτησαν στο Γυμνάσιο που ιδρύθηκε αμέσως μετά το διαχωρισμό και λειτούργησε όπως περιγράψαμε, τελείως πρόχειρα και με άθλιες συνθήκες για παιδιά και καθηγητές.

Οι γονείς των παιδιών αυτών που άρχισαν να φοιτούν στο Γυμνάσιο της Ν. Μάκρης και ήταν κάτοικοι της πόλης διεκδίκησαν την ίδρυση και Λυκείου στη Ν. Μάκρη.

Η Κοινοτική αρχή της εποχής, που αναδείχθηκε μετά τις εκλογές του Οκτώβρη του 1978 δεν έδειξε καμιά προθυμία για το αίτημα αυτό, ενώ η Επιτροπή Γονέων του Λυκείου Μαραθώνος αντίστοιχα δραστηριοποιήθηκε φοβούμενη ότι με την αποχώρηση των παιδιών της Ν. Μάκρης το Λύκειο Μαραθώνος θα έκλεινε.

Όμως οι σχετικές παραστάσεις των γονέων στο Υπουργείο Παιδείας απέδωσαν και η σχετική έγκριση για την ίδρυση και λειτουργία του Λυκείου Ν. Μάκρης υπεγράφη.

Αλλά το θέμα της στέγασης του Λυκείου παρέμενε ανοιχτό έως ότου να ανεγερθούν τα σχολικά κτήρια Γυμνασίου-Λυκείου σε μια έκταση 10 περίπου στρεμμάτων που είχε αγοραστεί από τον ΟΣΚ, και ήταν ιδιοκτησία της ΑΤΕ [Αγροτικής Τράπεζας της Ελλάδος] στην οποία είχε περιέλθει το εργοστάσιο πορσελάνης του Χ. Τριανταφυλλόπουλου μετά το κλείσιμό του [σημ.: Το Γυμνάσιο Ν. Μάκρης λειτούργησε τελικά το 1992 περίπου, ενώ το Λύκειο το 1994].

Έτσι, για να προλάβουν τη σχολική χρονιά 1981-1982 η Επιτροπή Γονέων του νεοσύστατου Λυκείου Ν. Μάκρης μετέφερε με δικά της έξοδα – και φορτηγά – θρανία και εποπτικά όργανα στα υπόγεια του νεόδμητου ακόμα Δημαρχειακού Μεγάρου της Ν. Μάκρης. Στη μεταφορά αυτή όχι μόνο δεν παραβρέθηκε η Κοινοτική Αρχή, αλλά η Επιτροπή βρήκε τις πόρτες του υπογείου κλειστές, πράγμα που ανάγκασε τους γονείς να βάλουν θρανία, τραπέζια, έδρες, πίνακες κλπ. από τα παράθυρα...

Στον "Παλμό" ΑΦ 17 τον Οκτώβρη του 1984 δημοσιεύεται η είδηση ότι υπογράφηκε κοινή απόφαση υπουργών Παιδείας και Οικονομικών μετά από αλλεπάλληλες επισκέψεις του Συλλόγου Γονέων και Κηδεμόνων και των εκπροσώπων της Ομοσπονδίας των Συλλόγων της περιοχής να παραχωρηθούν με αναγκαστική απαλλοτρίωση 10 στρέμματα από το

χώρο που ανήκε στην ΕΤΒΑ [το εργοστάσιο Χ. Τριανταφυλλόπουλου] και πίστωση 15 εκατομμυρίων δραχμών από το Πρόγραμμα Επενδύσεων του Υπ. Παιδείας για το 1984.

3] Η Ύδρευση της Ν. Μάκρης – Η σύνδεση του δικτύου υδροδότησης της πόλης με την ΕΥΔΑΠ

Το 5ο φύλλο της "Φωνής" Αύγουστος-Σεπτέμβρης 1983, είναι αφιερωμένο στη μεγάλη λαϊκή συνέλευση της 27 Αυγούστου 1983 στην πλατεία Ν. Μάκρης για το Νερό: Τη σύνδεση της πόλης με την ΕΥΔΑΠ πράγμα που η Κοινοτική Αρχή είχε απορρίψει σε σχετική συνεδρίαση του Κοινοτικού Συμβουλίου 2 μήνες πριν.

Η "μεγαλειώδης" εκείνη συγκέντρωση, όπως την χαρακτήρισαν οι τοπικές εφημερίδες, μοναδική στα χρονικά της Ν. Μάκρης μέχρι εκείνη τη στιγμή, διοργανώθηκε από τους συλλόγους της περιοχής ["Κυψέλη", Μάτι, Ζούμπερι, Επιμορφωτικό, Ξυλοκέριζας, Γονέων και Κηδεμόνων Γυμνασίου, Βουτζά, Κρητών, Επαγγελματιών – Βιοτεχνών, Οικοδομικό, Εφημεριδοπωλών, Γεωργικό-Πιστωτικό Συνεταιρισμό κ.ά.], που για να επιτύχουν την προώθηση των αιτημάτων τους απέναντι σε μια Κοινοτική Αρχή που αρνιόταν επίμονα τη σύνδεση με την ΕΥΔΑΠ παρά τα ψηφίσματα διαμαρτυρίας που είχαν επιδώσει, είχαν κάνει ομοσπονδία συλλόγων.

Στη συνέλευση αυτή που έγινε στην κεντρική πλατεία της Ν. Μάκρης παραβρέθηκαν ο Νομάρχης Αττικής Θόδωρος Κατριβάνος, η Νομάρχης Ανατ. Αττικής Αγλαΐα Σταφυλά, και οι εκπρόσωποι της ΕΥΔΑΠ, Νίκος Παπαδιονυσίου Αναπλ. Διευθυντής και ο αρχιμηχανικός Νεστορίδης. Συντονιστής της συνέλευσης ορίστηκε ο Κώστας Γεωργίου.

Ο Κώστας Γεωργίου (1941-1996), Αιγυπτιώτης, Ελληνο-Κυπριακής καταγωγής, πολιτικός μηχανικός με την παρουσία του, τους αγώνες και τις εφημερίδες «Νέα του Ζούμπερι» και «Γνώμη», αγωνίστηκε όσο λίγοι για τη Νέα Μάκρη (Σχέδιο Πόλης - ΕΥΔΑΠ - Κέντρο Υγείας κλπ.) την κρίσιμη δεκαετία 1980-1990 και μέχρι τον πρόωρο θάνατό του το 1996.

Στη συνέλευση διατυπώθηκε τόσο έντονα η γνώμη του λαού υπέρ της σύνδεσης με την ΕΥΔΑΠ

ώστε ο Κοινοτάρχης στη δευτερολογία του αποδέχτηκε την άποψη των πολλών λέγοντας: "Χαίρομαι που σας βλέπω όλους σύμφωνους. Είμαι και εγώ μαζί σας".

Η Βούλα Δαμιανάκου στο χρονογράφημά της σ' αυτό το φύλλο της "Φωνής" γράφει για το ίδιο πράγμα. Ο τίτλος του χρονογραφήματος είναι ενδεικτικός: [ο λαός] "Εμίλησε και είπε Νερό"...

Τόσο στο 5ο όσο και στο 6ο φύλλο της "Φωνής" δημοσιεύονται πρωτοσέλιδα με φωτογραφίες από τις μεγάλες λαϊκές συγκεντρώσεις για το Νερό και το Σχέδιο Πόλης αντίστοιχα. Γιατί φαίνεται ότι και τα δυο αυτά θέματα όπως και άλλα [Κέντρο Υγείας κλπ.] είχαν μπουκώσει και οι κάτοικοι δεν έβλεπαν τη λύση τους ή την προώθησή τους για λύση από τους τοπικούς άρχοντες.

Στα υπόλοιπα φύλλα της "Φωνής", ως το 20ο φύλλο [Δεκέμβριος 1984] που είναι και το τελευταίο, έχουμε μπροστά μας την εικόνα ενός Επιμορφωτικού Συλλόγου, που γίνεται εκφραστής της κοινής γνώμης και μπαίνει μπροστά στους αγώνες για κάτι καλύτερο για τον τόπο, και με άγρυπνο μάτι παρακολουθεί τα πράγματα και δυναμικά εκφράζει τα αιτήματα της Ν. Μάκρης, που αναδείχνει τα προβλήματα και κάνει παρεμβάσεις: Για το Νερό [ΕΥΔΑΠ], για το Κέντρο Υγείας, για το Ρυμοτομικό Σχέδιο, για τους Παιδικούς Σταθμούς, για τα Σχολεία [Γυμνάσιο-Λύκειο], για την Επιμόρφωση, την Πυροπροστασία, την Ειρήνη, για την Εθνική Αντίσταση, για την οργάνωση του Λαογραφικού Μουσείου κ.ά.

Με τη δραστηριοποίηση των φορέων έγινε η ίδρυση του πρώτου Νηπιακού Σταθμού της Ν. Μάκρης σε ένα ενοικιασμένο κτήριο επί της λεωφόρου Διονύσου.

Τα εγκαίνια του Σταθμού έγιναν στις 31 Μαρτίου 1984 και σαν πρώτη Πρόεδρός του διορίστηκε η Μαρία Δαμιανού-Χατζηιωάννου.

Τον Απρίλη του 1984 το Κοινοτικό Αγροτικό Ιατρείο λειτουργεί με ένα γιατρό που εξυπηρετεί και τον Μαραθώνα και το Γραμματικό. Το Αγροτικό αυτό Ιατρείο δέχεται τους ασφαλισμένους του ΟΓΑ, 2 με 3 φορές την εβδομάδα σε μια αίθουσα του 1ου ορόφου στο Δημαρχιακό Μέγαρο που δεν έχει λειτουργήσει ακόμη ως Δημαρχείο. Ενώ παράλληλα, τον Οκτώβρη του 1984, ανακοινώνεται στους κατοίκους της Ν. Μάκρης ότι, "Μέχρι να λειτουργήσει το Κέντρο Υγείας στην πόλη μας, τοποθετείται

γιατρός που θα παρέχει τις υπηρεσίες του σε όλους τους ησφαλισμένους [ΙΚΑ-Δημοσίου-ΟΓΑ κλπ. Ταμεία] καθώς και στους ανασφάλιστους πολίτες" ["Παλμός" ΑΦ 17 Οκτώβρης 1984].

Παράλληλα στο Δημόσιο Παιδιατρικό Νευροψυχιατρικό Νοσοκομείο [ΔΠΝΝ] στη Διασταύρωση της Ραφήνας επιχειρείται η λειτουργία Εξωτερικών Ιατρείων στα κτήριά του κι αυτό γίνεται σε 2 γραφεία στο ισόγειο του Διοικητηρίου.

Το 1984, από τις 55 εφημερίδες που εκδίδονται στην Αττική, οι 4 κυκλοφορούν στη Νέα Μάκρη:
– η "Φωνή της Ν. Μάκρης [από τον Απρίλιο του 1983]
– "Παλμός" [από τον Μάη του 1983],
– "Σοσιαλιστικός Δρόμος",
– "Νέα του Ζούμπερι" [από το 1982]. Την εφημερίδα αυτή την διηύθυνε ο Κώστας Γεωργίου και ήταν όργανο του Εξωραϊστικού Συλλόγου "Το Ζούμπερι". Ο Κ. Γεωργίου στη συνέχεια, από το 1989, εξέδωσε την ανεξάρτητη εφημερίδα "Γνώμη" ως τον πρόωρο θάνατό του στις 24 Δεκ. του 1996, και τον συνέχισε η σύζυγός του Ελένη μέχρι το 2007. Η "Γνώμη" προσέφερε ανεκτίμητες υπηρεσίες στη Νέα Μάκρη και σε όλη την γύρω περιοχή και επί Κώστα Γεωργίου και επί Ελένης Γεωργίου, όπως και ο "Παλμός".

Εκείνο επίσης που χαρακτηρίζει τη "Φωνή" είναι ένα ανελέητο σφυροκόπημα προς την Κοινοτική Αρχή, ενώ αυτή μένει προκλητικά αμετακίνητη στις θέσεις της και προβάλλει αντιστάσεις σε όλα και με κάθε τρόπο.

Ο "Παλμός"

Η έκδοση του "Παλμού" [1ο φύλλο Μάης 1983], έδωσε νέα πνοή στην ανάδειξη των προβλημάτων της Ν. Μάκρης και στη διεκδίκηση λύσεων σε πολλά ζητήματα. Ο "Παλμός" μαχητικός, θαρραλέος – αν και κάποτε εριστικός – μπήκε τόσο στην καθημερινή ζωή των πολιτών της Ν. Μάκρης, όσο και μέσα στο Κοινοτικό Συμβούλιο. Το κυριότερο, αδέσμευτος από θεσμικά όργανα, όπως συνέβαινε με τη "Φωνή" που έπρεπε να λάβει υπόψιν τις διάφορες τάσεις που υπήρχαν στο Δ. Σ του Επιμορφωτικού Συλλόγου, εξέφραζε τις απόψεις και τις θέσεις του εκδότη και ιδρυτή του, του Πέτρου Μανωλά. Ο Π. Μανωλάς, πλωτάρχης ε. α. και ήδη συνταξιούχος εγκατεστημένος μόνιμα στη Νέα Μάκρη, οπαδός του Ανδρέα Παπανδρέου,

εξέφραζε με τον "Παλμό" του, τον Σύλλογο "Κυψέλη" που είχε μεγάλη απήχηση μεταξύ των κατοίκων της Ν. Μάκρης και ιδιαίτερα των νέων και αυτών που είχαν εγκατασταθεί στην πόλη μετά την ίδρυσή της από τους μικρασιάτες πρόσφυγες. Ακόμα πιο πολύ ο Π. Μανωλάς με τον "Παλμό" του και με την ίδια την παρουσία και τη στάση ζωής του ιδιαίτερα, εξέφραζε το νέο πνεύμα που διαμορφωνόταν με την επικράτηση του ΠΑΣΟΚ από το 1981 και μετά, που είχε τα εξής χαρακτηριστικά: [α] τη ρήξη με το παλαιό κομματικό κατεστημένο και [β] τη διεκδίκηση λύσεων των προβλημάτων "εδώ και τώρα" όπως ήταν το σύνθημα της εποχής μέσα από την ενεργοποίηση των πολιτών και την οργάνωσή τους σε φορείς και συλλόγους, συνεταιρισμούς και συνδικαλιστικά σχήματα, που όμως πολύ γρήγορα, δυστυχώς, αυτοί οι φορείς έγιναν κομματικοί, για τα κομματικά προνόμια των μελών τους, και γι' αυτό το λόγο έγιναν τελικά αναξιόπιστοι.

Πέτρος Μανωλάς. Πλωτάρχης του Πολεμικού Ναυτικού, γενναιόψυχος και φλογερός πατριώτης. Εγκατεστημένος από το 1980 στη Ν. Μάκρη που την αγάπησε σα δεύτερη πατρίδα του, προσπάθησε και έκανε αγώνες για την πρόοδό της όσο λίγοι, ο ίδιος προσωπικά όσο και με την εφημερίδα του «Ο Παλμός» της Ν. Μάκρης (1983-1993).

Ο ίδιος ο Πέτρος Μανωλάς με τις παρεμβάσεις του προς την τοπική, όσο και προς την κεντρική εξουσία, όπως και μέσα από τον "Παλμό" προσέφερε όσο λίγοι σε πολλά ζητήματα της Ν. Μάκρης:

– στο Ρυμοτομικό Σχέδιο
– στη σύνδεση του δικτύου ύδρευσης με την ΕΥΔΑΠ
– στο χτίσιμο του Γυμνασίου-Λυκείου Ν. Μάκρης, και
– στην ίδρυση του Κέντρου Υγείας Ν. Μάκρης.

Θαρραλέος και άμεσος, με παρρησία όχι συνηθισμένη, δεν δίσταζε, όποτε το νόμιζε σωστό και επιβεβλημένο να υψώσει τη φωνή, είτε προς την κυβέρνηση του Α. Παπανδρέου, όπως στο περίφημο άρθρο του "κ. Πρόεδρε μ' ακούς;", είτε προς την τοπική εξουσία ["Παλμός ΑΦ 28 Σεπτ. 1985 και "Παλμός" 1η Νοεμβρίου 1993].

Πέραν κάποιου λαϊκισμού και έξω από κάποιες αντιφάσεις, ο "Παλμός" έγινε η αιχμή του δόρατος για τα πράγματα της Ν. Μάκρης. Σε μια εποχή που πολλά ζητούσαν λύσεις.

Ο "Παλμός" δίνει μεγάλη δημοσιότητα στην λαϊκή συνέλευση της 24 Σεπτέμβρη του 1983 για το Ρυμοτομικό σχέδιο της οποίας φωτογραφίες, αυτός, όπως και οι άλλες τοπικές εφημερίδες, η "Φωνή" της Ν. Μάκρης, και "Νέα του Ζούμπερι" δημοσιεύουν στις πρώτες τους σελίδες.

Την συγκέντρωση οργάνωσε η Κοινότητα Ν. Μάκρης και έλαβαν μέρος εκπρόσωποι των φορέων της περιοχής, βουλευτές, η Νομάρχης Ανατολικής Αττικής Αγλαΐα Σταφυλά και ο εκπρόσωπος του ΥΧΟΠ Π. Βούλγαρης.

Ο Κοινοτάρχης Βασίλης Τζιλάβης υποστήριξε την άποψη να επανέλθει το Ρυμοτομικό Σχέδιο που είχε καταργηθεί [του Σ. Μάνου – Ν. 947/76 – των 1.800 στρεμμάτων που είχε καταργηθεί με απόφαση του Σ.τ.Ε] και η υπόλοιπη περιοχή να ενταχθεί σύμφωνα με τον Ν. 1221, ενώ ο Γιώργος Βογιατζής όπως και ο Παναγιώτης Χριστόπουλος υποστήριξαν η περιοχή να ενταχθεί στο Σχ. Πόλεως σύμφωνα με τον Ν. 1337/83.

Στη συνέλευση μίλησαν και οι άλλοι φορείς, από το Ζούμπερι, το Μάτι κ.ά. και τελευταίοι οι Π. Βούλγαρης και η Νομάρχης Αγλαΐα Σταφυλά.

Και βέβαια συμφώνησαν με το παλλαϊκό αίτημα. Ήταν και αυτοί υπέρ του Ν. 1337/83.

Στη συνέχεια, την περίοδο 1984-1985, κάθε φύλλο του "Παλμού" θα προβάλλει και ένα ζήτημα ζωτικό για τη Ν. Μάκρη, όπως: Κ. Υ. και Παιδικός Σταθμός [1ο και 2ο φύλλο], οικιστικός Νόμος και Ρυμοτομικό Σχέδιο Πόλης-Πυρασφάλεια [3ο-4ο φύλλο], 1η Ειρηνοδρομία [4 Μαρτίου 1984], Ποσοστά Εισφοράς στον Ν. 1337/83-Πολιτιστικό Κέντρο [8ο-10φύλλο], Σχολικό Κτήριο [11ο φύλλο με την είδηση ότι ο ΟΣΚ αγοράζει 10 στρέμματα της ΕΤΒΑ, από το κτήμα του πρώην εργοστασίου πορσελάνης του Χ. Τριανταφυλλόπουλου], ο Ελαιώνας, η Συγκοινωνία κ.ά.

Και ανάμεσα σε όλο αυτό τον κόσμο των πληροφοριών, των κινητοποιήσεων που δημιουργεί ο "Παλμός" και ο ίδιος ο Π. Μανωλάς για μια ολομέτωπη κίνηση προς τα εμπρός, μαζί και οι κατ' αυθείαν βολές προς την Κοινοτική Αρχή για αδράνεια και αρνητισμό, για παραλείψεις και υπερβολές και άλλα πολλά.

1984-1985

Ο Ν. 1285/82 και τα Απομνημονεύματα των Αγωνιστών της Εθνικής Αντίστασης

Με την υπογραφή του Ν. 1285/82, για την αποκατάσταση της Εθνικής Αντίστασης, έναν από τους πρώτους νόμους της κυβέρνησης Α. Παπανδρέου, όπως την είχε υποσχεθεί στο λαό πριν από την εκλογική του νίκη τον Οκτώβρη του 1981, οι αγωνιστές της Εθνικής Αντίστασης ένιωσαν να φεύγει από πάνω τους το βάρος της κρατικής υποψίας και της πίεσης του χωροφύλακα και επιδόθηκαν στην συγγραφή των αναμνήσεών τους από την μεγάλη εποχή που έζησαν, της Αντίστασης και της συμμετοχής τους στον αγώνα για την απελευθέρωση από τους κατακτητές μέσα από τις τάξεις του ΕΑΜ, ΕΛΑΣ, ΕΠΟΝ κλπ.

Από την άλλη μεριά η Επιτροπή Ειρήνης ΕΕΔΥΕ Ν. Μάκρης, Ραφήνας, Μαραθώνα, που είχε συσταθεί από το 1978 και λειτουργούσε με μεγάλη όρεξη και δρούσε ενημερώνοντας το λαό της Ν. Μάκρης και της γύρω περιοχής, και έχοντας απέναντί της ορατή την Αμερικάνικη Βάση της Ν. Μάκρης σαν εμφανές σημείο απειλής του Ψυχρού Πολέμου, έθεσε σαν στόχο της την περίοδο εκείνη από το 1984 και μετά να πλησιάσει τους αγωνιστές της Εθνικής Αντίστασης της ΠΕΕΑ που πάντοτε αποτελούσαν γι' αυτήν παραδείγματα και σημεία αναφοράς. να τους παροτρύνει και να διευκολύνει στην καταγραφή των αναμνήσεών από την Κατοχή και την Αντίστασή τους, πιστεύοντας ότι πολλλά χρήσιμα για την Ειρήνη θα περισώζονταν με αυτό τον τρόπο έστω και την ύστερη ώρα, 40 και πάνω χρόνια από την μεγάλη εποχή που είχαν ζήσει.

Από την προσπάθεια αυτή "βγήκαν" τα Απομνημονεύματα της ζωής και της δράσης του Γιώργη Παπαδήμα από τον Μοριά, που αφού σταδιοδρόμησε σαν σιδηροδρομικός και έδρασε μέσα από τις τάξεις του ΕΑΜ και ΕΛΑΣ στην Κατοχή και την Αντίσταση, και αφού υπέστη διώξεις και φυλακίσεις ήρθε στη Ν. Μάκρη γύρω στο 1960 και παντρεύτηκε την συναγωνίστριά του στη Ν. Μάκρη Μαρία Λειβαδινού-Λεπετέ, αδερφή του Βασίλη Λειβαδινού-Λεπετέ, καπετάν Αχιλλέα στην Αντίσταση.

Τις αναμνήσεις του αυτές τις διηγήθηκε ο ίδιος στον δάσκαλο Κώστα Πασχάλη που στη συνέχεια αυτός τις κατέγραψε με τη γραφομηχανή του, και φέρουν ημερομηνία Σεπτέμβρης του 1984. ΟΙ Σημειώσεις αυτές μένουν αδημοσίευτες και ανέκδοτες από τότε στα χέρια της γυναίκας του Μαρίας Λειβαδινού-Παπαδήμα.

Το 1984, και πιο μπροστά από την εξόρμηση που έκαναν οι Επιτροπές, με την ανάσα που έδωσε στους αγωνιστές ο Ν. 1285/82, ο αντιστασιακός Γιάννης Αλεξάνδρου [Σαλταπίδας] εξέδωσε το βιβλίο του με τίτλο "Αναμνήσεις από την Εθνική Αντίσταση '40-'44" Ν. Μάκρη 1984, με εισαγωγή και επιμέλεια Μανώλη Χατζημμανουήλ.

Ο Γιάννης Αλεξάνδρου, όπως ήδη γράψαμε στο κεφάλαιο για την Εθνική Αντίσταση στη Ν. Μάκρη, αφού έλαβε μέρος στον πόλεμο του '40-'41, ήταν από τους πρώτους που ανταποκρίθηκαν στο κάλεσμα για αντίσταση στην Κατοχή και πολύ νωρίς άφησε τη Ν. Μάκρη και έφυγε στο Μοριά όπου εντάχθηκε σε ανταρτικές ομάδες του ΕΛΑΣ του Μοριά και της Ρούμελης και πήρε μέρος στην ανατίναξη της γέφυρας του Γοργοπόταμου. Αργότερα κατεβαίνοντας στη Ν. Μάκρη συνελήφθη από τους Γερμανούς και βασανίστηκε στην Κομαντατούρα της έπαυλης Ζαλιμόγλου, αλλά απελευθερώθηκε με την παρέμβαση του Δημήτρη Καραγιάννη που ήταν τότε πρόεδρος της Κοινότητας Ν. Μάκρης.

Όλα αυτά, όπως και τις περιπέτειές του στα Δεκεμβριανά, και μετά την απελευθέρωση, τα δεινά που υπέστη από την σκληρή συμπεριφορά της εξουσίας προς τους αγωνιστές που επακολούθησε, τις περιγράφει με τρόπο άμεσο και πειστικό δίνοντας προπαντός τον τόνο και το κλίμα της εποχής και την αναστάτωση του κόσμου σ' όλη τη διάρκεια της Κατοχής, προπαντός τη διάθεση για τον αγώνα και για την απελευθέρωση από τους κατακτητές.

Το 1985, και χωρίς την παρέμβαση της Επιτροπής, ο Ραφηνιώτης αντιστασιακός ΕΑΜίτης, Θανάσης Πιστικίδης [γεν. Τρίγλια Μ. Ασίας 1918] συγγραφέας και πρώην πρόεδρος της Κοινότητας Ραφήνας με μεγάλη δράση για την πρόοδό της εξέδωσε το βιβλίο του "Ριζώματα-Βιώματα-Παθήματα" και με τον υπότιτλο "Αληθινές Ιστορίες" που το μεγαλύτερό

Θανάσης Πιστικίδης (1919-2001). Πατριώτης Ραφηνιώτης - Τριγλιανός (από την Τρίγλια της Βιθυνίας), συγγραφέας, πρόεδρος και σύμβουλος της Κοινότητας Ραφήνας, αντιστασιακός. Έκανε αγώνες για τη Ραφήνα, τόσο στην Κατοχή σαν αγωνιστής της Εθνικής Αντίστασης, όσο και μετά, σε όλη του τη ζωή, μέχρι το θάνατό του. Έγραψε ιστορικά-λαογραφικά κείμενα και βιβλία, καθώς και διηγήματα. Το βιβλίο του «Ριζώματα - Βιώματα - Παθήματα», αποτελεί πολύτιμο ιστορικό ντοκουμέντο για τη Ραφήνα, Ν. Μάκρη και τη γύρω περιοχή, και κατατάσσεται στα «Απομνημονεύματα των Αγωνιστών της Εθνικής Αντίστασης» που κίνησε ο Ν. 1285/82.

του μέρος [το 4ο έως 6ο κεφάλαιο, σελ. 111-259] είναι αφιερωμένο στην Κατοχή και την Αντίσταση, και στη συμμετοχή του ίδιου στα δρώμενα, όχι μόνο της Ραφήνας αλλά και της γύρω περιοχής ιδιαίτερα της Ν. Μάκρης.

Γράφει ο Θ. Πιστικίδης για την οργάνωσή του στο ΕΑΜ [σελ. 160]: "Αυτά λοιπόν, και πολλά άλλα, μαζί με τη φλόγα της νιότης, μας έκαναν να ξεχνούμε τον φοβερό χειμώνα του '42, την πείνα και την καταπίεση και να ζητούμε κάποια πατριωτική οργάνωση για να οργανωθούμε. Αντί να μας στρατολογούν, ψάχναμε εμείς οργάνωση να μπούμε, να στρατολογηθούμε…".

Το βιβλίο «Ριζώματα - Βιώματα - Παθήματα», στην ουσία τα «Απομνημονεύματα» του Θανάση Πιστικίδη, εκδ. 1984, μέσα στα πλαίσια του Ν. 1825/82.

Ένα άλλο σοβαρότατο ντοκουμέντο, ανέκδοτο επίσης και αδημοσίευτο, που γράφτηκε σε μεγάλο διάστημα προφανώς, από το 1984 ως το 1987 και ίσως περισσότερο, γιατί δεν έχει ημερομηνίες, είναι τα "Απομνημονεύματα" από την Κατοχή και την Αντίσταση του Ευριπίδη Λεωνίδου. Οι σημειώσεις του αυτές που δεν έχουν τίτλο, αλλά που εύλογα μπορούν από τον αναγνώστη να ονομαστούν "Απομνημονεύματα" είναι γραμμένες σε 5 τετράδια των 100 σελίδων το καθένα.

Τα "Απομνημονεύματα" του Ευριπίδη Λεωνίδου είναι το πιο αξιόπιστο κείμενο για την δράση και τη συμμετοχή των ΝεοΜακρηνών γενικώς στην Αντίσταση. Είναι ένα πολύτιμο ντοκουμέντο, ένα κείμενο αντικειμενικό,

που χωρίς ακρότητες περιγράφει τη συμμετοχή του ιδίου και τη συμμετοχή των ΝεοΜακρηνών που αγωνίστηκαν στο μεγάλο εκείνο αγώνα της απελευθέρωσης και έπειτα βρέθηκαν κυνηγημένοι, ματωμένοι και φυλακισμένοι ή εξόριστοι για την προσφορά και τις θυσίες τους στην πατρίδα.

Παναγής Καραγεωργίου και Ευριπίδης Λεωνίδου, δύο παλαίμαχοι της Εθνικής Αντίστασης σε μέρα εθνικής γιορτής γύρω στο 1985-1990.

1985: Η σύνδεση με την ΕΥΔΑΠ έχει πραγματοποιηθεί για τη Νέα Μάκρη και ο Λαός στην κεντρική πλατεία πανηγυρίζει μαζί με τον Κοινοτάρχη Βασίλη Τζιλάβη [εφημ. "Τα Νέα του Ζούμπερι"].

Το 1985, επίσης [Μάρτης-Απρίλης 1985] ο Ευάγγελος Φιλιππόπουλος δωρίζει το κτήμα του [περιοχή ΕΕΣ πάνω από τη Βάση] στον Ελληνικό Ερυθρό Σταυρό με τον όρο [εντολή ή ευχή] ένα τμήμα του να γίνει Ιατρείο ή ΚΥ για την περιοχή ["Παλμός" ΑΦ 23-24 Μάρτης-Απρίλης 1985].

Ο Ευάγγελος Φιλιππόπουλος [κατά την μαρτυρία του Βασίλη Μεταξωτού, όπως άκουσε σχετικά από τον πεθερό του Βασίλη Γιαμάνη, για πολλά χρόνια παράγοντα και Πρόεδρο της Κοινότητας Ν. Μάκρης] επιχειρηματίας, είχε αγοράσει το κτήμα αυτό έκτασης 400 περίπου στρεμμάτων από τον ΟΔΕΠ μετά την οριστική διανομή του κτήματος της Ξυλοκέριζας στους ΝεοΜακρηνούς το 1931. ΟΙ ΝεοΜακρηνοί μετά την επιτυχία τους να πάρουν το Βάλτο από τους Μαραθωνίτες προσπάθησαν, πάλι με εμπνευστή τον Αντώνη Τζιζή, να πάρουν και την έκταση αυτή, αλλά χρειάστηκαν ένα χρηματικό ποσό για την ενοικίασή του όπως έγινε με το Βάλτο, αλλά δεν είχαν ή δεν μπόρεσαν να συνεννοηθούν μεταξύ τους. Έτσι το κτήμα μετά από καιρό το αγόρασε ο Φιλιππόπουλος από τον ΟΔΕΠ, τον Οργανισμό Δημοσίων Κτημάτων, ενώ η υπόλοιπη έκταση, πάνω από τη λεωφόρο Μαραθώνος, και από τον Ερυθρό Σταυρό μέχρι τη λεωφόρο Διονύσου μοιράστηκε σε ακτήμονες καλλιεργητές του Μαραθώνος.

Ο Ευ. Φιλιππόπουλος, ήταν μοναχικός και φαινόταν πως δεν είχε οικογένεια. Μέσα στο κτήμα, προς το κέντρο του, έχτισε έπαυλη και το

φύτεψε ελιές, που μεγαλώνοντας έγιναν ένας μεγάλος και παραγωγικός ελαιώνας. Ο ίδιος, για άγνωστους λόγους δεν εμφανιζόταν ποτέ στη Ν. Μάκρη, και όποτε ερχόταν, δεν είχε επαφή με κανένα ΝεοΜακρηνό. Το κτήμα είχε περίφραξη κατά το μεγαλύτερο μέρος του και ήταν απρόσιτο στους πάντες. Είχε φύλακα, έναν ακοινώνητο, και άγριο Κρητικό, τον μπαρμπα-Γιάννη, που ήταν τόσο μοναχικός και μυστήριος ώστε οι Μακρηνοί έλεγαν πως διάβαζε τη "Σολομωνική" και τον απέφευγαν όπως άλλωστε έκανε κι εκείνος.

Στου Φιλιππόπουλου σε κάποια υπολείμματα μάντρας, προς τη λεωφόρο και απέναντι ακριβώς από την είσοδο της Βάσης και τώρα είσοδο του Πολιτιστικού και Αθλητικού Πάρκου του Δήμου Ν. Μάκρης, οι Ιταλοί και οι Γερμανοί κατακτητές τον καιρό της Κατοχής είχαν χτίσει οχυρό φυλάκιο, όπως αυτό που ακόμα βρίσκεται στις εγκαταστάσεις της ΟΥΛΕΝ στο Κάτω Σούλι, αλλά και στο "Οχυρό" της Ραφήνας, από όπου ήλεγχαν τη διάβαση από και προς το Μαραθώνα.

Το πέρασμα αυτό ήταν και τότε, στην Κατοχή, τόσο στενό και η θέση του οχυρού τόσο επίκαιρη που ήταν αδύνατο να διαφύγει κανείς απαρατήρητος. Γιατί, κάτω από το δρόμο ήταν ο Βάλτος που ήταν αδιάβατος μέχρι την παραλία, και πάνω από το δρόμο, από τη λεωφόρο, υψωνόταν το βουνό της Πεντέλης [το Αγριλίκι] κι έτσι δεν υπήρχε τρόπος διαφυγής από πουθενά.

Το αξιοσημείωτο είναι ότι οι Αθηναίοι [μαζί με τους Πλαταιείς για να είμαστε δίκαιοι] φαίνεται ότι είχαν πιάσει το μέρος αυτό σαν σημείο διαφυγής. Άλλωστε εκεί ακριβώς, ή εκεί πολύ κοντά πρέπει να υπήρχε το ιερό του Ηρακλή που τον ονόμαζαν Εμπύλιο, γι' αυτό το λόγο, γιατί προστάτευε την είσοδο στον Κάμπο της Τετράπολης του Μαραθώνα [Βασίλη Πετράκου: "Μαραθών" Αρχαιολ. Εταιρία Αθηνών].

Στο σημείο αυτό περιγράφονται από αυτόπτες μάρτυρες, και από τον Ευριπίδη Λεωνίδου, άπειρες βιαιοπραγίες των κατακτητών προς τους κατοίκους της περιοχής, αψιμαχίες με τους αγωνιστές, και σκηνές πολέμου και φρίκης.

ΠΡΟΣΚΛΗΣΗ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

Ο ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗΣ
του ΒΑΣΙΛΗ ΡΩΤΑ

ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΣ ΑΣΤΡΟΝ
ΚΥΡΙΑΚΗ 31 ΜΑΡΤΙΟΥ 1985
ΩΡΑ 6 μ.μ.
ΝΕΑ ΜΑΚΡΗ 1985

Είσοδος Ελεύθερη

Η πρόσκληση - πρόγραμμα για το «ανέβασμα» του Κολοκοτρώνη, με νέους της Νέας Μάκρης το 1985, σε διδασκαλία και σκηνικά της Ελένης Βασιλοπούλου.

Ο ποιητής Βασίλης Ρώτας (1889-1977).

Στις 31 του Μάρτη του 1985, οι νέοι της Ν. Μάκρης, αλλά και πολλοί από μια προηγούμενη γενιά ανεβάζουν τον "Κολοκοτρώνη" του Β. Ρώτα, στο κινηματοθέατρο "Άστρον", με καθοδήγηση και σκηνικά κ.ά. της Ελένης Βασιλοπούλου, και οδηγίες της Βούλας Δαμιανάκου.

Οι πρόβες γίνονται στο σπίτι του Ρώτα και της Β. Δαμιανάκου στη Ν. Μάκρη και είναι ένα μεγάλο μάθημα, κι ένα πανηγύρι για όλους, για τους "ηθοποιούς" και τους φίλους τους που παρακολουθούν τις πρόβες.

Παίρνουν μέρος: Νίκος Κρυμανδάλου [Κολοκοτρώνης], Αντώνης Πατεράκης [Υψηλάντης], Παναγιώτης και Σπύρος Ματαράγκας, Γιάννης Βαζάνας, Ηλίας Πασβάγκας, Ειρήνη Παντελέων-Καρατζά, Αντώνης Δαμιανός, Γιώργος Τρέμπελης κ.ά.

Ιούνιος 1985: "Το Νερό Ήρθε"..... ["Τα Νέα του Ζούμπερι"] του Κώστα Γεωργίου. Το σπουδαίο νέο συνοδεύεται με φωτογραφίες του λαού στην κεντρική πλατεία, το νερό να τρέχει από τον αγωγό αλλά και τον Κοινοτάρχη που αντιστεκόταν μέχρι τότε και φαίνεται τώρα να συμμετέχει πρώτος στη γενική χαρά. Δαπάνη: 103.000.000 δρχ.

24 Μαρτίου 1984: Δημοπρατήθηκε το Κ.Υ. Νέας Μάκρης.

2 Ιουνίου 1985: Βουλευτικές εκλογές και κυβέρνηση υπό τον Ανδρέα Παπανδρέου για 2η τετραετία.
Η Ν. Μάκρη έχει πια 5 Εκλογικά Τμήματα.
Αποτελέσματα:
ΠΑΣΟΚ: 1329
ΝΔ: 1301
ΚΚΕ: 167
ΚΚΕ εσωτ.: 44
ΕΠΕΝ: 4

Το 1986, τίθεται και πάλι επιτακτικά το ζήτημα της ανεπάρκειας των σχολικών κτηρίων ιδιαίτερα για το Γυμνάσιο και το Λύκειο που στεγάζονται ακόμα το πρώτο, στο ενοικιασμένο κτήριο επί της οδού Βασ. Εμμή, και το δεύτερο [το Λύκειο] στο κτήριο του Δημαρχειακού Μεγάρου που ακόμα κατ' ουσίαν δεν λειτουργεί, αλλά οι μαθητές έχουν επιτύχει να χρησιμοποιούν και μιά δεύτερη αίθουσα διδασκαλίας, εκτός του υπογείου, στον 1ο όροφο του κτηρίου, πράγμα για το οποίο η Σχολική Επιτροπή ευχαριστεί τον Κοινοτάρχη ["Παλμός" 1984].

Απρίλης-Μάης 1986 ["Παλμός" ΑΦ 33]: Τα Εξωτερικά Ιατρεία [ΕΙ] του Παιδοψυχιατρικού Νοσοκομείο Νταού Πεντέλης [ΠΝΑ] στη Διασταύρωση της Ραφήνας λειτουργούν εδώ και 1 χρόνο. Και η εξυπηρέτηση των κατοίκων από το Γραμματικό-Μαραθώνα-Νέα Μάκρη, γίνεται σε καθημερινή βάση με λεωφορείο του Νοσοκομείου.

Το Νοσοκομείο Νταού Πεντέλης [ΠΝΑ]

Η Ιστορία του – Και η σχέση του με τη Νέα Μάκρη

Το ΠΝΑ, πρώην Δημόσιο Παιδιατρικό Νευροψυχιατρικό Νοσοκομείο [ΔΠΝΝ] και από το 1986 Παιδοψυχιατρικό Νοσοκομείο Αττικής [ΠΝΑ], περισσότερο γνωστό ως Νοσοκομείο της "Νταού", στη Διασταύρωση της Ραφήνας, ως Ειδικό Νοσοκομείο και ως χώρος δουλειάς πολλών εργαζομένων από τη Ν. Μάκρη, έχει μια ιδιαίτερη σημασία και για τους δυο αυτούς λόγους. Ιδιαίτερα η ιστορία του, όσο και η εξέλιξή του, που ένα μεγάλο μέρος της είναι η ίδια η εξέλιξη της Παιδοψυχιατρικής Περίθαλψης στην Ελλάδα, έχουν μια ειδική αξία και σημασία, ιατρική και κοινωνική.

Η ίδρυση του Νοσοκομείου της Νταού στη Διασταύρωση της Ραφήνας γίνεται με την δημοσίευση του υπ. αριθ. 120 ΦΕΚ 13/8/ 1961 ως ΔΠΝΝ.

Το κτήριο όπου στεγάστηκε το νέο Νοσοκομείο ήταν το κτήριο που κατά ανεξακρίβωτες πληροφορίες χτίστηκε το 1932 και λειτούργησε ως Σανατόριο Δημοσίων Υπαλλήλων μέχρι το 1958.

Το Νοσοκομείο το 1961 στεγάζεται αποκλειστικά στο κτήριο του πρώην Σανατορίου, έχει μία Κλινική και έναν Ιατροπαιδαγωγικό Σταθμό στην Αθήνα. Το ΔΠΝΝ λειτουργεί ως Ειδικό Νοσοκομείο για παιδιά με ψυχικές και νοητικές διαταραχές και η λειτουργία του έχει έντονο τον κοινωνικό χαρακτήρα.

Στη δεύτερη περίοδο της λειτουργίας του 1971-1981 το Νοσοκομείο εκτείνεται με τη δημιουργία άλλων δύο Τμημάτων σε νέα κτήρια μέσα στον περίβολο της έκτασης που του ανήκει και έχει δύο Κλινικές.

Στην τρίτη περίοδο της λειτουργίας του από το 1981 και πέρα έχει 4 Παιδοψυχιατρικές Κλινικές και 8 περίπτερα, όπως και 4 αντίστοιχους με τις κλινικές Ιατροπαιδαγωγικούς Σταθμούς στην Αθήνα. Εφημερεύει καθημερινά για παιδοψυχιατρικά προβλήματα και έχει ένα Τμήμα επειγόντων περιστατικών.

Από το 1985-1986 στην είσοδο του Νοσοκομείου και στην ανατολική

πλευρά του συμπλέγματος των κτηρίων του Διοικητηρίου λειτούργησαν τα Εξωτερικά Ιατρεία [ΕΙ] του ΠΝΑ, τουλάχιστον 2 χρόνια πριν να λειτουργήσει το Κέντρο Υγείας της Ν. Μάκρης.

Τα ΕΙ του ΠΝΑ δέχονταν σε τακτική βάση, αλλά και έκτακτα περιστατικά από όλη την περιφέρεια της Β. Ανατολικής Αττικής [Γραμματικό-Μαραθώνα-Ν. Μάκρη-Ραφήνα-Παλλήνη κ.ά.]

Στα ΕΙ λειτουργούσαν τα εξής Ιατρεία: Παθολογικό, Παιδιατρικό, Χειρουργικό, Γυναικολογικό, Οφθαλμιατρικό, και 1-2 φορές την εβδομάδα Καρδιολογικό και Ορθοπεδικό.

Η κατ' αυτό τον τρόπο υγειονομική υποστήριξη της περιοχής ήταν σημαντική ιδιαίτερα προτού λειτουργήσει το ΚΥ Ν. Μάκρης.

Στο Σανατόριο της Νταού Πεντέλης υπηρέτησε ως φυματιολόγος ο Γιάννης Κ. Λαμέρας τον καιρό της Κατοχής 1941-1942 ή ο ίδιος Κωνσταντίνος Λαμέρας κατά ανεξακρίβωτες πληροφορίες.

Ας σημειωθεί εδώ ότι το Σανατόριο αυτό ήταν ορμητήριο πατριωτών που έλαβαν ενεργό μέρος στην Αντίσταση. Η περιοχή της Νταού, Πηγή του Κίτσου κλπ. ήταν ορμητήρια ανταρτών του ΕΛΑΣ που έδρασε στην περιοχή με συμμετοχή πατριωτών από τη Διασταύρωση και τη Ραφήνα.

Στο ΠΝΑ υπηρέτησαν οι ΝεοΜακρηνοί: Μανώλης Χατζηεμμανουήλ, Πρόεδρος του ΠΝΑ 1994-1996, και Μιχάλης Π. Δελλησάββας ως παιδίατρος, που από το 1973 ως το 2001 επιδόθηκε και στην έρευνα με βάση το υλικό του Νοσοκομείου.

Επίσης στο ΠΝΑ βρήκαν δουλειά και υπηρέτησαν σε διάφορες θέσεις, είτε τακτικοί, είτε έκτακτοι, γύρω στους 50 ΝεοΜακρηνοί ιδιαίτερα από τη νέα γενιά.

Στο ΠΝΑ από το 1988 ως το 1996 εκδόθηκε η εφημερίδα "Ανοιχτοί Ορίζοντες", δίμηνη εφημερίδα, ένα ζωντανό κομμάτι του Νοσοκομείου και σύνδεσμος με τους φίλους του.

Το ΠΝΑ με την εφημερίδα και τις εκδηλώσεις του έπαιξε ένα σημαντικό ρόλο στην πολιτιστική ανάπτυξη του τόπου και σε μια εποχή που δεν υπήρχαν παρόμοιες κινήσεις, όπως τουλάχιστον τα αμέσως επόμενα χρόνια στην περιοχή.

Έγιναν εκδηλώσεις για την Ειρήνη, και για τις διάφορες επετείους του Παγκόσμιου Οργανισμού Υγείας. Έγιναν συνέδρια για την παιδοψυχιατρική περίθαλψη στην Ελλάδα που παρουσίαζαν μεγάλο ενδιαφέρον, δεδομένου ότι το ΠΝΑ ήταν το μοναδικό Νοσοκομείο στη χώρα κλειστής Παιδοψυχιατρικής Περίθαλψης και η πείρα του προκαλούσε το ενδιαφέρον των ειδικών.

Εκτός των παραπάνω η Θεατρική Ομάδα του ΠΝΑ το "Κύτταρο" ανέβασε στο μικρό θεατράκι του αμφιθεάτρου της στο κτήριο του Διοικητηρίου του ΠΝΑ και τις "Βλαβερές συνέπειες του Καπνού" του Άντον Τσέχωφ με την ευκαιρία της Ημέρας κατά του Καπνίσματος, την πρώτη φορά με τον Δ/τή της 2ης Κλινικής Γιάννη Ανδριακόπουλο και τη δεύτερη με τον παθολόγο των ΕΙ Γιώργο Δαρσακλή.

Το "Κύτταρο" επίσης ανέβασε το 1990 το έργο "Γιώργης" του Μ. Π. Δελησάββα, δράμα, και το 1995 τις "Φουρτούνες" κωμωδία, με συντελεστές εγαζομένους και νοσηλευομένους στο ΠΝΑ, που παίχτηκαν και στους γύρω Δήμους.

Τα δυο αυτά θεατρικά μαζί με ένα τρίτο που φέρει τον τίτλο "Η Απόδραση του Ορέστη" καθώς και τρία άλλα μονόπρακτα που παίχτηκαν από τους νοσηλευόμενους στα Τμήματα εκδόθηκαν το 2002 σε βιβλίο με τον τίτλο "Θεατρικά" από τις εκδόσεις "Δρόμων".

Χρονολογικά

Απρίλης 1986: Εκδίδεται το βιβλίο του Νίκου Εμμ. Καραγεωργίου με τον τίτλο "Μάκρη και Λιβίσι Μικράς Ασίας" Αθήνα 1986.

Είναι ένα βιβλίο που πλημμυρίζει από τις αναμνήσεις του Νίκου Καραγεωργίου του βετεράνου αυτού των αγώνων για τη διάσωση της μνήμης των προγόνων και των αγώνων για την ίδρυση της Ν. Μάκρης. Κυριαρχούν οι μνήμες από τις χαμένες πατρίδες Μάκρη και Λιβίσι, από τα ήθη και έθιμα του τόπου των παιδικών και σχολικών του χρόνων, από τους δασκάλους και τα σχολεία, τον κόσμο με την καθημερινή του ζωή και τις ασχολίες του, τα επαγγέλματά του, τους γάμους, τις χαρές και τα πανηγύρια του. Αλλά και από τις εξορίες και τον ξεριζωμό του πληθυσμού τους από τις αρχαίες του κοιτίδες.

Το βιβλίο αυτό, γραμμένο με σκοπό, "να μάθουν οι νέοι για τις χαμένες πατρίδες των προγόνων τους" όπως γράφει ο Ν.Κ., είναι ένα πολύτιμο ντοκουμέντο για την ιστορία του Λιβισιού και της Μάκρης μαζί με το βιβλίο του Κων/νου Λαμέρα.

Το ίδιο πολύτιμες είναι οι μαρτυρίες του Νικ. Καραγεωργίου [μαζί με εκείνες του Αντώνη Τζιζή που δημοσιεύτηκαν στην εφημ."Λιβίσι"], για την εγκατάσταση των ΜακρηνοΛιβισιανών στην Ξυλοκέριζα τον Νοέμβριο του 1923 και την ίδρυση της Νέας Μάκρης, που με προτροπή της Καλλιόπης Μουσαίου-Μπουγιούκου δημοσίευσε στο Δελτίο Μικρασιατικών Σπουδών τ. 1ος 1976 με τον τίτλο: "Από τη Μάκρη Μικρασίας στη Νέα Μάκρη Αττικής"

Νικόλαος Εμμ. Καραγεωργίου (1903-1997). Αγνός, τίμιος και αυθεντικός ΜακρηνοΛιβισιανός πατριώτης, αγάπησε τη νέα του πατρίδα στην Ξυλοκέριζα όσο και την παλιά. Και για τις δύο έγραψε με πόνο και νοσταλγία και προπαντός με αυθεντικότητα και πιστότητα στα γεγονότα, ώστε όσα έγραψε να θεωρούνται πολύτιμα ιστορικά ντοκουμέντα.

Ο Νίκος Εμμ. Καραγεωργίου [1903-1997], γεννήθηκε στη Μάκρη Μικράς Ασίας το 1903 [5/11/1903]. Φοίτησε στο Σχολείο της Μάκρης και έφτασε μέχρι την Έκτη τάξη Δημοτικού, γιατί με τους βαλκανικούς στην Ελλάδα και τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο οι Νεότουρκοι που είχαν επικρατήσει εντωμεταξύ, έκλειναν τα σχολεία με την πρώτη ευκαιρία. Το 1921 μαζί με πολλούς πατριώτες, γέροντες και παιδιά, με την τελευταία [εξορία τον Νοέμβριο του 1921] κατά την οποία εξορίστηκαν όσοι είχαν απομείνει στη Μάκρη και στο Λιβίσι από τις προηγούμενες εξορίες, παιδιά και γέροντες 13 ως 70 ετών, βρέθηκε στην Καισάρεια, στα βάθη της Μ. Ασίας. Από εκεί, από το λιμάνι της Μερσίνας ήρθε στην Ελλάδα τον Δεκέμβρη του 1922. Το Νοέμβρη του 1923 ήρθε μαζί με τους άλλους πατριώτες στην Ξυλοκέριζα και ίδρυσαν τη Νέα Μάκρη.

ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΕΜΜ. ΚΑΡΑΓΕΩΡΓΙΟΥ

ΜΑΚΡΗ ΚΑΙ ΛΙΒΙΣΙ ΜΙΚΡΑΣ ΑΣΙΑΣ

(ΤΟΠΟΙ, ΗΘΗ, ΕΘΙΜΑ, ΕΝΘΥΜΗΜΑΤΑ, ΕΞΟΡΙΕΣ)

Πρόλογος - Επιμέλεια: Μ. Π. Δελησάββα

ΑΘΗΝΑ 1986

Το βιβλίο του Νικ. Εμμ. Καραγεωργίου «Μάκρη και Λιβίσι Μικράς Ασίας», 1986.

Το βιβλίο του Νικ. Εμμ.

Καραγεωργίου μολονότι ξεκίνησε για να γραφτεί "από την πίεση των νέων για να μάθουν την ιστορία τους" όπως γράφει στο εισαγωγικό σημείωμα ο ίδιος, είχε μεγάλες δυσκολίες και περιπέτειες – και απογοητεύσεις για να εκδοθεί. Όμως τελικά εκδόθηκε από το γιο του Μανώλη Ν. Καραγεωργίου και αποτελεί πολύτιμο ντοκουμέντο για μια υπόθεση σαν αυτή της πρόσφατης Ιστορίας μας πάρα πολύ σημαντική για όλους μας. Χωρίς τις καταγραμμένες μνήμες του Νικ. Εμμ. Καραγεωργίου στο βιβλίο αυτό, στο Δελτίο του ΚΜΣ και στο "Λιβίσι" θα ήμασταν πολύ φτωχότεροι, χωρίς αμφιβολία.

Το 1986 επίσης καταγράφονται πολλά από τα Λιβισιανά τραγούδια από την Δόμνα Σαμίου μετά από προσωπική πρωτοβουλία του Νίκου Καραγεωργίου.

Οκτώβρης 1986: Κοινοτικές Εκλογές στη Νέα Μάκρη: Εκλέγεται για 3η τετραετία ο Βασίλης Τζιλάβης μαζί με τους Διον. Παπουτσή, Π. Χριστόπουλο, Αγγελόπουλο, Παντελή Κυρίτση κ.ά. Αντιπολίτευση: Γιώργος Βογιατζής, Κώστας Σταμάτης κ.ά.

Σεπτέμβρης του 1987: Μεγάλη εκδήλωση για τις "Χαμένες Πατρίδες" με την ευκαιρία της έκδοσης του βιβλίου "Μάκρη και Λιβίσι Μικράς Ασίας "του Νίκου Καραγεωργίου.

Η εκδήλωση γίνεται στον σινεμά Ρεξ των αδελφών Αλντιπαρμάκη και παίρνουν μέρος: Τούλα Μπότση, Σοφία Λασανιάνου, Ανδριάνα Κουλουμπή.

Προσκαλεσμένοι: Βούλα Δαμιανάκου, Πλάτων Μουσαίος, Ρένα Παπαντωνίου-Βελισσαρίου, Σάββας Τζιλάβης κ.ά. πατριώτες.

Έκτακτος προσκεκλημένος, από τη Βούλα Δαμιανάκου, ο Σπύρος Μουστακλής.

Επίλογος: από τον τιμώμενο Νίκο Καραγεωργίου.

Εκδήλωση στο REX (Ν. Μάκρη) το 1987, για την παρουσίαση του βιβλίου «Μάκρη και Λιβίσι Μ. Ασίας». Στη φωτογραφία ο συγγραφέας του Νικ. Εμμ. Καραγεωργίου, στο βάθος ο οδοντίατρος Παν. Ματαράγκας και δίπλα ο Αλέκος Κομπότης που συμβάλλει όσο λίγοι στην έρευνα της ιστορίας και της παράδοσης της Ν. Μάκρης.

1988: Ένταξη της 4ης ΠΕ [Πολεοδομικής Ενότητας] στο Σχέδιο

Πόλης που το 1994 ακυρώθηκε με την υπ. αριθ. 1993/94 του Σ.τ.Ε

Τον Απρίλη του 1988, στο Παιδοψυχιατρικό Νοσοκομείο Αττικής [ΠΝΑ]-Ραφήνα η πολιτιστική ομάδα του ΠΝΑ το "Κύτταρο" ανέβασε στο μικρό αμφιθέατρο του Νοσοκομείου το μονόπρακτο του Α. Τσέχωφ "Η Επέτειος" για τα νοσηλευόμενα παιδιά, τους εργαζομένους στο Νοσοκομείο, και τους φίλους και επισκέπτες του νοσοκομείου.

Μετάφραση: Λυκούργου Καλλέργη. Κοστούμια εποχής: από το Εθνικό Θέατρο. Σκηνοθεσία-Σκηνικά κλπ. της Ρένας Μιχαήλ υπαλλήλου του ΠΝΑ και ζωγράφου. Πήραν μέρος: Γιώργος Δαρσακλής, Ρένα Σάλτη-Μιχαήλ, Στέλλα Λαμπρούλη. Πρόεδρος του Νοσοκομείου ο Σαράντης Παπαδέλλης.

Το έργο είχε μεγάλη επιτυχία, ήταν μια πρώτης τάξεως ψυχαγωγία για τους νοσηλευομένους, και όχι μόνο. Γιατί τις παραστάσεις παρακολούθησαν οι εργαζόμενοι και οι συγγενείς τους και πολλοί φίλοι του Νοσοκομείου από όλη την περιφέρεια.

Από την εκδήλωση στο REX για το βιβλίο του Νικ. Εμμ. Καραγεωργίου «Μάκρη και Λιβίσι Μ. Ασίας», τον Ιούνιο του 1987.

Για το έργο, το "ανέβασμά" του από την θεατρική ομάδα των εργαζομένων στο ΠΝΑ και τη σημασία που είχε η όλη εκδήλωση για το Νοσοκομείο και τους φίλους του Νοσοκομείου σε όλη τη γύρω περιοχή, η εφημερίδα "Τα Νέα του Ζούμπερι" του Κώστα Γεωργίου έγραψαν τον Ιούλιο του 1988, πως με αυτό τον τρόπο το ΠΝΑ αναβαθμίζει πολιτιστικά τον τόπο όπως και το ίδιο το Νοσοκομείο.

Αυτή η θεατρική παράσταση ήταν μια καλή αρχή για την προσπάθεια που είχε αρχίσει το Νοσοκομείο σαν νεότερη τάση της Παιδοψυχιατρικής να ανοίξει της κλειστές μέχρι τότε πύλες του ασύλου, όπως τουλάχιστον μέχρι τότε αντιμετωπιζόταν το ΠΝΑ, και να απλώσει το χέρι προς την Κοινότητα για να μπορέσει και αυτή με τη σειρά της να αποδεχτεί τη διαφορετικότητα των νοσηλευομένων.

Τον Σεπτέμβρη του 1988, εκδίδεται το βιβλίο του Μιχάλη Π. Δελη-

σάββα "Λαογραφικά Μάκρης και Λιβισίου Μ. Ασίας". Το βιβλίο αυτό, δουλειά μιας έρευνας και καταγραφής που κράτησε πάνω από 10 χρόνια [από το 1975 ως το 1985] βγήκε από τις πληροφορίες πατριωτών του, μικρασιατών, συγγενών και φίλων, παλιών και νέων, που μάζεψε ο συγγραφέας αποκλειστικά από τη Ν. Μάκρη με προσωπική επικοινωνία μαζί τους και άμεση καταγραφή.

Τις πληροφορίες και τις αφηγήσεις αυτές, μετά την βάσανο της διασταύ-

Το βιβλίο του Μιχ. Π. Δελησάββα
«Λαογραφικά Μάκρης και Λιβισίου Λυκίας Μ. Ασίας», εκδ. 1988
(το εξώφυλλο από κέντημα της Βαρβάρας Δελησάββα-Δαμιανού, γύρω στο 1930).

ρωσης και της επιβεβαίωσης, και αφού τις παρέβαλλε με τα κείμενα των Κων/νου Λαμέρα, Καλλιόπης Μουσαίου-Μπουγιούκου, Νικολάου Εμμ. Καραγεωργίου κ.ά. τις κατέγραφε και τις διέσωζε εφ' όσον δεν είχαν καταγραφεί από άλλον πιο μπροστά.

Τα "Λαογραφικά" είναι μια κατά τεκμήριο ολοκληρωμένη λαογραφική συλλογή, με την έννοια ότι περιλαμβάνει όλα τα λαογραφικά "αντικείμενα" σύμφωνα με την κατάταξη της λαογραφικής ύλης από τους Γ. Σπυριδάκη, Γ. Μέγα, Μιχ. Μερακλή κ.ά. [Υλικός Βίος, Κοινωνικός Βίος, Πνευματικός Βίος κ.ά.].

Στο τέλος του βιβλίου αναγράφονται οι κυριότεροι πληροφορητές της συλλογής, ένας κώδικας δεοντολογίας που κληρονόμησε για τους επερχόμενους η Καλλιόπη Μουσαίου-Μπουγιούκου με το παράδειγμά της να αναγράφει τα ονόματα των συντελεστών των έργων της και να τους θεωρεί συνεργάτες της.

Στα "Λαογραφικά" αυτοί είναι: η Ειρήνη Δελησάββα, στην οποία αφιερώνει το βιβλίο ο συγγραφέας, Βαρβάρα Δαμιανού, Μαρίτσα Τζουμελέα, Μαρία Λεπετέ [Λειβαδινού]-Παπαδήμα, Νικόλαος Εμμ. Καραγεωργίου, Μιχάλης Βογιατζής Στέργιος Βαμβακάς, Μιχάλης Γιαμάνης κ.ά.

Σύμβουλος στη διεξαγωγή της έρευνας ήταν ο Καθηγητής της Φιλοσοφικής Αθηνών Γιώργος Αμαργιανάκης.

Βουλευτικές Εκλογές 1988 και κυβέρνηση Κ. Μητσοτάκη

1990: Στις 18 Μαΐου 1990, η Κοινότητα Νέας Μάκρης έγινε Δήμος

28 Φεβρουαρίου 1990:

Τον χειμώνα του 1990 η Νέα Μάκρη είναι ακόμα Κοινότητα και ο Κοινοτάρχης Βασίλης Τζιλάβης με τη συμμετοχή εκατοντάδων μαθητών του Γυμνασίου και του Λυκείου και αρκετών γονέων και συντοπιτών, στις 28 Φεβρουαρίου 1990, κάνει αιφνιδιαστική κατάληψη της οικοπεδικής έκτασης ΕΤΒΑ, πρώην εργοστάσιου Χ. Τριανταφυλλόπουλου και εγείρει τις διαμαρτυρίες πολλών κοινοτικών συμβούλων που κατήγγειλαν ότι ειδοποιήθηκαν γι' αυτή την κινητοποίηση την τελευταία στιγμή. [εφημερίδα "Γνώμη" Ιανουάριος-Μάρτιος 1990 έρευνα-ρεπορτάζ Κώστας Γεωργίου].

Τι είχε γίνει; Σύμφωνα με την απόφαση που είχε ληφθεί από το Υπ. Παιδείας ο ΟΣΚ [Οργανισμός Σχολικών Κτιρίων] που είχε αναλάβει να χτίσει το συγκρότημα Γυμνασίου-Λυκείου στη Ν. Μάκρη θα αγόραζε από την ΕΤΒΑ στην οποία είχε περιέλθει η έκταση των 25-30 περίπου στρεμμάτων του εργοστασίου.

Όμως όπως φαίνεται η αγορά αυτή καθυστερούσε όπως και το χτίσιμο του Γυμνασίου-Λυκείου Ν. Μάκρης.

Η θεαματική αυτή κίνηση της κατάληψης του χώρου της ΕΤΒΑ δικαιολογήθηκε σαν τρόπος πίεσης για να εξευρεθούν 160 εκατομμύρια δρχ. προκειμένου να πλειοδοτήσει ο Δήμος έναντι κάποιου – άγνωστου – ενδιαφερόμενου για την αγορά της έκτασης. Ενώ άλλοι, από την πλευρά της αντιπολίτευσης, είδαν την κίνηση σαν προεκλογική, για να προκαλέσει εντυπώσεις, όπως και άσκοπη γιατί ο χώρος είχε ήδη χαρακτηριστεί από το Σχέδιο Πόλης της 5ης Πολεοδομικής Ενότητας σαν χώρος αθλοπαιδιών και άθλησης. Επί πλέον η ΕΤΒΑ έχοντας στην κατοχή της όλη την έκταση του εργοστασίου, των 26-30 στρεμμάτων δηλαδή, αρκετά στρέμματα, τα χρεωστούσε σαν εισφορά γης σύμφωνα με τον Ν. 1377/83. Όμως, οι μετέπειτα εκτιμήσεις για την κίνηση αυτή του Βασ. Τζιλάβη είναι θετικές, ως πίεση προς την κυβέρνηση, όπως επίσης και οι ανάλογοι χειρισμοί του, μετέπειτα, που ευνόησαν την απόδοση της Αμερ. Βάσης στο Δήμο και απέτρεψαν την οικοπεδοποίηση και πώλησή της σε ιδιώτες, όπως σχεδίαζε ο Ι. Παλαιοκρασάς.

"Φεύγει" η Βάση της Ν. Μάκρης

Το ιστορικό της αποχώρησης και οι περιπέτειες των προσπαθειών προκειμένου να παραχωρηθεί ο χώρος της Βάσης στο Δήμο της Νέας Μάκρης είναι μεγάλο και πολύπλοκο, όπως επίσης το ιδιοκτησιακό καθεστώς που διέπει τελικά τους χώρους και τα τμήματά της.

Το 1990 ανακοινώνεται η "αποχώρηση" του στρατιωτικού και πολιτικού προσωπικού της Βάσης. Ο χώρος πια, όλη η έκταση της Βάσης ανήκει και τυπικά στην Κτηματική Εταιρεία του Δημοσίου [ΚΕΔ] και η φύλαξη έχει ανατεθεί στο Πολεμικό Ναυτικό.

Στις 2/11/90 το τότε Κοινοτικό Συμβούλιο αποφασίζει ομόφωνα να ζητήσει από την κυβέρνηση Κ. Μητσοτάκη την παραχώρηση της χρήσης των εγκαταστάσεων στην Κοινότητα Ν. Μάκρης.

Ήδη ο τότε υπουργός Εθνικής Άμυνας Γ. Βαρβιτσιώτης έχει παραχωρήσει κατάλληλο χώρο για εγκατάσταση κλιμακίου της Πυροσβεστικής Υπηρεσίας που στη συνέχεια αναβαθμίστηκε σε Πυροσβεστικό Σταθμό.

Στη συνέχεια, τόσο το 1990, όσο και το 1991 ο Δήμος Ν. Μάκρης είναι αποφασισμένος να διεκδικήσει την παραχώρηση της Βάσης στη Νέα Μάκρη δεδομένου ότι όλος ο χώρος της ήταν κάποτε ιδιοκτησίες Νεομακρηνών μικρασιατών προσφύγων που τους παραχωρήθηκαν με κλήρο,

και το 1950-1951 το τότε Υπουργείο των Ναυτικών τούς τις πήρε με αναγκαστική απαλλοτρίωση για να γίνει η Βάση.

Και εδώ, ως προς τον τρόπο παραχώρησης της Βάσης από το Δημόσιο στον Δήμο, το πρόβλημα μπλέκεται πολύ και δυσκολεύει.

Γιατί ο Υπουργός Αμύνης της κυβέρνησης Κ. Μητσοτάκη, Γιάννης Παλαιοκρασάς, επιμένει στην άποψη ότι η έκταση της πρώην Αμερικανικής Βάσης θα πρέπει να πουληθεί σε ιδιώτες με κρατικά ομόλογα, όπως έγινε σε άλλες περιοχές που δεν έφεραν αντίρρηση κι όπως είχε γίνει με το στρατόπεδο της Κοινότητας Διονύσου και αλλού.

Ο Δήμος έπειτα από εισηγήσεις απευθύνεται σε διεθνές Δίκτυο [2/10/91] που ασχολείται με περιοχές που είχαν στρατιωτικές βάσεις στο έδαφός τους και τελικά η Ν. Μάκρη εντάσσεται σε πρόγραμμα χρηματοδότησης για την διαμόρφωση της Βάσης σε Αθλητικό και Πολιτιστικό χώρο.

Εντωμεταξύ η Αρχαιολογική Υπηρεσία, ύστερα από σχετική πρόταση του Δήμου προχωρεί δεσμεύοντας μια περιοχή εντός της Βάσης κατά μήκος των αρχαιολογικών χώρων με σκοπό να την διατηρήσει αδόμητη [έγγραφο 3156/2/6/91].

Ο Δήμος και οι φορείς της Ν. Μάκρης κάνουν κινητοποιήσεις και υπομνήματα ώστε να αποτρέψουν την πώληση του χώρου της Βάσης σε ιδιώτες και η Βάση, όπως είναι, με τα κτίσματά της να περιέλθει στο Δήμο. Δέχεται επίσης να παραχωρηθεί η έκταση που διεκδικεί, στην Αρχαιολογική Υπηρεσία για τις ανασκαφές και τις αναστυλώσεις των κτισμάτων του Ηρώδη του Αττικού στην Μπρεξίζα.

Ο αγώνας δεν ήταν εύκολος και οι εκάστοτε εκτιμήσεις διαφορετικές στις διάφορες φάσεις του, μέχρι το 1995, χρονιά που φαίνεται να φεύγουν οριστικά οι Αμερικανοί, γιατί μέχρι τότε κατέχουν ένα μεγάλο τμήμα της Βάσης – τη μισή και πλέον – κατά τον Δήμαρχο Βασίλη Τζιλάβη. [συνέντευξή του στην εφημερίδα "Γνώμη" τον Ιούλιο-Αύγουστο του 1993].

Σε μια φάση το Δημοτικό Συμβούλιο ετάχθη υπέρ της αγοράς των ομολόγων που πρότεινε ο Παλαιοκρασάς, με τη σκέψη ότι ήταν καλύτερα ασφαλώς να την αγοράσει ο Δήμος παρά οποιοσδήποτε ιδιώτης.

Αλλά στο τέλος επεκράτησαν ωριμότερες απόψεις: Να κάνουν πρόταση για αγορά της Βάσης στην κυβέρνηση Μητσοτάκη [το τίμημα ήταν 1,5 δισεκατομμύριο δρχ. όπως ήθελε ο Παλαιοκρασάς] και να περιμένουν, ενώ άλλοι και πιο πολύ ο κόσμος, πρότεινε και ήθελε δυναμικές κινητοποιήσεις που δεν τις έβλεπε από την εκλεγμένη Αρχή του, και γι' αυτό έκανε παράπονα και αδημονούσε.

Το ιδιοκτησιακό καθεστώς της Βάσης θα καθοριστεί πολύ αργότερα

σύμφωνα με τον Νόμο 2386/96 που ορίζει τους όρους για την παραχώρηση δημοσίων εκτάσεων που έχουν διατεθεί στην ΚΕΔ για αξιοποίηση και εναλλακτική ανάπτυξη.

Τελικά με τη συμβιβαστική λύση της χρήσης και όχι της εξαγοράς, η Βάση περιήλθε στη χρησικτησία του Δήμου της Ν. Μάκρης, που μπαίνοντας στη συνέχεια μέσα στο Πρόγραμμα Κόνβερ Ι και ΙΙ προχώρησε στην υλοποίηση των προσδοκιών του λαού της Ν. Μάκρης, ώστε η Βάση αυτή να γίνει το αντίθετο από αυτό που υπήρξε. Να γίνει ένας χώρος για τα νιάτα και για τη ζωή – κι όχι για τον πόλεμο και την εξάρτηση – για τον πολιτισμό και για την ειρήνη.

Ο Δήμος χρησιμοποιώντας και αναπλάθοντας ένα ελάχιστο από τα "κτίσματα" των Αμερικανών και κατά το μέγιστο δημιουργώντας χώρους, γήπεδα, τεραίν, υπόστεγα, και κατασκευές για κινηματοθέατρο, κλειστό χώρο μπάσκετ, αίθουσες κλπ. δημιούργησε το Αθλητικό και Πολιτιστικό Πάρκο του Δήμου Νέας Μάκρης και μάλιστα με πολύ γρήγορους ρυθμούς εν όψει της Ολυμπιάδας της Αθήνας του 2004.

Έτσι από το σύνολο των 270 στρεμμάτων της πρώην Αμερικανικής Βάσης τα 27 "ανήκουν" – χρησιμοποιούνται – από το Δήμο και τα υπόλοιπα έχουν διατεθεί για τις αρχαιολογικές ανασκαφές και ανάπλαση του βαλανείου και του ιερού των αιγυπτιακών θεοτήτων του Ηρώδη του Αττικού και για την έδρα του Σταθμού της Πυροσβεστικής Υπηρεσίας της περιοχής.

Συμπληρωματικά: Από τα 400-450 στρέμματα του Βάλτου στη Νέα Μάκρη αντιστοιχούν 270 στρέμματα περίπου. Από αυτά, τα 200 στρέμματα χρησιμοποιούσε η Αμερικανική Βάση για τη λειτουργία της. Μετά την απομάκρυνσή της το 1990 ο Βάλτος περιήλθε στην Κτηματική Εταιρεία του Δημοσίου [ΚΕΔ], η οποία παρεχώρησε προς χρήσιν 25 στρέμματα ως Αρχαιολογικό Χώρο, 25 στρέμματα στον Πυροσβεστικό Σταθμό Ν. Μάκρης και 26-27 στρέμματα στο Δήμο Ν. Μάκρης.

Ως προς τα αρχαιολογικά ευρήματα των ανασκαφών της Μπρεξίζας ένας μεγάλος θόρυβος ηγέρθη από το Δημοτικό Συμβούλιο του γειτονικού Μαραθώνα, με θέμα σε ποιο Δήμο θα ανήκαν τα αρχαιολογικά ευρήματα των ανασκαφών.

Το θέμα έλυσε τελικά η καθ' ύλην αρμόδια Αρχαιολογική Υπηρεσία: Τα αρχαιολογικά ευρήματα θα εκτίθενται στο αρχαιολογικό μουσείο του Μαραθώνα, στο Βρανά, και τα αναστυλωμένα ιερά και το βαλανείο θα περιμένουν τους επισκέπτες τους στο χώρο της Μπρεξίζας που ανήκει στο Δήμο Νέας Μάκρης.

Τον Ιούνιο του 1990 [15-17 Ιουνίου], γίνεται το Γ΄ Συμπόσιο Ιστορίας-Λαογραφίας στο Μαραθώνα. Δήμαρχος στο Δήμο Μαραθώνος είναι ο Γιάννης Μπέκας. Το Συμπόσιο διοργανώνεται από το Δήμο Μαραθώνα στο ξενοδοχείο του Κάκαρη [Golden Coast], στην Παραλία του Μαραθώνα και παίρνουν μέρος ως εισηγητές-ομιλητές, Καθηγητές Παν/μίου, αρχαιολόγοι, ιστορικοί κ.ά. Μεταξύ των ομιλιτών ο Σταμάτης Πορτελάνος δρ. θεολογίας, και νυν λέκτορας του Παν/μίου Ιωαννίνων, που είναι και γραμματέας της οργανωτικής επιτροπής.

Στις Δημοτικές εκλογές του 1990 εκλέγεται ο Βασίλης Τζιλάβης. Αντιπολίτευση: Κώστας Σταμάτης. Πρόεδρος Δημοτικού Συμβουλίου: Απόστολος Νικολάου. Ανεξάρτητο μέλος του Δημοτικού Συμβουλίου ο Σίμος Παπαδόπουλος.

Έτσι, πρώτος Δήμαρχος της Νέας Μάκρης είναι ο Βασίλης Τζιλάβης που θα παραμείνει μέχρι το 1998 και θα τον διαδεχτεί την 1/1/98 ο Ιορδάνης Λουίζος.

Και πάλι το Λιμανάκι της Ν. Μάκρης

Στο τέλος του 1990 αρχές του 1991 έχουν αρχίσει οι εργασίες για το Σταθμό Μεταφόρτωσης των σκουπιδιών της Ν. Μάκρης στο Αγριλίκι της Πεντέλης πιο κάτω από το ξωκκλήσι του αγίου Πέτρου.

Το έργο είναι χρήσιμο και απαραίτητο για το Δήμο και προχωρεί με γοργούς ρυθμούς. Επίσης, ο νεοεκλεγμένος Δήμαρχος στον οποίο η έμπνευση για το έργο αυτό ανήκει σχεδόν αποκλειστικά, έχει και μιαν άλλη έμπνευση: Να κάνει ένα μόλο αρκετών μέτρων μέσα στη θάλασσα στο Λιμανάκι της Ν. Μάκρης με τους όγκους, τους βράχους και τα μπάζα της Μεταφόρτωσης.

Χωρίς σχέδιο, χωρίς περιβαλλοντολογική μελέτη για την οικολογική και άλλη επίπτωση πάνω στην παραλία, τη θάλασσα και τις ακτές της Ν. Μάκρης.

Πάνω σε αυτό το θέμα ειπώθηκαν πολλά, πως ο μόλος αυτός χωρίς μελέτη θα καταστρέψει τις ακτές και τις παραλίες της Ν. Μάκρης. Πως πολλά θυσιάζονται για την τουριστική εκμετάλλευση του τόπου με αυτό τον τρόπο, πως αυτός ο μόλος θα μπορούσε να αποτελέσει την αρχή για ελλιμενισμό σκαφών αναψυχής που θα ρυπάνουν τις ακτές, ή για τη διακίνηση και εκμετάλλευση της συγκοινωνίας Ν. Μάκρης-Εύβοιας για τουριστικούς ή επιχειρηματικούς λόγους κ.ά.

Η Αρχαιολογική Υπηρεσία Εναλίων Αρχαιοτήτων που έκανε τις σχετικές έρευνες για 35-40 μέρες με δύτες και αρχαιολόγους, κατέληξε ότι δεν υπάρχουν αρχαιότητες στην περιοχή [εφημ. "Γνώμη" Ιούλιος-Αύγουστος 1993].

Τελικά με τις αποφάσεις Α1/Φ41/243559/100 π.ε της 4/8/94] του ΥΠΠΟ και της Πολεοδομίας Ανατολικής Αττικής 331694/1-11-94 ο μόλος κρίθηκε παράνομος και προτάθηκε η "καθαίρεσή" του ως αυθαιρέτου.

Πράγματι τα καταστρεπτικά αποτελέσματα του μόλου αυτού των 350 περίπου μέτρων θα φανούν πολύ αργότερα στις παραλίες "Νηρέα" και "Δρομέα" και θα ανοίξουν την όρεξη στους αρμόδιους τοπικούς και κυβερνητικούς οικονομικούς παράγοντες για να τολμήσουν να περάσουν την πρόταση για το "Τσιμεντονήσι" στο Λιμανάκι της Ν. Μάκρης με το ΦΕΚ 378Β/25-2-2004 και τον Αναπτυξιακό Σύνδεσμο του Δήμου Ν. Μάκρης.

Η κατάργηση της χωροθέτησης του «τσιμεντονησιού» αυτού, θα γίνει τελικά με την υπ' αριθ. 4542/09 απόφαση του Συμβουλίου της Επικρατείας. Και βέβαια, με τις κινητοποιήσεις και τους αγώνες των κατοίκων της Ν. Μάκρης (εφημ. «Το Τσιμπούρι», ΑΦ 24, Ιαν.-Φεβρ. 2010).

Οι Σαρακατσάνοι της Αγίας Μαρίνας ["Γεροτσακούλι"] και της Ανατολής Ν. Μάκρης

Είναι ιστορικά εξακριβωμένο ότι οι πρώτοι ΝεοΜακρηνοί που εγκαταστάθηκαν στην Ξυλοκέριζα και ίδρυσαν τη Νέα Μάκρη, συνάντησαν και τους Σαρακατσάνους της περιοχής που ήταν νομάδες ποιμένες, εποχιακοί κάτοικοι της Ξυλοκέριζας. Εκτός αυτών βρήκαν και τους Φωκιανούς, που ήταν 2-3 οικογένειες από τις Φώκαιες της Μικράς Ασίας και είχαν έρθει το 1916 διωγμένοι από τους Τούρκους. Οι οικογένειες αυτές είχαν μπει κολίγοι στον τσέλιγκα της περιοχής Ξηντάρα και καλλιεργούσαν την μόνη έκταση που μπορούσε να καλλιεργηθεί κι αυτή ήταν κάποια στρέμματα γύρω από τον ναό του αγίου Κωνσταντίνου. Ο Ξηντάρας την έκταση αυτή την είχε ενοικιάσει από την Μονή Πεντέλης.

Οι Φωκιανοί έμεναν σε κάτι μικρά σπιτάκια που πλαισίωναν το Λιοτρίβι των καλογέρων στη γωνία σήμερα των οδών αγίου Κων/νου και Μ. Μουσαίου.

Αυτοί, στη συνέχεια ενσωματώθηκαν με τους ΝεοΜακρηνούς, πήραν γεωργικό κλήρο και ένα πλινθόκτιστο σπίτι στο Συνοικισμό όπως όλοι οι νέοι κάτοικοι της Ξυλοκέριζας.

Οι Σαρακατσάνοι της Αγίας Μαρίνας και της Ανατολής ήταν 12 με 16

οικογένειες κτηνοτρόφων "βλαχοποιμένων", όπως το γράφει ο Ν. Εμμ. Καραγεωργίου από τις οποίες οι μισές έμεναν στο Γεροτσακούλι, σημερινή Αγία Μαρίνα, και οι άλλοι μισοί στην σημερινή Ανατολή στις υπώρειες του Αγριλικιού και της Ραμπετόσας.

Κωνικό καλύβι, «κονάκι», (πάνω) ο πιο συνηθισμένος τύπος καλυβιού - κατοικίας των Σαρακατσάνων της Ανατολής και της Αγ. Μαρίνας Ν. Μάκρης και «ορθογώνιο καλύβι» (κάτω).

Οι οικογένειες αυτές είχαν πρόβατα και γίδια που τα έβοσκαν στις ακαλλιέργητες εκτάσεις και στο δάσος της Ξυλοκέριζας. Το χειμώνα έμεναν χαμηλά στην Ξυλοκέριζα, στα χειμαδιά, και το καλοκαίρι ανέβαιναν στην Πεντέλη, στη Σταμάτα και στο Διόνυσο. Τόσο στην Πεντέλη όσο και στην Ξυλοκέριζα έμεναν σε καλύβες από ψαθί και κλαριά "μαχαιρίτες" και διάφορους άλλους θάμνους. Ήταν συνήθως στρογγυλές με θόλο και τις έλεγαν "κονάκια".

Οι Σαρακατσάνοι της Ξυλοκέριζας και της Αγίας Μαρίνας θεωρούν ότι η καταγωγή τους είναι από την Ήπειρο, και ότι οι οικογένειές τους ήρθαν εδώ επί τουρκοκρατίας.

Τις εκτάσεις όπου έβοσκαν τα πρόβατα και τα γίδια τους τις ενοικίαζαν από τη Μονή Πεντέλης και τα χρήματα που έδιναν γι' αυτό το σκοπό τα ονόμαζαν "λειβαδιάτικα" [Στέργιου Γ. Τσίρκα: "Ιστορικό Λεύκωμα Αγ. Μαρίνας"-Το Γεροτσακούλι. Ν. Μάκρη 1998].

Οι Σαρακατσάνοι της περιοχής χαρακτηρίζονται από ήπιο, καλό και τίμιο χαρακτήρα, είναι συνεργατικοί, δουλευταράδες και φιλοπρόοδοι.

Οι άντρες κοίταζαν τα κοπάδια και την οικογένειά τους, είχαν μεγάλο σεβασμό στους γεροντότερους και συμμετείχαν σε όλες τις κοινές εκδηλώσεις των συμπατριωτών τους.

Οι Σαρακατσάνοι του Γεροτσακουλιού και της Ανατολής γρήγορα συνεργάστηκαν, συνεταιρίστηκαν και συγγένεψαν με τους ΝεοΜακρηνούς. Ο πρώτος γάμος με Σαρακατσάνο έγινε με ένα μέλος της οικογένειας Μαγγίνα πολύ νωρίς, γύρω στο 1932 και στη συνέχεια άλλοι, ιδιαίτερα στα νεότερα χρόνια. Τα παιδιά και από τους δύο οικισμούς Ανατολή και Αγ. Μαρίνα, πήγαιναν μαζί με τα παιδιά του Συνοικισμού της Ν. Μάκρης στο ίδιο σχολείο χωρίς καμιά διάκριση ή αντιπαλότητα. Στις γιορτές των Χριστουγέννων και του Πάσχα ιδιαίτερα, πολλοί ΝεοΜακρηνοί πήγαιναν στα γλέντια των φίλων τους Σαρακατσάνων στην Ανατολή ή στο Γεροτσακούλι.

Οι πρώτοι που ενδιαφέρθηκαν για τα κοινά συμμετείχαν στα Κοινοτικά Συμβούλια της Κοινότητας Ν. Μάκρης, αλλά αρκετά αργά, από το 1946, στη Διοικούσα Επιτροπή της Κοινότητας, με πρώτο τον Ευθύμιο Μαγγίνα και ακολουθούν οι Αναστάσιος Τσίρκας, επίσης το 1946, Σπύρος Σπανός 1949, Δ. Ζορμπάς κ.ά.

Ο Στέργιος Τσίρκας αναφέρει επίσης στο "Ιστορικό του Λεύκωμα" ότι ένας από τους πρώτους επιστήμονες της Ν. Μάκρης ήταν Σαρακατσάνος. Πράγματι, πρόκειται για τον Κώστα Τσίρκα, φιλόλογο, που δίδαξε

και στο Γυμνάσιο του Μαραθώνα τα χρόνια 1951-1953.

Οι γυναίκες ήταν καλές νοικοκυρές και καταγίνονταν στον αργαλειό για να υφάνουν τα ρούχα και τα υφάσματα της οικογένειας [δίμιτα] κλπ.

Στους Σαρακατσάνους της Ν. Μάκρης δεν δόθηκε κλήρος με την διανομή του 1931.

Δόθηκε 1,5 στρέμμα [για κατοικία] και έπειτα ο κάθε οικογενειάρχης πήρε από τη Μονή Πεντέλης μια έκταση σύμφωνα με τις οικονομικές του δυνατότητες [Στέργιου Τσίρκα: "Λεύκωμα" όπ.πρ.].

Το τοπωνύμιο "Γεροτσακούλι" κατά τον Στ. Τσίρκα δόθηκε από ένα κτηνοτρόφο της περιοχής που ήταν πλούσιος και είχε πολλά γιδοπρόβατα. Είχε "γερό σακούλι και δεν πεινούσε ποτέ".

Επίμετρον

Τα πρώτα 70 χρόνια της ιστορίας της Ν. Μάκρης [1923-1990] στο βαθμό που καταγράφονται και αναδεικνύονται στην «Ιστορία μας...» δείχνουν μια πόλη που ο πρώτος της πυρήνας, εκείνος δηλ. των ιδρυτών και πρώτων οικιστών της, έχει μια βαθιά μικρασιατική ρίζα, με ιδιαιτερότητες, ανθεκτικότητα και εργατικότητα, ενώ η ίδια η Ν. Μάκρη όπως διαμορφώθηκε στα μετέπειτα χρόνια και με όλους όσους την κατοίκησαν και την έκαναν δική τους πόλη, χαρακτηρίζεται από μια έντονη και ταχύτατη εξέλιξη ως σήμερα.

Οι πρώτοι μικρασιάτες πρόσφυγες από το Λιβίσι και τη Μάκρη της Μ. Ασίας που την ίδρυσαν έδειξαν μια πρωτοφανή δυναμική για πρόοδο και μια μεγάλη δυνατότητα προσαρμογής. Κάτω από συνθήκες ανάγκης και επιβίωσης άλλαξαν επαγγέλματα και καλλιέργησαν τη γη, ενώ διατήρησαν εν πολλοίς τις παλιές συνήθειες και αρετές όπως π.χ. εκείνην της αλληλεγγύης και της αλληλοϋποστήριξης, μέχρι και μετά την Απελευθέρωση.Έπειτα προσανατολίστηκαν σε δραστηριότητες και επαγγέλματα σύμφωνα με τις δυνατότητες που τους έδινε ο τόπος και η κοντινή απόσταση από την Αθήνα.

Η διάκριση της πορείας της πόλης σε 3 φάσεις εξέλιξης: την α΄ φάση, την «αγροτική» [1923-1960], τη β΄ φάση, τη «μεταβατική» [1960-1980], και τη γ΄ φάση, «της αστικοποίησης» [1980-], μια φάση που βρίσκεται σε εξέλιξη και σήμερα, είναι αυθαίρετη, αλλά και απαραίτητη για να κατανοηθεί η ιστορία της.

Προσπάθεια όλων των κατοίκων σε όλες τις φάσεις της εξέλιξης της πόλης ήταν να έχουν δουλειά οι κάτοικοι της και να μείνουν στον τόπο τους, και άλλο τόσο να κρατήσουν τη Ν. Μάκρη σαν ένα όμορφο προάστιο με σπάνιο φυσικό κάλλος ανάμεσα στο βουνό και τη θάλασσα, σαν ευνοημένη από τη φύση τοποθεσία πλάι στον όρμο του ιστορικού Μαραθώνα, κοντά στον Τύμβο και στον Σχινιά.

Πέτυχαν σε πολλούς τομείς, ιδιαίτερα τα τελευταία χρόνια: Ύδρευση

[ΕΥΔΑΠ], Κέντρο Υγείας [ΚΥ], Γυμνάσιο-Λύκειο, Ρυμοτομικό Σχέδιο Πόλης [του Ν. 1337|83], κ.ά. πράγματα που έγιναν κυρίως ή σχεδόν αποκλειστικά με κινητοποιήσεις και αγώνες των κατοίκων της.

Οι Κοινοτάρχες και οι Δήμαρχοι, όπως και τα εκλεγμένα Δ.Σ. έκαναν το καλύτερο που μπορούσαν για την πόλη τους, άλλοι λιγότερο και άλλοι περισσότερο, άλλοι με μεγαλύτερη επιτυχία και άλλοι με λιγότερη, γιατί κύριο μέλημά τους ήταν να προσφέρουν.

Όμως η μεγάλη εξέλιξη των πόλεων που σημειώθηκε ιδιαίτερα μετά την είσοδό μας στην Ευρωπαϊκή Ένωση, έφεραν την Τοπική Αυτοδιοίκηση γενικά, και αυτό βέβαια έγινε και στη Ν. Μάκρη, σε αμηχανία και ανεπάρκεια, με αποτέλεσμα πολλές ευκαιρίες να χαθούν, πολλές αποφάσεις να έχουν γνώμονα τα οικονομικά οφέλη έναντι των κοινωνικών, οικολογικών, και πολιτιστικών, και πολλά πράγματα να γίνουν βεβιασμένα και κάτω από την τόσο συζητημένη έννοια «του κατεπείγοντος» και των «απ' ευθείας αναθέσεων». Από την άλλη μεριά, η στενή εξάρτηση της Τοπικής Αυτοδιοίκησης, μέχρι και σήμερα, από την κεντρική εξουσία και το Κέντρο, ως προς τον σχεδιασμό, τη βούληση, τα κονδύλια για έργα, τις αποφάσεις, ακόμα και για τοπικά θέματα, όπως και η μίμηση κομματικών προτύπων του Κέντρου, της κεντρικής πολιτικής σκηνής δηλ. άφηνε μικρά περιθώρια πρωτοβουλίας και δράσης των εκλεγμένων αντιπροσώπων στο Δήμο.

Η Νέα Μάκρη βρισκόταν πάντοτε μπροστά στην πίεση και μέσα στη δίνη του ωστικού ρεύματος [όχι πάντοτε ευεργετικού], της πρωτεύουσας προς αυτήν, σε όλες τις παραμέτρους της ζωής και της εξέλιξης της. Το Ρυμοτομικό Σχέδιο της πόλης σύμφωνα με τον Ν. 1337|83 απετέλεσε μια μεγάλη καμπή στην εξέλιξη της Ν. Μάκρης και η υλοποίησή του σήμανε την αρχή της «αστικοποίησης», της τρίτης φάσης εξέλιξης της. Το Σχέδιο αυτό το διεκδίκησαν οι ΝεοΜακρηνοί με τη μεγάλη γενική τους συνέλευση από τον Σεπτέμβρη του 1957, για να μπορούν να οικοδομούν νόμιμα για τα παιδιά τους, για να πάψουν τα αυθαίρετα, για να ανοιχτούν δρόμοι και πλατείες και για την υποδομή της πόλης. Εκείνα που ήθελαν κυριότερα ήταν δύο πράγματα: Η προσφορά της γης να γίνει με δικαιοσύνη και δεύτερο, οι δρόμοι να είναι φαρδείς για να αποφευχθεί η πυκνή δόμηση, ώστε να διατηρηθεί ο εξοχικός και παραθεριστικός χαρακτήρας της πόλης. Το σημερινό Ρυμοτομικό Σχέδιο της Ν. Μάκρης, όπως τουλάχιστον το βλέπουμε να υλοποιείται σήμερα, στην 5η Π.Ε. π.χ. κάτω από τα μάτια μας, είναι μεν δίκαιο ως προς την προσφορά σε γη [ας σημειωθεί ότι οι ΝεοΜακρηνοί της 2ης γενιάς προσέφεραν το ένα τρίτο περίπου

της γης που κληρονόμησαν από τους πατεράδες τους για την υλοποίηση αυτού του Σχεδίου, και προσφέρουν όχι μόνο σε γη αλλά και σε χρήμα], δυστυχώς δεν αφήνει πολλά περιθώρια ώστε να παραμείνει η Ν. Μάκρη ένα ξεχωριστό προάστιο και τόπος παραθερισμού, με ένα έξοχο συνδυασμό βουνού και θάλασσας και με φυσικό κάλλος, όπως την ήθελαν οι πρώτοι κάτοικοί της. Όταν ανά 50μ. έχει ανοιχτεί και ένας δρόμος, όταν στα ρείθρα, στα παρτέρια και στις οικοδομές, η γη για να φυτευτεί ένα δέντρο ή ένα λουλούδι δεν υπάρχει, όταν όλη η 5η Π.Ε. είναι τεμαχισμένη σαν ένα σινί μπακλαβάς, όταν δεν υπάρχει πρόβλεψη για αποχέτευση...

Εκτός αυτού, όλα τα τελευταία χρόνια η Ν. Μάκρη δέχεται αφόρητες πιέσεις από το Κέντρο: τσιμεντονήσι, γενικός νομαρχιακός αναπτυξιακός σχεδιασμός, μεγάλη οδική αρτηρία από την Πεντέλη, Αιολικό πάρκο στον Κόλπο του Μαραθώνα, φωτοβολταϊκά, δίοδος ρεύματος από την Εύβοια, ΧΥΤΑ Γραμματικού και άλλα πολλά, μια πραγματικά ενορχηστρωμένη επίθεση με κύριο γνώμονα και σκοπό το κέρδος και σε βάρος της ποιότητας της ζωής και του περιβάλλοντος, που θέτουν πολλά ερωτηματικά στους κατοίκους για το μέλλον της Νέας Μάκρης. Και απαιτούν εγρήγορση και επάρκεια τεχνολογική, επιστημονική, και αισθητική από το Δήμο, και βέβαια από τους εκλεγμένους εκπροσώπους του.

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

• **Εισαγωγή** 9

Κεφάλαιο Α΄

• **Η Προέλευση των ΝεοΜακρηνών**
• **Η Μάκρη και το Λιβίσι της Λυκίας Μ. Ασίας – Ένας κύκλος 35 αιώνων:**
Η Διοίκηση – η Παιδεία – οι Διωγμοί και οι Εξορίες [1914-1922] – μια Αντίσταση αιώνων – ο Ξεριζωμός – ανάμεσα στο Μύθο και στην Ιστορία 17

Κεφάλαιο Β΄

• **Η Ιστορία της Νέας Μάκρης 1923-1990:**
Η Εγκατάσταση – η Ξυλοκέριζα – ο Ελαιώνας – η ίδρυση της Νέας Μάκρης – το χτίσιμο του Συνοικισμού – η διανομή της γης [1931] – ο Βάλτος: η Αποξήρανση του Βάλτου – ο Μύθος και η Ιστορία του – τα κτίσματα του Ηρώδη του Αττικού στο "Νησί" της Μπρεξίζας – η Αμερικανική Βάση [1952-1990] – οι Περιηγητές – η Έγγειος Ιδιοκτησία στην Αττική 1821-1923 και η σχέση της με τους Πρόσφυγες και τις Απαλλοτριώσεις 13

Κεφάλαιο Γ΄

• **Ο Συνοικισμός της Νέας Μάκρης:**
Η Ύδρευση – η ονομασία των δρόμων του Συνοικισμού – η Συγκοινωνία του Συνοικισμού – οι νέες συνθήκες και η σχέση με την Παράδοση – οι επαγγελματικοί προσανατολισμοί – τα Επαγγέλματα – απόπειρες "εκβιομηχάνισης" – τα τουβλοκάμινα – η Ηλεκτρική – το "εργοστάσιο" κονσερβοποιΐας ψαριών και λαχανικών – τα Κοινοτικά Συμβούλια από το 1930 ως το 1940 της Ν. Μάκρης ως Κοινότητας 87

Κεφάλαιο Δ΄

• **Κατοχή και Αντίσταση [1940-1944] και από το 1945 ως το 1950:**
Ο πόλεμος του '40-'41 [οι στρατευθέντες, οι πεσόντες και οι τραυματίες] – η Κατοχή – οι Ιταλοί και οι Γερμανοί στη Νέα Μάκρη – το ΕΑΜ – οι αγωνιστές της Εθνικής Αντίστασης – η Αντίσταση στη Νέα Μάκρη – η Πολιτοφυλακή – το Λαϊκό Δικαστήριο – ο Δεκέμβριος του '44 – η Βάρκιζα και οι διωγμοί – τα μετα-Δεκεμβριανά στη Νέα Μάκρη – ο ποδοσφαιρικός Αθλητικός Όμιλος [ΠΑΟ] Ν. Μάκρης [1946] – σχολικές

"εκδρομές" και εκδηλώσεις – το Γυμνάσιο Μαραθώνος [1949-1950] – Διοικητικά Συμβούλια της Κοινότητας Ν. Μάκρης από το 1944 ως το 1950.....111

Κεφάλαιο Ε΄

• **Από την Ακμή της Αγροτικής Φάσης [1950-1960] στη Μετάβαση [1960-1980]:**
1950 – η Διοίκηση – τα Πανηγύρια: το πανηγύρι των αγίων Κωνσταντίνου και Ελένης στη Ν. Μάκρη, 21 Μαΐου – το πανηγύρι του αη-Γιάννη του "Αποκεφαλιστή" στο Μαραθώνα, 29 Αυγούστου – το πανηγύρι στο μοναστήρι της αγια-Παρασκευής στη Νέα Μάκρη, 26 Ιουλίου – γύρω από το μοναστήρι της αγια-Παρασκευής – η Ιστορία του – το πανηγύρι του αη-Γιώργη του Βρανά – η Ιστορία του μοναστηριού – το πανηγύρι του αγίου Παντελεήμονα στην Παραλία Μαραθώνος, 27 Ιουλίου – τα Πατητήρια του Κάμπου και της Παραλίας του Μαραθώνα – ξωκκλήσια "λειτουργίες" και εκδρομές – Χρονολογικά από το 1952 έως το 1960 – "προς συλλογήν Λαογραφικής ύλης": η Καλλιόπη Μουσαίου-Μπουγιούκου στη Νέα Μάκρη [1949-1952] – λίγα τινά περί Κέντρου Μικρασιατικών Σπουδών [ΚΜΣ] [1930-1949] – ο Βασίλης Ρώτας στη Νέα Μάκρη [1953] – οι Σύλλογοι Αγροτοπαίδων και Αγροτονεανίδων της Νέας Μάκρης [1950-1960] – οι Σύλλογοι των ΜακρηνοΛιβισιανών της Αθήνας και οι εφημερίδες τους: "Η Μάκρη", "Η Φωνή του Λιβισιού και της Μάκρης" και "Λιβίσι" [1957-1967] – η οικοδομική αναρχία – 1960 έως 1967 μέσα από τις εφημερίδες των Συλλόγων – 1967-1974, η δικτατορία των συνταγματαρχών και η Ν. Μάκρη – τα "μεταναστευτικά" ρεύματα στη Ν. Μάκρη – η Μεταπολίτευση, 1974 – το ιστορικό του Δημαρχειακού Μεγάρου της Ν. Μάκρης.....165

Κεφάλαιο ΣΤ΄

• **Από το 1980 ως το 1990:**
Η "αστικοποίηση" – ο Επιμορφωτικός Σύλλογος και η εφημερίδα του "Η Φωνή της Ν. Μάκρης" – το ιστορικό του Ρυμοτομικού Σχεδίου
Ν. Μάκρης – οι αγώνες για: το Κέντρο Υγείας [ΚΥ] Ν. Μάκρης – Γυμνάσιο και Λύκειο – η σύνδεση με την ΕΥΔΑΠ και οι εφημερίδες "Παλμός" [1983] [Πέτρος Μανωλάς], "Νέα του Ζούμπερι" και "Γνώμη" [Κώστας Γεωργίου] – ο Ν. 1285/82 και τα Απομνημονεύματα των Αγωνιστών της Εθνικής Αντίστασης – το Νοσοκομείο της Νταού Πεντέλης [ΠΝΑ]: η Ιστορία του και η σχέση του με τη Ν. Μάκρη – εκδόσεις, παραστάσεις, εκδηλώσεις [1980-1990] – το 1990 η Κοινότητα Ν. Μάκρης γίνεται Δήμος – "φεύγει" η Βάση της Ν. Μάκρης – και πάλι το Λιμανάκι της Ν. Μάκρης – οι συμπολίτες μας Σαρακατσάνοι της Αγίας Μαρίνας ["Γεροτσακούλι"] και της "Ανατολής" Ν. Μάκρης.....263

• **Επίμετρον** 313